الأم

EL-UMM

ŞAFİÎ FIKIH KÜLLİYATI

İMAM ŞAFİÎ

İMAM ŞAFİÎ

EL-UMM

ŞAFİÎ FIKIH KÜLLİYATI

2

Tercüme

Musa Özdemir

Vahdettin İnce

BURUC YAYINLARI
Yerebatan Cad. Salkım Söğüt Sokak. No: 6-A
Cağaloğlu/Eminönü-İstanbul
Telefon: (0212) 528 58 18 Fax:(0212) 528 68 67
info@burucyayinlari.com

Buruc Yayınları: 63 / 2

Kitabın orijinal ismi اَلْأُمّ *el-Umm*'dur.
Tahkik Eden : Dr. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib
Arapça baskı; Daru'l- Vefa

©
Her hakkı mahfuzdur.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Yayıncı Sertifika No : 050734008621
ISBN Takım : 978-605-62223-0-6
2. Cilt : 978-605-62223-8-2

Editör	: Kâzım Sağlam
Mütercim	: Musa Özdemir - Vahdettin İnce
Redaksiyon	: Kâzım Sağlam - Mustafa Yiğit
Mizanpaj	: Mustafa Yiğit
Kapak	: Revizyon
Baskı - Cilt	:
Birinci Baskı	: Mayıs 2013

YAYINCININ NOTU

İmam Şafiî'nin *el-Umm* kitabının, İslam fıkıh tarihinde önemli bir yeri olduğu erbabınca bilinir.

İslam fıkıh ve usulünün oluşmasında ve sistemleşmesinde değerli bir yere sahip İmam Şafiî'nin *el-Umm* kitabından daha iyi istifade etmek için bazı hususlara dikkat etmek gerekecektir.

- Bu kitap, sadece bir namaz hocası kitabı değildir.

- Bu kitap, sıradan bir Şafiî İlmihal kitabı da değildir.

- Bu kitap, Şafiî ahkamını anlatan bir fıkıh kitabından ibaret de değildir.

- Bu kitap; sadece bir fıkıh kitabı değildir. Fıkhı da kapsayan geniş bir İslam düşünce dinamiklerini de bünyesinde barındırır.

- Bu kitap; fıkhın nasıl oluştuğunu delilleriyle anlatan ve bu delilleri titizlikle inceleyen ilk dönem İslam kaynaklarındandır.

- Bu kitap; sadece Şafiî fıkıh ve düşüncesini incelemez, aynı zamanda diğer mezheplerin fıkıh ve düşüncelerine ışık tutan veya bazı konularda farklılıkları açıklayan bir özelliğe de sahiptir.

- Bu kitap; Kur'an ve Sünnetten nasıl hüküm çıkarılacağının açık bir belgesidir.

Onun için okuyucu kitapta belirtilen hükümleri alırken ve uygularken dikkat etmelidir.

Kitabı tahkik ve tahric eden "Dr. Rifat Fevzi Abdulmuttalib," kitapla ve kendi çalışmasıyla ilgili geniş açıklamalarını "Birinci Cilt"te beyan etmiştir. Okuyucunun 1. cildin 1-91 sahifelerini dikkatlice tetkik etmesini öneriyoruz.

Tahkik edenin, mütercimin ve yer yer yayıncının bazı açıklamaları da olmuştur. Onlar kitapta belirtilmiştir.

Dipnotlar tahkik edene aittir. Mütercim gerek gördüğü açıklamaları (Mütercim) şeklinde belirmiştir.

Yayıncı da bazen dipnot olarak, bazen de metin içinde okuyucuya kolaylık olması için izahatlarda bulunmuş ve bunu [ ] içine alarak göstermiştir.

"Kur'ân öğrenenin değeri yüksektir/yükselir.

Fıkıhla meşgul olanın kadri yücedir/yücelir.

Hadis yazanın, hadisle uğraşanın delili her zaman güçlüdür/güçlü olur.

Dilde uzmanlaşan da ince ruhlu olur.

Matematikle/hesapla uğraşanın görüşü keskin ve sağlam olur.

Nefsini kontrol edemeyen kendini bilmez, kimse de ilminden fayda görmez.

Şu ilmi; mal-mülk edinmek ve toplum içinde saygın bir konuma gelmek için öğrenmeye çalışan hiç kimse amacına ulaşmış değildir.

Kim ki, nefsini ezse, dar ve sıkıntılı hayat sürmeyi göze alsa, alimlere hizmet etme pahasına bu ilmi talep etse o mutlaka amacına ulaşır.

İnsanları memnun etmek, ulaşılması imkansız bir hedeftir.

Allah, bizim gözümüzde/bize göre; bizim için takdir ettiğinden başkasını istemeyeceğimiz kadar yücedir.

(İmam Şafii'den)

كتاب الطهارة

KİTÂBU'T-TÂHARE

TEMİZLİK KİTABI

KİTÂBÜ'T-TÂHARE

TEMİZLİK KİTABI

Ebu Abbas Muhammed b. Yakub b. Yusuf ile Nisaburî bize şöyle haber verdi: Bize Rebi' b. Süleyman haber vererek dedi ki: Bize İmam Şafiî, Allah (c.c)'ın şu buyruğu ile ilgili şöyle haber verdi:[1(*)]

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, iyice yıkanarak temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan (def-i hacetten) **gelir veya kadınlara dokunur da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin** (teyemmüm edin). **Allah, size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz."** (Mâide, 5/6)

1(*) *el-Umm*'un bize kadar gelişiyle ilgili olarak bkz. 1/57-59.

SULAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu ayete muhatap olan kişi, yıkayın emrinin فاغسلوا / *fağsilu* suyla olması gerektiğini rahatlıkla anlar. Çünkü ayetteki yıkayın emrinin beyanı suyla gelmiştir. Aynı şekilde ayete muhatap olan kişi suyun insanoğlunun katkısının olmadığı ve Allah (c.c)'ın yarattığı su olduğunu rahatlıkla kavrayabilir. Ayette su genel olarak kullanılmıştır ki, yağmur/kar suyu, akarsular, kuyu suyu, dağda bir kaya oyuğu içinde toplanan su, az tuzlu, çok tuzlu ve acı deniz suyunun hepsi bu kapsam dâhilindedir. Zikri geçen suların tamamı, hem abdeste hem de gusülde kişiyi temizler. Kur'ân'ın zahiri (açık delili), suların hepsinin temiz olduğuna; deniz suyunun ve deniz suyunun dışındaki suların tümünün temiz olduğuna işaret eder. (Bu hususta) Peygamber (s.a.v)'den Kur'ân'ın zahirini destekleyen güvenilir hadis-i şerifler rivayet edilmiştir.

[1] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Safvan b. Süleym'den, Said b. Seleme'den, -el-Azrak kabilesinden bir adam- ve Abduddar kabilesinden Muğire b. Ebu Bürde yoluyla Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini haber verdi: Bir adam, Hz. Peygamber (s.a.v)'e şöyle sordu: "Ey Allah'ın Resulü! Biz deniz yolculuğu yaptığımızda yanımızda az miktarda su bulunuyor. Eğer bu az olan suyla abdest alacak olursak susuz kalırız. Bu sebeple deniz suyu ile abdest almamızda mahzur var mıdır?" Hz. Peygamber (s.a.v), هو الطهور ماؤه الحل ميته *"Onun* (denizin) *suyu temiz ve ölüsü helaldir."* buyurdu.[2]

[2] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed (b. Ebi Yahya Eslemî), Abdülaziz b. Ömer'den; o, Said b. Sevban'dan; o, Ebu Hind el-Ferasi'den, Ebu Hureyre yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

---

2 *Tertip el-Müsned eş-Şafiî*: Taharet, 1/23 no: 41; *Muvatta*, Taharet s, 40 no: 12; Ebu Davud, Taharet, 1/64 no: 83; Tirmizi, Taharet, 1/101. 102 no: 69; İbn Mace, Taharet 1/136 no: 386

"Kim ki deniz suyu ile temizlenemeyeceğine inanıyorsa Allah onu temizlemesin."[3]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Suya necaset karışmadıkça tüm sular temizdir. Temizlik de ancak suyla yapılır. Veya (özel duruma bağlı olarak) toprakladır. Dolu suyu, eritilmiş kar suyu, ısıtılmış veya ısıtılmamış su arasında fark yoktur, çünkü suyun aslı temiz olduğundan onu ateş kirletmez.

[3] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, Zeyd b. Eslem'den, o da babasından şöyle nakletti: Ömer b. Hattab (r.a), suyu ısıtır, ısıtılan suyla yıkanır ve/veya abdest alırdı.[4]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Güneş altında ısınan suyu -ma-i müşemmesi- sadece tıbbî açıdan kerih (mekruh) görürüm.

[4] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, Sadaka b. Abdullah'tan; o, Ebu Zübeyr'den; o, Cabir b. Abdullah'tan şöyle nakletti: Ömer, güneşte ısıtılan suyla yıkanmayı kerih görürdü. Şunu da eklerdi: Alaca hastalığına sebeptir.[5]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Suya necaset karışmadıkça su temizdir. Ateş necis değildir. Muhakkak ki necaset, haram kılınan şeylerde olur.

İnsanların sıkarak elde ettikleri meyve suları, gül suyu ve benzeri sular temizleyici sayılmazlar.

Birbirlerine mahrem kişilerin bedenlerinde kullandıkları sular da temizleyici değildir. Çünkü bu saydıklarımızın hepsine gerçek manada su ismi verilmemektedir. Şöyle ki: Su ismini manen aldıklarından dolayı gül suyu, meyve suyu ve bedende kullanılan suya "kullanılmış su" denir. Kişi

---

[3] Darekutni, *Sünen*, Taharet 1/35, 36 no: 11; Beyhaki, *Sünen el-Kübra*, Taharet 1/4; *Marifeti es-Sünen*, Taharet 1/138 no: 20

[4] Darekutni, *Sünen*, Taharet 1/37 no: 1; *Sünen el-Kübra*, Beyhaki, Taharet 1/6; *Marifeti es-Sünen*, Taharet 1/138; *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, Taharet 1/42 no: 249

[5] *Sünen el-Kübra*, Beyhaki, Taharet 1/6; *Marife*, Taharet 1/139; *Sünen*, Darekutni, Taharet 1/38

bir deve alıp kesse ve karnındaki suyu sıksa, sıkıp aldığı bu su temizleyici olmaz. Çünkü buna da gerçek manada su denemez. Meyve suyu, gül suyu dendiği gibi buna da karın suyu denir. Gerçek manada su olmadıklarını söylediğimizde bundan kasıt; bu suların hiçbiriyle abdest almanın caiz olmadığıdır.

TEMİZ SU İLE NECİS SUYUN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: (Bir yönüyle) sular; akarsu ve durgun su olmak üzere iki kısımdır.

Akarsu: İçerisine necis olan leş, kan vb. şeylerden biri düştüğünde, bu, suyun kenarında bir kısım su birikintisinde duruyorsa orada toplanan su akarsu olmaktan çıkar, durgun su hükmüne girer. Ve o bölgede toplanan su, durgun su hükmünü aldığı için necistir. O leşin olduğu durgun sayılan suyun miktarı beş kırbadan [kulleteyn eder, bu da 221 litre demektir] az olması şartıyla necistir. Eğer toplanan su beş kırbadan daha fazla ise, tadı, kokusu veya rengi değişmemişse necis olmaz.

Eğer su akıp gidiyor ve ondan bir şey herhangi bir kenarda göllenmiyorsa, içinden bir leş veya leşin bir kısmı suyla beraber akıyorsa, leş geçip gittikten sonraki sudan abdest alınır. Çünkü leşin bulunduğu yerden önce gelen/akan suyla leşin bulunduğu yer aynı yer değildir. Dolayısıyla abdest alınan yere necaset karışmamıştır. Eğer akarsu az miktarda akıyorsa, içinde de bir leş varsa ve leşin etrafındaki suyun hacmi de beş kırbadan daha az ise durgun su hükmündedir. Bu sebeple kişinin leşin etrafındaki bu sudan abdest alması caiz değildir. Leşin bulunduğu su, abdest alınan yerden daha yukarıda ise tekrar abdest alması gerekir. Bu gibi akarsularda kabul edilen, leşten sonra akan suya necaset bulaştığıdır. Leşten önceki suya necaset bulaşmamış olduğudur. Necis olan şey eğer suyun belirli bir bölgesinde durmuşsa sadece bulunduğu alan necis sayılır. Ama akan su az ve içinde bulunan necis şey de akan suya karışarak akıyorsa, karıştığı suya da necaset karıştırır. Daha önce izah etmiştim. Bu durum az olan suyla

beraber suya karışarak gelen necaset içindir. Ama necasetten önce bulunan ve birbirlerine karışma ihtimali olmayan su için necis olma durumu yoktur. Durgun su bu hükmün dışındadır. Çünkü akıcılığı olmadığından mecburen tüm su aynı yerde toplanacaktır. Ve necasetten sonra ile necasetten önceki su akışla birbirlerinden ayrılmayacağından, gene suyun birbirine karışmama gibi bir ihtimali kalmayacağından böyle olan suya necis karışmışsa o su tümden necis olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Akarsu az olsun çok olsun eğer ona necaset karışır ve kokusunu, tadını ya da rengini değiştirirse o su necis sayılır. Akan suya necaset karışan bir akıntı karışır ve ardından temiz bir akıntı gelirse necaset karışan akıntı necis, necasetin karışmadığı akıntı temiz sayılır.

Dedi ki: Akarsuyun çukur bir yerinde bir kısım su birikip de oradan akma imkânı bulamazsa, çukurda toplanan suya da necaset karışırsa toplanan su necis sayılır. Çünkü çukurda biriken su, durgun su hükmündedir. Aynı şekilde akan su bir çukura girse ve toplanan su beş kırbayı aşmayan bir miktara ulaşsa akışını da yitirse necis sayılır. Ama akarsuyun bir yerinde bir çukur bulunsa ve içerisine necis bir şey düşse, akıntı güçlü olduğundan onu akıntıyla götürse akarsuyu necis yapan şeylerin dışında onu necis yapmaz.

Akarsu akıntısını yitirip bir yerde toplanır ve durgunlaşırsa durgun suyu necis kılan şey akarsuyu da necis kılar.

DURGUN SUYUN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Durgun su iki kısımdır.

Birincisi; rengi, kokusu veya tadı değişmezse, necis şeyler karışsa da necis olmayan sudur. Ama necis bir şey suya karışıp rengini, kokusunu veya tadını değiştirmişse suyun az veya çok olmasına bakılmadan o su necis sayılır.

Dedi ki: Eğer suyun aslî yapısını necaset bozup rengini, kokusunu veya tadını değiştirmişse, suyun durgun veya akarsu olmasına da bakılmadan o su necis sayılır.

İkincisi; suyun rengi, kokusu veya tadı bozulmamış olsa da kendisine necaset karışması halinde necis olan sudur.

Birisi şöyle bir soru sorsa: Sayılan iki kısım su da durgun sudur ve ikisinin de hükmü farklıdır, bu hükme ilişkin deliliniz var mıdır?

Cevaben şöyle deriz: Delilimiz sünnettir.

[5] Bize güvenilir raviler, Velid b. Kesir'den, o, Muhammed b. Abbad b. Cafer'den, o, Abdullah b. Abdullah b. Ömer'den, o da babası yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir.

إذا كان الماء قلتين لم يحمل نجسا أو خبثا / "*Eğer su miktarı kulleteyn* (iki kulle) *ise o su necaset veya pislik barındırmaz.*"[6](*)

[6] Bize Müslim, senedini hatırlayamadığım bir yolla İbn Cüreyc'den, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "*Eğer su miktarı kulleteyn* (iki kulle) *ise o su necaset barındırmaz.*" Başka yollarla gelen bir hadiste de "Hacer'in kulleleri" lafzı da var dedi. İbn Cüreyc şöyle dedi: Ben "Hacer'in kulleleri"ni gördüm. Bir kule, iki kırba veya iki kırbadan biraz fazla su alır.[7]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İhtiyat kabilinden bir kullenin, iki buçuk kırba olmasıdır. Hicaz kırbaları daha büyüktür. Su, eğer beş kırba ise akar veya durgun olması arasında fark olmaksızın necaset barındırmaz.

---

6 *Tertip el-Müsned*, Taharet 1/21 no: 36; Ebu Davud, Taharet 1/51 no: 63; Tirmizi, Taharet 1/97 no: 67; İbn Mace, Taharet 1/172 no: 517

(*) **Kulleteyn:** Eni, boyu ve derinliği altmışar santimetre veya çapı 48, derinliği 96 cm olan bir küp veya silindir şeklindeki havuz veya 500 rıtl, yâni 220 kg su. (Mütercim)

7 *Marife*, Taharet 1/330, 331, *Sünen el-Kübra*, 1/263; *Musannef*, Abdurrazzak, Taharet 1/79 no: 258

Necaset barındırmayan bu su, mutlaka büyük kırbalarda olmak zorundadır. Eğer su beş kırbadan daha az bir kap içindeyse ve ona necaset karışırsa necis olur. Bu durumda kap ve içindekiler necis olduğundan kabın içindekiler dökülür. Kap da yıkandıktan sonra ancak temiz sayılır.

Su, eğer beş kırbadan daha azsa, içine de durmayan bir necaset isabet ederse necis olur. Ama eğer beş kırbadan az olan suya beş kırba ve fazla olacak kadar su eklense, su necasetten kurtulur ve temiz olur. Yahut necaset isabet eden su alınıp başka bir kapta bulunan suya eklense, eklenen suyun eklenilenden daha az veya daha fazla olması arasında fark olmaksızın, iki suyun birleşmesiyle beş kırba ve fazlası olsa iki su birbirlerini kirletmeden temiz sayılırlar. Bu birleşmeyle temizlenip beş kırba veya fazlası olan su birbirinden ayrılınca eski necasetine dönmez. Kendisine bir daha necaset isabet ederse ancak o zaman necis olur. Yalnız suyun yukarıda sayılan özelliklerinden dolayı temiz olması gerekir.

Kuyu veya benzeri yerlerden kova veya benzeri aletle çekilen suyun içinde ölü bir şey (fare, civciv vb) bulunsa ölü olan şeyle beraber kovanın içindeki su da dökülür. Çünkü kovadaki su, çok olan sudan ayrılmakla beş kırbadan daha az su hükmüne düşmüştür. Bana hoş gelen de kovadaki su döküldükten sonra kovanın yıkanmasıdır. Kova yıkanmayıp çok olan suya daldırılırsa, çok olan su da onu temizler. Kova, çok olan suyu kirletmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Necis olan (haram sayılan) her şey, -ne olursa olsun- beş kırbadan daha az olan suyun içine düşerse suyu necis yapar. Az olan suya ölmüş bir balık veya ölmüş bir çekirge düşmesi halinde su necis olmaz. Çünkü onların ölüleri helal olanlardandır. Bu hüküm suda yaşayan tüm canlılar için geçerlidir.

Suda yaşamayan kara canlılarına gelince, eğer kesildiğinde (ezildiğinde, öldürüldüğünde) kanı akan türden bir canlıysa, ölüsünün suya düşmesiyle su necis olur. Eğer içine ölü düştüğünde suyu necis olacak türden bir suysa bu hüküm geçerlidir. Kesildiğinde kanı akmayan, sinek, sivrisinek ve benzerleri için iki görüş vardır.

Birinci görüş: Bu kabilden olan canlıların suyun miktarı az da olsa içine düşüp ölmeleri neticesinde su necis olmaz.

Bu görüşü savunan kişi şöyle derse: İcabında birisi kalkıp şöyle diyebilir: Suya düşen ölüdür nasıl olur da suyun necis olmayacağını iddia ediyorsun?

Deriz ki: Suya, bunların düşüp ölmeleri neticesinde suda herhangi bir değişiklik olmamaktadır. Aynı zamanda da bunların akan kanları yoktur.

[7] Dönüp "Bu iddian için delilin var mıdır?" derse deriz ki: Evet, delilimiz vardır, çünkü Resulullah (s.a.v), içeceğin veya yemeğin içine bir sinek düştüğünde, onun düştüğü yere batırılıp çıkarıldıktan sonra atılmasını emretmiştir. Belki de içeceğe veya yemeğe batırılması neticesinde ölecektir. Ama burada Hz. Peygamber (s.a.v) içeceğe veya yemeğe düşmeyen sineğin batırılmasını emretmiyor. Kişi, kendi isteğiyle sineği alıp içeceğe veya yemeğe batırıp öldürürse batırıldığı şeyi necis yapar.[8]

İkinci görüş: Eğer zikri geçen bu canlılardan biri içeceğe veya yemeğe düşüp ölürse, ölümüyle necis olacağından içine düştüğü şeyi de necis eder. Çünkü onlar yenmesi haram olanlardandır. Birinizin yemeğine veya içeceğine düşerse onu yemeğe veya içeceğe batırın denmesindeki emir, taşımış olduğu zehirdendir. Genellikle de düştükleri yerden kurtulup ölmezler.

Neticede kanaatim, korunan bir içecek veya yemeğin içine düşüp onun içinde ölmedikten sonra içeceği veya yemeği necis yapmaz. Ama içinde ölürse onu necis yapar. Bu canlılara örnek olabilecek olanlar, sivrisinek, sinek, pire, bit ve bunlar gibi olanlardır.

Eti yenen ve eti yenmeyen tüm kuşların gübrelerinin suya düşmesiyle suyun ıslaklığına temas eder etmez suya karışacağından suyu necis ederler.

---

8 Buhari, Yaratılış, 2/448 no: 332; İbn Mace, Tıp 2/1159 no: 3504; *Bedr el-Münir*, 2/167, 168

Rebi' şöyle dedi: Bir Hıristiyan'ın, cünüp ve aybaşı olan bayanların terleri temizdir. Aynı şekilde, Mecusi'nin ve tüm hayvanların terleri de temizdir. Tüm hayvanların ve aslanların ağızları(ndan çıkanlar, salya gibi şeyler de) temizdir. Köpek ve domuz bu hükümlerin dışında sayılarak her şeyleriyle neciştirler. Rebi' dedi ki: Bu söylediklerim, aynı zamanda İmam Şafii'nin sözleridir.

Kişi bir kabın içine su koysa, sünnet olan misvakı kullandıktan sonra da su kabının içine batırsa, bu sudan abdest almasında bir mahzur yoktur. Çünkü kullanılan misvakta en fazla olabilecek şey kişinin ağız salyasıdır. Kişi suyun içine tükürse, balgamını atsa veya sümkürse bu fiili suyu necis yapmaz. Hayvanın sudan içerken suya salyasının karışması, suyu necis yapmaz. Ancak bir istisnası vardır; bu hayvan köpek veya domuz ise su necis olur.

Dedi ki: İnsan derisi suya değerse ve teri suyun içine damlarsa suyu necis yapmaz. Çünkü hem insanın, hem de hayvanın derisi ve teri necis değildir. Bu terleme vücudun koltuk altından veya vücudunu neresinden olursa olsun, fark etmez.

Suya çok miktarda necaset karışsa, bu arada da su çoğalsa ama çoğalmasına rağmen necaset kaybolmazsa suyun çoğalması onu temizlemez. Suyun bir bölümü çekilse (kova veya başka bir yöntemle) de su temizlenmez. Ama su çoğalır ve necaset kaybolursa su temiz olur. Çoğalan ve çoğalması sebebiyle içindeki necasetten eser kalmayan su, başka su katma yöntemiyle veya kaynak suyla çoğaltılması arasında fark olmaksızın temiz olur. Eğer sudaki necaset bu yöntemlerle kalmıyorsa sudan herhangi bir şey çekilmesine gerek kalmadan su temiz olur.

Dedi ki: Kap, az olan suda veya yere değerek veya suyu biriktirmek maksadı ile yapay bir kuyuda necasete bulaşırsa, o zaman necis olur. Bu kap üzerindeki necasetle çok olan suya batırılmak veya üzerine su dökülmek suretiyle necaset tamamen kaybolursa, kap temiz olur. Ama kabın bulunduğu yerde su az ise necis kalır. Bu az olan suyun üzerine onu

necaset hükmünden çıkaracak miktarda su ilave edilirse ve onda necasetten eser kalmazsa suyla kap beraberce temiz olur. Ayrıca suyun bulunduğu yer de temizlenir. Çünkü kap da, yer de suyun necasetiyle necis oldular ve aynı zamanda bu yolla temizlendiler.

Su, eğer temiz hükmüne dönerse suyun içinde olup necaset bulaştırdığı her şey onunla beraber temiz hükmünü alır. Suyun hükmü değiştikten sonra içindekilerin hükmünün değişmemesi caiz olmaz. Çünkü suyun içindekiler suyun hükmüne tabidir. Su necis olursa içindekiler de necis olur, su temiz olursa içindekiler de temiz olurlar.

Eğer bir kabın içindeki az olan suya necaset karışırsa su dökülür ve kap yıkanır. Bana göre müstehab olan, kabın üç kere yıkanmasıdır. Bir kere de yıkansa temiz olur. Bu hüküm, kaba bulaşan her türlü necaset için geçerlidir. Ancak köpek ve domuzun necaseti hariçtir. Çünkü onların necasetiyle kirlenen kaplar yedi defadan az yıkanırsa temizlenmez.

Köpek veya domuzun necasetlerinin bulaştığı kap, birinci veya sonuncu yıkaması toprakla olmak şartıyla, yedi kere yıkanmadan temizlenmez. Eğer denizde olursa ve toprak bulunmazsa, temizlikte toprağın yerini tutacak, toprak cinsinden olan kum, çakıl vb. maddelerle yıkanır.

Bu hususta iki görüş vardır.

Birinci görüş: Toprak ona değmeden temiz olmaz.

İkinci görüş: Toprak cinsinden olan maddelerle temiz olur. Zikrettiklerimiz topraktan daha temizleyicidir. İstincada (tuvalet temizliğinde) olduğu gibi. [Taşla temizlenmek gibi.]

Köpek veya domuz, sudan içerlerse suyu necis ederler. Onlardan birinin, sudan içmeden sadece vücuduyla değmesi halinde, üzerinde necaset olmasa bile, kendileri necis oldukları için o suyu necis yaparlar.

Sudan içince suyu necis yapmayan şeylerin/canlıların, suya elini, ayağını veya vücudundan herhangi bir yerini sokması suyu necis yapmaz.

Ancak suya daldırdığı/soktuğu kısım üzerinde pislik varsa, değdirdiği/daldırdığı için değil de üzerinde pislik bulunduğu için suyu necis yapar.

Herhangi bir kişi şöyle bir soru sorabilir: Köpek veya domuz bir kaptan içerlerse içtikleri kabın ancak yedi kere yıkanırsa temizleneceğini; ölmüş bir şey veya kanın, bir kaba düştüğünde, içinde onlardan bir eser kalmazsa bir kere yıkamakla temiz olacağını söyledin. Buna delilin nedir?

Ona cevabımız şöyle olur: Delilimiz Hz. Resulullah (s.a.v.)'in sünnetine tabi olmaktır.

[8] İmam Şafiî (r.a) şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, Ebu'z-Zinad'dan; o da el-A'rec'den, Ebu Hureyre (r.a) yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

إذا ولغ الكلب في إناء أحدكم فليغسه سبع مرات

"*Köpek, sizden birinizin kabını yalarsa kabını* (biri toprak olmak üzere) *yedi kere yıkasın.*"[9]

[9] Bize Malik, Ebu'z-Zinad'dan; o, el-A'rec'den, Ebu Hureyre (r.a) yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini rivayet etmiştir:

إذا شرب الكلب في إناء أحدكم فليغسله سبع مرات

"*Köpek, sizden birinizin kabından içerse kabını* (biri toprak olmak üzere) *yedi kere yıkasın.*"[10]

[10] Bize İbn Uyeyne, Eyub b. Ebi Temime'den, o da Muhammed b. Sirin'den, Ebu Hureyre yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle

9 Bu hadisler farklı yol ve lafızlarla rivayet edilmiştir. Buhari, Abdest 1/77 no: 172; Müslim, Taharet 1/234 no: 90/279, 89/279, 91/279, 1/235 no: 93/280; Ebu Davud, Taharet 1/59 no: 73; Tirmizi, Taharet 1/151 no: 91

10 Bu hadisler farklı yol ve lafızlarla rivayet edilmiştir. Buhari, Abdest 1/77 no: 172; Müslim, Taharet 1/234 no: 90/279, 89/279, 91/279, 1/235 no: 93/280; Ebu Davud, Taharet 1/59 no: 73; Tirmizi, Taharet 1/151 no: 91

buyurduğunu rivayet etmiştir: *"Köpek, sizden birinizin kabını yalarsa, (onu) ilki veya sonuncusu toprakla olmak üzere yedi kere yıkasın."*[11]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Köpekle ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.v)'in emrettiği üzere hüküm verdik. Domuzun durumu, köpekten daha kötü değilse de köpekten daha iyi de değildir. Biz buna istinaden ikisinin arasında mukayese yaparak necasette aynı olduklarına hükmettik.

[11] Bize İbn Uyeyne, Hişam b. Urve'nin karısı olan Munzir binti Fatıma'nın şöyle dediğini haber verdi: Nenem dedi ki: Ebu Bekir'in kızı Esma'dan şöyle duydum, dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v)'e elbiseye değen adet kanının hükmünü sordum. O da şöyle buyurdu: *"Önce ovala/çitile, sonra yıka, sonra da üzerine su serp ve onunla namaz kıl."*[12]

[12] Bize Malik, Hişam b. Urve'den, o da Munzir binti Fatıma'dan, Esma yoluyla bir kadının Hz. Peygamber (s.a.v)'e şöyle bir soru sorduğunu nakletti: "Ey Allah'ın Resulü! Bizden birimizin elbisesine âdet kanından isabet edecek olursa, nasıl davransın?" Hz. Peygamber (s.a.v), ona şöyle cevap verdi: *"Eğer sizden birinizin elbisesine âdet kanından bir şey isabet edecek olursa; kanın değdiği yeri çitilesin, sonra üzerine su döksün, daha sonra da onunla namaz kılsın."*[13]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v) âdet kanının elbiseye değen yerinin kaç defa yıkanması gerektiğini beyan etmeden emretmiştir. *"Yıkayın"* emri de bir veya daha fazla zikredilmemiştir. Aynen ayette buyrulduğu gibi: **"Yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın."** (Mâide, 5/6) Bir defa yıkamak caizdir. Çünkü bir defa yıkamak, yıkama hükmünü karşılamaktadır.

---

11 Bu hadisler farklı yol ve lafızlarla rivayet edilmiştir. Buhari, Abdest 1/77 no: 172; Müslim, Taharet 1/234 no: 90/279, 89/279, 91/279, 1/235 no: 93/280; Ebu Davud, Taharet 1/59 no: 73; Tirmizi, Taharet 1/151 no: 91

12 Buhari, Adet kanı 1/116 no: 307; Müslim, Taharet 1/240 no: 110/291

13 Buhari, Adet kanı 1/116 no: 307; Müslim, Taharet 1/240 no: 110/291

Dedi ki: Necasetlerin hepsi âdet kanının yıkanması hükmüne kıyas edilir. Çünkü yıkama, manası ile bir defa yıkamayı tam karşılamaktadır. Kur'ân'daki abdest bu manayı desteklediği gibi akıl da buna meylediyor.

Bunu tabiî ki köpeğe kıyas etmiyoruz. Çünkü kıyas ettiklerimiz kulluk/ taabbud içindir.

"Yıka" fiilinin bazen bir, bazen yediden daha fazla yıkama anlamında olduğunu gördük. *"Kulluk"* manasını çıkarırsak kabı suyla yedi defa yıkamaya gerek duyulmadan temizlenir. "Artık kabın suya teması yedi defa yıkamadan önce neyse yedi yıkamadan sonra da aynıdır, öyle değil mi?" diye sorana!

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* cevaben dedi ki: Canlıların az olan suya değmeleri neticesinde su necis olmaz. Ondan içmek veya vücutlarının bir kısmını içine batırmak suretiyle de olsa necis olmaz. Köpek ve domuz bu hükmün dışındadır. Necaset ancak ölümle sadır olur. Kişi eşeğe binerse, eşek terlediğinde üzerindeki kişi de eşeğin terinin ona değmemesi için kendini koruyabilir mi?

Birisi şöyle diyebilir: Bu hususla alakalı deliliniz nedir?

[13] Deriz ki: Bize İbrahim b. Muhammed, Davud b. el-Husayn'den, o, babası yoluyla, o da Cabir b. Abdullah'tan, Resûlullah (s.a.v)'e şöyle sorulduğunu haber verdi: "Kişi, eşeğin su artığından abdest alabilir mi?" Resûlullah (s.a.v) buyurdu ki:

نعم وبما أفضلت السباع كلها / *"Evet ve yırtıcı hayvanların hepsinin artığından da..."*[14]

[14] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Said b. Salim, İbn Ebi Habibe'den veya Ebu Habibe'den (Rebi' bu ikisi arasında şüpheye düştü); o, Davud b. el-Husayn'den, o da Cabir b. Abdullah yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den bir önceki hadisin aynısını rivayet etmiştir.[15]

---

14 *Marife*,1/312-313; *Bedr el-Münir*: 2/195-201

15 *Marife*,1/312-313; *Bedr el-Münir*: 2/195-201

[15] Bize Malik, İshak b. Abdullah'tan; o, Hamide binti Ubeyd b. Rifaa'dan; o da Kepşe binti Ka'b b. Malik'ten [Ebu Katede'nin oğlunun karısıydı] rivayetle şöyle dedi: Ebu Katade, Kepşe'nin yanına geçti, o da ona abdest suyu hazırladı. Bu arada bir kedi gelerek abdest suyundan içti. Sonra o da kedinin içtiği sudan abdest aldı. Bu durum karşısında ona tuhaf baktığımı görünce şöyle dedi: Kardeşimin kızı, yoksa şaşırdın mı? Muhakkak ki Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

إنها ليست بنجس أنها من الطوافين عليكم أو الطوافات

"Kedi necis değildir. Çünkü o sizin etrafınızda dolaşanlardandır."[16]

[16] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize güvenilir raviler, Yahya b. Ebu Kesir'den; o, Abdullah b. Ebu Katade'den; o da babası yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den, bir önceki hadisin aynısını veya manen aynı olan bir hadisi rivayet etmiştir.[17]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Söylediklerimizi tavsif ederken akıl edebildiklerimizle kıyas ettik. Köpek ile domuz, bu ikisi dışında kalan eti yenmeyen hayvanlar arasında fark vardır, dedik.

Eti yenmeyen hayvanları barındırmak bir sebebe bağlanmıştır. Köpeği ev içinde sebepsiz barındırmak haramdır. Köpeği sebepsiz evinde barındıran kişinin amelinden günde bir veya iki kırat eksilir. Köpek ile aynı evde yaşayanın evine melek girmez. Onun içindir ki, "Köpek ve domuzun dışında kalan eti yenen veya yenmeyen tüm hayvanların artıkları helaldir." dedik.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer az veya çok olan su değişirse yahut suyun rengi haram olmayan bir şeyle değişirse o su temizdir. Bir suyun içine insan idrarı karışsa, başkasının da bundan haberi yoksa suyun kokusu, rengi veya tadı değişmesine rağmen içine idrarın

16 *Muvatta*, Taharet, 40, 41 no: 13; Ebu Davud, Taharet 1/60 no: 75; Tirmizi, 1/153-154 no: 92; Nesai, Taharet 1/55; İbn Mace, Taharet 1/131; *el-Müstedrek*, 1/160

17 *Marife*, 1/314, 315

karıştığı bilinene kadar su helaldir. Suya idrarın karıştığını bilince onu terk eder ve ondan artık içmez. Çünkü bazen suya karışan ağaç, yaprak veya yosun nedeniyle suda değişiklikler olur.

Dedi ki: Suyun içine helal olan bir şey düşüp suyun kokusunu veya tadını değiştirse de, eğer su, içine karışan maddeden dolayı su olma vasfını yitirmiyorsa bu suyla abdest alınır. Suyun içine süt, katran ve benzerleri düştüğünde suyun kokusu veya başka bir özelliği değişmesine rağmen su, su olma özelliğini yitirmiyorsa temizdir.

Bir suyun içine süt, meyve suyu veya bal karıştırılır ve bu karışmadan dolayı su özelliğini yitirirse onunla abdest alınmaz. Çünkü bunların içinde su kaybolduğundan artık ona su denmez. Artık ona meyve suyu, sulandırılmış süt veya sulandırılmış bal denir.

Eğer suyun içine, kaybolacakları miktarda meyve suyu, sütten veya baldan az bir şey katılırsa, ancak su, su olma özelliğini yitirmezse, suyun rengi ve tadı değişmemiş olacağı için onunla abdest alınır. Su da kendi özünü korumuş olur. Bu durum suya karışan içecek, yiyecek veya onların dışında kalan her şey için aynıdır.

Su toprakta birikir ve bazı özellikleri değişirse bile onunla abdest alınır. Çünkü bu durumda suya başka bir isim verilmez. Yerde biriken suyla sonradan içine bir şey katılan suyun arasında fark vardır. Suya gül suyu katılırsa, su da gül suyu kokarsa o suyla abdest alınmaz. Çünkü su, gül suyunun ona karışması ile özelliğini yitirmiş ve galip gelen gül suyu olmuştur.

Dedi ki: Aynı şekilde, eğer suya katran katılırsa ve katranın kokusu da suya galip gelirse o sudan abdest alınmaz. Ama katranın kokusu suda belli olmazsa o sudan abdest alınır. Çünkü katran ve gül suyu suya rahatlıkla karışıp suda belli olmazlar. Suya gül yağı, amber veya suya karışmayan koku türünden herhangi bir şey karışırsa, suda kokusu belli olsa da o sudan abdest alınır. Çünkü onların içinde suya karışan bir madde yoktur. Suya misk, suya karışan karışık koku veya suda çözülen herhangi bir şey katılsa

ve kokusu da suda belli olsa o sudan abdeşt alınmaz. Çünkü bu durumda artık onlar suya karıştığı ve o su da su olma vasfını yitirdiği için ona, "misk karışmış veya karışık koku karışmış su" denir. Bu durum, suya karışan yiyeceklerden meyve suyu, un, et suyu ve benzerleri için de geçerlidir. Suya bunlar karışırsa ve suda bunların tadı veya kokuları belli olursa bu suyla abdeşt alınmaz. Çünkü bu durumda su, kendisine karışana tabi olur.

ARTIK SULAR

SUYU NECİS EDEN VE ETMEYEN DURUMLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sular iki kısımdır:

Birincisi akarsu: Akarsuya akışı anında karışıp suyla gelip geçen necaset ve bu necasetten sonra akan suyun içinde necaset bulunmayan su temiz sudur.

İkincisi durgun sudur. Durgun su; çok ve az olmak üzere iki kısımdır: Beş kırba ve daha fazla olan su, çok su hükmündedir. Bu büyüklükte olan suda necasetin rengi, kokusu veya tadı belli olmuyorsa -ne türden olursa olsun- necasetin karışsa da su necis olmaz. Eğer suya karışan necaset suyun rengini, kokusunu veya tadını bozarsa sudan necasetin rengi, kokusu veya tadı kaybolmadıkça su temiz sayılmaz. Ama necasetin rengi, kokusu veya tadı suda kaybolursa veya su eski haline dönerse su temiz olur. Rengi, kokusu veya tadı bozuk suya, bunları giderecek veya onları suyun içinde kaybedecek kadar çok su dökülürse de su temiz olur.

Birisi şöyle diyebilir: Su zaten beş kırba ve daha çoksa buna rağmen sen niçin onun rengi, kokusu veya tadı değişirse necis olacağını iddia ettin?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Necaset suyun içindeyken suyun bir bölümünden sayılır. Islak olan necaset bir yere değerse o yeri

yıkamak vacip[18] olur. Yıkanması vacip olanla temizlik yapmak caiz olmaz. İşte bu sebeple eğer necaset suya karışır ve su temiz olma vasfını yitirirse, kendisi temiz olmadığı için başka bir şeyi de temizleyemez.

Beş kırbadan daha az olan suya necaset karışır ve içinde durursa suyun necasetin rengini, kokusunu veya tadını almasına gerek olmadan su, kendisine karışan her türlü necasetle necis olur.

Birisi şöyle diyebilir: Niçin beş kırba ve daha fazlasına necasetin eseri belli olmadan necis olmayacağını ve beş kırbadan az olan su için necaset belli olmasa da necis olabileceğini iddia ettin?

Ona şöyle deriz: Çünkü Müslüman'a bu şekilde davranmaktan başka bir davranış caiz değildir. Helal olan veya haram olan her şey, (Allah'ın emrinden sonra) Hz. Peygamber (s.av)'in emrinden ibarettir.

[17] Bize güvenilir raviler, Velid b. Kesir'den; o, Muhammed b. Abbad b. Cafer'den; o da Abdullah b. Abdullah b. Ömer ve babası yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "*Eğer su miktarı iki kulleteyn ise necaset barındırmaz.*"[19]

[18] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Müslim, İbn Cüreyc'den, senedini hatırlayamadığım bir rivayetle Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "*Eğer su miktarı iki kulleteyn ise o su necaset barındırmaz.*"[20]

İbn Cüreyc şöyle dedi: Ben, "Hacer'in kulle"lerini gördüm. Bir kulleye iki kırba veya iki kırbadan biraz fazla su sığar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müslim'e göre, iki kırba veya iki kırbadan biraz fazla denmesinin karşılığı ilave edilecek fazlalıktan

---

18 Şafiî mezhebinde vacip ve farz aynı şeylerdir. (Mütercim)

19 *Tertip el-Müsned*, Taharet 1/21 no: 36; Ebu Davud, Taharet 1/51 no: 63; Tirmizi, Taharet 1/97 no: 67; İbn Mace, Taharet 1/172 no: 517

20 *Marife*, Taharet 1/330, 331; *Sünen el-Kübra*, 1/263; *Musannef Abdurrezzak*, Taharet 1/79 no: 258.

kasıt; yarım kırbadan az ya da yarım kırbadır. Dolayısıyla kulleteyn, en fazla beş kırba veya beş kırbadan daha fazla su demektir.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in, "*Eğer su miktarı iki kulleteyn ise o su necaset barındırmaz.*" buyruğuna dayanarak çıkaracağımız delil şudur: Eğer su miktarı iki kulleteynden daha az ise necaset barındırır. [Yukarıda da benzeri bir bölüm geçti, ama aralarında farklılıklar vardır. Aynen tekrar değildir.]

SUYA KARIŞMA YOLUYLA SUYU NECİS EDENLER

[19] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, Eyub b. Ebi Temime'den; o, İbn Sirin'den; o da Ebu Hureyre (r.a) yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"*Köpek, eğer sizden birinizin kabını yalarsa ilki veya sonuncusu toprakla olmak üzere yedi kere yıkasın.*"[21]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sahabe (r.anhum) döneminde kullanılan kap-kacak, tabak türündendi. Basit şeyler oldukları için bir kırba ya da ona yakın bir şey sığabilecek türden değildir. Hz. Peygamber (s.a.v), hadisinde bunların köpek yalamasından dolayı necis olacaklarını haber vermiştir.

Dedi ki: Canlı olan insan ve canlı olan hayvan, necasete temas ederek temas ettikleri necaseti suya bulaştırmazlarsa onların temasında necaset yoktur. Kişinin, -Müslüman ya da kâfir olması fark etmeksizin- elini suya daldırması nedeniyle su necis olmaz. Köpek ve domuzun dışında kalan tüm hayvanların içtikleri suyun artıkları necis olmaz.

Birisi şöyle diyebilir: Köpek ve domuzun içtikleri su, artığını necis yapar, dedin. Ama onların dışında kalan ve eti yenmeyen veya eti yenmesine rağmen üzerinde taşıdığı necasetin farkına varma gibi bir

[21] Buhari, Abdest 1/77 no: 172; Müslim, Taharet 1/234 no: 90/279, 89/279, 91/279, 1/235 no: 93/280.

kavrayışı olmayan hayvanların su artıklarının necis olmayacağını iddia ettin. Bunun sebebi nedir?

İddiamın sebebi: Bir haber -habere kıyas yapılabilecek kadar önemli bir haber- olmasıdır.

Şöyle denebilir: Köpek ve domuzun dışında kalan hayvanların su artıklarının necasetini düşüren haber nedir?

[20] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Bize İbn Ebi Yahya, Davud b. Husayn'den; o, babasından, Cabir yoluyla Resulullah (s.a.v)'e şöyle sorulduğunu söyledi: "Kişi, eşeğin su artığından abdest alabilir mi?" Buyurdu ki: "*Evet ve ayrıca yırtıcı hayvanların hepsinin artığından da.*" [22]

[21] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, İshak b. Abdullah b. Ebi Talha'dan; o, Hamide binti Ubeyd b. Rifaa'dan, o da Kepşe binti Kab b. Malik'ten (Ebu Katede'nin oğlunun karısıydı) rivayetle şöyle dedi: Ebu Katade, Kepşe'nin yanındaydı. O da ona abdest suyu hazırladı. Bu arada bir kedi geldi, o da abdest suyunun kabını kedi su içsin diye eğerek kedinin su içmesini sağladı. Sonra da kedinin içtiği suyun artanıyla abdest aldı. Bu durum karşısında ona tuhaf baktığımı gürünce şöyle dedi: Kardeşimin kızı, yoksa şaşırdın mı? Muhakkak ki Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "*Kedi necis değildir. Çünkü o, sizin etrafınızda dolaşanlardandır.*"[23]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Azı dişleri olan tüm yırtıcı hayvanların yenmesi yasaklanmıştır. Ehlî eşeklerin yenmesi de yasaklanmıştır. Ama onların su artıklarından su kullanabileceğimiz hususunda emredildik.

Şöyle denebilir: Bu kıyası, köpeği ayrı tutarak nasıl yaptın?

---

22 *Marife*,1/312-313; *Bedr el-Münir*: 2/195-201

23 *Muvatta*, Taharet, 40, 41 no: 13; Ebu Davud, Taharet 1/60 no: 75; Tirmizi, 1/153-154 no: 92; Nesai, Taharet 1/55; İbn Mace, Taharet 1/131; *Müstedrek*, 1/160.

Deriz ki: Kıyasımız sadece köpeği değil, hem köpeği, hem de domuzu kapsamaktadır. Mantıklı olan, eti yenmese de canlı olanın su artığının necis olmamasıdır. Necaseti ancak ölümüyle olur. Eşek ve binicisinin birbirlerine temaslarını engelleyecek bir şey olmadan binici eşeğe binip indikten sonra elbisesi necis olmaz.

Hz. Peygamber (s.a.v) de yolculuk yaparken eşeği üzerinde nafile namaz kılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde yaşayan insanlar bu olayı birbirlerinden öğrenerek uyguladılar. O zaman mantıklı olan, buna kıyas edilirken köpek ve domuzun necasetini bir sebebe bağlamak değil de necasetlerini kulluğun/taabbüdînin -yani bir nassa dayanmanın- bir gereği olarak değerlendirmektir.

Şöyle denilebilir: Köpek ile onun dışında kalan hayvanların arasında fark oluşturacak bir sebep var mıdır?

Deriz ki: Evet var. Hz. Peygamber (s.a.v), eğer köpek, bir menfaat için (avcılık, çobanlık vb.) veya ihtiyaçtan dolayı (bekçilik vb.) bulundurulmuyorsa satın alınmasını veya evde barındırılmasını yasak etmiştir.[24] Buyurdu ki:

"Kim bekçilik yapması veya çobanlık yapması dışında, evinde bir köpek beslerse o kişinin amelinden her gün iki kırat eksilir."

Başka bir hadiste de şöyle buyurdu:

"İçinde köpek bulunan eve melek girmez."

Köpeklerin öldürülmesini emrederken, yırtıcı hayvanlarla eşeklerin satın alınmasını haram saymamıştır. Onları evlerde beslemenin yasak olduğunu söylememiştir.

Satın alınmalarını haram saymadığı gibi onları barındıran kişinin de haram işlediğini söylemedi ve o hayvanların öldürülmesini de emretmedi. (Köpek ile diğer hayvanlar arasında ayırım yaptı.)

---

24 Bkz: Buhari, Bedeü'l-halk.

CÜNÜBÜN VE BAŞKALARININ ARTIK SULARININ HÜKMÜ

[22] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, Zühri'den; o da Urve'den, Hz. Aişe (r.anha) yoluyla şöyle nakletmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v) ile beraber ferak(*) denilen aynı kaptan yıkanırdık."[25]

[23] Bize Malik, Nafi'den İbn Ömer'in şöyle dediğini nakletti: "Erkekler ve kadınlar (kadın ile kocası) Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde beraber abdest alırlardı (aynı kaptan yıkanırlardı)."[26]

[24] Bize Malik, Hişam b. Urve'den, o da babası yoluyla Hz. Aişe (r.anha)'nın şöyle dediğini nakletti: "Ben ve Hz. Peygamber (s.a.v) aynı kaptan yıkanırdık."[27]

[25] Bize İbn Uyeyne, Amr b. Dinar'dan; o, Ebu'ş-Şa'sa'dan; o da İbn Abbas'tan, Meymune yoluyla şöyle nakletti: "Kendisi (Meymune) ile Hz. Peygamber (s.a.v) aynı kaptan yıkanırlardı."[28]

[26] Bize Süfyan b. Uyeyne, Asım'dan; o da Muaze el-Adeviye'den Hz. Aişe (r.anha)'nın şöyle dediğini nakletti: "Hz. Peygamber (s.a.v) ile ben aynı kaptan yıkanırdık. Hz. Peygamber (s.a.v) ile yıkanırken sanki kaptaki suyun biteceğini zannederek Hz. Peygamber (s.a.v)'e şöyle derdim: 'Sudan bana da bırak, bana da bırak.'"[29]

[27] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Salim b. Ebu'n-Nadr, Kasım yoluyla Hz. Aişe (r.anha)'nın şöyle dediğini nakletti: "Hz. Peygamber (s.a.v) ile ben, cünüplükten çıkmak için aynı kaptan yıkanırdık."[30]

(*) Ferak: Topraktan yapılmış bir kap olup yaklaşık 30 sa'dır. (Yay.)

25 Buhari, Gusül, 2; Müslim, Aybaşı 1/255 no: 41/319; İbn Mace, 1/133 no: 376.

26 Buhari, Abdest 1/83

27 Buhari, Gusül 1/106 no: 273; Müslim, Aybaşı 1/256 no: 45/321; Nesai, Taharet 1/128 no: 232

28 Müslim, 1/257 no: 47/322; Tirmizi, Taharet 1/91; Buhari, Gusül 1/102

29 Müslim, 1/257 no: 46/321

30 Buhari, Gusül 1/104; Müslim, 1/256 no: 45/321; *Marife*, 1/277

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bu delilleri kabul ediyoruz. Cünüp veya âdetli kadının su artığı ile yıkanmanın mahzuru yoktur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) cünüpken Hz. Aişe (r.anha) validemizle bir kaptan yıkandı. Bu da her biri diğerinin su artığı ile yıkanmış demektir. Âdetli kadının da âdeti elinde değildir. Ayrıca mümin necis de değildir. Müminin, bazı durumlarda suya teması ibadet maksadı taşımaktadır/zaruridir, ibadete matuftur.

HIRİSTİYANIN SU ARTIĞI İLE ABDEST ALMANIN HÜKMÜ

[28] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zeyd b. Eslem'den, o da babası yoluyla şöyle nakletti: Ömer b. Hattab (r.a), Hıristiyan bir kadına ait su küpünden abdest almıştır.[31]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müşrikin su artığı ile abdest almakta sakınca yoktur. Müşrikin gusül suyu artığıyla -eğer necaset yoksa- abdest almanın sakıncası yoktur; çünkü suya necaset karıştığı bilinene kadar su nerede ve kimin yanında olursa olsun temizdir.

KAPLAR

HANGİ SU KABI İLE ABDEST ALINIR VEYA ALINMAZ

[29] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, İbn Şihab'tan, o da Ubeydullah b. Abdullah'tan, İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakletti: Hz. Peygamber (s.a.v), zevcesi Meymune'nin hizmetçisine daha önce verdiği keçiyi ölü gördüğünde "*Niçin derisinden yararlanmadınız?*" buyurdu. "Ya Resulallah, o ölüdür." dediler. Buyurdu ki: "*Muhakkak ki, sadece onu yemek haramdır.*"[32]

---

31 *Marife*, 1/148, 149; *Sünen el-Kübra*, 1/32

32 Buhari, Zekat 1/463 no: 1392; Müslim, Aybaşı 1/276, 277 no:101/363; Nesai, 7/152; *Marife*, 1/143

[30] Bize İbn Uyeyne, ez-Zühri'den, o da Ubeydullah'tan, İbn Abbas yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'den, bir önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[33]

[31] Bize İbn Uyeyne, Zeyd b. Eslem'den, o da İbn Vale'den, İbn Abbas'ın Hz. Peygamber (s.a.v)'i şöyle buyururken duyduğunu nakletti: *"Tabaklama yoluyla her deri temiz olur."*[34]

[32] Bize Malik, Zeyd b. Eslem'den, o da İbn Vale'den, İbn Abbas'ın Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu bildirdiğini nakletti:

إذا دبغ الإهاب فقد طه / *"Her deri tabaklanınca temiz olur."*[35]

[33] Bize Malik, Yezid b. Abdullah b. Kusayt'tan; o, Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan, o da babası yoluyla Hz. Aişe (r.anha)'dan; Hz. Peygamber (s.a.v)'in, *"Ölü hayvanların derileri tabaklanarak onlardan faydalanılmasını"*[36] emrettiğini rivayet etti.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Tabaklanmış ölü hayvanların derilerinden yapılan tüm kaplarla abdest alınır. Buna kıyas edilerek eti yenmeyen yırtıcı hayvanların derileri de tabaklanma ile temizlenir. Sadece köpek ve domuzun derileri tabaklansalar da temizlenmezler. Onlardaki necaset, aslî necaset olduğu için tabaklamak onları temizlemez.

Tabaklama yöntemiyle ancak necaset-i aslî (fi ayni) olmayanlar temizlenirler.

Tabaklama, Arapların kullandıkları tabaklama yöntemi olan karaza (selem ağacının yaprağı) yöntemiyle, şabba (tadı acı, kokusu güzel bir bitki) yöntemiyle veya bu yöntemin yerini tutacak başka yöntemlerle olmalıdır. Deri iyice kurutulur ve kokulanır; artık o su dolduğunda veya değdiğinde bozulmaz.

---

33 Müslim, 1/276 no: 1277- 1278, El-Muharrir, 1/91; Darekutni, 1/48 no: 24

34 Müslim, 1/276 no: 1277- 1278, El-Muharrir, 1/91; Darekutni, 1/48 no: 24

35 Müslim, 1/276 no: 1277- 1278, El-Muharrir, 1/91; Darekutni, 1/48 no: 24

36 Ebu Davud, Giyim 4/368 no: 4124; Nesai, 7/176; İbn Mace, 2/1194 no: 3612

Ölü hayvanın derisi, mutlaka saydığım tabaklama yöntemleriyle temizlenmelidir. Kıllar üzerinden çekilerek koparılırsa kıllar necis olurlar. Kıllar derinin üzerindeyken eğer tabaklama olursa, kılları suya temas etmeleri halinde temas ettikleri suyu necis ederler.

Eğer su derinin iç yüzeyindeyse, kıllar da dış yüzeyde ise suya kılların teması olmadığı sürece su temiz kalır. Temiz ve etinin yenmesi helal olan -usulüne uygun kesilen- hayvanların derisine tabaklama olmasına gerek olmadan da doldurulan sudan içilir ve abdest alınır. Çünkü temiz olma hükmü onu kapsamıştır.

Temiz hükmünde olan postu giyerek veya üzerinde durarak namaz kılınır.

Eti yenmeyen yırtıcı olan veya yırtıcı olmayan hayvanların temiz veya ölü olmasının arasında fark yoktur. Çünkü onların temiz olmaları, onları helal etmez. Bu kapsamda olan hayvanların derilerinin hepsi tabaklanma yöntemiyle temizlenirler. Çünkü onların derileri, ölü hayvanın derisi hükmündedir. Ancak köpek ve domuzun derileri hiçbir yöntemle temiz olmazlar.

Dedi ki: Ölü hayvanın kemiğiyle su da içilmez, abdest de alınmaz. Eti yenmeyen hayvan temiz olsa da kemiği ile su içilmez, abdest alınmaz. Bu hayvanlara örnek olarak fil, aslan veya benzerlerini verebiliriz. Çünkü kemik, yıkanma veya tabaklanma yöntemiyle temiz olmaz.

[34] Abdullah b. Dinar, İbn Ömer'in şöyle dediğini nakletti: "Filin kemiğinden elde edilmiş bir yağdan sürünmeyi kerih görürüm. Çünkü o kemik bir ölüye aittir."[37]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kim içinde su bulunan bu türden kemiklerle abdest alırsa abdestini iade etsin. Ayrıca içindeki su, nereye değdiyse o yeri temiz bir suyla yıkasın.

---

[37] *Marife*, Kaplar 1/147; *Sünen el-Kübra*, 1/24

DERİ OLMAYAN KAPLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Taştan, demirden, bakırdan veya onların dışında kalan herhangi bir şeyle yapılmış kaplardan abdest alınmasını mekruh görmem. Ama su kabı altın veya gümüşten yapılmışsa onunla abdest alınmasını mekruh görürüm.

[35] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Nafi'den; o, Zeyd b. Abdullah b. Ömer'den; o da Abdullah b. Abdurrahman b. Ebu Bekir'den, Hz. Peygamber (s.a.v)'in eşi Ummu Seleme yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

الذي يشرب في إناء الفضة إنما يجرجر في بطنه نار جهنم / *"Kim gümüş kap ile su içerse muhakkak ki o, karnına cehennem ateşini indirmiştir."*[38]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir kişi gümüş kap ile abdest alır veya su içerse, o kişinin bu amelini mekruh görürüm. Ama abdestini iade etmesini emretmem. İçinden içilen suyun veya onda yenen yemeğin haram olduklarını iddia etmem. Ancak içinde su içilmesi veya yemek yenmesi fiil-i masiyettir.

Şöyle denilebilir: Nasıl oluyor da ondan su içilmesi yasaklanıyor, ama içindeki su haram olmuyor?

Allah'ın izniyle bu soruyu sorana şöyle deriz ki: Hz. Peygamber (s.a.v) onda bu fiilin yapılmasını (su içilmesini) yasakladı, kişide mal olarak bulunmasını yasaklamadı. Zekâtını vermek farz kılındı. Müslümanlar onu mal edindiler. Eğer o necis olsaydı kimse onu mal edinmez ve kimse onu alıp satmazdı.

ŞÜPHELİ SUYUN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi yolculuk yaparken yanında taşıdığı suya necaset bulaştığına kanaat getirirse bu su necis

[38] Buhari, Gümüş kapla içme 44/21 no: 5634; Müslim, Giyim ve süsleme 3/1634

hükmünde olur. Ama kanaatinin çoğu necaset bulaşmadığı noktasında yoğunlaşırsa su temiz hükmündedir. Bu sudan abdest alabilir ve içebilir. Eğer suya necaset bulaştığı zannı galip gelir ve kanaati bu yönde yoğunlaşırsa suyu dökmesi lazım gelir. Necaset bulaştığına kanaat getirdiği suyu döküp yerine başka bir su doldurup doldurmadığı şüphesine düşerse o suyu döküp yerine başka su doldurduğu kanaatine varıncaya kadar su necis hükmündedir. Eğer suya; "bu su neciştir" derse, o su, o kişi için necis hükmünü aldığı için artık onunla abdest alamaz. Başka su da bulamazsa ibadet için teyemmüm etmesi gerekir.

Zaruret hâsıl olursa, o suyu içmesinde beis yoktur. Çünkü susuz kalması can tehlikesi doğuracağından zaruret hali oluşmuş olur. Aynı zaruret hali abdest için geçerli değildir. Allah (c.c) suyu bulamayanlar için toprağı temizlik aracı kılmıştır. Bu kişinin suyu da necis olduğu için yok hükmündedir.

Kişi yolculuğa çıktığında eğer yanında iki su bulunuyorsa ve bu suların birisine necaset bulaştığına kanaat getirirse, necis olduğuna kanaat getirdiği suyu saklar, diğer suyla da abdest alır. Bu işlemi eğer ileride susuzluk çekeceğine kanaat getirirse yapar. Çünkü zaruretten, içebileceği necis suyu saklamalı ve geriye kalan suyla abdest almalıdır.

Şöyle denebilir: Suyun birisine necaset bulaştığı kanaati netleşmiştir. O zaman nasıl oluyor da temizliği kesin olmayan suyla abdest alınıyor?

Deriz ki: Eğer necaset birinde netleştiyse o zaman temizlik diğerinde netleşir demektir. Temiz olma hükmünü, zıddı olan necaset suda kesinleşmeden bozmayız. Birinde necaset olduğuna kanaat getirdiğinde geriye kalan su temiz olma esası üzerinde kalmıştır. Çünkü onun necis olduğuna kanaat getirmediği için aslı temiz olan su aslı üzerinde kalmıştır.

Şöyle denebilir: Sen, necasetle ilgili kesin bilgi olmadan suyu necis saydın.

Deriz ki: Hayır, ben yanında bulunan iki sudan birisine necaset bulaştığı kesin olan bilgi ile necis saydım. Kanaati netleşip necasetin hangi suda olduğuna hüküm verince o su necis olmuştur. Dikkat edilirse "Suyun sahibi 'suyun birisine necaset bulaşmıştır' kanaatinden sonra necis olur" hükmünü söyledik. Hangisinde necaset olduğuna büyük oranda karar verirse o neciştir. Daha sonra abdest aldığı suyun necis ve terk ettiği suyun temiz olduğu kesinleştirirse, necis olan suyla yıkadığı elbise veya kendisi yıkandıysa bunları tekrar yapar. İbadet için yaptığı temizlik ve kıldığı namazı da iade eder. Tekrardan daha önce necis olduğuna kanaat getirdiği, ama sonra tersi çıkan ve artık temiz olduğu hususunda şüphesi kalmayan suyla abdest alır.

Eğer iki suyun ikisinde de şüpheye düşer ve hangisinde necaset olduğu konusunda galip gelecek bir kanaata sahip değilse, o zaman ona şöyle deriz: Onların dışında bir su bulma imkânın yoksa ikisinden birinde kanaatini kuvvetlendir ve kanaatinin meylettiği suyla abdest al. Bu durumda teyemmüm yapmak caiz değildir. Bu duruma düşen kişinin gözleri görmüyor ve nasıl kanaat getireceğini bilmiyorsa, yanında gözleri gören kişinin söyleyeceğine inanarak onun kanaatine göre hareket eder. Eğer yanında onu doğrulayacak kimse yoksa veya yanında gözleri gören birisi olmasına rağmen hangi su kabına necaset bulaştığına karar veremiyorsa, ona rağmen kanaatini ortaya koyarak birini seçer. Kanaat getirebilecek ipucu bulamamışsa ve onun yanında onu doğrulayacak kimse yoksa elinden gelen gayreti sarf ederek birinde karar kılar. Teyemmüm yapmaz ve karar kıldığı su kabından abdestini alır. Çünkü yanında iki su kabı vardır. Birisi temiz olduğu için suyla abdest alabilir. Çünkü teyemmüm, suyla bulaşan necaseti temizlemez. Suyun olduğu yerde de teyemmüm olmaz.

Kişi abdest aldığı suya necaset bulaştığını zannederse, bu zannını kanaate dönüştürmedikçe tekrar abdest alması gerekmez. Ama tercihen abdesti iade ederse güzel olur. Eğer abdest aldıktan sonra, abdest aldığı suya necaset bulaştığına kesin bir kanaat getirirse suyun değdiği yerleri tekrar yıkar. Yeniden abdest alır ve necis suyla aldığı abdestle kıldığı

tüm namazları iade eder. Eğer kişi abdestliyken necis suya veya ıslak bir necasete temas etmişse, sonra da o haliyle namaz kılmışsa necasetin değdiği yerleri yıkar ve necasete temasından sonra kıldığı tüm namazları iade eder. Eğer yolculukta necasete temas eder ve su bulamazsa teyemmüm ederek namazlarını kılar. Sonra da teyemmümle kıldığı tüm namazları iade eder. Çünkü teyemmüm, vücuda temas eden necaseti temizlemez.

Dedi ki: Bir adam yerde, kuyuda, taş oyuğunda veya başka bir yerde az bir su bulduğunda, suyun rengi şiddetli bir şekilde değişmiş olsa, fakat o bu değişikliğin sebebinin hayvan idrarı veya başka bir sebep olup olmadığı konusunda bilgisi yoksa o suyla abdest alır. Çünkü suya necaset karışmadan da rengi değişebilir. Eğer necaset dışı sebepten dolayı renginin değiştiğine kanaat getirirse su temiz hükmündedir.

Dedi ki: Kişi beş kırbadan daha fazla bir su bulursa, ama suyun içine bir tekenin idrar yaptığına kanaat getirirse; suyun tadına, kokusuna veya rengine bakar, eğer onlarda değişiklik varsa su neciştir. Sudaki değişikliğin idrar dışı etkenlerden olduğunu zannetse, -çünkü suyun bu özelliklerini idrar bozduğu gibi başka etkenler de bozabilir,- onunla abdest alabilir, ama suya necasetin karıştığına kanaat getirdiğinde ise abdest alamaz.

ABDEST

ABDESTİ GEREKTİREN VE GEREKTİRMEYEN HALLER

Allah (c.c) şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ ۚ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, iyice yıkanarak temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan (def-i hacetten) **gelir veya kadınlara dokunur da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin** (teyemmüm edin). **Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz."** (Mâide, 5/6)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ayetin zahirinden, kim namaz kılmak için kalkarsa abdest alsın emri anlaşılıyor. Özel bir durum dolayısıyla da inmiş olması muhtemeldir. İlmini Kur'ân ile pekiştiren

kişinin şöyle iddia ettiğini duydum: Bu ayet uykudan kalkanlar hakkında inmiştir. Ben, onun dediğini dikkate alıyorum.

Çünkü sünnette, uykudan kalkanın abdest alması için delil vardır.(*)

[36] Bize Süfyan, Zühri'den, Ebu Hureyre (r.a) yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

إذا استيقظ أحدكم من نومه فلا يغمس يده في الإناء حتى يغسلها ثلاثا فإنه لا يدري أين باتت يده

"Sizden biriniz uykudan kalktığında elini üç kere yıkamadan, su kabına elini daldırmasın, çünkü elinin nerede gecelediğini bilmemektedir."[39]

[37] Bize Malik, Ebu'z-Zinad'dan; o da el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"Sizden biriniz uykudan kalktığında elini yıkamadan, su kabına abdest için daldırmasın, çünkü elinin nerede gecelediğini bilmemektedir."*[40]

[38] Bize Süfyan, Ebu'z-Zinad'dan, o da el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla, Hz. Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"Sizden biriniz uykudan kalktığında elini üç kere yıkamadan su kabına elini daldırmasın, çünkü elinin nerede gecelediğini bilmemektedir."* [41]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kim yan gelip uyursa ona abdest almak (namaz kılmak için) vaciptir. Çünkü yan gelip uyumak abdesti bozar.

Dedi ki: Uyku akla galip gelir. Kimin aklı, delilik veya hastalık sebebiyle giderse, yan tarafı üzerine yatması veya başka bir pozisyonda olması arasında fark olmaksızın abdesti bozulur. Çünkü delilik veya hastalık sebebiyle aklı giden kişinin durumu, uyku halindeki kişinin

(*) Bu kişi İmam Malik'tir. Bkz. *Muvatta*, Taharet 1/21.

39 *Müsned eş-Şafiî*, Taharet 1/29 no: 67; *Marife*, 1/155; Müslim, Taharet 1/233 no: 87/278

40 Buhari, Abdest 1/73

41 Buhari, Abdest 1/73

durumundan daha ağırdır. Uykudaki kişi biraz hareket ettiğinde hisseder, bazen de hareket etmeden hisseder. Ama delilik veya hastalık sebebiyle aklı giden kişi, hareket ettirmenize rağmen hissetmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Kişi oturduğu yerde uyursa, tercihim abdest alsa daha iyi olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Bu sözlerimden, bir yerlere yaslanmadan oturarak uyuyan kişinin abdest almasının vacip olduğunun anlaşılmaması gerekir.

[39] Bize, güvenilir raviler, Humeyd et-Tavil'den, Enes b. Malik'in şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v)'in ashabı, yatsı namazını beklerken oturarak uyurlardı, hatta uyuklarken kafaları sallanırdı da sonra abdest almadan namaz kılmaya kalkarlardı.[42]

[40] Bize Malik, Nafi'den, o da İbn Ömer'den şöyle nakletti: O (İbn Ömer), oturduğu yerde uyurdu/uyuklardı da abdest almadan kalkıp namaz kılardı.[43]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zikrettiğim delillere dayanarak, eğer bir kişi bir yere dayanmadan düz bir şekilde oturup uyumuşsa abdesti bozulmaz. Abdest ayeti, uyuyanlar hakkında inmiştir. Bineği üzerinde uyuyan kişi de uzanıp uyuyan gibidir.

Birisi kastedilerek "falanca uyudu" dendiğinde, o kişinin uzanıp yattığından başka bir şey anlaşılmaz. Kişi uzanıp uyumuyorsa mutlak manada ona "uyuyor" denemez. Eğer kişi oturarak uyuyorsa ona şöyle denir: "Oturarak uyudu." Bazen de şöyle denir: "Kısmen uyudu" veya "uyukladı." Bundan kasıt, derin uykunun dışında kalan kişinin dikkatinin tamamen kayıp olmadığıdır. Uzanıp uyuyan kişinin durumu ile oturarak uyuyan kişinin durumu aynı değildir. Çünkü uzanıp uyuyan kişi ağırlaşır. Uykunun ağırlığı, uzanıp uyuyan kişinin aklını, oturarak uyuyan kişinin

---

[42] *Marife*, Taharet 1/205-206; Ebu Davud, Taharet 1/137 no: 200; Müslim, Aybaşı 1/284

[43] *Marife*, 1/208; *Sünen el-Kübra*, Taharet 1/120

aklından -kendine hakim olmak bakından- daha fazla etkiler. Uzanıp uyuyan kişinin abdest bozma yolları oturarak uyuyan kişiye kıyasla daha gevşek olur.

Dedi ki: Eğer kişi oturarak uyuduğu yerde, düz oturma pozisyonunu bozacak kadar yana düşerse abdesti bozulur. Çünkü düz oturarak uyuyan kişi, kendini yere sabitlemiş olur. Bu oturuş şekliyle uyuyan kişi abdest bozma yerinden bir şey çıkacak olursa, hemen farkına varır. Eğer uykusundayken yere sabit oturuşundan ayrılacak olursa abdest bozma konusu uzanarak uyuyan kişinin hükmüne dönüşür.

Dedi ki: Kişi rükûda veya secdede uyursa abdesti bozulur. Çünkü bu durumdaki kişinin abdest bozma yeri, uzanarak uyuyan kişinin abdest bozma yerinden daha rahat olacağından abdestinin bozulduğunun farkına varmaz.

Dedi ki: Ayakta uyuyan kişinin abdesti bozulur. Çünkü kendini yere sabitleme imkânı yoktur. Uzanarak uyuyan kişiye kıyas edilir. Her iki durumda da uyku, bu kişilerin akıllarını etkisi altına alır. Oturarak uyuyan kişiyi uykunun teslim alması sebeplere bağlandığı için ona kıyas edilmez. Bu durumdaki illet, kişinin kendini yere sabitleme imkânı kalmamasıdır.

Dedi ki: Kişide uyku hali hâsıl olduğunda uyumakla abdesti bozan haller onun abdestini de bozar. Kişinin uykusu, aklını etkisi altına alacak kadar ağırlaşırsa, çok veya az olması arasında fark olmaksızın abdesti bozar. Ama kişi, yan yatarak veya herhangi bir şekilde uykusu gelmesine rağmen, abdest bozma yerinden bir şey geldiğini kesin bir şekilde hissetmezse abdesti bozulmaz.

Dedi ki: Kişi gemide, deve üzerinde, at üzerinde veya yere düz bir şekilde otururken uykunun ağırlığından oturuşu bozulacak kadar meylederse, abdesti bozulur. Ayakta, rükûda, secdede veya uzanarak uyursa abdesti bozulur.

Dedi ki: Kişi uyuyup uyumadığı hususunda şüpheye düşer, bu arada da aklına da bir mesele gelirse, ama bu meselenin uykuda mı geldiği,

yoksa hatırlanan bir mesele mi olduğunu netleştiremezse, bu durumdaki kişinin, uyuduğuna kesin kanaat getirmedikçe abdesti bozulmaz. Ama hatırladığı meselenin rüya olduğunu kesinleştirirse, uyuduğuna kesin kanaat getirmesine gerek olmadan abdesti bozulur. Her iki durumda da ihtiyat babından abdest almalıdır. Kişi, rüya gördüğüne veya bir an da olsa uyuduğuna kanaat getirirse abdesti bozulur.

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

DOKUNMA VE BÜYÜK ABDESTE ÇIKMA YOLUYLA ABDESTİN BOZULMASI

Allah (c.c) şöyle buyurdu: **"Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, iyice yıkanarak temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan** (def-i hacetten) **gelir veya kadınlara dokunur da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin** (teyemmüm edin). **Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz."** (Mâide, 5/6)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) abdesti, namaz kılacak kişiye vacip kılmıştır. Aynı şekilde namaz kılmak için uykudan kalkan kişiye de (eğer namaz kılacaksa) abdest almak vaciptir. Yüce Allah, cünüp kişinin temizliğinden bahsetti ve bundan sonra şöyle buyurdu: **"Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan** (def-i hacetten) **gelir veya kadınlara dokunur da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin** (teyemmüm edin)..." (Mâide, 5/6) Büyük abdest bozmaktan gelen kişinin abdesti bozulduğu gibi, nikâhı düşen/kendisiyle

evlenilebilen kadına dokunmayla da kişinin abdesti bozulur. Dokunmanın zikri, büyük abdest bozmaktan gelen kişiye bağlanarak cünüplükten sonra zikredilmiştir. Dokunmak dendiğinde elle dokunmak demektir. Öpmek ve benzeri fiiller cünüplükten ayrı şeydir.

[41] Bize Malik, İbn Şihab'dan; o, Selam b. Abdullah'tan; o da babası yoluyla şöyle nakletmiştir: "Erkeğin karısını öpmesi ve eliyle onun vücuduna değmesi, temas/dokunma hükmündedir. Kim karısını öper veya vücuduna eliyle temas ederse abdesti bozulur."[44]

[42] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, İbn Mesud yoluyla İbn Ömer'den, bu manaya yakın bir söz/rivayet gelmiştir.[45]

Eğer erkek, eliyle eşine veya vücuduyla eşinin vücuduna -aralarında herhangi bir engel olmadan- değerse, bu dokunuşun şehvetle veya şehvetsiz olması arasında fark olmadan ikisinin abdesti bozulur. Dokunan kadın olursa da hüküm aynı olup ikisinin de abdesti bozulur. Dokunma fiilinin kimin tarafından gerçekleştirildiği önemli değildir. Önemli olan dokunma fiilinin gerçekleşmiş olmasıdır. Eğer erkeğin ve kadının teni birbirlerine değerse abdestleri bozulur. [Birbirlerine nikâhı düşen erkek ve kadının çıplak bir yerinin çıplak bir yere değmesi]

Erkek kadının saçına eliyle değer de tenine değmezse bu dokunuş, şehvetle veya şehvet dışı olması arasında fark olmadan, abdesti bozmaz. Bu durum, erkeğin kadına dokunmadan/el değmeden arzulaması gibidir ki bu durumda abdesti bozulmaz. Bu durumda şehvet bir şey ifade etmez. Çünkü şehvet kalpte kalmıştır. Mananın hâsıl olması için fiilin gerçekleşmesi gerekir.

Bu durumda da saç ile ten birbirlerinden ayrı şeylerdir.

Dedi ki: Kişi ihtiyat babından bu durumlarda abdest alırsa daha iyi olur. Erkek veya kadın olsun, giydikleri elbiselerin üzerlerinden birbirlerine dokunurlarsa/el sürerlerse abdestleri bozulmaz. Elbiselerinin

[44] *Marife*, 1/213-214

[45] *Marife*, 1/213-214

kumaşlarının ince patiska yahut kalın kumaş yahut sık dokunmuş olması arasında fark yoktur. Bu elbisenin üzerinden birbirlerine dokunuşlarının şehvet dâhilinde olup olmaması arasında fark olmadan ikisinin de abdesti bozulmaz. Çünkü onlar bu dokunuşlarıyla hakikatte birbirlerine değil, birbirlerinin elbiselerine dokunmuş olurlar.

Rebi', "Şafiî'nin şöyle dediğini duydum." dedi: "Dokunmak, elledir." Hz. Peygamber (s.a.v)'in erkek ve kadınların birbirleriyle tokalaşmalarını yasakladığını bilmiyor musun?

Şair şöyle der:

"Cömertlik umarak elimi eline değdirdiğimde
Elinden bana cömertlik bulaşacağını bilmezdim ki
Cömertlik ehlinin faydalandırdığı hal üzereyim
Bana cömertlik bulaşınca elimde avucumda ne varsa saçıverdim."

BÜYÜK VEYA KÜÇÜK ABDESTE ÇIKMA VE YELLENME İLE ABDESTİN BOZULMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c)'ın, ayette zikri geçen büyük abdest bozma الغائط / *ğait* kelimesinden muradının büyük abdest bozma olduğu biliniyor. Dolayısıyla kim büyük abdest bozma fiilini işlerse abdesti bozulur.

[43] Bize Süfyan, Zühri'nin şöyle anlattığını nakletti: Abbad b. Temim, (amcası) Abdullah b. Zeyd'den nakletti: Hz. Peygamber (s.a.v)'e, bir adam kendini kaştederek "Ben namazda yellenip yellenmediğim hususunda şüpheye düşüyorum." dedi. Hz. Peygamber (s.av.),

لا ينفتل حتى يسمع صوتا أو يجد ريحا / *"Kişi yellenme sesi veya kokusu duymadıktan sonra abdesti bozulmaz."*[46] buyurdu.

---

46 Buhari, Abdest 1/66 no: 137; Müslim, Adet kanı 1/276 no: 97/361

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sünnet; namazdaki kişinin namazının yellenmeyle bozulacağına delil olmuştur. Yellenme büyük abdest bozma yolundan gelir. Büyük abdest bozma, yellenmeden daha çok abdest bozmayı gerektirir.

[44] Bize İbrahim b. Muhammed, Ebu'l-Huveyris'ten; o, el-A'rec'den; o da İbn es-Sımmete'den şöyle nakletti: Peygamber (s.a.v), idrarını yaptıktan sonra teyemmüm yaptı.[47]

[45] Bize Malik, Ömer b. Abdullah'ın kölesi Ebu'n-Nadr'dan, o da Süleyman b. Yesar'dan, Mikdat b. Esved'in şöyle dediğini nakletti: Ali b. Ebi Talib (r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)'e soru sormam için bana emretti. "Adam eğer eşine iştahla yaklaşırsa ve cinsel uzvundan mezi gelirse üzerine ne düşer?" Ali dedi ki: "Benim yanımda Hz. Peygamber (s.a.v)'in kızı var. Onun için ona bu soruyu sormaktan utanırım." Mikdat dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v)'e bunu sorduğumda, şöyle buyurdu:

إذا وجد أحدكم ذلك فلينضح فرجه بماء وليتوضأ وضوءه للصلاة

"Eğer sizden biriniz bu ıslaklığı bulursa, cinsel uzvunu önce suyla yıkadıktan sonra namaz için abdest alır gibi abdest alsın."[48]

Sünnet; cinsel uzuvdan gelen mezinin,[*] idrarın ve yellenmenin abdesti bozduğuna delil olmuştur.

Erkeğin penisinden ve makatından çıkanlar da abdesti bozar. Kadının fercinden ve makatından çıkanlar da abdesti bozar. Eğer ferc, penis yahut makattan içeri fitil, iğne benzeri şeyler girip çıktığında içeriden onunla beraber bir şeyler de çıkarsa abdest bozulur. Çünkü çıkan şey, abdest bozma yoluyla gelmiştir.

---

47 *Marife*, 1/283; Buhari, Teyemmüm 1/127 no: 337; Müslim, Adet kanı 1/281 no: 114/369

48 Beyhaki, Taharet 1/204; Müslim, Adet kanı 1/247 no: 19/303; Buhari, İlim 1/64 no: 132

[*] **Mezi:** Cinsel duygu, heyecan, tenle temas vb. sonunda meni değil de daha az, açık renkli, yapışkan ve fışkırmayan bir sıvı gelmesine mezi denir.

Dedi ki: Kurtçuk, taş ve iki organın ikisinden çıkan her şey abdesti bozar.

Erkeğin penisinden veya kadının fercinden çıkan ile makattan çıkan hava ve benzeri her şey, abdest almayı vacip kılar.

Dedi ki: İki organdan çıkan yel ve diğer şeyler abdesti bozar. İnsanlar tükürüğün ağızdan, sümük ve nefesin burundan, balgamın rengi değişmiş olsa da ağızdan geldiği hususunda ihtilaf etmedikleri gibi bunlar abdesti bozmaz.

Ferc, makat ve penisin dışında vücudun herhangi bir yerinden çıkan kusmuk, burun kanaması, aldırılan kan dolayısıyla abdest almak gerekmez. Çünkü abdest, vücudun diğer yerlerinden çıkan necaset dolayısıyla bozulmaz. Yel, makattan dışkının çıktığı yerden çıkmasına rağmen abdesti gerektiren sebep sayılırken değdiği yere necaset bulaştırmaz.

Meninin akması necis olmamasına rağmen gusül gerektirir. Demek ki abdestteki ve gusüldeki güdülen gaye, ibadet yapma gayesidir.

Dedi ki: Kişinin ağzına gelen kusmuktan sonra, kalkar ve ağzını suyla yıkarsa yapması gereken başka bir şey kalmaz. Burnu kanaması halinde de kanın değdiği yerleri yıkar ve abdesti bozulmaz. Kişinin vücudundan çıkan kan yahut irin yahut vücuttan çıkan her bir necis abdesti bozmaz. Ön ve arka taraftan çıkanlar bundan istisnadır.

Cünübün teri necis değildir. Âdetli kadının vücudu, -muhtelif yerlerinden koltuk altı veya diz arkasından olması arasında fark olmadan- necis değildir.

Birisi şöyle diyebilir: Cünübün ve âdetli kadının teri nasıl oluyor da değdiği yerleri necis yapmıyor?

Deriz ki: Nebi (s.a.v) adetli kadına elbisesinin tamamını yıkamasını emretmiyor. Sadece kanın değdiği yeri yıkamasını emrediyor. Âdetli kadının âdet kanının bulunduğu yer iç kıyafetidir. Şüphesiz ki aynı şekilde de âdetli kadının terinin yoğunlukla bulunduğu yer de iç kıyafeti gibidir.

[46] İbn Abbas ve İbn Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: Cünüplük hallerindeyken giydikleri elbiselerine terleri değmesine rağmen, cünüplükten çıkıp namazlarını kıldıklarında aynı elbiselerle kılarlardı. Başkalarından da buna benzer rivayetler gelmiştir.[49]

[47] Bize Süfyan b. Uyeyne, Hişam b. Urve'den; o, Munzir'in kızı Fatıma'dan; o da nenesi Ebu Bekir'in kızı için "Esma'nın şöyle dediğini duydum." dedi: Hz. Peygamber (s.a.v)'e, elbiseye âdet kanının değmesini hükmünü sordum. Buyurdu ki:

"Onu çıkar, sonra kanın değdiği yeri yıka ve onu kuruttuktan sonra onunla namaz kıl."[50]

[48] Bize Malik, Hişam b. Urve'den; o, Munzir'in kızı Fatıma'dan, o da Ebu Bekir'in kızı Esma'dan; bir kadının, Hz. Peygamber (s.a.v)'e "Ey Allah'ın Resulü!" diyerek bir önceki hadiste geçen sorunun aynısını sorduğunu nakletti.[51]

[49] Bize Malik, Nafi'den, o da İbn Ömer'den şöyle nakletmiştir: Cünüpken giydiği elbisesiyle terlerdi. Cünüplük halinden çıkıp namaz kılmak istediğinde aynı elbiseyi değiştirmeden namazını kılardı.[52]

Dedi ki: Kişi abdest aldıktan sonra istifra etse yahut burnu kanasa, ağzını ve kanın değdiği yerleri yıkamadan önce namaz kılsa, ağzını ve kanın değdiği yerleri yıkadıktan sonra namazını iade eder. Çünkü üzerinde necaset varken namaz kılmıştır. Namazı iade etme sebebi, abdesti bozulduğu için değil, üzerindeki necasetten dolayıdır.

---

[49] *Marife*, Taharet 274

[50] Buhari, Adet kanı 1/116 no: 307; Müslim, Taharet 1/240 no: 110/291

[51] Buhari, Adet kanı 1/116 no: 307; Müslim, Taharet 1/240 no: 110/291

[52] *Marife*, Taharet 274

ABDESTLİYKEN TENASÜL ORGANINA DOKUNMAK/ELLEMEK

[50] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik b. Enes, Abdullah b. Ebu Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'dan naklediyor: O; Urve b. Zübeyir'in şöyle dediğini duydum, dedi: Mervan b. Hakem'in yanına girdim, onunla abdesti bozan meseleleri konuşuyorduk. Mervan şöyle dedi: "Abdestliyken tenasül organına dokunmak/ellemek abdesti bozar." Urve dedi ki: "Ben bunu bilmiyordum." Bunun üzerine Mervan şöyle dedi: "Busre binti Safvan, Resulullah (s.a.v)'in,

إذا مس أحدكم ذكره فليتوضأ / *'Sizden biriniz penisini/tenasül organını ellerse abdest alsın.'* buyurduğunu haber verdi."[53]

[51] Bize Süleyman b. Amr ve Muhammed b. Abdullah, Yezid b. Abdulmelik Haşimi'den; o da Said b. Ebi Said Makburi'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Sizden biriniz eliyle cinsel organı/penisi arasında bir şey olmadan onu ellerse abdest alsın."[54]

[52] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Abdullah b. Nafi ile İbn Ebi Fudeyk'ten; o, İbn Ebi Zi'b'den; o, Ukbe b. Abdurrahman'dan; o da Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"Sizden biriniz eliyle cinsel organını ellerse abdest alsın."

İbn Nafi hadisle ilgili şunları da ilave ederek dedi ki: Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan, o, Cabir b. Abdullah'tan, o da Resulullah (s.a.v)'den bu rivayeti başka hafızdan, -ravilerin içinde Cabir'i zikretmeden- hadisi rivayet ettiğini duydum.[55]

---

53 Ebu Davud, Taharet 1/125 no: 181; Tirmizi, Taharet 1/129 no: 83;Taberi, Taharet 1/42 no: 58; *Sünen*: Taharet 1/100 bab 118; İbn Mace, Taharet: 1/161 no: 163

54 *Marife*, Taharet 1/220- 221; El-Hâkim, *Müstedrek*, 1/138; Taberani, *Mucem el-Sağir*: 1/32-33

55 İbn Mace, Taharet 1/162

Dedi ki: Eğer kişi, eliyle cinsel organı arasında bir şey yokken avuç içiyle cinsel organına ellerse abdesti bozulur.

Cinsel organını ellerken istek dâhilinde olup olmama arasında fark yoktur. Çünkü istek dâhilinde yapılıp abdesti bozan her fiil, -aynı şekilde- istek dışı yapılması halinde de abdesti bozar.

Dedi ki: Erkeğin, cinsel organını az veya çok ellemesi arasında fark yoktur. Makatını yahut eşinin makatını veya fercini ellemesi halinde de hüküm aynıdır. Bu ellenen cinsel organlar, bir çocuğa ait olsa da abdest bozulur.

Kişinin, testisini yahut kalçalarını yahut bacaklarını, penisini ellemeden ellemesi halinde abdesti bozulmaz. Bu organların canlı yahut ölü birine ait olması arasında da fark yoktur.

Kişi, hayvanlara ait cinsel organları ellese abdesti bozulmaz. Çünkü insanın saygınlığı ve ibadet sorumluluğu vardır. Ama hayvanlarda bu meziyetler yoktur. Kişi necis olan kanı, irini veya bunların dışında kalan necislerden birini yaşken ellerse, elledigi kısmı yıkar ve abdesti bozulmaz.

Eğer penisini, elinin tersi yahut kolu yahut avuç içinin haricinde kalan herhangi bir yeriyle ellerse abdesti bozulmaz.

Birisi şöyle sorabilir: Avuç içiyle avuç içi haricindeki yerlerle ellemek arasında ne gibi bir fark vardır?

Deriz ki: Elle dokunmak, avuç içiyle olur. Şöyle dendiği gibi: Kişi biat ettiğinde avuç içiyle biatını verir. Yere eğilip secdeye kapandığında avuç içini yere koyar. Rükûa eğildiğinde dizlerini avuç içiyle kavrar. Resulullah (s.a.v), *"Eğer kişi, eliyle cinsel organını ellerse abdest alsın."* diye emretti. Malum olduğu üzere kişinin penisi bacağına veya başka bir bölgesine değer. Ama buna rağmen sünnetin deliline dayanarak kişinin abdesti bozulmaz. Avuç dışında kalan herhangi bir yerle cinsel uzvun ellenmesi halinde -önce de zikrettiğim gibi- abdest bozulmaz. Bir dokunuş abdest

almayı gerektirirken diğer bir dokunuş abdest almayı gerektirmemektedir. Kıyasla, dokunma hâsıl olmamışsa abdest almak gerekmez. Çünkü Allah Resulü (s.a.v), sünnetinde, cinsel organdan daha necis olanları ellemenin bile abdesti bozmayacağına işaret etmiştir.

[53] Bize Süfyan, Hişam'dan, o da Fatıma'dan; Esma'nın şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v)'e elbiseye değen âdet kanının hükmünü sordum. *"Kuruyan kanı ovala/çitile, sonra suyla yıka, sonra da onunla namaz kıl"* buyurdu.[56]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) âdet kanını elle yıkamasını emretmiştir. Ona rağmen kanı elleyenin abdestinin bozulacağını söylememiştir. Hâlbuki kan, erkeklik uzvundan daha necistir.

Dedi ki: Buna kıyas edilerek necis olan bir şeye avuç içi ile temas etmek abdesti bozmaz. Eğer durum necis olan şeylerde böyleyse, o zaman necis olmayan şeyleri ellemenin abdesti bozmayacağını rahatlıkla söyleyebiliriz. Necis olmadıkları halde ellendikleri takdirde abdesti bozacakları söylenenler hariçtir.

Dedi ki: Kişi, ıslak bir necaseti yahut necaset kuru ama kendisinin elleri ıslaksa, necasetin değdiği yerleri yıkaması gerekir. Ama necaset ve necasetin değdiği yer ıslak değilse yıkamak gerekmez. Sadece necasetin değdiği yerleri üzerinden silkeler.

[54] Bize Müslim b. Halit Zenci el-Mekkî, İbn Cüreyc'den Ata'nın şöyle dediğini nakletti: Rüzgâr üzerimize, kurumuş insan ve hayvan dışkısı savururdu da yüzümüze ve elbiselerimize isabet ederdi. Biz de yüzümüze ve elbiselerimize isabet eden kuru dışkıyı üfürür veya silerdik. Sonra değdiği yerleri ne yıkar ne de abdest alırdık. [57]

---

[56] Buhari, Adet kanı 1/116 no: 307; Müslim, Taharet 1/240 no: 110/291

[57] *Marife*, Taharet 1/236

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Erkeğin abdestini bozan hallerle alakalı olarak söylediklerimin hepsi, kadın için de aynı şekilde geçerlidir. Kadının kendi fercini yahut kocasının erkeklik uzvunu ellemesi halinde abdesti bozulur. Bu durumlarda kadın ile erkek arasında fark yoktur.

[55] Bize Kasım b. Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer'den, Rebi' dedi ki: Zannımca hadisin senedi şöyledir: Ubeydullah b. Ömer, Kasım'dan, o da Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletti: "Eğer kadın, fercini ellerse abdest alır."[58]

Dedi ki: Erkek, eliyle tenasül uzvunu arasında engel varken ellerse, aradaki engelden dolayı ona dokunmamış sayılır. Aradaki engelin ince veya kalın olması arasında fark yoktur. Bu durumda da abdesti bozulmaz.

YEMEK YEMENİN ABDESTİ BOZMAYACAĞI HÜKMÜ

[56] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zühri'den, o da iki adamdan -onlardan biri olan Cafer b. Amr b. Ümeyye Damrî'dir, o, babasının- şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v) bir keçi budundan yedi, sonra da abdest almadan namaz kıldı.[59]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bunu alır, bununla hüküm veririz. Kim ateşle pişirilen veya pişirilmeden bir şey yerse abdesti bozulmaz.

Böylece eğer kişi zaruretten dolayı leşten bir şeyler yese de abdesti bozulmaz. Leşin eti pişmiş yahut pişmemiş olması arasında fark yoktur, ama elini ve ağzını yıkar. Leşe dokunan yerlerin dışında yıkanması gereken bir yer yoktur. Leşe dokunan yerleri yıkamadan önce namaz kılarsa, kıldığı bu namazları yıkadıktan sonra iade eder.

---

[58] *Marife*, Taharet 1/224

[59] Buhari, Abdest 1/87 no: 208; Müslim, Adet kanı 1/273- 274 no: 92- 93/355

Aynı şekilde kişi zaruretten dolayı, haram olan bir şey yese, bu yediği şeye dokunan el, ağız veya bunların dışında kalan ve ona dokunan bir yeri yıkamadan namaz kılsa, namazı caiz olmaz.

Kişinin -kokusu olsun veya olmasın- helal olan bir yiyecek yemesi yahut helal bir içecek içmesi halinde abdesti bozulmaz.

[57] İbn Abbas, süt içtikten sonra ağzını yıkamayınca kendisine abdest alması hatırlatılınca şöyle dedi: Bunun bulaşması, zarar vermeyenlerdendir.[60]

ABDESTLİYKEN KONUŞMANIN VE BIYIKLARI KISALTMANIN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Abdestli olan kişinin az veya çok konuşması yahut namazda ya da namaz dışında gülmesi abdesti bozmaz.

[58] Dedi ki: İbn Şihab, Humeyd b. Abdurrahman'dan şöyle rivayet etti: Ebu Hureyre, Nebi (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"Kim Lât üzerine yemin ederse* (etmek zorunda kalırsa) *şöyle desin: Allah'tan başka ilah yoktur."* (Bu hadisle ilgili bazıları "abdest alsın" şeklinde ilave etmiştir) İbn Şihab, "'Bir de abdest alsın.' şeklinde bir ifade bana ulaşmamıştır." dedi.[61]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu durumlarda abdest bozulmadığı gibi bir kişiye zarar verme yahut iftira etme durumunda da abdest bozulmaz. Çünkü bunlar ve benzeri fiiller abdest bozucu fiiller kapsamında değildir.

[59] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: el-A'la, babasından şöyle rivayet etti: Ebu Hureyre, Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

---

60 *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, Taharet 1/58

61 Buhari, Edeb 4/111 no: 6107; Müslim, Yemin 3/1267 no: 5/1647

"Sakalı salıverin, bıyıkları kısaltın, beyazları boyayın, Yahudilere benzemeyin."[62]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kim abdeşt alır ve daha sonra tırnaklarını keser yahut saçından, sakalından veya bıyığından keserse abdeşti bozulmaz. Bu fiiller haddizatında temizliği arttıran fiillerdir. Tıraş olan kişinin, bu işlemi yaparken suyu kullanmış olmasının abdeşt açısından mahzuru yoktur. Abdeştliyken helal yiyecek ve içeceğin -süt veya benzeri, kokusu olsun veya olmasın- yenilip içilmesinin de mahzuru yoktur. Bu helal yiyecek ve içeceklerin, kişinin bedenine veya elbisesine bulaşması halinde namaz için yıkanması gerekli değildir.

[60] İbn Mesud, süt içtikten sonra ağzını suyla yıkamadan namaz kılmıştır.[63]

62 Müslim, Giyim 1/222 no: 55/260; Buhari, Giyim 4/73 no: 5892

63 Taberi, Taharet 1/26; Buhari, Abdest 1/87 no: 208; Müslim, Âdet kanı 1/273- 274 no: 92-93/355

İSTİNCA BAHSİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

"Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın." (Mâide, 5/6)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) abdesti zikretti. Biz, kişinin *"namaza kalktığı"* şeklindeki ifadeyi, kişinin *"uykudan kalktığında namaz için abdest alması gerekir."* şeklinde anlıyoruz.

Dedi ki: Uykudan uyanan kişinin def-i hacetten dolayı abdesti bozulmamıştır. Def-i hacettin dışındaki fiillerle Allah'ın zikrettiği abdestin alınmasını, sünnetin bize sunduğu delillerle almaktayız. Def-i hacet sonrası abdestin bozulması ile def-i hacetin dışında kalan abdest bozucu fiiller arasında fark vardır. Çünkü gerek dübür, gerek kubulden (ön ve arkadan) def-i hacet yoluyla gelen, necis olup bedenin bir kısmına değmektedir.

Dedi ki: Def-i hacet dışında herhangi bir yolla abdest bozan kişiye abdest için istinca yapması gerekmez. Def-i hacet yapan kişinin de su yahut taş ile istinca yapması gerekir.

[61] Bize Süfyan b. Uyeyne, Muhammed b. Aclan'dan; o, Ka'ka b. Hâkim'den; o da Ebu Salih'ten, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

"Ben sizin için babanız mesabesindeyim. Sizden biriniz def-i hacetini yapmak için gittiğinde ne önünü ne de arkasını kıbleye dönsün. Üç taşla da istinca yapsın."[64] Kuru hayvan dışkısı, kemik ve sağ elle istinca yapmayı nehyetmiştir.

İstinca; insanın önünden veya arkasından çıkan necaseti gidermesidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Buradaki kemik الرمة: Çürümüş kemiktir.

Şair şöyle der:

"...Etleri gevşeyip cıvıklaşmış, kemikleri de çürümüştür."[*]

[62] Bize Süfyan, Hişam b. Urve'den; o, Ebu Vecze'den; o, Ummara b. Huzeyme b. Sabit'ten; o da babasından, Nebi (s.a.v)'in, istincanın üçtaşla yapılacağını, istincada kemik yahut kuru hayvan dışkısının kullanılmasını ve istinca esnasında kişinin sağ eliyle taharet yapmasını da yasakladığını nakletmiştir. Ayrıca istincada kullanılan taşların tekrar kullanılmaması gerektiğini de eklemiştir.[65]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kim def-i hacette bulunursa üçtaşla üç kere silinmesi kâfi gelir. Yahut temizliği en az taş kadar temiz olacak cisimlerle yapılır. Mesela toprak/çömlek gibi, ot yahut kumaş cinsinden ve benzerleriyle olabilir.

Dedi ki: Eğer istincada kullanacağı taş yahut taş benzeri cisim üç yüzü kullanılabilir türdense, sanki üçtaş ile silinmiş gibi olur. Kişinin üçtaş ile silindikten sonra halen kendisinde bir necaset bulunursa, necaseti tamamen yok edinceye kadar silinmeye devam etmesi gerekir. Ama sudan

---

64 Ebu Davud, Taharet 1/18 no: 8; İbn Mace, Taharet 1/114 no: 313; Nesai, Taharet 1/38; Müslim, Taharet 1/224

[*] Alkame b. Abde, Divan, sh. 3.

65 Ebu Davud, Taharet 1/37 no: 41; *Marife*, Taharet 1/200; İbn Mace, Taharet 1/114; "El-Elbani, *Sünen-i Ebu Davud* ve İbn Mace, *Sahih*'lerinde tashih etmiştir."

başka bir şeyle çıkması mümkün olmayan bir necaset bulunuyorsa onu çıkartmaya çalışması gerekmez, çünkü uğraşsa da sudan başka bir yolla temizlenmeyecektir.

Dedi ki: Daha önce kullanıldığı bilinen bir taş, bir daha kullanılamaz. Ama o taşı temiz (yağmur suyu vb.) suyun yıkadığını bilirse kullanır. Taşın üzerinde daha önceki kullanımdan dolayı kalıntı görünmemesine rağmen temiz suyla teması gerçekleşmemişse kullanılmaz. Söz konusu taşın üzerindeki necaseti izale etmek maksadıyla ağaç suyuyla yıkanması halinde de kullanılması caiz olmaz. Onu, ancak necaseti temizleyen su temizler.

Dedi ki: Hayvanın kuru dışkısıyla ilgili habere dayanarak onunla istinca yapmak caiz değildir. Çünkü kendisi kullanılmıştır. Onun için kullanılan her şey necaset temizliğinde kullanılmaz. Kemikle ilgili habere dayanarak kemikle de istinca yapılmaz. O necis değil, ama temizleyici de değildir. Temizlik (taharet) mutlaka temiz şeylerle olmalıdır. Temiz ama tabaklanmamış deri de kemik hükmündedir. Yani taharetine/temizliğine rağmen temizleyici değildir. Ama tabaklanmış deri, taharetine bu yolla temizlik ekleneceğinden istincada kullanılmasında beis yoktur.

Dedi ki: Necaset, çıkış yerinden taşmamışsa, karnı yumuşak olanda da, karnı sert olanda da taşla yahut benzeriyle istinca yapabilir. Bu, eğer necaset, çıkış yerinin iç duvarlarından taşmamış olursa böyledir. Necaset çıkışı iç duvarlarından taşmışsa, taharet ancak suyla yapılabilir. İnsanların içinde sert karınlı insanlar olduğu gibi yumuşak karınlılar da vardır. [Büyük abdestinin katı olması veya cıvık olması kastediliyor] Öyle zannediyorum ki yumuşak karınlılık, hurmayı yediklerinden dolayı muhacirlerde diğerlerine nazaran daha fazladır. Çünkü onlar hurmayı azık ederlerdi. Resulullah (s.a.v) onlara istincayı emretmiştir.

Dedi ki: İdrardan istinca, diğeri gibi olup arasında fark yoktur. Eğer idrar deliğin dışına taşmadan nihayet bulmuşsa istinca kâfi gelir. Ama zikri geçen kısımdan taşmışsa o zaman taharet, suyla yapılmak

mecburiyetindedir. İdrar yapan kişi, üzerine idrar damlamasın diye istibrâda[66(*)] bulunur. Müstehab olan, idrardan dolayı istibrâ yapmaktır. Abdestten önce bir müddet bekledikten sonra, istincadan önce erkeklik organı, içindeki idrarın bitip bitmediğini kontrol maksadıyla sallanır ve sonra abdest alınır.

Dedi ki: Eğer kişi suyun dışındakilerle istinca yapacak olursa, temizlense bile üçtaştan daha az kullanması yeterli gelmez. İstinca yapmak kâfidir. Ama önce taşla, sonra da suyla yıkamak müstehabtır.

[63] Şöyle dendi: Ensardan bir topluluk suyla istinca yaptıkları için haklarında şu ayet inmiştir:

فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

"...Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever." (Tevbe, 9/108)[67]

Eğer istinca yapacak kişi, taş kullanmadan suyla yetinecek olursa kâfi gelir. Çünkü su, taştan daha temizleyicidir. Kişinin sadece suyla istinca yapması halinde suyun kullanım adedi yoktur. Ancak bununla istenilen temizliğe ulaşıldığını görmesi kâfi gelecektir. Öyle tahmin ediyorum ki istenilen temizliğe ulaşmak, ancak üç yahut üçten daha fazla suyla yıkamakla mümkün olacaktır.

Dedi ki: Kişide basur yahut makatta ya da makat civarında yara varsa ve bundan kan, irin ve benzeri şeyler akıyorsa taşla istinca yapması kâfi gelmeyip mutlaka suyla istinca yapması gerekir.

66(*) [**İstibrâ**: Sözlükte "idrar ve necasetten temiz olmak, kurulanmak, borç ve günahtan beraetini istemek, hayız müddeti geçinceye kadar kadına yaklaşmamak" gibi anlamlara gelir. Bir fıkıh terimi olarak, (abdestle ilgili) özellikle erkeklerin küçük abdest bozduktan sonra, idrar yolunda kalabilecek idrar damla ve sızıntılarının tamamen kesilmesi için bir süre bekleme ve daha sonra bu sızıntıların temizlenmesini ifade eder.]

67 Ebu Davud, Taharet 1/38- 39; Tirmizi, Tefsir 5/280; İbn Mace, Taharet 1/128

Suyla her türlü taharet yapılır. Taşla istinca yapmanın ruhsatı sınırlı olup o sınır içinde kalmak kaydıyla ruhsat verilmiştir. Eğer def-i hacetten sonra necaset çıkış yerlerinden daha fazla bir yere isabet ederse, taharet ancak suyla yapılır.

Suyla yahut başka şekilde abdest alacak kişi, taşla istinca yapabilir. Kişi def-i hacetten sonra eğer su bulamaz ve teyemmüm yapacak olursa, önce istinca, sonra da teyemmüm yapması gerekir. Eğer önce teyemmüm, sonra istinca yapacak olursa, teyemmüm istincadan sonra alınmadan caiz olmaz.

Rebi' şöyle dedi: Şafiî'nin bu hususta ikinci bir görüşü vardır: Teyemmümün istincadan önce alınması caizdir. Eğer istinca yapan kişi, istinca esnasında erkeklik uzvunu yahut makatını eliyle ellememiş olursa caizdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Suyla yıkama gerekli olduğu zaman suyun dışında istinca yapmak caiz değildir.

MİSVAK

[64] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu'z-Zinad'dan, o da el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

لولا أن أشق على أمتي لأمرتهم بالسواك عند كل وضوء

"Eğer ümmetime ağır gelmeyeceğini bilseydim, her abdest aldıklarında misvak kullanmalarını ve yatsı namazlarını geciktirmelerini emrederdim."[68]

[65] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, Muhammed b. İshak'tan, o da İbn Ebi Atik'ten Hz. Aişe (r.anha) yoluyla

[68] Müslim, Taharet 1/220; Buhari, Cuma 1/283 no: 887

Nebi (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"Misvak; ağız için temizlik, Rab için razı etme vesilesidir."*[69]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bundan anlaşılıyor ki misvak kullanmak vacip değildir. Onu kullanmak isteğe bağlıdır. Eğer misvak kullanmak vacip olsaydı, Resulullah (s.a.v.), ağır gelip gelmeyeceğine bakmaksızın onlara misvak kullanmayı emrederdi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ağızda herhangi bir değişiklik olduğunda misvak kullanılmasını müstehab sayarım. Uykudan kalkınca, yemek bitimlerinde yahut ağızda yeme, içmeye bağlı değişiklikler/ kokular meydana her geldiğinde ve her namazdan önce kullanılması müstehabdır. Namazdan önce misvak kullanmadan namazını kılan kişinin, namazını iade etmesi ve yeniden abdest alması gerekmez.

ABDESTTEN ÖNCE ELLERİ YIKAMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) abdesti zikrettiğinde, yüzü yıkamakla başlamıştır. Bu durum gösteriyor ki abdest, uykudan kalkan kişi içindir. Burada def-i hacetten gelen kişi kastedilmemiştir. Çünkü uykudan uyanan kişi, def-i hacette bulunan kişinin işlediği fiili işlemez. Abdest almak isteyen kişinin, abdest için su kovasına ellerini daldırmadan önce yıkaması müstehabdır. Bu yıkama fiili, farzın emrini yerine getirmek değil de sünneti icra etmek içindir.

[66] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Ebu'z-Zinad'dan, o da el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

إذا استيقظ أحدكم من منامه فلا يغمس يده في الإناء حتى يغسلها ثلاث فإنه لا يدري أين باتت يده

[69] *Marife*, Taharet 1/151; Buhari, Oruç 2/40 no 38

"Sizden biriniz uykudan kalktığında elini yıkamadan su kabına abdest için daldırmasın, çünkü elinin nerede gecelediğini bilmemektedir."[70]

[67] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, Ebu'z-Zinad'dan, o da el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"Sizden biriniz uykusundan kalktığında elini yıkamadan su kabına abdest için daldırmasın, çünkü elinin nerede gecelediğini bilmemektedir."* [71]

[68] Bize Süfyan, Zühri'den; o da Ebu Seleme'den Ebu Hureyre yoluyla Nebi (s.a.v)'den yukarıdaki rivayetin aynısını nakletmiştir.[72]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, net olarak eline necaset değip değmediğini bilmeden elini abdest alacağı kabın içine daldırması halinde, abdesti geçersiz sayılmaz. Bu hususta şüpheye düşmede durum değişmez. Ama eline necaset değdiği kesin olması halinde abdest alacağı kabın içine elini yıkamadan önce daldırması durumunda, eğer elini daldırdığı su iki kulleteynden az ise su bozulmuş ve necis olmuş olur. Söz konusu suyla kabı yıkar ve sonra onu döker. Bu suyu abdest için kullanmaması, başka bir suyla abdest alması lazım gelir. Ama su iki kulleteyn ve daha fazla ise su bozulmuş ve necis olmuş olmaz. Eğer elindeki necaset, görünmeyen bir necasetse kaba elini daldırması halinde eli temizlenir ve o sudan abdestini almasında mahzur olmaz. Ama elindeki necaset gözle görünecek türdense elini çıkarır, dışarıda necaset gidinceye kadar yıkar, sonra kabın içine daldırır.

MAZMAZA VE İSTİNŞAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

---

[70] *Müsned eş-Şafiî*, Taharet 1/29 no: 67; *Marife*, 1/155; Müslim, Taharet 1/233 no: 87/278

[71] Buhari, Abdest 1/73

[72] Buhari, Abdest 1/73

إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ

"Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın." (Mâide, 5/6)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Abdeste yıkanması farz olan yüzün dışı olduğu ve içi olmadığı hususunda ihtilaf yoktur. Kişi abdeste gözlerine suyu çarparak içini yıkaması gerekmemektedir. Mazmaza ve istinşak,[73(*)] gözlere kıyasen daha zahirdir. Buna rağmen mazmaza ve istinşakın farz olduğu hususunda bize bir bilgi ulaşmamıştır. Abdest alan kişinin, mazmaza yahut istinşak yapmayı kasten veya unutarak yapmaması halinde "namazını iade etmesi gerekir" diyen yahut bunda ihtilafa düşen kimse olduğunu bilmiyorum. Ben, abdest alacak kişinin, ellerini yıkadıktan sonra üçer kere mazmaza ve istinşak yapmasını müstehab bulurum. Avuçla su alıp ağzına ve burnuna verir. Suyun burun deliklerine yeteri kadar girdiğine kanaat getirecek kadar istinşak eder. Sanki ilaç kullanıyormuş gibi aşırıya kaçmaz. Oruçluysa su, kafasına/genizine kadar ulaşmaması için istinşakı biraz hafif yapar.

Gözleri değil de mazmazayı ve istinşakı sünnete dayandırarak yapmaktayız. Ağız ve burun içinde değişiklik hâsıl olur. Ama bu durum gözler için söz konusu değildir. Zikrettiğim sebeplerden dolayı abdest alan yahut cünüplükten çıkmak için gusül yapan kişinin, mazmaza ve istinşak yapmadan namaz kılması halinde namazını iade etmesi gerekmez. Müstehab olan, mazmaza ve istinşakı terk etmemektir.

73(*) [Mazmaza: Sözlükte "suyu ağızda çalkalamak" anlamına gelir. Bir kavram olarak, abdest veya gusülde ağza su vererek çalkalamak demektir.
İstinşak: Sözlükte "su ve benzeri şeyleri burna çekmek" anlamına gelir. Bir kavram olarak, abdest veya gusülde burna su çekmek demektir.]

YÜZÜ YIKAMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ / **"Yüzlerinizi yıkayın..."** (Mâide, 5/6) Bilindiği gibi yüz; başın saç bitimi, kulakların altı ve sakalın bitimi arasında kalan bölge ve çene altı olan kısımdan ibarettir. Bazı insanların alınlarının ön ve yanlarında saç çıkmakta ve alınlarını daraltmaktadır. Bazılarının da alınları normalden daha açık olabilmektedir. Bunların ikisi de kastedilen yüzler değildir. Buna rağmen, alnında normalden daha fazla saçı olan kişinin, abdest alırken o fazladan saç çıkan yerleri de yüzüyle beraber yıkaması müstehabdır. Ama terkinde de bir mahzur yoktur. Eğer kişinin sakalı yüzünde seyrek bir biçimde çıkmışsa bu kişiye düşen, sakalı hiç çıkmamış gibi yüzünü yıkamasıdır. Sakalı, sakal yerlerini tamamen kapatacak şekilde çıkmışsa, ihtiyaten bu kişi de tamamını yıkar. Sakalı tamamen yüzünü kapatan kişinin tamamen yıkamasını, vacip olduğunu bildiğim/vacip kabul ettiğim için söylemiyorum. "Bilmiyorum" dememin sebebi; çoğunluğun "tamamının yıkanması gerekir" şeklindeki görüşünün ve genelin dediğinin uygunluğundandır. Buna göre yüz; kıl yokmuş kabul edilen yere denir. Ancak kirpik, kaşlar, bıyık ve dudakla çene arasında olan kıllar, kılsızmış gibi kabul edilir. Göründüğü üzere yüz; yüz yüze geldiğimiz, yani yüzleştiğimiz yerdir. Çünkü başkalarıyla onunla yüz yüze geliriz. Üzerinde kirpik, kaş, bıyık, sakal olan ve yukarıdan aşağıya kadar sınırları belirlenen açık yerler yüzümüzdür.

Yüzün açık olan yerlerini yıkamamak caiz olmaz. Çünkü yüzün, alt kısmı ile üstü ve yanları bellidir. Bunların dışında kalanlar yüzden bir kısım değildir. Sakalla ilgili iki durum vardır: Sakalın uzantısı olan ve gözün altından kulakların yanına kadar uzanıp saçla az da olsa birleşen kısım, kaşlar hükmünde olup bu kısmı da yıkamak gerekir. Zikrettiğim gibi bu kısım yüzün sınırları içinde bulunmaktadır. Bu kısmın kılları da kaşların

kıllarına benzer bir şekilde sık olmadığından yıkamak gerekir. Ama çene ve civarı, sakalın bulunduğu yerleri sadece yüzeysel yıkamak kâfi gelir.

Yüzün doğal olan kıllarını mutlaka yıkamak gerekir. Sakalın bittiği yerin alt kısmını yıkamayı vacip olarak görmemekteyim. Yıkanması vacip olmadığına göre kılların arasını, su tene ulaşacak şekilde de yıkamak vacip değildir. Sakalını yıkarken, üzerinde kıl olmayan yüzünü yıkadığı gibi yıkar. Yahut başın dörtte birini mesh ettiği suyu kafasına nasıl ulaştırması gerekmiyorsa sakalın dibine de suyu ulaştırması gerekmez.

Ama sakalı seyrekse, kılların arasına su geçecek şekildeyse yıkaması lazım gelir. Yahut yeni çıkan bir sakal olduğundan kılları az ise gene kılların arasından tene ulaşacak şekilde yıkamak gerekir. Ama sakal çoğalır ve derinin tamamını örtecek kadar olursa yüzünü sakalın üzerinden yıkaması kâfi gelecektir. Bu sakalın kılları çok olup sakal yerindeki derisini tamamen kapattığından kendisi artık yüzünü yıkarken sanki sakalı yokmuş gibi davranıp sakalın üzerini yıkamakla yüzünü yıkamış olur. Sakaldan olup yüzün üzerinde bulunan tüm sakalın üzerinden suyun geçmesini müstehab görürüm. Eğer bu yapılmazsa yüzden olan kısmın üzerinden suyu geçirirse... Bu hususta iki görüş vardır:

Birincisi: Sadece yüzün üzerinde bulunan sakalını yıkaması kâfi gelmez. Çünkü sakal, yüzden bir kısım olarak aşağı inmektedir.

İkincisi: Suyu yüzünün üzerinde bulunan sakalının üzerinden geçirmesi kâfi gelecektir. [Bu beyanlar uzun sakallar içindir.]

ELLERİ YIKAMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ / **"Dirseklere kadar ellerinizi yıkayın..."** (Mâide, 5/6)

Dirseklerin yıkanmasıyla ilgili bir ihtilaf olduğunu (yoktur manasında)

bilmiyorum. Bunun manası şudur: Yüzlerinizi ve ellerinizi dirseklerle beraber yıkayın.

Eller yıkanırken beraberlerinde parmak uçları ile dirsekler yıkanmadan katiyetle caiz olmaz. Yine elleri yıkama esnasında, içlerini, dışlarını ve kenarlarını (her tarafını) yıkamadan caiz olmaz. Bu saydıklarımızı ellerle beraber yıkayarak abdesti tamamlamak gerekir. Yıkama işlemi yapılırken bu saydıklarımızın bir kısmını dahi yıkamadan bırakmak caiz değildir.

Abdest alacak kişi, yıkamaya sağdan başlar. Eğer sol elini sağ elinden önce yıkamaya başlarsa iade etmesi gerekmez, ama beraber bu işlemde kerahet görmekteyim.

Abdest alan kişinin kolları kesikse, kollarından kalan kısımla beraber dirsekleri yıkar. Ama kolları dirseklerin üstünden kesilmiş ve dirseklerden bir şey kalmamışsa bu kişinin üzerinden elleri yıkama farzı kalkmıştır. Buna rağmen eğer kollarından omuzlarına doğru kalan kısmını siler yahut yıkarsa müstehab bir fiil işlemiş olur. Bunu yapmaması halinde de zararı olmaz. İnşaallah.

BAŞI MESH ETMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

وَٱمْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ / **"Başlarınızı meshedin..."** (Mâide, 5/6) "Kişi, başının bir kısmını mesh etti." denmesi, onun başını mesh ettiği anlamındadır, ayetten anlaşılan da budur. Ayetin bu manayı kastettiği ve ayetin en açık manasının bu olduğu anlaşılmaktadır. Sünnet de kişiye, başının tamamını mesh etmesi gerekmediğine delil teşkil etmiştir. Sünnet buna delil teşkil ettiğine göre o zaman ayetin manası şudur: Kim başının bir kısmını mesh ederse kâfi gelir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin başının herhangi bir yerini mesh etmesi kâfidir. Kişinin başının üzerinde saçı olmaması durumu değiştirmez. Başında saçı varsa saçına, bir yahut birden fazla

parmağıyla yahut avuç içiyle mesh etmesi kâfi gelir. Bir başkasına mesh ettirmesi de caizdir. Başının kenarlarını yahut bir kenarını mesh etmesi yeterli gelecektir. Çünkü başından bir bölüm mesh etmiş olacaktır.

[69] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Yahya b. Hassan, Hammad b. Zeyd ve İbn Uleyye'den; onlar Eyyub'den; o, Muhammed b. Sirin'den; o da Amr b. Vehb Sakafi'den, o Muğire b. Şube yoluyla, Resulullah (s.a.v)'in abdest aldığını ve perçemine mesh ettiğini, sarığı üzerine de mesh ettiğini ve mest üzerine mesh ettiğini nakletmiştir.[74]

[70] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Müslim, İbn Cüreyc'den, o da Ata'dan, Resulullah (s.a.v)'in abdest aldığında sarığını -başı üzerinden toplayarak- başının ön kısmını veya (ravi şüphe ediyor) perçemini suyla mesh ettiğini nakletmiştir.[75]

[71] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, Ali b. Yahya'dan; o, İbn Sirin'den; o da Muğire b. Şube yoluyla, Resulullah (s.a.v)'in abdest aldığında başının ön kısmını (ravi şüphe ediyor) veya perçemini suyla mesh ettiğini nakletmiştir.[76]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) abdestte başı meshetmeye izin vermiş ve Resulullah (s.a.v) de sarıklı olduğundan başını meshetmek için sarığını toplamıştır. Resulullah (s.a.v)'in bu fiili, başka bir şeyi değil başı mesh etmek gerektiğine delil teşkil eder. Kişinin, başıyla beraber sarığının üzerini de mesh etmesini hoş karşılarım. Sarık üzerini mesh etmeyi terk ederse de zararı yoktur. Eğer başını mesh etmeyi terk ederek sadece sarığı üzerine mesh ederse caiz olmaz. Aynı şekilde kişi, eğer ellerini yıkayacağı yerde eldiveninin, yüzünün yerine de peçe ve benzeri şeylerin üzerine mesh edecek olursa bu caiz olmaz.

Eğer kişinin saçı toplanmış ve başından aşağı sarkıksa, sarkık olan saçlarını mesh etmesi yeterli gelmez. Kişi, ya başı üzerine mesh edecek ya

---

74 *Marife*, Taharet 1/160-161; Müslim, Taharet 1/230; *Musannef b. Ebi Şeybe*, Taharet 1/24

75 *Marife*, 1/160; İbn Ebi Şeybe, Taharet; 1/23 Abdurrezzak: 1/189

76 *Marife*, 1/160; Ebu Davud, 1/102-103; *Sünen-i İbn Mace*, 1/186-187; Hâkim, *Müstedrek*, 1/169

da başı üzerindeki saçın üzerine mesh edecek, baştan aşağı sarkık kısma mesh etmesi kâfi gelmez. Sarkık olan saçını başının ortasında toplayıp bağlasa ve başının üzerindeki saçı değil de toplanan kısmı mesh etse kâfi gelmez.

Başı üzerindeki saçı başının üzerinden kaldırdıktan sonra başın üzerinden kaldırılan saçın üzerine mesh etmesi de yeterli gelmez. Çünkü bu, söz konusu saçın kökleri üzerinde olmadığından dolayıdır. Bu durum sarık üzerine mesh etmeye benzer. Saç üzerine mesh; ancak kökleri ve başı üzerinde olduğunda olur. Eğer saçın kökleri mevcutsa ve saçlar baş üzerindeyse başın üzerine mesh etmekle hâsıl olacak taharet, saçın üzerine mesh etmekle beraber hâsıl olur.

Tercih edilen mesh şekli; kişinin ellerini suyla ıslattıktan sonra ıslak ellerle başına sürmesidir. Silme/mesh işlemini yaparken, başının ön tarafından başlayıp arkaya doğru devam etmelidir. Islak ellerini başının önünden başladıktan sonra ellerini arkaya yetiştirir ve sonra tekrar öne doğru ellerini getirir. Bununla başını mesh etmeye başladığı noktaya tekrar dönmüş olur. Nebi (s.a.v)'in, başını mesh ederken bu şekilde yaptığı rivayet edilmiştir.

[72] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Amr b. Yahya el-Mazini'den, o da babasından, şöyle dediğini nakletti: Abdullah b. Zeyd el-Ansari'ye şöyle dedim: Resulullah (s.a.v)'in nasıl abdest aldığını bana gösterebilir misin?

Abdullah b. Zeyd, "olur" dedi. Abdest suyunu istedi ve ellerini sıvadı. Ellerini ikişer defa yıkadı. Mazmaza ve istinşakı üçer defa yaptı. Sonra yüzünü üç kere yıkadı. Daha sonra ellerini dirseklere kadar ikişer defa yıkadı. Sonra elleriyle başını mesh etti. Meshe, elleriyle başının ön kısmından arkaya doğru başladı, sonra da başladığı yere yetişince kadar mesh etti ve bıraktı. Sonra da ayaklarını yıkadı.[77]

[77] Buhari, Abdest 1/81 no: 185; Taberi, Taharet 1/18; Müslim, Taharet 1/211 no: 18/ 235

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Abdest alan kişinin, başını bir defa mesh etmesi kâfi olmakla beraber üç kere mesh etmesini müstehab görürüm.

Başını mesh ettiği suyun dışında başka bir suyla kulaklarının iç ve dışını da mesh etmesini müstehab görürüm. Islak parmağını kulağın açık, girmesi mümkün olan yerine kadar geçirir. Abdest içinde kulaklar sayılmamıştır. Çünkü yüzün bir bölümü olsaydı onunla beraber yıkanırdı. Yahut baştan bir bölüm olsaydı onunla mesh edilirdi. Yahut tek başlarına abdestin farzlarından bir farz olsalardı, zikredilirlerdi. Bu saydıklarımızın hiçbirinde olmadıklarından abdestin farzları içinde zikredilmemişlerdir. Eğer baştan bir kısım olsalardı başla beraber mesh edilirlerdi. Baştan arta kalan suyla mesh edilmeleri durumunda kâfi gelirdi. Halbuki öyle bir durum yoktur.

AYAKLARI YIKAMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ / **"Topuklara kadar ayaklarınızı da yıkayın."**
(Mâide, 5/6)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ayetteki, "ayaklarınızı" lafzını şu manada okuruz/anlarız: Yüzlerinizi, ellerinizi, ayaklarınızı yıkayın ve başlarınızı mesh edin.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c)'ın ayette abdest için zikrettiği topuklarla ilgili ihtilaf yoktur. Topuklar, bacaklarla ayakların birleştiği yerdir. Abdest alırken topukların da ayaklarla beraber yıkanması gerekir. Sanki şöyle denmektedir: Ayaklarınızı topuklarla beraber yıkayın.

Kişinin, ayağının üzerini, altını, âşık kemiğini ve ayağını bacağına bağlayan topuklarını yıkaması gerekir. Önce ayağını kaldırır ve üzerine

suyu sağıyla döker. Yahut bir başkası tarafından su dökülür. Suyla parmak aralarını hilaller. Parmak aralarına suyun yetiştiğini iyice bilmeden parmak aralarını terk etmez.

[73] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Yahya b. Süleym şöyle haber verdi: Bana, Ebu Haşim İsmail b. Kesir, Asım b. Lekit b. Subre'den, o da babasının şöyle dediğini nakletti: Medine'ye gelen bir heyet olan El-Müntefik'ten bir toplulukla beraber Resulullah (s.a.v)'e gidiyorduk. Ona gittiğimizde kendisini bulamayıp Hz. Aişe (r.anha)'yı bulduk. Bize, içinde hurma olan bir kap getirdi. Biz de yedik. Bizim içmemiz için çorba (un ve yoğurtlu) yapılmasını emretti. Çorba olduğunda onu da içtik. Çok geçmeden Resulullah (s.a.v) geldi ve şöyle buyurdu: *"Bir şey yediniz mi? Yemeniz için size bir şey hazırlandı mı?"* "Evet" dedik. Çok geçmeden çoban, sürüsüyle geçti. Sürünün içinden bir koyun meleyince şöyle buyurdu: *"Ey falanca! Daha bu doğum yapmadı mı?"* Çoban, "bu daha küçük" deyince *"Bize, onun yerine bir koyun kes."* buyurdu. Sonra da bana yönelerek şöyle buyurdu: *"Bunu senin için kestiğimizi zannetme,"* yanımızda yüz koyunumuz var ve bunların sayısını arttırmak istemiyoruz. Onun için, her bir koyun doğurduğunda, çoban, doğan küçük koyunun yerine bir koyun keser (konuşmalar geçti).

Dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Benim eşimin dilinde bir şey var." Yani "Kötü sözlü birisidir."

"O zaman onu boşa" buyurdu.

"Ondan bir çocuğum ve beraberliğimiz var." dedim.

"Ona nasihat et." buyurdu. Devam ederek, *"Nasihat et, eğer onda hayır varsa akıllanır. Cariyelerinizi dövdüğünüz gibi eşlerinizi dövmeyin."* buyurdu.

"Ey Allah'ın Resulü! Bana abdestten haber ver." dedim.

أسبغ الوضوء وخلل بين الأصابع وبالغ في الاستنشاق إلا أن تكون صائما

"Abdest azalarını yıka, parmak aralarını hilalle ve oruçlu olmadığın zamanlarda da burnuna su vermede/istinşakta mübalağa et." buyurdu.[78]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişinin parmakları doğuştan birleşikse, uzuv derisinin gözüken yerine yetişecek şekilde suyu döker. Bununla iktifa eder ve bitişik olarak yaratılan parmakları birbirinden ayırması gerekmez.

ABDEST ALDIRAN KİŞİNİN DURACAĞI YER

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişi başkasına abdest aldıracak olursa, abdest aldıracağı kişinin solunda durur. Suyu kullanması bakımından böyle yapması daha kolay ve edep açısından daha uygundur. Ama öyle yapmayıp sağında yahut arzu ettiği yerde durarak suyu kullanmasında da beis yoktur. Çünkü farzı yerine getirmek abdestle olur, abdest suyunu döken kişinin duracağı yerle abdestin farzları arasında bir bağ yoktur.

ABDESTTE KULLANILACAK SU MİKTARI

[74] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, İshak b. Abdullah b. Ebi Talha'dan, Enes b. Malik'in şöyle dediğini nakletti: "İkindi namazı vakti girmişti. İnsanlar abdest almak için abdest suyu aradılar, ama bulamadılar. Resulullah (s.a.v)'e abdest alması için su kovası getirildi. Mübarek ellerini o kovanın içine daldırdı ve insanlara ondan abdest almalarını emretti. Suyun mübarek parmakları arasından fışkırdığını

[78] Ebu Davud, Oruç 2/769; Tirmizi, Oruç 3/146; Nesai, Taharet 1/66; İbn Mace, Taharet 1/142 no: 407

ve abdeşt alacakların son kişisi abdeşt alıncaya kadar bu durumun devam ettiğini gördüm."[79]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* buna benzer bir şekilde şöyle dedi: Nebi (s.a.v) kendisi ve zevcelerinin bazılarıyla aynı kovadan yıkanırdı.

Bu, insanlar beraber abdeşt aldıklarında, abdeşt alan kişinin suyu kullanırken taharetin inceliği üzerinde durma vaktinin olmadığına delildir. Bundan ziyade, Allah'ın yıkanmasını ve mesh edilmesini emrettiği şeyleri yerine getirmek olmalıdır.

Aynı şekilde iki kişi beraber yıkanırsa, eğer kişi, Allah'ın emrettiği yıkamayı veya mesh etmeyi yerine getirmişse sorumluluğunu yerine getirmiş olur. Suyun az yahut çok olması arasında fark yoktur. Kişi az olan suyu dikkatli kullanırsa kâfi gelir. Bazen de kişi, çok olan suyu sorumsuzca kullandığından yetmeyebilir. Kullanılacak en az olan suyun miktarı, yıkanması emredilen yerleri yıkamaya yetecek kadar olan sudur. Kişi suyu, yüzü, elleri ve ayakları üzerinden geçirse (her yeri yıkasa) yeterli gelir. Yahut su, kişinin katkısı olmadan abdeşt azaları üzerinden geçerse de yeterli gelir (yüzmek gibi). Ama abdeşt alan kişinin, suyla abdeşt azalarını kendisinin ovuşturmasıyla abdeşt alması daha temiz ve müştehab olan da budur.

Abdeşt azaları üzerinde renkli (kırmızı koku yahut kırmızı çamur vb.) şeyler varsa bulundukları yerin üzerine su dökmesi yeterli gelir. Suyu üzerlerine dökmesine rağmen gitmemeleri halinde onları tekrar yıkama mecburiyeti yoktur. Bununla yapılması gereken asgari işlemi yapmıştır. Müştehab olan; abdeşt azalarına bulaşan renkli maddelerin tamamı zail oluncaya kadar yıkamaktır. Abdeşt azaları üzerlerinde suyun deriyle temasını engelleyen bir şey varsa uzvun üzerinde bulunan bu maddeyi izale etmeden o uzuv yıkanmış sayılmaz ve abdeşt alınmış da olmaz. Yahut suyun deriyle temasına engel olmayacak kadar izale edilmesi halinde yeterli gelir. Çamur ve benzeri şeyler de bu hükme tabidir.

---

79 Buhari, Abdest 1/76 no: 169; Müslim, Fadail 4/1783 no: 4/2279; Tirmizi, Menakıb 5/596

Başı mesh etmek: Suyu istediği eliyle alır ve başına yahut başının üzerinde bulunan saçına ulaştırırsa mesh etmiş olur. Eğer suyun, başının üzerindeki saça ulaşmasını engelleyecek bir şey varsa bu mesh geçerli olmaz. Saçı olmayanın da başında, meshin başına ulaşmasına engel teşkil edecek bir şey varsa geçerli olmaz. Meshte, doğrudan/direkt başın üzerindeki saçla yahut başın derisiyle temas edilmelidir.

Kişi necasetten beri iken akarsuyun içine dalarsa yahut tüm abdest azaları ıslanacak şekilde ıslanırsa, taharete niyetlenmesi halinde abdesti geçerli olur. Aynı şekilde kişi, bir su oluğu altında otururşa yahut yağmur suyu oluğu yahut yağmur, abdest azalarını hiç kuru bir yer bırakmayacak şekilde ıslatırsa, o da taharete/abdeste niyet ederse abdesti geçerli sayılır.

ABDESTTE NİYETİN HÜKMÜ

Niyetsiz alınan abdest geçerli değildir. Abdest alacak kişi, hadesten taharete yahut farz olan bir namaz için taharete yahut nafile namaz için yahut Kur'ân okumak için yahut cenaze namazı kılmak için yahut bunlar gibi taharet olmadan eda edilmesi mümkün olmayan bir şey için niyet etmesi gerekir.

Dedi ki: Bazı azalarını niyet etmeden, geriye kalanları da niyet ederek abdest alması geçerli olmaz. Niyetsiz abdest aldırdığı azalara dönüp niyet ederek abdest aldırıncaya kadar abdest geçerli sayılmaz.

Ebu Muhammed (Rebi' b. Süleyman) şöyle dedi: "Ondan sonrasını yıkar." Bu söz başka bir yerde İmam Şafiî'nin sözü olarak "Ondan sonrasını yıkar." şeklinde geçer. [Bunların hepsi Şafiî'nin görüşleridir. Rebi' b. Süleyman, İmam'ın ravisidir, onun için zaman zaman araya girerse de tüm görüşler Şafiî'ye aittir.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Niyeti, abdest almadan önce etmesi durumunda abdest geçerli olur. Abdestten önce niyet edip, abdest almadan önce de niyetinden vazgeçerse abdest geçerli olmaz.

Taharete niyet ederek abdest alan kişi, sonra niyetinden vazgeçmesi halinde abdesti geçerli sayılır. Çünkü bir niyet yeterli olduğundan onunla alınan abdest geçerlidir. Bu durum abdest suyuyla serinlemek yahut bir kiri temizlemek gibi başka bir şeye niyet etmediği durumda yani unutursa geçerli olur.

Yüzünü taharet niyetiyle yıkayan kişi, sonra ellerini ve vücudundan geriye kalan azalarını taharet niyetiyle değil de kirden temizlemek yahut serinlemek kastıyla yıkarsa taharet niyeti olmadan yıkadığı yerleri yeniden taharet niyetiyle yıkamadan abdesti geçerli olmaz.

Kişinin kendi abdesti yahut başkasına abdest aldırması arasında fark yoktur.

Kişinin, abdest alırken her uzva ayrı ayrı su alması gerekir. Ellerinin suyunun ıslaklığıyla başını silmesi yahut sakalının suyunun ıslaklığıyla silmesi yeterli gelmez. Her uzvu yeni bir suyla yıkamak gerekir.

Rebi' şöyle dedi: Kişi, yüzünü namaz için taharete niyet etmeden yıkasa, sonra da ellerini yıkayıp başını mesh etse ve ayaklarını taharet niyeti olmadan yıkasa bu işlem geçerli olmaz.

Bunu yapan kişinin, geriye dönüp taharet niyeti yaptıktan sonra yüzünü ve daha sonra yıkayacağı uzuvlar için niyet etmesine gerek olmadan Allah'ın abdest için emrettiği şekilde tamamlaması yeterli gelir.

Kişi taharete niyet ederek yüzünü ve ellerini yıkar, başını mesh eder, sonra da taharet niyeti dışında ayaklarını yıkarsa, bu kişiye düşen, geriye dönük sadece taharet niyeti dışında bıraktığı ayaklarını niyet ederek yıkamasıdır.

Kişi, gömleğini necis olmayan suya ve kendisine bir şey karışıp yapısını değiştirmeyen suya batırsa, sonra bu sudan abdest almasında sakınca yoktur.

KULLANILMIŞ (MÜSTA'MEL) SU

Kişinin bir başkasının su artığıyla abdest alması caizdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendisinden önce başka bir kişinin, üzerinde necaset olmadan abdest aldığı suyla abdest alması caiz olmaz. Çünkü kullanılmış bir suyla abdest almış olur. İki kulleden (kulleteyn) daha az bir su içinde yıkanıldıktan sonra bir başkasının yıkadığı bu sudan abdest alması caiz olmaz. Ama beş kırba ve daha fazlası olan bir suyun içine üzerinde necaset olmayan bir kişi daldıktan sonra abdest almada beis yoktur. Çünkü bu ölçekte olan bir suyu bu fiil bozmuş olmaz, yani su temiz kalır.

Bir başkasının abdestte kullandığı suyu kendisi kullanamaz dememin sebebi şundandır: Allah c.c şöyle buyuruyor:

فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ **"Yüzlerinizi ve ellerinizi yıkayın."** (Maide, 5/6) Anlaşılan bir başkası tarafından kullanılmayan suyla yüz yıkanmadıkça yıkanmış sayılmaz. Kişi kullanılmayan bir suyla yüzünü yıkar, sonra da ellerini, yüzde olduğu gibi kullanılmayan ve başka bir uzvun suyu olmayan suyla yıkar. Eğer yüzünü yıkadığı suyla (yüzün üzerinden aldığı) ellerini yıkarsa, o zaman yüzüyle elleri arasında eşit davranmamış olur. Abdestte iki eşit uzuv olarak davranabilmesi için suyu, yüzü yıkamada nasıl kullanıyorsa aynı şekilde diğer uzvu yıkamada da kullanması gerekir.

[75] Resulullah (s.a.v) abdest alırken her abdest uzvu için ayrı ayrı su almıştır.[80]

Necaset olmadan abdest alınan suya, abdest alan kişinin giydiği gömleği veya elbisesinin herhangi bir tarafı değerse suya zararı olmaz. Yahut suyu namaz kılacağı yere dökmüş olsa suyu döktüğü yerde namaz kılmasında beis yoktur. Çünkü yere döktüğü su necis değildir.

---

[80] Buhari, Abdest 1/81 no: 186; Müslim, Taharet 1/210-211 no: 18/235

Birisi şöyle bir şey sorabilir: Bu saydığınız hususlar nasıl necis olmuyor?

Deriz ki: Resulullah (s.a.v) bu şekilde abdest almıştır. Şüphesiz abdest alırken abdest suyu elbisesine değmiştir. Elbisesine abdest suyu değmesinden dolayı elbisesini yıkadığı yahut değiştirdiği bilgisi bize ulaşmamıştır. Müslümanlardan hiçbir kimse de bunu yapmamıştır. Neticede eğer suya necaset bulaşmıyorsa su temizdir.

Şöyle denebilir: Eğer bahsi geçen su necis olmuyorsa o zaman niçin onunla abdest alınmıyor?

Deriz ki: Daha önce açıkladığımız sebeplerden dolayıdır. Şüphesiz insanların, kullukları gereği, taharetlerini yerine getirirken bedenlerine necaset değmemesi için titiz davranmaları gerekir. Ama bir elbise yahut insanın başka bir yerinin, kulluk sorumlulukları olmadığından temas edecekleri suyun necasete bulaşmamış olduğuna dikkat etme sorumlulukları yoktur.

ABDESTTE AZALARINI YIKAMADA SIRA GÖZETMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ
وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

"Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın." (Mâide, 5/6)

Dedi ki: Resulullah (s.a.v) abdestini, Allah (c.c)'ın emrettiği hal üzere almıştır. O, Allah (c.c)'ın ayette zikrettiği sıraya uygun bir şekilde abdestini almıştır.

Dedi ki: Öyle zannediyorum ki -Allah en doğrusunu bilir- abdest alana, abdest alırken iki şey düşer: Allah'ın abdesti zikrederken başladığı sıraya (uzuvların yıkama sırasına) göre başlaması, sonra da Resulullah (s.a.v)'in öğrettiklerine riayet etmesidir. Daha sonra da emredildiği şekil üzere abdesti tamamlamasıdır. Kim (abdeste başlamadan) önce ellerini, sonra yüzünü yıkamaya başlarsa yahut ellerini yıkamadan önce başını mesh eder yahut başını mesh etmeden önce ayaklarını yıkarsa, bana göre bu şekilde abdest alan kişi abdesti iade eder. Ve her uzvu -ayette zikredildiği şekilde- sırasına riayet ederek, önce anılanı önce, sonra anılanı da sonra olacak şekilde yıkaması gerekir. Bu sıralamaya riayet etmeyen kişinin, eğer namazını bu şekilde kılmışsa abdestini yeniden aldıktan sonra namazını da iade etmesi gerekir. Bu hususta başı mesh etmekle herhangi bir uzuv arasında fark yoktur. Ayaklarını yıkadıktan sonra başını mesh etmediğini hatırlayan kişi, önce başını mesh eder, sonra ayaklarını tekrar yıkar.

Bu hususta sıralamaya riayet etmeyen için iade gerekir dememin sebebi, gerek benim ve gerekse benim dışımda birçok kişinin Allah (c.c)'ın şu buyruklarındaki delili gibidir.

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ

"Şüphesiz Safa ile Merve, Allah'ın (dininin) **nişanelerindendir."**
(Bakara, 2/158)

Resulullah (s.a.v), Sa'y'a Safa'dan başlamıştır. (Resulullah) dedi ki:

نبدأ بما بدأ الله به / *"Biz de Allah'ın başladığıyla başlarız."* Sa'y'a Merve ile başlayan kişinin tavafı, tekrar dönüp Safa'dan başlamadıkça bozulur. Bu hususta ihtilaf olduğunu da bilmiyorum. Şeytan taşlama (Cemrelere taş atma) ile ilgili husus da dediğimiz gibidir. Önce taşlaması gerekeni sonraya, sonra taşlaması gerekeni de önceye alan kişinin iade etmesi gerekir. Beyti tavaf etmeden önce Safa ve Merve'yi tavaf eden kişinin de iade etmesi gerekir. Bana göre bu manada abdeste sıralamaya riayet etmek, başka şeylerden daha gereklidir. Allah en doğrusunu bilendir.

Dedi ki: Allah, elleri ve ayakları zikrederken iki eli ve iki ayağı beraber zikretmiştir. Müstehab olan, abdest alan kişinin, soldan önce sağla başlamasıdır. Eğer sağdan önce sol ile başlarsa kötü yapmış olmasına rağmen abdestini iade etmesi gerekmez.

Müstehab olan, abdest alırken ara vermeden abdesti bitirmektir. Çünkü Resulullah (s.a.v) abdesti bu şekilde almıştır. Müslümanlar da tavaf yapmayı, şeytan taşlamayı ve benzeri amelleri yerine getirirken bu ibadetleri peş peşe yapmıştır. Amelleri peş peşe yapmanın ölçüsü, insanlar tarafından bilinen bir şey olmakla beraber mazeret yoksa iki amelin arasına bir başka amelin girmemesidir. Kişinin abdest aldığı yerde sel olmasından endişe etmesi yahut bulunduğu yerin yıkılmasından endişe etmesi yahut yangın ve benzeri şeylerin olması özür sayılmaktadır. Kişi bu durumda yerini değiştirerek güvenli sayılan bir yerde abdestini tamamlar. Yahut abdest suyu azalır ve su almak için yerini terk eder, suyu aldıktan sonra da abdestini her iki durumda da tamamlar. Bu mazeretli durumla karşılaşmadan önce yıkamış olduğu abdest azaları kurumuş olmazsa bir beis yoktur. Bu durumu namaz esnasında namaz kılan kişinin burnunun kanaması ve benzeri hallere benzetebiliriz. Namazda bu durumla karşılaşan kişi, namazdan ayrıldıktan sonra kaldığı yerden devam eder. Kişi bazen tavaf ettiği yerde namaza durulacağından dolayı tavafını keser ve namazını kıldıktan sonra tavafına kaldığı yerden devam eder. Yahut burnu kanadığından dolayı yahut abdesti bozulduğundan dolayı da namazdan çıkar, abdest alır, sonra da kaldığı yerden namazına devam eder. [Dünya kelamı konuşmamak kaydıyla.]

Rebi' şöyle dedi: İmam Şafiî daha sonra bu görüşünden dönerek şöyle dedi: Burun kanamasından dolayı namazdan çıkan kişinin, geri geldiğinde namaza baştan başlaması gerekir.

İmam Şafiî sonradan şöyle dedi: Burun kanaması veya bir başka sebepten dolayı tamamlanmamış bir namazdan çıkan kişinin geri geldiğinde, namaza baştan başlaması gerekir.

Rebi' şöyle dedi: İmam Şafiî, bu meseledeki görüşünden dönerek şöyle dedi: Burun kanamasından veya başka bir sebepten dolayı namazdan çıkan kişi, eğer kasıtlı bir şekilde namazı tamamlamadan geri kalırsa namazı iade etmesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Abdest alan kişi, bir kısım azalarını yıkadıktan sonra temizlik yahut genişlik ve benzeri sebeplerden dolayı bulunduğu yeri değiştirmesi halinde yeni bir yere geldiğinde kaldığı yerden abdestine devam eder. Yer değiştirmesinin, yerden kaynaklanan bir zarurete binaen değil de kendi isteği doğrultusunda olması ve abdesti -bu durumdan dolayı- kendine ait abdest dışı bir şey için uzun süreliğine keserse, -daha önce yıkadığı azalar kuruyup kurumaması arasında bir fark olmaksızın- yeniden abdest alması daha uygundur. Fakat yıkanan azaların arasının uzun olması, eğer abdesti bozan haller hâsıl olmadıysa abdesti yeniden alma sebebi değildir. Çünkü bazı abdest azalarını bazılarından önce yıkama meselesinde olduğu gibi, azaları kesintisiz yıkama meselesinde durum böyle değildir.

Esas olarak bu konudaki görüşümüz şudur: Arasında kesiklik olsa da aslolan, yıkamanın gerçekleşmiş olmasıdır. Çünkü Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

حَتَّى تَغْتَسِلُوا / **"Gusül edinceye kadar..."** (Nisa, 4/43) Yıkama esnasında kesiklik meydana gelmiş olsa da yıkama tamamlanmıştır. Abdestte saydığımız gerekçeler olmadan ara verme halinde abdesttin geçerli olacağını sanmam.

[76] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Nafi'den; o da İbn Ömer'den şöyle nakletti: Çarşıdayken abdest için yüzünü, ellerini yıkadı ve başını mesh ettikten sonra bir cenaze namazı kılmak (veya kıldırmak) için davet edildi. Mescide cenaze namazı kılmaya girdiğinde önce mesti üzerine mesh ettikten sonra cenaze namazını kıldı.[81]

[81] Taberi, Taharet 1/36- 37; İmam Malik, Taharet, Mest üzerine mesh babı

Dedi ki: Bu işlem, abdeşt uzuvlarının peş peşe yıkanmadığını gösterir. Belki de mescide yetiştiğinde daha önce yıkadığı uzuvlar kurumuştur. Kişinin, çarşıdan mescide yetişme süresinden daha az bir süre içinde, uzuvları üzerindeki su kuruyabilir. Abdeşt yerini terk edip mescide varma süresi içinde abdeşti keserek başka işlerle meşgul olma ihtimali yüksektir.

Dedi ki: Birçok ilim ehlinin mezhebinde/görüşüne göre: Eğer kişi, birinci şeytanı taşladıktan sonra, önce sonuncu şeytanı, en sonda da orta şeytanı taşlarsa, dönüp her birini kendi yerinde taşlamasını sağlamak için onun, önce ortanca şeytanı, sonra da sonuncu şeytanı taşlaması gerekir. Sıralama bozulmadığından birinci şeytanı tekrar taşlaması gerekmez. Bu sözler, abdeşt alırken ara vermeye rağmen abdeştin geçerli olmasına delil sayılmaktadır. Birinci şeytanı taşladıktan sonra ortancayı atlayarak sonuncu şeytanı taşlayan kişi, her ne kadar ortanca şeytanı taşlama işlemini kesmiş olsa da bu, taşlamayı geçersiz kılmamıştır.

ABDESTE BESMELEYLE BAŞLAMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, abdeşt almaya başlarken besmeleyle başlaması müştehabdır. Abdeşti tamamlamadan önce besmeleyi unuttuğunu hatırlayan kişi, hatırladığı yerde besmeleyi çeker. Eğer kişi, besmeleyi unutursa yahut kaşten söylememişse abdeşti fasit olmaz. İnşaallah.

ABDEST AZALARINI YIKAMA ADEDİ

[77] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdülaziz b. Muhammed, Zeyd b. Eslem'den, o da Ata b. Yesar'dan İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakletti: "Resulullah (s.a.v) abdeşt alırken ellerini kovaya soktu, mazmaza ve iştinşakı bir defa yaptı. Sonra ellerini bir daha daldırdı

ve yüzünü bir defa yıkadı. Elleri üzerine bir defa suyu döktü. Başını ve kulaklarını da bir defa mesh etti."[82]

[78] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, Hişam b. Urve'den, o da babasından naklediyor. Osman b. Affan'ın kölesi Humran, Osman b. Affan'dan şöyle nakletti: Mekaid المقاعد[*] denilen yerde, her abdest azasını üçer defa yıkadıktan sonra şöyle dedi: "Resulullah (s.a.v)'in,

من توضأ وضوئي هذا خرجت خطاياه من وجهه ويديه ورجليه

'Kim benim aldığım bu abdestim gibi abdest alırsa günahları; yüzünden, ellerinden ve ayaklarından çıkıp/dökülüp gider.' buyurduğunu duydum."[83]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu, ihtilaf edilen bir husus değildir. Resulullah (s.a.v) abdest uzuvlarını üçer yahut birer defa yıkamış olabilir. Ama abdeste uzuvları üçer defa yıkamak, muhayyerlikle beraber abdestin kemalindendir. Abdest uzuvlarını birer defa yıkamak, abdestin cevazı açısından yeterli gelir.

Kişinin abdest alırken yüzünü, ellerini ve ayaklarını üçer defa yıkaması, başını da üç defa ve tamamıyla mesh etmesi müstehabdır. Bunu bu şekilde yapmayıp da yüzünü, ellerini ve ayaklarını birer defa yıkayıp başını da elinin herhangi bir yeriyle mesh etmesi de yeterli gelir. Bu uygulama, abdestteki en asgari olan uygulamadır.

Abdest alırken bazı uzuvları bir, bazılarını iki, bazılarını da üç defa yıkamak da caizdir. Çünkü abdestin tamamında eğer birer defa yıkamak yeterli geliyorsa, abdest azalarının bazılarını da birer defa yıkamak yeterli gelecektir.

---

[82] *Marife*, Taharet 1/171; Buhari, Abdest 1/67

[*] Bahsi geçen yer: Çarşıda, Hz. Osman (r.a)'ın dükkânlarının bulunduğu yerin önüdür. *Lisanu'l-Arab*. (Mütercim)

[83] Bu hadis Osman hadislerinden üzerinde ittifak edilmiş bir hadistir. Buhari, Abdest 1/72-73 no: 159; Müslim, Taharet 1/205-207 no: 5/227

[79] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Amr b. Yahya el-Mazini'den; o, babasından; o da Abdullah b. Zeyd'den şöyle naklettiler: "Resulullah (s.a.v) abdest alırken yüzünü üçer defa, ellerini ikişer defa yıkadı ve elleriyle başını mesh etti. Başını mesh ederken de başının ön tarafından başlayarak arkaya doğru, daha sonrada öne doğru mesh ederek başladığı yere tekrar geldi. Ve en son ayaklarını yıkadı."

Dedi ki: Abdest alan kişinin abdest uzuvlarını üçer defadan fazla yıkamasını hoş görmem. Ama üçer defadan fazla yıkayacak olursa mekruh olmaz inşaallah. Kişi, yüzünü ve ellerini yıkadıktan sonra abdest bozan bir durum ihdas ederse tekrar abdesti baştan alır.

MEST

MEST ÜZERİNE MESH ETMENİN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ

"Yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın." (Mâide, 5/6)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c)'ın abdeste ayakları yıkama emrinin, her abdest alan kişiyi kapsaması söz konusu olduğu gibi bazılarını bu emrin kapsamı dışında bırakması da ihtimal dâhilindedir. Resulullah (s.a.v)'in mest üzerine mesh etmesi, taharet üzerine mestlerini giyen kişinin ayaklarını yıkama emrinin kapsamı dışında kaldığını göstermiştir.

Bu durum, Resulullah (s.a.v)'in bir abdestle iki namaz yahut daha fazla namaz kılmasının, namaz için kalkanların abdest alma farzı bazılarına farzken abdesti olana farz olmadığına delil olduğu gibidir. Bu durumda ayakları mesh etmek yahut yıkamak Allah (c.c)'ın Kitabına ters düşmemektedir. Yahut Resulullah (s.a.v)'in sünnetinden bir sünnetin Allah (c.c)'ın Kitabına muhalif olması söz konusu değildir.

[80] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Abdullah b. Nafi, Davud b. Kays'tan; o, Zeyd b. Eslem'den; o da Ata b. Yesar'dan, Usame b. Zeyd'in şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v) beraberinde Bilal ile geldiler. Def-i hacet için gitti, sonra da abdest aldı. Yüzünü yıkadı ve sonra çıktılar. Usame dedi ki: Ben Bilal'e şöyle sordum: "Resulullah (s.a.v) ne yaptı?" Bilal, "Def-i haceti için gitti, sonra abdest aldı; yüzünü ve ellerini yıkadı, başını mesh etti ve mesti üzerine mesh etti." dedi.[84]

[81] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Müslim b. Halid Zenci ve Abdülmecid b. Abdulaziz Ebu Abdülhamid el-Mekkî, İbn Cüreyc'den; o, İbn Şihab'dan; o, Abbad b. Ziyad'dan: Urve b. Muğire b. Şu'be, ona haber vererek Muğire b. Şu'be'ye şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v) ile beraber Tebük gazvesindeydim. Muğire şöyle dedi: "Resulullah (s.a.v) fecirden önce def-i hacetlerin yapıldığı alana doğru yöneldi, ben de onun dönmesini sabırsızlıkla bekliyordum. Resulullah (s.a.v) geri döndüğünde ellerine ibrikten su dökmeye başladım. O da ellerini üçer defa yıkadıktan sonra yüzünü yıkadı. Sonra cübbesinin kollarını sıvamak istediğinde cübbesinin kolları daralıp kollarının üzerini sıvayamayınca, ellerini cübbesinin içine sokarak cübbenin alt tarafından kollarını çıkardı. Kollarını dirseklerle beraber yıkadıktan sonra mestleri üzerine mesh edip abdestini tamamladı. Sonra alana döndü." Muğire dedi ki: Kendisiyle beraber alana döndüğümüzde insanlar toplanıp Abdurrahman b. Avf'ın arkasında namaza durmuşlardı. Resulullah (s.a.v) onun arkasında insanlarla beraber namazın son rekâtını kıldı. Abdurrahman b. Avf selam

[84] Buhari, Abdest 1/81 no: 185; Taberi, Taharet 1/18; Müslim, Taharet 1/211 no: 18/ 235

verip namazdan çıkınca Resulullah (s.a.v) kalkıp namazını tamamladı. Bu durum karşısında Müslümanlar korkup çok tesbihte bulundular. Resulullah (s.a.v) namazını bitirdikten sonra onların yanına gelerek namazı vaktinde kıldıklarından dolayı onlara gıpta ederek "*İyi yaptınız*" yahut "*Doğru yaptınız*" buyurdu.[85]

[82] İbn Şihab şöyle dedi: Bana, İsmail b. Muhammed b. Ebi Vakkas, Hamza b. Muğire b. Şu'be'den, Abbad'ın naklettiği bu hadisin benzerini nakletti. Muğire şöyle dedi: "Abdurrahman'ı geciktirmek istediğimde Nebi (s.a.v) bana, '*Onu bırak*' buyurdu."[86]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bilal'in hadisinde Resulullah (s.a.v) mesti üzerine, mukimken mesh ettiğine dair delil vardır. Çünkü (Cemel) kuyusu Medine'dedir.

Dedi ki: Kişi seferde ve ikamette meşler üzerine mesh yapabilir.

KİMLER MESH YAPAR

[83] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Süfyan b. Uyeyne, Husayn, Zekeriya ve Yunus'tan; onlar, eş-Şabi'den; o,Urve b. Muğire b. Şu'be'den o da babasından şöyle nakletti: "Ey Allah'ın Resulü! Meşt üzerine mesh ediyor musun?"

نعم إني أدخلتهما وهما طاهرتان / *"Evet. Ben onları* (meşteri) *ayaklarım taharet üzereyken geçiriyorum (giyiyorum)."* buyurdu.[87]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişinin, ayaklarına mesti geçireceği zaman namaz kılmak için taharet açısından herhangi bir engeli yoksa bu kişi tam taharet üzere olduğundan meşt üzerine mesh yapabilir. Kişi abdeşt almayı tamamladıktan sonra meşteri giyer. Bu

---

[85] *Marife*, Taharet 1/335- 336, Mest üzerine mesh etme babı; *Sünen el-Kübra*, Taharet 1/91 Mest üzerine mesh etme babı

[86] *Marife*, 1/336- 337; Müslim, Salât 1/317-318 no: 105/274; Buhari, Abdest 1/79 no: 182

[87] Buhari, Abdest 1/86-87 no: 206; Müslim, Taharet 1/230 no: 79/274

uygulamadan sonra, eğer abdesti bozan bir hal söz konusu olursa, artık mest üzerine mesh edebilir.

Namaz kendisine helal olacak şekilde taharet üzere olmadan önce bir yahut iki ayağına mest giyerse o zaman mestler üzerine mesh edemez. Bunun gibi tahareti bozacak abdest bozmadan sonra da giyilen mest üzerine mesh edemez.

Eğer kişi, abdest için yüzünü ve ellerini yıkar, sonra başını mesh eder, sonra iki ayağından birini yıkadıktan sonra mesti yıkadığı ayağa giyer, daha sonra da öbürünü yıkayıp mesti giyecek sırada abdesti bozulursa tam bir taharet üzere mesti giymediğinden mest üzerine mesh edemez. Çünkü ayağının birini, taharet tam hâsıl olmadan mestin içine geçirdiğinden dolayı bu hüküm verilmiş olur.

Önce ayaklarını yıkayıp mest giydikten sonra abdest alan kişi, mesti çıkarıp tekrar abdest alarak mesti ondan sonra giyerse, ancak o zaman namaz kılabilir.

Kişi abdest alıp abdestini tamamladıktan sonra ayağının birine mesti giyip diğerini mestin baldır kısmına sokup daha ayak kısmı tam yerine oturmadan abdestini bozacak olursa, bu kişi mest üzerine mesh yapamaz. Çünkü bu kişinin ayağı mestin ayak kısmına henüz oturmadığından mest giymiş sayılmaz. Bu durumda kişi, mesti çıkarır ve yeniden abdest alır.

Mest, abdeste yıkanması gereken yerin tamamıyla beraber topukları da her taraftan kapatmışsa, mest üzerine mesh etme hakkı olan kişi gibi bu kişi de mesh edebilir. Ama topuklar yahut ayağın önü veya arkası mestin kısalığından dolayı görünüyorsa yahut mestin yırtığından ve benzeri durumlardan dolayı ayak görünüyorsa, bu tarz mest giyenin mesh etme hakkı yoktur.

Abdest yerlerinden olan ayakların herhangi bir yeri, mestteki bir delikten dolayı ayağın alt kısmı yahut üzeri yahut kenarı yahut yukarı topuğa doğru görünüyorsa, bu tarz mest giyen kişi mesh yapamaz. Çünkü mesh, ayakları mest ile kapanan kişi için ruhsattır. Eğer giyilen mestten

rahatlıkla ayak görünüyorsa, söz konusu ayaklar kapanmamış hükmündedir. Ayaklardan açıkça görünen ve yıkanması farz olan kısmın yıkanmaması caiz olmaz. Ayağın bir kısmının yıkanmasının gereklilik haline gelmesiyle, ayağın tamamının yıkanması bir gereklilik haline gelir.

Eğer giyilen meştin içindeki çorap meştin yırtığından görünüyorsa, bu meştin üzerine mesh yapılmaz. Çünkü meşt, çorap gibi değildir. Eğer çorap, meşt olmadan giyilecek olsa ayağın bir kısmı gözükür/yani meşt tüm ayağı kapatmamış olur.

Dedi ki: Meştin üzerinden yahut alt kısmından ayak gözükmeyecek kadar sökülecek olursa mesh için bir zararı olmaz. Çünkü sökülen yerle beraber tamamı meşttir. Lakin çorap, meşt sayılmaz. Meşte yapıştırılan her neyse meşt hükmündedir. Eğer kişi abdeşt alıp yırtık bir meşt giydikten sonra yırtık meştin üzerine sağlam bir meşt giyerse mesh yapabilir. Ama ilk giydiği meştin sağlam olması halinde başkasına ihtiyaç duymadan onun üzerine mesh yapabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer meşte çakıl ve benzerlerinden dolayı delinme ve benzeri bir açılma meydana gelmişse, üzerine mesh edilen meşt gerek tabanlı olsun gerekse sade olsun malum olan meşttir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Açılan o meştin yerine başka bir meşt giyerse onun yerini tutmuş olur ve üzerine mesh eder.

Meştler, koyun derisinden ziyade sığır derisinden yahut deve derisinden yahut ahşaptan olabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer meşt kıldan yahut kumaştan yahut yılan derisinden yapılmışsa, tabanları deriden yahut ahşaptan yahut üzerine yüründüğünde yıpranan türdense meşt hükmünde değerlendirilmez. Tabanı dışında kalan ve abdeşt yerlerini örten yerlerin de ince ve şeffaf olmayıp kalın olması gerekir. Eğer meşt bu şartları taşıyan cinştense üzerine mesh yapılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Meşt, tabanlı olup abdeşte ayağın yıkanması gereken yerleri de ayağı göstermeyecek şekilde kalın olursa abdeşt yerlerinin dışında kalan yerlerde şeffaf olması halinde mahzuru yoktur. Çünkü abdeşt yerlerinin dışında kalan kısım şeffaf olmayıp da hiçbir şey olmasa bile zararı olmaz. Bununla beraber abdeşt yerlerinin az bir kısmında şeffaf bir şey olması halinde gene mesh yapabilir. Meştin yerini tutacak türden çorap giymişse çorapların üzerine mesh yapabilir. Sonra onların üzerine meşt giyer yahut ayağında meşt varken onları meştin üzerine giyer yahut meşti koruyan ayakkabı giyerse, ayağıyla teması olun meşt üzerine mesh yapması gerekir. Sonradan meştin üzerine giydiği nesnelerin üzerine meshi iade etmesine gerek yoktur.

Kişi abdeşt alıp tahareti tamamladıktan sonra meşti yahut meştin yerini tutacak nesneyi giydikten sonra meşti koruyan ayakkabıyı giyer, sonra abdeştini bozarsa abdeştini yeniden almak istediğinde meşti korumak için giydiği ayakkabının üzerine mesh edemez. Abdeşt için ayakkabılarını çıkarıp ayaklarıyla teması olan meştlerin üzerine mesh ettikten sonra eğer isterse tekrar meştin üzerine ayakkabılarını giyer. Ayaklarında meşt olmadan da meşti korumak maksadıyla giyilen ayakkabının üzerine mesh eden kişinin meshi geçerli olmayacağı gibi namazı da geçerli sayılmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Meştin yerini tutmayacak çorap giyse ve onun üzerine meşt giyse meştin üzerine mesh eder. Çünkü abdeşte ayakların yerini meştten başka bir şey tutmaz. Ayaklarını bezlerle sardıktan sonra meşt giyse gene meştin üzerine mesh eder. Bazen meşt, ayaklarda yaralanmaya ve benzeri şeylere sebep olabilir. Bu durum meydana gelmesin diye meştin içine onun yerini tutmayacak tarzdan çorap giyilmesinde sakınca yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Meşt necis ise yahut bir kısmında necaset varsa onunla namaz caiz olmaz. Domuz ve köpek dışında kalan ölmüş hayvanların derisinden olan ve tabaklanma yoluyla üzerinde kıl kalmayan meştlerle namaz kılmak caizdir. Tabaklanmasına rağmen üzerlerinde kıl olan ölü hayvanların derilerinden yapılmış olan

meştlerle namaz kılmak caiz değildir. Çünkü kıllar, tabaklanmasına rağmen temizlenmezler. Tabaklanmamış ölü hayvanların derilerinden olan meştlerle namaz kılmak caiz değildir. Tabaklanmamasına rağmen temiz ve eti yenen hayvanların derilerinden olan meştlerle namaz kılmak caizdir. (Usulüne uygun kesilmesi şartıyla)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Abdeşti olan kişinin meşt üzerine mesh yapması caizdir. Gusül gerektiren bir durum meydana geldiğinde, meşt çıkarılıp vücudun tamamının suyla yıkanması gerekir. Keza def-i hacet sonrası taş kullanımı istinca için yeterli olsa da gusül gerekirse istinca yerlerinin de yıkanması gerekir. Çünkü söz konusu yerler de vücudun zahir yerlerindendir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Meştin içindeki ayaklarda kanama olursa yahut onlara necaset temas ederse, meşti çıkarıp ayakları yıkamak gerekir. Çünkü mesh, abdeşt için bir taharet olup necaseti temizleyen taharet değildir.

MEST ÜZERİNE MESH ETME MÜDDETİ

[84] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdulvahhab b. Abdülmecid, Muhacirlerden Ebu Mahled'den; o, Abdurrahman b. Ebi Bekre'den; o da babasından; Resulullah (s.a.v)'in seferde olan kişi için üç gün geceleriyle beraber, ikamette olan kişi için de bir gün gecesiyle beraber meşt üzerine mesh etmeye ruhsat verdiğini haber verdi.[88]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Taharetini/abdeşt almayı tamamladıktan sonra meştlerini giyen kişinin mesh etme hakkı vardır.

[85] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, Asım b. Behdele'den, o, Zirr b. Hubeyş'in, 'Safvan b. Assal'ın yanına geldiğimde bana seni buraya getiren nedir?' dedi. Ve şöyle aktardı.

[88] *Marife*, Taharet 1/341; İbn Mace, Taharet 1/184; İbn Hibban rivayetiyle, no: 1313-1318

Ben (Zirr b. Hubeyş) de; 'İlim öğrenme arzusu!' dedim. Dedi ki: Muhakkak ki melekler, ilim talep eden kişinin ilim talebinden dolayı rahmet kanatlarını ona gererler. Sonra ona: Def-i hacetten sonra meşt üzerine mesh etme meselesiyle alakalı olarak içimde tereddütler yaşadım. Sen de Resulullah (s.a.v)'in ashabından bir kişiydin, onun için sana bu konuyla alakalı olarak sormaya geldim. Sen bu meseleyle ilgili olarak Resulullah (s.a.v)'den bir şeyler duydun mu?' dedim.

'Evet, duydum. Seferiyken cünüplük halinin dışında, def-i hacetten yahut uykudan sonra meştlerimizi üç gün geceleriyle beraber çıkarmamamızı Resulullah (s.a.v) bize emrederdi.' dedi."[89]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi namaz için taharet üzereyken giydiği meştleriyle namazını kılar. Abdesti bozucu bir durum hâsıl olduğunda abdestinin bozulduğu vakti bilir. Eğer bu kişi, mukim ise abdestinin bozulduğu vakitte başlamak üzere, bir gün ve gecesi süresince meşt üzerine mesh eder. Ve bu süreyi aşmaz. Kişi seferiyse abdesti bozulduğu vakitten itibaren, üç gün ve geceleri süresince meşt üzerine mesh eder. O da bu süreyi aşmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, abdeşt alıp meştlerini giydikten sonra güneşin zevalinden önce abdesti bozulursa; abdeşt alır ve meştlerin üzerini mesh ederse bu mesh ile; öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah -abdesti bozulmadığı sürece- namazlarını kılar. Eğer abdesti bozulduysa meşti giydiğinden abdesti bozduğu zamana kadar meşt üzerine mesh etmeye devam edebilir. Söz konusu süre de bir gün ve gecesine denk gelen süredir.

Kişi meştini giydikten sonra mesh etme vakti dolarsa abdesti bozan herhangi bir şey kendisinden sadır olmasa bile mesh müddeti dolmuş sayılır. Artık abdeşt için meştlerini çıkarıp abdestini yeniden alırsa abdeştli olur. Bundan sonra meştlerini giyer ve mesh etme müddeti boyunca mesh

[89] Tirmizi, Taharet 1/159 no: 96; Nesai, Taharet 1/71 no: 126; İbn Mace, Taharet 1/161 no: 62

edebilir. Tekrar mesh süresi, abdest bozucu bir iş işlemese de vaktin dolmasıyla tamamlanmış sayılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişi zevalden sonra abdestini bozarsa (abdest alarak mest üzerine mesh ederse) ve öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazını kılar; öğle namazını da mest giydikten sonra ilk abdestini bozduğu vakitten önce başlayıp bitirirse namazı geçerli sayılır. Ama öğle namazını, hades ettiği/ilk abdest bozduğu vakit gelinceye kadar ertelerse bu namazını mest üzerine mesh ederek kılamaz.

Yahut hades ettiği/ilk abdest bozduğu vakit gelmeden başladığı namazını bitirmeden hades ettiği/ilk abdest bozduğu vaktin girmesiyle beraber mesh bozulmuş olacağı için kılmakta olduğu namaz bozulur. Bu kişi, mestlerini çıkardıktan sonra abdestini alır ve yeniden aldığı abdestle namazını kılar. Bu durum; taharet üzere giydiği mestleri, abdestini bozup mesh müddeti tamamlanmakla beraber tekrarlanır.[90(*)]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yukarıda anlatılanın aynısı seferiyken de geçerli olup üç gün ve gecelerinde de uygular. Üçüncü gün ilk abdest bozduğu vakte kadar mesh etmeye devam edebilir. İzah ettiğimiz şekil üzere mukim olan kişi, mesti bir giymeyle beş yahut altı vakit namaz kılar. Seferî olan kişi de mesti bir giymeyle on beş yahut on altı vakit namaz kılabilir.

Eğer bu namazları cem etmeden kılacak olursa: Seferde ikindi namazını öğle vaktinde cem edip ikindi vaktinde hades eden/abdestini bozan kişi, hades ettiği/abdestini bozduğu vaktin gelmesiyle mesh müddeti dolacağı için on beş vakit namazı mesh ile kılmış olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mukim olan kişi, zeval vaktinde mestlerini giyer, mesh eder ve öğle namazını kıldıktan sonra

---

90(*) [Yani; mest giyen kişi, abdestini bozduğu andan itibaren mestlerin üzerini mesh etme müddeti başlar. Mesh edebilme müddeti; mukim için bir gün bir gece(24 saat) misafir için üç gün üç gece(36 saat)dir. Bu zaman zarfında mestlerin üzerini mesh ederek abdest alır ve namazını kılar. O vakit doldu mu mesh etme müddet de biter.]

sefere çıkarsa bir gün ile gecesini tamamlar ve bu süreyi aşmadan mesh müddeti dolmuş olur. Çünkü aslî taharet süresi dolduğu için bir gün ile gecesini aşma hakkı yoktur.

Mukimken mesh edip sefere çıktıktan sonra namaz kılan kişinin durumu da aynıdır. Bu kişinin de mukim kişinin mesh müddeti olan bir gün ile gecesi olan süre kadar mesh yapma hakkı vardır. Bu kişi sanki mukimmiş gibi namaz kılmış kabul edilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişinin mukimken abdesti bozulur, ama sefere çıktıktan sonra mesh etmeye başlarsa (abdestini aldıktan sonra); bu kişinin, seferînin mesh müddeti olan üç gün ile gecelerini mesh etme hakkı vardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mukimken mesh etmeye başlayan kişi, abdest bozmadan sefere çıkar, sonra da mesh etmeye başlarsa, bu kişi, sadece mukim gibi bir gün ile gecesini mesh edebilir.

Çünkü mukimken taharet üzere mesh etmiş olması bir mana ifade etmemektedir. Birinci mesh etme gibi sonraki mesh etmelerin, temizleme hakları yoksa bu mesh etme fiilinin bir geçerliliği yoktur. [Yani; mestlerin üzerini mesh etmeye başlamasıyla mesh etme zamanı başlar.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi seferdeyken mesh edip bu mesh ile bir veya birden fazla namaz kıldıktan sonra bir şehre dört gün ikamet etmek için gelir. Dört gün ikamet etmeye niyet ettiği bu yerde mesh ettikten sonra seferde mesh etmeye başladığı meshe devam etmeyip mukim kişinin müddeti olan bir gün ile gecesini mesh eder. Bu süreyi aşma hakkı da yoktur.

Çünkü seferde bu müddeti tamamlama hakkı varken seferî olma halinden çıkıp mukim olma durumuna girmesiyle mesh müddeti de onunla beraber değişmiştir. [Şafiî mezhebinde seferîlik üç gündür.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi seferdeyken bir gün yahut bir günden daha fazla bir zaman kaldıktan sonra mukim olsa yahut

bir şehre geldikten sonra mestlerini çıkarsa, abdest almaktan başka bir uygulama hakkı kalmamıştır. Yahut seferiyken bir gün ile gecesini mesh etme ile tamamladıktan sonraki vakitte, namaza başladıktan sonra henüz namazını tamamlamadan mukim olmak için niyet ederse namazı fasid olur. Bu kişi önce abdest alır, sonra namazını kılar.

Sefere çıkan ve mukimken mi, seferdeyken mi mesh ettiğini tayin edemeyen kişi, nerede meshettiğini netleştiremiyorsa/şüphesi devam ediyorsa bir gün ile gecesini mesh eder. Bu kişi, bir gün ile gecesini mesh ederek namazlarını kıldıktan sonra, seferdeyken mesh ettiğini netleştirirse üç gün ile gecelerini mesh edip namazlarını kılabilir. [Şüpheli durumda mukim hükmüne tabi olur.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Seferde mi, yoksa mukimken mi mesh ettiğini tayin edemeyen kişi, seferiyken bir gün ile gecesinden daha fazla bir zaman mesh ederek namazını kıldıktan sonra, mukimken mesh ettiğini netleştirirse; bir gün ile gecesini aşan süre içinde kılmış olduğu tüm namazları iade eder.

Çünkü bir gün ile gecesini aşan zaman içinde kılmış olduğu namazları taharet üzere kılmamıştır. Ama mesh taharetinin devam ettiğine kanaat getirirse abdesti iade etmeden mesh müddeti olan üç gün ile gecelerini mesh ederek tamamlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mukim olan, eğer ilk mesh ettiği vakitle ilgili olarak şüpheye düşer ve bir gün ile gecesini tamamlayıp tamamlamadığını tayin edemezse, mestini çıkarır ve abdest alır. Eğer kişi mesh ile üç vakit namaz kıldığını bilip dördüncüsü hususunda şüpheye düşerse (tam bir netlik üzere değilse), bu durumda dördüncüsünü de mesh ile kıldığını saymasından başka çaresi yoktur.

Bunu bu şekilde yapmasının sebebi, mesh edip etmediği şüphesine düştüğü bir mesh ile namaz kılmaması içindir. Ve dördüncü namazı kıldığına dair kesin bir netliğe ulaşmadan terk etme hakkı da yoktur.

MESTİN MESHİNİ BOZAN HUSUSLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi ayağına giydiği mesti ayağından çıkarmadığı süre zarfında ve mesh müddeti içindeyse mesh etme hakkı devam eder. Eğer ayağına giydiği mesti mesh ettikten sonra bir yahut iki ayağından çıkaracak olursa, meshi bozulduğu için yeniden abdest alması gerekir. Abdestten sonra mestlerini giyer, sonra da ayağında mest varken abdestini bozacak olursa mesh edebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mest ayağındayken mestin içinden ayağı yahut ayağının bir kısmı dışarı çıkarsa veya ayağındaki abdest yerlerinden bir kısmı gözükürse mesh bozulur. Ayağını mestin ayak kısmından kaydırır, ama topuk kısmından çıkarmaz ve ayağın abdestte yıkanması gereken hiçbir yeri de mestten dışarı çıkmazsa abdest alması gerekmezse de ben böyle durumda abdest almayı müstehab sayarım.

Dedi ki: Mest ayağındayken yırtılır ve ayağın abdest yerlerinden bir kısmı gözükürse mesh bozulur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mest ayağındayken yırtılır ve mestin içine giyilen çorabın inceliğinden dolayı ayağın abdest yerleri gözükürse, ayak çıplak gözükmüş gibi sayıldığından mesh bozulur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer mestte yırtık varsa ve bu yırtıklar abdest yerlerinden yukarı yerde bulunuyorlarsa bir beis yoktur. Çünkü mestte bulunan bu yırtıkların yeri hiç olmayıp mest giyildikten sonra mesh yapılsa da bir zararı olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer yırtık, ayağın abdest kısmının üzerindeyse ve ondan ayak gözükecek kadar genişliği bulunuyorsa, bu mestin üzerine mesh yapılamaz. Ama yırtık geniş olmayıp ondan ayak gözükmüyorsa, yırtık açılıp kapanan tarzdan bir yırtık olsa da üzerine mesh yapılmasında sakınca yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer yırtık yeri açılırsa mesh bozulur. Çünkü yırtık yeri, yırtık açıldığında ondan ayak gözükmezse de yürüyüp hareket edince açılır ve ayak gözükür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer yırtık, abdest yerlerinden yukarı yerde bulunsa ve bunlarda açılma meydana gelse de bir zararı olmaz. Çünkü söz konusu yer hiç olmadan da mest giyilip üzerine mesh yapılabilir.

GUSÜL

GUSLÜ GEREKTİREN VE GEREKTİRMEYEN HALLER

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا

"Ey iman edenler! Sarhoşken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de -yolcu olmanız durumu müstesna- cünüpken yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız veyahut biriniz abdest bozmaktan gelince ya da eşlerinizle cinsel ilişkide bulunup su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa yönelip (niyet ederek onunla) **yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır."** (Nisa, 4/43)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) cünüp olan kimseye guslü vacip/farz kılmıştır.

Arap dilinde cünüplük, cinsel ilişkidir. Bu ilişki neticesinde meni gelmemiş olsa da gusül gerekir, meninin gelip gelmemesi farketmez. Cinsel ilişkide zina haddinde de bu böyledir, yani zina edenden meninin gelmesi şart değildir. Mehirde de aynıdır (cinsel ilişkide bulunursa meni

gelmezse de mehir ödenir). Ve bunların dışında kalan hususlarda da aynıdır. Her kim adı geçtiği şekliyle cünüplük sözüne muhatap ise, bu kişi cinsî münasebetinden dolayı -şehevî arzusu olmasa da- cenabet olmuştur.

Rebi' şöyle dedi: Kastedilen kişi, menisini akıtmak istememiş olsa da...

Sünnetin delaletiyle de cünüplük şöyledir: Erkeğin, cinsel organının sünnetli yerini, kadının cinsel organının içine girdirecek kadar kadına yaklaşmasıdır. Yahut cinsel bir birleşme olmadan da (atılan su) meninin akmasıyla cünüplük hâsıl olur. Bu hallerde cünüplük vaki olur.

[86] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, Ali b. Zeyd b. Cüd'an'dan, o da Said b. Museyyib'den şöyle nakletti: Ebu Musa Eş'ari, iki cinsel organın buluşması hakkında Hz. Aişe'ye sordu. Hz. Aişe r.a şöyle buyurdu: Resulullah s.a.v şöyle buyurdu:

إذا التقى الختانان أو مس الختان الختان فقد وجب الغسل / *"Erkeğin cinsel organı kadının cinsel organıyla birbirine girerse yahut birbirlerine temas ederlerse* (belli bir kısmı girerse) *gusül vacip olur."*[91]

[87] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Hişam b. Urve'den; o, babasından; o, Zeynep binti Ebi Seleme'den, o da Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini nakletti: Ümmü Süleym (Ebu Talha'nın hanımı), Resulullah (s.a.v)'e bir kadının gelerek şöyle sorduğunu nakletti: "Ya Resulallah! Allah haktan utanmaz. İhtilam olan bir kadına gusül yapmak gerekir mi?"

نعم إذا هي رأت الماء / *"Evet, eğer meni gelirse gerekir."* buyurdu.[92]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kimden, zevk alarak yahut zevk almayarak meni gelirse gusül yapması gerekir. Cinsî münasebette

---

[91] *Marife*, Taharet 1/259 -260; Müslim, Aybaşı kanı 1/271 no: 88/349; Buhari, Gusül 1/111 no: 291; Müslim, Aynı yer 1/271 no 87/348; Tirmizi, Taharet 1/182 no: 109

[92] Buhari, Gusül 1/109 no: 282; Müslim, 1/251 no: 32/313; Taberi, 1/51- 52 no: 85

bulunan ve kendisinden meni gelen kişi, bu sebepten dolayı gusül yaptıktan sonra tekrar kendisinden meni gelirse guslü iade etmesi gerekir.

Meninin idrar yapmadan yahut yaptıktan sonra gelmesi arasında fark yoktur. Meninin gelmesiyle gusül yapmak yükümlülük haline geldiğinden, meninin idrardan önce yahut sonra gelmesi arasında fark yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Meni sıçrayarak/fışkırarak (süratle) çıkıp kendisinden çocuk meydana gelebilen sudur. Kokusu da yeni tomurcuklanmış hurma kokusuna benzer.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bir kimseden meni çıkarken -bir illete bağlı olarak yahut başka bir şeyin kendisine karışmasından dolayı- değişse bile bilinen meni çıkmışsa gusül gerekli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi zevk alarak yahut zevk almadan cinsel organını kadının fercine hareket ettirerek yahut arzusuz bir şekilde ya da kadın, erkeğin cinsel organını erkeğin bilgisi dâhilinde yahut erkek uykudayken haberi olmadan cinsel organına geçirirse, her ikisine gusül gerekir. Erkeğin, kadına ön yahut arkasından cinsî temasla cinsel organının sünnet kısmını geçirecek kadar yaklaşması yahut hayvan ile bu tarz bir fiile girmesi halinde -eşine helal yoldan yaklaşan hariç- Allah'a karşı işlediği günahla beraber gusül de gerekir. Kişinin, eşiyle arkadan (dübür) cinsî temasta bulunması günahtır/haramdır.

Kişi, cinsel organını ölü olan eşine yahut kana yahut içkinin içine yahut cansız herhangi bir nesneye geçirse/sokarsa -bu geçirdiği yerler haram olup olmaması arasında fark olmadan- kendisinden meni gelmeden gusül yapması gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Meninin gelmesi için eliyle cinsel organıyla oynamasına rağmen meninin gelmemesi halinde gusül gerekmez. Çünkü el, kadının cinsel organı gibi değildir. Abdestli olan kişinin cinsel organına temas eden bir necaseti yıkaması halinde abdesti bozulmaz. Ama cinsel organını yıkarken eliyle ona temas etmesi

halinde temastan dolayı abdesti bozulur. Cinsel organını yıkarken elinin cinsel organına temasını engelleyecek bez, kumaş parçası gibi bir nesne varsa taharet, abdest bozulmadan sağlanmış olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin cinsel temasta bulunmadan ve meniyi akıtmadan eşinden istifade etmesi halinde gusül gerektirmez. Penisin/erkeklik organının, ferc'e veya dübür'e girmesi halinde gusül gerekir. Penisin/ erkeklik organının, ferc ve dübür dışında, ağza yahut vücudun herhangi bir yerine meni akmadan girmesi halinde gusül gerekmez.

Yalnız cinsî temastan dolayı abdest bozulur. Ferc'e ve dübür'e penis girmeden yapılan temastan dolayı kadında boşalma söz konusu olursa kadına gusül gerekir. Erkek hangi davranış dolayısıyla boşalmış olursa olsun gusül gerekir. Yani boşalma/orgazm şekline bakılmadan erkek olsun kadın olsun kim boşalırsa/orgazm olursa ona gusül gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi boşalıp boşalmadığı hususunda şüpheye düşerse, boşaldığına dair kesin kanaat getirinceye kadar gusül ona vacip değildir. Ama gusül etmesi ihtiyattandır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi elbisesi üzerinde ihtilam yahut başka bir yolla geldiğini hatırlamadığı meni görmesi halinde, müstehab gördüğüm; yıkanması ve bu meninin vuku bulduğuna kanaat getirdiği ihtilam zamanına kadar geriye dönük namazlarını iade etmesidir. Yahut uyuyup uykusunda ihtilama benzer bir şeyler gördüğü uykuya kadarki zaman içinde kıldığı namazlarını iade etmesidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi rüyada bu kabilden bir şey görmesine rağmen ne zaman meniyi akıttığını tam tesbit edemiyorsa, eğer üzerine meninin bulunduğu elbiseyi kendisinden başka bir şahıs giymiyorsa, bu durumda ihtilamın kendisinden meydana geldiğine dair delil teşkil eder. İhtilamın kendisinden olduğuna dair bir katiyet üzere olunca gusül üzerine vacip olur. Uykudan, gusül gerektiren bir hadesle uyanan kişi, bunu namaz kıldıktan sonra fark ederse gusül etmeden kılmış

olduğu namazı iade eder. İhtilam olmuş kişi, uyandıktan sonra namaz kılmamışsa gelecek için gusül eder.

[88] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Malik b. Enes, Hişam b. Urve'den; o, babasından; o da Zübeyd b. Salt'ın şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Hattab (r.a) ile beraber (Cerf/الجرف)[93(*)] denilen yerde kalmıştık. Bakıp ihtilam olduğunu görmeden önce namazını gusletmeden kıldığını fark edince şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, farkına varmadan sık sık ihtilam olduğumu ve gusletmeden öncede namaz kıldığımı görmekteyim." Dedi ki: Kalktı ve gusül etti. Elbisesinde gördüğü meninin bulunduğu yerleri yıkadı. Elbisesinde meninin görünmediği yerlerin üzerine de su serpti. Ezan okudu, kamet getirdi ve kuşluk vaktinde temkin için namazını kıldı.[94]

[89] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Yahya b. Said'den; o, Süleyman b. Yesar'dan, o da Ömer b. el-Hattab'tan; yine[95]

[90] Malik, Hişam b. Urve'den; o, Yahya b. Abdurrahman b. Hatib'in Ömer b. el-Hattab ile beraber umre yaptığını ve buna benzer bir rivayet naklettiğini söyledi.[96]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cünüplük dışındaki hallerde guslün vacip/farz olduğu hususunda herhangi bir bilgi yoktur. Cünüplükten çıkmak için yapılması gereken gusül yapılmadan kılınan namaz, kabul olunan bir namaz değildir. Önemine binaen, vacip/farz olan gusülden sonra gelen gusüller şunlardır:

- Ölüyü yıkayan kişinin gusül yapması. Hiçbir suretle bu guslün terkini hoş karşılamam. Ölüyü elleyenin abdest almayı terk etmesini de hoş karşılamam.

93(*) Medine-yi Münevvere topraklarına ait bir yer olup Medinelilerle beraber Hz. Ömer'in de tarlasının bulunduğu bir yerdir. Medine'nin Şam tarafında üç mil mesafededir. *Mu'cemu'l-Buldan*. (Mütercim)

94 Taberi, Taharet 1/49 no: 90

95 Bu metinsiz bir senet, metni de bu senet ile *Muvatta*'da mevcuttur. Taberi, Taharet 1/49

96 Taberi, Taharet 1/50

- Cuma namazı için gusül almak. Kişinin cünüplükten dolayı gusül yapmanın dışındaki gusülleri terk etmesi halinde namazını kıldıktan sonra tekrar gusül yapıp namazlarını iade etmesi gerekir şeklinde bir şey söyleyemeyiz.

- Ölüyü yıkayanın yıkanması gerekir dememize engel olan sebep, hadisin senedinde bir kişi var ki, ben onun naklettiği hadisin günümüze kadar beni ikna edecek şekilde ulaştığına kanaat getirmiyorum. Eğer beni bununla ilgili ikna edecek birini bulursam, o zaman ölüyü elleyenin abdest almasının vacip/farz olduğunu söylerim. Çünkü bunların ikisi (ölüyü yıkayan ve elleyen) böyle şüpheli bir hadisle gelmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bizdeki delillere göre cuma namazı için gusül yapmak, muhayyerliğe bağlı olarak yapılan gusüldür.

[91] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, İbn Şihab'dan; o, Salim'den, o da babasının şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v)'in ashabından biri, Hz. Ömer hutbe verirken mescide girdi. Hz. Ömer, "Şu an bulunduğumuz vakit hangi vakit?" dedi. [Nerede kaldığını sormak istemiştir.]

Dedi ki: "Ey müminlerin emîri! Henüz çarşıdan yeni ayrılmıştım ki çağrıyı (ezanı) duydum. Ancak abdest alıp gelebildim." Ömer şöyle dedi: "Geç geldiğin yetmiyormuş gibi bir de sadece abdest alıp gelmişsin. Sen Resulullah (s.a.v)'in guslü emrettiğini bilmiyor musun?"[97]

[92] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize sika raviler Muammer, İbn Şihab'dan; o, Salim b. Abdullah'tan; o, babasından, babası da bir önceki rivayetin aynısını Ömer b. Hattab'tan nakletmiştir. Ve mescide giren kişinin, Osman b. Affan olduğunu söylemiştir.[98]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müşrik bir kişinin, İslam'a girdiğinde gusletmesini ve saçını tıraş etmesini hoş görürüm. Eğer bunları

[97] Buhari, Cuma 1/280- 281 no: 878; Taberi, Cuma 1/101- 102 no: 3; Müslim, Cuma 2/580 no: 3/845

[98] Tirmizi, Cuma 2/366; *Marife*, 1/355- 356

yapmazsa, kendisinde cünüplük hali de yoksa abdest alıp namaz kılması kâfi gelir.[99(*)]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bazıları tarafından şöyle denilir: Cinnet geçirdiği halde boşalmayan az kişi olur. Eğer bu doğruysa cinnet geçiren kişi boşaldığından dolayı gusleder. Bu durumla alakalı olarak şüpheye düşen kişinin, ihtiyat babından gusül etmesini müstehab sayarım. Kesin bir kanaat üzere olmayana da guslü vacip saymam.

99(*) [Sünnet olan gusüller:

1- Cuma günü gusül etmek

2- Bayramlarda bayram namazı için yapılan gusül

3- Güneş ve ay tutulması için gusül almak

4- Yağmur duası için alınan gusül.

5- Ölü yıkayan kimsenin gusül alması.

6- Hac ile alakalı gusüller

a-İhram giyerken

b- Mekke'ye girerken

c- Arafat'ta vakfede

d- Müzdelife'de

e- Şeytan taşlamada

f- Tavafta

g- Sa'y'da

h- Medine'ye girişte.

7- Kâfirin, Müslüman olunca alacağı gusül

8- Delinin düzelince alacağı gusül

9- Bayginın ayılınca alacağı gusül (Bkz. İbn Şuca, 8-9)

Guslü gerektiren haller altıdır.

Üçünde kadın ve erkek müşterektir.

1- Kadın-erkek arasında cinsel ilişki

2- Meninin gelmesi

3- Ölüm.

Üçü de kadına hastır:

1- Hayız

2- Nifas

3- Kadının doğum yapmasıdır. (Bkz. İbn Şuca Şerhi. s. 8)]

KENDİSİNDEN MEZİ GELENİN DURUMU[*]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, eşine yaklaşması (oynaşması) halinde kendisinden mezi gelirse abdesti bozulur. Çünkü penisinden hades kapsamında bir şey gelmiştir. Eliyle eşinin vücuduna temas etmesi halinde de abdesti iki yönden bozulmuştur. Bunun için bir abdest alması yeterli gelir. Kişinin abdesti bozan birçok hades işlemesi halinde, bunların toplamı için bir abdest alması yeterlidir. Meziden dolayı gusül gerekmez.

GUSLÜN YAPILIŞI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىٰ تَغْتَسِلُوا ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا

"Ey iman edenler! Sarhoşken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de -yolcu olmanız durumu müstesna- cünüpken yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız veyahut biriniz abdest bozmaktan gelince ya da eşlerinizle cinsel ilişkide bulunup su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa yönelip

[*] [**Mezi:** Oynaşırken, idrar yolundan gelen berrak su. Kadınlarda erkeklerden daha çok görülür, yapışkansı beyaz renkte, cimâyı düşündüğü/istediği zaman akan bir sıvıdır. Mezinin çıkmasıyla sahibi şehvet bulmaz, mezi fışkırmaz ve akıntının sonunda durgunluk ve bitkinlik olmaz. Bu durum, hem erkekte, hem de kadında olur.]

(niyet ederek onunla) **yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır."** (Nisa, 4/43)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c), bu emriyle guslü mutlak bir şekilde emretmiştir. Gusülde bir şeyi bir şeyden önce yapılmasını istediğine dair bir şey yoktur. (Yani abdestteki gibi azaları yıkama sırası yoktur.) Gusleden kişi, guslü yerine getirmekle yükümlülüğü yerine getirmiş olur. Keyfiyetiyle alakalı olarak, (keyfiyetini) Allah bilir. Yıkanacak kişi için su kullanım miktarı belli olmamakla beraber, bedenin tamamını yıkayacak kadar olmalıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunu sünnetin delaletinden anlıyoruz.

Birisi şöyle diyebilir: Sünnetin delil oluşu neye dayanır?

Denilir ki: Hz. Aişe (r.anha) bununla ilgili olarak kendisiyle Resulullah (s.a.v)'in aynı kaptan yıkandıklarının haberini vermiştir.[100] Anlaşılan, miktar açısından farklı olarak alınmamıştır. Eğer izah ettiğim şekil dışında gusledeken kullanılan su miktarı belli olsaydı, bu da belirtilirdi. Halbuki burada iki kişi bir kaptan üzerlerine suyu dökmüşlerdir, kimin ne kadar su kullandığı da belli değildir. Ve Hz. Aişe, kendisiyle Resulullah (s.a.v)'in yıkanmasında suyun miktarını en çok bir ferak (الفرق)[101] olarak anlatmıştır. (Mühim olan tüm bedeni yıkamaktır.)

Dedi ki: (الفرق/Ferak), üç (صاع/Sa)'dır.(*)

[93] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in Ebu Zerr'e şöyle dediği rivayet edilmiştir: *"Suyu bulursan onunla vücudunu/derini yıka."* Derisine/vücuduna temas ettireceği suyun miktarıyla ilgili olarak kendisine bir bilgi verdiğinden bahsetmemiştir.

---

100 Buhari, Gusül 1/106 no: 273; Müslim, Aybaşı 1/256 no: 45/321; Nesai, Taharet 1/128 no: 232

101 Buhari, Gusül, 2; Müslim, Aybaşı 1/255 no: 41/319; İbn Mace, 1/133 no: 376.

(*) (صاع) [Medine ehlinin kullandığı bir ölçü birimidir. *Lisanu'l-Arab.* Mütercim. Sa': 2036 gr. (الفرق/Ferak: 6.108 gr. (Bkz. *Şer'i Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri*, 281 Buruc Yayınları)]

Cünüplükten çıkmak için Hz. Aişe'nin söylediği miktar, muhayyer olan miktardır.[102]

[94] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Malik, Hişam b. Urve'den; o, babasından; babası da Hz. Aişe (r.anha)'dan şöyle nakletti: "Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı gusül yaptığında, önce ellerini yıkar, sonra namaz için aldığı abdest gibi abdest alırdı. Sonra ellerini suyun içine daldırır ve saç diplerine yetişecek şekilde döker ve ovalardı. Sonra avuçlarıyla üç defa başına suyu dökerdi. Ve en son, tüm vücudu yıkanacak şekilde üzerine suyu dökerdi."[103(*)]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kadının örülmüş saçları varsa, cünüplükten dolayı gusül yapacağı zaman örgülerini çözmek mecburiyetinde değildir. Aybaşı temizliğinden dolayı gusül yapmak ile cünüplükten dolayı gusül yapmak aynıdır. Cünüplükten temizlenmek için gusül ederken ne yapıyorsa, aybaşı temizliği içinde aynısını yapar.

[95] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, Eyyub b. Musa'dan; o, Said b. Ebi Said'den; o da Abdullah b. Rafi'den, Ümmü Seleme'nin şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v)'e şöyle sordum: "Ben saçlarını ören bir kadınım. Cünüplükten çıkmak için gusül yaptığımda saçlarımı çözüyorum. Bunu yapmam gerekir mi?" Buyurdu ki: *"Hayır, onun üzerine ellerinle üç defa su dökmen ve sonra da tüm bedenini suyla yıkaman halinde temizlenmiş olursun."* -Ya da şöyle buyurdu:- *"Bunu yaptıktan sonra sen temizlenmiş olursun."* Saçlar birbirine dolaşmışsa da durum aynıdır. [104]

---

[102] (الفرق) Şafiler, Hanbeliler ve Malikiler için şeri ölçek 8,263 litredir.

[103] Ebu Davud, Taharet 1/235- 236; Tirmizi, Taharet 1/211- 212; Nesai, Taharet 1/171.

(*) Guslün farzı üçtür.

1- Niyet etmek

2- Üzerindeki necaseti gidermek

3- Vücudunun tüm tenine ve saçının tümüne suyu ulaştırmaktır. (İbn Şuca, 8)

[104] Buhari, Gusül 1/100 no: 248; Müslim, Aybaşı 1/259- 260 no: 58/ 330

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer erkek, saçlarını arkadan yahut yanlardan örmüşse, yıkanırken saç diplerine suyu ulaştırması halinde onları çözmesine gerek kalmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Saç ve saç diplerine suyun ulaşmasını engelleyecek bir maddenin yıkanan kişinin başına yapışması halinde, suyun, saç ve diplerine ulaşacak şekilde söz konusu maddeyi izale etmesi gerekir. Ama yapışan madde, eğer suyun saç ve diplerine girmesine mani değilse, söz konusu madde saç örgüsü gibi değerlendirilir ve suyun saç ve deriye ulaşması halinde yapışan maddeyi çıkarmadan da gusül tamamlanır.

[96] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Hişam b. Urve'den; o, babasından, o da Hz. Aişe (r.anha)'nın şöyle dediğini nakletti: "Resulullah (s.a.v) cünüplükten dolayı yıkanmak istediğinde, ellerini su kabı içine daldırmadan önce yıkar. Sonra avret yerini yıkar. Sonra namaz için aldığı abdest gibi bir abdest alır. Sonra saçlarını iyice ıslatır. Sonra da başı üzerine üç avuç su döker ve yıkanırdı."[105]

[97] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Cafer b. Muhammed'den; o, babasından; o da Cabir b. Abdullah'tan, Nebi (s.a.v)'in cünüplükten çıkmak için yıkandığında başı üzerine üç avuç su döktüğünü nakletmiştir.[106]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cünüplükten çıkmak için yıkanacak olan kişinin başına üç avuç sudan az dökmesini hoş karşılamam. Yıkanan kişinin suyu saçları arasına iyice döküp saç diplerine ve başının derisine ulaştığından emin olmasını da müstehab sayarım.

Dedi ki: Eğer yıkanan kişi başı üzerine bir defada suyu iyice döküp, bu döktüğü suyun saç dipleriyle başının derisine ulaştığından emin oluyorsa, üç defa aralıkla dökeceği ve bir defada döktüğü durumdan daha az su

[105] Müslim, Aybaşı 1/253 no: 35- 36/316

[106] Müslim, Aybaşı 1/259 no: 57/359; Buhari, Gusül 1/102 no: 256

saç diplerine ve başının derisine ulaşacaksa, bir defada döktüğünü tercih ederim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer yıkanacak kişi saçını kestirmiş yahut saçı dökülmüş veya kel ise, başına suyu dökmesiyle geriye kalan saçını ıslatacak ve başının derisine suyun temasını sağlayacağını biliyorsa, suyu başına bir defa dökmesi yeterli gelir. Ama üç defa dökmesi müstehabdır. Nebi (s.a.v)'in, Ümmü Seleme'ye üç defa dökmesini emretmiş olması, saçının örgülü olmasındandır. Benim görüşüm ise, bunun asgarisi, yıkanan kişinin derisine suyun temas etmesidir. Nebi (s.a.v)'in saçları toplanmış olduğundan, üzerine üç defa suyu döküyordu. Genelde abdest alırken, muhayyerlik dairesi içinde hayatı boyunca abdest uzuvlarını üçer defa yıkardı. Gusülde yahut abdeştte olsun suyun bir defa ile yıkanması gereken uzuvla teması tam sağlanıyorsa yeterli gelir. Çünkü gusülde olsun abdeştte olsun saç ve deriye suyun teması sağlanmışsa sorumluluk kalkar.

GUSÜLDE MAZMAZA VE İSTİNŞAKI UNUTMANIN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cünüplükten dolayı yıkanan hiçbir kimsenin mazmaza ve istinşakı terk etmesini hoş karşılamam. Yıkanan kişi eğer bunu terk etmişse bitirmeden yapmasını müstehab görürüm. Bunu yapmadan namazını kılan kişinin, bu sebepten dolayı namazını iade etmesine ise gerek yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yıkanan kişinin gözünü yıkaması veya içine suyu serpmesine gerek yoktur. Çünkü bedenin dış kısmından bir kısım değildir, ama kirpikler yıkanmalıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kulağın iç ve dış kısmını yıkaması gerekir. Çünkü bedenin dış kısmındandır. Kulak deliğinin görünen kısmını yıkaması yeterlidir, görünmeyen kısmını yıkaması gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, vücudundan yetişebildiği yerleri ovarak yıkaması müstehabdır. Ama bunu yapmayıp

suyu vücudunun tamamına temas edecek şekilde yıkaması da yeterli olacaktır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin bir nehir içine yahut bir kuyu içine dalması neticesinde saçının ve bedeninin tamamının ıslanması gusül için yeterlidir. Aynı şekilde kişinin bir su oluğu altında saçının ve bedeninin tamamının ıslanması da gusül için yeterli olacaktır.

Dedi ki: Yahut kişinin yağmurun altında durması neticesinde saçlarının ve bedeninin tamamının ıslanması da gusül için yeterli gelecektir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Saymış olduğumuz gusül hallerinin kişide tahareti sağlayabilmesi için mutlaka bunları cünüplükten temizlenme niyetiyle yapması gerekir. Abdest alırken de abdestin geçerli olabilmesi için niyet şarttır. Kişi cünüplükten çıkmak için taharete niyet ederse; abdestin gereklerini yerine getirdiği taharetiyle farz olan bir namazı yahut nafile olan cenaze namazını kılabilir yahut bu taharetle Kur'ân okuyabilir. Bu taharetle bunların tamamını yapabilmesinin sebebi, taharet yaparken kapsayıcı bir niyet yapmış olmasındandır.

Dedi ki: Üzerine gusül yapmak vacip olan kişinin saçları uzunsa ve saçları başı üzerinde değil de bedeninin üzerine sarkıksa, bu kişinin, başından aşağı sarkık olan saçlarını yıkamaması halinde guslü geçerli olmaz. Çünkü taharet yaparken kişinin saçları ve bedeni bu taharet kapsamı dâhilindedir. Gusül esnasında bedeninden küçük yahut büyük bir bölümü yıkamadan bırakan kişi eğer namaz kılmışsa; önce gusül esnasında yıkamadığı yeri yıkar, sonra da kılmış olduğu namazı iade eder. Eğer kişi abdest alır, sonra gusül yapmaya başlar ama guslü tamamlamadan önce abdestini bozarsa guslünü tamamlar, daha sonra da abdest için ayrıca bir abdest daha alır.

Dedi ki: Kişi abdest almadan gusül yapmaya başlayıp guslünü tamamlarsa, bu gusülle namaz kılabilir. Gusüldeki taharet abdestteki taharetten daha kapsamlıdır veya onun muadilidir. Gusül yapan kişinin başından önce ayaklarını yıkamaya başlaması yahut gusül yaparken

bedeninin bir kısmını yıkayıp öbür kısmını daha sonra yıkaması halinde de guslü geçerli sayılır. Çünkü gusülde, Allah (c.c)'ın abdeste zikretmiş olduğu sıralama gibi bir sıralama yoktur. Gusül yahut abdest alan kişi suyun parmak aralarına ulaştığını anlamak için parmak aralarını hilaller. Gusülde yahut abdeste suyun parmak aralarına ulaşmaması halinde yapılan taharet yeterli gelmez. Suyun parmak aralarına, parmak aralarını hilallemeden ulaşması yeterli sayılır.

Dedi ki: Eğer parmak aralarının derileri sarkmalarından dolayı birbirlerine yapışmışlarsa suyu parmak aralarına geçirmesi gerekir. Ama birbirlerine yapışıp açılmayan yerlere de suyun girmesi gerekmez. Aynı şekilde bedenin herhangi bir yerinde yahut başta deri sarkmasından dolayı birbiri üzerine katlanmış olduğundan yapışmışsa suyu aralarına geçirmesi gerekir.

GUSÜL VE ABDESTİN VACİP OLUŞLARININ İLLETİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp iseniz, iyice yıkanarak

temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan (def-i hacetten) **gelir veya kadınlara dokunur da su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin** (teyemmüm edin). **Allah, size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz."** (Mâide, 5/6)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c), teyemmüm için sadece iki durumda ruhsat veriyor: Seferîlik ve su bulamama hali ile hastalık halidir. Kişi hasta ise ve bu hastalığına su zarar veriyorsa; ister seferî olsun ister mukim olsun ister su bulunsun ister bulunmasın teyemmüm edebilir.

Dedi ki: Hastalık ismi, birçok hastalığın beraber zikredildiği ortak bir isimdir. Hastayken teyemmüm yapmaya izin verilen hastalık, yarası olan hastalıktır.

Dedi ki: Yara derin olmasa da yara kapsamındadır. Çünkü herhangi bir yaraya suyun değmesi neticesinde iltihaplanıp akmasından korkulur. Bu da kişinin helak olmasına sebep olabilir. Bu, korkunun en hafif durumudur. Yarasına suyun değmesi halinde yaranın derinlerine suyun ulaşıp yaraya zarar vermesinden korkan kişi teyemmüm yapabilir. Ama yara küçük olup içine suyun girmesi ve iltihaplanıp daha kötü olma korkusu yoksa bu tür yaralardan dolayı su terk edilip teyemmüm yapılmaz. Çünkü Allah (c.c)'ın teyemmüm için koyduğu illet zail olmuştur.

Yaralanma haricinde olan hastalıklardan dolayı, hastalık türü ne olursa olsun teyemmüm ile taharet yapmak kâfi gelmez. Hasta olduğu için teyemmümle namaz kılan kişi, teyemmümle kılmış olduğu tüm namazlarını iade eder. Şiddetli soğuktan dolayı teyemmüm yapılamaz. Eğer kişinin, başında ve bütün vücudunda yaralar varsa mutlaka necaseti suyla yıkadıktan sonra cünüplük için teyemmüm etmesi yeterli gelir. Aynı şekilde bedenine isabet eden her necaseti suyla yıkaması lazım gelir.

Yara akan türdense ve suyun temasıyla zarar göreceğini biliyorsa, bu kişi, üzerinde necaset olmasına rağmen yıkamadan namazını kıldığı tüm namazları iade eder.(Çünkü üzerinde necaset vardır ve o necasetten dolayı namazını iade eder.) Eğer yaraları avuç içlerinde ise bedeninin tamamını avuç içleri hariç yıkadıktan sonra teyemmüm yapmadan da taharet yapmış sayılmaz. Çünkü böyle yapan, Allah'ın emrettiği doğrultuda ne boy abdestini ne de teyemmümü yapmıştır.

Dedi ki: Bedenin bir kısmını suyla yıkanma imkânı olmasına rağmen yıkamayıp teyemmümle yetinmek kâfi gelmez. Hâlbuki bedeninden yıkama imkânı olan yerlerin tamamını yıkadıktan sonra teyemmüm yapması lazım gelir. Bu durumda birbirlerinin yerini tutmadıkları için herhangi birinden vazgeçmesi doğru olmaz. Yarası başının ön tarafında olan kişinin, başının arka tarafını yıkaması gerekir. Başının ön tarafının bir kısmında yarası varsa yarasının olduğu yerin dışında kalan yerleri yıkaması gerekir. Başında yarası olmayıp yüzü yaralı olan kişi, başına suyu dökmesi halinde yüzüne geleceği endişesiyle başını yıkamaktan vazgeçemez. Bu durumda yüzüne su gelmemesi için başına bir maske geçirip yıkar. Vücudun herhangi bir yerinde yara varsa ve suyun üzerine dökülmesiyle yara, olduğundan daha kötü bir duruma gelecekse, saçın ve bedenin ıslanması şartıyla beraber suyu yaranın üzerine dökmeyip üzeri mesh edilir. Yaraya su gelmeyecek bir şekilde bedenin üzerine su dökme imkânı olursa bu yöntem kullanılır.

Dedi ki: Yarası sırtında olan kişi, yarasını görme imkânı olmadığı için yarasını görecek bir başka kişiden yardım alır.

Görme engelli olan kişi, bedenin herhangi bir yerinde olan yarasını göremeyeceğinden bir başka kişiden yardım alır. Seferde olan ve kendisine yardım edecek kimse bulamayan kişi, bedeninden yıkayabildiği yerleri yıkadıktan sonra teyemmüm yapar ve namazlarını kılar. Seferden geri geldiğinde yıkanması gereken yerleri -sebeplere mebni olarak terk ettiği için- temizlendikten sonra kıldığı namazları iade eder.

Eğer şahsın elleri kesikse, suyun bir başkası tarafından üzerine dökülmesi gerekir. Çünkü bir başkasına bunu yaptırabilir. Ama bir başkasına bunu yaptırmaktan aciz olursa, namazını bu şekilde kılar. Ve kendisine yardım edecek birini bulduğunda, gusletmeden kılmış olduğu namazları iade eder.

Yarası bedeninde olan kişinin, yaranın dışında kalan yerleri yıkadıktan sonra sadece ellerini ve yüzünü teyemmüm ettirmesi yeterli gelir, yaranın olduğu yeri teyemmüm ettirmesi gerekmez. Çünkü teyemmüm ile taharet sadece yüz ve ellerde olur. Bunların dışında kalan yerlerin tahareti toprak ile yapılamaz. Yaralar yüz ve ellerde olması durumunda, yüz ve eller dirseklere kadar teyemmüm ettirilir. Ve bedeninden yıkayabildiği yerleri de yıkar. Yara teyemmüm yerlerindeyse, yaranın büyük yahut küçük olmasına itibar edilmeden yaranın üzeri teyemmüm edilir. Çünkü toprak ona zarar vermez. Söz konusu yaranın üzerine bir şey yapıştırmışsa, teyemmüm anında, yapıştırdığını sökmesi gerekir. Çünkü toprak ona zarar vermeyecektir. Ama iyileşmesi açısından kalması daha uygun olacaksa yaranın üzerini açmayıp yerinde bırakılabilir.

Yara yüz kısmındaysa, toprağın yüze ulaşmasını engelleyecek bir şey yapıştırmaz. Ama yara sakalın bulunduğu yerlerde olursa yaranın üzerine yapıştırmasında sakınca olmaz. Çünkü toprak sakalın altında bulunan deriye zaten sakaldan dolayı değmez. Toprağı sakalın üzerine değdirmek yeterli gelecektir. Sakal bölgesinde yarasının üzerine bir şey yapıştıran kişi sakalının kıllarını toplamak suretiyle toprağın temasını engelleyemez. Vücudunun herhangi bir yerinde yarası olan kişi yarasının üzerine bandaj sarmışsa, gusül esnasında bandajını söker ve yaranın dışında kalan yerlere suyun temasını sağlar. Eğer yaralı olan yer aynı zamanda kırıksa ve iyileşmesi için üzerine sargı uygulanması gerekiyorsa, sargıyı bağlar ve sargıyı uyguladığı yerin üzerine ikinci bir sargı bağlar. Bunu yapmadan evvel su ve toprakla abdest yerlerinin temasını sağlar, sonra sargıyı uygular.

Abdest bozduğunda sargıyı kaldırıp suyun ve toprağın abdest uzuvlarına temasını sağlar. Suyun temasından dolayı zarar görecek olursa,

şu yoldan başka bir yol geçerli olmaz: Eğer suyun teması neticesinde yaranın iyileşmesini geciktirecek ve kırık üzerine uygulanan sargı daha kötü olacaksa, bu durumdan dolayı da uzvun telef olma endişesi olursa, ancak suyun temasını o zaman terk edebilir. Üzerindeki sargısı çıkartılıp abdest yahut teyemmüm ettirilen uzvun, bu sebepten dolayı telef olacağını düşünmüyorum. Ancak yaranın iyileşme süresini uzatabilir ve kırık için de zahmetli bir uygulama olabilir.

Sargı ve üzerindeki ikinci sargının çıkartılmasından dolayı zarar görüleceği endişesi varsa, bu hususta iki görüş vardır:

1- Sargının üzerini suyla mesh edip teyemmüm eder. Ve kılmış olduğu namazları, abdest almaya muktedir olduğu zaman iade eder.

2- Kılmış olduğu namazları iade etmez.

Sargının üzerine meshi uygun gören şöyle der: Sargıyı mutlaka abdestliyken uygulaması gerekir. Eğer sargıyı abdestsiz uygulamışsa, aynen mestte olduğu gibi mesh yapamaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kırığın üzerine sargı uygulanan kişi, sargıyı kaldırmadıktan sonra kesinlikle namazını iade etmez.

[98] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hz. Ali (r.a.) ile ilgili şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: Kollarından birisi kırıldığında, Nebi (s.a.v) ona, uyguladığı sargının(*) üzerine suyla meshetmesini emretmiştir. Ben bunun isnadının doğruluğunu biliyor olsaydım bunu deliliyle söylerdim.[107]

(*) [Arapçada الجبائر *cebair* olarak geçen kelime, yaralı bir azanın üzerine sarılan sargı veya dökülen ilaç demektir. Buna muadil bir de *asaib* kelimesi vardır ki o da yara iyileşinceye kadar koruması için üzerine sarılan sargı demektir.]

[107] *Marife*, 1/300- 301 Zayıf. Nebi (s.a.v)'den öyle bir şey isbat edilmemiştir. İbn Mace, 1/215 no: 657; El-Basuri, isnadı zayıf. Ahmed ve İbn Main tekzip ettiler. Buhari, "Münker" dedi.

Rebi' şöyle dedi: Bu durumdaki kişinin, abdest veya teyemmüm alabildiğinde namazlarını iade etmesi Şafii'nin yanında/görüşüne göre müstehabdır. Çünkü bu kişi suyla aldığı abdest veya teyemmümle namazını kılmamıştır. Allah (c.c), teyemmümü suyun bulunmadığı zamanlarda suya bedel kılmıştır. Suyla yıkanması gerekli olan uzva su teması sağlanmadığı zaman eğer toprakla da teması sağlanmazsa, teması sağlama kudretini yakaladığında namazı iade eder. Bu, muhayyer durumlardandır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yara ile kırık aynı yerde olursa ve bunlar abdest yerlerindeyse, abdestle ilgili söylenenle gusülle alakalı söylenenler aynıdır. Ama bunlar abdest yerlerinin dışında olurlarsa, yıkamak gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aybaşından temizlenme tüm yönleriyle cünüplükten temizlenmenin aynısıdır. Bu durum erkeğe yüzünü yıkamak vacip olduğunda nasıl yıkaması gerekiyorsa, aynı şekilde yıkaması vacip olduğunda kadının da yüzünü o şekilde yıkaması gibidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kadının aybaşı kanından, erkeğin de cünüplük necasetinden temizlenmek istediklerinde, suyu bulma imkânları varsa yıkanmaları gerekir. Suyu bulma kudretleri yoksa teyemmüm yaparak namazlarını kılarlar. Kıldıkları namazları ne kendi vakti içinde ne de başka bir vakitte iade etmeleri gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yarası olan kişinin dışında şiddetli hasta olan yahut şiddetli soğuktan dolayı zarar göreceğinden korkan veya yarası üzerine necaset bulunan kişinin suyla gusülden başka bir taharet yolu bulunmamaktadır. Ancak suyla tahareti neticesinde telef olma ihtimali kuvvetli olursa, teyemmümle namazlarını kılar. Söz konusu korkusu zail olunca da necaseti yıkar ve gusül aldıktan sonra bu durumun kendisinde vuku bulduğu mezkûr süre içinde kılmış olduğu tüm namazlarını iade eder. Eğer buna kudretleri yoksa teyemmüm alırlar ve namazlarını kılarlar. Kılmış oldukları namazlarını da hiçbir vakitte iade etmelerine gerek yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişilere abdest veya gusül vacipken üzerlerinde necaset varsa, sudan başka bir şey necaseti temizlemez. Aybaşından yahut cünüplükten dolayı taharetlenecek yahut abdest alacak kişi, üzerindeki necaseti izale edecek su bulamıyorsa, teyemmüm alıp namazını kılar. Suyu bulduğunda necaseti suyla temizler ve gusül etmesi yahut abdest alması gerekiyorsa bunları yaptıktan sonra necaset üzerindeyken kılmış olduğu tüm namazları iade eder. Çünkü necaseti sudan başka bir şey temizlemez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişiye gusül veya abdest vacipken sadece üzerinde bulunan necaseti temizleyecek kadar su bulan kişi, eğer seferîyse bulmuş olduğu suyla necaseti temizler ve teyemmüm yaparak namazını kılar. Sonradan da kılmış olduğu namazlarını iade etmesine gerek yoktur. Çünkü necasetten beri bir şekilde gusül veya abdesti teyemmümle taharet yapmıştır.

Dedi ki: Gusül yapması vacip olan kişi içme suyuyla yıkanması halinde susuz kalmaktan korkuyorsa, bunun durumu su bulamayan kişinin durumu gibidir. Üzerinde necaset varsa, necaseti yıkadıktan sonra teyemmüm yapar. Necaset hususunda daha önce zikrettiğim gibi, necasetin temizliği ancak suyla yapılır. Elinde bulunan suyla necaseti yıkaması halinde suya ulaşamamaktan/susuzluktan korkuyorsa, necaseti siler ve teyemmüm ederek namazını kılar. Suya ulaşınca da necaseti temizler ve kıldığı namazları iade eder. Bu hususta bundan başka bir yol yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Gusül yapmakla mükellef olan kişinin yanında bulunan az suyu kullanması halinde susuz kalma endişesi yoksa necaseti yıkar ve geriye kalan suyla da bedeninin herhangi bir yerini suyun yettiği kadar yıkar. Çünkü gusülde bedenin bir kısmını değil de tamamını yıkamak ibadettir. Onun için bu durumda olan kişinin abdest azalarını yahut onların dışında kalan herhangi bir yeri yıkaması arasında fark yoktur. Gusülde abdest azalarını yıkamak diğer azaları yıkamaktan daha gerekli değildir. Sonra teyemmüm alır ve namazını kılar.

Suyu bulduğunda namazını iade etmesi gerekmez. Çünkü namazını taharet üzere kılmıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi:

Birisi şöyle sorabilir: Kişiye isabet eden necasetin izalesi ancak suyla olurken, cünüplükten dolayı gusül ve abdest teyemmümle nasıl geçerli olabiliyor?

Ona şöyle denir: Taharetin aslı suyla yapılanıdır. Ancak Allah (c.c)'ın; toprağın taharetini taharet saydığı yerler de vardır. Bunlar: Seferilik yahut seferilikte veya mukimlikte suyun bulunmadığı zaman ve hastalık halidir. Necasetin insana ve onun dışında olan şeylere bulaşması halinde, Allah (c.c)'ın toprağın taharetini uygun gördüğü zamanlar dışında taharet, ancak suyla mümkündür. Kişi abdest veya gusül alarak ibadet yapabilir. Abdest ve gusül alarak ibadet farzını yerine getirmek necaseti izale etmekle değildir. Kişinin bedeni veya elbisesi üzerinde bulunan necaseti suyla izale etmek için imkân bulup bedeni ve elbisesi üzerindeki necaseti izale etmesi ibadettir. Bu ibadet, bilinen bir mana için yapılmaktadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Toprak, isabet eden necasetin taharetinde suya bedel olarak kullanılmamaktadır. Resulullah (s.a.v), *"Elbiseye bulaşan aybaşı kanının yıkanmasını, necis olduğundan"*[108] emretmiştir. Bizim yanımızda necaset-i aslî olduğu için onun tahareti/ temizlenmesi ancak suyla olur. Teyemmümün tahareti Allah'ın ruhsat verdiği durumlarda geçerli olup bu ruhsat sınırını aşma hakkı yoktur. Teyemmüm ruhsatı kapsamına girmeyenler, Allah'ın aslî hükmü içinde olanlar olup taharetleri ancak suyla olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cünüplükten dolayı gusül yapmadan önce aybaşı olan kadının, aybaşı durumu devam ettiği sürede cünüplükten dolayı gusül yapması gerekmez. Çünkü gusül yapmak

[108] Buhari, Aybaşı 1/118 no: 314; Müslim, Aybaşı 1/260- 261 no: 60/332

suretiyle taharet sahibi olursa da aybaşı olduğu süre içinde cünüplükten dolayı gusül yapması, taharetine vesile olmayacaktır.

Aybaşı durumunun bitmesiyle beraber bir gusül yapması kâfi gelir. Yahut aybaşı hali devam ettiği sürede ihtilam olması halinde de bunların tamamı için tek bir gusül yapması yeterlidir, her biri için ayrı ayrı gusül yapması gerekmez. Aybaşı durumu bitinceye kadar birden fazla ihtilam olmuş olsa da hepsi için bir gusül yapması kâfi gelir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aybaşı guslüyle cenabet guslü aynı olup aralarında fark yoktur. Sadece aybaşından dolayı gusül yapanın kan izlerini de izale etmek maksadıyla misk ile sürünmesini müstehab bulurum. Eğer misk bulamayacak olursa güzel kokulu herhangi bir koku olur. Kokuyu kullanması, sünnete tabi olması açısındandır. Bunu yapmayacak olursa suyun dışında kalan her şeye suyu kullanmak bedel olur.

[99] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, Mansur el-Hacebî'den (Mansur b. Abdurrahman b. Talha el-Kureşî el-Hacebî el-Mekkî); o, annesi Safiye binti Şeybe'den; o da Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletti: Bir kadın (Esma binti Şekel), Resulullah (s.a.v)'e aybaşı guslünü sordu. Resulullah (s.a.v) buyurdu ki: *"Misk ile bulanmış bir kumaş parçasıyla taharetlen."* Kadın dedi ki: "Onunla nasıl taharet yapacağım?" Buyurdu ki: *"Onunla taharetlen."* Kadın dedi ki: "Onunla nasıl taharet yapacağım?" Nebi (s.a.v), *"Subhanallah -Elbisesiyle örtünerek- onunla taharetlen."* buyurdu. Hz. Aişe, "meseleyi anlayıp kadının uzattığını görünce ona şöyle dedim" dedi: "Onunla kanın izlerini takip edip silersin. (Yani fercini)."[109]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Seferde olup suyu olmayan kişinin yahut ikamet yerinden uzak olan kişinin, helaliyle cinsel münasebette bulunma hakkı vardır. Bu kişi cinsî münasebetten sonra

[109] Buhari, Aybaşı 1/118 no: 314; Müslim, Aybaşı 1/260-261 no: 60/332

penisini yıkar ve teyemmüm eder. Kadın da fercini yıkar ve suyu bulana kadar teyemmüm eder. Suyu bulduklarında guslederler.

[100] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, Abbad b. Mansur'dan; o, Ebu Reca el-Utaridî'den; o da Ümran b. Husayn (r.a)'dan şöyle nakletti: Nebi (s.a.v) cünüp olan kişiye, teyemmüm edip namaz kılmasını ve suyu bulduğunda gusletmesini emretti.[110]

[101] Nebi (s.a.v)'in Ebu Zerr'e şöyle dediği haberi bize ulaştı:

"Suyu bulduğunda derini/bedenini onunla yıka."[111]

[110] Buhari, Teyemmüm 1/133 no: 348; Müslim, 1/474- 476 no: 312/682

[111] Ebu Davud, Taharet 1/235-236; Tirmizi, Taharet 1/211-212; Nesai, Taharet 1/171

TEYEMMÜM

SEFERDE VE İKAMETTE TEYEMMÜM

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi; Allah (c.c) şöyle buyurdu:

إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ / **"Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman."** (Mâide, 5/6)

Bu ayetin devamı niteliğinde olan Nisa sûresinde;

وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ / **"Hasta olursanız veya yolculuk halinde bulunuyorsanız..."** (Nisa, 4/43) buyururken, devamında da şöyle buyurmuştur:

فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ / **"Yüzünüzü** ve (dirseklere kadar) **ellerinizi onunla** (toprakla) **meshedin..."** (Nisa, 4/43)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Deliller, Allah (c.c)'ın teyemmüm için sadece iki durumda ruhsat verdiğini gösteriyor: Seferilik ve su bulamama haliyle hastalık hali. Kişi, hastalık halinde (su kullanmak kendisine zarar verecekse) seferde ve ikamette suyun mevcudiyetinde yahut suyun mevcut olmadığı durumlarda teyemmüm yapabilir.

فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا / **"Su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin."** (Nisa, 4/43) Bu buyruk, sefer halindeki kişinin su bulmak için çaba harcaması gerektiğine delil teşkil eder.

[Ayetin toplu meali: **"Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de -yolcu olmanız durumu müstesna- cünüp iken yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız veyahut biriniz abdest bozmaktan gelince ya**

da eşlerinizle temasta bulunup, su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa yönelip, (niyet ederek onunla) **yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin. Şüphesiz Allah, çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır."]**

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kim bir şehirden uzaklaşıp başka bir şehre gitmek için yola çıkarsa seferî hükmündedir. Yolculuğu uzun yahut kısa olması arasında fark yoktur. Seferîlik halinde, sünnette, bazı kişilerin teyemmüm yapıp bazılarının da yapamayacağı şeklinde delil olduğunu bilmemekteyim. Kur'ân'ın zahir manasına göre, her kim ister uzak ister yakın olsun sefere çıkmışsa, teyemmüm yapabilir. (Seferî olacak kadar bir mesafe şartıyla)

[102] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, İbn Aclan'dan (Muhammed b. Aclan el-Medenî el-Kureşî), Nafi'den, o da İbn Ömer'den şöyle nakletti: الجرف Cerf(*) denilen yerden المربد Mirbed(*) denilen yere yetiştiğinde yüzünü ve ellerini toprakla silerek teyemmüm aldıktan sonra ikindi namazını kıldı. Medine'ye girdiğinde henüz güneş yüksekteydi, buna rağmen namazını iade etmedi.[112]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: الجرف denilen yer Medine'ye yakın bir yerdir.

NAMAZ KILMAK İÇİN TEYEMMÜM VAKTİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c), namazlar için belirli vakitler koymuştur. Hiç kimsenin, namazları belirlenen vakitlerden önce kılması caiz değildir. Namazların vakitleri girince kılmak için kalkar ve bu emri yerine getiririz. Eğer namazların vakitleri girmesine rağmen su bulamazsak, teyemmüm ederek bu emri yerine getiririz. Kim namaz vakti

(*) [الجرف / **Cerf:** Bu yer Medine'ye gözüken bir yer olup İslam ordusu gazve yapmak istediğinde ordu burada konaklardı. İbn İshak şöyle dedi: Bu yer Medine'ye bir fersah, (5040 m. bkz. *Şer'î Ölçü Birimleri*, 283) uzaklıktadır. Bir fersah üç mildir.]

(*) [المربد / **Mirbed:** Medine'ye bir mil (1680 m.) uzaklıktadır.]

112 Buhari, Teyemmüm 1/127

girmeden namazı kılmak niyetiyle teyemmüm eder ve vakit girmeden önce suyu bulursa, artık bu teyemmümle namazını kılamaz. Ama suyu bulamayıp vakti giren namaz için teyemmüm alır ve kılarsa, namazı geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi vakti giren namaz için vaktin sonuna kadar beklemeden teyemmüm yapıp namazını kılabilir. Çünkü Allah'ın Kitabı, namaz vakti girmesine rağmen su bulamayanlar için teyemmüm yapıp namazlarını kılabileceklerine dair delildir. Bu durumda olan kişinin namazını teyemmümle kılması caizdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Vakit girmesine rağmen kişinin namazını vaktin sonuna bekletme hakkı vardır. Ama ben bunu hoş karşılamam. Kişinin su bulma umudu dışındaki her durumda namazını, namaz vakti girer girmez kılmak için acele etmesini müstehab sayarım. Eğer kişinin, su bulma umudu bitmişse yahut vaktin çıkmasından korkacak duruma geldiyse, artık beklemeyip teyemmüm yaparak namazını kılması uygundur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin kuyu bulmasına rağmen yanında suya yetişecek bir ipi yoksa ve kuyudaki suya ulaşmak için deriden yahut başka şeylerden olma kabı sarkıtmak maksadıyla ip, elbise ve benzeri bir şey bulamazsa, elbisesinin kenarını suya değdirir ve onu sıkarak suyunu almaya çalışır. Mümkünse bu işlemi, yeteri miktarda suya ulaşıncaya kadar devam ettirir. Bu yöntemle kendisi yahut bir başkası tarafından abdest alacak kadar su toplamaya kudreti varken teyemmüm edemez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bu yöntemle suya ulaşma imkânı olmayıp, kuyunun içine korkmadan kendisinin inme imkânı varsa kuyunun içine kendisi iner. Ama kuyunun içine inmekten korkuyorsa, inmek mecburiyetinde değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namaz vakti girdiğinde yakın sayılacak bir yerde suyun var olduğu bilgisi kendisine verilen kişinin, eğer suyun bulunduğu yere gitmesi halinde yol arkadaşlarından

ayrı kalma riski yoksa yahut eşyasını bıraktığı yerde ya da suya doğru gidiş yolunda kaybetme tehlikesi yoksa yahut o yolda gitmekten korkusu yoksa yahut suya doğru giderken namaz vaktinin çıkması endişesi yoksa suyu bulunduğu yerden almaya gitmesi gerekir. Ama eşyasını yahut arkadaşlarını kaybetme tehlikesi yahut yolda gitmekten ve namaz vaktinin geçmesinden dolayı korkusu varsa bunları göze alarak gitmeye gerek yoktur, teyemmümle namazını kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişi, teyemmümle namazını kıldıktan sonra yükü içinde su olduğunu bulursa kılmış olduğu namazını iade eder. Ama suyuna ulaşma imkânı bulabileceği bir kuyunun varlığından haberdar olursa teyemmümle kılmış olduğu namazını iade etmesine gerek yoktur. Buna rağmen iade ederse ihtiyaten daha iyidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi, yükü içinde olan suya malik olduğundan sorumludur. Ama kuyu içinde olan suya malik olmadığından sorumlu değildir. İşte iki su arasında öyle bir fark vardır. Ve kişi ihtiyatla değil de zahir olanla mükelleftir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişiyle yükü içinde bulunan suya ulaşmasını engelleyecek düşman yahut aslan yahut başka bir engel girecek olursa teyemmümle namazını kılar. Suya ulaşma imkânı olmadığından dolayı bu kişinin durumu, hiç suyu olmayan kişi gibidir. Eğer kişinin yükünde su olmasına rağmen yükünü başka yüklerle karıştırdığından dolayı suya ulaşamazsa teyemmümle namazını kılar. Yahut kişi denize açıldıktan sonra denizde yolculuk yaptığı yerde su bulamayıp denizden de su alacak herhangi bir kap ve benzeri bir şey bulmaktan aciz kalırsa, teyemmümle namazını kılar. Bu kişinin namaz kıldığındaki durumu, su bulmaktan aciz kalan kişinin durumu gibi olduğundan namazını iade etmesi gerekmez.

TEYEMMÜMDE NİYET

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi su bulmak için çabalamasına rağmen suyu bulamazsa, teyemmüm etmeye niyet eder ve teyemmümünü yapar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Su bulmak için gerekli çaba harcanmadan teyemmüm geçerli olmaz. Su bulmak için herhangi bir gayret sarf edilmeden teyemmüm yapılırsa, yapılan bu teyemmüm geçerli olmaz. Böyle yapan kişi, su bulmak için gayretini sarf etmesine rağmen eğer suyu bulamazsa tekrar teyemmümünü iade eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi farz olan bir namaz için niyet ederek[113(*)] teyemmümle taharetlendikten sonra farz namazını kılar. Bu farz olan namazdan sonra nafile namaz kılar, Kur'ân okur, cenaze namazı kılar, tilavet secdesi yapar ve şükür secdesi yapabilir. Kişi abdestini bozmadan ikinci bir farz namazı vakti girerse bu farz namazını kılmak için vakit girdikten sonra su bulmak maksadıyla araştırma yapmasına rağmen suyu bulamazsa, yeni bir niyetle teyemmüm yapması gerekir, yani her bir farz namaz için ayrı ayrı teyemmüm etmesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Teyemmümle iki namazı cem etmek isteyen kişi, cem edeceği iki namazın ilkini almış olduğu teyemmümle kılar. Sonra su bulmak için gereken araştırmayı yapmasına rağmen su bulamazsa yeni niyet ettikten sonra teyemmüm eder ve cem edeceği farz namazını kılar, yani her namaz için ayrı bir teyemmüm yapması lazımdır.

Yukarıda izah ettiğim gibi, her namaz için yeni bir teyemmüm aldıktan ve namazları kıldıktan sonra başka bir farz namazını aynı teyemmümle kılamaz. Eğer iki namazı bir teyemmümle kılmışsa iki namazın ikincisini iade eder. Çünkü teyemmüm, sadece iki namazın ilkine yeteceğinden ikincisine yeterli gelmez.

113(*) ["Teyemmüm etmeye niyet ediyorum" veya "namaz kılmayı kendime helâl etmek için niyet ediyorum" veya "farz namazı kendime helal kılmak için niyet ediyorum."]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişi teyemmüm ederken nafile namaz için yahut cenaze namazı için yahut Kur'ân okumak için yahut tilavet secdesi ve şükür secdesi için niyet eder, fakat farz namazı kılmak için niyet etmezse, farz namazı kılmak için niyet edinceye kadar bu teyemmümle farz namazı kılamaz.

Dedi ki: Aynı şekilde teyemmüm aldıktan sonra vakitleri geçmiş namazlar kılan kişi, kılmış olduğu namazların ilki için teyemmümü kâfi gelir. Teyemmümü ilkinin dışında kalanlar için kâfi gelmeyeceğinden dolayı ilkinin dışında kılmış olduğu tüm namazları iade eder. Her bir namaz içinde ayrı bir teyemmüm eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Farz namazı kılmak niyetiyle teyemmüm eden kişinin, farz namazından önce nafile namaz yahut cenaze namazı kılmasında yahut Kur'ân okumasında yahut tilavet ve şükür secdesi yapmasında beis yoktur.

Birisi şöyle sorabilir: Kişi, farz namazı için almış olduğu teyemmümle farz namazından önce ve sonra nafile namaz kılma imkânı varken niçin iki farz namazı kılamaz?

Allah'ın izniyle ona şöyle denir: Allah (c.c), namaz için kalkan kişiye eğer su bulma imkânı yoksa teyemmüm etmesini emretmiştir. Teyemmüm edecek kişinin ancak şu halde ve bu kapsam dâhilinde olması durumunda mümkündür: "Suyu bulamadı" denebilmesi için, suyu bulmak için gayret ettikten sonra bulmaktan aciz kalınmakla olur. Allah (c.c)'ın talebin gerekliliğini kastettiği namaz farz namazlarıdır. Onun için -en doğrusunu Allah bilir- kişinin, teyemmümde niyetini farz namazın dışında kalan namazlar için niyet ederek aldığı teyemmümle farz namazı kılması caiz olmaz. Ve her farz namazı için ayrı teyemmüm etmesi lazım gelir. Her teyemmüm edileceği zaman suyu bulmak için eğer gerekli araştırma yapılmamışsa teyemmüm taharetinin geçerli olmayacağına dair delil olmuştur.

Dedik ki: İki farz namaz bir teyemmümle kılınmaz. Çünkü her bir farz namazın mükellef üzerinde ayrı bir yükümlülüğü vardır. Nafileler farz namazlara tabi namazlar olup ayrı yükümlülükleri yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Teyemmüm ancak şarta bağlı yapılır. Kişinin teyemmüm ettikten sonra suyu bulması halinde abdest alması gerekmez mi? (gerekir.) İstihaze kanı, akıntı ve benzeri durumlardan dolayı özür sahipleri suyu bulmuş olmalarına rağmen aynen teyemmümde olduğu gibi her farz namazı kılacakları zaman yeniden abdest almaları gerekir. Çünkü yapılan bu taharet kemal için değil, zaruret için yapılmaktadır.

Birisi şöyle sorabilir: Kişi suyun bulunma umudu olmayan bir yerde bulunuyorsa?

Deriz ki: Bu iş umut ile bitmez. Belki suyu; binek üzerinde olan birisine rastlaması neticesinde yahut sel, çukur, yüzeyde birikmiş ve tahmin etme imkânı olmayan bir yerde bulacaktır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin teyemmümle namaz kılması caizken teyemmüm aldıktan sonra farz namazını kılmak için durup tekbir almadan suyu bulması halinde artık abdest almadan söz konusu namazını kılamaz. Bir binek üzerinde olan ve yanında su bulunan kişiden su istemesine rağmen onun kendisine su vermeyi kabul etmemesi halinde yahut bulmuş olduğu suyla arasına engel varsa ve gördüğü suya hiçbir şekilde ulaşma imkânı yoksa ilk almış olduğu teyemmüm geçerliliğini yitirir. Görmüş olduğu ve ulaşma imkânı bulamadığı sudan sonra hades eden kişi eğer farz namazı için niyet eder ve teyemmüm ederse bu teyemmümle namaz kılabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi teyemmüm ettikten sonra nafile bir namaz yahut cenaze namazı kılmak için namaza başladıktan sonra suyu görmesi halinde, başlamış olduğu namazını tamamlar. Ve namazını tamamladıktan sonra eğer imkânı varsa farz namazı için abdest

alır. Ama bu imkânı bulamazsa farz namazı için niyet ederek teyemmüm eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi nafile namazı kılmak için tekbir alıp başladıktan sonra suyu görürse, iki rekâttan sonra selam verir ve nafileye devam etmez. Sonra da suya ulaşmaya çalışır.

Dedi ki: Kişinin teyemmüm edip farz namazına başladıktan sonra suyu görmesi halinde başlamış olduğu farz namazını kesmek mecburiyetinde değildir, namazı tamamlama hakkı vardır. Başlamış olduğu namazı bitirdikten sonra başka bir namaz için abdest alması gerekir. Farz namazı için teyemmüm eden kişi, namazını bitirdikten ve suyu bulduktan sonra almış olduğu ve farz namazı kıldığı teyemmümle nafile namazı kılamaz. Farz namazı kılmak için teyemmüm eden kişi, namazdayken kendisinden çıkan kanı yıkamak maksadıyla giderken suyu bulması halinde abdest almadan başlamış olduğu farz namazını geri gidip tamamlayamaz. Bu kişinin durumu suyu bulduktan sonra teyemmümle namaz kılma hakkı olmayan kişinin durumuna dönüşmüştür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi teyemmüm eder ve onunla farz namazına başladıktan sonra üzerinde kan görür ve kanı yıkamak için su aramaya başlarsa ve suyu bulursa, bulmuş olduğu su, ancak üzerindeki kanı temizleyecek kadar olup abdest almasına yetmezse, üzerindeki kanı yıkar ve yeniden teyemmüm niyetiyle yeni bir teyemmüm alır. Çünkü suyu görmesiyle önceki teyemmümü bozulduğu için suyu bulmak maksadıyla gayret göstermesi gerekir. Bu gayreti neticesinde eğer suyu bulamazsa, yeniden teyemmüm için niyet ederek teyemmüm etmesi gerekir.

Birisi şöyle sorabilir: Kişi namaza başlamadan önce suyu bulmak için gayret etmeden namaza başlayamaz. Bu gayreti sarf etmesine rağmen eğer suyu bulamazsa teyemmüm için niyet ederek teyemmüm eder. Kişi namaza başladıktan sonra yanı başında akan suyu görmesine rağmen namazını kılmaya devam eder. Hâlbuki sen şöyle diyorsun: "Kadın köle, iki rekâtlı bir namaz kılarken birinci rekâtı kıldıktan sonra azad (özgür)

edilmesi halinde ikinci rekâtı başını örtmeden kılamaz. Bu iki mesele arasındaki fark nedir?"

Allah'ın izniyle ona şöyle deriz: Ben, kadın köle için "Hür olduktan sonra geriye kalan namazını tamamlarken örtünmesi gerekir." dedim. Hasta bir kişinin, namazını kılarken, "Namazından geriye kalanını gücü yeterse kıyam ederek kılması gerekir." dedim. Çünkü bunların ikisi, halen namazın içinde olup namazlarından henüz çıkmadıkları içindir.

Namazlarının geriye kalan bölümü/namazları devam ettiğinden dolayı söz konusu hüküm geçerli olur. Kadın köle, hür olma neticesinde örtünmekle ve hasta kişi, güç bulma neticesinde kıyama kalkmakla mükellef olmuştur. Bu durumları elde etmeden önce kılmış oldukları rekâtları iade etmeleri gerekmez. Çünkü önceki halleriyle sonraki halleri aynı değildir.

Abdest ve teyemmüm namazın dışında iki ayrı ameldir. Eğer namaza başladıkları caiz olan halleri devam ediyorsa bu hal ile namazlarını bitirmelerinde sakınca yoktur. Bitmiş ve ondan normal bir şekilde çıkılmış olur.

Namaza başlayan kişinin, kılmış olduğu namaz farz namazı olup başladıktan sonra suyu bulmaya muktedir olmasına rağmen teyemmümle kılmış olduğu namazı iptal olmaz. Namazdan çıktıktan sonra abdest alır. Muhakkak ki Allah (c.c) şirke düşen kişinin amellerini boşa çıkarır. [Hal değişikliği, ameli iptal eder. Yeni durum teyemmüm için de böyledir, yani hal değişikliğidir.]

Söz konusu kişiye şöyle denmez: Abdest al ve namazda kaldığın yerden devam et. Kişinin teyemmüm ettikten ve bu şekilde namaza başladıktan sonra teyemmümle namaza başlamasına engel olacak bir şey meydana gelmesi halinde namazına zararı olmaz. Çünkü teyemmüm, namazdan bir bölüm değildir. Zaruret halinde teyemmümle namaza başlaması caizdir.

Hatta namaza girmek kastıyla teyemmüm eden kişi için başka bir yol da yoktur. Namaza teyemmümle başlamasında sakınca olmayanın bu fiili geçerlidir. Eğer namaza başlamasında sakınca yoksa namazı bu hal üzere bitirmesinde de sakınca yoktur.

TEYEMMÜM NASIL YAPILIR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ

"Temiz toprakla teyemmüm edin de yüzünüzü ve (dirseklere kadar) **ellerinizi onunla** (toprakla) **meshedin."** (Maide, 5/6)

[103] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, Ebu Huveyris Abdurrahman b. Muaviye'den; o da el-A'rec'den, İbn es-Sımme'nin şöyle rivayet ettiğini nakletti: Resulullah (s.a.v) teyemmüm ederken yüzünü ve kollarını mesh etti.[114]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bilinen o ki, teyemmüm abdestin bedeli olduğundan abdeste yapıldığı gibi yüz ve eller üzerine mesh edilerek yapılır. Allah (c.c) bunları teyemmümde zikretmekle, teyemmümde olmayıp abdeste ve gusülde olan diğer azaları teyemmümde muaf tutmuştur.(*)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi teyemmüm ederken yüzünü ve kollarını dirseklere kadar toprakla mesh eder. Ve dirseklerin teyemmümün dâhilinde olması gerekir. Eğer bunlardan bir kısmı teyemmüm dışında bırakılıp üzerlerine toprakla mesh edilmezse -mesh edilmeyen kısmın az veya çok olmasına bakılmaksızın- teyemmüm iade edilir/tekrar teyemmüm edilir. Teyemmümünü iade etmeden önce namaz kılmışsa, ayrıca namazını iade eder. Teyemmüm dışında bırakılan yerin dirhem kadar yahut ondan az ya da ondan çok olması arasında fark yoktur. Terk edildiğinin gözle görülmesi yahut bir kısmının terk edildiğine dair kanaat hâsıl olması yeterlidir. Bir kısmının teyemmüm dışı kaldığının gözle

---

[114] Buhari, Mukimin teyemmümü

(*) Teyemmümün farzı üçtür:

1- Niyet etmek

2- Yüzü ve kolları dirseklerle beraber toprakla meshetmek

3- Tertibe riayet etmek.

görülmemesine rağmen terk edildiğine kanaat getirilmesi, teyemmümün iadesi için yeterli bir sebeptir. Bir yerin teyemmüm dışı bırakıldığına kanaat getirilmesiyle de kılınmış namazların iadesi icap eder.

Dedi ki: Teyemmüm alan kişinin yüzüne, kollarına ve dirseklerine toprağın temas etmesini sağlaması, teyemmüm için yeterli gelecektir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Toprağı yüzüne temas ettirmeden teyemmüm geçerli olmaz. Toprağı iki eliyle yüzüne sürmesini tercih ederim. Ama tek eliyle tüm yüzüne sürmesi halinde de caizdir. Toprağa eliyle vurduktan sonra çıkan tozu yüzüne sürmesi halinde yeterli olur. Toprağa başka bir nesneyle vurduktan sonra onu yüzüne sürmesi yahut başka bir şahsın kendisinin isteğiyle teyemmüm ettirmesi de caizdir. Rüzgâr çıkıp yüzüne kondurduğu toprağı yüzüne sürmesi halinde teyemmüm için yeterli gelmez. Çünkü bu durumda kendisi toprağı yüzüne almış sayılmaz. Ama başı üzerinde olan toprağı elleriyle aldıktan sonra yüzüne sürse kâfi gelir. Yüzü ve avuçların dışında elleri üzerindeki toprağı alıp yüzüne sürse yine kâfi gelir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişi kendisi teyemmüm ediyorsa, toprağa elleriyle vurduktan sonra kollarına sürmesi gerekir. Bunu yapabilmek için ellerin birbirlerine yardım etmelerine ihtiyaç duyulduğundan sağ elin sol eli, sol elin sağ eli mesh etmesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Teyemmüm eden kişi parmak aralarını toprakla hilaller ve abdest esnasında abdest azalarını suyla yıkadığı gibi toprakla aynı şekilde ovalar.

Dedi ki: Toprak teyemmüm alan kişinin kolları üzerine hangi yolla gelirse gelsin caizdir. Ya da bir başkası tarafından kendisinin isteği dâhilinde kolları üzerine uygulanması halinde aynen yüzün meshinde dediğim gibi caizdir. (Yalnız bilerek yapması gerekir.)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Teyemmüm izah ettiğim gibi olup kişi ellerini toprağa vurduktan sonra yüzüne/sakalının yüzeyine sürer. Ve sakalının üzerini mesh etmeyi terk etmez. Sonra toprağa elleriyle

vurur ve sağ kolunu sol elinin avucu içine koyar. Sonrada avuç içi kolun sırtına, parmaklar da kolun kenarına ve başparmak kolun iç tarafına gelecek şekilde kolunu mesh eder. Bu şekilde yapmasının sebebi kolun her tarafına meshin yetişmesini sağlamak içindir. Eğer birinci temas ile meshin kolun her tarafına ulaştığından emin olursa kolunu ters çevirip tekrar mesh etmesine gerek yoktur. Bu işlemi sağ kolunda uyguladıktan sonra aynısını sağ elinin avuç içiyle sol koluna da uygular.

Dedi ki: Teyemmüm eden kişi eğer yüzünü mesh etmeden önce kollarını mesh ederse teyemmümü iade ederek tekrar yüzünü mesh ettikten sonra kollarını mesh eder. Sağ kolundan önce solu mesh ederse kerahetle beraber iade etmesine gerek olmaz. Aynen abdeste dediğim gibidir.

Teyemmüm alan kişinin eli yahut elleri kesikse, kesik olmayan kısmını mesh eder. Eğer eller dirseklere kadar kesikse dirsekten geriye kalan kısmını mesh eder. Eğer pazulardan kesikse pazulardan geriye kalan kısmını mesh etmesi müstehabdır. Pazulardan artan kısmını mesh etmemesi halinde de sorumluluk yoktur. Çünkü omuzlarına bağlı olan elleri olmadığından abdest ve teyemmümde bu mesuliyet üzerinden kalkmıştır. Teyemmümde ellerini mesh etmesi farz olan kişinin farziyeti abdestteki farz gibi bir farz olmasındandır. Kişinin elleri dirseklere kadar kesikse pazularının üzerini mesh etmesini ihtiyaten hoş görürüm. Bu şekilde söylememin sebebi, bu gerekli olmamasına rağmen eller ismine dâhil oluşundandır. Çünkü Resulullah (s.a.v) teyemmümde kollarını mesh ederdi. Allah (c.c)'ın teyemmümde ellerin mesh edilmesini farz kılması, aynen abdeste farz kılması gibidir.[115]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin elleri kesikse ve kendisine teyemmüm aldıracak kimse yoksa ellerinden arta kalan kısımlarının toprakla temaslarını hangi yolla sağlarsa sağlasın caizdir. Yüzüne de ayağıyla yahut kullanabileceği herhangi bir yöntemle toprak ulaştırması halinde teyemmüm caiz olur. Eğer öyle bir yöntem kullanma

[115] Taberi, Taharet 1/56

imkânı yoksa yüzünü ve ellerini toprağa hafifçe sürerek teyemmüm alır. Bu teyemmümle de namazını kılmasında sakınca yoktur. Eğer ikisini (yüzü ve elleri) toprağa sürme imkânı yoksa birisini toprağa sürdükten sonra namazını kılar. Ve kendisini teyemmüm yahut abdest aldıracak birisini bulduğunda namazını iade eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Seferde olan kişinin, bulmuş olduğu suyla abdest azalarının tamamını yıkama imkânı yoksa suyun yeteceği kadar azalardan yıkar.

Rebi' şöyle dedi: İmam Şafiî'nin bu görüşünden başka bir görüşü de vardır: Elde ettiği suyla yıkayabildiği kadar abdest azalarından yıkadıktan sonra teyemmüm alır. Rebi' şöyle dedi: Çünkü taharet tamamlanmamıştır. Aynen abdest azalarının bir kısmı yaralı olduğundan yıkanmayıp onların dışında kalanları yıkadıktan sonra teyemmüm almak gibidir. Çünkü bir kısım abdest azalarını yıkamakla taharet tamamlanmamaktadır.

[104] Bize Malik, Nafi'den; o da İbn Ömer'den şöyle nakletti: Yukarıda tarif edildiği gibi teyemmüm etti...[116]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, abdeste elleri ve yüzü yıkadığı gibi teyemmümde de aynı yerleri toprakla mesh etmeden teyemmümü geçerli olmaz.

KENDİSİYLE TEYEMMÜM YAPILABİLEN VE YAPILAMAYAN TOPRAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu.

فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا / **"Temiz toprakla teyemmüm edin."** (Maide, 5/6)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendisine necaset bulaşmayan ve temiz hükmünde olan her toprak ile teyemmüm edilebilir. Temiz olma özelliğini yitiren toprakla teyemmüm yapılamaz. Toprağın

[116] Bkz. Malik, Taharet, Teyemmüm bölümü

temiz olma hükmü kapsamında olabilmesi için de tozu olan cinsten olması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kalın yahut ince olan çakıl taşı ile kalın kum, temiz toprak hükmünde değildir. Ama bunlara normal toprak yahut kuru toprak karışması halinde tozları olacağından kendilerine karışan temiz toprak hükmünde değerlendirilirler. Teyemmüm edecek kişi elleriyle bunlara vurduğunda ellerine toz yapışıyorsa teyemmümü geçerli olur. Eğer tuz, kum, çakıl ve benzeri şeylerin toprağa karışması halinde eller toprağa vurulduğunda toz yapışıyorsa teyemmüm için bunlar kullanılır. Ama eller vurulduğunda toz yapışmıyorsa bunlarla teyemmüm yapılamaz. Kişinin, elbisesini yahut bazı eşyasını silkme yoluyla elde ettiği toz ile teyemmüm almasında sakınca yoktur. Kişinin teyemmüm edeceği toprak ince olduğundan ellerini toprağa vurduğunda ellerine çok miktarda toz yapışıyor da ellerini silkmesi halinde geriye yüzüne sürecek kadar toz kalıyorsa bununla teyemmüm etmesinde sakınca yoktur.

Teyemmüm alacak kişinin toprağa yavaşça ellerini vurmasını uygun görürüm. Ellerine çok miktarda toz yapıştıktan sonra yüzüne sürmesi halinde ona zarar vermeyecektir. Ellerine çok miktarda yapışan tozu yüzüne sürdükten sonra yüzünden alıp kollarına sürmesi yeterli gelmez. Mutlaka kolları için ayrıca toprak alması lazım gelir. Eğer yüzüne sürdükten sonra aynı toprakla kollarına da sürdüyse bu işlem yeterli gelmeyeceğinden tekrar toprak alır ve kollarına sürer. Ellerini toprağa vurup yüzüne sürdükten sonra aynı yere ellerini vurup kollarına sürmesinde sakınca yoktur. Çünkü her toprağa vurduğunda ellerine farklı toz yapışmaktadır.

Dedi ki: Duvardan yontulan toprakla teyemmüm yapılmasında sakınca yoktur. Ya da ellerini duvara sürdükten sonra eğer ellerine toz yapışıyorsa duvara ellerini sürerek teyemmüm edebilir. Ama ellerini duvara sürdükten sonra ellerine toz yapışmıyorsa teyemmümü geçerli olmaz. Toprağa; taş, kireç yahut ince saman yahut buğday unu ve benzeri şeyler karışmışsa söz konusu toprakla teyemmüm alınmaz. Teyemmüm alınacak toprağın saf toprak olması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer toprak belirli bir işlem neticesinde toprak olma vasfını yitirmişse onunla teyemmüm edilmesi caiz olmaz. Pişirildikten sonra dövülmesi halinde veya başka bir yöntem neticesinde toprak vasfını kaybediyorsa teyemmüm için kullanılmaz.

Dedi ki: Kireç taşı yahut bazı renkli taşla yahut sürme taşı ile teyemmüm edilemez. Çünkü bunların tamamı taştır. Taş, tuğla, mermer ve benzerleri dövüldükten sonra toprağın tozu gibi tozları olsa bile bunlarla teyemmüm edilmez. Cam, zümrüt ve benzeri şeylerle misk, kâfur ve tüm kokular, ayrıca incelip toz olmasına rağmen toprak olmayan türdeki şeyler toprak olmadığından bunlar teyemmüm için kullanılmaz.

Kurumuş toprak cinsinden çamur dövüldükten sonra onunla teyemmüm alınır. Yumuşak taş dövülmesine rağmen onunla teyemmüm alınmaz. Çünkü bu taşın yumuşak olması taş olmasını değiştirmez. Tuz, koku, ağaç talaşı, gümüş ve altın tozu ile -temiz toprak hükmü dışında kalan şeylerle- teyemmüm edilemez.

Kendisine necaset isabet ettiğini bildiği yerin toprağından teyemmüm alınmaz. Eğer toprağa karışması mümkün olan idrar ve benzeri necasetler toprağa karışmışsa, üzerlerine su döküldükten sonra toprağın derinine geçmelerinden emin olması gerekir. Ama toprağın üzerindeki necaset katı bir necasetse, onu kaldırır ve bulunduğu yerin üzerine suyu döker yahut toprağın yüzeyini, necasetten eser kalmadığından emin olacak kadar, kaldırırsa o zaman onunla teyemmüm edebilir.

Mezarlığın toprağıyla, -ölülerin cesetlerinden akan kan ile irinleri, ayrıca etleri ve kemikleri karıştığı için- teyemmüm edilemez. Velev ki üzerine yağmur yağsa bile onunla teyemmüm alınmaz. Çünkü ceset, toprak içinde kaybolmayıp toprakla beraber varlığı devam etmektedir. Toprağa karışıp toprakla beraber varlığı devam eden tüm necasetler de bu hükümdedir. Cıvık/sulu toprakla teyemmüm alınmaz. Çünkü bu durumda toprak olmaktan çıkar ve çamur olur.

Nerede olduğuna bakılmaksızın toz ile teyemmüm edilir. Elbisesi üzerinde yahut toza bulanmış ayakların üzerinden yahut bir eşya ya da bedenin üzerinde kurumuş toprağı toz haline getirdikten sonra onunla teyemmüm edilir. Yüzüne çamur sürmesi teyemmüm için yeterli değildir. Çünkü teyemmümde çamur, toprak yerini tutmaz. Eğer toprak, ıslak tuz ile karışmışsa onunla teyemmüm alınmaz. Çünkü o da çamur gibi olduğundan tozu yoktur.

Eğer kişi tam kurumamış çamur içindeyken namaz vaktinin geçmesinden korkarsa, beklemeyip namazını kılar. Sonra çamur kaybolunca teyemmüm alıp namazını iade eder. Ama abdestli veya teyemmümle kılmış olduğu namazı iade etmesine gerek yoktur.

Kişinin şehirde veya otlak bir yerde yahut toprağı necis olan bir yerde hapsolmuş, su veya teyemmüm alacağı temiz toprak bulma imkânı olmadığı durumlarda namaz kılacağı temiz yer yahut yere sereceği temiz bir sergisi yoksa ima ile namazını kılar. Bu durumda olan kişinin namazını terk etmeyip bir şekilde kılma imkânı olduğu için kılmasını emrettim. Çünkü bir şekilde namazını kılma imkânı bulan kişinin, namaz vakti gelip geçmesine rağmen kılmadan bir vaktini dahi geçirmesi bana göre caiz değildir.

Kişi bu durumdan kurtulduktan sonra namazını iade eder. Bunun sebebi namazını geçerli olacağı hal üzere kılamamasıdır. Aynı şekilde düşmanın eline esir düşen ile tehdit altında olan kişi de aynıdır. Eğer kişinin namaz kılmasına engel olunursa, namazını oturarak yahut ima ile ifa eder. Ve kudret bulduğunda namazını tam olacak şekilde iade eder.

Eğer hapis olan kişi, su bulma imkânı varsa velev ki alacağı abdest namazın geçerli olmasını sağlamasa da bulduğu suyla abdest alır. Ya da namaz kılacağı yere sereceği bir şey bulması halinde namaz için diğer şartları yerine getirme imkânı olmamasına rağmen onu sermesi gerekir. Bu durumda olan kişi, söylenenlere gücü yetmese bile gücü yettiği kadarını

yerine getirir. Eğer hapis olan kişi, bir yere bağlı bir şekilde hapsolmuşsa ve bağlı olduğundan dolayı namazını kılamıyorsa, namazını ima ile kılar.

Serbest kaldığında ise ima ile kılmış olduğu namazları kaza eder. Eğer kaza yapmaya imkân bulmadan ölürse umulur ki bundan dolayı bir sorumluluğu olmaz. Çünkü namazını kılmak için ona engel olunmuştur. Ve Allah (c.c), onun namaz kılma arzusunu bilmektedir.

ALLAH (C.C)'I ZİKRETMEK

ABDESTSİZKEN ALLAH (C.C)'I ZİKRETMENİN HÜKMÜ

[105] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bana, Ebu Bekr b. Ömer b. Abdurrahman, Nafi'den, o da İbn Ömer'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) bevlederken adamın biri yanından geçince ona selam verdi. Nebi (s.a.v) selam veren şahsın selamını aldı. Adam uzaklaşmak üzereyken Nebi (s.a.v) onu çağırıp şöyle buyurdu:

إنما حملني على الرد عليك خشية أن تذهب فتقول إني سلمت على النبي صلى الله عليه وسلم فلم يرد علي فإذا رأيتني على هذه الحال فلا تسلم علي فإنك إن تفعل لا إرد عليك

"Senin selamını almamdaki sebep, gidip şöyle demenden endişe ettiğim içindir: 'Ben Nebi (s.a.v)'e selam vermeme rağmen selamımı almadı.' Bundan böyle beni bu durumda görürsen bana selam verme. Çünkü sen bana selam verirsen ben senin selamını almayacağım."[117]

[106] Bize, İbrahim b. Muhammed, Ebu'l-Huveyris'ten; o, el-A'rec'den; o da İbn es-Sımme'den şöyle nakletmiştir: Nebi (s.a.v) bevlederken yanından geçtim ve ona selam verdim. Kalkıp bir duvar dibinde yanında bulunan sopa ile taharetlendi. Ellerini duvara sürdükten sonra yüzünü ve kollarını elleriyle mesh etti ve sonra selamıma karşılık verdi.[118]

---

[117] *Marife*, Beyhaki, Taharet 1/190; Müslim, Aybaşı 1/281 no: 115

[118] Buhari, Mukimin teyemmümü

(*) Medine'ye yakın bir yerdir. *Mucemu'l-Buldan*,1/355 Mütercim.

[107] Bize İbrahim, Yahya b. Said'den, o da Süleyman b. Yesar'dan şöyle nakletti: Nebi (s.a.v), بئر جمل / Bi'r-i cemel[*] denilen yerde def-i hacetini yapıp dönerken birisi ona selam verdi. O da bir duvarda taharetlendikten sonra şahsın selamını aldı.[119]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu konuyla ilgili olan hadislerin ilk ikisinin sübutları güven verdiğinden dolayı onları alır ve onlarla amel ederiz. Hem bu iki hadiste hem de onlardan sonraki hadiste konu için deliller vardır. Selam, Allah (c.c)'ın isimlerinden biridir. Resulullah (s.a.v) selamı, mukimken teyemmümden önce ve teyemmümden sonra aldı. Teyemmüm bu konuyla alakalı değildir. Teyemmüm, namaz için taharetlenmek lazım olduğu zamanlarda gereklidir. İşte bu delilden yola çıkarak, kişi namaz için taharet üzere olmasa bile, Allah (c.c)'ı zikredebilir.

Dedi ki: Namaz için taharet üzere olmayan kişi için -Allah en doğrusunu bilir- Kur'ân okumak da buna benzer. Çünkü kişi Kur'ân okurken de Allah'ı anmaktadır. [Burada abdestsiz Kur'ân okunabileceğini vurgular. Kur'ân okumak da Allah'ı zikretmektir.]

Dedi ki: Bunda ayrıca, küçük veya büyük def-i hacet pozisyonunda olan kişiye selam verilmeyeceği de vardır. Def-i hacet esnasında olan kişiye selam verilmesi halinde isterse selama karşılık verebilir. İsterse bitirip o durumdan ayrıldıktan ve teyemmüm aldıktan sonraki zamana kadar selam almayı erteleyebilir. Kişinin, def-i hacet esnasındayken selamı teyemmümden sonraki zamana kadar ertelemesi, vacip olan selam almayı terk etmesi anlamına gelmez.

Dedi ki: Nebi (s.a.v) teyemmümden önce ve sonra selam aldığı için, her iki durumda selam almak da mubah olmasına rağmen eğer teyemmümden sonraya bırakılırsa, bu muhayyerlik sayılır ve daha evladır.

---

[119] Bu mürsel'dir. *Marife*, 1/191, Beyhaki şöyle dedi: "Mürsel'dir" Çünkü içinde sahabi zikredilmemiştir.

Dedi ki: *Birisi şöyle bir şey derse:* Nebi (s.a.v) teyemmüm aldıktan sonra selama karşılık vermiştir. Bu, Nebi (s.a.v.) içindir/ona hastır.

Kişi eğer cenaze ve bayram namazlarının vakitleri geçmesinden korkarsa teyemmüm eder dedik. Ayrıca şöyle dedik: Cenaze ve bayram namazları namazdır(Bazıları bunlara dua der, onlara cevaptır.). Şehirde teyemmümle namaz kılmak caiz değildir.

Eğer bunların -cenaze ve bayram namazlarının- sadece zikir olduklarını iddia ediyorsan, o zaman selam zikir olduğu halde teyemmüm etmeden selamın alınması mümkün olduğu gibi bayram namazının da zikir olduğundan teyemmüm etmeden caiz olması gerekir. [Bu görüş reddedilir, manasınadır.]

NAMAZ KILINACAK YERLER

TEMİZ OLAN VE OLMAYAN YERLER

[108] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zühri'den; o, Said b. Museyyib'den; o, Ebu Hureyre (r.a)'ın şöyle dediğini nakletti: Mescide bir bedevi girerek şöyle dedi: "Allah'ım! Bana ve Muhammed'e rahmet et. Ve bizimle beraber hiç kimseye rahmet etme." Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: لقد تحجرت واسعا / *"Allah'ın geniş olan rahmetini daralttın."* Henüz çok geçmemişti ki adam kalktı ve mescidin bir köşesinde idrarını yaptı. Bu davranışından ötürü sahabiler üzerine yürümek istediklerinde, Resulullah (s.a.v) onlara müsaade etmedi. Sonra su dolu bir kova getirilip üzerine dökülmesini emretti. Sonra da Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu:

علموا ويسروا ولا تعسروا / *"Öğretiniz, kolaylaştırınız ve zorlaştırmayınız."*[120]

[109] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Said'den rivayetle "Enes b. Malik'in şöyle dediğini duydum." dedi: Mescidde bedevinin biri idrarını yapınca insanlar bu davranışından dolayı üzerine yürüyünce, Resulullah (s.a.v) onları engelleyerek şöyle buyurdu:

صبوا عليه دلوا من ماء / *"Üzerine bir kova su dökün."*[121]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer yere idrar yapıldıktan sonra yer ıslaksa yahut toprak onu kurutmuşsa, idrar toprağın içinde

---

[120] Ebu Davud, Taharet 1/263 no: 380; Tirmizi, Taharet 1/275-276 no: 147; Buhari, Abdest 1/91 no: 220

[121] Buhari, Abdest 1/91 no: 220; Müslim, Taharet 1/236-237 no: 98/284

kaybolacak ve kokusu gidecek kadar üzerine su dökülür. Eğer üzerine su dökülmesi neticesinde ondan eser yahut eser manasına gelecek kokusu ve rengi kalmamışsa, yer temizlenmiş olur. Bevl çok olsa da üzerine asgari olarak büyük bir su kovası kadar su dökülmesi gerekir. Dökülen su idrardan çok daha fazla olup idrarın en az yedi katına veya fazlasına denktir. Bunu da bundan başkası temizlemez.

Dedi ki: Bir kişinin bevlettiği yerin üzerine ikinci bir şahıs bevlederse, ancak iki kova su orayı temizler. Bevledenle beraber iki kişi daha bevlederse, ancak üç kova su orayı temizler. Eğer aynı yere üçten fazla kişinin bevlettiği var sayılırsa her kişinin idrarı için büyük bir su kovası dökülmeden o yer temizlenmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bevl yerine içki dökülürse, yerin tahareti açısından idrar üzerine dökülen su miktarı ile içki üzerine dökülecek su miktarı aynıdır. Eğer su üzerine döküldükten sonra kokusu ve rengi kaybolursa, kendisine karışan toprak temizlenmiş sayılır.

Dedi ki: Eğer yerin üzerine su döküldükten sonra rengi gidip kokusu gitmemişse, bunda iki görüş vardır:

Birinci görüş: Koku gitmeden toprak temizlenmiş sayılmaz. İçkinin döküldüğü yerde kokusu devam ediyorsa, içkinin eseri (kalıntısı) renginde olduğu gibi devam ediyor demektir. Bu durumda kokusu gidinceye kadar üzerine su dökülmeden temizlenmiş sayılmaz. Eğer su dökmeden kendiliğinden içkinin eseri gidecek olursa, üzerine idrarda dökülen su miktarı kadar su dökülmeden temiz sayılmaz.

İkinci görüş: Eğer onu temizleyecek kadar üzerine su döküp rengi kayboluktan sonra kokusu, rengi veya eserin bir parçası olmadığı için o gitmeden de toprak temizlenmiş sayılır. Yere dökülen içki miktarı çoğaldıkça -aynen idrarda söylediğim gibi- onu temizleyecek su miktarı arttırılır. Bu manada eseri konumunda olmayan şeyler onun kalıntısı hükmünde değildir. Eğer toprağın üzerinde bir leş olup herhangi bir leşten akan şey gibi ondanda akmışsa, önce leş kaldırılır, sonra da ondan toprağa

akanın üzerine -idrar ve içkide söylediğim gibi- su dökülür. Üzerine su döküldükten sonra ondan eser, renk ve koku kalmamışsa temizlenmiş sayılır.

Dedi ki: Yerde insan dışkısı, kan yahut necis herhangi bir şey varsa izale edilmesi gerekir.

Dedi ki: Yerde akışkan olan idrar, içki, yara suyu, iltihab ve benzeri şeyler olup, sonradan bunların eseri, rengi ve kokusu gitse, güneşte olup olmamaları arasında fark olmadan üzerlerine su dökmeden temizlenmiş sayılmazlar. Bu şeylerin bulunduğu yerin üzerine yağmur yağsa ve yağan yağmurun onları temizleyecek sudan daha fazla yağdığına kanaat getirilse temizlik hâsıl olur. Şayet bulundukları yerde sel olsa ve bu selin söz konusu necasetleri normal yolla üzerlerine dökülecek su gibi temizlediğine kanaat getirilirse temizlik için kâfi gelir. Eğer bu necasetlerin bulunduğu yerde sel olacak olursa öyle tahmin ediyorum ki normal yolla üzerlerine dökülecek sudan daha fazla su gelmiş olacaktır. Ama sel suyu necasetlerin bulunduğu yerden geçerken necasetlerin sadece yüzeyini aldığı gözlemlenirse, bundan sonra da onları tam manasıyla temizleyecek suyu üzerlerine dökmek gerekir.

Eğer toprak üzerine idrar gibi bir necaset döküldükten sonra yerin ıslaklığı kalmayacak şekilde kazılırsa, necasetin tamamı bu yolla su kullanmadan temizlenmiş olur. Ama kuruyup ondan eser kalmayıncaya kadar kazılsa, gene temizlenmiş sayılmaz. Çünkü necasetin nereye kadar yetiştiğini kazmakla bilmeyip tereddüt içinde kalacağından dolayı bu böyledir. Ancak necasetin bulunduğu yeri kazarken idrarın nereye kadar yetiştiğini bilip oraya kadar kazması hâlinde temizlenmiş sayılır.

Toprağın üzerinde bulunan her necaset; leş, insan dışkısı, kan ve benzeri şeyler, önce toprağın üzerinden kaldırılırlar, sonra da bunlardan geriye kalan ıslak necasetin üzerine -idrar ve içki üzerine su döküldüğü gibi- su dökülür. Ama bu necasetler kaldırılmadan bulundukları toprağa seçilmeyecekleri derecede karışırlarsa, söz konusu toprak aynen mezarlıkların toprağı gibi sayılır. Bu yerlerde namaz kılınmaz ve temizlenmezler. Çünkü toprağın,

kendisine karışan necasetlerden seçilme imkânı kalmamıştır. Toprağa bu şekilde karışan ve topraktan ayrıştırılması mümkün olmayanlar için hüküm böyledir.

Leşin toprağa gömülüp toprak onu iyice örttükten sonra, toprağın yüzeyiyle hiçbir teması kalmamasına rağmen onun üzerinde namaz kılınmasını mekruh sayarım. Ama üzerinde namaz kılan kişiye de namazını iade etmesini emretmem. Toprağa karışmadan gömülen necasetlerin hükmü böyledir.

Kendisine idrar isabet eden toprakla kerpiç yapılırsa, yere yapılan idrar üzerine su döker gibi su dökmeden üzerinde namaz kılınmaz. Bu toprakla yapılan kerpiçlerin mescidin döşenmesi için kullanılması yahut duvarında kullanılması yahut binanın herhangi bir yerinde kullanılmasını kerih görürüm. Mescidin duvarında kullanıldıktan sonra kişinin ona doğru namaz kılmasını mekruh görmem. Ve kılmış olduğu namazını iade etmesine gerek yoktur. Kişinin namaz kıldığı yerin önünde kabristan yahut kabir yahut leş olmasında kerahet görmekle beraber namazını iade etmesine de gerek yoktur. Çünkü namaz kılan kişi, temas ettiği yerden sorumludur. Toprağına idrar karışan kerpicin pişirilmiş veya yaş olması arasında fark yoktur. Kerpici ateşle pişirmek suretiyle tahareti sağlanmaz. Tahareti/temizliği, -daha önce zikrettiğim gibi- ancak üzerine su dökmek suretiyle sağlanır.

Kerpiç, ölü bir hayvanın kemikleriyle yahut etiyle yahut kanla yahut haram olan benzeri bir şeyin karışmasıyla yapılırsa ebediyen üzerinde namaz kılınmaz. Kerpiçin pişirilip pişirilmemesi yahut yıkanıp yıkanmaması arasında fark yoktur. Çünkü necis olan bu haller onun bir parçası haline gelmiştir. Ölünün, dünyanın tüm sularıyla yıkansa bile temizlenmeyeceğini ve necaset onun bir parçası olmaya devam ettikçe üzerinde namaz kılınmayacağını görmez misin?

Yere temas ederek namazını kılan kişinin namaz kılarken temas ettiği yerin tamamının temiz olması gerekir. Eğer namaz kılarken temas ettiği yer temizse temas etmediği yerde de necaset varsa, namazı geçerli olur. Ama

namaz kıldığı ve temas etmediği yerin dışında kalan yerin tamamının temiz olmamasını da mekruh görürüm. Namaz kılarken temasın eller, ayaklar, dizler, alın, burun veya bedenin herhangi bir yerinin olması arasında fark yoktur.

Aynı şekilde necis olan şeylerin namaz kılan kişinin elbisesine teması halinde de namazı geçerli olmayıp iadesi gerekir.

Yere serip namazını kıldığı kilim ve benzeri şeylerin hükmü, toprak hükmü gibidir. Serdiği nesnenin temiz yerinde namaz kılarsa, diğer yerinde var olan necaset namazını bozmaz. Ama giyilen elbise bunun gibi değerlendirilmez, eğer kişinin giydiği elbise temiz olup bir kısmında necaset varsa ve bu necaset bedenden aşağı sarkık olsa da kılınan namaz geçerli olmaz. Çünkü elbise bir bütün olarak değerlendirilir. Eğer elbiseye bir şey ilişirse "elbiseye aittir" denilir ve ondan ayrılırsa "elbiseden ayrıldı" denilir. Ama kişi yere oturduğunda kendisine temas etme ihtimali olan necasetten kendisini koruyup ayağa kalkıp oradan ayrıldığında onunla beraber necaset de ayrılmaz, yani onun bir parçası değildir. Kişi namaz kılacağı yerin bir kısmında necaset olduğuna kanaat getirirse, oradan ayrılıp necasetin hiç olmadığı hususunda şüpheye düşmeyeceği yere intikal etmesini müstehab görürüm. Eğer ayrılmayıp namazını kılmış olduğu yerde necasetin varlığından da emin değilse namazı geçerli olur. Aynı şekilde namaz kılmış olduğu yerde kendisine necasetin isabet edip etmediği hususunda şüpheye düşmesi halinde de namazı geçerli olur. Necasetin varlığından emin olmadığı sürece, namaz kılınan yer taharet üzere değerlendirilir.

CÜNÜP VE MÜŞRİĞİN GEÇMİŞ OLDUKLARI (BASTIKLARI) YERLERİN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُوا

"Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de -yolcu olmanız durumu müstesna- cünüp iken yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın..." (Nisa, 4/43)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c)'ın bu emrini bazı Kur'ân âlimleri şöyle değerlendirdi:

ولا جنبا إلا عابري سبيل / **"Cünüpken de yolcu olan müstesna yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın."** (Nisa, 4/43) Yani namaz kılınan yerlere yaklaşmayın. Söylenen şeylerin birbirlerine benzerlikleri vardır. Çünkü namaz için yolcunun yaklaşmasının istisnası yapılmaz, ama namazın kılındığı yer için öyle bir istisna yapılabilir. Cünüp kişinin mescidin içinden geçip gitmesinde sakınca yoktur. Allah (c.c)'ın buyruğuna göre sakıncalı olan, cünüp olan kişinin mescidde oturmasıdır.

ولا جنبا إلا عابري سبيل / **"Cünüpken de yolcu olan müstesna**(yolcu teyemmüm eder) **yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın."** (Nisa, 4/43)

[110] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, Osman b. Süleyman'dan şöyle nakletti: Kureyş'in müşrikleri Medine'ye esirlerinin fidyelerini getirdiklerinde mescidde kalıyorlardı. Onların arasında Cübeyr b. Mut'im de vardı. Cübeyr b. Mut'im şöyle dedi: "Ben mescidde kaldığım sırada Nebi (s.a.v)'in Kur'ân okuyuşunu duyuyordum."[122]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müşrik olan kişinin bir mescid hariç herhangi bir mescidde kalmasında sakınca yoktur. O mescid de Mescid-i Haram'dır. Çünkü Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır:

---

122 *Marife, Namaz 2/257; Sünen el-Kübra, 2/444*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَٰذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Ey iman edenler! Allah'a ortak koşanlar ancak bir pislikten ibarettir. Artık bu yıllarından sonra, Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah dilerse lütfuyla sizi zengin kılar. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Tevbe, 9/28)

Bunun için hiçbir surette bir müşrikin Mescid-i Haram'a girmesi mümkün değildir.

Dedi ki: Mescid-i Haram dışındaki mescidlerde gecelemesinde sakınca olmadığına göre Müslüman şahıs için de bu geçerlidir. [Müslüman cünüp de olsa mescide girebilir.]

[111] İbn Ömer hakkında şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) zamanında mescidde, Suffa ehliyle beraber İbn Ömer de bekârken geceliyordu.[123]

Dedi ki: Aybaşı olan kadın yahut cünüp kişi yahut müşrik kişi veya ölü kişinin geçtiği yerler necis olmaz. Çünkü canlı insanlarda necaset yoktur. Aybaşı olan kadının mescidden geçmesini mekruh görürüm. Ama buna rağmen mescidden geçerse onu necis yapmaz.

Erkeklerin ve Kadınların Bedenlerine Ekleyebilecekleri Şeyler

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kadının bir yeri kırıldıktan sonra yerinden ayrılırsa, ancak yerine eti yenen ve temiz olan hayvanların kemiklerinden koyabilir. Aynı şekilde kişinin dişi yerinden sökülüp düşecek

123 Buhari, Namaz 1/159 no: 440; *Musannef Ebi Şeybe*, Namaz 2/85

olursa, düşen diş ölü hükmünde olduğu için onu tekrar yerine koyması caiz olmaz. Ve düşen dişin yerine sadece temiz, eti yenen hayvanların kemiklerinden olanları takabilir.

Eğer kişi, temiz ama eti yenmeyen hayvanların kemiklerinden yahut insan kemiklerinden ekleyecek olursa, bunlar ölü hükmünde olduklarından söz konusu kemikleri bedeninden çıkarması gerekir. Ve onlar varken kılmış olduğu tüm namazları iade etmesi lazımdır.

Eğer bunları bedeninden çıkartmaktan imtina ederse, o günün yöneticisi çıkartması için onu mecbur eder. Bir şekilde çıkartmayıp bu şekilde ölürse, ölümünden sonra bedeninden çıkartmak gerekmez. Çünkü artık tamamı ölü olmuştur. Ve hesabı Allah'a kalmıştır. Düşmüş dişin hükmü de böyledir. Ama diş çürüdükten sonra onu tedavi edip yerinde kalmasını sağlarsa, bunda beis yoktur. Çünkü diş yerinden sökülüp düşmeden ölü sayılmaz.

Dedi ki: Dişlerin dolgusunun altınla yapılmasında sakınca yoktur. Çünkü bu, altının giyilmesi gibi değildir. Bu zaruretten olmaktadır. Altın hususunda Resulullah (s.a.v)'den rivayetler mevcuttur.

[112] Adamın birisinin (Arfece b. Es'ed r.a.) بالكلاب / Külab[*] gününde düşmanın kılıç darbesi ile burnu kesilmiş ve yerine gümüşten burun taktığı rivayet edilmiştir. Nebi (s.a.v)'e gelerek burnunun kötü koku yaptığını şikâyet eder. Nebi (s.a.v) de gümüş burnunu altın bir burunla değiştirmesini emreder.[124]

Dedi ki: Kişinin derisinin altına kan konulacak olursa, konulan bu kanı çıkartması gerekir ve derisinin altına bu kan konulduğu zamandan çıkartıldığı zamana kadarki kılmış olduğu tüm namazlarını da iade etmesi gerekir.

---

[*] Basra ile Kûfe arasında bir yer adıdır, cahili dönemde oraya nisbet edilen bilinen bir gün ve o günde meydana gelen bildik bir olaydır.

[124] Ebu Davud, Yüzük 4/434 no: 4232, 4234; Tirmizi, Giyim 2/240 no: 1770; Nesai, Ziynet 8/163-164 no: 5162; *Marife*, Namaz 2/248-249

Dedi ki: Erkek yahut kadın, saçlarına insan saçı ekleyerek namazlarını kılmasın. Saçlarına eti yenmeyen ve eti yenen bir hayvanın saçını/kıllarını da eklemesinler. Sadece hayattayken saçlarından alınmışsa bu istisnanın bir mahzuru yoktur. Hayattayken alınması, sütün temiz oluşuna sebep olduğu gibi ona da sebep olmaktadır. Yahut eti yenen hayvan temiz hükmünü taşıyorsa, o zaman temiz olmak hayatta olan için geçerli olduğu gibi ölü olan için de geçerli olur. Saçlarından düşenin yerine insan saçıyla yahut kendi saçlarından ona eklemesi halinde onunla namazlarını kılamazlar. Ekledikleri insan saçıyla namaz kılarlarsa şöyle denilir: Namazlarını iade ederler. Çünkü bir insana ait olan bir şey, başka bir insan için meta haline getirilemez. Bir yolla hayvanlara ait şeyler insan için meta olur. Hayvanlar temiz ve helal olmaları durumunda onlardan istifade edilebilir.

[113] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, Hişam b. Urve'den; o, Fatıma bint Münzir'den, o da Esma bint Ebi Bekir'den; şöyle dediğini nakletti: Nebi (s.a.v)'in yanına bir kadın gelerek ona şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Benim bir kızım var ve ona isabet eden bir hastalıktan dolayı saçları döküldü. Saçlarına başka saç ekleyebilir miyim?"

Bunun üzerine Resulullah (s.a.v), لعنت الواصلة والموصلة / *"Saçına başkasının saçından ekleyene ve ona başkasının saçından eklettirene Allah lanet etsin."* buyurdu.[125]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Tilki ve sırtlan(*) temizlenirse, derilerinde kıl olmasına rağmen onunla namaz kılınır. Çünkü etleri yenir. Aynı şekilde onlar hayattayken kıllarından alınıp saçlarıyla beraber namaz kılınabilir. Eti yenen tüm hayvanların, temiz olmaları şartıyla, derileri insan üzerindeyken namaz kılınır. Ve hayattayken saçları/kılları ile tüylerinden alınabilir.

---

[125] Buhari, Elbise 4/80 no: 5941; Müslim, Elbise 3/1676 no: 115/2122

(*) Şafii mezhebinde; tilki ve sırtlan eti keraheten caizdir.

Eti yenmeyen hayvanlardan hayatta veya kesildikten sonra saçlarından/ kıllarından alınıp onlarla namaz kılınmaz. Eti yenmeyen hayvanların; hayatta ve temiz olup olmamalarına bakılmaz. Tabaklanması halinde de kılları ve tüyleriyle namaz kılınmaz. Çünkü kıllar ve tüyler tabaklanmakla temizlenmezler. Tabaklamak deriyi temizler. Deri ile saç/kıl ve tüyler aynı şeyler değildir. Aynı şekilde eti yenmeyen hayvanların kemikleri tabaklamak ve yıkamak yöntemiyle temizlenmezler. Bunların temiz olup olmamaları arasında fark yoktur.

ELBİSE

ELBİSELERİN TEMİZLİĞİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ /**"Elbiseni tertemiz tut."** (Müddessir, 74/4) Denildi ki: Temiz elbiseyle namaz kılınması gerekir. Bu ayete bunun dışında başka manalar da verilmiştir. Ama birinci görüş, doğru manaya daha yakındır. Çünkü Resulullah (s.a.v) elbiseye bulaşan aybaşı kanının yıkanmasını emretmiştir.

Kimin yaptığı belli olmayan her elbise, necaseti belli oluncaya kadar temiz hükmündedir. Onu yapanın Müslüman, müşrik, putperest, mecusi veya kitabî olması yahut bunlardan birinin ya da bir çocuğun giymiş olması, hükmü değiştirmez.

[114] Aynı şekilde çocukların elbiseleri bu kapsamdadır. Çünkü Resulullah (s.a.v), namazını Ebu'l-As'ın kızı Umame'yi taşıdığı yerde kılmıştı. Söz konusu kız, çocuk olup giydikleri de çocuk elbiseleriydi. Çocuğu sırtında taşıyarak namaz kılınabileceğini Buhari rivayet etmiştir.[126]

İhtiyari olarak, müşrike ait gömlek, şalvar, izar ve paltonun yıkanmasıdır. Bunlar yıkandıktan sonra onunla namaz kılınabileceği şeklinde görüş beyan edilir.

Kişi, müşrike veya Müslüman'a ait bir elbiseyi giyip namazını kıldıktan sonra elbisede necaset olduğunu tesbit ederse, kılmış olduğu

---

[126] *Marife*, Namaz 2/233; Taberi, Namaz 1/170 no: 81; Buhari, Namaz 1/179-180 no: 516; Müslim, Mescid ve Namaz 1/385 no: 41/543

namazları iade eder. Kişinin; elbisesine değen yaş dışkı, idrar, kan, içki ve haram olan her türlü şeyi/necaseti görüp görmemesi önemli olmayıp elbisede varlığına kanaat getirmesi halinde necaseti yıkaması gerekir.

Elbiseye bulaşan necasetin elbisenin neresinde olduğu tesbit edilemezse, elbisenin tamamının yıkanması gerekir. Kan, iltihap ve yaradan akan sular hariç. Eğer kan, elbisenin bir yerinde dinardan veya felsten[127(*)] daha az bir yere bulaşsa da yıkanması vacip olur. Çünkü Nebi (s.a.v), aybaşı kanının yıkanmasını emretmiştir. Elbiseye bulaşma ihtimali olan aybaşı kanı bir leke kadardır. Eğer kan ehven olan kanlardan sayılan, -pire ve benzerlerinin kanı gibiyse- bunları yıkamak gerekmez. Çünkü bunlarla alakalı olarak rivayet edilen görüş bu yöndedir.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yaradan akan su ve iltihap kandan hükmen daha hafif olduğundan bir lekeden az olursa yıkanması gerekmez. Şöyle de denilir: Yara suyu kişiye bulaştığında onu her sefer değil de bir sefer yıkaması kâfi gelir. Allah (c.c) en doğrusunu bilendir.

127(*) [Dinar ve fels: Para birimdir, fakat burada büyüklükleri hesaba katılarak söylenmiştir. Avuç içi kadar yer kaplayan nesne manasınadır.]

MENİ

MENİNİN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c), Âdem'i su ve çamurdan yarattı. Ve ikisini temiz kıldı. Âdemoğlunun yaratılışını da atılmış/saçılmış/dökülmüş suyla başlatmıştır. Âdem'in yaratılışının başlangıcı iki temizle (su ve çamurla) yapılmıştı. Bu durum Âdem'in dışında kalanların yaratılışlarının (genel olarak insanların yaratılışları) mutlaka temiz olanla olacağının delili olmuştur. Necis olan şeyle, insanın yaratılışı olmaz. Resulullah (s.a.v)'in sünneti de buna delalet etmiştir.

[115] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Amr b. Ebi Seleme, Evzai'den; o, Yahya b. Said'den, o da Kasım b. Muhammed'den, Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v)'in elbisesi üzerinde olan meniyi ovarak/çitileyerek çıkarıyordum.[128]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Meni, necis değildir.

Şöyle denilse: O zaman meni niçin ovuluyor/çitileniyor ya da siliniyor?

Denilir ki: Ovulup/çitilenip ya da silinmesi, aynen elbisenin üzerinde olan sümüğü, tükürüğü, çamuru ve yemeği ovduğumuz ya da sildiğimiz gibidir. Bunu da necasetten dolayı değil de temizlik kastıyla yapmaktayız. Elbisenin üzerindeki meni ovulmadan ya da silinmeden namaz kılınması halinde bir beis olmaz. Meni, suyu ya da başka bir şeyi necis yapmaz.

---

[128] *Marife*, Namaz 2/242- 243; Müslim, Taharet 1/238-239 no: 105/288

Rebi' b. Süleyman şöyle dedi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cinsel organdan çıkan şey, idrar ıslaklığı, mezi, vedi[129(*)] yahut bilinen ve bilinmeyen her şey neciştir. Sadece meni bunun dışındadır. Meni; kalın olan ve ondan çocuk olandır. Kokusu da yeni tomurcuklanmış hurma çiçeğine benzeyendir. Ve onun dışında cinsel organdan kokusu güzel çıkan başka bir şey yoktur.

Meninin dışında kalan ve cinsel organdan çıkan şeylerin, elbiseye, bedene ve bunların dışında herhangi bir şeye -az veya çok olduğuna bakılmaksızın- bulaşmaları neticesinde necis ederler. Kişi bunlardan birinin temasından emin olunca, mutlaka temas ettiği yeri yıkaması lazım gelir. Eğer elbisedeki temas ettikleri yer tesbit edilemezse, elbisenin tamamı yıkanır. Ama elbisedeki temas ettikleri yer tesbit edilip temas miktarı tesbit edilemezse, temas yeri ve biraz fazlası yıkanır. Kişinin elbisesinde necasetin varlığından haberdar olup olmaması arasında namazını iadesi açısından fark yoktur. Ama necasetten haberi olmasına rağmen söz konusu elbiseyle namaz kılarsa günah işlemiş olur. Necasetten haberi yoksa günahı olmaz. Lakin her iki durumda haberdar olduktan sonra namazını iade eder. "İade eder" dememdeki kastım şudur: Elbisesinde necaset varken kılmış olduğu tüm namazları iade eder. Çünkü bu halde namazını kılan kişinin namazı geçerli olmadığından dolayı namaz mükellefiyeti üzerinden sakıt olmaz. Sadece kişinin, kıldığı ve üzerindeki mükellefiyeti sakıt olan namazını iade etmesi gerekmez.

Namaz mükellefiyeti, kişinin kıldığı fasit namazla sakıt olmaz. Fasit namaz kılan kişinin hükmü, namaz kılmamış kişinin hükmü gibidir. Kılmış olduğu fasit namazların tamamını iade etmesi gerekir.

Meni ile ilgili şöyle dedim: Akıl ve Resulullah (s.a.v)'den gelen haberle necis olmadığı yönündedir.

129(*) [Vedi: İdrardan sonra veya başka zamanlarda cinsel etkilenme, haz, uyanma söz konusu olmadan gelen açık renkli, fışkırmayan, yapışkan ve az miktardaki sıvıya da vedi denir, bu da yalnızca abdesti bozar.]

Birisi şöyle diyebilir: Gelen haber nedir?

[116] *Derim ki:* Bize Süfyan b. Uyeyne, Mansur'dan; o, İbrahim'den, o da Hemmam b. Haris'ten, Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v)'in elbisesi üzerinde olan meniyi ovduktan/çitiledikten sonra, (o) onunla namaz kılardı.[130]

[117] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Yahya b. Hassan, Hammad b. Seleme'den; o, Hammad b. Ebi Süleyman'dan; o, İbrahim'den, o da Alkame yahut el-Esved'den, (Rebi' hangisi olduğu hususunda şüpheye düştü) Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v)'in elbisesi üzerinde olan meniyi ovalardım/çitilerdim, sonra o, o elbiseyle namaz kılardı.[131]

Rebi' şöyle dedi: Yahya b. Hassan bu hadisi bize haber vermiştir.

[118] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar ve İbn Cüreyc'den, ikisi Ata'dan, o da İbn Abbas'ın, elbiseye isabet eden meni ile ilgili şöyle dediğini haber vermiştir: "Onu üzerinden uzaklaştır." Birisi şöyle dedi: "Onu üzerinden bir çubuk veya çalı ile uzaklaştır. Çünkü onun hükmü tükürük ve sümük gibidir."[132]

[119] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize güvenilir raviler, Cerir b. Abdülhamid'den; o da Mansur'dan, Mücahid'in şöyle dediğini haber verdi: Bana Mus'ab b. Sad b. Ebi Vakkas, o da babasından şöyle nakletti: "Elbisesine meni isabet ettiğinde, meni ıslaksa onu silerdi. Meni kuruysa onu ovalardı/çitilerdi ve sonra namazını kılardı."[133]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: *Birisi şöyle diyebilir:* Meninin necis olmadığının akıl açısından izahı nasıldır?

---

[130] *Marife*, Namaz 2/242 - 243; Müslim, Taharet 1/238-239 no: 105/288

[131] Ebu Davud, Taharet 1/260 no: 372

[132] *Musannef Abdurrezzak*, Taharet 1/367-368; *Musannef Ebi Şeybe*, Taharet 1/85; *Sünen el-Kübra*, Namaz 2/418

[133] *Musannef Ebi Şeybe*, Taharet 1/84

Muhakkak ki Allah (c.c), Âdem'in yaratılışını su ve çamurla başlatmıştır. İkisini de temiz kılmıştır. Çamur da suyun bulunamadığı yerde (Teyemmüm için)temizleyicidir. Bu durum, yaratılışın necis bir maddeden değil de temiz bir maddeden olduğunu gösterir. Allah (c.c), Âdemoğlunu, atılmış bir sudan yaratmıştır. Allah (c.c)'ın, yaratmaya necis bir maddeyle başlaması yüce ve azametli oluşuyla bağdaşmaz. Ayrıca bu aklî delillerimizi Resulullah (s.a.v)'in sünneti kuvvetlendirmektedir. Bunları daha önce Hz. Aişe'nin, İbn Abbas'ın, Sad b. Ebi Vakkas'ın verdikleri haberlerle zikretmiştim. Zikrettiğim bir şey daha vardı: Meninin, cinsel organdan çıkan şeylerden, -yapısı ve kokusu itibariyle- farklı oluşu necis olmadığını desteklemektedir.

Birisi şöyle diyebilir: Resulullah (s.a.v)'in bazı sahabesi şöyle demiştir: Gördüğünü yıka ve görmediğinin üzerine de suyu serp. Hepimiz onun necis olmadığını bildiğimiz halde yıkamaktayız. Ayrıca onun dışında kiri, teri ve necis olmayan daha birçok şeyi yıkarız. Resulullah (s.a.v)'in bazı ashabının necis olduğunu söylediklerini kabul etsek bile bu, Resulullah (s.a.v)'den zikredilen deliller, aklî izahlar ve isimlerini saydığımız sahabilerin naklettikleri yanında delil kabul edilmez.

Birisi şöyle diyebilir: Meninin cinsel organdan çıkmasıyla gusül almamız emredilmiştir. Deriz ki: Gusülle emredilmiş olmamız çıkanın necis oluşundan dolayı olmayıp yüce yaratıcıya karşı kulluk gereğidir.

Birisi şöyle diyebilir: Bunun delili nedir?

Deriz ki: Kişinin helali olan eşinin fercine penisini geçirdiği halde kendisinden meni gelmeden geri çekse, ona gusül vacip olmuyor mu? Hâlbuki ferede necaset yoktur. Ama kişi penisini domuz kanına, içkiye ve insan pisliğine geçirse, bunların tamamı necis olmasına rağmen gusül üzerine vacip olur mu? (Yani olmaz.)

Bu sorumuza eğer, [erkeklik organının adı geçen şeylere sokarsa, "gusül gerekir mi?" diye sorulsa ve cevaben] "hayır gerekmez" derse, ona şöyle deriz: Eğer gusül bir necasetten/pislikten dolayı gerekiyor olsaydı, o

zaman necis olmayan ve temiz olan yere geçirilmesinden (cinsel ilişkide bulunmasından) guslün kat kat daha fazla bu durumda (haram ve pis olan yere tenasül uzvunun girmesinde guslün) gerekmesi lazımdı. Eğer çıkan şeyin pis oluşundan dolayı kişinin yıkanması gerektiği söyleniyorsa, bunun böyle olması gerekirdi. Kişinin ön ve arkasından çıkan necaset ondan daha pistir. Ona rağmen çıktıkları yeri suyla yıkanmadan taşla silinmesi halinde kâfi gelmektedir. Def-i hacetten sonra abdest alacak kişinin, bacak arasını suyla yıkaması gerekmezken, abdestinin geçerli olması için mutlaka ellerini, yüzünü, ayaklarını ve başını suyla yıkaması gerekir. Eğer suyun çok kullanımı vücuttan çıkan maddenin pisliğiyle orantılı olsaydı, o zaman def-i hacet yerini daha fazla suyla yıkamak gerekirdi. Kendisinden necaset çıkmayan yüzümüzü yıkayacağımıza def-i hacet yerini yıkamamız daha evla olurdu. Hâlbuki abdest almakla emredilmiş olmamız kulluk gereğidir. Allah (c.c)'ın, kullarını abdestle imtihan ederek kimin emre itaat edip kimin etmeyeceğini görmesi içindir. Bu hüküm vücuttan çıkan pis yahut temiz şeylere göre terettüp etmemektedir.

[120] *Birisi şöyle diyebilir:* Amr b. Meymune, babasından şöyle rivayet etmiştir: Süleyman b. Yesar, Hz. Aişe'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) elbisesi üzerindeki meniyi yıkıyordu.[134]

Deriz ki: Bu söylenenin sabit bir rivayet olduğunu görmemiz halinde bile, yine söylediğimizin/şu rivayetin zıddı bir şey değildir: Ben (Hz. Aişe) Resulullah (s.a.v)'in elbisesi üzerindeki meniyi ovalardım/çitilerdim, sonra Resulullah (s.a.v) o elbise ile namaz kılardı.

Bu durum aynen şuna benzer: Bir günlük mest müddeti dolmadan ayaklarını yıkamanın, mesh olmayacağını göstermediği gibidir. Mesh müddeti devam ederken mestin üzerine mesh caiz ve geçerli olduğu gibi mesh yapmayıp ayaklarını yıkasa, gene caiz ve geçerlidir.

İşte elbiseye bulaşan meni için de durum aynı olup kişi isterse elbisesine bulaşan meniyi ovalayıp/çitileyip namazını kılar; dilerse yıkayıp

[134] Buhari, Abdest 1/93 no: 229; Müslim, Taharet 1/239

namazını kılar. Her iki durum birbirinin zıddı durumlar olmayıp ikisinde de kişinin namazı sahihtir. Buna rağmen yukarıda Hz. Aişe'ye nisbet edilen rivayet sabit bir rivayet değildir. Bu rivayette Amr b. Meymune'nin yanılgısı vardır. Halbuki Süleyman b. Yesar şöyle demiştir: Onu yıkamak benim için müstehabdır. Hz. Aişe'den bunun hilafına rivayet edilmiştir. Ve Süleyman'ın Hz. Aişe'den bir harf dahi rivayet ettiği duyulmamıştır. Rivayet ettiği var sayılırsa da rivayeti mürsel kabul edilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi giymiş olduğu elbisesine necasetin temas ettiğini namaz kıldıktan sonra fark etse, bu durumda ona vacip olan şey, eğer zamanını tesbit edebiliyorsa, temas zamanından itibaren geriye dönük namazlarını iade eder. Ama temas zamanını net olarak tesbit edemiyorsa, temas ettiği zamanı kendisinin kanaat getireceği şekilde belirler, elbisesine necaset isabet ettikten sonra kaç vakit namaz kıldığına kanaat getirirse onları iade eder. İsterse fazlasını da iade edebilir. Kanaat getiremezse hiçbir namazı iade etmesi gerekmez. Muhayyerlik ve fetva, açıkladığım gibidir. Elbise ve bedene bulaşan necaset arasında fark olmadan ikisi aynı olup temas ettikleri yeri necis ederler. Mest ve ayakkabı da elbise gibidir. Bunları giydiği yerde onlara yaş bir necaset bulaştığı halde namazını kılarsa, kılmış olduğu namazı iade etmesi gerekir. Ama bunlara, yaşlık olmayan kuru bir necaset bulaşırsa, necaset onlardan gidinceye kadar onları yere sürter. Ve sonra onlarla namazını kılabilir.

Seferde olan kişinin elbisesine necaset bulaşırsa ve yanında da az suyu varsa, necaseti yıkar ve teyemmüm alarak namazını kılar. Necaseti yıkayacak kadar da su bulamazsa, teyemmüm eder ve namazını kılar. Suyu bulduğunda da necaseti yıkadıktan sonra necasetle kılmış olduğu namazı iade eder.

Birisi şöyle diyebilir: Kişiyi toprak, cünüplükten ve hadesten[135(*)] temizlerken niçin abdest azalarına veya abdest dışı kalan azalara bulaşan az bir necaseti temizlemiyor?

135(*) **Hades:** Bazı ibadet ve fiillerin yapılmasına engel olan hükmî kirliliğe hades denir.

Deriz ki: Müslüman, necis olduğundan dolayı cünüplükten gusül ve hadesten dolayı abdest almamaktadır. Müslüman, ibadet kastıyla bunları yapmaktadır. Toprak, yıkanması gereken necaset için bedel (yerine) değil de ibadet olan amellerde bedel olarak kullanılmaktadır. Necaset, manası olmayan bir izale şeklinden ziyade suyla izale edilmekle manası ancak hâsıl olandır.

Kişi, elbisesine bulaşan necaseti yıkayacak su bulamazsa, namazını elbisesiz kılar ve daha sonra kılmış olduğu bu namazı iade etmesi gerekmez. Necis bir elbiseyle hiçbir surette namaz kılamaz. Ama temiz bir elbise bulmaktan yoksun olduğu durumda elbisesiz namaz kılması mümkündür.

Dedi ki: Kişinin yanındaki suya necaset isabet ederse, onunla abdest almaması gerekir. Çünkü söz konusu suyla abdest alması necasetini arttırır. Kişinin yanında iki suyu varsa ve birisi necis diğeri temizse, ama hangisinin temiz, hangisinin necis olduğunu netleştiremiyorsa, bu durumda temiz olduğuna hükmettiği suyla abdest alırken diğer suyu içer. Ötekinden abdest almaz. Ama zaruret hâsıl olursa, o sudan içer. Zaruretten dolayı içtiği sudan, zaruret hâsıl olsa da abdest alamaz. Çünkü onunla abdest almaması halinde üzerine sorumluluk terettüp etmez. Bundan dolayı da teyemmüm eder. Ama su içmemesi halinde ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalacağından dolayı zaruret hâsıl olursa, onu içer.

Kişi, necis suyla abdest alırsa veya abdesti varken necis suyla mesh ederse, -seferde yahut mukim olmasına bakılmaksızın- almış olduğu bu abdestle namaz kılamaz. Eğer almış olduğu bu abdestle namaz kılmışsa, necis suyla aldığı abdest dolayısıyla veya abdestliyken necis suyun temas

---

Abdestsizlik ve cünüplük hali hades olarak nitelendirilir. Namazın altı şartından (dışındaki farzlardan) birisi olan "hadesten taharet" tabiriyle, bu hükmî kirlilikten temizlenmek kastedilir.

Hades, küçük ve büyük olmak üzere ikiye ayrılır: Namaz abdestinin olmaması "küçük hades;" cünüplük, ay hali/hayız ve loğusalık/nifas ise "büyük hades" olarak adlandırılır. Küçük hadesten temizlenmek için abdest alınması, büyük hadesten temizlenmek için ise gusledilmesi gerekir. Abdest veya gusül için su bulamayan veya bir mazereti sebebiyle kullanamayan kimse teyemmüm eder.

ettiği vücudunu yahut elbisesini yıkadıktan sonra kılmış olduğu namazları iade etmesi gerekir.

Meni Meselesinde Rebî' b. Süleyman'ın, Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem'e Reddiyesi

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Meni temizdir.

Ben de dedim ki: Hz. Aişe hadisinde Resulullah (s.a.v), elbisesini, üzerindeki meniyi ovaladıktan/çitiledikten sonra giyer ve onunla namazını kılardı.

Dedi ki: Hz. Aişe'den şöyle geldiği nakledilmiştir: Elbisenin üzerindeki meniyi ovaladı ve yıkadı.

Dedim ki: Şafiî, hafızların şöyle dediklerini iddia etti: Meninin yıkandığını söyleyen hadisin sabit olmayacağı, hadis sabit olsa da ovalamayı reddetmediği, aynen mesh yapma hakkı olan kişinin ayaklarını yıkamasıyla mesh hakkının sakıt olmadığı gibi... Mesh etme hakkı olan kişi için ayaklarını yıkasa da, mesh etse de caiz olur. Aynı şekilde de meniyi ovalamakla caiz olduğu gibi yıkamakla da namaz caiz olur. Bunlardan hiçbiri diğerine alternatif değildir. Hadis şöyle geldiği zaman: "Hz. Aişe, Resulullah (s.a.v)'in elbisesi üzerindeki meniyi ovaladıktan sonra, o onunla namaz kılmıştır." İbn Abbas ve Sa'd b. Ebi Vakkas, meniyle ilgili şöyle diyorlar: Elbiseye temas eden meni eğer yaşsa silinir. Ama kuru ise ovulur.

Birisi de şöyle dedi: Meniyi elbise üzerinden uzaklaştır. Çünkü meni, sümük ve tükürük gibidir.

Biz, Resulullah (s.a.v) ve sahabîlerden gelen habere dayanarak meninin temiz olduğunu söyledik. Resulullah (s.a.v)'den bir konuyla ilgili haber geldikten sonra hiç kimsenin kendisini bundan müstağni sayma hakkı yoktur. Ve herkes gelen habere teslim olmak mecburiyetindedir.

Meninin temiz olduğu meselesi için kullandığımız delilerden biri de Allah (c.c)'ın, Âdem'in yaratılışını iki temizle başlatmış olmasıdır: Bunlar da su ve çamurdur. Allah (c.c)'ın, peygamberlerini necis bir maddeden yaratması makul bir durum değildir.

Şöyle diyebilirsin: Meni rahime yerleştiğinde alaka şeklinde yerleşmektedir. Alaka da kandır, kan da necistir. Mahlûkat da bu kandan yaratılmıştır.

Sana şöyle denilir: Muhakkak Allah (c.c) meniyi alaka yaptığında onun necis olduğunu; onu önce et parçası, sonra da kemik haline getirdiğini söylüyorsun. Bu süreç içinde alakanın necis olduğunu var saysak bile, bu işlem neticesinde onun helal olduğunu ve temizlendiğini kabul etmemiz gerekir. Çünkü bu işlem, aynen üzüm suyunun işlemi gibidir. İlk sıkıldığında helal, sonra bekletilip şaraba dönüştüğünde haram ve en son sirkeye dönüştüğünde tekrar helal olmaktadır. Ancak alaka hiçbir surette necis olmaz. Çünkü insanın içinde olan ve yaratılış gereği bir madde, başka bir maddeye dönüşmesi halinde necis olmaz(meni de insanın içinde değişikliğe uğruyor ve alaka oluyor, fakat temizliği bozulmuyor.). Eğer buna rağmen bunun necis olduğunu var sayacak olursak, o zaman şu anda insan içinde mevcut olan kan ve kanın dışındaki necis maddelerden dolayı beslenmesi ve bünye gelişimi necis üzere olmaktadır. Bu konuyla ilgili durum, zikri geçen hadisler doğrultusunda böyleyken kişiye düşen şey, teslimiyettir. Şöyle dememesi gerekir: "Niçin?" "hayır," "olmaz," "nasıl?"

Muvaffakiyet, Allah'ın yardımı ile olur.

Şöyle diyecek olursan: Meni, özünde temiz olsa da çıkış yolu itibariyle necistir. Çünkü onun çıkışıyla idrarın çıkışı aynıdır. Ayrıca şöyle diyorsan: Yumurta tavuktan çıktıktan sonra yıkanmadan onu üzerime alıp onunla namaz kılmam halinde namazım caiz olmaz. Üzerinde kan varsa onu yıkamak gerekir. Üzerinde kan veya necis olan herhangi bir şey olmadan

çıkarsa, temiz sayıldığından onu yıkamak gerekmez. Bu, eğer çıktığı yer temizse hüküm böyledir.

Bu kişiye denilecek şey, Allah muvaffak etsin. Bizim asıl konumuz meniyle ilgilidir. Ve konuyla ilgili Nebi (s.a.v)'den gelen haberler şöyledir: Hz. Aişe, Resulullah (s.a.v)'in elbisesi üzerinde olan meniyi ovaladıktan sonra Resulullah (s.a.v) onunla namaz kılmıştır. Ve idrarın çıktığı yerden meninin çıktığı bilinen bir durumdur. Bu; Aişe, İbn Abbas, Sa'd b. Ebi Vakkas ve herkes tarafından bilinir. Allah'ın kudretiyle necis olan bir şeyin çıktığı yerden temiz olan bir şey çıkmaktadır. Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ

"Zira size, onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından (gelen) **içenlerin boğazından kolayca geçen halis bir süt içiriyoruz."** (Nahl, 16/66) Bununla, Allah (c.c), kudretiyle iki necisin arasından temiz bir gıda çıkarttığının haberini vermiştir.

Şöyle dersen: Bu iki şeyin, kan ve fışkının arasından süte değmeyecek şekilde çıkartma kudreti vardır.

Denir ki: O zaman sen, Allah'ın haber verdiğinin manasını iptal etmiş olursun. O da, iki necis arasından temiz bir maddeyi çıkartmasıdır. Eğer durum senin dediğin gibi olsaydı, hayrete düşecek bir durum kalmazdı. Allah (c.c) her şeye kadirdir.

Ebu Muhammed Rebi' b. Süleyman dedi ki: Ona şöyle denir: Sen, kişinin burnunun kanaması halinde; kişi, kanayan burnunu yıkadıktan sonra kan kesilirse, burnunun içini yıkamamış olsa da namazını kılmasında beis olmadığını iddia ediyorsun. Baş merkez olup sümük, kanın çıktığı yerden çıksa da temiz olduğunu herkes kabul eder. İşte meni de idrarın

çıkış yerinden çıkmasına rağmen necis değildir. Aynen kanın çıktığı yerden sümüğün çıkmasına rağmen necis olmadığı gibi...

Kişinin kusmuğu neciştir. Kişi kuştuktan sonra mazmaza yapar ve sonrasında sümkürür veya tükürürse, tükürüğü temizdir. Dikkat edilirse, tükürük necis bir şeyin çıktığı yerden çıkmaktadır. Kişi kuştuktan sonra mazmaza yapmış olsa da, su kusmuğun çıktığı yere kadar yetişmemektedir.

Aynı şekilde meni, idrarın çıktığı yerden çıkmasına rağmen necis değildir. Çünkü kişi idrardan sonra eğer kamışı içinde idrar kalıntısı kalmışsa, onu yıkama imkânı yoktur. Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet edilmiştir: Tükürüğünü elbisesiyle temizlemiştir. Eğer tükürük necis olsaydı öyle yapmazdı.

Şayet tükürüğün midenin başından insanın ağzına geldiğini iddia ederse...

Ona şöyle denir: Kişinin karnı içindeki gözükmeyen şeylerin tamamının hükmü temizdir. Aynen bedenin içindeki kan ve benzerlerinin hükmü gibi... Eğer bunlar bedenden ayrılırlarsa, hükümleri necis hükmüne dönüşür. Onun için içerde gözükmeyen yerde olan madde, dışarıda olana kıyas edilmez.

Yaratılmışın içinde olanın hükmü taharet hükmündedir. İdrarın çıkış yerinin gözükmeyen kısmı da bu kapsam dâhilinde olup, kişinin, idrarının çıktığı yer olan kamışının gözükmeyen yerini yıkama imkânı olmadığından dolayı temiz hükmünde değerlendirilir. Kişide olan ve bedeninin iç kısmında olduğu için yıkama imkânı söz konusu olmadığından onunla beraber namaz kılmasında beis yoktur. Bu da kişide olup yıkama imkânı olmayan maddelerin temiz olduklarına delalet eder.

Kişinin burnu kanadığında burnunun iç tarafı ya da kuştuğunda boğazının iç tarafı yıkaması mümkün olmayan yerler oldukları için temiz hükmündedirler.

Meni temizdir. Meninin çıktığı yer içerde olup yıkama imkânı olmadığı için temizdir. Tevfik Allah'tandır.

Rebi' şöyle dedi: İmam Şafiî yanında/ona göre meni, temiz hükmündedir.

كتاب الحيض

KİTÂBU'L-HAYIZ

HAYIZ KİTABI

KİTÂBU'L-HAYIZ[136(*)]

KADINLARIN AY HALİ (HAYIZ) KİTABI

ERKEĞİN AY HALİNDE OLAN EŞİNE CİNSÎ MÜNASEBET AÇISINDAN UZAK KALMASI VEYA YAKLAŞMASININ HÜKMÜ

Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ ۖ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ ۖ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ ۖ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

"Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: 'O bir ezadır (rahatsızlıktır). **Ay hâlinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah çok tevbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever."** (Bakara, 2/222)

---

136 (*) [**Hayız**: Sözlükte "suyun akıp taşması, kanın akması" anlamlarına gelir. Bir fıkıh terimi olarak, ergenlik çağına giren sağlıklı kadının döl yolundan düzenli aralıklarla, belirli sürelerle gelen kanı ifade eder. Kadınların ergenlik dönemine girdiklerinden menapoz dönemine kadar görülen fizyolojik bir olaydır. Kadının döl yatağının iç yüzünü kaplayan zarın, yumurtanın döllenmeyip ölmesi ve yumurtalık hormon salgısının kesilmesi üzerine parçalanarak kanla birlikte dışarı atılmasıdır. Türkçe'de buna, "hayız hali" denildiği gibi, "âdet hali," "âdet görme," "âdet kanaması," "aybaşı hali" de denilmektedir.

Kadının cinsel organından üç türlü kan gelir. Birincisi belirli çağda ve belirli periyotlarla gelen hayız kanı; ikincisi doğumdan sonra gelen loğusalık kanı (nifas); üçüncüsü ise, bu ikisi dışında kalan ve bir hastalıktan kaynaklanan özür kanıdır.]

İmam Şâfiî (Allah rahmet etsin) şöyle dedi: Allah (c.c), ay hâlinde olan kadının (tahâret açısından) temiz olmadığını beyan etmiştir. Ve ona, temizlenmeden önce cinsi münâsebet açısından yaklaşılmamasını emretmiştir. Hatta ay hâlinden temizlense de suyla temizlenmedikçe ona yaklaşılmaz. Bu yolla temizliğini yapan kadın, ancak o zaman namaz kılabilenler arasına dâhil olur. Eşi ay hâlinde olan kişinin, eşiyle cinsi münâsebette bulunması helâl değildir. Allah (c.c), suyun bulunmadığı yerde teyemmümle tahâretin sağlanmasına ruhsat vermiştir. Ayrıca kişinin, hastalığından dolayı suyu kullanma imkânı yoksa teyemmüm yapabilir. Ay hâlini bitiren kadının, suyu bulması hâlinde guslettikten sonra, su bulma imkânı yoksa teyemmüm ettikten sonra namaz kılması ancak o zaman helâl olur.

İmam Şâfiî (Allah rahmet etsin) şöyle dedi: Allah (c.c), ay hâlinde olan kadınlara yaklaşılmamasını emretmiştir. Tahâretlenip temizliklerini tamamladıktan sonra onlara cinsî münâsebeti helâl kılmıştır. İstihâze hâlinde olan kadının namaz kılabileceğine dair sünnet, delil teşkil etmiştir. Bu durum, istihâze içinde olan kadınla cinsî temasta bulunma imkânı olduğuna delil olmuştur. İnşaallah. Çünkü Allah (c.c), temiz olmadıkları zaman dilimi içinde kadınlarla cinsi temastan kaçınılmasını emretmiştir. Ve onlarla temiz olduklarında cinsi teması helâl kılmıştır.

HAYIZLI KADINLARIN, YAKLAŞILMASI HARAM OLAN YERLERİ

İmam Şâfiî (Allah rahmet etsin) şöyle dedi: Kur'ân'da geçen Allah (c.c)'ın bu buyruğuyla alâkalı olarak bazı ilim ehli şöyle dedi:

فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ

= ***Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın.***" (Bakara, 2/222) Onlardan uzak kalın, yani hayızlı yerinden uzak kalın.

İmam Şâfiî (Allah rahmet etsin) şöyle dedi: Âyet, ay hâlinde olan kadınların ay hâli yerlerinden uzak kalınması gerektiği manasını taşıma ihtimâli olduğu gibi tüm bedenlerinden (yararlanılmasından) uzak kalınması gerektiği ihtimâlini de taşıyabilir.

İmam Şâfiî (Allah rahmet etsin) şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in sünneti, izar altı (göbek ile dizler arasındaki) kısımdan uzak kalınıp onun dışındaki yerlerden istifade etmenin helâl olduğuna delâlet etmiştir.

HAYIZ DÖNEMiNDE NAMAZI TERK ETMENİN HÜKMÜ

İmam Şâfiî (Allah rahmet etsin) şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ

= ***Sana kadınların ay hâlini sorarlar. Deki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay hâlinde olan kadınlardan uzak durun***..."(Bakara, 222)

İmam Şâfiî (Allah rahmet etsin) şöyle dedi: Allah (c.c)'ın,

{حَتَّى يَطْهُرْنَ}

= ***Temizleninceye kadar***" kavlindeki beyânında, kadınların ay hâli durumları, tahâretten uzak oldukları hâl anlamındadır. Allah (c.c), cünüp için gusledinceye kadar namaza yaklaşmamasını emretmiştir. Bu emirden, cünüp olanın gusülden başka bir tahâret müddeti olmadığı rahatlıkla anlaşılmaktadır. Ve ay hâli için temizlenme müddetinin, ay hâli durumunun sona ermesinden başka bir müddeti yoktur. Bu durum son bulduktan sonra Allah (c.c)'ın "***Temizleninceye kadar***" buyruğu mucibince hayızlı kadınların gusül yapmaları gerekir. Bu da ancak ay hâlinin bitmesiyle

mümkündür. Ay hali biten kadının taharetinin tamamlanması, -sünnetin delaletine dayanarak- gusülle mümkündür. Allah'ın Kitabının beyanıyla beraber Resulullah (s.a.v)'in sünneti de ay halinde olan kadının namaz kılmaması gerektiğine delil teşkil eder.[138(*)]

[121] Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Malik b. Enes, Abdurrahman b. Kasım'dan; o, babasından; babası da Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletmiştir: Mekke'ye, ay halinden dolayı Beyt'i tavaf etmeden ve Safa ile Merve arasında say yapmadan girdim. Bu durumumu Resulullah (s.a.v)'e haber verince bana şöyle dedi:

افعلي كما يفعل الحاج غير أن لا تطوفي بالبيت حتى تطهري

"Sen hacıların yaptığını yap. Ama temizlenmeden önce de Beyt'i tavaf etme."[139]

[122] Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, Abdurrahman b. Kasım'dan; o, babasından; babası da Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletmiştir: Nebi (s.a.v) ile beraber başka bir niyetimiz olmadan hac niyetiyle çıkmıştık. سرف / Serif[(*)] denilen yerde veya ona yakın bir yerdeyken hayız oldum. Resulullah (s.a.v) yanıma geldiğinde beni ağlarken gördü. *"Ne oldu sana, yoksa hayız mı oldun?"* buyurdu. "Evet" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Muhakkak ki Allah (c.c) bu durumu Âdem kızlarına mukadder kılmıştır. Sen hacıların yaptığını yap. Ama temizlenmeden önce de Beyt'i tavaf etme."[140]

138(*) [Hayızlı kadının yapması haram olan şeyler: 1. Namaz kılmak 2. Oruç tutmak 3. Tavaf yapmak 4. Kur'ân okumak 5. Kur'ân'a dokunmak 6. Mescide girmek 7. Cinsel ilişkide bulunmak 8. Boşamak 9. İbadet niyetiyle abdest almak.10. Tilavet secdesi, şükür secdesi yapmak 11. İtikâfta bulunmak.

Ayrıca o, iddet bekler ve istibra eder, bu olmadan da evlenemez. Ona, gusletmek de farzdır.]

139 Taberi, Hac 1/411 no: 224; Buhari, Hac 1/506 no: 1650

(*) (سرف) **Serif:** Mekke'ye uzaklığı altı mil olan bir yerin adıdır. Yahut şöyle de denilir: Yedi, sekiz veya on iki mildir. *Mucem el-Buldan.* (Mütercim)

140 Buhari, Hayız 1/ 120; Müslim, Hac 2/873; Müsned el-Hamidi, 1/103

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v), Hz. Aişe'ye ay halinden temizlenmeden önce Beyt'i tavaf etmemesini emretmiştir. Bu durum ay hali devam ettiği süre içinde de namaz kılınmamasına delil teşkil etmiştir. Çünkü ay hali devam ederken taharet hâsıl olmamaktadır. Allah (c.c) bu şekilde buyurmaktadır: **"Temizlenin-ceye kadar."**

HAYIZ SÜRESİNCE KILINMAYAN NAMAZLARIN KAZASI YOKTUR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ

"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun." (Bakara, 2/238)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) korku durumunda olan kişiye, namazını ertelemesiyle alakalı olarak ruhsat vermemiştir. Ama namazını kılma imkânı olduğu pozisyonda, ayakta yahut binek üzerinde kılmasına ruhsat vermiştir. Ayette şöyle buyrulmuştur:

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Namazı kıldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah'ı anın. Güvene kavuştunuz mu namazı tam olarak kılın. Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır." (Nisa, 4/103)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Baliğ, akıllı ve namazı idrak eden mümin, eğer namazı, hatırladığı halde kılmazsa, namazı terk etmesiyle asi olanlardan olur. Hayızlı kadın, baliğ, akıllı, namazı kılma kudreti olan ve namazı hatırlayan bir kişidir. Bu hususta Allah

(c.c)'ın hükmü şöyledir: Ay halinde olan kadına kocasının yaklaşması yasaklanmıştır. Resulullah (s.a.v)'in bu konuyla ilgili hükmü şudur: Ay halinde olan kadına, eğer kocasının yaklaşması haramsa, bu, namaz kılmasının da haram olduğuna delil olmuştur. İşte bu, ay hali dönemindeki bayanın/kadının üzerinden namaz farziyetinin sakıt olacağına delildir. Ay halinde olan kadın, akıllı, baliğ, namaz kılmaya muktedirken namazı hatırlamasına rağmen üzerinden namaz farziyeti sakıt oluyorsa, bu kadının söz konusu namazlarının kazalarını yapması gerekmez. Üzerinden farz sakıt olmuşsa, nasıl olur da olmayan farzın kazasını kılacaktır?

Dedi ki: Bu meseleyle ilgili ihtilaf olduğunu bilmiyorum.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Akledemeyen, deliliği daim olan ve baygın olan kişi, hayızlı olan kadının durumundan daha mahzurludur. Çünkü bu kişilerin kavrayışları yoktur. Ve bu durumları devam ettiği müddetçe farzlar üzerlerinden sakıt olur. Aynen hayızlı kadının ay hali devam ettiği süre içinde üzerinden farzın sakıt olduğu gibi... Ve söz konusu kişiler için namazın kazası yoktur. Bu kişilerden biri kendine gelir veya ay halinde olan kadın temizlenirse, o zaman namazlarını kılmaları gerekir. Çünkü artık onlar da namaz kılma mükellefiyeti olanların şartlarına haiz olmuşlardır.

İSTİHAZE

İSTİHAZENİN HÜKMÜ

[123] Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Malik, Hişam b. Urve'den; o, babasından, babası da Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletmiştir: Fatıma bint Ebi Hubeyş, Resulullah (s.a.v)'e şöyle dedi: "Ben temizlenemiyorum. Bu sebepten dolayı namazı terk edeyim mi?"

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

إنما ذلك عرق وليس بالحيضة فإذا أقبلت الحيضة فدعي الصلاة فإذا ذهب قدرها فاغسلي الدم عنك وصلي

"Bu bahsettiğin hayız kanı değil. Bu, damardan gelen kandır. Hayızlı olduğunda namaz kılmayı bırak. Hayız kanı zamanı bittiğinde üzerindeki kanı yıkayıp namazını kıl."[141]

[124] Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, İbrahim b. Muhammed, Abdullah b. Muhammed b. Akil'den; o, İbrahim b. Muhammed b. Talha'dan; o, amcası İmran b. Talha'dan; o da annesi Hamne bint Cahş'ın şöyle dediğini nakletti: Benim ay halim çok/uzun ve şiddetli geçiyordu. Bu meseleyle ilgili fetva sormak için Resulullah (s.a.v)'in yanına geldim. Resulullah (s.a.v)'i kız kardeşim Zeyneb'in evinde buldum. Ona şöyle dedim: "Ey Allah'ın Resulü! Benim size arz etmem gereken bir meselem var. Ve bu meseleyi konuşmaktan başka

[141] Taberi, Taharet 1/61 no: 104; Buhari, Hayız 1/116 no: 306; Müslim, Hayız 1/262-263.

çarem de yoktur. Ama ben bu meseleyi de konuşmaya hayâ ediyorum." *"Ey filanca! Meselen nedir?"* buyurdu.

Dedim ki: "Benim ay halim çok/uzun ve şiddetli geçmektedir. Bu yüzden namaz kılmama ve oruç tutmama engel olmaktadır. Ne yapayım?"

Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Ben sana pamuk yollarım. Çünkü o, kana engel olur."

Ben "O (kan) bundan daha fazla gelmektedir." deyince *"O zaman onun önünü kapat."* buyurdu. "O bundan daha fazla gelmektedir." deyince de *"Bir elbise kullan."* dedi.

"O bundan daha fazla, suyun aktığı gibi gelmektedir." dedim. Bunun üzerine Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Ben sana iki şeyi emredeceğim, hangisini yaparsan öbürünün mesuliyetinden seni kurtarır. Hangisine güç yetireceğini sen daha iyi bilirsin."*

Sonra şöyle dedi: *"Muhakkak ki bu, şeytanın adımlarından bir adımdır. Allah'ın bilgisi dâhilinde altı yahut yedi gün hayız görüyorsun. Ve daha sonra gusül yap ve kendini temizlenmiş görüp kanaat getirdiğinde, yirmi dört gece ile günleri yahut yirmi üç gece ile günleri içinde namazını kıl. Orucunu da tut, çünkü bu senin için caizdir. Bunu da her ay bu şekilde yap. Aynen kadınların hayız görüp daha sonra hayız müddetlerini tamamlayıp temizlendikleri gibi."*[142]

Bu kısım başka nüshada şöyledir: *"Eğer buna gücün yeterse, öğle namazını geciktirip ikindi namazını da acele edip temizlenmek için gusül eder ve temizlenince önce öğle namazını, sonra ikindi namazını kılarsın. Sonra da akşam namazını geciktirip yatsı namazını da acele edip gusül yaptıktan sonra iki namazı cemederek kılarsın. Ve fecir vaktinde ayrıca gusül edersin."*

---

142 Ebu Davud, Taharet 1/199 -202 no: 287; Tirmizi, Taharet 1/221 no: 128

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu, onun hayız günlerinin sayısının altı veya yedi gün olduğuna dair bilgi sahibi olduğuna işaret eder.

Onun için Resulullah (s.a.v) ona şöyle dedi: *"Eğer buna gücün yeterse, öğle namazını geciktirip ikindi namazını da acele edip temizlenmek için gusleder ve temizlenince öğle namazını, sonra ikindi namazını cemederek kılarsın. Sonra da akşam namazını geciktirip yatsı namazını da acele edip gusül yaptıktan sonra, akşam ve yatsı namazı cemederek kılarsın. Ve fecir vaktinde ayrıca gusül ettikten sonra sabah namazını kılarsın. Buna güç yetirebilirsen orucunu da tut."* Buyurdu ki: *"Bu iki yöntemden birini tercih edebilirsin."*

[125] Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Nafi'den; o, Süleyman b. Yesar'dan; o da Nebi (s.a.v)'in zevcesi Ümmü Seleme'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) zamanında hayız akıntısı fazla olan bir kadının durumunu Ümmü Seleme, Resulullah (s.a.v)'e sormuştur. Resulullah (s.a.v) de şöyle buyurmuştur: *"Her ay bu durum kendisine isabet etmeden önce hayız gün ve gecelerinde namazı terk etsin. Söz konusu gün ve geceler bittikten sonra gusül yapsın. Ve kanın akmasını engelleyecek bir bez parçası kullandıktan sonra da namazını kılsın."*[143]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu üç hadisle amel ederiz. Ve bunlar bir araya getirildiğinde, nezdimizde, üzerinde ittifak edilmiş hadisler olurlar. Bazısında diğerlerine göre fazlalık vardır. Birindeki mana diğerinde olmayabilir. Hz. Aişe'nin Nebi (s.a.v)'den rivayet ettiği hadis, (Fatıma bint Ebi Hubeyş'in) istihaze kanının hayız kanından ayrı olduğuna dair delil teşkil eder. Bunu, Nebi (s.a.v)'in ona şöyle cevap vermesinden anlıyoruz: *"Hayızlı olduğunda namaz kılmayı bırak. Hayız kanının zamanı bittiğinde üzerindeki kanı yıkayıp namazını kıl."*

[143] Taberi, Taharet 1/62 no: 105; Ebu Davud, Taharet 1/1887-188 no: 274; Nesai, Hayız 1/182; İbn Mace, Taharet 1/204 no: 623

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Neticede şöyle deriz: Kadından akan kan birbirinden ayrılıyor ve bazı günlerde kırmızı, kalın ve siyaha yakın olur, bazı günlerde ince ve sarıya yakın yahut ince ve az olur. Kan; kırmızı, kalın ve siyaha yakın olduğu günler hayız günleridir. Kan ince olduğu günler de istihaze günleridir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hz. Aişe hadisinde hayız kanı bittiğinde gusül zikredilmeyip kanın yıkanması zikredilmiştir. Biz de hayız bittiğinde guslün gerekliliğinin ispatını Allah (c.c) kelamından alıp çıkardık:

"Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: O bir ezadır (rahatsızlıktır). **Ay hâlinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah çok tevbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever."** (Bakara, 2/222)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah en doğrusunu bilir:

يَطْهُرْنَ / **"Temizleninceye,"** bu temizlenme, hayız kanın bitmesi manasına gelmektedir.

فَإِذَا تَطَهَّرْنَ / **"Temizlendikleri vakit"** bu da suyla yapılan temizliktir.

Ayrıca Resulullah (s.a.v)'in sünnetinde beyan buyurduğu üzere taharetin suyla olması gerektiğini anlıyoruz: Bu da gusüldür.

Hamne bint Cahş hadisinde ise, hayız kanının bittiğini gördüğünde gusül yapmasını emretti. Sonra Hamne'nin hadisinde namazla emretmiştir. Buradan yola çıkarak, bu, eşinin onunla cinsî temasta bulunma imkânı olduğuna delil teşkil etmiştir. Çünkü Allah (c.c) ona hayızlıyken yaklaşılmamasını emretmiştir. Ve temizlendiğinde onunla cinsî teması hela kılmıştır. Nebi (s.a.v) de istihaze kadının hükmünü taharet hükmü saydığından bu durumdaki kadının yıkanıp namaz kılması helal olmuştur. İşte bu yüzden (bu hadis,) istihaze olan kadınla cinsî temasta bulunmanın helal olduğuna delil olmuştur.

(Soru soran) dedi ki: İstihaze durumunda olan kadın, sünnetin delaletine dayanarak hayızdan temizlenmek için taharet guslü yapar. Ve her namaz için abdest alır. Bu durum, sünnetteki, çıkması halinde abdesti bozan, ön ve arkadan çıkan ve eseri olup olmaması arasında fark olmayana kıyasla söylenmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ümmü Seleme'nin, Resulullah (s.a.v)'e istihaze kanıyla ilgili olarak bir kadına ilişkin sorusundan, söz konusu kadının kanının kesilmeden devam ettiği anlaşılmaktadır. Kadına, başına bu olay gelmeden önceki her ay hayız gün ve gecelerinde görmüş olduğu hayız kanına denk gelen gün ve gecelerinde namazı terk etmesi emredilmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu durumdan anlaşılıyor ki, eğer kadın düzenli bir şekilde hayız kanı görüyor ve düzenli bir şekilde taharet görüyorsa, hayız için bir müddet söz konusu değildir. Kadın bir yahut bir günden daha fazla bir müddet hayız kanı görürse, görmüş olduğu bu kan hayız kanı sayılır. Aynı şekilde, eğer görmüş olduğu kan on günü geçecek olursa, yine hayız kanı sayılır. Çünkü Nebi (s.a.v) ona, başına bu olay gelmeden önce görmüş olduğu gün ve gece adedince namazı terk etmesini emretmiştir. Ona ancak "şu kadar gün ve gece geçirmemen" gibi bir ifade kullanmamıştır. [Zamanı her kadına göre değişebilir.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kadının kanaması başlayıp hayız kanı mı, başka bir kan mı olduğunu bilemeyecek kadar kanaması devam ederse; eğer kanın durumu da farklıysa, kanın kalın, kırmızı ve siyaha yakın geldiği günlerdeki kan hayız kanıdır. İnce geldiği günlerdeki kan, istihaze kanıdır. Ama kan hiç değişmiyorsa, bu meseleyle ilgili iki görüş vardır:

Birinci görüş: Namazı altı yahut yedi gün terk ettikten sonra gusül yapar ve namazını kılar. Çoğu kadının hayız müddetinde olduğu gibi...

(Soru soran) dedi ki: Bu, Hamne bint Cahş hadisinde geçen ifadeye göredir. Şöyle dedi: Çünkü hadiste onun hayız süresi zikredilmediği halde, onun hayız süresinin altı yahut yedi gün olması emredilmiştir.

İkinci görüş: Namazı, kadınların hayız sürelerinin en azı olan bir gün ve gecesi kadar terk etmesidir. Sonra gusül yapar ve namazını kılar. Bu süreden sonra da kocası onunla cinsî münasebette bulunabilir. Ama ihtiyaten kadınların ortalama yahut ondan biraz fazla beklemesi gerekir, benim yanımda müstehab olan da budur.

Bu görüşü öne süren şöyle dedi: Hamne hadisinde hayız müddetinin altı yahut yedi gün olduğuna işaret eden bir nas olmamasına rağmen, Ümmü Seleme'nin hadisinde mevcut olan ihtimal onun hadisinde de muhtemeldir. Onda da hayız müddetinin altı yahut yedi gün olduğu hususuna delalet vardır. Çünkü o hususta Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştu: *"Altı yahut yedi gün hayız gördükten sonra gusül yap ve temizlendiğini görünce namazını kıl."* Muhtemeldir ki, *"temizlendiğini görünce"* deki ifade, suyla taharet yapmaktır. Bu, akan kırmızı kandan temizlendikten sonraki zaman içindir.

Dedi ki: Ve muhtemeldir ki kandan temizlendikten sonra suyla temizlenmiştir.

Dedi ki: Hamne, Talha'nın yanında (hanımı) olup ona çocuk doğurduğunu bilmekteyiz. Söz konusu konuşmasını da temiz olduğunda yapmıştır. Kanın kendisinden akar vaziyette geldiğini anlatmıştır. Kendisi bu durumdayken Talha'nın ona yaklaşmadığı, kavranabilen bir durumdur. Zaten kendisi de bu durumdayken rahatça kocasına teslim olamazdı. Zeynep'in, Resulullah (s.a.v)'in yanındayken kendisine bu durumun isabet etmiş olması, istihaze olan ilk kişi olma ihtimaline delil teşkil edebilir. Bu durum buluğ döneminden epey zaman sonra olmuştur. İşte bunlar göz önünde bulundurulduğunda, daha önce onun hayız süresinin altı yahut yedi gün olduğuna işaret eder. O, Nebi (s.a.v)'e durumunu sorduğunda hayız süresinin altı veya yedi olduğunu hususunda şüpheye düşmüştür.

Onun için ona eğer hayız süresi altıysa altı yahut yediyse yedi gün namazı terk etmesini emretmiştir. Hadiste zikredildiği gibi, şüpheye düşüp altı gün için sorduğunda ona "altı" dedi. Yahut yedi gün için sorduğunda ona "yedi" dedi. Devam ederek *"Aynen kadınların hayız görüp daha sonra hayız müddetlerini tamamlayıp temizlendikleri gibi"* buyurdu.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın bilgisi dâhilinde altı yahut yedi gün hayız görüyorsun."* Muhtemeldir ki sen, -Allah biliyor- altı yahut yedi gün hayız görüyorsun, demektir

Dedi ki: Bu, verilmek istenene en yakın olanıdır. Allah en doğrusunu bilir.

Dedi ki: Hamne hadisinde Resulullah (s.a.v) ona şöyle dedi: *"Gücün yeterse öğle ile ikindiyi bir gusülle cem et. Akşam ile yatsıyı da bir gusülle cemet. Ve sabah namazını bir gusül ile kıl."* Ona şunu da öğretti: İki hususta kendisi için kolay olanı seçebileceğini ve eğer birincisi olan, hayız kanı bitiminde yıkanıp temizlenmesi halinde daha sonra gusül yapması gerekmeyeceğini öğretmiştir.

Birisi şöyle sorabilir: Hayızdan dolayı gusül yapıp temizlenen kadının hükmünün istihaze için de geçerli olduğunu gösteren bir rivayet var mıdır? Çünkü Hamne hadisi bunun muhayyerlik içinde olduğunu göstermektedir. Başka bir şey de onun yerini tutabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İstihaze ile alakalı olarak kapalı hadis rivayet edilmiş olmasına rağmen, bu hadislerin açıklanmasında bu manaya işaret eden deliller vardır. Allah (c.c) en doğrusunu bilir.

Birisi şöyle sorabilir: İstihaze ile ilgili olarak zikrettiklerin dışında başka bir rivayet var mıdır?

Ona şöyle denir: Evet, var.

[126] Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Sa'd, İbn Şihab'dan; o, Amra'dan; o da Hz.

Aişe'den şöyle nakletti: Ümmü Habibe bint Cahş yedi sene istihaze olmuştu. Resulullah (s.a.v)'e durumunu sordu. Hz. Aişe şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) ona şöyle dedi: *"Bu hayız kanı değil. Bu bir damardır* (damardan akan kandır)*. Gusül yap ve namazını kıl."* Hz. Aişe şöyle dedi: O, elbiselerin yıkandığı bir kabın içine otururdu ve kanın kırmızılığı suyun yüzeyine çıkardı. Sonra içinden çıkıp namazını kılardı.[144]

[127] Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, ez-Zühri'den; o, Amra'dan; o da Hz. Aişe'den şöyle nakletti: Ümmü Habibe istihaze olmuş ve yedi yıl namaz kılmamıştı. Resulullah (s.a.v)'e bu durumunu sorunca ona şöyle dedi: *"Bu bir damar kanıdır, hayız değil."* Resulullah (s.a.v) ona yıkanıp namazını kılmasını emretti. O her namaz için yıkanırdı. Bir kabın içine oturur ve suyun yüzeyinde kanın kırmızılığı görünürdü.[145]

Birisi şöyle derse: Bu, sabit bir hadistir. Senin kabul ettiğin hadislere muhalefet etmiyor mu?

Derim ki: Hayır, burada Resulullah (s.a.v) ona her vakit gusül yapmasını emretmemiştir. Sadece kendisine gusül yapıp namazını kılmasını emretmiştir.

Şöyle derse: Peki, onun her namaz için gusül yapmadığını nereden çıkarıyorsun, belki kendisine bu emredilmiş ve emredildiğinin dışında başka bir şey yapmamıştır.

Ona şöyle deriz: Sen onun bir kap içinde, kan suyun yüzeyine çıkıncaya kadar oturduğunu, sonra ondan çıkıp namazını kıldığını ve bu gusülle temizlendiğini söyleyebilir misin?

Dedi ki: Bedeni suyun içindeyken, suyun yüzeyine çıkacak kadar kanın kırmızılığı olduğu bir kabın içinde olması, taharetine mani bir durumdur.

---

144 Müslim, Hayız 1/264 no: 64/334; Buharî, Hayız 1/122 no: 327

145 Müslim, Hayız 1/264 no: 64/334; Buharî, Hayız 1/122 no: 327

Bu sebepten dolayı gusül yapmadan tahareti sağlamış sayılmaz. Ama belki de o, gusül etmektedir.

Dedim ki: Onun bir kap içinde suyun içinde oturmasının kendisine emredilen bir durum olmadığını kabul ediyor musun?

"Evet" dedi.

Dedim ki: O zaman onun gusletmesinin kendisine emredilen bir durum olmayıp -inşaallah- Allah'a kulluk vesilesi kılma isteği olduğunu da inkâr etmiyorsun. Bu, onun muhayyerliği içindedir. Çünkü onun, emredilmediği halde gusletme gibi bir salahiyetinin var olduğunu görmez misin?

"Evet" dedi.

[128] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hadisi Zührî'nin dışında da rivayet edenler olmuştur. Nebi (s.a.v) ona her namaz için gusül yapmasını emretmiştir. Bunu bu isnadla/senetle Amra'dan rivayet etmiştir. Zührî'nin hafızası ondan daha iyidir. Bu rivayette öyle bir şey rivayet edilmiş ki rivayetin yanlış olduğuna işaret etmektedir.

Dedi ki: Namazı أقرائها / Kuru' kadar terk eder. Hz. Aişe şöyle dedi: الأقراء / Kuru' temizlenme günleridir.

Devamla dedi ki: Söyleyebilir misin, eğer rivayetler sabit olurlarsa, hangisini temel alırsın?

Dedim ki: Hamne bint Cahş'ın hadisini temel alırım. Bu hadisin içinde "hayız kanı kesildikten sonra gusül yapılması gerekir" ifadesi -her namazda olmamakla beraber- geçmektedir.[146]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: *Birisi şöyle diyebilir:* Bu haberin dışında başka bir delil var mıdır?

Deriz ki: Evet, var. Allah (c.c) şöyle buyurdu: **"Sana kadınların ay halini sorarlar. Dedi ki: O, bir rahatsızlıktır." "Temizlendikleri vakit"** ifadesine kadar (Bakara, 2/222) Resulullah (s.a.v)'in sünneti de taharetin

[146] *Marife*, Hayız 1/377-378

gusülle olduğuna, hayızlı olan kadının namaz kılmayacağına ve taharet üzere olan kadının namaz kılacağına dair delil teşkil etmiştir. Namaz açısından istihaze içinde olan kadını taharet üzere kabul etmiştir. Ama normalde taharet üzere değerlendirilmez. Bu durumda olan kadının üzerine hayız bitimi ve cünüplük olmadan, gusül vardır.

Dedi ki: Ama biz, Nebi (s.a.v)'in istihaze içinde olan kadına her namaz için abdest almasını emrettiğini rivayet ettik.

Dedim ki: Evet, bunu rivayet ettiniz. Ve biz bunu Resulullah (s.a.v)'in sünnetine kıyas ederek/dayanarak kabul ediyoruz. Biz sünnete uymayı kıyasa tercih ederiz.

İSTİHAZE MESELESİYLE İLGİLİ İHTİLAFLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: *Bana birisi şöyle dedi:* İstihaze içinde olan kadın namaz kılabilir. Ama kocası ona yaklaşamaz. Onun mezhebinin mensubu birisinin, bu görüşü için öne sürdüğü hüccetin Allah (c.c)'ın şu kavli olduğunu iddia etti: **"Sana kadınların ay halini sorarlar. Dedi ki: O, bir rahatsızlıktır."** (Bakara, 2/222) **"O bir rahatsızlıktır"** ifadesiyle ilgili şöyle dedi: Bu durumda, kocanın eşine yaklaşması günah sayıldığından dolayı onunla cinsî münasebette bulunması helal olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona şöyle deriz: Allah (c.c) hayızlı kadının rahatsızlığı dolayısıyla ona yaklaşılmamasına hükmetmiştir. Resulullah (s.a.v)'in sünneti de, Allah (c.c)'ın hükmünün hayızlı kadının namaz kılmayacağına dair delil teşkil etmiştir. Allah (c.c)'ın hükmü ile Resulullah (s.a.v)'in hükmü şuna delalet etmişlerdir: Kocanın eşine yaklaşmaması gereken vakit, hayız kanı dolayısıyla namaz kılamadığı vakittir, dersek bu doğru mudur?

Dedi ki: Evet, doğrudur.

Ona şöyle deriz: Hayızlı kadın gusletse de namaz kılması, Kur'ân'ı ellemesi ona helal değildir.

Dedi ki: Evet, doğrudur.

Ona şöyle deriz: Resulullah (s.a.v)'in hükmü, istihaze günlerinin taharet günleri kapsamında olduğuna hükmetmiştir. Allah (c.c) kadının taharetlenmesi halinde, eşine onunla cinsî münasebeti helal kılmıştır. Bu tutumunla sen, kadının temizlenmesi halinde, Allah'ın Kitabında helal kıldığını haram sayarak muhalefet ettin. Resulullah (s.a.v)'in sünnetine hüküm olması cihetine muhalefet ettin. Hayız günlerinden dolayı gusletmesi, istihaze günlerinde namaz kılması için geçerlidir. Hâlbuki Resulullah (s.a.v), iki kan arasını, hükmüyle ayırmış ve şöyle buyurmuştur:

إنما ذلك عرق وليس بالحيضة / *"Bu bir damardır* (damardan akan kandır). *Hayız kanı değil."*

Dedi ki: Ama o rahatsızlıktır.

Dedim ki: Resulullah (s.a.v), hükmüyle bu iki kan arasını ayırdığını beyan buyurmuştur. Hayızlıyken rahatsızlık döneminde namaz kılması haram kılınmıştır. Bir de rahatsızlık dönemi taharet dönemi kabul edilip namazı terk etmesi haram sayılmıştır. Peki, Resulullah (s.a.v)'in aralarını ayırdığını, sen nasıl birleştirdin?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona şöyle deriz: Eğer bir kadında yaratılışında ıslaklık ve rahatsız edici akıntı söz konusu ise bu durumundan dolayı ona yaklaşmak haram olur mu?

Dedi ki: Hayır, olmaz. Çünkü bu, hayız rahatsızlığı değildir.

Derim ki: Aynı şekilde istihaze rahatsızlığı da hayız rahatsızlığı değildir.

"HAYIZ KANI ÜÇ GÜNDEN DAHA AZ OLMAZ" DİYENLERE REDDİYE

İmam Şafiî (r.a) şöyle dedi: Bir kısım insanlar, hayız kanı ve istihaze kanı meselesiyle ilgili olarak bize muhalefet ederek şöyle dedi: Hayız kanı üç günden daha az olmaz. Hâlbuki bize göre kadının, hayız kanını bir gün yahut iki gün yahut üç günü tamamlamadan hayızlı olmadığı ve temizlendiği anlaşılırsa, söz konusu temiz olduğu zaman dilimi içinde kılmamış olduğu namazları kaza eder.

Muhalif görüşe göre: Hayız kanı on günden daha fazla da olmaz. Hayız kanı on günden bir tam gün yahut bir tam günden daha az veya daha fazla olursa, bu kan istihaze kanı hükmünde değerlendirilir. Ve iki kan arası on beş günden daha az olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu görüşü savunana şöyle deriz: Bir meseleyle ilgili olarak "İlmen bir yükümlülük söz konusu olmasına/ön görülmesine rağmen bir şey olmaz." Bunu bu şekilde demenin açık bir hata olduğunu görmez misin? Bundan dolayı ya mesuliyet altına giriyor yahut meseleyi kavrayamıyor ve ilmin zıddına bunu söyleme hakkının olmadığını idrak etmiyor musun?

Muhalif dedi ki: Benim dediğimin dışında söylenenler caiz değildir. Bu hususta ister delil olsun ister olmasın fark etmez.

Dedim ki: Bir kadın gördüm ki, onun halen bir gün hayız gördüğüyle ve bir günü aşmadığıyla ilgili bana net bir delil getirdi. Ve başka kadınların halen üç günden daha az hayız kanı gördükleriyle ilgili bana kesin delil getirildi. Başka kadınların da halen on beş gün hayız kanı gördükleri ve başka bir kadın yahut birden daha fazla kadınla ilgili halen on üç gün hayız kanı gördükleri bana ispat edildi. Peki, bu ilim bize kesin bir bilgi olarak

ispat edilmesine rağmen sen nasıl oluyor da bunun bu şekilde olmayacağını iddia ediyorsun?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Buna karşın o muhalif şöyle dedi: Ben bunu Enes b. Malik'ten gördüğüm bir şeye dayanarak söyledim.

Ona şöyle dedim: Celd b. Eyyub'ün hadisi değil mi?

"Evet" dedi.

[129] Şöyle dedim: Bize İbn Uleyye, Celd b. Eyyub (el-Basrî)'dan; o, Muaviye b. Kurra'dan; o da Enes b. Malik'ten şöyle dediğini nakletti: Kadının kuru' üç yahut dört gün olup on günde de nihayet bulur. Bana İbn Uleyye şöyle dedi: Celd b. Eyyub, A'rabi bir şahıs olup hadis bilmez.[147]

Ayrıca (muhalif) bana şöyle dedi: Enes'in ailesinden bir kadın istihaze kanı gördü ve bu meseleyle ilgili olarak fetva, -Enes hayattayken- İbn Abbas'dan soruldu. Enes'in yanında hayızla ilgili zikrettiğin ilim varken bir başkasına,(Enes'in ailesinden biri niçin bu meselenin çözümü için İbn Abbas'a gitsin) ilmî çözümü olan meseleyle ilgili sorması makul bir durum değildir.

Ben ve sen, Celd'den böyle bir hadis tesbit edemedik. Ancak hıfzında kendisinden daha az hatalı olanın rivayeti delil alınır. Hâlbuki sen bununla, Enes'in sabit olan rivayetini terk etmiş olmuyor musun?

O şöyle dedi: Eğer kişi evlenecek olursa, -aybaşı hali için biçilen müddet olarak- bekâr olan kadının hakkı yedi, dulun hakkı da üç gündür. Bu, Nebi (s.a.v)'in sünnetine muvafik bir durumdur. Sen, sünneti ve Enes'in kavlini terk etmene rağmen İbn Abbas'ın görüşünü kabul ettiğini söylüyorsun. Ama meselenin, söylediğinin hilafında olduğunu biliyor musun?

Yine dedi ki: Yanında Enes'in sabit rivayeti var mıdır?

---

147 *Marife*, Hayız 1/382 - 383

Dedim ki: Hayır, ne ben ne de hadis ehli biri yanında sabittir. Bunu sana söylemedeki amacım, senin delil olma imkânı olmayan hangi hüccet arkasında saklandığını bildiğimi sana göstermek içindir.

Dedi ki: Peki, Enes b. Malik yanında sabit olsaydı?

Dedim ki: Sabit olmayan bir şeyi soruyorsun.

Dedi ki: Bana sabitmiş gibi cevap ver.

Dedim ki: Dediğinin bir harfi dahi sabit değildir.

Dedi ki: Nasıl olur?

Dedim ki: Eğer üç gün hayız kanı gören kadını gördüğünü haber vermiş olsa da şunu kastetmiş olur. -İnşaallah- Kadının hayız kanı görmesi aynı olup üç gün hayız kanı gören on güne dönüşmez. Ve on gün hayız kanı gören de üç güne dönüşmez. Hayız kanı göründüğü sürece hayız devam eder. Şöyle demedi: Hayız kanı üç günden daha az ve on günden daha fazla olmaz. O -inşaallah- Şöyle diyenlerden daha âlim biridir: Allah'ın yarattığı hiçbir kadın hayızlı halinin ne kadar olduğunu bilemez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu aslı olmayan şeyi söyleyen kişi şunu ekledi: Hiç kimsenin helal veya haram hakkında Allah'ın Kitabında yahut sünnette yahut icmada yahut kıyasta olmayan şeyle ilgili söz söyleme hakkı yoktur.

Birisi şöyle derse: Hayız gün sayısının on gün olduğu bilinen kadın, hayız günü değişip kanı bir gün gördükten sonra kanı görmez olup sonra başlangıç günü olan onuncu gün görse, birinci günde hayızlı ve ardı sıra gelen sekiz günde temiz olmasına rağmen onuncu gün tekrar kanı görmezse, hayızlı sayılır mı?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: O kişi ekleyerek şöyle dedi: Mesele eğer olduğu gibi kalsa, ancak onuncu günden sonra beş yahut on gün hayız kanı görmüştür, dersek o zaman birinci gün ve onun sonrasındaki sekiz gün de hayızlıdır denilir mi?

Şöyle deyip demediğini bilmiyorum: Onuncu gün ve sonrası istihaze içinde olduğundan dolayı temizdir. Yahut şöyle dedi: Onuncu günden sonra istihaze içinde olduğundan dolayı temizdir. Bu sözünden dolayı arkadaşı onu kınadı. Ve ona şöyle derken duydum: Subhanallah! Bu gibi meselede hataya düşen kişinin hiçbir mesele hakkında hiçbir zaman fetva vermesi doğru değildir.

Kadını; kan gördüğü günlerde temiz ve temiz olduğu günlerde de hayızlı saydı. Ve her iki meselede ona muhalefet etti: Önce, birinci günde, sekizinci günde ve onuncu günde temiz olduğunu iddia etti. İkincisinde ise, birinci günde temiz ve ondan sonraki sekiz gün içinde, ayrıca onuncu gün ve sonrasını on günü tamamlamak şartıyla hayızlı olduğunu saydı. Sonra eğer önce üç gün hayız kanı görse, sonra dört yahut beş gün temiz olsa, daha sonrada üç yahut iki gün hayız kanı görse, bu durumda kanı gördüğü günlerde ve görmediği günlerde hayızlı sayılacağını iddia etti. Ve şöyle dedi: Eğer hayız kanı, iki hayız kanı arasındaki temiz günlerden daha fazla yahut onlar kadar olursa, hayız günlerinden sayılırlar. Ama temiz günler kan gördüğü günlerden daha fazla olursa, hayız günlerinden sayılmazlar.

İmam Şafiî şöyle dedi: Ona şöyle dedim: Önce eksik olan bir şeyi kınadın. Sonra bir baktım ki kınadığına yakın bir yol tuttun. Önce kınayıp sonra kınadığın görüşün aynısını söylemen doğru bir davranış değildir.

Dedi ki: Ancak ben şöyle dedim: Eğer iki kan arası, temiz gün sayısından daha fazla yahut onlar kadarsa o zaman nasıl olur?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona şöyle dedim: Bunun öyle olduğunu sana kim söyledi?

Dedi ki: Haydi ne diyeceksen de. "Temiz günler hayızlı günler içinde sayılır mı?" Bunu sen dedin mi?

Dedim ki: Bunda şüphe yoktur. Bunu bir haber neticesinde mi dedin?

Dedi ki: Hayır.

Dedim ki: Kıyas neticesinde mi?

Dedi ki: Hayır.

Dedim ki: Mantıkla mı?

"Evet" dedi.

Kadın kanı hiç görmez. Yalnız bir defa gördükten sonra ondan kesilir.

Dedim ki: Kanı kesik olduğunu izah ettiğin kadın, hayız yerine bir şey koyar, eğer koymuş olduğu nesne üzerinde kanın, velev ki akan kan şeklinde olmasa da en azından kırmızı veya bulanık olması gerekir. Ama temiz olduğu günlerde koymuş olduğu nesne üzerinde beyazlıktan başka bir şey görmez.

Dedi ki: Eğer kadın koymuş olduğu nesnede temizliğine işaret eden beyazlığı bir yahut iki gün gördükten sonra hayızlı olduğu günler içinde kan kendisine dönerse?

Dedim ki: Beyazlığı gördüğü zaman dilimi içinde, bu süre bir saat olsa da, kanı görünceye kadar taharet üzere olduğu kabul edilir.

Dedi ki: Bunu kim söyledi?

Dedim ki: İbn Abbas.

Dedi ki: Bu, İbn Abbas'tan rivayet edilmiş mi?

"Evet, ondan bu sabit olup aynı zamanda Kur'ân'ın manasına uygun olan ve mantıklı olandır." dedim.

Dedi ki: Nasıl?

Dedim ki: Allah (c.c) kadınlar hayızlıyken onlardan uzak kalınmasını emretmiştir. Ve temizlendiklerinde onlara yaklaşılmasına müsaade etmiştir. Anladım ki (yahut biz anladık ki) hayız, ancak kanın gelmesiyle olur. Temizlik de onun kalkması/kesilmesi ve beyazlığın görünmesiyle olur.

Dedi ki: Hayır.

Dedim ki: Her ay on gün hayız görüp sonra bu durumu değişip her iki ay yahut senede yahut on senede yahut on sene sonra hayız gün sayısı otuz olan bir kadın hiç gördün mü? Bu durumundan dolayı şöyle desin: Namazı her ay on gün hayız gün sayımı kadar terk ediyorum.

Dedi ki: Öyle bir hakkı yoktur.

Dedim ki: Kur'ân; kanı görürse hayızlı olduğuna, kanı görmezse hayızlı olmadığına delalet etmektedir.

Dedi ki: Evet, doğrudur.

Dedim ki: Mantıklı olan da budur.

Dedi ki Evet, doğrudur.

Dedim ki: O zaman sen, niçin bizim dediğimizi demiyorsun. Hâlbuki bizim dediğimizi dersen hem Kur'ân'a hem de akla uygun olana muvafakat etmiş olursun.

Orada bulunanlardan biri şöyle dedi: Meselenin aydınlanmayan bir kısmı daha var.

Dedim ki: Nedir o?

Dedi ki: Kadın bir gün hayız kanı görüp bir gün temizlense ve bu durum on gün devam etse, söz konusu günlerin tamamını hayız sayar mısın, yoksa kanı gördüğünde hayızlı, görmediğinde de temiz mi sayarsın?

Dedim ki: Kanı gördüğünde hayızlı, görmediğinde de temiz sayarım.

Dedi ki: O zaman bu durumda olan kadın eğer boşanmışsa, iddeti altı günde biter?

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunu söyleyen kişiye şöyle dedim: İlk görüşünle bu görüşün arasında delil açısından hangisinin daha zayıf olduğuna karar veremiyorum.

Dedi ki: Bu söylediğimde delil olarak ne gibi bir zaafım var?

Dedim ki: Kullandığın delil, bir gün namaz kılması ve bir gün hayızlı olduğundan dolayı namazı terk etmiş olmasıdır. Hâlbuki bunlar arasında fark vardır.

Dedi ki: Ne demek istiyorsun?

Dedim ki: İddet açısından namazın belirleyiciliği yoktur.

Dedi ki: Nasıl olur?

Dedim ki: Hayızdan kesilip artık hayız görmeyen ve hamile olan kadının namazı terk etmeden iddet tamamladığı bilinen bir durumdur. Yoksa bu durumda olan kadınlar, iddetlerinde hayız günleri kadar namazı terk etmeden iddet yapmış olmazlar mı?

Dedi ki: Hayır. İddetlerini namazlarını terk etmeden tamamlarlar.

Dedim ki: Kadın boşandığında, baygın kalır yahut deli olur yahut aklî melekesini kaybederse, bu durumdaki bir kadın hiçbir namaz kılmadan iddetini bitirmiş olmaz mı?

"Evet, doğru" dedi.

"Bazı günleri namaz kılıp bazı günleri namazı terk etmeden iddetini tamamlayacağını, iddianın hilafında olanını nasıl kabul ediyorsun?" dedim. "Akıl yürüterek ve zaten namaz iddetten değildir." dedi.

Dedim ki: Normal kadınlar gibi hayız görüp normal kadınlar gibi temizlenen bir kadın, eğer üç hayız kanı gördükten sonra kendi içinde şüpheye düşse?

Dedi ki: Temizliği (istibrası) netleşmeden nikâhlanmaz.

Dedim ki: Bu durumdaki kadın, iddetini hayız yoluyla yahut ay sayısı yoluyla değil de istibra (rahim temizliği) yoluyla yapmış olur.

"Evet. Eğer hamileliğe işaret eden herhangi bir emare söz konusu olursa bu şekilde yapar." dedi.

Dedim ki: Peki, ay sayısı ile iddet yapan kadın da eğer şüpheye düşerse, gene nikâhtan men edilir mi?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Çünkü şüpheye aynı şey için düşmüştür.

"Evet, doğru" dedi.

Bir gün hayız kanı gören, bir gün temizlenen kadının durumu, bahsi geçen ve şüpheye düşüp hamilelikten beri olmayan kadının durumundan daha iyidir. Allah (c.c)'ın iddet meselesinde iki mana koyduğunu idrak etmiş bulunuyoruz: Bera (rahim temizliği) ve kulluk açısından iddet tamamlama. Boşanmanın iddeti üç ay yahut üç kuru' ve hamile kadının iddeti doğum yapmak olup bu da beranın (temizlenmenin) zirvesidir. Üç kuru'da, bera ile beraber kulluk manası da vardır. Çünkü kadınların düzgün hayız görmeleri halinde, rahimlerinin hamilelikten beri olduğunu göstermek için kâfi gelir. Her iddette mutlaka temizlenme olduğunu anlamış bulunuyoruz. Yahut bera ile beraber kullukta artış vardır. Çünkü bir iddet, üç aydan yahut üç kuru'dan yahut dört ay on günden daha az olmadığı ve kadın hamileyse doğum yapmasıyla iddettin tamamlanacağı anlaşılmıştır.

Bir gün hayız görüp bir gün temizlenmek, bera manasına gelmez. Bununla sen, hayız yoluyla ve ay sayısı ile iddeti iptal etmiş ve şüpheye düşmesi halinde de rahim temizliği belli oluncaya kadar devam etmesi gerektiğini beyan etmiş gibi olursun. Aynen bir gün hayız kanı görüp bir gün temizlenen kadın için gerekeni iddia ettiğin gibi...

HAYIZ KANI

[130] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, Hişam b. Urve'den; o da Fatıma bint el-Münzir'den, Esma'nın şöyle dediğini duyduğunu nakletti: Hayız kanı isabet eden elbisenin hükmünü sorduğumda Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu:

حتيه ثم اقرصيه بالماء وانضحيه وصلي فيه / *"Önce ovala/çitile, sonra suyla yıka, sonra da üzerine su serp ve onunla namaz kıl."* [148]

[131] Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle haber verdiğini söyledi: Bize Malik, Hişam b. Urve'den; Fatıma'nın Esma'dan bu manaya gelen bir rivayetini nakletti: Ancak "ovala/çitile" demiş, *"suyla yıka"* dememiştir.[149]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Süfyan'ın Hişam b. Urve'den naklettiği hadisi alırız. O hadiste "su" lafzı hıfzedilmiştir. Başkası da Hişam'dan bu şekilde rivayet etmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu, hayız kanının necis olduğuna delil teşkil eder. Onun dışında kalan her kan da necistir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Onu ovalamak, çitilemektir. "Suyla" demesi de suyla yıkanmasıdır. Üzerine su serpilmesini emretmesi de kanın bulunduğu kısmın dışında kalan yerin üzerine su serpmektir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Necaseti, suyla yıkamanın dışından bir şey temizlemez. Suyu serpmek -Allah en doğrusunu bilir- ihtiyarî bir durumdur.

[132] Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle dedi: Bana İbn Aclan, Abdullah b.

---

[148] Buhari, Adet kanı 1/116 no: 307; Müslim, Taharet 1/240 no: 110/291

[149] Buhari, Adet kanı 1/116 no: 307; Müslim, Taharet 1/240 no: 110/291

Rafi'den; o da Nebi (s.a.v)'in zevcesi Ümmü Seleme'den şöyle nakletti: Hayız kanı isabet eden elbisenin hükmü Nebi (s.a.v)'e sorulduğunda şöyle buyurdu:

"Ovalar/çitiler, sonra suyla yıkar, sonra da onunla namaz kılar."[150]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hadis de Ebu Bekir'in kızı Esma (r.anha)'nın hadisi gibi olup o hadisi alır ve onunla amel ederiz. Ve o hadiste dediklerimiz için deliller vardır: Su serpmenin muhayyerlik dairesi içinde değerlendirilir. Çünkü Ümmü Seleme'nin hadisinde üzerine suyun serpilmesini emretmemiştir. Ama suyla yıkamayı hem onun hem de Esma'nın hadisinde emretmiştir.

Rebi', İmam Şafii'nin şöyle dediğini haber verdi: Biz bununla görüş beyan ediyoruz.

Rebi' şöyle dedi: Bu, onun son sözüdür: -Yani İmam Şafiî'nin- Hayız'ın en azı bir gün ve bir gecedir. Hayız'ın en fazlası on beş gün ve temizlik süresinin en azı da on beş gündür. İlk hayız kanı gören kadının, hayız kanının devam etmesi halinde, ona namazı on beş gün terk etmesini söyleriz. Eğer hayız kanı on beş günde kesilirse, bu sürenin tamamı hayız sayılır. Ama hayız kanı on beş günü aşarsa, istihaze kanı gördüğü anlaşılır ve ona hayız gördüğü ilk gün ve gecesinin dışında kalan on dört gün için namazını iade etmesini söyleriz. Çünkü hayız süresinin bir gün olma ihtimali olduğu gibi daha fazla olma ihtimali de vardır. Bu ihtimal mevcut olduğundan dolayı, namaz, üzerine farz olmaya devam eder. Kat'i bir delil olmadan namazı terk ettirmemiz doğru değildir. Bu durumdayken söz konusu on dört gün içinde oruç tutması halinde de temiz sayılmaz.

Aynı şekilde kat'i olarak temiz olduğu anlaşıldığı durumlarda oruç farz olmaktadır. Oruç farziyetini yerine getirirken taharet üzere olup olmadığı noktasında müşkül içinde olunca, orucu, kat'i bir taharet üzere olmadan geçerli sayılmaz.

---

[150] İmam Ahmed, *Müsned*, 2/223

Aynı şekilde Kâbe'nin etrafındaki tavafı on beş gün geçmeden geçerli sayılmaz. Çünkü bir kadının -bilebildiğimiz kadarıyla- en fazla hayız gördüğü süredir. Bu süre geçtikten sonra tavafını yapar. Çünkü ilmen, on beş gün geçtikten sonra temizlendiği kabul edilir. Ama bir gün hayız görüp bir gün taharet görene, taharet gördüğü günde gusülden sonra namaz kılmasını söyleriz. Çünkü bunun taharet olma ihtimali olduğundan dolayı, namazı bu durumda terk etmez. Söz konusu günden sonraki gün olan üçüncü günde kan gelirse, ondan önceki gün olan, taharet gördüğü gününde hayız günü olduğu anlaşılır. Çünkü taharet en az on beş gün olması gerektiğinden dolayı o bir günün taharet günü olma ihtimali kalmamıştır. Buna rağmen her taharet gördüğünde de gusül yapıp namaz kılması gerektiğini söyleriz. Çünkü gerçek manada taharet olma ihtimali olduğundan dolayı bu böyle olmalıdır. Eğer ondan sonra tekrar kan gelecek olursa, o günün de taharet günü olmadığı anlaşılır ve bu durum on beş gün doluncaya kadar devam eder. On beşinci günde kan kesilirse, söz konusu sürenin tamamının hayız olduğu anlaşılır. Ama on beş günü aşarsa, ona şöyle deriz: İlk gün ve gecesi hariç namazı terk ettiğin her günün namazını iade et, çünkü hayız süresinin sadece bir gün olma ihtimali de vardır. Kesin bir hayız olmadan namaz terk edilmez.

Bu hüküm, hayız gün sayısını bilmeyen ve hayız kanı görmeye başlamasıyla istihaze kanı gören kadın için geçerlidir.

Ama hayız gün sayısını bilmesine rağmen kanı devam eden kadın, her ay hayız gördüğü gün ve geceler içinde namazı terk eder. Söz konusu gün ve geceler bittikten sonra gusül yapar ve namazını kılar. Geriye kalan günlerde de her namaz vakti için abdest alır. İkinci ayda da hayız gördüğü günler geldiğinde namazı terk eder. Söz konusu günler bittikten sonra da gusül yapar ve her namaz için abdest alarak namazını kılar. İstihaze kanı gördüğü süre içinde hükmü böyledir. Eğer bilmiş olduğu hayız günlerini unutanın; ayın başı mı yahut ondan iki gün sonra mı yahut daha az veya daha fazla mı olduğunu netleştiremeyenin, her namaz için gusül yaparak namazını kılması gerekir. Gusül yapmadan namaz kılması caiz

olmaz. Diyelim ki sabah namazını kılmaya kalktığında taharet vaktinde olma ihtimali vardır. Onun için gusül yapması gerekir. Yahut öğle vakti geldiğinde taharet vakti olma ihtimali olduğundan dolayı gusül yapması gerekir. Her bir farzı yerine getirmek istediğinde, eğer taharet vaktinin gelmiş olma ihtimali varsa, söz konusu farzı, ancak gusül yaptıktan sonra yerine getirmesi gerekir. Namazın farziyeti üzerine bir yükümlülük olduğu zamanlarda abdest alarak bu farziyeti yerine getireceği gibi bunu da böyle yapar. Ancak gusül yaparak yerine getirme ihtimali vardır. Sadece kesin bir taharet üzere olduğu zamanlarda namaz kılabilir. Bu sebepten dolayı da bu kesinliğini ancak gusül yaparak elde edebilir. Çünkü abdeştte hem kesinlik hem de şüphe vardır. Namazını şüphe üzere kılması caiz olmaz. Caiz olmayı sağlayacak olan da kesinliktir. O da gusüldür. Onun için de her namaz için gusül yapması gerekir.

كتاب الصلاة

KİTÂBU'S-SALAT

NAMAZ KİTABI

KİTÂBU'S-SALÂT

NAMAZ KİTABI

NAMAZIN FARZ KILINIŞININ HİKMETİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۚ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Namazı kıldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarken hep Allah'ı anın. Güvene kavuştunuz mu namazı tam olarak kılın. Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır." (Nisa, 4/103)

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ ۚ وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

"Hâlbuki onlara, ancak dini Allah'a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O'na kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte bu dosdoğru dindir." (Beyyine, 98/5)

Namazın farz kılınışı ile ilgili daha birçok ayet-i celile vardır.

Dedi ki: Resulullah (s.a.v)'e "İslam" sorulduğunda şöyle buyurdu:

خمس صلوات في اليوم والليلة / *"Bir gün ve gecesinde beş vakit namazdır."*

Soruyu soran şöyle dedi: "Bunun dışında üzerime farz kılınan başka

namazlar var mıdır?" لَا إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ *"Hayır, ancak Allah'a yaklaşmak istersen, nafile namazlar vardır."* buyurdu.

NAMAZIN İLK FARZ KILINDIĞI ZAMAN[151(*)]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu konu ile ilgili olarak bilgisi olan ve haberi doğru olanın, şöyle dediğini işittim: Allah (c.c) namazın farz kılınışıyla alakalı olarak emir indirmiştir. Sonra indirdiği emri başka bir emirle neshetmiş ve en sonunda da ikinci emri beş vakit namazla neshetmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Sanki söylediğiyle Allah (c.c) şu kavlini kastetmektedir:

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا

"Ey örtünüp bürünen (Peygamber)! Kalk, birazı hariç olmak üzere geceyi; yarısını ibadetle geçir. Yahut bundan biraz eksilt." (Müzzemmil, 73/1-3)

Sonra aynı sûrede şu emriyle bu ayeti neshetmiştir:

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ

"(Ey Muhammed!) Şüphesiz Rabbin, senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini biliyor..."

Devamla ayetin şu kısmına kadar:

151(*) [Namaz, hicretten bir buçuk yıl kadar önce Miraç (İsrâ) gecesinde farz kılınmıştır. Enes b. Mâlik'ten gelen rivâyete göre; -özet olarak- o, şöyle demiştir: *"Hz. Peygamber (s.a.v.)'e İsrâ gecesi, namaz elli vakit olarak farz kılındı. Sonra azaltıldı ve beş vakte düşürüldü. Sonra şöyle seslenildi: 'Ey Muhammed, şüphesiz Bizim nezdimizdeki söz, bir değişikliğe uğramaz. Senin için bu beş vakit namaz, elli vakit namazın karşılığıdır.'"* (Buhârî, Salat, 76, Enbiya, 5; Müslim, İman, 263; Ahmed b. Hanbel, 5/122, 143).]

فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ

"...Artık, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun..." (Müzzemmil, 73/20)

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ ۚ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ۚ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ ۙ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ ۙ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

[Ayetin toplu meali: "(Ey Muhammed!) **Şüphesiz Rabbin, senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, yarısını ve üçte birini ibadetle geçirdiğini biliyor. Beraberinde bulunanlardan bir topluluk da böyle yapıyor. Allah, gece ve gündüzü düzenleyip takdir eder. Sizin buna** (gecenin tümünde yahut çoğunda ibadete) **gücünüzün yetmeyeceğini bildi de sizi bağışladı** (yükünüzü hafifletti.) **Artık, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah, içinizde hastaların bulunacağını, bir kısmınızın Allah'ın lütfundan rızık aramak üzere yeryüzünde dolaşacağını, diğer bir kısmınızın ise Allah yolunda çarpışacağını bilmektedir. O hâlde, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önceden ne iyilik gönderirseniz, onu Allah katında daha üstün bir iyilik ve daha büyük mükâfat olarak bulursunuz. Allah'tan bağışlama dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."]

Bununla gece namazının, gecenin yarısı yahut yarısından azı yahut yarısından fazlası, kolaya gelenle neshedilmiştir. Bu söylenen şey, dediğine ne kadar da benzemektedir.

Ben hiç kimsenin gecede Kur'ân'dan kolayına geleni okumasını terk etmemesini müstehab sayarım. Devamla şöyle dedi: Müzzemmil sûresinden zikredilen, Allah'ın şu kavliyle neshedilmiştir:

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ ۖ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

[Ayetin tamammın manası şu şekildedir: **"Güneşin zevalinden** (öğle vaktinde batıya kaymasından) **gecenin karanlığına kadar** (belli vakitlerde) **namazı kıl. Bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir."**]

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ

"Güneşin zevalinden (öğle vaktinde batıya kaymasından) **gecenin karanlığına kadar** (belli vakitlerde) **namazı kıl. Bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir."** (İsra, 17/78) Güneşin zevali/dönmesi, zeval vaktidir.

إِلَىٰ غَسَقِ اللَّيْلِ

"Gece bastırıncaya kadar (belli vakitlerde) **namaz kıl."** Gecenin bastırması, karanlığıdır.

وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

"Bir de Kur'ân'el-fecr. Çünkü Kur'ân'el-fecr şahitlidir." (İsra, 17/78) Kur'ân'el-fecr, sabah namazıdır.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودً

"Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl." (İsra, 17/79) Gece namazının farz bir ibadet olmayıp nafile bir ibadet olduğunu katiyetle Allah (c.c), Peygamberine öğretmiştir. Farzlar ise zikri geçen vakitlerde -gerek gece gerek gündüz- yapılan ibadetlerdir.

Allah (c.c)'ın şu buyruğuyla alakalı olarak şöyle dendi:

فَسُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ

"Haydi, siz, akşama ulaştığınızda Allah'ı tesbih edin." Burada, akşam ve yatsı namazı kastedilmiştir.

وَحِينَ تُصْبِحُونَ

"Sabaha kavuştuğunuzda." Burada, sabah namazı kastedilmiştir.

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا

"Göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur. Gündüzün sonunda." Burada, ikindi namazı kastedilmiştir.

وَحِينَ تُظْهِرُونَ

"Öğle vaktine eriştiğinizde." (Rum, 30/17-18) Burada, öğle namazı kastedilmiştir. Bu hususta söylenenin, söylenene ne kadar da benzemektedir. Allah en doğrusunu bilir.

فَسُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ

[Ayetin tamamının manası şu şekildedir: **"Öyle ise akşama girdiğinizde, sabaha kavuştuğunuzda, Allah'ı tesbih edin. Göklerde**

ve yerde hamd O'na mahsustur. Gündüzün sonunda ve öğle vaktine girdiğinizde Allah'ı tesbih edin." (Rum, 30/17-18)]

Dedi ki: Resulullah (s.a.v)'in sünnetinin beyanına dayanarak yaptığım açıklamalar şunlardır:

[133] Bize Malik, amcası Ebu Süheyl b. Malik'ten, o da babasından, Talha b. Ubeydullah'ın şöyle dediğini nakletti: Bir adam gelerek "İslam'ı" sorduğunda Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Bir gün ve gecesinde beş vakit namazdır."* Adam, "Bunun dışında üzerime farz kılınan başka namazlar var mıdır?" deyince *"Hayır, ancak Allah'a yaklaşmak istersen, nafile namazlar vardır."*[152] buyurdu.

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Farz olan namazlar; beş vakit namazlardır. Onların dışındaki namazlar ise, Allah'a yaklaşmak için kılınan nafile (tatavvu) namazlardır. Resulullah (s.a.v) katır üzerinde vitir namazı kılmıştır. Ama farz bir namazı katır üzerinde kıldığı bilgisi bize ulaşmamıştır.

Nafile namaz (tatavvu namazı), edası yönünden iki çeşittir: Cemaatle veya münferiden kılınan namazdır. Cemaatle kılınan namaz, müekked namaz olup kılma imkânı olanların hiçbir sûrette terk etmelerini caiz görmediğim namazlardır. Bunlar; iki bayram namazı, küsuf ve husuf (güneş ve ay tutulması) namazı ile istiska (yağmur duası) namazıdır. Ramazan ayındaki kıyamı (teravih), kişinin münferiden yapması bana daha sevimli gelir. Münferiden kılınan namazlarının en kuvvetlileri; -bazıları bazılarından daha kuvvetlidir- vitir namazı (bu namaz neredeyse teheccüt namazına benzer) ve sabah namazının iki rekâtı olup hiçbir Müslüman'a bu namazları vacip görmememle beraber hiçbirinin bu namazları terk etmesine rıza göstermem. Bu namazlardan birini terk eden bir Müslüman'ın durumu, -gerek gece gerek gündüz olsun- nafileleri terk eden Müslüman'dan daha kötü bir durumdur.

---

[152] Taberî, Seferde namazı kısaltma 1/175 no: 97; Buharî, İman 1/31-32 no: 46; Müslim, İman 1/40-41 no: 8/11

BEŞ VAKİT NAMAZIN REKÂT SAYISI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c), Kitabında namazın farz olduğunun hükmünü beyan buyurmuştur. Ve Nebi (s.a.v)'in dili ile de sayısını, kişinin nasıl eda edeceğini ve namazda nelerden uzak kalması gerektiğini beyan buyurmuştur. Tüm bunların nakli, toplulukların topluluklardan nakli yöntemiyle gerçekleşmiştir/mütevatirdir. Bu hususta birilerinin özel bir haberine ihtiyaç duyulmamakla beraber bunları özel olarak birileri de nakletmiştir. Farklı kanallardan gelmesine rağmen bu hususta ihtilaf olmayıp bu konuların her biri kendi babında/yeri geldiğinde açıklanacaktır/açıklanmıştır.

Öğlen namazını dört rekât olarak nakletmişlerdir. Ve eda edilirken okunan Kur'ân'ın hiçbiri cehren (sesli) okunmaz.

İkindi namazını dört rekât olarak nakletmişlerdir. Ve eda edilirken okunan Kur'ân'ın hiç biri cehren okunmaz.

Akşam namazı üç rekâttır. İlk iki rekâtı kılınırken okunan Kur'ân cehren, üçüncü rekâtında sessiz (gizli) okunur.

Yatsı namazı dört rekâttır. İlk iki rekâtı kılınırken cehren, son iki rekâtı kılınırken de sessiz olarak Kur'ân okunur.

Sabah namazı iki rekât olup her ikisinde de Kur'ân cehren okunur.

Dedi ki: Farz namazların rekât sayılarını özellikle kendi yerlerinde farklı farklı yollarla nakledilişlerini zikrettim.

NAMAZ KİMLERE FARZDIR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c), izin alması gerekenleri zikretmiş ve ayetin siyakında şöyle buyurmuştur:

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Çocuklarınız erginlik çağına geldiklerinde, kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. İşte Allah, âyetlerini size böyle açıklar. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Nur, 24/59)

Allah (c.c) yine şöyle buyurdu:

وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا ۚ وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا

"Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) **erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler** (ve mallarını geri alacaklar) **diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin.** (Velilerden) **kim zengin ise** (yetim malından yemeğe) **tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde** (hizmetinin karşılığı kadar) **yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter."** (Nisa, 4/6) Allah (c.c), onlara mallarını vermeyi gerektiren olgunluğu zikretmeden önce evlilik yapma çağını zikretmiştir.

Allah (c.c), ayrıca cihadı da farz kılmıştır. Cihada katılacak kişin yaşı ile alakalı olarak Resulullah (s.a.v) on beş yılını tamamlamış olması gerektiğini beyan etmiştir. Hendek günü İbn Ömer'e katılma izni verdiğinde on beş yaşındaydı. Uhud günü reddettiğinde de on dört yaşındaydı. Erkek çocuk ergenliğe, kız çocuk da hayız olmaya ulaştıklarında, eğer aklî dengelerinde bir rahatsızlıkları yoksa namazla beraber tüm farzlar karşısında mükellef olurlar. Ergen olduklarında yaşları on beşten daha az olsa da namazı eda etmek üzerlerine farz olur. Bundan önceki dönemde de namazı kavrayanların her biri namazı kılmaları için emredilirler. Eğer namazı akletme gibi imkânları yoksa ergenlikten sonra namazı terk eden kişi gibi

değerlendirilmezler. Ve namazı terk etmeleri halinde hafifçe tedib edilirler. Kim bir hastalık neticesinde aklî melekesini, temyiz kabiliyetini yitirirse, -hastalığının ne olduğunun önemine bakılmaksızın- farz mükellefiyeti üzerinden Allah (c.c) şu buyruğuyla kalkar:

اَلْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ

"Hac (ayları), bilinen aylardır. Kim o aylarda hacca başlarsa, artık ona hacda cinsel ilişki, günaha sapmak, kavga etmek yoktur. Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir. (Ahiret için) **azık toplayın. Kuşkusuz, azığın en hayırlısı takva** (Allah'a karşı gelmekten sakınma) **dır. Ey akıl sahipleri, Bana karşı gelmekten sakının."** (Bakara, 2/197)

Yine şöyle buyurdu:

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ

"Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, (onu bilemeyen) **kör gibi olur mu?** (Bunu) **ancak akıl sahipleri anlar."** (Ra'd, 13/19) Doğal olarak emre ve nehye muhatap olacak kişinin mutlaka onları kavrayacak kadar aklî melekesi olması lazımdır.

SARHOŞ VE AKLÎ MELEKESİ OLMAYAN KİŞİNİN NAMAZI

Allah (c.c) şöyle buyurdu:

لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَىٰ حَتَّىٰ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ

"Siz sarhoşken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- namaza yaklaşmayın." (Nisa, 4/43)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi:

Şöyle denilse: Bu ayet, içki haram edilmeden önce inmiştir. Ayetin içki haram edilmeden önce yahut haram edildikten sonra inmesi arasında fark olmayıp her iki durumda kim sarhoş iken namaz kılarsa namazı caiz olmaz. Bu, Allah (c.c)'ın sarhoş kişinin -ne dediğini bilinceye kadar- namaza yaklaşmaması gerekir nehyinden dolayıdır.

Bilinen o ki, namaz; söz, amel ve namazı kılan kişinin kendini değişik yerlerde bazı şeyleri yapmaktan uzak tutmasıdır. Bunların tamamını yerine getirebilecek kişi de ancak onları aklı ile kavrayabilen kişidir.

Sarhoşken namaz kılan kişinin, kılmış olduğu namazı, sarhoşluğu gittikten sonra iade etmesi gerekir.

İçilmesi haram olan bir madde içip sarhoş olmadan namazı kılan kişi, bu fiiliyle günahkâr olur, ama kılmış olduğu namazı iade etmesine gerek yoktur. Çünkü o, ne söylediğini akledebilecek durumdadır. Ama sarhoşsa, ne söylediğini kavrama kabiliyetini yitiren kişidir, onun için kıldığı namazı iade eder.

Sarhoş olmadan haram kılınan bir madde içen kişinin, namazını iade etmesini uygun görürüm.

Sarhoşluğun asgarisi, sarhoş kişinin sarhoş olmadan önce kavrama imkânı olan bazı durumları kavramasını engelleyecek kadar olmasıdır.

Ağır bir vesvese neticesinde aklı idrak edemeyecek duruma gelen ve namazını bu durumdayken kılan kişi, daha sonra bu ağır vesvesenin gitmesiyle idrak kabiliyeti yerine geldikten sonra namazını iade eder. Kim aklının idrak melekesini gidermek için bir madde kullanırsa, bu fiiliyle günahkâr olur. Ve kılmış olduğu namaz geçerli bir namaz olmaz. Bu durumda gerek sarhoşa gerekse başka bir yolla aklî melekesi olmadan

namaz kılan kişiye aklî melekeleri yerine geldikten sonra namazlarını iade etmeleri gerekir.

İçmiş oldukları maddeyi sarhoşluk vermeyen bir madde olarak değerlendirmeleri ile sarhoşluk veren bir madde olarak değerlendirmeleri arasında fark yoktur. Bu durumu namaz açısından böyle değerlendirmek gerekir.

Eğer söz konusu kişiler, namaza başlarken idrak kabiliyetleri varken selam verip namazdan çıkmadan önce aklî idraklerini yitirirlerse, kılmış oldukları namazı iade etmeleri gerekir. Çünkü namaza başlarken namazı bozan şey, namazın sonunda da namazı bozar. Aynı şekilde eğer iftitah tekbirini aldıklarında aklî idrakleri yerinde olmayıp ondan sonra namaz içinde ayılacak olurlarsa -namazı iftitah tekbirinin dışındaki kısmını ayık kılmış olmalarına rağmen- bu namazı iade etmeleri gerekir. Çünkü namaza akletmeden başladıklarından dolayı iade etmesi gerekir.

Aklî melekenin en az kaybolduğu ve namazın iadesini gerektirdiği durum; kişinin aklının karışık olduğu durumlardır. Kişinin aklının, bazı durumları idrak edebilirken bazı durumları az da olsa idrak etmekten aciz kaldığı hallerdir.

HARAM BİR MADDE KULLANMADAN AKLÎ MELEKEYİ YİTİRMEK

Rebi' şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin akıl idrakinin üzeri örtünür yahut kavrama melekesini yitirir yahut bir hastalıktan dolayı bu duruma düşerse -hastalığı ne olursa olsun fark etmez- bu kişinin üzerinden namaz farziyeti kalkar. Söz konusu hastalığı aklî idrakine engel olduğu müddetçe namaz farziyeti üzerinden kalkmış olur. Çünkü bu kişi, ne söylediğini idrak edinceye kadar namaza yaklaşmaktan nehyedilmiştir. Bu kişi, idrak kabiliyetini yitirmiş ve hiçbir suçu olmadan bu duruma yenik düşmüştür. Bu durumda olan kişi, sadece mükellefiyetten kurtulmaz, ayrıca bu durumundan dolayı mükâfat alır ve

bu durumu kendisine kefaret mesabesinde de olabilir. Allah'ın izni ve inayetiyle inşaallah. Bu durumda olan kişi, ne zaman ayılır ve aklî idraki yerine gelirse, o zaman namazını kılar.

Aynı şekilde kişi, eğer içinde bazı zehirli maddeler bulunan bir ilaç içerse, yüksek ihtimalle içmiş olduğu bu ilaç kendisine şifa olacağına inanırsa, bu ilacı içmekle asi olmuş sayılmaz. Çünkü söz konusu kişi, bu ilacı kendine zarar vermek yahut aklî melekesinin gitmesi için içmemiştir. Kişinin bu ilacı içtikten sonra aklî melekesini kaybetmesi halinde de durum değişmez. Bu kişinin ihtiyaten namazını kılmasını müstehab görürüm. Çünkü helal olsa da içinde zehir olan bir madde içmiştir.

Kişinin helal olan bir şeyi içmesi veya yemesi halinde aklî dengesi bozulursa yahut bazı şeyleri algılayıp bazı şeyleri algılamaz duruma gelirse yahut bir şeyi kullanmayı alışkanlık haline getirdiğinden dolayı aklî dengesi bozulup aklî idrakini kaybederse, -eğer kendisi bu yediği veya içtiği maddelerle akıl idrakinin kaybolmasını hedeflememişse- aklî dengesi yokken kılmış olduğu namazların ve kılmayıp terk etmiş olduğu namazların iadesi gerekmez.

Eğer kişi, faydasız şeylerle uğraştığı için yahut isteyerek aklî melekesi gitmesi için uğraşırsa ve aklî melekesi giderse, günahkâr olur. Bu kişinin, aklî dengesi yerine geldikten sonra aklî dengesi yokken kılmış olduğu yahut terk etmiş olduğu tüm namazları iade etmesi gerekir.

Kişi, kendi isteğiyle aklî dengesini bozuyorsa yahut kendine zarar vererek günahkâr oluyorsa, aynı şekilde aklî dengesi yokken kılmış olduğu yahut terk etmiş olduğu tüm namazları iade etmesi yükümlülük haline gelir. Ama bir şey yapan ve bu sebeple aklî dengesi bozulan kişi, yaptığından dolayı günahkâr olmuyorsa, bu durumdayken kılmadığı namazlar için iade gerekmez. Sadece içinde ayıldığı vaktin namazını kılması gerekir.

Baygın olan kişi, eğer ayıldığında günden sadece bir tekbir alacak kadar bir zaman kalmışsa, öğle ve ikindi namazlarını iade eder. Ondan önceki sabah, akşam ve yatsı namazlarını iade etmesine gerek yoktur. Eğer

ayıldığında gece bitmeden veya fecir çıkmadan önce bir tekbir alacak kadar bir zaman varsa, akşam ve yatsı namazlarını kaza eder. Eğer kişinin, güneş doğmadan önce bir tekbir alacak kadar bir zamanı varsa, sabah namazını kaza eder. Ama güneş doğmuşsa, kaza yapmasına gerek yoktur. Bunu bu şekilde söylememin sebebi; bu vakitte mazeret olduğundan dolayıdır.

Resulullah (s.a.v) seferde, öğle ile ikindi namazlarını öğle vaktinde; akşam ile yatsı namazlarını yatsı vaktinde cemetmiştir. Bu durumda önce gelen namazın vaktini, sonra gelen namaz için vakit yapmış ve sonra gelen namazın vaktini de önce gelen namaz için vakit yapmıştır. Bu durumda birinin vakti diğeri için vakit olmuştur. Aklın kaybolması da özür sayılmıştır. Aklın tekrar gelmesi ile ikindi namazını kılmasını ve ayrıca öğleni kaza etmesini söyledim, çünkü ikisine vakit olabilecek bir zamanda ayılmış olduğundan dolayıdır.

Aynı şekilde, hayızdan temizlenen kadın ile İslam'a giren kişiye de, bayılmadan uyanan kişiye söylediğim kaza emrini söylüyorum. Kazadan başka da bir şey olmaz.

[134] Bize Süfyan, Zühri'den, Salim yoluyla İbn Ömer'in şöyle dediğini nakletti: "Nebi (s.a.v) eğer seyir halindeyken acele edecek olursa, akşam ile yatsı namazlarını cemederdi."[153]_[154]

MÜRTEDİN NAMAZI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İslam dininden dönen (mürted olan) ve daha sonra tekrar Müslüman olan kişinin, mürted olduğu zaman dilimi içinde terk etmiş olduğu tüm namazları kaza etmesi gerekir. Ve o dönem içinde vermesi gereken zekâtın tamamını vermekle yükümlü olur. Mürted olduğu dönem içinde bir hastalıktan yahut başka bir sebepten

---

[153] Buhari, Namaz 1/345 no: 1106; Müslim, Seferinin namazı 1/488 no: 44/703

[154] [İmam Şafiî, bu hadisten yatsı ile akşam namazlarının vaktinin bitişik olduğundan (seferdeki illete benzeterek)hareketle baygın veya sarhoşun bu vakitlerde ayılması halinde iki namazı kılması gerekir hükmünü çıkarıyor.]

dolayı aklî melekesini kaybetmiş olursa, o dönem içinde terk etmiş olduğu namazları aklî melekesi yerindeki dönem için yaptığı kaza gibi kaza eder.

Şöyle denebilir: Bu kişinin durumunu müşrik kişinin durumuna kıyas ederek niçin "namazı iade etmesi gerekmez" demiyorsun?

Şöyle denir: Allah (c.c) bu iki kişi arasında fark olduğunu şöyle buyurmuştur:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ

"Ey Muhammed! İnkâr edenlere söyle: Eğer (iman edip, düşmanlık ve savaştan) **vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanır. Eğer** (düşmanlık ve savaşa) **dönerlerse, öncekilere uygulanan ilâhî kanun devam etmiş olacaktır."** (Enfal, 8/38)

Bazı insanlar Müslüman olduklarında, Resulullah (s.a.v), onlara Müslüman olmadan önce kılmadıkları namazlar için kaza etmelerini emretmemiştir. Resulullah (s.a.v) müşriklere iyilikte bulunmuştur. Allah (c.c), kitap ehlinin kanını haram kılmış, mallarını da cizye vermeleri karşılığında koruma altına almıştır. Ama mürtedin durumu bundan uzaktır; Allah (c.c), İslam'dan çıkınca onun tüm amellerini boşa çıkarmıştır. Resulullah (s.a.v) de onunla ilgili şöyle beyanda bulunmuştur: Daha önce kendisine iman hükmü takdim edildiği için, eğer tevbe etmezse öldürülür. Kâfirin malı, anlaşması olanların malı gibi olmayıp ganimet hükmündedir. Mürtefin malı ise mürted ölünceye kadar bekletilir, o ölünce ganimet malı hükmüne dönüşür. Ya da tevbe ederse onun mülkü ona kalır. Ama ahdi (anlaşması) olanın malı, ölmesi veya kalması arasında fark olmadan kendi zimmeti üzere kalır. Bundan dolayıdır ki, tekrar İslam'a giren kişi; namazı, orucu, zekâtı ve bir Müslümanın yerine getirmesi gereken her şeyi yerine getirmek zorundadır. Çünkü bunların tamamını yerine getirmekle mükellefti. Mürted olma suçunu işleyen kişinin, üzerindeki farz olan mükellefiyetleri hafifletmek için bir sebebi olamaz.

Eğer şöyle denecek olursa: Söz konusu kişi, eğer o durumdayken namaz kılmış olsaydı ameli kendisinden kabul edilmezdi. O zaman niçin kaza yapması gereksin ki?

Deriz ki: Mürted iken namazı kılmış olsaydı, emredilmediği hal üzere namazı kılmış olacağından dolayı kabul olmazdı. Ama Müslüman olmasıyla beraber namazı kaza etmesi gerekmiştir. Eğer kişi, Müslümanken namaz vakti girmeden önce namazı kılsa, iade etmesi gerekmez mi? Mürted kişi de namaz kendisine farz kılınmadan önce kılmıştır. Çünkü Allah (c.c) onun amelini mürted olmasıyla boşa çıkarmıştır.

"Ameli nasıl bozulmuştur?" denecek olursa şöyle denir: İşlemiş olduğu amelinin ecri boşa çıkmıştır. Söz konusu kişinin, mürted olmadan önce namaz, oruç yahut yerine getirdiği herhangi bir farzın iadesini yapması gerekmemektedir. Çünkü bu farzları yerine getirirken Müslüman olarak yerine getirmiştir.

Şöyle denilebilir: Bu neye benzemektedir?

Denir ki: Bu kişi, üzerine farz olan zekâtı yahut adamış olduğu adağı yerine getirmiş olsa, amelin ecrinin boşa çıkmasıyla amel bozulmuş ve sanki hiç yapılmamış gibi olmuyor mu? Yahut kendisine had veya kısas uygulandıktan sonra mürted olsa ve daha sonra Müslüman olsa, bunlar tekrar onun üzerine tatbik edilir mi?

Bunlar onun üzerindeki farzlardır. İşte bu manada bir farz bozulursa, tamamı bozulmuş sayılır.

NAMAZLARIN CEM'İ

CEMEDİLEN NAMAZLARIN VAKİTLERİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c), Kitabında hüküm bildirerek namazı, vakitleri belli olan farzlar olarak tayin buyurmuştur. Vakit, -Allah en doğrusunu bilir- içinde namaz kılınan ve sayısı belli olan vakittir. Allah (c.c) şöyle buyurdu:

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَاذْكُرُوا اللهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۚ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Namazı kıldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken ve gerek yan yatarak hep Allah'ı anın. Güvene kavuştunuz mu namazı tam olarak kılın. Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır." (Nisa, 4/103) namazın rekât sayısı ile vakitlerinin, daha önce topluluklar tarafından nasıl nakledildiğini namazın farziyeti yerinde zikretmiştik.

[135] Bize Süfyan, Zühri'nin şöyle dediğini nakletti: Ömer b. Abdülaziz namazı geciktirince, Urve ona şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

نزل جبريل فأمني فصليت معه ثم نزل فأمني فصليت معه ثم نزل فأمني فصليت معه حتى عد الصلوات الخمس

"Cebrail indi ve bana imam oldu. Ben de onunla namazı kıldım. Sonra bir daha indi ve bana imam oldu. Ben de onunla namazı kıldım. Sonra bir daha indi ve bana imam oldu. Ben de onunla namazı kıldım. (Bu

tekrara beş vakit namazının tamamını sayıncaya kadar devam etti.)" Ömer b. Abdülaziz şöyle dedi: "Ey Urve! Allah'tan kork ve dediğine dikkat et." Urve şöyle dedi: "Bunu bana Beşir b. Ebi Said, babasından, o da Resulullah (s.a.v)'den naklettiğini haber verdi."[155]

[136] Bize Amr b. Ebi Seleme, Abdülaziz b. Muhammed'den; o, Abdurrahman b. Haris'ten; o, Hâkim b. Hâkim'den; o, Nafi b. Cübeyr'den; o da İbn Abbas'ın -*Allah hepsinden razı olsun*- Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklettiğini haber verdi:

أمني عن جبريل عند باب الكعبة مرتين فصلى الظهر حين كان الفيء مثل الشراك ثم صلى العصر حين كان كل شيء بقدر ظله وصلى المغرب حين أفطر الصائم ثم صلى العشاء حين غاب الشفق ثم صلى الصبح حين حرم الطعام والشراب على الصائم ثم صلى المرة الآخرة الظهر حين كان كل شيء قدر ظله قدر العصر بالأمس ثم صلى العصر حين كان ظل كل شيء مثليه ثم صلى المغرب القدر الأول لم يؤخرها ثم صلى العشاء الآخرة حين ذهب ثلث الليل ثم صلى الصبح حين أسفر ثم التفت فقال يا محمد هذا وقت الأنبياء من قبلك والوقت فيما بين هذين الوقتين

"Cebrail, Kâbe kapısının yanında bana iki defa imam oldu. Gölge bir ayakkabı boyu kadar (batıya) *meylettiğinde öğle namazını kıldı. Sonra her şeyin gölgesi kendi boyunda olduğunda ikindi namazını kıldı. Sonra oruçlu iftar ettiğinde akşam namazını kıldı. Sonra şafak kaybolduğunda yatsı namazını kıldı. Sonra oruçlu için yeme ve içme haram olduğunda sabah namazını kıldı. Sonra sonuncu defa, her şeyin gölgesi kendi boyunda olduğunda öğle namazını kıldı. Yani bir önceki seferde, ikindi namazı*

[155] Taberi, Namaz vakitleri 1/3-4; Buhari, Namaz vakitleri 1/182 no: 521; Müslim, Mescitler ve namaz vakitleri 1/425 no: 167/610

için takdir edilenin misli kadar. Sonra her şeyin gölgesi iki misli kadar olduğunda ikindi namazını kıldı. Sonra akşam namazını, bir öncekinin vaktinde, onu geciktirmeden kıldı. Sonra yatsı namazını, gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldı. Daha sonra tan yeri ağardığında sabah namazını kıldı. Sonra bakıp şöyle dedi: Ey Muhammed! Bu, senden önce gelen nebilerin vaktidir. Vakit de bu iki vakit arasındaki vakittir."[156]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bundan şu hükmü alıyoruz. Bu vakitler mukim içindir. Ve muhtemeldir ki, zikrettiğim vakitler; mukim için, seferde olanlar için bir de özürlüler ve başka sebepler için de olabilir.

Cebrail'in, Nebi (s.a.v)'e imam olarak namaz kıldığı vakitlerin, bu mana açısından mazeretsiz olarak mukim için olması ihtimal dâhilindedir. Resulullah (s.a.v) Medine'de korku olmadığı bir zamanda cemetmiştir. Cemettiği vakitte yağmurlu bir hava olduğuna hamlettik. Ve seferde cemederek namaz kılmasını da, namaz vakitleri arasını ayırıp her namazı kendi vakti içinde kılınmasına delil teşkil etmiştir. Tabiî ki bu, mukim ve hava yağmurlu olmadığı zaman içindir. Hava yağmurlu olmayıp kişi de mukim olduğunda, her namazı kendi vakti içinde kılmaktan başka bir eda şekli caiz değildir. Bu durumda bir namaz vakti içine başka bir namazı dâhil etme hakkı yoktur. Ancak kişi bunu unutarak yaparsa, iki namazın birinde hatırlar yahut namaz vaktini uykuda olduğundan geçirirse, vaktinde kılamadığı namazın kazasını yapar. Cemetme hakkı olan bir kimsenin, ikinci cemedeceği namazın vaktinden sonra ve ilk kılacağı namazın vaktinden önce kılması caiz olmaz. Vakit bir sınır olup ne aşılabilir ne de öne çekilebilir. Ve yatsı namazı, gecenin üçte birinden sonraki vakte kadar ne Mısır'da ne de başka bir yerde geciktirilir. Bu kişinin mukim yahut seferî olması arasında fark yoktur.

[156] Ebu Davud, Namaz 1/274 - 278 no: 393; Tirmizi, Namaz 1/278 – 282

NAMAZLARIN VAKTİ

ÖĞLE NAMAZININ VAKTİ[157(*)]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Öğle namazının ilk giriş vakti, kişinin tam tepede olan güneşin batıya doğru meylettiğinden -zeval vaktinden- emin olduğu vakittir. Yaz gününde güneşin gölgesi azalır. Ta ki, gün ortasında düzgün dik koyulan bir nesnenin hiçbir şekilde gölgesi olmayıncaya kadar. İşte tam bundan sonra gölgesi olmayan bir nesne için, güneşin zevaliyle gölgesi olmaya başlamasıyla vakit girer. Ve her şeyin gölgesi, kendi misline ulaştığında vakti nihayet bulur. Her şeyin gölgesi kendi mislini geçtiği vakitte, öğlenin vakti biter ve ikindi vakti girmiş olur. Aralarında (öğlen ile ikindi arasında) herhangi bir fasıla yoktur.

Kış, ilkbahar ve sonbaharda gölge, yaz için zikrettiğimden farklıdır, (bu farklılık coğrafi yerlere göre de değişebilir). Zeval bu vakitlerle bilinir: Gölgeye bakılır ve ne zaman gölgenin azalacağı takip edilir. Zevalden önce gölge azar azar bittikten sonra çoğalır. Eğer gölge azar azar bittikten sonra çoğalmaya başlarsa, işte çoğalmaya başladığı vakit, zeval vaktidir. Bu vakit, öğle namazının ilk giriş vaktidir. Son vakti, zeval vakti gölgenin dışında her şeyin gölgesinin kendi misline ulaştığı vakittir. Bu da, güneşin zevali ile öğle namazının ilk giriş vakti arasındaki zaman dilimidir. Bazen ikindi ve akşamın ilk giriş vakitlerinde farklılıklar olduğu bilinmelidir. Eğer bunu tespit edebilecek emareler varsa bu böyledir. Eğer kişi bundan emin değilse; bekler ve vaktin girdiğinden emin olduktan sonra ihtiyat içinde namazını kılar.

157(*) [İmam Şafiî'nin namaz vakitlerine öğle vaktiyle başlaması; Cebrail (a.s.)'ın Hz. Peygamber (s.a.v.)'e imamlık ederken öğle vaktiyle başlamasından dolayıdır.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Hava bulutlu olduğu zamanlarda, güneşin durumuna göre hareket ederek, eğer vakit tayininde net bir şey tesbit etme imkânı olmazsa, ihtiyat açısından vaktin girdiği vakitle ikindi vakti girmesinden korkacağı vakit arasında kılar. Eğer ihtiyatı terk ederek kendisinin kuvvetli kanaati doğrultusunda namazını kılacak olursa, namazı caizdir. Çünkü kişi, vakti uzun olduğu için eğer ihtiyatı uzun tutacak olursa, ihtiyat ederken vakit geçmiş olabilir. Onun durumu vakte bağlı olmayan kıble tayini gibi değildir. Çünkü kıble tayininde süre delil değildir. Ama vakit için, delil ile beraber süre, yer ve gölgenin hareketleri vardır. İş böyleyken, eğer öğle namazını zevalden önce kılmadıysa, kılmış olduğu namazın iadesi gerekmez. Ama zevalden önce kıldığı kesinleşirse, kılmış olduğu namazı iade eder. Bu da ihtiyatı hava bulutlu olmadığı zamanlarda terk etmişse geçerlidir.

Dedi ki: Zevalden önce namazını kıldığını kendisi fark ederse yahut güvendiği biri tarafından kendisine söylenirse ve bunun hilafını ne kendisi ne onlar tesbit edemezlerse, namazını iade etmesi gerekir. Ama zevalden önce kıldığını yalan söyleyen bir kişi söylerse, iade etmesi gerekmez. Ama ihtiyaten iade etmesi evla olur.

Eğer namaz kılacak kişinin gözleri görmüyorsa, haberlerine güveneceği kişilerin kendisine verdikleri habere uyar. Ve kendisine müezzinlik yapacak kişilere uyar.

Kişi karanlık bir yerdeyse, tutuklu yahut gözleri görmeyen biriyse ve kendisine vaktin girdiğini haber verecek kimse yoksa içtihat eder; vaktin dışında kıldığını kendisine kimse söylemezse, namazını iade etmesine gerek olmaz.

Vakit, kıble gibi değildir. Çünkü vakitte süre vardır. Süre de delil gibidir. Ama bu, kıble için söz konusu değildir. Eğer vakit girdikten sonra namazını kıldığını bilirse, namazı geçerli olur. En zayıf ihtimalle namazı kaza yerine geçer.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Daha önce söylediğim gibi, eğer kişi tutukluysa ve yanında soracağı kimse yoksa vaktin girdiğine, günün akış süresini takdir ederek içtihat etmekten başka bir yolu yoktur. Başka bir şahıs bulursa ona sorarak vakti tesbit etmeye çalışır. Bu hususta hiçbir çaba harcamadan namazını kılmışsa, çaba göstermeden kılmış olduğu tüm namazlarını iade eder.

Öğle vakti, her şeyin gölgesi kendi mislini aşmadan bitmiş olmaz. Her şeyin gölgesi zıl-ı zevalden sonra kendi mislini aşarsa, öğle vakti nihayet bulmuş olur. Öğle namazını bu vakte kadar geciktiren kişi, iki şeyi beraber birleştirmiş olur: Kastedilen vakitte onu geciktirmiş ve başka bir namaz vaktinin zamanı girmiş olur.

ÖĞLE NAMAZINI TAKDİM VE TEHİR ETMEK

İmam Şafiî (r.a) şöyle dedi: Öğle namazını, imamın arkasında, münferiden ve her vaktin ilk girdiği zaman dilimi içinde kılmak daha evladır. Sadece sıcağın şiddetli olduğu zamanlarda tehir edilmesi/geciktirmesi evladır. Şiddetli sıcakların olduğu zamanlarda, cemaatin imamı, öğle namazı vaktini uzak olan vakte kadar geciktirir, ta ki, hava soğuyuncaya kadar... Bunu da Resulullah (s.a.v)'den gelen habere dayanarak yapar.

[137] Bize Süfyan, Zühri'den; o, Said b. Museyyib'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

إذا اشتد الحر فأبردوا بالصلاة فإن شدة الحر من فيح جهنم وقد اشتكت النار إلى ربها فقالت رب أكل بعض بعضا فإذن لها بنفسين نفس في الشتاء ونفس في الصيف فأشد ما تجدون من الحر من حرها وأشد ما تجدون من البرد من زمهريرها

"Sıcak şiddetlenirse, namazı hava soğuyuncaya dek erteleyin. Muhakkak ki sıcağın şiddeti, cehennem nefesinden bir nefestir. Cehennem,

Rabbine şikâyette bulunarak şöyle dedi: Rabbim! Kendi kendimi yedim. (Rabbi) *İki nefes almasına müsaade etti: Bir nefes kışın, biri de yazın. Yazın yaşadığınız en şiddetli sıcaklar onun sıcağındandır. Ve kışın yaşadığınız en şiddetli soğuklar da onun zemherisindendir* (şiddetli soğuğundandır). "[158]

[138] Bize Malik, Ebu'z-Zinad'dan; o da el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"Sıcak şiddetlenirse, namazı hava soğuyuncaya dek erteleyin. Muhakkak ki, sıcağın şiddeti cehennem nefesinden bir nefestir."*[159]

[139] Bize sika olan Yahya b. Hassan, Leys b. Sa'd'dan; o, İbn Şihab'dan; o, Said b. Museyyib ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan; onlar Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"Sıcak şiddetlenirse, namazı hava soğuyuncaya dek erteleyin. Muhakkak ki, sıcağın şiddeti cehennem nefesinden bir nefestir."*[160]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sıcak sebebiyle öğle namazını son vaktine kadar geciktirip ikindiyle beraber de kılmaması gerekir. *"Onu hava soğuyuncaya dek erteler"* denmesi, "ilk vaktinde değil de bir müddet geciktirir" demektir. Bu durumda da son vakti girmeden önce kılmış olur. Çünkü onu kıldığı vakitle son vakti arasında bir fasıla olması gerekir. Ama eğer kişi, evinde münferiden yahut cemaat halinde kılacaksa, mevcut olanlarla beraber onu ilk vaktinde kılar. Çünkü havanın sıcak olmasının onlara bir zararı yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kışın hiçbir sebepten dolayı ertelenmez. Kışın ne kadar erken kılınırsa, kılanlar için daha kolay olur.

Hicaz bölgesi gibi sıcağı şiddetli olan yerler dışında kalan yerlerde, imamların öğle namazını ertelemeleri doğru olmaz. Sıcağı zarar vermeyen

---

158 Buhari, Namaz 1/186 no: 536, 537; Müslim, Mescid ve namaz 1/430 no: 180/615

159 Buhari, Namaz 1/186 no: 533, 534; Taberi, Vakitler 1/16 no: 29

160 Müslim, Mescid ve namaz 1/430 no: 180/615

yerlerde ertelenmez. Çünkü sıcak yoksa onu ertelemekle, namaz kılacak olanları şiddetli sıcaktan korumuş olmaz.

İKİNDİ NAMAZININ VAKTİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yazın ikindi vaktinin zamanı; her şeyin gölgesinin -zıl-ı zevaldan sonra- mislini aştığı vakit başlar. Bu vakit de öğle vaktinin çıktığı vakittir. Bana, İbn Abbas'ın bir kısım ashabından şöyle ulaştı: Onlar da bu hususta benim dediğimi dediler. Öyle tahmin ediyorum ki, onlar da bunu bu şekilde İbn Abbas'tan nakletmiştir. İbn Abbas, ashabından olan kişiyle beraber ikindi namazını öğlenin son vaktinin bitimi sonrasında bu mana üzere kılmak istemiştir: İkindi namazını her şeyin gölgesi kendi misli kadar olduğunda kılmıştır. Yani her şeyin gölgesi kendi misline ulaştıktan sonra az bir şey aştığı vakittir. İbn Abbas'tan bu nakiller muhtemeldir. Bu nakledilenler halk (hadis hafızı olmayan halktan birileri) tarafından nakledilmiştir. Eğer gölge, söz konusu zamanda zikredildiği gibi değilse, o zaman gölgenin azalıp azalmadığı takdir edilir. Eğer azaldıktan sonra çoğalıyorsa, bu, zeval vaktidir. Daha sonra yaz gününde gölge, eğer düz dikili bir nesnenin gölgesinin misline ulaşıp az bir şey (iki misli) geçerse, bununla ikindi vaktinin ilk zamanına girilmiş olur. Tüm bunlar zıl-ı zevalden sonradır.

Her belde insanı ve her zaman dilimi içinde imam ve cemaat ile yakında yahut uzakta yahut münferiden kılacak olan herkesin, ikindi namazını geciktirmeden ilk vaktinde kılmalarını müstehab görürüm.

Eğer hava bulutlu yahut kılacak kişi karanlık bir yerde tutukluysa yahut kişinin gözleri görmüyorsa ve ona vakti söyleyecek kimse yoksa öğle vakti için zikrettiklerimin hepsi burada da aynen geçerlidir.

Yaz gününde her şeyin gölgesi iki misline ulaşıncaya kadar, kış gününde de bunu takdir etmek sûretiyle geciktirmesi halinde söz konusu kişi için ihtiyar vakti geçmiş olur. Ama bu kişi için şöyle denmesi caiz olmaz: Mutlak bir şekilde ikindi vakti onun için geçmiştir denmez. Aynen

öğle namazını her şeyin gölgesi kendi misline ulaşıncaya kadar ertelemesi halinde de mutlak bir şekilde zikrettiğim üzere namazı caiz olur dediğim gibi... Söz konusu vakitte ikindi namazını kılması caiz olan bir vakittir. Onun için bu vakitte öğle namazını kılması caiz olmaz.

Ben bunları şu sebepten dolayı söyledim: Benim zikrettiğim şeyler, kişi için şu veya bundan dolayı beyan olmadığı zaman içindir.

[140] Bize Malik şöyle haber verdi: Zeyd b. Eslem, Ata b. Yesar'dan; o, Bişr b. Said'den; o, el-A'rec'den; Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

من أدرك ركعة من الصبح قبل أن تطلع الشمس فقد أدرك الصبح
ومن أدرك ركعة من العصر قبل أن تغرب الشمس فقد أدرك العصر

"Kim güneş çıkmadan önce bir rekât kılmayı yetiştirirse, sabah namazına yetişmiş sayılır. Ve kim güneş batmadan önce ikindi namazından bir rekât kılmayı yetiştirirse, ikindi namazına ulaşmış sayılır."[161]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kim güneş batmadan önce ikindi namazından bir rekât kılmayı idrak edemezse, ikindi namazını kaçırmış olur. Rekât, bir rükû ve iki secde ile olur.

İkindi namazını takdim etmeyi (ilk vaktinde kılmayı) müstehab saymamın sebebi şudur:

[141] Bize Muhammed b. İsmail, İbn Ebi Zi'b'den şöyle haber verdi: O da İbn Şihab'dan, Enes b. Malik'in şöyle dediğini nakletti: *"Resulullah (s.a.v) havanın bulutlu olmadığı ve güneşin net göründüğü bir zamanda ikindi namazını kılar. Daha sonra hayvanlarını suya götürecek olanlar götürüp gelirlerdi de güneş halen yüksekte kalırdı."*[162]

---

161 Buhari, Namaz 1/197 no: 579; Taberi, Vakitler 1/6 no: 5; Müslim, Mescit ve Namaz vakitleri 1/424

162 Buhari, Namaz 1/189 no: 550; Müslim, Mescit ve namaz vakitleri 1/433 no: 192/621

[142] Bize Muhammed b. İsmail b. Ebi Fudeyk, İbn Ebi Zi'b'den; o, İbn Şihab'dan; o, Ebu Bekir b. Abdurrahman el-Haris b. Hişam'dan, Nevfel b. Muaviye ed-Diyli yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

"Kim ikindi namazını geçirirse sanki ehlini ve malını yitirmiş olur."[163]

AKŞAM NAMAZININ VAKTİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Akşam namazının sadece bir vakti vardır. O da güneş battığı zamanki vakittir. Bu durum Cebrail'in Resulullah (s.a.v)'e yaptığı imamlığı anlatan hadis ve diğer hadislerde beyan edilmiştir.

[143] Bize, İbrahim b. Muhammed, Muhammed b. Amr b. Alkame'den; o, Ebu Nuaym'dan; o da Cabir'den şöyle nakletti: "Biz, Resulullah (s.a.v) ile beraber akşam namazını kıldıktan sonra çıkar ve ok atma yarışı yapardık. Oklarımızın düştüğü yere bakmak için Beni Seleme kabilesinin evlerinin bulunduğu yere kadar aydınlık içinde yetişirdik."[164]

[144] Bize Muhammed b. İsmail, İbn Ebi Zi'b'den; o, Said b. Ebi Said Makburi'den; o da Ka'ka b. Hâkim'in şöyle dediğini nakletti: Cabir b. Abdullah'ın yanına girdiğimizde Cabir şöyle dedi: "Biz, Resulullah (s.a.v) ile beraber akşam namazını kıldıktan sonra ayrılırdık. Sonra Beni Seleme evlerinin bulunduğu yere kadar gelir (oklar atılır) ve okların düştüğü yeri görürdük."[165]

[145] Bize Muhammed b. İsmail, İbn Ebi Zi'b'den; o, et-Tev'eme'nin kölesi Salih'ten; o da Zeyd b. Halid el-Cuheni'den şöyle nakletmiştir: "Biz, Nebi (s.a.v) ile beraber akşam namazını kılardık. Biz, Nebi (s.a.v) ile

---

163 *Müsned Ebu Davud et-Tayalisi*, 249 no: 1803; *Marife*, Namaz 1/460- 461; Buhari, El-Menakıb 2/529 no: 3602; Müslim, Fiten 4/2212 no: 11/2886; Nesai, Namaz 1/237-238 no: 478

164 Buhari, Namaz vakitleri 1/192 no: 559; Müslim, Mescit ve namaz vakitleri 1/441 no: 14549

165 *Müsned*: 3/382; *Mecmau'z-Zevaid*: Akşam namazının vakti 1/310

beraber akşam namazını kıldıktan sonra ayrılırdık. Sonra çarşıya gelirdik. Bu arada eğer bir ok atılacak olursa onun düştüğü yeri görürdük."[166]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şöyle denilse: Vakti, yatsının ilk vakti girinceye kadar devam edip eğer yatsı vakti girmeden önce ondan bir rekât kılınırsa, ikindi için dendiği gibi olur mu? Bu caiz olmaz. Çünkü sabah namazı için eğer bir rekât kılmadan önce güneş doğacak olursa, vakti geçer.

Şöyle denebilir: Onu sabah namazına kıyas ettin.

Onlara şöyle denilir: Hayır, hiçbir namaz vaktini diğerine kıyas etmem. Her vaktin aslı vardır. Bu işin aslı, Cebrail'in Nebi (s.a.v)'e yaptığı imamlığın zikredildiği hadistir. Sadece, Nebi (s.a.v)'den özel delil getirilenler bunun dışında tutulur. (Sabah namazında bir rekat kılındıktan sonra güneş doğarsa ve ikindi namazında bir rekat kılındıktan sonra güneş batarsa bu iki namaz için namaz vaktine yetişmiş olur, diğer namazlarda böyle durum söz konusu değildir.) Yahut âlimlerin genelinin söylediği ve ihtilaf etmedikleri durumlar bunun dışındadır.[*]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: *Şöyle denebilir:* Akşam namazı kendi vakti içinde kılınmazsa, vakti geçmiş sayılır. -Allah en doğrusunu bilir-

Namazı kılacak kişi, hava bulutlu olduğunda yahut karanlıkta bulunursa yahut tutuklu olan yahut gözleri görmeyen, öğle vakti için zikrettiklerimin aynısı burada da geçerlidir. Bu durumdaki kişi, vakti girdiğine kanaat getirinceye kadar yahut vakti geçtiğine kanaat getirinceye kadar bekler.

YATSI NAMAZININ VAKTİ

[146] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, İbn Ebi Lebid'den; o, Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, İbn Ömer yoluyla Nebi

---

166 *Mecmau'z-Zevaid*: Akşam namazının vakti 1/310

[*] [Akşam namazının vakti; güneşin batımıyla başlar, kırmızı şafak batı tarafından kaybolunca ya kadar devam eder.(Bkz. Sıracu'l-Vehhac,34, Daru'l-*Marife* Beyrut)]

(s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti: *"Namazınızın ismi hususunda sizi Arabiler yenmesinler. O namaz, yatsı namazıdır. Çünkü onlar develerini karanlıkta sağarlar.(Yatsıya da ateme derler.)"*[167]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu namaz vaktinin sadece yatsı namazı ismiyle aynen Resulullah (s.a.v)'in onu isimlendirdiği gibi isimlendirilmesini hoş karşılarım.(*)

Yatsının ilk giriş vakti, batıdaki kırmızı şafağın kaybolduğu zamandır. Batıdaki kırmızı şafak, akşamdan kalma kırmızılıktır. Eğer söz konusu kırmızılık kaybolur, ondan bir şey görünmez olursa, yatsı vakti girmiş sayılır. Ama kırmızılıktan bir eser varken yatsı namazını kılan kişinin, namazını iade etmesi gerekir.

Şöyle dediğimizde: Vakitten kasıt, namaza giriş zamanı demektir. Hiç kimse namaz vakti girmeden önce namaza başlayamaz. Ve namaza ait hiçbir şey vakit girmeden önce yapılmaz. Bu, namaz tekbiri olsa bile yapamaz. Çünkü tekbir ile namaza girilmiş olmaktadır. Eğer kişi vakti girmeden önce tekbir almışsa, namazı iade etmesi gerekir.

Gecenin üçte birinin bitimiyle son vakti nihayet bulur. Gecenin üçte birinin vakti bitmesi ile yatsı namazının vaktinin nihayet bulduğunu görmekteyim. Çünkü bu vakit yatsının son vaktidir. Bu hususla alakalı olarak Nebi (s.a.v)'den, mezkûr vakit geçtikten sonra vaktinin ancak geçeceğine dair bir bilgi gelmemiştir.(*)

---

[167] Müslim, Mescit ve namaz vakitleri 1/445 no: 228-229/644

(*) [Yatsının "İşa" diye adlandırılması, Nur sûresi 58. ayette İşa/yatsı namazından sonra geçtiği için olmuştur.]

(*) [Yatsı namazı için dört vakit vardır:

a- Faziletli olan vakit; ilk vaktin girmesiyle olan vakit.

b- İhtiyari olan vakit; gecenin üçte ikisinden sonra olan vakit.

c- Cevaz verilen vakit; fecr-i sadıka kadar, yani sabah namazın vaktinin girmesine kadar olan vakit.

d- Özür ile kabul edilen vakit; seferde akşamla cemetme halidir. (Bkz. *el-Umm*, Muhammed İbrahim el-Hufnavî'nin tahkiki 1/293 Daru'l-Hadis Kahire]

Dedi ki: Daha önce de söylediğim gibi vakitler birbirine kıyas edilmezler. Ve hava bulutlu olduğunda yahut karanlık bir yerde tutuklu olan kişi yahut gözleri görmeyen ve soracağı kimse bulamayan kişinin öğle namazı vakti için yaptığını yapar. Gece namazı vakti için içtihat etmek gündüz namazları için içtihattan daha kolaydır. Çünkü gece vakti uzun, karanlık şiddetli ve geceyi tesbit etmek kolaydır.

SABAH NAMAZININ VAKTİ

Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

"Bir de Kur'ân'el-fecr. Çünkü Kur'ân'el-fecr şahitlidir." (İsra, 17/78) Kur'ân'el-fecr, sabah namazıdır. Resulullah (s.a.v) de şöyle buyuruyor: *"Sabah namazından bir rekât kalmayı yetiştiren kişi, sabah namazına ulaşmış olur..."* Sabah, fecirdir. Bu vaktin iki ismi vardır: Sabah ve fecir. Bu namazın, bu iki isimden başka bir isimle isimlendirilmesini hoş karşılamam.

[Âyetin tamamının manası şudur: **"Güneşin** (batıya doğru) **kaymasından gecenin karanlığına kadar namazı dosdoğru kıl. Kur'ân'el-fecr** (Sabah namazını) **da. Çünkü Kur'ân'el-fecr** (sabah namazı), **tanık olunan**(bir namaz)**dır."** (İsra, 17/78)]

Son fecir (fecr-i sadık) genişliğine (gökyüzünün güney-kuzey istikametinde meydana gelen aydınlık) doğduğunda sabah namazının vakti girmiş olur. Kim sabah namazını son fecir doğmadan önce kılarsa, kıldığı namazı iade eder. Sabah namazını, fecrin doğduğuna emin olduktan sonra kılar. Vakti, gecenin son karanlığının dağılması ile beraber, yani güneşin doğmasıyla son bulur.

[147] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik b. Enes, Yahya b. Said'den; o da Amra bint Abdurrahman'dan, Hz. Aişe'nin

şöyle dediğini nakletti: "Resulullah (s.a.v) sabah namazını kıldıktan sonra kadınlar, elbiselerine bürünmüş ve gecenin karanlığından tanınmayacak bir şekilde dağılırlardı."[168]

Sabah namazının vakti, güneşin doğmasıyla nihayet bulur. Kim güneş doğmadan önce sabah namazından bir rekât kılarsa namazı geçerli sayılır. Bir rekât ile kastedilen şey ise, rükû ve secdeleri olan bir rekâttır. Kim güneş doğmadan önce secdeleriyle beraber bir rekât kılmayı yetiştiremezse, o kişi için sabah namazı vakti geçmiş sayılır. Bunu Nebi (s.a.v)'in buyruğuna dayandırarak söylüyoruz: *"Kim güneş çıkmadan/doğmadan önce bir rekât kılmayı yetiştirirse, sabah namazına yetişmiş sayılır."*

VAKİTLERİN İHTİLAFI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Cebrail, Resulullah (s.a.v)'e imamlığı, mukim iken ve yağmur olmadığı bir zamanda yapmıştır.

Dedi ki: İşte bunların ikisinin(iki namaz vaktinin) arasında bir vakit vardır. Ve bu vakit içinde gerek mukimlikte gerek yağmurlu havada mutlaka bu vakit içinde namaz kılınır. Kişi münferiden namazını kılacak olsa da durum değişmez. Aynen Cebrail'in, Resulullah (s.a.v)'e imamlık yapıp namazı kıldığı ve hayatı boyunca Resulullah (s.a.v)'in mukimken namazı kılmış olduğu gibi kılınır.

Resulullah (s.a.v)'in Medine'de mukim ve güvende olduğu zamanda cemetmiş olması, söz konusu hadise muhalefet etmiş olmaktan başka bir ihtimal taşımamaktadır. Yahut cemetmiş olduğu hal ile namazları cemetmeden kılmış olduğu hal aynı değildir. Birinin şöyle demesi caiz olmaz: Mukimken cemetmesi, cem etme (anlayışına) muhalif bir durumdur. Bu anlayış, iki yönden caiz değildir: Her namaz için ayrı bir hüküm terettüp ettirmiş olur. Ve onlardan rivayet edenin bir kişi olduğu

[168] Buhari, Ezan 1/277 no: 867; Taberi, Namaz vakitleri, 30 no: 4; Müslim, Mescid ve namaz vakitleri 1/446 no: 232/645; Buhari, Namaz vakitleri 1/197 no: 578

sanılır. O şahıs da İbn Abbas'tır. O zaman mukimken cemetmiş olması, bir sebebe dayalı olup onun ile namazları cemetmeden kılması arasına girdiğini öğrenmiş oluyoruz. Bu illet ise yağmurdan başka bir şey değildir. -Allah en doğrusunu bilir- Bu eğer korku söz konusu değilse... Yağmurlu havada zorluk illeti vardır. Aynen seferde cemetmek için genel bir zorluk mevcut olduğu gibi...

Neticede şöyle diyoruz: Eğer mukimlikte illet, yağmurdan dolayı bir illetse, öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazları cemedilebilir.

Dedi ki: Mukimken cemetmek, sadece yağmurlu bir havada yapılır. Eğer bir namazı kıldıktan sonra yağmur kesilirse, artık ikinci namazı birinci namazın vaktinde kılamaz. Ama birinci namazı yağmur yağarken kılar, ikinci namaza başladığında yağmur devam eder, ancak ikinci namazı bitirmeden önce yağmur kesilirse, başlamış olduğu namazını tamamlar. Çünkü başlama hakkı olan bir namazı tamamlama hakkı da vardır.

Dedi ki: Cem açısından yağmurun az yahut çok olması arasında fark yoktur. Cemetmeyi, sadece evinden çıkıp mescidde namazını eda edenler yapabilirler. Cem için mescidin yakın olması yahut cemedecek kişiye, mescid ehlinin çok veya az olması yahut uzak olmaları etken değildir. Hiç kimse evinde cemedemez. Çünkü Resulullah (s.a.v) mescidde cemetmiştir. Evde namaz kılmak ile mescidde namaz kılmak arasında fark vardır.

Kişi, yağmurun yağmadığı bir havada öğle namazı kıldıktan sonra yağmur yağsa, ikindi namazını öğle vaktinde öğlenle cemederek kılamaz. Çünkü öğle namazını kıldığında ikindiyi öğlenle beraber cemetme hakkı olmadığından dolayıdır.

Aynı şekilde öğle namazına başladığında yağmur olmayıp daha sonra namaz bitmeden yağmur yağsa, ikindi namazını öğlenle beraber cemetme hakkı olmaz. Cemetme hakkı olduğu bir zamanda cemedebilmesi için mutlaka birinci namaza başlarken cemedeceğine dair niyet etmesi gerekir.

Birinci namazı kılarken yağmur yağar ve ikinci namaza başladığında yine yağmur yağarsa, ama ikinci namazı bitirmeden önce yağmur kesilirse

de cemetmeye devam etme hakkı vardır. Çünkü temel alınacak vakit, her namaz için namaza giriş vaktidir.

Akşam ve yatsı namazları da aynen öğle ve ikindi namazları gibi olup aralarında herhangi bir fark yoktur. Bu, her şehir için de geçerlidir. Çünkü yağmur neticesinde hâsıl olacak olan zorluk her yerde aynıdır.

Yağmurlu bir havada iki namaz cemedildiğinde iki namazın ilkinde ve geciktirmeden yapmak gerekir. Yani öğle ve ikindiyi öğle vaktinde, akşam ve yatsıyı akşam vaktinde kılmak lazımdır.

Mukim olan kişinin, yağmurlu hava illeti dışında cemetme hakkı yoktur. Çünkü aslolan, her namazın kendi vaktinde kılınmasıdır. Yağmurlu havada cemetmek ruhsat olup mazeret değildir. Eğer bunun dışında bir mazeret söz konusu ise, bu mazeret dolayısıyla cemedilmez. Çünkü mazeret; onun dışında bir sebep teşkil etmektedir ki o da; hastalık, korku ve benzerleri şeylerdi. Daha önce de hastalıklar ve korkuların olduğu malum olmasına rağmen Resulullah (s.a.v)'in cemettiği bilinmemektedir. Ama yağmurdaki, mazeret genel ve kabul edilir bir mazerettir.

Seferde ise, Resulullah (s.a.v)'den gelen habere dayanarak cemedilir. Vakitlerle ilgili gelen deliller genel olup hiçbirini terk etmek için ruhsat yoktur. Cem sadece seferde olanlar için Resulullah (s.a.v)'den gelen bir ruhsattır. Yağmur dolayısıyla cemettiği kadar seferde cemettiğini görmedik. Allah (c.c) en doğrusunu bilir.

SEFERDE NAMAZ VAKİTLERİ

[148] Bize İbrahim b. Muhammed, Cafer b. Muhammed'den; o, babasından; babası da Cabir b. Abdullah yoluyla Resulullah (s.a.v)'in haccını zikrederek şöyle dedi: "Nebi (s.a.v) evinden ayrılarak..."[169]

[169] Bu hadisi İmam Şafii bir müddet sonra zikredecektir. Resulullah (s.a.v)'in Arafat'ta öğle ile ikindi namazlarını cemederek kılmasını delil göstermiştir. Bkz.Tirmizi, Namaz kitabı, ezanda tekrar yapma babı 1/366

[149] Bize Malik, İbn Şihab'dan; o da Salim'den, babasının şöyle naklettiğini haber verdi: "Nebi (s.a.v) Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarını cemederek kıldı."[170]

[150] Bize Malik, Ebu'z-Zübeyr'den; o da Ebu't-Tufeyl Amir b. Vasile'den şöyle haber verdi: Ona Muaz b. Cebel şöyle haber verdi: Onlar, Resulullah (s.a.v) ile beraber Tebük'e çıktıklarında Resulullah (s.a.v) öğle ile ikindi namazlarını ve akşam ile yatsı namazlarını cemederek kılıyordu. Dedi ki: Bir gün namazı geciktirdi. Sonra milletin huzura çıkıp öğle ile ikindi namazlarını ceman beraber kıldı. Sonra (çadırına) girdi, sonra bir daha çıktı ve akşam ile yatsı namazlarını cemederek beraber kıldı.[171]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu, Resulullah (s.a.v)'in seyir halinde değil de dinlenme halinde olduğunu gösterir. Bunu şu sözünden anlıyoruz: Girdi, sonra çıktı. Bu, ancak konaklayan için söylenir. Seferde olan kişinin seyir halinde ve konaklama halinde cemetmesi caizdir.

[151] Bize Süfyan, İbn Ebi Necih (Abdullah b. Ebi Necih es-Sakafi)'den; İsmail b. Abdurrahman b. Ebi Züeyb el-Esedi'nin şöyle dediğini haber verdi: İbn Ömer ile beraber sefere çıkmıştık. Güneş batmasına rağmen biz ona, inip namazımızı kılalım demekten çekindik. Ufuktaki beyazlık kaybolup gece karanlığı çöktükten sonra indi ve üç rekât kıldıktan sonra selam verdi. Sonra iki rekât kıldı ve selam verdi. Sonra da bize dönerek şöyle dedi: "Ben, Resulullah (s.a.v)'in bu şekilde yaptığını gördüm."[172]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in sünneti, seferde olan kişinin öğle ile ikindi namazlarını ve akşam ile yatsı namazlarını bu vakitlerin herhangi birisinin vaktinde cemederek kılabileceğine delil olmuştur. İsterse ilkinin vaktinde, isterse sonrakinin vaktinde ikisini cemederek kılabilir. Çünkü Nebi (s.a.v), öğle ile ikindi

---

170 Müslim, Hac 2/937 no: 278/703; Taberi, Hac 1/400 no: 196

171 Müslim, Fadail 4/1784 no: 10/706

172 *Müsned el-Humeydi*, 2/299-300 no: 680; *Sünen*, Vakitler 2/286 - 287 no: 591; *Sünen el-Kübra*, Namaz vakitleri 1/490 no: 1570

namazlarını öğle vaktinde ve akşam ile yatsı namazlarını yatsı vaktinde cemederek kılmıştır.

İbn Abbas ve Muaz, aralarında cem meselesini şöyle konuştular: Seyir halinde olsun ya da olmasın, yani kişinin, seyir halinde veya konuklamış (dinlenme halinde) olması arasında fark yoktur. Çünkü Nebi (s.a.v), Arefe günü cemettiğinde seyir halinde değildi. Ancak Mescidin yanına kadar gitmiştir. Müzdelife'de ise cemettiğinde hareket halinde olmayıp sena/dua ile meşguldü. Muaz, ondan şöyle bahseder: "Cemetmiştir. Ve cemettiğinde seyir halinde olmayıp konaklama durumdayken cemetmiştir." Sünnetin delil oluşuna dayanarak; eğer bir kişinin kasır yapma hakkı varsa, aynı kişiye cemetme hakkı da doğar.

Sabah namazı hiçbir namazla cemedilmez, hiçbir namaz da onunla cemedilmez. Çünkü Resulullah (s.a.v) onu hiçbir namazla cemetmemiş ve hiçbir namazı da onunla cem etmemiştir.

Sefer halinde olan bir kişi, birinci namaz vakti girmeden iki namazı cemedemez. Eğer bunu yaparsa, iade eder. Aynı şekilde mukim kişi, eğer bir namazı vaktinden önce kılmışsa, iade eder. Ama vakit çıktıktan sonra cemedebilir. Çünkü bu vakit içinde kaza yapabilir.

Seferde olan bir kişi, eğer zevalden önce namaza başlayıp zeval oluncaya kadar okumadan bekler ve zeval olduktan sonra namaza başlayıp öğle ve ikindi namazlarını kılarsa, her iki namazı iade etmesi gerekir. Öğle namazını vakit girmeden önce kılmaya başladığı için iade eder. Ama ikindi namazı, normalde kendi vaktinden önce kılınması halinde de geçerli olabilecek bir namazdı, yani cemetme hakkı doğduğunda öğle vaktinde cemedebilirdi, fakat öğleni vaktinden önce kıldığı için cemederek kıldığı ikindi namazını da tekrar iade etmesi gerekir.

Güneş zevale girmediğini görmesine rağmen öğle namazını kılmaya başlayan kişi, daha sonra, başlamış olduğu namazın aslında zevalden sonra başladığını netleştirirse, söz konusu namazı kılıp ikindi namazını iade eder. Çünkü namaza, namaz kendisine helal değilken başlamıştır. Bu yüzden

sorumluluk üzerinden sakıt olmaz. Birçok açıdan bu namazı kılan kişinin, aslında bu namaza niyetli olmadığı anlaşılır.

Cem edecek kişi, önce ikindiyi, sonra da öğleni kılarsa, öğle geçerli, ama ikindi geçersiz sayılır. Çünkü öğle vaktinde cemettiğinden dolayı cemedilecek namazların ilki olan öğle namazı kılınmadan ikindi namazı geçerli olmaz. Kişi, öğle namazına abdestsiz olarak başlayıp sonra ikindi namazı için abdest alıp kılsa, öğle ve ikindi namazlarının her ikisini iade etmesi gerekir. Çünkü üzerinden öğle namazının yükümlülüğü sakıt olmadan ikindi namazının yükümlülüğü üzerinden sakıt olmaz. Öğle namazını fasit kılacak herhangi sebep, vaktinden önce kılınacak olan ikindi namazını bu sebepten dolayı geçerli kılmaz.

Bu saydıklarımızın tamamı ikindi vakti için de olsa aynı durum geçerlidir. Ama ikindi namazı vakti geçtikten sonra olursa, ikindi namazı geçerli olur ve öğle namazını iade etmesi gerekir.

Öğlen namazı vaktiyle ilgili şüphesi varken başlasa, daha sonra, vakti girdikten sonra namaza başladığını netleştirmesine rağmen namazı geçerli olmaz. Yahut namazının geçtiğini zannedip bir namaza başlasa, daha sonra, geçirdiği namazın o namaz olduğunu netleştirse, söz konusu namazın yükümlülüğü üzerinden sakıt olmaz. Bu kabilden olan hiçbir namaz geçerli olmaz. Namazın geçerli olması için mutlaka namaz niyeti ve vaktin girdiği niyetle başlaması gerekir. Ama namaza şüpheyle başlanmışsa, niyet tam sağlanmış olmaz ve o namazda geçerli olmaz.

Seferî olan bir kişi, eğer öğle ile ikindi namazlarını ikindi vaktinde kılmak için kalkarsa, öğleni kılacağı yerde sehven yahut kasten ikindi namazı ile başlarsa namazı geçerli sayılmaz. İkindi namazı kendi vaktinde olmasına rağmen geçerli olması için önce öğleni, sonra ikindiyi kılması gerekir. Aynı şekilde eğer kendi vakti içinde öğle namazını kıldığı yerde onu ifsat eder ve ifsat ettiğini unutup sonra ikindi namazını, ifsat ettiği öğle vaktinde kılarsa önce öğleni, sonra ikindiyi iade etmesi lazım gelir.

CEM İLE İLGİLİ BAZI HÜKÜMLER

Bize, Rebi' b. Süleyman şöyle haber verdi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kim namaza başladıktan sonra, daha önce geçirmiş olduğu bir namazı hatırlarsa, içinde bulunduğu namazı kılmaya devam eder. Ve başlamış olduğu namaz fasit olmaz. Bu kişinin imam yahut cemaat olması arasında fark yoktur. Başlamış olduğu namazı bitirince daha önceden geçmiş olan namazı hatırlaması halinde ona başlar. Geçmiş olan namazı hatırlamasına rağmen başka bir namaza başlaması halinde başladığı namaz geçerlidir. Sonra geçmiş olan farz namazını kılar. Kişi, bu hususta muhayyerdir: Eğer vakti girmiş olan namazın vaktinin geçme ihtimali yoksa geçmiş olan namazı, kılmak üzere olduğu namaza başlamadan önce hatırlaması halinde, isterse önce geçmiş olan namazı kılabilir. Ama vaktinin geçme ihtimali varsa, önce vakit namazını kılar, sonra geçmiş olan namazı kılar/kaza eder.

Bize, İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize, Süfyan b. Uyeyne, o da Abdülkerim el-Cezeri'den...[173(*)]

[152] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Geçmiş olan namazların bir günlük namaz yahut bir senelik namaz olması arasında fark yoktur. Biz bu hususu başka bir yerde açıklamıştık. "Resulullah (s.a.v) uykudayken sabah namazı geçmişti. Daha sonra bulunduğu yerden ayrıldığında, namazı kılma imkânı varken geçmiş olan namaz kendisine hatırlatılmış olmasına rağmen hemen kılmaması, kendisinin, من نسي صلاة فليصلها إذا ذكرها / *'Kim unutmuş olduğu namazı hatırlarsa, onu kılsın.'*[174] buyruğuna uygun olmaz." denilirse şöyle denir: Bu buyruk şu manadadır: Onu hatırladığı vakit, o namazın vaktidir. O namazın başka bir vakti yoktur. Çünkü Resulullah (s.a.v) namazı kendi vakti dışına kadar geciktirmez. O zaman bu buyruğun; geçmiş olan namazı hatırlaması halinde kılmaktan

---

173 (*) Senedin geri kalan kısmı ve metinle alakalı kesintinin sebebi bilinmemektedir. (Muhakkik)

174 *Marife*, Namaz 2/84-85; Buhari, Namaz vakitleri 1/201 no: 597; Müslim, Mescid ve namaz vakitleri 1/477 no: 314/684

başka bir manası yoktur. Çünkü unutmanın hilafı olan hatırlamak olduğu sürece, namazı unutarak geciktirmek namazın farz oluşunu hükümsüz kılmaz. İşte bu sebeple kişi unutmuş olduğu namazı hatırladığı saatte kılar. Hatırladığı saat, ister içinde namazın kılınması nehyedilmiş yahut nehyedilmemiş-kerahet vakti olup olmaması fark etmez- bir saat olsun farketmez.

Rebi' şöyle dedi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Nebi (s.a.v) şöyle buyurması: *"Hatırlayınca onu kılsın."* Onu hatırladığı vakit, unutmuş olduğu namazın vaktidir. Yahut onu hatırladığı vakit, o namazı kılsın, manasınadır. Çünkü unutulan namazın, vakti geçmesiyle farz oluşu sakıt olmaz. Resulullah (s.a.v)'e sabah namazı hatırlatılınca vadideydi, onu vadiyi geçtikten sonra kılmıştır. Nebi (s.a.v)'in buyruğundan şunu anlamış olduk: *"Hatırlayınca onu kılsın."* Vakti geçmiş olsa da farz oluşu sakıt olmaz.

Nebi (s.a.v)'in namaz kılmadan vadiden çıkmasının sebebi, söz konusu vadide şeytan olduğu içindi.

Şöyle dense: İçinde şeytan olan bir vadide namaz kılmak neden caiz olmasın, zira Nebi (s.a.v) namaz kıldığı yerde şeytanı boğmuştur. Ve birden fazla namazda içinde şeytan olan vadide namaz kılmış ve şeytanı da boğmuştur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Seferde olan bir kişi, eğer öğle ile ikindi namazlarını ikindi vakti içinde cemederek kılmaya başladığı öğle namazını ifsat ettikten sonra ikindi namazını kılsa, ikindi namazı geçerli olur. İkindi namazının geçerli olması, kendi vakti içinde kılınmış olduğundan dolayıdır. Çünkü ikindi namazını öğle ile cemetmeyip ikindiyi tek başına kendi vakti içinde kılmış olması halinde yine geçerli olurdu. Sonra onun ardından öğle namazını kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Önce ikindi namazını, sonra öğle namazını kılmaya başlamış olsa, bu durumda ikindi namazı geçerli olur. Çünkü onu tek başına kendi vakti içinde kılmış olur. Daha

sonra öğle namazını kılar. Bu anlattığım tablo geçerli olmasına rağmen bu şekilde kılınmasını mekruh görürüm.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Seferdeyken havanın devamlı kapalı oluşu, aynen mukim oluştaki gibi olup vakit için içtihat eder. Bu şekilde hareket edip öğle ile ikindi namazlarını cemettikten sonra hava açar ve öğle namazına zevalden önce başladığını anlarsa, öğle ve ikindi namazlarını iade etmesi gerekir. Çünkü her bir namazı caiz olmayacak vakitte ve şekilde kılmıştır. Öğle namazını kendi vaktinden önce, ikindi namazını da geçerli olmayacağı bir vakitte kılmıştır. Bu durumda ikindi namazı, ancak öğle namazının geçerli olduğu vakitte cemederek kılınırsa geçerli sayılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yahut vakit için içtihat edip (öğle vakti sanarak) namazlarını kıldıktan sonra namazları ikindi vakti içinde kıldığını anlarsa, namazları geçerli olur. Çünkü söz konusu vakit, istemesi halinde zaten kılabileceği bir vakittir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namazları kıldıktan sonra hava açılırsa ve namazları güneş batımından sonra kıldığını anlarsa da namazları geçerlidir. Çünkü en azından söz konusu vakitte kılmış olduğu namazlar, üzerinde kaza olan namazların yerine sayılırlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu anlatılanlar cem açısında akşam ile yatsı namazları için de aynen geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Seferde olan kişi, eğer sefer gününde öğle ile ikindi namazlarını cemetme hususunda niyetli olmadığı halde öğle namazını hatırlamasına rağmen ikindi vakti girene kadar geciktirirse, cem niyeti olmadığı halde öğle namazını geciktirmekle günah işlemiş olur. Çünkü öğle namazını ikindi vaktine kadar, ancak cem niyeti varsa geciktirme imkânı vardır. Cem niyetiyle onu geciktirmiş olsaydı, bunda bir beis olmazdı, ama cemetmeye niyet etmediği halde geciktirmesi, günah işlemesine ve namazının kazaya kalmasına sebep olmuştur. İkindi namazını vakti içinde kıldığından geçerli sayılır. Bu

durumda öğle namazını geciktiren kişi için, geciktirdiği açısından günah işlemiş olmasından korkarım.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi, öğle ile ikindi namazlarını cemetmeyi niyet etmeden öğle namazını kılabilir. Söz konusu kişi, öğle namazını tamamlar yahut namaz vakti girdiğinde cemetme niyeti hakkı vardır. Çünkü kişinin bu niyeti başta yapma hakkı varsa, cemedilmesi caiz olan herhangi bir zaman dilimi içinde bu niyeti ihdas etme hakkı da vardır.

Kılmakta olduğu öğle namazını bitirip selam verdikten ve bitirmesiyle beraber niyet etmez, bundan sonra cemetmeyi isterse cem edemez.

Çünkü namazı bitirdikten sonra, cem ile namazları kılmak olmaz. Ancak o, namazların her birini ayrı ayrı kılması lazım.

Bir namazı vakti girmeden önce kılma hakkı yoktur. Ancak bu hak cem için olup başka namazlar için geçerli değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer öğle namazını ikindi vakti girinceye kadar cem niyeti olmadan geciktirdikten sonra başlayıp kılsa ikindi namazını kılma hakkı vardır. Çünkü ikindi namazı münferit bir namaz olarak kılınmış olsa da başka vakitte değil de kendi vakti içinde kılındığından dolayı geçerli olur. Ama öğle namazını cem niyeti olmadan kasıtlı bir şekilde ikindi vakti girinceye kadar geciktirmesi halinde geciktirmeden dolayı günah işlemiş olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Öğle namazı ile ikindi namazını öğle vaktinde başka bir namazla aralarını açmadan peş peşe ve kıldığı yerden ayrılmadan kılması gerekir. Ama namaz kıldığı yerden ayrılsa yahut aralarını başka bir namazla bölse cemetme hakkını yitirir. Çünkü bu durumda ona kesinlikle cemediyor denmez. Mutlaka cemedeceği namazları ardı ardına kılması ve aralarında başka bir amel ile meşgul olmaması gerekir.

İmam ile cemaat arasında çok sayılacak türden bir konuşma geçmiş olmasına rağmen cemetme hakkı kaybolmaz. Ama söz konusu konuşma uzun sürerse, cemetme hakkını yitirir. Cemedecek kişinin sonraki/ikinci namazın vaktinde cemetme hakkı varsa ilk namazının vaktinde cem hakkı da vardır. Cemedecek kişi hangi namaz vaktinde isterse cemedebilir. İkinci namazın vaktinde iki namazı cemeden kişi, ikinci namazı kendi vakti içinde kılmış olmaktadır.

[153] Bazı hadislerde şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah (s.a.v) ile beraber namazlarını cemederek kılanlar, akşam namazlarını kıldıktan sonra develerini ahırlarına koymuş, sonra da yatsı namazlarını kılmışlardır. Yatsı namazını kıldıklarında kendi vakti içinde kıldılar.[175]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Akşam ile yatsı namazlarını cemederek kılmanın hükmü, aynen öğle ile ikindi namazlarını cem ile kılma gibi olup aralarında hiçbir fark yoktur.

İmam Şafiî (r.a) şöyle dedi: Öğle ile ikindi namazlarını cemetme niyetinde olan bir kişi, öğle namazını kıldıktan sonra bayılır ve öğle vakti bitmeden önce ayıkırsa, bu durumda ikindi namazının vakti girmeden önce ikindi namazını kılamaz. Çünkü söz konusu kişi, cemetmemiş olur. Aynı şekilde eğer kişi uyur yahut sehven namazı geciktirir yahut başka bir şeyle meşgul olur yahut iki namaz arasını uzun bir fasıla ile açarsa cem hakkını yitirir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu durumda cemeden kişi şuna bakar: Namaz içinde sehiv yapanın, namazı bitirmeden önce ayrılması halinde sehiv neticesinde namazı üzerine bina edebilir mi? Eğer söz konusu namazda bina yapabileceği kadar bir zaman dilimi varsa ve orada sehiv yapmışsa cemedebilir. Ama sehiv neticesinde namazdan ayrılma süresi uzun bir süre olursa, bu sebepten dolayı namazı üzerine bina hakkı olmadığı için yeniden namazını kılar. Eğer cemedecek kişinin durumu bu

[175] Taberî, Hac 1/400-401 no: 197; Buhari, Abdest 1/66-67 no: 139; Müslim, Hac 2/934 no: 276/1280

kişinin durumuna kıyasla aynı ise, o zaman cemetme hakkı kalmaz. Eğer bu kişi, mescidden ayrılmışsa namazı kılmak için geri geldiğinde dışarıda uzun süre kalmış olmaması gerekir. Mescidde değil de namazgâhta ise, aynı şekilde namazgâhından ayrılmamalı veya ayrılmışsa, namaza dönüşü uzun bir süre olmamalıdır.

ÖZÜRLÜ HALLERDE NAMAZ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İki namazı cem ile kılacak hiç kimsenin yağmur dışında bir sebepten dolayı ilk namaz vaktinde (ikindiyi öğle vaktinde, yatsıyı akşam vaktinde) kılma hakkı yoktur.

Seferî olanlar hariç olmak üzere, korku ve başka hiçbir sebep dolayısıyla namazlar kasredilerek/kısaltılarak kılınmaz. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in, Hendek günü savaş durumunda olmasına rağmen kasır yaptığı bilgisi bize ulaşmamıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namaz kılacak kişinin oturarak namaz kılma hakkı yoktur. -ancak hastalığından dolayı ayakta durmaya gücü olmayanlar hariçtir, onlar oturarak namaz kılabilirler- Ama ayakta durmaya kudreti olduğu halde -daha öncede zikrettiğim gibi- oturarak namaz kılınmaz. Sadece korku ve hastalıktan dolayı ayakta durma kudreti olmayanlar oturarak kılabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Asıl olan, farz namazlarının kılınması esnasında kişinin, istikbal-i kıble ile beraber namazı ayakta kılmasıdır. Bazı durumlarda Resulullah (s.a.v)'den bunun hilafına dair deliller mevcut olduğu yerler hariçtir.

Ve bu durumlar kıyas kabul etmeyen durumlar olup her şey kendi aslına döndürülür-Resulullah hangi durumlarda kılmışsa sadece o durumda oturarak namaz kılınabilir-. Bu hususta mevcut olan ruhsatlar asıl sayılmazlar.

HASTA OLANIN NAMAZI

Allah (c.c) şöyle buyurdu:

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ

"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun." (Bakara, 2/238) Şöyle dendi: -Allah (c.c) en doğrusunu bilir- ayette geçen "قَانِتِينَ / Ka'nitin," itaat etmiş demektir. Ayrıca Resulullah (s.a.v) namazın kıyamda kılınmasını emretmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Farzların yerine getirmekle mükellef olan kişinin, namazı ayakta kılmaya gücü yetmesi halinde, başka bir durumda kılması caiz olmaz. Sadece korku söz konusuysa, -daha önceden zikrettiğim gibi durum istisnai bir durum haline dönüştüğünden dolayı- otururak kılabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namazı ayakta kılmaya gücü olmayan kişi otururak kılar. Ve rükû ile secdeleri yapmaya gücü yeterse, rükû ile secdeleri yapar.

[154] İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Yahya b. Hassan, Hammad b. Seleme'den; o, Hişam b. Urve'den; o, babasından; o da Hz. Aişe'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v), Ebu Bekir'e, insanlara imam olup namazlarını kıldırmasını emretti. Sonra Nebi (s.a.v) kendisinde bir rahatlama hissedince, Ebu Bekir'in yanına gelerek oturdu. Resulullah (s.a.v) otururak Ebu Bekir'e imam oldu, Ebu Bekir de ayakta insanlara imam oldu.[176]

[155] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdulvahhab Sakafi, Yahya b. Said'in şöyle dediğini duyduğunu haber verdi: Ona İbn Ebi Muleyke şöyle anlattı: o da Ubeyd b. Umeyir el-Leysi'den şöyle nakletmiştir: Resulullah (s.a.v), Ebu Bekir'in insanlara sabah namazını

[176] Taberi, Cemaat namazı 1/136 no: 18; Buhari, Ezan 1/226 no: 673; Müslim, Namaz 1/314-315 no: 97/418

kıldırmasını emretti. Ebu Bekir tekbir aldıktan sonra Resulullah (s.a.v) kendisinde kısmen bir rahatlık görüp safları yararak ilerlemeye başladı. Devamla şöyle dedi: Ebu Bekir namaz kıldığı zaman sağa sola bakmazdı. Ama Ebu Bekir, birisinin arkasından geldiğini hissedince, bu makama doğru Resulullah (s.a.v)'den başkasının ilerlemeyeceğini bildiğinden dolayı ilerleyenin o olduğunu anlamıştı. Hemen Resulullah (s.a.v)'in arkasına safa durdu. Ama Resulullah (s.a.v) onu tekrar yerine çevirdikten sonra ayakta olan Ebu Bekir'in yanına oturdu.

Ebu Bekir namazı bitirince şöyle dedi: "Ya Resulallah! Seni dışarı çıkacak kadar iyi olmuş görmekteyim."

Resulullah (s.a.v) odasının yanındaki yerine oturup insanları fitnelere düşmemeleri hususunda uyarmaya başladı. Şöyle buyurdu:

إني والله لا يمسك الناس على شيئا إني والله لا أحل إلا ما أحل الله في كتابه ولا أحرم إلا ما حرم الله في كتابه يا فاطمة بنت رسول الله وصفية عمة رسول الله اعملا لما عند الله فإني لا أغنى عنكما من الله شيئا

"Allah'a yemin olsun ki; insanlar herhangi bir şey hususunda bana engel olamazlar. Allah'a yemin olsun ki; ben, Allah'ın Kitabında helal kıldıklarının dışında helal kılmam ve Kitabında haram kıldıkları dışında haram kılmam. Ey Allah'ın Resulünün kızı Fatıma! Ve Allah'ın Resulünün halası Safiyye! Allah'ın yanına götüreceğiniz ameller için çalışın. Çünkü ben; yapacağınız günahlar hususunda size Allah katında fayda sağlayamam."[177(*)]

---

177 Bu hadis mürsel bir hadis olup İmam Şafiî'nin dışında bir yerde ona rastlamadım.

(*) [Buhari, Ebu Hureyre yoluyla rivayet ettiği hadiste; "yakın akrabanı korkut" ayeti inince ayağa kalkıp şöyle buyurdu: "Ey Kureyş topluluğu... nefislerinizi Allah yoluna adayın/satın, Allah indinde size fayda sağlayamam. Ey Abdimenaf, Allah katında size fayda sağlayamam. Ey Abbas b. Abdulmuttalib, Allah katında sana fayda sağlayamam. Ey Rasulullah'ın halası Safiyye, Allah katında sana fayda sağlayamam. Ey Muhammed'in kızı Fatıma, Allah katında sana fayda sağlayamam..." (Buhari, Vasaya, 11)]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, takatsizliğinden dolayı oturarak namazını kılarsa, arkasında olanların ayakta durmaya takatleri varsa, namazlarını ayakta kılarlar. Ayakta namaz kılmaya kudreti olanın ayakta durmadan kıldığı namazı geçerli sayılmaz. İmamın ayakta namazı kılmaya gücü varsa, ayakta kılması gerekir. Ve arkasında ayakta namazı kılmaya gücü olmayanlar da oturarak namazlarını kılarlar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hüküm, namazı kılan kişi tarafından yerine getirilme imkânı olan her farz namaz için ve Allah'ın farz ettiği hal üzere eda edilmesi gerekmektedir. Ama gücü yoksa, güç yetirdiği şekilde namazını eda eder. Eğer namaz kılan kişinin, oturmaya takati yoksa yan gelip yatarak namazını kılar. Ve rükû ile secde etmeye takati yoksa ima yoluyla bu rükünleri yerine getirir. Secdede eğilmeyi rükûdaki eğilmeye nazaran daha belirgin yapar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer namaz kılacak şahıs sırtında olan hastalık dolayısıyla rükû yapamazsa, ama bu, ayakta durmasına engel değilse, ayakta durmadan kılmış olduğu namaz geçerli olmaz. Ama rükû için eğilebildiği kadar eğilmesi kâfi gelir. Yahut belini bükmeye hiç takati yoksa boynunu bükmekle rükû yapar. Eğer bunu da bir nesneye dayanmadan yapamıyorsa, o zaman önce düz bir pozisyonda olduktan sonra rükû edebildiği kadar rükû eder, sonra secde eder. Secde etmeye kudreti yoksa oturur ve ima yoluyla secde eder. Ama secde için eğildiğinde yüzünü değdirmeye güç yetiremeyip yanağını değdirmeye güç yetirirse, başını eğip yanağını değdirerek bunu yapar. Zor da olsa yanağı üzerine secde eder. Bu, secde açısından yapabileceği en yakın davranıştır. Yahut rahat secde edebileceği yere doğru secde eder. Secdeye herhangi bir şekilde yaklaşma imkânı olduğu halde bundan geri kalması doğru olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Secde yapacak kişi, secde anında yüzüne doğru bir nesne yaklaştırmak sûretiyle secde yapamaz. Bu durumda ona; yere yapışık bir şeye doğru secde etmek için eğilmeden secde yapmış denmez. Yere bir yastık koymak sûretiyle ona secde etmesi halinde -inşaallah- secde için kâfi gelir.

[156] Rebi', İmam Şafii'den şöyle haber verdi: Bize sika olan raviler, Yunus'dan; o, Hasan b. Yesar Basrî Ebu Said'den, o da annesinin şöyle dediğini nakletti: "Nebi (s.a.v)'in zevcesi Ümmü Seleme'nin deri yastık üzerine secde ettiğini gördüm."[178]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, yere yapışık olan deri yastığın üzerine secde etmesini mekruh görmeme rağmen namazını iade etmesi gerekmez. Yahut secde ettiği yer, toprak yükseltisi dolayısıyla namaz için durduğu yerden daha yüksekse, kerahetle beraber namazını iade etmesine gerek yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namaz kılan kişi, kıyama muktedir değilken rükû etmeye kudreti varsa, ayakta rükû yapar. Ve ayakta rükû yaptıktan sonra secde yapar. Yahut uzanmadan namazını kılma imkânı yoksa uzandığı yerde namazını ima yoluyla kılar.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namaz kılacak şahsın, güç yetireceği şekilde namazını kılması gerektiğini söylüyorum. Ama namazı eda ederken az sıkıntı çekiyorsa, söz konusu sıkıntıdan/meşakkatten dolayı bazı emirleri terk etme hakkı olmaz. Kıyamı meşakkatle yerine getirebiliyorsa, meşakkat dolayısıyla kıyamı terk edemez. Ve kıyamda Ummu'l-Kitab'ı (Fatiha'yı) okur. Müstehab olan da Fatiha'dan sonra bir şey daha okumaktır.

Namazı otururak kılmasına müsaade edilen kişi, ayakta durmaya hiçbir durumda takati olmayan kişidir. Bu durum, rükû ve secdeler için de aynıdır. Şöyle yapmaya takat getirirse, birinci rekâtta "Ummu'l-Kur'ân" ve ardından İhlas sûresini, ikinci rekâtta Ummu'l-Kur'ân ve Kevser sûresini okur. Münferiden imamla namaz kılmaya kudreti olmadığı zamanlarda da bunu bu şekilde yapar.

Kişinin izah ettiklerimden daha fazla ayakta okumaya kudreti yoksa bu durum, kendisi için hasta mazereti sayıldığından dolayı imamla beraber

---

[178] *Musannef Abdurrezzak*, Namaz, 2/477-478

namaz kılmayı terk edebilir. Söz konusu kişi, imamla beraber namazını kılmak istediğinde gücü yettiği kadar ayakta kalır, gücü yetmediği yerlerde ise oturarak namazını tamamlar ve kılmış olduğu namaz için iade gerekmez.

Ayakta başlamış olduğu namaza bir özürden dolayı oturarak devam eden bir kişinin, eğer söz konusu özrü kalkarsa, namazının geriye kalan kısmını ayakta devam etmediği sürece namazı geçerli sayılmaz. Özründen dolayı ayakta okuması gerekenleri oturduğu yerde okuduysa, ayağa kalktığında okumayı iade etmesi gerekmez. Ama oturduğu yerde ayakta okuması gerekenleri tamamlamadıysa, ayağa kalktığında onları tamamlar. Eğer, oturduğu yerde Ummu'l-Kur'ân'ın bir kısmını okuduktan sonra ayakta durmasına engel olan özrü zayi olursa, geriye kalan kısmını ayakta okumadan namazı geçerli olmaz.

Namazda olan kişi, yerden kalkıp doğrulduğu yerde Fatiha'nın geriye kalan kısmını okuyacak olursa, yine geçerli olmaz. Kıyama gücü yeten kişinin mutlaka doğrulup ayakta durduktan sonra Fatiha'yı okuması gerekir. Geriye kalan kısmını ayakta okurken ayakta durmasına engel teşkil eden bir özür hâsıl olursa, bitiremediği bölümü oturur ve oturduğu yerde tamamlar. Bu durumda olan kişi, ayakta durmasına mani özrü zayi olursa tekrar ayağa kalkar ve geriye kalan bölümünü ayakta tamamlar.

Oturduğu yerde Ummu'l-Kur'ân ve beraberinde başka bir sûre okuduktan sonra ayakta durmasına engel bir özrü kalmazsa, ayağa kalkıp doğrulmadan rükû etmemesi gerekir. Ayakta okuması benim yanımda daha uygun olmakla beraber eğer doğrulduktan sonra okumadan rükû ederse geçerli olur. Ama gücü yettiği halde doğrulmadan rükû eder ve secdeye kapanırsa, söz konusu rekâtı iptal ederek yeniden doğrulduktan sonra rükû ve daha sonra secde yapması lazım gelir. Ama okuduğu Kur'ân'ı iade etmesi gerekmez. Eğer bunu bu şekilde yapmayıp okuduktan sonra rükû ve secde yaparsa, söz konusu rükû ve secde bir önceki rekât için sayıldığından dolayı iki rekâtın biri eda edilmiş sayılır. Eğer namazını bitirdikten sonra ayakta, doğrulmadan kılmış olduğu rekâtı hatırladığında

namazı üzerine bina hakkı olduğu bir vakit içindeyse, tekbir alır, rükû ve secde yaptıktan sonra sehiv için secde etmesi halinde namazı geçerli olur. Ama bu durumu mescidden çıktıktan yahut uzun bir zaman geçtikten sonra hatırlarsa, yeniden namazını kılması gerekir. Bu durum gücü yettiği halde yerine getirilmeyen her rekât, her secde yahut namaz esasındaki her rükün için geçerlidir.

Secde yapma imkânı olduğu halde secde etmeyerek ima yoluyla secde eden kişinin, ondan sonraki rekâtı kılmadan söz konusu secdeyi yapması gerekir. Ama secde kudreti olmasına rağmen secde etmeyerek ima ettikten sonra rükû eder ve sonra okursa, kişinin söz konusu rekâtı ve secdesi sayılmaz. Onlardan sonra okuma ve rekâtı iade etmeden namazı tamamlanmış sayılmaz.

Rükû edip secde ettiği ise gücü yetip ima yoluyla kıldığı rekât yerine sayılır. Söz konusu rekât varken kalkıp (Fatiha) okur, rükû ve secde etmesine rağmen kendisi için rekât sayılmaz. İki secde etmiş olması halinde de iki secdenin biri söz konusu rekâtın secdesi yerine sayılır. Rükûdan önce olduğundan dolayı ikincisi için sayılmaz. Sadece daha önce terk etmiş olduğu secdenin yerine geçerli olur. Yahut onda geçerli olmayan bir fiil işlediğinden dolayıdır. Bu, ondan sonra gelen secdeyi namazın içinden bir esas olduğu için yapması halindedir. Ama gücü yettiği halde namazının esasından olan bir secdeyi terk eder yahut onun yerine ima ederse, sonra da Kur'ân'da geçen yahut sehiv secdesi niyetiyle onunla namazın esasından olan secdeyi kasîetmeden yaparsa, terk ettiği yahut ima ile kıldığı secde, namazı için kâfi gelmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde çocuk annesi olan cariye yahut belli bir miktar karşılığında anlaşma yapan cariye yahut normal olan cariye namazlarını başlarını örtmeden kıldıkları yerde eğer namazlarını bitirmeden önce azat edilirlerse, namazlarının geriye kalan bölümünü başlarını örttükten sonra tamamlamaları gerekir.

Özgürlüklerine kavuşmalarına rağmen eğer başlarını imkânları varken kapatmadan namazlarını kılarlarsa, söz konusu namazlarını iade etmeleri gerekir. Eğer azat edildikleri halde -kendilerinin bu durumdan haberleri olmadığı için- namazlarını başörtüsü olmadan kılmışlarsa, azat edildikten sonra başörtüsü olmadan kılmış oldukları tüm namazlarını iade ederler. Çünkü onların durumu azat ile değişmiştir. Azat ise kesin bir bilgidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Özgürlüğü için anlaştığı ödeme miktarını toplayan bir cariyenin, taksitleri ödeme imkânı olmasına rağmen başı açık bir şekilde namazını kılmasını kerahetle geçerli sayarım. Çünkü azat edilmesi için ödeme yapması gerekir. Cariye kalmasında bir haramlık yoktur. Ödeme imkânı olmasına rağmen ödemede gevşek davranmasını kendisine caiz görmem.

Aynı şekilde kişi, yanında olan cariyeye şöyle derse: "Sen bu eve girdiğin gün hür bir kadınsın." Söz konusu eve girme imkânı olmasına rağmen girmeyip namazını başı açık bir şekilde kıldıktan sonra girmesi durumunda, girmediğinden dolayı namazını iade etmesi gerekmez. Çünkü namazını azat olmadan önce kıldığından dolayı geçerlidir. Aynı şekilde ona "Sen istediğin zaman hürsün." denirse, hür olma isteğini erteleyip namazını kıldıktan sonra hürriyetine kavuşsa, daha önce kılmış olduğu namazı iade etmesi gerekmez.

Bulûğu geciken erkek çocuğu, namaz kıldığı yerde on beş yaşını doldurmasına rağmen başlamış olduğu namazını tamamlar. Ama namazını yeniden kılmasını müstehab görürüm. Çünkü onun için namaz vakti girdiğinde tüm farzlara riayet etmesi gerekenlerden olmuştur. Bulûğa erdikten sonra söz konusu namazın tamamını kılmamıştır. Başlamış olduğu namazı kesip yeniden kılması halinde namazı geçerli olur.

On beş yaşını Arafat'tan sonra tamamlayan yahut ihtilam olan kişi, haccına devam eder. Sonra da yeni bir hac yapması gerekir. Çünkü hac yaptığında, haccın farzları üzerine farz değildi. Yahut ramazan orucu tutuğu bir günü tamamlamadan önce ilk defa ihtilam olur veya on beş

yaşını doldururşa, içinde olduğu günü tamamlamasını uygun görürüm. Ve sonra söz konusu günü kaza eder. Ama ondan önceki günleri kaza etmesine gerek yoktur. Çünkü daha önceki günlerde bulûğ çağına yetişmemişti. Aynı şekilde daha önce kılmış olduğu hiçbir namazı iade etmesine gerek yoktur. Çünkü daha önce kılmış olduğu namazlar bulûğundan önce olmuştur ve her namaz ayrı değerlendirilir. Oruç için de her gün ayrı değerlendirilir. Namaz ve oruç için iade etmesi gerektiğine dair bir beyan yoktur. Ama haccı iade etmesi gerektiğinin beyanı açıktır.

EZAN

Allah (c.c) şöyle buyurdu:

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ

"Siz namaza çağırdığınız vakit onu alaya alıp eğlence yerine koyuyorlar. Bu, şüphesiz onların akılları ermeyen bir toplum olmalarındandır." (Maide, 5/58)

Allah (c.c) yine şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır." (Cuma, 62/9) Allah (c.c) ezanı namaz için zikretmiştir. Ayrıca Cuma gününün namazına çağrı için zikretmiştir. Allah (c.c) -en doğrusunu Allah bilir- her iki ayette de farz olan namazı kastetmiştir.

Resulullah (s.a.v) de ezanı farz namazlar için sünnet kılmıştır. Farz namazların dışındaki namazlar için ezanı sünnet kıldığı bilinmemektedir. Bu hususta, kendisinden, farz namazlar dışında kalan namazlar için ezanı emrettiği bize bildirilmemiştir.

Zühri, ondan/Resulullah'tan şöyle ezberlemiştir: Bayramlarda müezzine şöyle demesini emrederdi: الصلاة جامع / Namaz, toplayıcıdır.

Farz namazları dışında kalan namazlar için ezan ve kamet yoktur. Bayram namazları, husuf ve ramazan ayı kıyamı /teravih namazı için الصلاة جامع namaz, toplayıcıdır, denmesi uygun olur. Terki durumunda da herhangi bir beis olmamakla beraber faziletli olan şey terk edilmiş olur.

Cenaze namazı ve bayram namazları dışında kalan tüm nafile namazlar için, ayrıca husuf namazı için ezan olmadığı gibi الصلاة جامع namaz toplayıcıdır, denmesi de gerekmez.

SABAH NAMAZININ EZAN VAKTİ

[157] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zühri'den; o, Salim b. Abdullah b. Ömer'den; o da babasından, Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletmiştir: *"Bilal gece içinde ezanı okur. Siz, İbn Ümmü Mektum'un ezanını duyuncaya kadar yiyip için."*[179]

[158] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Malik, İbn Şihab'dan; o da İbn Salim b. Abdullah yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

إن بلالا يؤذن بليل فكلوا واشربوا حتى تسمعوا أذان ابن أم مكتوم

"Bilal gece içinde çağırır. Siz, İbn Ümmü Mektum çağırıncaya kadar yiyip için." İbn Ümmü Mektum, âmâ bir adamdı, onun için kendisine şöyle denmeden çağrıda bulunmazdı [Ezan okunmazdı]: Sabahladın, sabahladın.[180]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sabah namazı için ezanın; geceleyin yürünmesi, uykuda olanın uyanması ve sabah namazına yetişecek olanın hazırlanması için gece/erkenden okunması sünnettir. Benim için müstehab olan, fecirden sonra müezzinin bir daha ezan okumasıdır. Bunu

---

179 Buhari, Şahadet 2/252 no: 2656; Müslim, Oruç 2/768 no: 36 - 37/1092; *Müsned el-Hamidi*, 2/276

180 Buhari, Ezan 1/209 no: 617; Taberi, Namaz 5, 69 - 3; Mürsel; Beyhaki, *Marife*, 1/411 Mürsel.

yapmayıp terk etmesinde beis yoktur. Çünkü Resulullah (s.a.v) döneminde ezan vakti, fecirden önceydi. Sabah namazının dışında hiçbir namaz için vaktinden önce ezan okunmasına müsaade edilmemiştir. Çünkü ben, Resulullah (s.a.v)'in, -sabah namazı hariç- vaktinden önce ezan okunması için hiç kimseye izin verdiğini bilemem. Ve halen bu dönemimizde müezzinlerin, sabah namazı hariç her namaz için vakit girdikten sonra ezan okuduklarını müşahede etmekteyiz.

Farz namaz için -namaz kılacak kişinin cemaatle yahut münferiden olması arasında fark olmadan- ezanın terk edilmesini uygun görmem. Ayrıca cemaati çok olan yahut az olan mescidlerde veya evinde yahut seferdeyken kametin terk edilmesini de uygun görmem. Bu hususta cemaati çok olan mescidler daha avantajlıdır.

Kişi, sabah namazının dışında kalan namazlar için ezan okumak istediğinde namaz vakitleri girdikten sonra ezanı okur. Eğer namaz vakti girmeden önce ezan okunduysa, söz konusu namazların vakitleri girdikten sonra ezan iade edilir. Eğer ezana başlandığında henüz vakit girmemiş ve ezan okunmaya devam edilirken vakit girdiyse, ezanın, iade edilerek yeni baştan okunması gerekir.

Ezana devam edip tamamladıktan sonra dönüp sadece vakit girmeden önce ezandan okunan kısmın iade edilmesi yeterli gelmez.

Ezanın tamam olarak kabul edilmesi için şartları yerine getirildikten ve sabah namazı hariç namaz vakti girdikten sonra okunması gerekir. Ezanın bazı kısımları terk edildiğinde geriye dönülerek terk edilen kısımlar iade edilir ve ezana kalındığı yerden devam edilir. Bu durumda da başka bir uygulama geçerli olmaz. Ezanın bazı sözleri arkaya yahut öne çekilmez. Ve ezanın her bir kısmı/sözünün kendi yerinde okunması gerekir.

Ezanın başında: الله أكبر، الله أكبر

Dedikten sonra şöyle derse: أشهد أن محمدا رسول الله

Ve daha sonra ezanı tamamlasa, geri dönüp şöyle demesi gerekir:

الله أكبر، الله أكبر

Terk etmiş olduğu tekbirleri dedikten sonra şöyle demesi gerekir:

أشهد أن لا إله إلا الله أشهد أن محمدا رسول الله

İkişer defa deyip ezanı bu şekilde tamamlar. Ezan okurken ezanın bir kısmını yüksek sesle okuyup bir kısmını alçak sesle okuması halinde -izah ettiğim üzere- bu durumdan dolayı iade gerekmez. Çünkü ezanın lafızlarının tamamını söylediğinden dolayı iade gerekmemektedir. Aynen bu durum, açıktan okunan namazda Kur'an'ın bir kısmının sessiz okuması halinde iade gerekmediği gibi bunda da iade gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ezan okuyan kişi, tekbirleri okuduktan sonra حي على الصلاة derse, geri dönüp şehadetleri söyledikten sonra, "حي على الصلاة"i iade eder ve ezanı daha sonra tamamlar. Ezanın her bir kısmının, sözünün bulunması gereken yere konarak okunması lazımdır. Kendi yerinde söylemediklerini iade eder ve bulunması gereken yerde onları söyler.

Yani ezanın sözlerinin yeri değiştirilirse ezan tekrar okunur.

MÜEZZİNLERİN SAYISI VE MAAŞLARI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir mescidde iki müezzinle yetinilmesini uygun görürüm. Çünkü biz, Resulullah (s.a.v)'e iki müezzinin ezan okuduklarını ve ikiden fazla olmadıklarını biliyoruz. Eğer ezanda bir müezzinle yetinilirse caiz olur. Birinci müezzin ezanı okuduktan sonra namazların kendisinden sonra bitirilmesi niyetiyle imamın ağır davranmasını uygun karşılamam. Hâlbuki imam çıkar ve çıkmasıyla beraber ezan kesilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamın görevleri arasında müezzinlerin, ezanı vaktin ilk girmesiyle beraber okumaları için onları kontrol etme gibi bir yükümlülüğü de vardır. Ve gecikmeleri halinde onları beklememesi gerekir. Vakit içinde hazır bulunmaları hususunda onları

uyarması gerekir. Bir müezzin ezanı bitirdikten sonra bir başka müezzinin ezan okumasını daha uygun görürüm. Birçok müezzinin beraber cemaat halinde ezanı okumamaları gerekir. Ama büyük bir mescidin, birçok müezzini varsa, her bir müezzinin ayrı bir minarede ezanı okumalarında beis yoktur. Bu durumda onları duyanlar aynı vakit içinde duymuş olurlar.

Müezzinlerin bu vazifeyi parasız yapmalarını uygun görürüm. İmam onlara yahut içlerinden birine maaş vermek durumunda değildir. İmam kendisine ezanı para almadan okuyacak güvenilir birini bulabilir. Ama imam onların maaşlarını kendi malından verirse, bu istisnai durum olabilir. Öyle zannediyorum ki; ahalisi çok olan bir şehirde güvenilir, bu vazifeyi iyi yapacak ve para almadan yapacak kişi bulunur. Eğer bulunma imkânı yoksa maaş karşılığı müezzin görevlendirilmesinde beis yoktur. Müezzinin maaşı, Nebi (s.a.v)'in payı olan sadece humusdan ödenebilir. Onların maaşlarının bunun dışında ganimet mallarından ödenmesi caiz olmaz. Çünkü her malın bir sahibi vardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Onlara sadaka (zekât) mallarından bir şeyler verilerek geçinmesi caiz olmaz. Müezzinin kendisine zikrettiğim yerden rızık verilmesi halinde söz konusu rızkı alması helaldir. Ama başka bir yerden alması caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müezzinliği ancak adil ve güvenilir kişi yapabilir. Çünkü müezzin, insanların sırlarına muttali olur, onun için de vakitler hususunda da güvenilir olması gerekir.

Müezzinlik yapacak kişinin gözü gören birisi ise, yanında âmâ başka bir müezzinin olmasında beis yoktur. Yahut âmâ müezzin yalnız olup yanında vakti kendisine söyleyecek başka birisi varsa, bu durumu kerih görmem. Ama yanında kendisine vakti söyleyecek başka birisi yoksa bu durumu mekruh addederim.

Ezanı okuyacak kişinin bulûğ çağında olmasını uygun görürüm. Ama kişi baliğ olmadan da ezan okuması halinde geçerli olur. Yahut ezanı köle, özgürlüğü için para ödeyen köle (mükatebe) ve hür birisinin okuması

halinde de geçerli olur. Testisleri olmayan ve Arap olmadığı halde ezan lafzını açık okuyabilen kişi, eğer vakti biliyorsa ezanı okuyabilir. Bu saydıklarıma rağmen müezzinlerin kelimenin tam manasıyla insanların en hayırlıları olmalarını tercih ederim.

Kadın, ezan okuyamaz. Buna rağmen eğer ezan okursa, ezanı geçerli olmaz. Kadınların üzerine ezan yükümlülüğü yoktur. Buna rağmen kadınlar namaz için toplanırlar, ezanı okur ve kameti getirirlerse, herhangi bir beis olmaz. Kadın, okuyacağı ezanı cehren (erkeklerin) duyacağı şekilde okumaz. Sadece kendisi ve kadın arkadaşlarının duyacağı kadar ezanda sesini duyurur. Kamette de aynı durum geçerlidir. Kadının kameti terk etmesi halinde bundan dolayı erkeklerde gördüğüm keraheti kadınlar için görmediğim halde kamet yapmalarını uygun görürüm.

Erkeğin, evinde ezan ve kamet getirmesi ile başkasının evinde getirmesi arasında bir fark görmemekteyim. Söz konusu kişinin, etrafındaki müezzinleri duyup duymaması arasında da fark yoktur. Ezanı ve kameti terk etmesini uygun görmem. İçinde namaz kılınan ve kamet getirilen bir mescide girmesi halinde söz konusu mescidde kendisinin tekrar ezan ve kamet okumasını uygun görürüm.

EZAN İLE İLGİLİ BİR KISSA

[159] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Müslim b. Halid, İbn Cüreyc yoluyla şöyle dedi: Bana Abdülaziz b. Abdülmelik b. Ebi Mahzure, Abdullah b. Muhayriz'dan nakletti: O, Ebu Mahzure'nin yanında, Şam'a gitmek için hazırlandığı vakit yetim birisiydi. Ebu Mahzure'ye şöyle dedim: "Ey Amca! Ben Şam'a çıkıyorum. Senin müezzinliğinle alakalı olarak bana soru sorulmasından korkuyorum. Onun için bana bu hususla alakalı olarak bilgi ver." "Tamam, olur." dedi. Ve şöyle anlatmaya başladı: "Bir grup askerle beraber Huneyn yolundayken Resulullah (s.a.v) Huneyn'e ulaşmaması için engellendi. Resulullah (s.a.v) ile yolda buluştuk. Resulullah (s.a.v)'in müezzini onun yanında

namaz için ezan okudu. Biz yan gelmiş bir haldeyken müezzinin sesini işittiğimizde, onunla istihza ederek alaya aldık. Bizim bu alaylı seslerimizi Resulullah (s.a.v) duyunca, yanına gelmemiz için bize haber yolladı. Yanına geldiğimiz zaman bize şöyle buyurdu: *'Hanginizin sesinin yükselerek çıktığını duydum?'* Benimle beraber olanların hepsi beni işaret ettiler ve doğru söylediler. Benim dışımda olanların hepsini yollayarak beni bekletti. Sonra şöyle buyurdu: *'Kalk ve namaz için ezan oku.'* ayağa kalktığım o an, benim yanımda Resulullah (s.a.v)'den ve yapmamı emrettiği şeyden daha fazla nefret ettiğim başka bir şey yoktu. Resulullah (s.a.v) huzurunda ayağa kalktığımda Resulullah (s.a.v) bizzat kendisi bana ezan lafızlarını söyleyerek şöyle buyurdu:

الله أكبر الله أكبر ,الله أكبر الله أكبر

أشهد أن لا إله إلا الله ,أشهد أن لا إله إلا الله

أشهد أن محمدا رسول الله ,أشهد أن محمدا رسول الله

حى على الصلاة ,حى على الصلاة

حى على الفلاح ,حى على الفلاح

الله أكبر الله أكبر

لا إله إلا الله

Ezan okumayı bitirdiğimde yanına yaklaşmamı istedi ve bana içinde gümüş olan bir kese verdi. Sonra mübarek elini Ebu Mahzure'nin alnına koydu. Sonra da yüzüne doğru indirerek yüzüne sürdü. Daha sonra ellerinin içinden mübarek elini geçirdi. Ve kalbi üzerine mübarek elini koydu. Sonra elini Ebu Mahzure'nin göbeğine yetiştirerek şöyle buyurdu: *'Allah seni mübarek kılsın. Ve senin üzerine bereketini indirsin.'* 'Ey Allah'ın Resulü! Mekke'de ezan okumam için bana emir ver.' dedim. Buyurdu ki: *'Seni bununla emrediyorum.'* Bende daha önce Resulullah (s.a.v)'e karşı

bulunan kin ve nefretimin tamamı giderek yerine sevgi gelmişti. Daha sonra Resulullah (s.a.v)'in memuru olan Uttab b. Useyd'in yanına gelerek namaz için ezan okudum."[181]

İbn Cüreyc şöyle dedi: Bunu bana İbn Muhayriz'in haber verdiği şekil üzere Ebu Mahzure ailesinden buluştuğum kişiler de aynı şekil üzere haber verdiler. Ayrıca İbrahim b. Abdülaziz b. Abdulmelik b. Ebi Mahzure'nin, İbn Muhayriz'in anlattığı üzere ezan okuduğuna şahit oldum.

[160] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ben, babasından şöyle duydum: İbn Muhayriz, Ebu Muhzure'den, İbn Cüreyc'in anlattığı mana içinde Nebi (s.a.v)'den nakletmiştir.[182]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kamet ederken şöyle dediğini duydum:

الله أكبر الله أكبر

أشهد أن لا إله إلا الله

أشهد أن محمدا رسول الله

حى على الصلاة

حى على الفلاح

قد قامت الصلاة, قد قامت الصلاة

الله أكبر الله أكبر

لا إله إلا الله

---

[181] Ebu Davud, Namaz kitabı ezan babı 1/343 no: 503; Müslim, Namaz kitabı ezan babı 1/287 no: 6/379

[182] Tirmizi, Namaz kitabı ezanda tekrar yapma babı 1/366

Öyle tahmin ediyorum ki; ezanla ilgili anlattığı haberi kamet için de anlatmıştır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ezan ve kamet, Ebu Mahzure ailesinden naklettiğim gibidir. Kim bu anlattıklarınızdan bir şey eksiltir yahut ezan lafızlarının yerini değiştirirse olmaz. Çünkü her bir şeyi kendi yerinde okumak icabeder. Ezanı okuyacak olan birinci müezzin ile daha sonra ezanı okuyacak ikinci müezzin arasında ezanı okuma açısından fark yoktur.

Tesvib yapılmasını, sabah ezanında hoş karşılamadığın gibi diğer namaz ezanları için de hoş karşılamam. Çünkü Ebu Mahzure, Nebi (s.a.v)'in tesvib yapılmasını emrettiği yolunda bir şey nakletmemiştir. Onun için ezana bir şeyin eklenmesini kerih görürüm. Ve ezandan sonra da tesvib yapılmasını kerih görürüm.[183(*)]

EZAN OKURKEN KIBLEYE DÖNMENİN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müezzin ezan okurken ezanın tamamında -gerek ayakları olsun gerek yüzü olsun- yönünü kıbleden çevirmesini hoş karşılamam. Çünkü namaz için ezan okurken insanların namazda kıbleye yönelmeleri için çağrı yapmaktadır. Eğer ezan okurken kıble cihetinden bedeninin tamamı ayrılır yahut yüzünün tamamını yahut bir kısmını çevirirse, ezanı iade etmesini istememekle beraber bu durumu kendisine mekruh görürüm.

183(*) [Tesvib: Yüksek sesle çağırmak. Ezanda; ezana ait olmayan lafzı ezana dahil etmek. Sabah ezanında *hayye ale'l-felah*'dan sonra iki defa *"es-salatu hayrun mine'nevm"* demektir. Bunu İmam Şafiî hoş karşılamaz. Fakat hadislerde vardır ve diğer Şafiî âlimleri bunu kabul ederler. Muhakkik de İmam Malik'ten benzer bir kavil zikreder ve *"es-salatu hayrun mine'n-nevm"* i ilave eder. İmam Şafiî'nin iki görüşünden birinin de bunu kabul ettiğidir. (Bkz. *el-Umm*, 1/312 dipnot, 3-4)]

Müezzinin, ezan okuyacağı zaman namaz kılabileceği taharet üzere olmasını müstehab görürüm. Ezanı cünüp yahut abdestsiz okursa, iade gerekmemekle beraber mekruh görürüm. Bu durum aynı zamanda kamette kıbleye yönelme ve taharet üzere olması hususunda da aynen geçerlidir. Eğer her iki durumda taharet üzere olmazsa, kendisine bu durumu kerih görmemle beraber kamette söz konusu kerahet daha fazladır. Çünkü kendisi kamet yapıp insanlar namaza durduktan sonra kendisinin ayrılmasıyla beraber meydana gelecek en az tehlike, kendini, hafife alma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmış olacaktır.

Cünüp kişinin ezan okumasını mekruh sayarım. Çünkü mescide gelip gitme dışında kendisine mescide girme izni verilmemiştir. Müezzin, mescide gelip giden bir kişi değildir.

Müezzin taharet üzere başladığı ezanda, ezan bitmeden önce tahareti bozulsa, ezanı kesip taharetlenmesi (abdest alması) gerekmez. Ezanı bitirdikten sonra taharet alır. Ezana başlayan müezzinin ezana devam etmesi açısından taharetinin bozulmasının cenabet yahut başka bir şeyden dolayı olması arasında fark yoktur. Söz konusu kişi ezanı kesip taharet aldıktan sonra ezana devam edebilir. Ama kestiği ezanın yerine yeni bir ezan okumasını daha uygun görürüm.

EZAN OKURKEN KONUŞMANIN HÜKMÜ

İmam Şafiî (r.a) şöyle dedi: Ezan okuyan müezzinin ezanı bitirinceye kadar konuşmaması müstehabdır. Eğer ezan arasında konuşursa, konuşma ne olursa olsun, konuşmadan önce ezandan okuduğu kısmı da iade etmesi gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müezzinin ezan okurken konuşmasını mekruh gördüğüm gibi -aynı şekilde- kamette de mekruh görmekteyim. Kamet esnasında konuşması halinde kameti iade etmesi gerekmez.

Kamet esnasında kametin bölümleri arasında uzunca bir bekleme apılması halinde kametin tekrar baştan yapılmasını uygun görürüm. Ama öz konusu durumda kameti yeniden yapmazsa bir mesuliyet hâsıl olmaz. Kametin her bölümünde uzun bir bekleme yapması halinde kameti yeniden apmasını uygun gördüğüm gibi, yapmaması halinde de kendisine bunu ir vacip hüküm olarak saymamaktayım.

Müezzin ezanın bir kısmını okuduktan sonra uyursa yahut aklî ıelekesini yitirdikten sonra uyanırsa yahut aklî melekesi yerine gelirse, u durumun uzun sürüp sürmemesine bakılmaksızın ezanı yeniden kumasını uygun görürüm. Eğer yeniden ezanı okumazsa, ezana kaldığı erden devam eder. Aynı şekilde eğer ezanın bir kısmını okuduktan sonra klı gider, sonra tekrar geri gelirse, yeniden ezanı baştan okumasını uygun örürüm. Ama ezanı yeniden okumayıp kaldığı yerden de devam edebilir.

Ezan okuyan kişide söz konusu durumlardan birinin vuku bulması alinde ezanı bir başkası okuyacaksa, ondan önce ezana başlayan kişinin aldığı yerden değil de ezana yeniden başlaması gerekir. Ezanın arasında ısa yahut uzun bir fasıla olması arasında fark olmayıp söz konusu durumda zanın kaldığı yerden üzerine bina edilmez.

Bu durum namaz kılınırken imamın namazdan çıkıp bir başka imam arafından namazın tamamlanması durumuna benzememektedir. Çünkü amaz içinde olduğundan dolayı geriye kalan namazın gerekliliğini yerine etirme imkânı vardır. Ama ezan kesildikten sonra tekrar dönüp kendisi amamlamamaktadır. Namaza ilk başlayan imam da, namazı tamamlayan mam da namaza beraber başlamışlardır. Ama ezanın başında tekbir ve ahadetlerden başka bir şey yoktur. Yeni müezzin tekbir ve şahadet etirmemiştir, yani ezanın başında bulunmamıştır. Dolayısıyla ezanı baştan lması lazımdır.

Ezan okuyan kişinin, ezanın tamamını yahut bir kısmını okuduktan onra söz konusu hallere girmesi durumunda, kaldığı yerden ezanına devam etmesini uygun görmem. Okuduğu ezanla namaz kılınması yahut

bir başkası tarafından cemaate namaz kıldırılması uygun değildir. Bu hallerde ezanın yeniden okunması gerekir.

EZAN OKUYANDAN BAŞKASININ KAMET GETİRMESİNİN HÜKMÜ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu mesele ile ilgili olarak bir kısım rivayetlerden dolayı ezanı okuyan kişinin kameti yapmasını müstehab görürüm.

[161] *"Kim ezanı okursa, o, kameti de getirir."*[184]

-Allah en doğrusunu bilir- Eğer müezzin, ezanı kendisi okuduysa evla olan kameti de kendisinin yapmasıdır. Ama kamet, ezan okuyan müezzinin dışında bir kişi tarafından getirilirse, kamet getirecek kişi mekruh olan bu durumdan dolayı da engellenmez. Ezanı okuyan müezzinin dışında bir kişi tarafından kamet getirilmesi geçerli olur. -İnşaallah-

CEM EDİLECEK İKİ NAMAZ İLE NAMAZLAR İÇİN EZAN VE KAMETİN HÜKMÜ

[162] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed ve başkaları, Cafer b. Muhammed'den; o, babasından nakille Cabir b. Abdullah, İslam haccı hakkında şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) Arafat'ta vakfe yerine gittiğinde insanlara birinci hutbeyi okuduktan sonra Bilal ezan okudu. Daha sonra Nebi (s.a.v) ikinci hutbeyi okumaya başladı. Nebi (s.a.v) hutbesini, Bilal de ezanı beraber bitirdiler. Sonra Bilal kamet getirdi ve öğle namazı kılındı. Sonra da kamet getirdi ve ikindi namazı kılındı.[185]

[163] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize, bunun benzerini Muhammed b. İsmail yahut Abdullah b. Nafi, İbn

[184] Ebu Davud, Namaz 1/352 no: 514; Tirmizi, Namaz 1/383- 384; İbn Mace, Ezan 1/237

[185] *Marife*, Beyhaki: Namaz 1/429; Müslim, Hac 2/887- 892

Ebi Zi'b'den; o, İbn Şihab'dan; o, Salim'den; o da babasından rivayet etmiştir.[186]

[164] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize İbn Ebi Fudeyk, İbn Ebi Zi'b'den; o, Makburi'den; o da Abdurrahman b. Ebi Said'den naklediyor: Ebu Said el-Hudri şöyle dedi: Hendek günü namaz kılma imkânını ancak gecenin bir saatinde bulabildik. Allah'ın yardımı yetti. Bu, zaten Allah'ın kelamında tescil edilerek şöyle buyrulmuştur:

وَرَدَّ اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْرًا ۚ وَكَفَى اللهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ ۚ وَكَانَ اللهُ قَوِيًّا عَزِيزًا

"Allah, inkâr edenleri, hiçbir hayra ulaşmaksızın kin ve öfkeleriyle geri çevirdi. Allah, savaşta mü'minlere kâfi geldi. Allah, kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir." (Ahzab, 33/25) Resulullah (s.a.v) Bilal'i çağırarak öğle namazı için kamet getirmesini emretti. Söz konusu namazı kendi vakti içinde kıldığı gibi güzelce kıldı. Sonra ikindi namazı için kamet getirdi ve namazı aynı şekil üzere kıldı. Sonra akşam namazı için, sonra da yatsı namazı için kamet getirdi ve namazı aynı titizlikle kıldı.[187]

Dedi ki: Bu hüküm, Allah (c.c)'ın korku namazıyla ilgili hüküm indirmeden önce böyleydi:

فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا ۖ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

"Eğer (bir tehlikeden) **korkarsanız, namazı yaya olarak veya binek üzerinde kılın. Güvenliğe kavuşunca da, Allah'ı, daha önce bilmediğiniz ve O'nun size öğrettiği şekilde anın** (namazı normal vakitlerdeki gibi kılın)." (Bakara, 2/239)

---

186 Bunun Isnadı olup metni yoktur. Buhari, Hac 3/512 no: 1673

187 *Sünen*, Ezan 2/17; *Sünen el-Kübra*, Ezan 1/505

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu delillerin hepsini alıyoruz. Kim iki namazı ilk namaz vakti içinde cemederse, her bir namaz için ayrı bir kamet getirmesi ve ilk namaz için ezan okuması gerektiğine dair delil vardır. İkinci namaz için ezan okumak gerekmez, ama kamet getirilir. Bu, vaktinde kılınacak her namaz için de geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'ın Hendek ve Müzdelife'deyken müezzinin ezan okumaması meselesinde, namaz kılacak kişinin ezan okumadan namazı geçerli olmayacak olsaydı, Nebi (s.a.v) imkânı olmasına rağmen ezan okunmasını emretmeyi terk etmez delili vardır.

Dedi ki: Bu hüküm, Resulullah (s.a.v)'in sünnetinde mevcut olduğuna ve ezanın ayrı, namazın ayrı değerlendirildiğine göre aynı şekilde bunun kamet için de geçerli olması gerekir. Namaz ve kamet de ayrı değerlendirilir.

Nebi (s.a.v) namazla ilgili olarak şöyle buyurdu:

فما أدركتم فصلوا وما فاتكم فاقضوا / *"İdrak ettiğiniz namazları kılın. Ve geçirdiğiniz namazları kaza edin."*[188]

Kim namazın başını kaçırırsa, ezan ve kameti kaçırmış olur. Bu durumda söz konusu kişinin, ezan ve kamet okumasına gerek yoktur. İmam namazı bitirdiği esnada mescide bir şahıs geldiğinde söz konusu şahsın namazını ezan ve kamet okumadan kılabileceğine dair ihtilaf olduğunu bilmemekteyim. Kişinin, münferit yahut cemaat halindeyken namaz kılacağı zaman ezanı ve kameti terk etmesini mekruh görürüm. Ezansız ve kametsiz olarak kıldığı namazı iade etmesi gerekmez. Söz konusu namazlar ister münferiden kılınan namazlar olsun ister cemedilen namazlar olsun arasında fark yoktur.

---

[188] Buhari, K. Cuma, 18; Müslim, Mescid, Vakar ve sukunetle namaza yetişme 150; *Müsned el-Hamidi*, 2/418 no: 935

KİŞİNİN, BAŞKASININ EZANI VE KENDİ KAMETİ İLE İKTİFA ETMESİ

[166] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed, Umare b. Gaziye'den; o, Habib b. Abdurrahman'dan; o, Hafs b. Asım'dan; o da Ömer b. el-Hattab'ın şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v), akşam namazı için bir adamın ezan okuduğunu duyunca, adamın dediğinin aynısını dedi. Nebi (s.a.v) adamın bulunduğu yere yetişince kamet yapılmıştı. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

انزلوا فصلوا فصلى المغرب بإقامة ذلك العبد الأسود

"İnin ve akşam namazınızı bu siyahî kölenin kametiyle kılın." Kendisi de o siyahî kölenin yapmış olduğu kametle namazını kıldı.[189]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bu delilleri alıyor ve şöyle diyoruz: Bizce başkası tarafından kendisi için okunmayan ezan ve kamet, ezanı okuyan kişinin A'rabi yahut siyahî yahut köle yahut ezan ve kamet fıkhını idrak edemeyen kişi olması halinde de geçerli olur. Ama müezzinlerin tamamının insanların en hayırlıları olmalarının tercih edilmesini uygun görürüm. Çünkü müezzinler insanların kusurlarına muttali olan ve vakit hususunda güvenilir olmaları gerekenlerdir.

[167] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Abdulvahhab b. Abdülmecid Sakafi, Yunus b. Ubeyd'den; Hasan(-ı Basrî) yoluyla, Nebi (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Müezzinler, Müslümanların namazlarını emanet ettikleri kişilerdir."*[190] Burada bunun dışında başka şeyler de zikredilmiştir.

Hakkında zikredilenlerden dolayı ezanı müstehab görürüm.

---

[189] Bu hadis *el-Umm*'da bu şekilde geçerken Beyhaki, *Marife*'de mürsel olarak rivayet etmiştir.

[190] *Marife*, Müezzinler babı 1/449

[168] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed, Süheyl b. Ebi Salih'ten; o, babasından; babası da Ebu Hureyre'den şöyle nakletti: Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu:

"İmamlar kefil, müezzinler de güvenilir kişilerdir. Allah, imamları hakka irşad etsin. Müezzinlere de mağfiret etsin."[191]

EZANDA SESİ YÜKSELTMEK

[169] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Malik, Abdullah b. Abdullah b. Abdurrahman b. Ebi Sa'sa'dan; o, babasından; o da Ebu Said el-Hudri'nin şöyle dediğini nakletti: Senin, koyun ve çöl hayatını sevdiğini görüyorum. Sen koyunlarınla beraber yahut çölde olduğun zamanlarda namaz için ezan okuduğunda sesini yükselt. Çünkü sesini duyan, -cin olsun insan olsun- mutlaka sana kıyamet gününde şahitlik yapacaktır. Ebu Said el-Hudri şöyle dedi: Ben bunu, Resulullah (s.a.v)'den dediğin gibi duydum.[192]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müezzinin ezan okurken sesini yükselterek okumasını müstehab görürüm. Müezzin alınırken, sesi kuvvetli ve güzel olanlardan alınmasını tercih ederim. Çünkü sesi kuvvetli olan müezzinin duyurduğu sesi, sesi zayıf olan müezzinin duyurma imkânı yoktur. Ayrıca güzel sesi dinleyen kişi, daha bir içtenlikle dinler. Ezanın yüksek sesle okunmaya teşvik edilmesi, tertil üzere okunacağına dair delil teşkil etmiştir. Çünkü hiç kimsenin, ezanı okurken teressül (mühlet vermek ve beklemek) şekli dışında ardarda istenileni gerçekleştirme imkânı yoktur. Söylediğimizin dışında, başka şekillerde ezanı okumaya kalkışan, eksiklik ve kesiklik yaşayacaktır. Onun için ben, ezanın tertil üzere ve uzatmadan beyan edilmesini/okunmasını severim. Ayrıca lafızlarında ne teganniyi ne de acele okunmasını uygun görürüm. Ama kametin peş peşe okunması şekliyle beyanını/okunmasını müstehab görürüm.

---

[191] *Marife*, Müezzinler babı 1/450-451; Tirmizi, Namaz 1/402-404

[192] Taberi, Namaz 1/69; Buhari, Ezan 1/206-207 no: 609

Dedi ki: Ezan için söylediğim, kamet için de geçerlidir. Sadece dikkat çektiğim hususlar hariç.

EZANDA KONUŞMAK

[170] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Malik, Nafi'den; Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v) soğuk ve fırtınalı gecelerde müezzine şöyle demesini emrederdi: *"Namazlarınızı evlerinizde kılın."*[193]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer gece zikri geçen bir gece gibiyse, müezzin ezanı bitirdiğinde imamın, yukarıda söylenenin aynısını söylemesi için tembihte bulunmasını uygun görürüm. Sözü edileni ezanın (akabinde) de söylemesinde beis yoktur. Bu ve insanlara fayda sağlayacak benzer şeylerin ezan bitiminden sonra söylemesinde sakınca yoktur. İnsanlara faydası olmayan şeylerin ezandan sonra söylenmesini uygun görmememle beraber okunan ezanın iadesi gerekmez. Aynı şekilde kamette de konuşulmasını uygun görmememle beraber şayet konuşulursa iade gerekmez.

EZANDA MÜEZZİNİN DEDİĞİNE KARŞILIK VERMEK

[171] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Malik, İbn Şihab'dan; o, Ata b. Yezid Leysi'den; o da Ebu Said el-Hudri'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

إذا سمعتم النداء فقولوا مثل ما يقول المؤذن

"Çağrıyı (ezanı) duyduğunuzda müezzinin dediğinin aynısını deyin."[194]

---

[193] Buhari, Ezan 1/222 no: 666; Müslim, namaz 1/484 no: 22/697; Taberi, Namaz 1/73 no: 10

[194] Buhari, Ezan 1/207 no: 611; Müslim, namaz 1/288 no: 10/383; Taberi, Namaz 1/67 no: 2

[172] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Süfyan, Mucemmi' b. Yahya'nın şöyle dediğini haber verdi: Bana Ebu Umame, İbn Şihab'dan; o da Muaviye'nin şöyle dediğini nakletti: Ben, Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken duydum:

Müezzin

أشهد أن لا إله إلا الله

dediğinde, o da

أشهد أن لا إله إلا الله

derdi. Yine müezzin;

أشهد أن محمدا رسول الله

dediğinde; o da şöyle derdi:

أشهد أن محمدا رسول الله

Müezzin ne dediyse, kendisi de *"aynısını"* derdi. Sonra susardı.[195]

[173] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Süfyan, Talha b. Yahya'dan; o da amcası İsa b. Talha'dan şöyle nakletti: Muaviye'nin, Nebi (s.a.v)'den benzer şeylerden bahsettiğini duydum.[196]

[174] Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Abdülmecid b. Abdülaziz. İbn Cüreyc yoluyla şöyle dedi: Bana Amr b. Yahya el-Mazini şöyle haber verdi: İsa b. Ömer'e Abdullah b. Alkame b. Vakkas'ın şöyle dediğini nakletti: Ben Muaviye'nin yanındayken müezzini ezan okumaya başlayınca müezzinin dediğini tekrar etmeye başladı.

---

195 Beyhaki, *Marife*, Namaz 1/435; *Müsned eş-Şafii*, (tertip 61 - 62 no: 180); *Müsned el-Hamidi*, 2/275- 276; Buhari, Ezan 1/207 no: 612

196 Beyhaki *Marife*, Namaz 1/435; *Müsned eş-Şafii*, (tertip 61 - 62 no: 180); *Müsned el-Hamidi*, 2/275- 276; Buhari, Ezan 1/207 no: 612

Müezzin,

حی علی الصلاة

dediğinde Muaviye şöyle dedi:

لا حول ولا قوة إلا بالله

Müezzin

حی علی الفلاح

dediğinde Muaviye şöyle dedi:

لا حول ولا قوة إلا بالله

Sonra da müezzinin dediğini tekrar etti. Ezan bitince de şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in bu şekilde dediğini işittim.[197]

Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Muaviye'nin hadisini alıyoruz. Ayrıca Muaviye'nin hadisi Ebu Said el-Hudri'nin hadisine muvafakat etmektedir. Ve onda mevcut olan açıklama Ebu Said'in hadisinde yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ezan okunurken namaz içinde olmayan; okumayla yahut zikirle meşgul olan yahut susan yahut konuşan herkesin müezzinin dediğinin aynısını demeleri müstehabdır.

Müezzin

حی علی الفلاح

ve

حی علی الصلاة

dediğinde, müezzinin dediğini tekrar edenler:

[197] Buhari, Namaz 1/136 no: 359; Müslim, Namaz 1/368 no: 277/516

لا حول ولا قوة إلا بالله

derler. Farz namazı yahut nafile namazı kılan kişi, namazına devam eder. Ve namazını bitirdikten sonra müezzinin okuduğu ezanı tekrar edenlerle beraber tekrar etmesi müstehabdır. Eğer namaz içinde ezanı tekrar ederse -inşaallah- namazı bozulmaz. Ama doğru olan, ezanı tekrar etmemesidir.

NAMAZ KILANIN GİYİMİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

"Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının (güzel ve temiz giyinin). **Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez."** (A'raf, 7/31)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: -en doğrusunu Allah (c.c) bilir- Ziynetinizden زِينَتَكُمْ kasıt, elbisenizdir. Kastedilen delilde bir benzerlik vardır, denilir.

[175] Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

لا يصلي أحدكم في الثوب الواحد ليس على عاتقه منه شيء

"Sizden biriniz, boyun tarafını kapatmayan tek elbiseyle namaz kılmasın."[198] Bu, kişinin durumu iyi giyinmeye müsaitse, namazda iyi giyinmesi gerektiğine delil teşkil eder.

Resulullah (s.a.v) elbiseye bulaşan hayız kanının yıkanmasını emretmiştir. Bundan da namaz, ancak taharetle olur hükmü çıkar. Onun için mutlaka kişinin, namazını temiz elbiseyle kılması gerekir.

Resulullah (s.a.v) mescitte olan necasetin temizlenmesini de emretmiştir. Çünkü mescidin içinde ve bazı şeyler üzerinde namaz kılınmaktadır. İçinde namaz kılınan mescidin ve üzerinde namaz kılınan yerin temizliği, diğer yerlere nazaran daha evladır.

---

[198] Buhari, Namaz 1/179-180 no: 516; Müslim, Mescid 1/385 no: 41/543; Taberi, 1/170 no: 81

Allah (c.c)'ın aşağıdaki ayetini, bazı ilim ehli olan kişiler bu çerçevede değerlendirdiler:

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ / **"Elbiseni tertemiz tut."** (Müddessir, 74/4)

Dedi ki: Bu elbiseni namaz için tertemiz tut, demektir. Bazıları bu ayeti bu mananın dışında değerlendirdiler. En doğrusunu Allah bilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Erkek veya kadın olsun, avret yerlerini örtmeden namaz kılamazlar.

Dedi ki: Aynı şekilde erkek veya kadın olsun, eğer temiz (tahir) olmayan bir elbiseyle namaz kılarlarsa, iade etmeleri gerekir. Yahut avret yerlerini örtme imkânları olmasına rağmen avret yerlerini örtmeden namazlarını kılarlarsa, yine iade etmeleri gerekir. Bu durumu; namaz kıldıktan hemen sonra yahut vaktin içinde yahut vaktin dışında öğrenmeleri arasında fark yoktur, her hâlükârda namazı iade etmeleri gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Avret yerini göstermeyen ve temiz olan her elbiseyle kılınan namaz geçerlidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Erkeğin avreti, göbeği ile dizleri (diz kapakları) arasındaki yerdir. Göbek ile dizlerin kendisi avret dâhilinde değildir.

Kadının avreti, avuç içi (elleri) ile yüzünün dışında kalan tüm bedenini namazda örtmesidir.

Kim necis yahut üzerinde necaset bulunan bir elbiseyle namaz kılarsa, kıldığı namazı iade etmesi gerekir. Eğer namazda üzerinde köpek, domuz, içki, kan yahut ölü veya tabaklanmamış ölü derisi taşıyarak namazını kılarsa, zikri geçenlerin tamamı yahut onlardan bir kısmı olmasına bakılmaksızın kılmış olduğu namazı/namazları iade etmesi gerekir.

Köpek ve domuz dışında eti yenmeyenlerden bir şey taşıyorsa, namazını iade etmesi gerekmez. Ama ölüyse/leşse, namazı iade eder.

Tüm elbiseler, üzerinde necaset bilinene kadar temiz hükmündedir. Eğer elbiseler, necaseti ve necasetten korunmayı bilmeyen küçük çocuklara ait yahut müşriklerin elbiseleri ise -iç gömlek, şalvar yahut dış gömlek olması arasında fark olmadan- ve giyilip namaz kılınmışsa, söz konusu elbiselerin necaseti bilinene kadar namazın iadesi gerekmez.

Yere serilen serginin veya toprağın, üzerinde necaset tespit edilene kadar hükmü aynıdır/temizdir.

Uygun olan, müşriklerin elbiselerini giymekten uzak durmaktır. Müşriklere ait giysileri giymekten kaçınan kişi, (müşriklerin) şu giysilerini giymeden de uzak kalır: İç gömlek ve şalvarları. (Entari altına giyilen bir nevi şort.)

Birisi şöyle diyebilir: Yaptığın açıklamanın delili nedir?

[176] İmam Şafiî, Malik b. Enes'ten şöyle haber verdi: O, Amir b. Abdullah b. Zübeyr'den; o, Amr b. Selim Zurakî'den; o da Ebu Katade el-Ensari'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v), namazını Ebu'l-As'ın kızı Umame'yi taşıdığı halde kılmıştı.[199]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Umame'nin elbisesi çocuk elbisesidir. [Çocuğun üzerinde elbisesi vardı ve Peygamber o şekilde namaz kıldı, demek ki çocuğun elbisesiyle namaz kılınabilinir.]

NAMAZDA ELBİSE GİYİLMESİNİN KEYFİYETİ

[177] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Ebu'z-Zinad'dan; o da el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

"Sizden biriniz, boyun tarafını kapatmayan tek elbiseyle namaz kılmasın."[200]

---

[199] Buhari, Namaz 1/179-180 no: 516; Müslim, Mescid 1/385 no: 41/543; Taberi, 1/170 no: 81

[200] Buhari, Namaz 1/136 no: 359; Müslim, Namaz 1/368 no: 277/516

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in;

لا يصلين أحدكم في الثوب الواحد ليس على عاتقه منه شيء

"Sizden biriniz, boyun tarafını kapatmayan tek elbiseyle namaz kılmasın." emri muhayyerlik veya caiz olmaz, manası taşımış olabilir.

[178] Cabir, izah ettiğim şeyleri anlatmıştır.[201]

[179] Meymune, Nebi (s.a.v)'den şöyle anlattı: Elbisenin bir kısmı kendisinin (Resulullah (s.a.v)'in), bir kısmı da onun (Meymune'nin) üzerindeyken namaz kılardı. Bu durum, namaz kılarken (Meymune) elbisesinin bir kısmını izar olarak kullandığına işaret eder. Çünkü izar şekliyle kullanılmadan birinin üzerindeyken katiyetle bu şekilde kullanılması gerçekleşmez.[202]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Boyun tarafını kapatmayan tek elbiseyle namaz kılmaktan muhayyerlik dairesi içinde nehyedildik. Buna rağmen erkek ve kadın, avret yerlerini örtecek bir elbise giymeleri halinde namazları caiz olur. Erkeğin avreti de daha önce izah ettiğim gibidir. Kadının avretine gelince, avuç içi (elleri) ve yüzü hariç tüm bedeni avrettir. Ayak yüzeyi de avrettir.

Erkeğin namaz kıldığı yerde göbek ile dizleri arası bir yeri açılırsa veya kadının az yahut çok olsun saçından yahut avuçları/elleri ile yüzü dışında kalan bedeninin mafsal yerinden avuç içi kadar bir yer açıldıktan sonra hemen örtülmezse, namazlarını iade etmeleri gerekir. Ancak kişinin; rüzgâr veya benzeri bir sebeple elbisesi bedeninin üzerinden düşerse, beklemeden, mümkün olan en hızlı şekilde açılan yeri kapatma imkânı varsa, beklemeden bu işi yaparsa o zaman namazı sahih olur.

---

201 Buhari, Namaz 1/136 no: 361; Müslim, Zühd 4/2306 no: 74/3010; Taberi, Namaz 1/141 no: 34

202 Buhari, Hayız 1/124 no: 333; Müslim, Namaz 1/367 no: 274/514; *Müsned el-Hamidi*, 1/150 no: 313

Dedi ki: Erkeğin, göbek ile dizleri arasını örten şalvarla namazını kılması caiz olur. Ama bedeni daha iyi örten izar[203(*)] tarzı elbiseyle namazını kılması daha müstehabdır.

Dedi ki: Kişinin, namazını kılarken boyun kısmını örten ve başına sarık yahut benzeri bir şey -velev ki ip- koymuş bir halde namazını kılmasını müstehab sayarım.

NAMAZI TEK ELBİSEYLE/GÖMLEKLE KILMANIN HÜKMÜ

[180] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Attaf b. Halid el-Mahzumi ve Abdülaziz b. Muhammed ed-Daraverdi, Musa b. İbrahim b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ebi Rebia'dan; Seleme b. el-Akvai'nin şöyle dediğini nakletti: Ey Allah'ın Resulü! Biz, bazen avda oluyoruz. Bizden birimiz namaz kılacağı zaman tek elbiseyle namaz kılabilir mi? *"Evet, onu bağlayacak ve açık yerleri örtecek bir şey bulamazsa, sarındıktan sonra onu bir dikenle olsa da tuttursun."* buyurdu.[204]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de aynen bunu söylüyoruz: O topluluğun elbiseleri kalındı. Eğer elbise kalın ve giyenin tenini göstermeyen bir elbiseyse, tek bir elbise olmasına rağmen onunla namaz kılınır. Onunla namaz kılacak kişi, bir şeyle tutturmaz yahut bağlamazsa, yerinde olduğu gibi durmayacağından dolayı kişinin kendisi önünden yahut bir başkası onun avret yerini görür. Kişi, bedenini/içini göstermeyecek şekilde dikilmemiş yahut tutturulmamış cübbe ve benzeri

---

203 (*) [İzar daha çok hadis ve fıkıh kitaplarında geçer. Eskiden takım elbise "izar" ve "rida"dan ibaretti. Belden aşağı bağlanana izar; ihram gibi omuza atılana da rida denirdi. Rıda yeteri büyüklükte olunca, sağ ucunu sol omzundan geçirip ve sol ucunu sağ kolunun altından çıkarıp iki ucunu ya göğüs tarafından, ya da arkadan bağlayarak örtü yapmak suretiyle namaz kılmak mümkün ve caizdir. Ashab-ı Kirâm'dan Amr b. Seleme, Hz. Peygamber'in böyle bir rida ile namaz kıldığını nakleder (Buhârî, Salât, 4; Müslim, Salât, 279, Misâfirin, 83, 196; İbn Mâce, Tahâre, 83; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/239, 257, 281]

204 Ebu Davud, Namaz 1/416 no: 632; *Sünen*, Kıble 2/70 no: 765; *Sünen el-Kübra*, Namaz kılan şahsın elbisesi 1/275 no: 841

şeylerle namazını kılmışsa, iade etmesi gerekir. [Avret yeri gözüktüğü için.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Erkeğin elbiseyi boynuna dolamasıyla, kadının gerdanlığını örtmesi, arasında fark vardır. Maksat avret yerinin görünmesine engel olmaktır. Erkekteki bu durumla kadının göğüs kısmını ve başı ile boyundan aşağı sarkarak örten başörtüsü, boyun önünü ve göğüs kısmını örttüğünden dolayı aralarında fark vardır.

Erkek, namazını, dikilmemiş yahut düğmeleri olmayan bir elbiseyle, ama üzerinde sarık, cepken yahut avret yerini boyun önünden ve başka yerden görünmesini engelleyecek yahut açılması halinde de avret yeri gözükmeyecek şekilde kılarsa, namazı geçerli olur. Aynı şekilde avret yerinin görünmesini engellemek maksadıyla sarındığı elbiseyi boynunun önünden kalın yahut ince bir iple bağlaması halinde de namazı geçerli olur. Çünkü bu yöntem giysinin açılıp avret yerinin görünmesine engel olur. Giydiği elbise boynunun dışında kalan yerlerden avretin görünmesine yahut boynunun dışında bir yerden giydiği elbise boyun önünden avretin göründüğü gibi görünmesine sebep olacaksa, namaz geçerli olmaz. Ancak boyun önünü örterek avret yerinin görünmesini engelleyen yeri de örtmesi halinde namaz sahih olur.

Kişinin giymiş olduğu elbise avret yerinin üzerinden yırtık olup avreti gözüküyorsa, -yırtığının büyük yahut küçük olması fark etmeksizin- yahut giymiş olduğu elbisenin şeffaflığından dolayı avret yeri gözüküyorsa, namazı geçerli olmaz.

Kişinin giymiş olduğu elbisenin avret yeri olmayan bir yerden delik olup delikten avret yeri görünmüyorsa, namazı geçerli olur. Ama söz konusu yerden avret yeri görünüyorsa, namaz geçerli olmaz. Bu durum diğer giysiler için de geçerlidir. Üzerinde iç giysi veya şalvar gibi bir giysi varken ve bunların üzerine de dış giysi yahut başka bir giysi bulunması halinde namaz kılınmasını müstehab görürüm. Kişinin kalın ve şeffaf

olmayan tek elbiseyle namaz kılmasını mekruh görürüm. Ama bu şekilde namaz kılan kişi için iade gerektiğini söyleyemeyiz.

Örtü meselesinde kadının durumu, erkeğe nazaran daha hassastır. Giysisi üzerine cepken ve başörtüsüyle namazını kılabilir. Ama cepken, vücut hatlarını gösterir. Onun için eğer bunların üzerine cilbab(Kamîs (üstlük), kadınların başlarını ve göğüslerini örttükleri ridadan küçük, başörtüden büyük elbise) giyerek namazını kılarsa, vücut hatlarını belli etmediğinden dolayı müstehab olur.

NAMAZDA GİYSİ OLARAK KULLANILACAKLARIN VE ÜZERİNDE NAMAZ KILINACAKLARIN HÜKMÜ

[181] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) yünden (kaplan derisinden, benekli) elbise içinde namaz kılmıştır. Yün, kıl, deve ve benzerinin yününün kullanılmasında sakınca yoktur.[205]

[182] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Tabaklama yoluyla her deri temiz olur."*[206] Köpek ile domuz dışında kalan ölü ve yırtıcı hayvanların derisinin tümünün tabaklanması halinde temizlenmesi sağlanmış olur. Temiz ve eti yenen hayvanların derileri tabaklanmazlarsa da içlerinde ve üzerlerinde namaz kılınır. Eti yenmeyen hayvanların temiz olup olmamaları farketmeksizin tabaklanmadan temizlenmeleri gerçekleşmez. Eti yenen hayvanın derisi tabaklanmasa da helal hükmündedir. (Murdar değilse)

Dedi ki: Eti yenen ve eti yenmeyen hayvanlardan(canlı iken) kesilen parça ölü hükmünde olduğundan dolayı tabaklanmadan temiz sayılmaz.

Erkeğin ipekten elbise giymesi nehyedilmiştir. Kim ipekten yapılma elbiseyle namaz kılarsa, iade etmesi gerekmez. Çünkü ipekten yapılma

---

[205] Buhari, Giyim 4/56 no: 5799; Müslim, Taharet 1/230 no: 79/274

[206] İmam Ahmed, *Müsned*, 3/111

elbise necis değildir. Giyilmesinin terki ise ibadet/haramlık açısındandır. Çünkü satış bedeli helal olup kadınlar onu giyip namazlarını kılmaktadırlar.

Aynı şekilde erkekler altından yüzük yahut altından başka bir şey takınıp namaz kılarlarsa ve bunu, yasaklandıkları bir fiil olduğunu bildikleri halde takarlarsa, bu kötü fiillerinden dolayı günah işlemiş olurlar. Buna rağmen kılmış oldukları namazları iade etmeleri gerekmez. Çünkü bu takılar necis hükmünde değildir. Necasetlerin erkekler için ve kadınlar için aynı hükümde olduğunu görmüyor musun? Ama kadınlar altın takıları üzerindeyken namazlarını kılarlar. Bu da gösteriyor ki, üzerinde altın ve ipek varken kılınan namaz sahihtir.

ELBİSESİZ (URYAN) NAMAZ KILMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir topluluk suya düşer ve sudan hepsi elbisesiz bir şekilde çıkarlarsa (elbiseleri suya giderse) yahut yolculuk esnasında yolcuların elbiseleri yol kesenler tarafından gasbedilirse yahut bir yangın sonucu elbiseleri yanarsa ve hiç kimse giyecek elbise bulamazsa, bu durumda erkekler ve kadınlar namazlarını münferit veya (kendi aralarında) cemaat halinde kılarlar.

Erkekler kadınlardan ayrı olarak namazın kıyamı, rükûsu, secdesi ve imamları ortalarında durmuşken birbirlerine bakmadan namazlarını kılarlar.

Kadınlar da bulabildikleri herhangi bir sütre arkasına saklanarak cemaat halinde namazlarını, aralarından biri ortalarında durarak, birbirlerine bakmadan kıyamı, rükûsu ve secdesi olan bir namaz kılarlar.

Erkeklerin ve kadınların birbirlerine görünmelerini engelleyecek herhangi bir sütre bulunmazsa, erkekler namaz kılacakları zaman kadınlar yüzlerini erkeklerin tarafından ve kadınlar namaz kılacakları zaman da erkekler yüzlerini kadınların tarafından çevirerek izah ettiğim şekil üzere namazlarını kılarlar. Vakit çıkmadan önce elbiseyle namazını kılan kişinin iade etmesi gerekmez.

Elbiseleri olmayan topluluk içinden birinin elbisesi varsa ve kıraatı da iyiyse topluluğa imam olur. Eğer kıraatı iyi değilse kendisi namazını kıldıktan sonra elbisesini diğerlerine verir, onlar da tek tek namazlarını kılarlar. Eğer elbisesini vermekten imtina ederse, kötülük yapmış olur. Onu herhangi bir baskı altına almadan namazlarını kılarlar.

Eğer kadınlar varsa, elbisesini önce kadınlara vermesi, onun için daha evla olur. Kadınlar namazlarını bitirdikten sonra erkeklere o elbiseyi verir. Eğer elbisesi olan kişi, elbisesini vermekten imtina etmiyorsa, birbirlerini bekleme şekliyle sırayla namazlarını kılmaları gerekir. Elbisesini vermesine rağmen ister vaktin geçmesinden endişe etsin ister etmesin çıplak bir şekilde namazını kılan kişi iade eder.

Eğer kendisinde yahut topluluk içinden birinin necis bir elbisesi varsa, necis elbiseyle namaz kılınmaz. Necis elbise yerine çıplak namaz kılınması caiz olur.

Eğer avret yerini örtecek yaprak, ağaç kabuğu, deri yahut necis olmayan herhangi bir şey bulma imkânı varsa, avret yerini örtmeden namaz kılma hakkı kalmaz. Sadece cinsel organı ve dübür kısmını örtecek kadar bir şey bulması halinde söz konusu yerleri beraber örtmeden namaz kılamaz. Her iki tarafı değil de sadece bir tarafı örtecek kadar bir şey bulursa, örtme imkânı bulduğu kadarıyla örtmeden namaz kılamaz.

Eğer kişi, ön ve arkayı beraber örtecek kadar bir şey bulamayıp sadece bir tarafı örtecek kadar bir şey bulursa, arkayı değil de önünü örtmesi daha evla olur. Çünkü dübür dışında orayı örtecek kalçaları vardır. Bu durum erkeklerde olduğu gibi kadınlarda da aynıdır.

Eğer kişi, eşiyle beraber çıplak kalmışlarsa ve birinin avret yerini örtecek kadar bir şey bulurlarsa, evla olan, kadının avret yerini önce örtmesidir. Çünkü kadının avretinin örtülmesi hürmeten daha önemlidir. Eğer avret yerini örtecek nesneyi eşine vermeyip kendisi avret yerini örterse, kötülük yapmış olur. Avret yerini örtecek bir şey bulamayan eşinin ise namazı geçerli olur. Cinsel organlarını örtmek kastıyla olsa da cinsel organlarını ellerlerse, abdestleri bozulur.

NAMAZ KILINACAK YERLER

ÜZERİNDE NAMAZ KILINABİLEN VE KILINAMAYAN YERLER

[183] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne, Amr b. Yahya el-Mazini, babası yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

الأرض كلها مسجد إلا المقبرة والحمام

"Kabristan ve hamamlar dışında tüm yeryüzü mescittir."[207]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hadis, kitabımın iki yerinde bulunur: Birincisi munkatı bir senetle rivayet edilmiş, diğerini ise Ebu Said, Nebi (s.a.v)'den rivayet etmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz böyle söylüyoruz. Hadisin açıklaması olmasa da makul olan budur. Çünkü hiç kimsenin necis olan yerde namaz kılması mümkün değildir. Kabristanın toprağı, mevtanın etleri ve onlardan çıkan şeylerle karışmıştır. Hamamlar da idrar, kan ve necasetin girdiği yerlerdir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kabristanlar genelin defnedildiği yerlerdir. Orası da zikrettiğim gibi ölülerin toprağa karıştığı yerlerdir.

Sahrada kesinlikle kabristan olmaz. Bazen bir kavimden bir kişi defnedilir ve bundan sonra mezarı yerinden hareket ettirilmez. Ona rağmen bir kişinin, sahrada olan bu mezarın yanında yahut üzerinde

---

[207] Ebu Davud, Namaz 1/330 no: 492

namaz kılması halinde iade etmesini emretmemekle beraber mekruh bir fiil işlemiş olduğunu sayarım. Çünkü bilinen o ki, geniş arazide toprağa bir veya birden fazla mevtanın defni neticesinde toprağa karışan mevtanın cesedi o toprağı necis etmez.

Kabristan olup olmadığını bilmiyorsa, kabristan olmadığı, içinde hiç kimse defnedilmediği ve içinden definden sonra kimse çıkarılmadığı bilgisini netleştirinceye kadar üzerinde namaz kılamaz.

Yeri, iki şey necis eder: Bunların birincisi; toprağa karışmasına rağmen varlığı belli olan, ikincisi ise toprağa karıştıktan sonra varlığı belli olmayan şeylerdir.

Toprağa karışan ve varlığı fark edilmeyen şey, eğer ceset olup toprağa karışıyorsa, bu cesede ait ölülerin eti, kemikleri ve sinirleri olduğu bilinir. Ama toprağın çokluğu yahut erimesi sebebiyle karıştığı toprak gibi olmuşsa, bu tarz topraklar, üzerine su dökülse de temizlenmez. Kan, insan pisliği ve bunlar hükmünde olanlar, eğer topraktan ayrılmaları halinde toprakla karışımları son buluyorsa, topraktan ayrılmasıyla beraber necaset izale olmuş olur. Çünkü onun izalesiyle beraber altında bulunan toprak yahut başka bir şey ondan ayrılmış olur.

Başka bir madde su gibi olup toprakla teması halinde kurur yahut toprak onu kurutur. Buna örnek idrar, içki ve benzerleridir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* sayılanlarla ilgili şöyle dedi: Toprağın, üzerlerinde eser ve renkleri kalmayıncaya kadar su dökülmesi halinde temizlenirler.

DEVE VE KOYUN YATAKLARINDA NAMAZ KILMAK

[184] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed, Ubeydullah b. Talha b. Kureyz'den; o da Hasan'dan, Abdullah b. Muğaffel yoluyla Nebi (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

"Eğer siz deve barınağında/atınında iken namaz vakti girerse, oradan çıktıktan sonra namazınızı kılın. Çünkü onlar yaratılmış cinlerden birer cindir. Kızıp dağıldığında nasıl burnunu kaldırıp çektiğini görmez misiniz? Ama siz koyun barınağında/marahındayken namaz vakti girerse, orada namazınızı kılın. Çünkü orada huzur ve bereket vardır."[208]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bunları böyle alıyoruz. Bunun yanımızdaki manası -en doğrusunu Allah bilir- (koyun barınağı ve deve barınağı) şöyle bilinir: İnsanlar koyunları en temiz buldukları yerde yedirir ve istirahat ettirirler. Çünkü koyunlar bunu isterler. Develer ise merası olmayan kıraç ve temiz olmayan yerleri seçerler.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Marah / المراح ve Atın / العطن yeryüzünde bulunan iki yere ait iki isimdir. Söz konusu yerlere az gidilmiştir. Marah; toprağı güzel, ekilip biçilen ve kuzey rüzgârına karşı korunaklı yerdir. Atın; develerin su içirildiği kuyunun yakınında olan yerdir. Söz konusu yerde kuyu mevcut olur ve ona yakın yerde suyun doldurulduğu tekne olur. Teknenin içine su doldurulur. Su doldurulan tekneden develer içirilir. Sonra su içiren kişi, onlara yer bulmak için kuyudan biraz uzaklaştırır. İşte bu yerin ismi atın'dır. Atın, develerin otlakları ve barındıkları yerler değildir. Marah ile de koyunların meraları ve kaldıkları yer kastedilmemektedir. Nebi (s.a.v)'in, *"Eğer siz deve barınağında/atınında iken namaz vakti girerse, oradan çıktıktan sonra namazınızı kılın. Çünkü onlar yaratılmış cinlerden cindir."* buyruğundaki nehiy, aynen uyuya kalarak namaz kılamadığı vakitteki buyruğu gibidir.

[185] Yani, *"Bizi bu vadiden çıkarın. Çünkü bu vadide şeytan var."*[209] buyruğuyla şeytana yakın yerde namaz kılmayı hoş karşılamamıştır. Aynı şekilde develere yakın yerde namaz kılınmasını da hoş karşılamamıştır. Necis oldukları için değil, cinlerden yaratılmış oldukları içindir. Yani huysuz oldukları için...

---

208 *Sünen*, Mescitler 2/56; *Sünen el-Kübra*, Mescitler 1/267 no: 814; İbn Mace, Mescitler ve cemaat 1/253

209 Müslim, Mescitler 1/471-472 no: 31/680

[186] Koyunlarla ilgili şöyle buyurdu: *"Onlar cennet hayvanlarından..."*[210] Onların meralarında namaz kılınmasını emretmiştir. Yani -en doğrusunu Allah bilir- üzerinde koyun pisliği ve idrarı olmayan mera/yer kastedilmiştir.

Dedi ki: Hadis, başka bir mana ihtiva etmiş olamaz. Nebi (s.a.v)'in bu hadisi, tefsire, ondan çıkarılacak delillere ve izaha ihtiyaç duymamaktadır.

Dedi ki: Kim üzerinde idrar yahut deve veya koyun pisliği yahut inek veya at veya eşek dışkısı olan yerde namaz kılmışsa, iade etmesi gerekir. Çünkü bunların tamamı necistir. Kim bunlara yakın yerde namazını kılmışsa, namazı geçerlidir. Nebi (s.a.v)'in nehyetmesinden dolayı içinde herhangi bir pislik olmamasına rağmen develerin atınlarında namaz kılınmasını uygun görmem. Ama buna rağmen namaz kılınırsa, geçerli olur.

[187] Nebi (s.a.v) namaz kıldığı yerden şeytan geçince onu boğdu ve onun dilinin soğukluğunu elinde hissetmesine rağmen bu fiil namazını bozmadı. Bu da develerin atınlarında namaz kılınmasının nehyedildiğine dair delil teşkil eder. Çünkü onlar cindir. *"Bizi bu vadiden çıkarın. Çünkü bu vadide şeytan var."*[211] buyruğuna dayanarak bu hükmü verdik. Bu ihtiyarî bir durumdur, çünkü cinler, Allah'ın istediği herhangi bir evde bulunabilirler. Bu meseleyi Resulullah (s.a.v)'den başka kimsenin bilme imkânı yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Develer, barınmak için kirli ve verimsiz yerlere giderler. Eğer bulundukları yer kirli ve verimsiz bir yer değilse kendileri söz konusu duruma yahut ona yakın duruma getirmek için çalışırlar. Onun için bu yerler namaz kılmak isteyenlerin namaz kılmak için tercih edebilecekleri yerler değildir.

---

[210] Buhari, Müslim, 2/436; *Mecmau'z-Zavaid* 4/66

[211] Buhari, Namaz 1/165 no: 461; Müslim, Mescitler 1/384-385

Birisi şöyle diyebilir: Deve idrarı (bazı hallerde necis sayılmamıştır.) ve eti yenen hayvanların dışkıları, -sanki- necis yapmadığı için koyun meralarında namaz kılınabileceği emredilmiştir.

Ona denilir ki: O zaman nehiy, develerin barındığı yerler içindir. Çünkü develerin idrar ve pisliği necis yapar. Ama mesele dediğin gibi olmadığı ve hadis bu manayı taşımamaktadır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer biri, koyunların eti yendiğinden dolayı idrarlarının necis olmadığını söylüyorsa, ona şöyle denir: Develerin de eti yenmesine rağmen barındıkları yerde namaz kılınması yasaklanmıştır. Eğer Resulullah (s.a.v) idrarları helal olduğu için koyunların meralarında namaz kılınır manasında bunu söyleseydi,(Resulullah bunu kasd etmemiştir.) o zaman develerin idrarı ve pisliği haram olurdu. Yalnız manası -inşaallah- izah ettiğimiz gibidir.

Özet olarak koyun da, deve de temiz hayvanlardır, idrar ve dışkıları ise necistir.

KIBLE'YE YÖNELMEK

Rebi' haber vererek şöyle dedi: İmam Şafiî şöyle haber verdi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

"O, sayelerinde kara ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulasınız diye sizin için yıldızları yaratandır. Bilen bir toplum için âyetleri ayrı ayrı açıkladık." (En'am, 6/97)

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ

"Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağlar, yolunuzu bulmanız için de nehirler, yollar ve nice işaretler meydana getirdi. İnsanlar yıldızlarla da yollarını bulurlar." (Nahl, 16/15-16)

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"(Ey Muhammed!) Nereden yola çıkarsan çık, yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir. (Ey mü'minler!) Siz de nerede olursanız olun, yüzünüzü Mescid-i Haram'a doğru çevirin ki, zalimlerin dışındaki insanların elinde (size karşı) bir koz olmasın. Zalimlerden korkmayın,

Benden korkun. Böylece size nimetlerimi tamamlayayım ve doğru yolu bulasınız." (Bakara, 2/150)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) onlara Beyt'i ve Mescid'i inşa ettirmiştir. Allah'ın emriyle inşa ettirilen Beyt'i gördüklerinde ona yönelmeleri gerekir. Çünkü Resulullah (s.a.v), namazını ona yönelerek kılmıştır. İnsanlar da onunla beraber Beyt'in etrafında durarak ona yönelmişlerdir. Allah'ın yarattığı alâmetler ve bahşettiği akılla, Beyt'e ve Mescid-i Haram'a yönelebilirler. Bu yönelmeden kasıt, Beyt-i Haram'a yönelme kastıdır. İleride -inşaallah- zikredeceğimiz iki durum dışında, farz namazı, nafile namazı, cenaze namazı, şükür secdesi ve tilavet secdesi için kıbleyi isabet ettirmek kastıyla kıbleye/Mescid-i Haram'a yönelmek farzdır.

KIBLEYE YÖNELME KEYFİYETİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Beyt'e yönelmenin iki yönü vardır: Mekke'de yaşayan ve Beyt'i görme imkânı olan şahsın mescidde yahut Mekke'nin herhangi bir evinde yahut bir düzlüğünde yahut dağında olması arasında fark olmadan Beyt'e yönelip tam isabet ettirmeden kılmış olduğu namazı geçerli olmaz. Çünkü istikbaliyle/yönelmesiyle Beyt'i isabet ettirip ettiremediğini idrak edebilir. Eğer namaz kılacak kişi âmâysa, bir başkasının yönlendirmesiyle Beyt'e yönelmeyi tam tutturabilir. Eğer kendisini yönlendirecek birisi varsa, Beyt'i görmemesi, isabet ettirmeden namazını kılması için mazeret olmaz. Âmâ, eğer kendisini yönlendirecek kimseyi bulma imkânı yoksa, Beyt'e isabet ettirememişse kılmış olduğu namazı iade eder.

Çünkü o, istikbal-i kıble kastıyla yönelen ve Allah'ın yaratmış olduğu yıldızlar, güneş, ay, rüzgâr ve diğerlerinden bu hususta bilgileri olan kişiler gibi değildir. Namaz kılacak kişi, eğer karanlıkta olduğundan dolayı kıbleye içtihat ederek yöneldikten sonra bu yönelmede hata ettiğini anlarsa, kılmış olduğu namazı iade etmesi gerekir. Çünkü zan olan bir bilgiden kesin olan

bir bilgiye ulaştığından dolayı namazın iadesi gerekir. Aynı şekilde kişi, âmâ olduğu için bir başkası tarafından kıbleye yönlendirildikten sonra bu hususta daha güvendiği birinin haberine dayanarak istikbalde/yönelmede hata ettiğini öğrenirse, kılmış olduğu namazı iade etmesi gerekir.

Mekke ve çevresinde oturanların Beyt'i görmesine engel olacak bir karanlıkta namazını kılan ve bu karanlıkta kıbleye yönelen yahut kendisi âmâ olduğu için bir başkası tarafından yönlendirilen, sonra da Kâbe'yi isabet noktasında hata ettiği şüphesine düşenlerin, namazlarını iade etmeleri gerekmez.

Beyt'i görme imkânları olmadığı bu durumda isabet etmede hata ettikleri kesinleşinceye kadar doğru bir yönelme yaptıkları kabul edilir. Ama hata ettikleri kesinleşirse, hem Kabe'yi görebilme imkanı olan hem de Ka'be'yi görme imkanı olmayan ikisinin de namazlarını iade etmeleri gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kim Mekke'de yahut Mekke dışında, Beyt'i göremeyecek bir noktada bulunuyorsa, her namaz kıldığında bulunduğu noktadan; yıldızları, güneşi, ayı, dağları, rüzgârı ve kullanabileceği tüm vesileleri Kâbe'yi isabet ettirmek için kullanmayıp içtihat etmemesi ona helal olmaz.

Mekke dışında bir kısım insanların kıbleyi isabet ettirmek için içtihat etmede birbirlerine ters düşmeleri halinde, arkadaşının içtihadını kendi içtihadından daha kuvvetli gören kişinin, arkadaşının içtihadına tabi olmaktan başka bir yol izlememesi gerekir. Ama arkadaşının içtihadında kullandığı alametlerin zayıflığını görür ve içtihatta hatayı tesbit ederse, kendi tesbiti doğrultusunda içtihadına dayanarak istikbalini yapar. Her biri de içtihadı neticesinde tespit ettiği kıble cihetine yönelerek namazlarını kılarlar. İçtihatları birbirlerinin zıddı olduğunda birbirlerine imam olmalarının imkânı kalmaz.

Dedi ki: Eğer aralarında âmâ birisi varsa, kıbleye isabet ettiği tahmininde olduğu cihete yönelir. Çünkü bir şey görme imkânı yoktur.

Yahut beraberinde bulunanların içinden onu yönlendirenlere tabi olur. Onu yönlendirme hususunda ihtilaf ederlerse, içlerinden en çok güvendiği ve görmesi iyi olanın yönlendirmesine -ihtilafa rağmen- tabi olur.

Dedi ki: Eğer âmâ kıble istikametini kendi görüşü doğrultusunda ispat ederek namaz kılarsa yahut seferde yalnız olduğu için başkasına sorma imkânı bulamamışsa, bu hususta görüşü olmadığından dolayı kılmış olduğu her namazı iade eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendisine kıble yönünü öğretenin, Müslümanlardan gözü gören erkek, kadın, köle olmasının sakıncası olmayıp doğruluğuna inanması halinde ona tabi olma imkânı vardır. Doğruluğunu tasdik ise, yalancı olmadığını bilmesidir.

Dedi ki: Doğru söylediğine emin olduğu müşrik kişinin delilliğine tabi olma hakkı yoktur. Çünkü müşrik, kıble meselesinde eminlik mertebesinde değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Havanın gece yahut gündüz bulutlanması halinde namaz kılacak şahısların içtihat etmekten başka yolları kalmaz. İçtihat ederken bir dağda, denizde, güneş ışınlarının gözüktüğü bir yerde, ay aydınlığı görünen bir yerde, yıldızın gözüktüğü bir yerde, rüzgâr esintisinin olduğu bir yerde yahut buna benzer delillerin bulunduğu bir yerde olmaları arasında fark yoktur. Bunların mevcudiyetinin dışında daha net başka bir delil yoksa bunlar geçerli olur. Hava kararır ve saydıklarımızın hiçbiri olmazsa -bunların delil olmalarının imkânı kalmadığından- kendisinin meyli doğrultusunda namazını kılar. Daha sonra delil bulması halinde de kılmış olduğu namazları iade eder. Her kim delil bulamazsa, namazını zannın meyli doğrultusunda kılar. Sonra kılmış olduğu namazı iade eder.

Bu durumda eğer kişi âmâ ise yahut karanlık bir yerde hapsedilmişse yahut yönü bulma delilinden yoksunsa, zannının meylettiği doğrultuda namazını kılar ve daha sonra kılmış olduğu namazı iade eder. Namazın geçerli olması, kendinden yahut bir başkası tarafından namazın vakti ve

kıblesine delil tahkim etmiş olmasıyla geçerli olur. Bu, eğer delile ulaşma imkânı yoksa böyle kabul edilir.

İÇTİHATTAN SONRA YANLIŞI FARK ETMEK

[188] Bize Malik, Abdullah b. Dinar'dan, Abdullah b. Ömer'in şöyle dediğini haber verdi: İnsanlar Küba Mescidi'nde sabah namazını kılarken birisi gelerek şöyle dedi: Resulullah (s.a.v.)'e bu gece Kur'ân indirilip (ayet inzal buyrulup) kendisine Kıble'ye (Kâbe'ye) yönelmesi emredilmiştir. Kendisi de emre uyarak Kıble'ye (Kâbe'ye) yönelmiştir. Söz konusu emir gelmeden önce yüzleri Şam cihetine yönelmişken emir geldikten sonra yüzlerini Kıble'ye (Mescid-i Haram'a) çevirdiler.[212]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişi, Beyt'i, yani içinde Mescid-i Haram'ın bulunduğu Beyt'i göremiyorsa içtihat eder. Kıbleyi bir yerde gördükten sonra namaza başlamamışsa artık namaza başka bir yerde görünceye kadar başlayamaz. Son gördüğü yerde namazını kılar. İlk gördüğü yerde namaza durma hakkı yoktur. Namaza giriş yapıncaya kadar içtihada devam etmesi gerekir.

Dedi ki: İçtihat neticesinde namaza başladıktan sonra kıbleyi başka yerde görmesi/başka cihetin kıble olduğunu anlaması halinde o zaman iki durum söz konusudur: Birincisi: Kıblesi doğu tarafında /veya batı tarafında olup gökyüzündeki bulutlardan dolayı hava kararmış olabilir. Yahut rüzgârın esintisinin delil oluşunda hata işlemiş yahut başka bir şeyden dolayı hataya düştükten sonra güneşi, ayı ve yıldızları örten bulutların açılmasıyla namazı doğuya yahut batıya doğru kıldığını görürse, kıldığı sayılmayıp selam verir. Sonra kıbleye, olması gerektiği gibi yönelir. Çünkü birinci istikbalinde hata üzere olduğu netleşmiş, Kâbe, namaz kıldığı cihetin hilafına düşmüştür. Ancak bu dönüşünden önce -belki- Kâbe'yi aynıyla isabet ettiremeyecekken, bu dönüşüyle cihetini isabet ettireceği kesindir. Namaz kıldığı cihetin hatalı cihet olduğu netleşmiştir. Bu durumda onun

212 Buhari, Salat, Kıbleye yönelme, 3-4; Müslim, Mesacid, Tahvilu'l-Kıble, 526

hükmü, içtihat neticesinde Beyt'i görüp namaz kıldıktan sonra hatalı olduğunu öğrenen kişinin hükmü gibidir.

Dedi ki: Eğer doğu cihetini tamamıyla terk edip istikbalini doğu ile batı arası herhangi bir yere dönerse de durum aynıdır. Hata yaptığı kesinleşen herkes, hatasından dönmek mecburiyetindedir.

Hatanın kesinleşmesi, doğru ciheti bulmakla olur. Hata işlediği kesin olmayan kişinin söz konusu hatadan dönme yükümlülüğü yoktur. Kim cihet açısından doğru olduğunu, ama hedefin aynısından/kendisinden saptığını tespit ederse, bu, sapma hatası bir kesinlik ifade etmez. Bu da kişinin hataya yaklaşmasını mümkün kılar.

Mesela, kişinin kıblesi doğu olup istikbalde doğuya döndükten sonra kıblesine yönelirken doğru istikbalden sağa yahut sola meylettiğini görür. Bu, aynı cihet olan doğu ciheti olduğundan dolayı namazını kılmışsa, iade etmesi gerekmez. Eğer namazdaysa, kılmış olduğu kısmı ilga etmeyip doğru tespit ettiği cihete yönelerek namazını tamamlar. Çünkü bu durumda kesin olan bir hatadan dönüp kesin olan bir istikamete yönelmeyecektir. Sadece içtihat deliliyle başlamış ve onun muadili olan başka bir içtihat deliliyle devam etmiştir. Birinci içtihat delili sonraki içtihat delilinden daha kuvvetli olabilir. Ama kendisi her namaz için kıble cihetini tayin etmek için içtihat deliliyle hareket etmekle mükelleftir.

Dedi ki: Eğer kendisi namazdayken kıble cihetinden biraz meyletmeyi, ikinci içtihattan sonra tespit ederse, meylini düzeltmek üzere doğru cihete yönelip namazını tamamlar. Eğer beraberinde bir âmâ varsa, âmânın da onun meyletmesiyle beraber meyletmekten başka bir yolu yoktur. Bu durumda kıble cihetini hatalı tespit ettiğinin kesinleşmesiyle beraber namaz bozulmuş olur. Beraberinde namaz kılan âmâya bu durumu söylemesiyle âmânın da namazı bozulur. Eğer hemen söylemeyip daha sonraki bir zaman dilimi içinde söylerse, âmâ söz konusu namazı iade eder.

Gözü gören kişi, içtihat edip yöneldikten sonra âmâ olursa, yöneldiği istikamet üzere devam edebilir. Eğer yöneldiği istikametten kendi

isteğiyle ayrılır yahut bir başkası tarafından namazını tamamlamadan önce istikametten ayrılmaya zorlanırsa, namazdan çıkıp yeniden içtihat ettikten sonra namazını kılar. Eğer kendisinden başka kimse yoksa namazını kılar ve kendisinden başka gözü gören birisini bulup onun içtihadıyla iade eder.

Bir kişi yahut bir topluluk içtihat ederek kıbleyi bir cihette görüp namazlarını cemaat olarak kıldıktan sonra imamın arkasından içtihatlarında hata ettiklerini ve kıblenin yöneldikleri istikametten farklı bir istikamette olduğunu tespit ederse kişi, doğru gördüğü istikamete yönelip namazını kılar. İmamın arkasında olan kişi, daha sonra imam namazını tamamlamadan önce imamın imamlığından ayrılır ve kendi imamı olursa, namazı geçerli olup kendi namazı üzerine bina etmiş sayılır. Ama eğer aynı anda imamın imamlığından ayrılıp imam namazı bitirmeden önce kendi imamı olursa, namazı bozulur ve yeniden namazını kılması gerekir. İhtiyat açısından doğru olan, namazı kesip doğru bir istikamette kıbleye yönelmesidir.

Dedi ki: Bu durum, namazın başından yahut sonundan itibaren imamla ters düşen ve namazdan ayrılmayan kişiler için böyledir.

Eğer imam kıbleyi, yöneldikleri istikametten farklı bir istikamette görürse, doğru gördüğü istikamete yönelir. Arkasında duran kişiler, onun gördüğünü görmeden onun dönmüş olduğu istikamete dönemezler. İçlerinden onun gördüğünü görenler onun yöneldiği istikamete yönelirler. Onun gördüğünü göremeyenler, imamlığından çıkıp namazları üzerine bina ederek münferiden namazlarını kılarlar. Bu meselede imam ile cemaat ihtilafa düşmüştür: İmamın kendisi bu meseleden dolayı imamlıklarından çıkmıştır. Bu durumda hiçbir şekilde namazlarını bozmaz. Eğer imamdan mütevellit bir sebepten dolayı namazı bozulur yahut burnun kanaması veya başka şeylerden dolayı namazdan ayrılırsa, kendileri kaldıkları yerden namazları üzerine bina ederler, kıble meselesi de aynen bunun gibidir. Çünkü onlar değil de imam farklı kıbleye yönelerek kendi kendini imamlıktan çıkarmıştır. Birinci meselede ise onları imam çıkarmamış, onlar kendi kendilerini onun imamlığından çıkarmışlardır.

Dedi ki: Kıyas ile önceki kişiler hiçbir durumda namazları üzerine bina edemezler. Çünkü cemaat yaptıklarını yapmakla, imam da yaptığını yapmakla yükümlüdür. Yaptığının üzerinde sebatla durması onu imamlıktan çıkarmasına sebeptir. Biz de bu görüşü alıyoruz. Yani imam ile cemaat kıble tayininde ihtilaf ederse cemaat, imama uymaz.

Kişi, kıble ciheti hususunda içtihat ettikten sonra namaza başlar ve sonra şüpheye düşmesine rağmen kıbleyi ilk içtihadından farklı bir yerde tespit edemezse, namazına devam eder. Çünkü istikameti, başka cihette göremediği kıble istikameti doğrultusundadır. Bu meselede imam ile imama tabi olan arasında fark yoktur.

Âmâ birine, kıble istikameti için gören bir şahıs içtihat edip onu yönlendirdikten sonra kıbleyi kendisini yönlendirdiği istikametten başka bir istikamette olduğunu öğrense de yöneldiği istikametten başka bir istikamete yönelme durumu yoktur. Çünkü bu hususta onun görüşünün itibarı yoktur. İkinci bir şahıs ona "Senin için kıble istikameti hususunda içtihatta bulunan şahıs hata etmiştir." derse ve o da ikinci şahsa inanırsa, söylenen istikamete yönelir. Namazından kılmış olduğu kısım da geçerlidir. Çünkü ilk içtihadı ona içtihat etme hakkı olan kişi içtihat etmiştir.

Dedi ki: Karanlık bir yerde hapsedilen, kıble istikametini tespit edecek herhangi bir delilden yoksun olan ve içtihadını doğrulayacağı hiçbir delili de olmayan kişinin durumu, âmâ kişinin durumu gibidir. Kendince kanaat getirdiği istikamete yönelip namazını kılar. Daha sonra da delilsiz olarak kılmış olduğu namazı iade eder.

Şöyle dendi: Gözleri gören kişinin delillerden yoksun kalması halinde başka bir şahsın içtihadına uyma imkânı vardır. Kıble yönü batıdayken içtihat eden kişi kendisini doğu tarafına yönlendirdiği içtihat neticesinde kılmış olduğu tüm namazları iade eder. Kıble istikametini isabetinden az meyletmiş olsa dahi, namazını iade etmesini uygun görürüm. İade etmemesi halinde de sorumlu sayılmaz. Çünkü söz konusu içtihat buna uygundur. Eğer delile ulaşma imkânından yoksunsa, kendisi için içtihat

eden kişinin içtihadını doğrulaması, kendi içtihadını doğrulamış gibi kabul edilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Söz konusu (Gözleri gören kişinin delillerden yoksun kalması halinde başka bir şahsın içtihadına uyan) kişi, bu mevzuda âmâ olan kişiden farklıdır. Gören kişi âmâ için içtihat ettikten sonra bir başkası kendisine şöyle derse: "Kıble batı tarafında olmasına rağmen senin için içtihat eden kişi, seni doğu tarafına yönlendirerek hataya düşürdü." âmâyla bu meselede şöyle ayrı düşer. Eğer bu iddia sahibinin doğru söyleyip söylemediğinden emin değilse, iade etmesi gerekmez. Çünkü birinci haberi söyleyenle ikinci haberi söyleyen kişi doğruluk hususunda birbirine denk olduklarından dolayı hangisinin haberini yalan sayacağını bilmemektedir.

Dedi ki: Gözü gören kişi, kesin bir bilgiyle yahut kendi içtihadıyla namazını kılar.

Gözüyle kıbleyi görme imkânı olan kişi, kıbleyi görmeden bir yere dönerek namazını kıldıktan sonra şüpheye düşerse, iade eder. Bu durumda gözüyle kıbleyi görebileceği istikamete yönelmeden namazı geçerli olmaz. Aynı şekilde kıble istikameti hususunda iki yön arasında şüpheye düştükten sonra, iki yönden birisi kendisinde baskın olmadan namazını bir yöne doğru kılması halinde namazını iade etmesi gerekir. Yahut namazına bu şek üzere başladıktan sonra başladığı cihette görüp namazını tamamlaması halinde bile iade gerekir. Çünkü namazının geçerli olabilmesi için doğru istikametteyken başlaması gerekir.

KIBLE İSTİKAMETİNE DÖNMEDEN NAMAZA DURMANIN CAİZ OLDUĞU HALLER: BİRİNCİ HAL

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kıble istikametine yönelmeden namaza durmanın iki haliyle ilgili yüce Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ ۗ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ ۖ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

"Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit kâfirlerin size saldırmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır. (Ey Muhammed!) **Cephede sen de onların** (mü'minlerin) **arasında bulunup da onlara namaz kıldırdığın vakit, içlerinden bir kısmı seninle beraber namaza dursun. Silâhlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında** (bir rekât kıldıklarında) **arkanıza** (düşman karşısına) **geçsinler. Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar ve ihtiyatlı bulunsunlar, silâhlarını yanlarına alsınlar. İnkâr edenler arzu ederler ki, silâhlarınızdan ve eşyanızdan bir gafil olsanız da size ani bir baskın yapsalar. Yağmurdan zahmet çekerseniz, ya da hasta olursanız, silâhlarınızı bırakmanızda size bir beis yoktur. Bununla birlikte ihtiyatlı olun** (tedbirinizi alın). **Şüphesiz Allah, inkârcılara alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."** (Nisa, 4/101-102) ayetlerinde yüce Allah (c.c), korku içinde olan insanların, namazlarını korunarak kılmalarını emretmiştir. Burada onlara namazlarını kılmalarını emrederken kıble cihetine dönerek kılmalarını emrettiğine dair delil vardır.

Allah (c.c) şöyle buyurdu:

حافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

"Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun. Eğer (bir tehlikeden) **korkarsanız, namazı yaya olarak veya binek üzerinde kılın. Güvenliğe kavuşunca da, Allah'ı, daha önce bilmediğiniz ve O'nun size öğrettiği şekilde anın** (namazı normal vakitlerdeki gibi kılın)." (Bakara, 2/238-239) Namazlarını yürüyerek yahut binek üzerinde kılmalarına müsaade etmesi, ruhsata delil olmuştur.

Korkudan dolayı yürüyerek yahut herhangi bir bineğe binmiş bir halde namaz kılmalarına müsaade edilmesiyle birbirlerini koruyarak namazlarını kılmalarını emrettiği durum farklıdır. Bundan anlaşılıyor ki iki korku hali aynı değildir. Sonuncusu olan ve yürüyerek yahut binek üzerinde namaz kılınmasına müsaade edilen korku hali, birinci korku halinden daha şiddetlidir. Kuvvetli korkunun hâsıl olduğu durumlarda, kendi istikametleri cihetinde -kıbleye yönelmeden- binekleri üzerinde oturmuş yahut ayakları üzerinde durmuş bir şekilde namazlarını kılabilirler. Sünnette bunun delili şöyledir:

[189] Bize Malik, Nafi'den şöyle haber verdi: Abdullah b. Ömer'e korku namazı sorulunca şöyle dedi: "İmam bir toplulukla ilerler." dedikten sonra hadisi zikretti. Hadiste İbn Ömer şöyle dedi: "Eğer bu korkudan daha şiddetli bir korku varsa, yürüyerek yahut binek üzerinde istikbalinizi/döndüğünüz yönü kıbleye yönelmeden namazınızı kılın." Malik şöyle dedi: Nafi şöyle dedi: Abdullah, Resulullah (s.a.v)'den ancak gördüğünü zikretmiştir.[213]

[213] Taberi, Korku namazı 1/184 no: 3; Buhari, Tefsir 3/204 no: 4535

[190] Bize, İbn Ebi Zi'b, Zühri'den; o, Salim'den; o da babasından benzerini haber vermiştir.[214]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Farz namazlarda kıbleye dönmenin terk edilmesi, ancak Müslümanlarla düşmanlar savaşta karşı karşıya geldiklerinde caiz olur. Bu da kılıçla çarpışma anı ve benzer durumlarda olur. Bir yerden bir yere intikal esnasında, yürüyerek yahut binek üzerinde imkân bulurlarsa, kıble cihetine dönerek istikbalde bulunurlar. Ama öyle bir imkân bulamazlarsa, dönme imkânı bulabildikleri cihete dönerek namazlarını kılarlar. Söz konusu durumda rükû ve secde yapmaya imkân bulamazlarsa, ima yoluyla namazlarını eda ederler. Aynı şekilde eğer düşman onları görebildiği bir yerde bulunuyorsa, namazlarını binekleri üzerinde, düşmanı görecekleri cihete yönelmişken ima yoluyla kılarlar. Hiçbir zaman namazlarını abdestsiz yahut teyemmümsüz ve namaz sayısını eksilterek kılmaları caiz olmaz.

Su kendilerine yakın olmasına rağmen teyemmümle namazlarını kılmaları caizdir. Çünkü onlarla su arasına engel girmiştir. Bu durumda onları gözleyen düşmanın kâfirler, hırsızlar, haddi aşan bâğiler, yırtıcı hayvanlar yahut insana zarar verecek serkeş erkek develer olması arasında fark yoktur. Çünkü bunların tamamının zarar vermelerinden korkulur. Düşmanın onlara ulaşıp saldırma endişesinden ve korkudan emin olduklarında, yere inip kıble cihetine istikbalde bulunmadan namazlarını kılamazlar. Ama düşmanın ulaşıp saldırmasından endişe ederlerse/ korkarlarsa, binekleri üzerinde namazlarını kılarlar.

Bazı namazlarını binekleri üzerinde ve ima yoluyla kıldıktan sonra düşmandan emin olurlarsa, binekleri üzerinden inip kıbleye doğru istikbalde bulunarak geriye kalan namazlarını kılmaları gerekir. Müstehab olan da yere inip yeniden namazlarını kılmalarıdır. Bu durumların hiçbirinde

---

[214] *Marife*, Beyhakî: Namaz 2/490; Buhari, Korku namazı 1/299 no: 943; Müslim, Sefer namazı 1/874 no: 306/839

namazlarını kısaltma hakları yoktur. Ancak seferilik hali varsa, namazın seferde kısaltıldığı gibi burada da kısaltılır.

Eğer Müslümanlar düşmana karşı saldırı içinde olup düşmanın onlara hücumundan emin değillerse, dediğimiz şekilde namazlarını kılarlar. Ama hücum etmeyi terk eder ve düşmanın hücumundan emin olurlarsa, bu durumda namazlarını kılmak için yere inip hücum işlemini terk etmeleri gerekir. Yere inmeyi, hücumu terk ederek bulma imkânları olmasına rağmen hücumu terk etmeyip devam etmeleri doğru olmaz. Çünkü düşmanı bu durumda takip etmek nafiledir. Onun için farz olan bir ibadet, nafile bir ibadet için terk edilmez.

Namazın edası esnasında şiddetli korku varsa, kişi, binek üzerinde ve kıbleye yönelmeden namazını kılabilir; müşriklerle çarpışma halindeyse yahut kendisine saldıran zalime karşı kendini müdafaa ediyorsa, zikrettiğim ruhsatları kullanması mümkündür.

Haddi aşan (bâği) bir topluluğun veya isyankâr bir katilin bunu kullanma hakkı yoktur. Zalim olanlardan, çarpışmada, bu ruhsatları kullanıp namazını kılanlar, kılmış oldukları her namazı iade etmeleri gerekir. Aynı şekilde yol kesmek yahut yeryüzünde fesat çıkarmak maksadıyla çıkan kişi, yırtıcı hayvandan yahut saldırgan deveden korkarak ima yoluyla namazını kılmışsa, iade etmesi gerekir. Farzı eda imkânı bulan bir asinin ruhsat kullanmasına müsaade yoktur.

KIBLE İSTİKAMETİNE DÖNMEDEN NAMAZA DURMANIN CAİZ OLDUĞU HALLER: İKİNCİ HAL

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sefer halinde olan ve bineği üzerindeyken nafile namaz kılmak isteyen yolcunun, bineği üzerinde yöneldiği istikamet üzere nafile namazını kılma imkânı olduğuna dair Resulullah (s.a.v)'in sünneti delil olmuştur.

Dedi ki: Eğer kişi, bineği üzerinde sefer halindeyken Allah'a yaklaşmak kastıyla nafile namaz kılmak isterse, bineğinin yöneldiği

cihete doğru namazını kılar. Namazı, binmeye kudreti yettiği binek olan eşek, katır yahut başka bir binek üzerindeyken kılar, rükû ve secde etmek istediğinde bunu ima yoluyla ifa eder. Yalnız secdeyi, bineğe rükûdan daha yakın yapar/daha fazla eğilir.

Seferde yahut mukim olan kişinin, -korkusu yoksa- vaktin girmesiyle üzerine vacip olan namazı yahut vakti geçen namazı yahut adak namazını yahut tavaf namazını yahut cenaze namazını kılacağı zaman; kıble dışında başka bir cihete yönelmesi caiz olmaz.

Dedi ki: Namaza girmeden önce kişinin kendi üzerine namazı vacip kılması meselesinde ayrıma giderek şöyle dedik: Söz konusu namazın geçerli olması için, farz namazlarında yerine getirilmesi gereken kıbleye yönelme ve benzeri şeylerin yerine getirilmesi gerekir. Kişinin, Allah'a yaklaşmak kastıyla namaz kılması farklıdır. Sonra vacip olmayan bir namazı kılmanın vacip olan bir namaz gibi olduğunu iddia edenlerin, iddialarında hata ettiklerini iddia ettik. Bu, aslında vacip olmayan, fakat kişinin kendi kendine vacip kıldığı bir namazdır.

Seferde olanın farz namazlarda mutlaka kıble istikametine yönelmesi gerekir, nafile namaz kılan ise kıble istikameti dışındaki cihete doğru namazını kılabilir.

[191] Bize Malik, Abdullah b. Dinar'dan, İbn Ömer'in şöyle dediğini haber verdi: "Resulullah (s.a.v) seferde, bineğinin üzerindeyken, namazını bineğinin yöneldiği cihete doğru kılardı."[215]

[192] Bize Malik, Amr b. Yahya'dan; o, Ebu'l-Hubbab Said b. Yesar'dan; İbn Ömer'in şöyle dediğini nakletti: "Resulullah (s.a.v)'i, Hayber yönüne dönmüşken, eşeğin üzerinde namaz kılarken gördüm."[216]

İmam Şafiî, "Yani nafile namaz idi." dedi.

---

[215] Müslim, Sefer namazı 1/487; Buhari, Namazın kasrı 1/343 no: 1096; Taberi, Namazın kasrı 1/151 no: 26

[216] Taberi, Namazın kasrı 1/150- 151 no: 25; Müslim, Sefer namazı 1/487 no: 36/700

[193] Bize Abdülmecid, İbn Cüreyc'in şöyle dediğini haber verdi: Bana Ebu'z-Zübeyr, Cabir'i şöyle derken duyduğunu nakletti: "Resulullah (s.a.v)'i, nafile namazlarını bineği üzerinde her cihete yönelip kılarken gördüm."[217]

[194] Bize Muhammed b. İsmail, İbn Ebi Zi'b'den; o, Osman b. Abdullah b. Suraka'dan; o da Cabir'den şöyle nakletti: "Beni Enmar gazvesinde Nebi (s.a.v), bineği üzerinde doğu tarafına yönelmiş bir haldeyken nafile namazını kılardı."[218]

Sefer halinde olan kişi, yolculuğuna yürüyerek devam ediyorsa, önce kıbleye yönelir, sonra tekbir alır. Sonra da kıble yönünden ayrılıp yürümesine devam ederek namazını kılar. Rükû ve secde anı geldiğinde rükû ve secdelerini yere yapmadan (yere secde etmeden) namazı geçerli olmaz. Çünkü onda, bineği üzerinde namaz kılan kişide olan zorluk gibi bir zorluk yoktur.

Dedi ki: Tilavet, şükür secdesi, vitir ve fecrin (sabah namazının) nafile iki rekâtında bineği üzerinde olan kişi ima yoluyla; yürüyen kişi ise -istemesi halinde- secdeyi normal haliyle uygulayabilir.

Kişi nafile namazını şehirdeyken binek üzerinde kılamaz. Aynen kıble istikbalini yapmış ve yere inerek kılmış olması gibi farz namazının geçerlilik şartlarının aynısı burada da geçerlidir. Çünkü namaz farzlarının aslı aynıdır. Allah'ın Kitabının yahut Resulullah (s.a.v)'in sünnetinin deliliyle ruhsat verilen istisnalar hariç...

Dedi ki: Şehirden sefer niyetiyle ayrıldıktan sonra Allah'a yaklaşmak kastıyla nafile namaz kılacak kişi, namazını; bineği üzerinde, bineğinin yöneldiği cihete yönelerek, seferin uzun yahut kısa olması arasında fark olmadan kılabilir. Aynen uzun yahut kısa seferde teyemmüm alma hakkı olduğu gibi... Çünkü söz konusu kişilerin hepsine "seferî" ismi verilmektedir.

---

[217] *Marife*, Namaz 1/487; *Sahih İbn Huzeyme*, Namaz 2/253; *Sahih İbn Hibban*, Nafile 4/100

[218] Buhari, Megazi 1/122 no: 4140; *Marife*, 1/486

Aynı şekilde kişi, taşınarak yahut eşeğin üzerinde yahut herhangi bir şeyin üzerindeyken namaz kılacağı zaman içinde yahut üzerinde yöneldiği cihete doğru nafile namazını kılabilir.

Eğer bineği üzerindeyken nafile namazına başladıktan sonra şehir içine girecek olursa, namazına devam edemez. Şehir içine girdikten sonra yere inip rükû ve secdelerini normal şekilde yapması gerekir. Aynı şekilde köy yahut başka bir yerde inmesi halinde de namazına devam edemez.

Seferde şehir değil de bir köye uğrayıp inmek istemezse, sefer kısmından sayıldığından dolayı bineği üzerinde namazına devam edebilir. Seferde bir köye yahut çöl olan bir yere inmesi arasında fark yoktur. İndikten sonra yerde farz namazı kılar gibi kılmak mecburiyetindedir.

Yerde namaza başladıktan sonra başlamış olduğu namazı tamamlayıp selamla ayrılmadan bineğe binemez. Eğer başlamış olduğu namazı bitirmeden bineğe binerse, namazı kesmiş sayılır.

Yerde başlamış olduğu namazı bitirip bineği üzerinde nafile namaz için farklı bir iftitah yapmadan nafile namazı kılarsa, geçerli olmaz. Aynı şekilde seferde olan kişi, yürüyerek başlamış olduğu namazı rükû ve secdeleriyle tamamlamadan bineğine binip söz konusu namaza devam edemez. Yürüyerek başlamış olduğu namazı bitirip selam vermeden binecek olursa, namazı kesmiş sayılır. Yerde başlamış olduğu namaza, bineğe binip devam ettikten sonra inip yerde secde etse de namazı kesmiş sayılır. Çünkü binme işlemi uzun süren bir işlem olduğu için bu işlemin namazda yapılmasına müsaade edilmemiştir.

Binek üzerinde olan kişi, namazına binek üzerindeyken başlayıp tamamlamadan önce bineğinden inip namazını yerde tamamlamak isterse bunu yapabilir. Çünkü binekten inme işlemi binme işleminden daha kolay ve hızlı olur. Bineğinin üzerinde başlamış olduğu namazı, yere indikten sonra yerde rükû ve secdelerini yapmadan geçerli olmaz. Eğer indikten sonra tekrar binerse, zikrettiğim gibi namazı binmekle kesmiş sayılır: Çünkü indikten sonra rükû ve secdelerini yerde yapmak mecburiyetindedir.

Eğer namaza binek üzerinde yahut yürüyerek başladıktan sonra yolunu namaza başladığı cihetten farklı bir cihete çevirirse, yolla beraber yönünü değiştirebilir. Yolun istikameti o kadar değişken olur ve başlamış olduğu istikametin tam tersi olacak şekle gelirse, namazı bozulur. Ancak namaza başladığı istikametin tam tersinde kıble olursa, namazı bozulmaz. Eğer bineği yahut uykusu onu yener ve namaza başladığı cihetle kıble tersine döndükten sonra başladığı yöne dönmesiyle namazı üzerine bina eder. Ama uzun süre unuttuktan sonra hatırlarsa, namazına devam eder. Sonra da sehiv secdesi yapar. Bilerek, söz konusu cihetten ayrılma imkânı olmayacağını tespit etmiş olduğu halde namazdan ayrılmamışsa da, namazı bozulur.

Eğer bineği üzerinde bineğinin gittiği cihete doğru namaza başlayacaksa, kıble yönünü araştırıp bulması gerekmez. Çünkü bilerek kıblesini, bineğinin gittiği yön olarak yapma imkânı vardır. Eğer namaza, bineğinin yönü ve gideceği yolun cihetinden farklı ve kıble istikametinde başlamışsa, namazına kıble istikametinde başladıktan sonra bineğiyle seyre devam eder.

Bineği kıble cihetinin dışında başka bir cihete doğru durmuşsa, namaza bu durumda başlayamaz. Bineği durduğu yerde mutlaka yönü kıble istikametinde yahut seyir halinde yolunda giderken başlayacak. Ama durduğu yerde yönü kıble istikametinin dışında başka bir cihete yönelmişken başlama imkânı yoktur.

Gemide, sandalda yahut denizde gidebilecek herhangi bir şeyin üzerindeyken nafile namazı kılmak istediğinde kıble ciheti dışında bir cihete yönelemez. Denizde giderken batması halinde bir tahta parçasına yapışıp bulunduğu cihet doğrultusunda ima yoluyla namazını kılar. Kıble istikbali yapmadan bu hal üzere kılmış olduğu tüm farz namazlarını iade eder. Kıble istikameti doğrultusunda kılmış olduğu namazları iade etmesi gerekmez.

Birisi şöyle bir şey sorabilir: Zaruretten dolayı ima yoluyla kılmış olduğu namazı iade etmez. Ama zaruretten dolayı kıble istikameti dışında başka bir yöne yönelerek kılmış olduğu namazı nasıl oluyor da iade etmesi gerekir?

Ona denilir ki: Çünkü hasta olan kişinin rahat edeceği bir şekilde namaz kılmasına imkân verilmiştir. Ama farz namazın, hiçbir durumda kıble ciheti dışında bir yöne yönelerek kılınmasına müsaade edilmemiştir.

KÂBE'DE NAMAZ

[195] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, Nafi'den; o da İbn Ömer'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v), beraberinde Bilal, Usame ve Osman b. Talha varken Kâbe'ye girdi. İbn Ömer şöyle dedi: Bilal'e, Resulullah (s.a.v)'in Kâbe'de ne yaptığını sordum? Dedi ki: Bir direk sağına, bir direk soluna ve üç direk de arkasına gelecek şekilde durduktan sonra namaz kıldı. Dedi ki: Kâbe, o zaman altı direk üzereydi.[219]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi, Kâbe'nin içinde namaz kılarken -gerek farz gerekse nafile namazlarda- hangi yöne dönerse, o yön kıblesi olur.

Namazı Kâbe dışında kılan kişi durumdadır. Kâbe dışında namaz kılan hangi cihetine yönelirse, yönelsin o ciheti kıble sayıldığı gibi, içeride de namaz kılan aynı sayılır. Namaz kılacak şahıs Kâbe'ye değil de kapısına yönelse kapısında da bir yapı yoksa böyle bir durumda namazını kılarsa namazı geçerli sayılmaz.

Aynı şekilde Kâbe'nin sırtında namaz kılmak isteyen kişi ile Kâbe arasında, Kâbe'ye ait bir bina/ yapı herhangi bir şey yoksa namazı geçerli olmaz. Çünkü Kâbe binası ile arasında bir şey olmadığından Kâbe'ye yönelmiş sayılmaz. Ama üzerinde bir şey bina etse namazgâhı örtecek bir bina yapıp onun üzerinde ona yönelerek namazını kılarsa, namazı geçerli olur.

Kâbe'nin içinde nafile namaz kılınması caiz olduğuna göre farz namazının kılınması da caiz sayılır. Kâbe'den daha tahir (temiz) ve daha faziletli bir yer yoktur.

---

[219] Taberî: Kitab el-Hac 1/397 no: 193 Buhari: Namaz 1/176 no: 505 Müslim, Hac 2/966 no: 388/1329

Yalnız cemaatle namaz kılmayı arzulayıp cemaat de Kâbe dışında teşekkül ettiğinden dolayı dışında namaz kılarız. Ama cemaati geçmiş namazı içinde kılmak, dışında kılmaktan müstehabdır. Kâbe'ye yakın kılınan her namaz, ondan uzak kılınan her namazdan daha müstehabtır.

NAMAZDA NİYET

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) namazları farz kılmıştır. Resulullah (s.a.v) de namazın vaktini, rekât sayısını ve her namaz için ne yapılması gerektiğini beyan etmiştir. Ayrıca Allah (c.c), bazı namazların farz, bazılarının da nafile olduğunu beyan ederek Nebi (s.a.v)'e hitaben şöyle buyurmuştur.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا

"Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud'a ulaştırsın." (İsra, 17/79) Bu emri -daha sonra- Resulullah (s.a.v) açıklayarak -en doğrusunu Allah bilir- namazların hangisinin farz, hangisinin nafile olduğunu beyan buyurmuştur. Farz namazlar; vakti belli olan namazlar olup yerini başka namazlar doldurmayan ve mutlaka namaz kılacak kişinin farz niyetiyle eda etmesi gereken namazdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Farz namazı kılacak kişinin kılacağı namazı; mutlaka vakit girdikten sonra, taharet üzere, söz konusu namaz için niyet ederek ve tekbir alarak kılması gerekir. Bu sayılan maddelerden herhangi birini terk etmesi halinde namazı geçerli olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namaz için alınan niyet, tekbir yerine geçmez. Niyetin geçerli olması için mutlaka tekbirle beraber alınması gerekir. Tekbirden önce veya tekbirden sonra alınmaz. Niyet edip namazı kılmak üzere kalkan bir kişi, tekbir almayı unutur yahut başka bir sebepten dolayı terk eder ve daha sonra tekbir alıp namazını kılarsa, kılmış olduğu bu namaz geçerli sayılmaz. Aynı şekilde eğer kişi, belirli bir namaz kılmak kastıyla niyet ettikten sonra söz konusu niyetinden vazgeçip başka

bir namaz eda etmek için niyet ederse, -kılmak için niyet ettiği namazın o vaktin namazı yahut geçmiş vaktin namazı olması fark etmeksizin- namazı geçerli olmaz. Bu, kılacağı namazı ayniyle/hangi namaz olduğunu olduğu gibi tayin etmediğinden dolayıdır. Namaz, net olarak hangi namaza niyet ettiyse ona niyet edip şüpheden uzak kalmadan ve niyette başka bir namazı onunla karıştırmadan kılınmazsa geçerli olmaz. Eğer kişi, bir namazı kaçırırsa ve kaçırdığı namazın öğle namazı mı yoksa ikindi namazı mı olduğunu tayin etmeden kaçırdığı namaz için niyet edip tekbir alırsa da namazı geçerli olmaz. Bu, niyetiyle tayin edilmiş belirli bir namazı kastetmediği için böyledir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunun için şöyle dedik: Eğer kişi kaçırmış olduğu namazın hangi namaz olduğunu tayin edemiyorsa, her namazı kılacağı zaman kaçırmış olduğu namaz için niyet ederek beş vakit namaz kılar. Eğer iki namaz vakti kaçırmış ve hangi namazlar olduğunu biliyorsa, niyet edip birisine başladıktan sonra hangisine niyet ettiğine dair şüpheye düşerse, iki namazı da geçerli olmaz. Çünkü namazının geçerli olması için hangi namaza niyet ettiğini net bir şekilde tayin etmiş olması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kişi kılmak istediği namaza niyet edip başladıktan sonra yapmış olduğu niyetten başka niyete gider ve namazı kılmaya devam ederse, namazına zararı olmaz. Çünkü namaza girişinde namazı caiz kılacak niyetle giriş yapmıştır. Namaza niyetle girdikten sonra yapmış olduğu niyetten başka niyete gitmesi namazı fasit etmez. Namazda söz konusu niyetten ayrılmaması halinde uygulama geçerli kalır.

Eğer kişi namaza niyetle girdikten sonra niyeti kılmış olduğu namazdan başka bir namaza yahut namazdan ayrılmak için değiştirmesine rağmen namazdan çıkış yapmaz, daha sonra da niyetini geri alırsa, niyeti değiştirdiği andan itibaren namazı fasit olmuş olur. Bu durumda da söz konusu namazı iade etmesi gerekir. Aynı şekilde namaza niyetle girdikten sonra içinden, "Bu niyetle devam mı, yoksa terk mi edeyim?" diye geçirse;

eğer namaza girişte yapmış olduğu niyetten ayrılmışsa namazı fasit olur. Ama namaza girişinde net bir şekilde niyet ettikten sonra niyetini niyet ettiğinden başkasına hamletmez (çünkü niyeti her an zikretmek zorunda değildir) ve daha sonra namaza girişinde niyeti hususunda şüpheye düştükten sonra amel etmeden önce hatırlarsa namazı geçerli olur. Burada sözü edilen amel, kıraat yahut rükû yahut sücuttur. Söz konusu şüpheyle beraber secdeye varıp başını kaldırır ve secdeye bir daha varırsa bu fiili amel olmuş olur. Niyetinde şüphesi olarak sözü edilen amel cinsinden bir amel işlerse namazını iade eder. Ama amel gerçekleşmeden önce hatırlarsa namazı geçerli olur.

Bir niyetle namaza giriş yaptıktan sonra niyetini başka bir namazı eda etmeye çevirirse, namaz, -nafile yahut farz namazı olması fark etmeksizin- niyetini çevirdiği namaz için sayılır. Ve ilk niyet edip giriş yaptığı namaz geçerli olmaz. Çünkü niyeti ondan çevirerek başka namaza hamletmiştir. Ayrıca daha sonra niyetini çevirdiği namaz da geçerli olmaz. Ona niyeti çevirmesi kâfi gelmez. Çünkü girişte ona niyetle başlamamıştır.

Kişinin hangi namazı kılacağını net bir şekilde tayin etmeden önce tekbir getirmesi halinde namazı geçerli olmaz. Çünkü bu davranışıyla hangi namazı eda edeceğini niyetiyle netleştirmeden namaza başlamış sayılır.

Öğle ve ikindi namazlarını kaçıran kişi, kalkıp öğle namazını eda edeceği zaman öğle ve ikindi namazları için beraber niyet etmesi halinde her iki namaz geçerli sayılmaz. Çünkü öğle namazı için de ikindi namazı için de niyeti netleştirmemiştir.

Kişi hangi namazı kaçırdığını net bir şekilde bilmediği namaz kalkıp niyet ederek tekbir alması söz konusu namazı eda etmiş sayılmaz. Ta ki kaçırmış olduğu namazın hangi namaz olduğunu tespit edinceye kadar.

NAMAZA GİRİŞ

NAMAZA GİRMEK İÇİN ALINAN TEKBİR

[196] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Said b. Salim, Sūfyan b. Said Sevri'den; o, Abdullah b. Muhammed b. Akil'den; o, Muhammed b. Ali b. Hanefiye'den; o da babasından, Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الْوُضُوءُ وَتَحْرِيمُهَا التَّكْبِيرُ وَتَحْلِيلُهَا التَّسْلِيمُ

"Namazın anahtarı abdesttir. Tahrimi/girişi tekbirdir. Tahlili/çıkışı da selam vermektir. (Abdestle namazın açılışına, tekbirle namazın yasaklarına girilir ve selamla da yasaklardan helallere dönülür.)" [220]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Tekbiri uygun bir şekilde alan kişi, namaza girişi, almış olduğu tekbirin kendisiyle yapmış olur. Tekbir de الله ربكا'dir. Namaza ancak bu tekbirle giriş yapılır. Namaza giriş yapacak kişinin, "Büyük olan, Azim olan, Celil olan Allah" yahut "Hamd Allah'a" demesi yahut Allah'ı tesbih etmesi yahut tesbih sayılan herhangi bir şey söylemesi halinde namaza tekbirle giriş yapmış sayılmaz. Ancak tekbirin kendisi olan الله أكبر demesiyle tekbiri söylemiş olur. Ama tekbirle beraber tekbire ilave olacak şekilde bir şeyler söylemesinde beis yoktur: الله أكبر / *Allahu ekber*'den sonra "Her şeyden daha büyük ve yücedir." yahut الله أكبر كبيرا / *"Allah'u ekber kebire"* demesi gibi... Bu durumda tekbirle namaza girmiş olur, tekbirden sonra söylediği ise nafile bir ziyade sayılır.

الله الأكبر وهكذا التكبير / *"Allah'u ekber ve haz el-kebir"* dese, elif ve lamın ziyadesi tekbirin manasını bozmaz.

---

[220] Ebu Davud, Taharet 1/49-50 no: 61; Tirmizi, Taharet 1/8-9

Tekbiri Arap dilinde söylemekten aciz kalan kişinin, kendi dilinde tekbiri almasında beis olmaz. Ancak tekbiri, Kur'ân'ı ve şehadet getirmeyi Arapça öğrenmesi gerektiğini bilmesi lazımdır. Şunu da bilmesi gerekir ki, namazı ancak Arap diliyle geçerli olur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi, Arap dilini ve Arap dilinin dışında başka dilleri bilse, tekbiri Arap dilinin dışında bir dille getirmesi halinde namaza giriş yapmış sayılmaz. Tekbiri Arap dilinde düzgünce getirinceye kadar kendi dilinde söylemek geçerli olur. Arap dilinde tekbiri düzgün getirmeye başladıktan sonra başka bir dilde tekbiri getirmek caiz olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zikrettiğim kapsamda kişi, eğer tekbiri söylerken bu şartlara uymadan söyleyip namaza başlamışsa, -namazı münferiden yahut imamla yahut imamın arkasında cemaat varken kılmış olması arasında fark olmaksızın- namazın tümünü iade eder. Namazından bir yahut iki rekât kıldıktan sonra namaza iftitah tekbiri almadığını hatırlayan kişi, hatırladığı yerde iftitah tekbiri için niyet eder ve daha önce kılmış olduklarını yok sayar. Çünkü daha önce namazda olmayıp tekbirle beraber namaza girmiş sayılır. Münferit yahut imamın arkasında olmasına bakılmaksızın selam verdikten sonra tekbir alması gerekmez, çünkü bu durumda kişi, namazda sayılmaz. Münferiden namaz kılıyorsa, eğer isterse yerinden ayrılmadan tekrar aynı yerde namazına devam edebilir. Yerinden ayrılması halinde de bir beis yoktur. Ama imamın arkasında namazını kılıyorsa, yerinde kalarak tekbiri aldığı andan itibaren namaza girmiş sayılır. Tekbir getirmediği bir namaza da devam etmez. Çünkü namaza ancak tekbir ile giriş yapılır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer imamın arkasında namazını kılıyorsa; imama, rükûa varmadan yahut vardıktan sonra bir tekbir getirerek ilhak olan kişi, eğer getirdiği tekbirle iftitah tekbirini kastederek niyet edip getirmişse, namaza girmiş sayılır. Ama rükû tekbirine niyet ederek getirmişse, namaza girmiş sayılmaz. İki tekbirden birine niyet etmeden tekbiri getirmişse de namaza girmiş sayılmaz. Tekbirde

iftitah tekbirini ve başka bir tekbiri niyet edip beraber getirmesi halinde, -yukarıda yaptığım açıklama doğrultusunda- namaza giriş olmamış olur. Yeniden iftitah tekbirine niyet ederek tekbir getirmesi gerekir. İşte bundan sonra namaza girmiş sayılır. Çünkü daha önce namaza girmiş sayılmaz.

İzah ettiğim üzere nafile bir namaza giriş yaptıktan sonra farz namaz için niyet edip tekbir getirmekle, farz namaza giriş yapmış sayılmaz. Çünkü o bir namaz içinde ve söz konusu namazı bitirip selam vermeden namazdan çıkmış sayılmaz. Ve nafile namazdan çıkış yaptıktan sonra farz namaz için başka bir tekbirle ancak giriş yapar.

Namazda olmadığı bir zamanda rükû halindeyken farz namazı için niyet ederek tekbir getirirse, namazı geçerli olmaz. Çünkü mutlaka tekbiri kıyam halindeyken getirmesi gerekir. Ama imamın arkasında namaz kılıyorsa ve imam rükûdan başını kaldırmadan önce ona ulaşırsa, söz konusu rekâta ulaşmış sayılır. İmam başını rükûdan kaldırdıktan sonra ona ulaşırsa, söz konusu rekâta ulaşmamış sayılır.

Dedi ki: Farz namazı için kıyamda niyet ederek tekbir alması gerekir. İzah ettiğim şekilde yapmadan farz namaza giriş yapmış olmaz. Tekbirden bir harf eksik olursa, ayaktayken söz konusu harfi tamamlayıp tekbir almadan namaza girmiş sayılmaz. Tekbirden eksik olan harfi rükûda yahut rükû için eğildiği sırada yahut kıyamın dışında başka bir durumdayken tamamlaması halinde, söz konusu farz namaza giriş yapmış sayılmaz. Nafile namaza giriş yapmışsa, namazını selamla kesip ayakta tekbir aldıktan sonra tamamlaması gerekir. Mesela *Allah'u ekber* derken tekbire ayakta başlayıp ayaktayken bitirmeden ekberin *ra*'sını rükûda söylemesi yahut *ra* harfini hiç söylememesi gibi... Bu durumda tekbiri eksik bırakmış olur.

Eğer الله الكبير / *"El-Kebir Allah"* dese bununla namaza girdiğini söylemem. Aynı şekilde Kur'ân'dan bir şeyler okuması da namazı geçerli kılmaz. Ancak her şeyin yerli yerince olması; önce tekbir, sonra kıraat şeklinde olması lazım gelir. Buna uymayan kişinin, her şeyi yerli yerince -farz kılındığı üzere- yaparak iade etmesi gerekir.

Eğer namaz kılacak kişinin dili kekemeyse (dilinde ağırlık varsa) mümkün olduğu kadarıyla dilini hareket ettirmek suretiyle düzgün çıkartmaya çalışır ve bununla namazı geçerli olur. Çünkü bununla yapma imkânı olanın en iyisini yapmış olur. Ve daha fazlasıyla mükellef değildir. Aynı şekilde dilsiz (ahres), dili kesik veya dili çok ağır olanlar da bu kapsamda değerlendirilir. Bunlar kıraat, şahadet ve namazın içindeki zikirde de aynı şekilde değerlendirilirler.

İmamın, tekbiri açıktan, net, uzatmadan ve kısaltmadan getirmesini müstehab sayarım. İmamın arkasında cemaate katılarak namazı eda edenin de tekbiri -açıktan okunması hariç- içinden diğer maddelere uymasını müstehab sayarım.

Kendisinin ve isterse yanı başında duran kişinin duyacağı kadarla iktifa eder ve bunu aşmaması gerekmektedir. Gerek imamın gerekse imama uyan kişinin, sadece kendilerinin duyacağı kadar seslerinin çıkması, namazları için geçerli olur. Ama kendilerinin bile duyamayacakları şekilde seslerini gizlemeleri yetmez. Tekbirin geçerli olması için en az, şahsın kendi sesini duyması gerekir.

Tekbir meselesinde kadın ile erkek aynıdır. Sadece kadınlar tekbir alırken seslerini kendilerinin duyacağı kadar yükseltirler. Eğer kadınlara bir kadın imamlık yapacak olursa iyi olan, onların duyacağı kadar sesini yükseltmesidir. Sonra eğilip kalkmada tekbir alırken seslerini alçaltarak tekbir alırlar.

KUR'ÂN-I KERİM'İ İYİ OKUYAMAYANLAR, NAMAZIN ASGARİ FARZI İLE TEKBİRİN ALÇAK İLE YÜKSEK SES ARASINDA ALINMASI

[197] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: İbrahim b. Muhammed, Ali b. Yahya b. Halled'den; o babasından, babası da Rifa'a b. Malik'in, Resulullah (s.a.v)'den şöyle duyduğunu nakletti:

إذا قام أحدكم إلى الصلاة فليتوضأ كما أمره الله تعالى ثم ليكبر فإن كان معه شيء من القرآن قرأ به وإن لم يكن معه شيء من القرآن فليحمد الله وليكبر ثم ليركع حتى يطمئن راكعا ثم ليرفع فليقم حتى يطمئن قائما ثم يسجد حتى يطمئن ساجدا ثم ليرفع رأسه فليجلس حتى يطمئن جالسا فمن نقص من هذا فإنما ينقص من صلاته

"Sizden biriniz namaz kılmak için kalktığında Allah (c.c)'nun emrettiği üzere abdesti alsın. Daha sonra tekbir getirsin ve Kur'ân'dan bir şey biliyorsa, ondan okusun. Eğer Kur'ân'dan bir şey bilmiyorsa, Allah'a hamd ettikten sonra tekbir getirsin. Sonra rükûa varsın ve rükûda, itminan oluncaya kadar dursun. Daha sonra kıyama doğrulsun ve kıyamda, itminan oluncaya kadar beklesin. Sonra secdeye varsın ve secdede, itminan oluncaya kadar beklesin. Sonra başını kaldırıp otursun ve itminan oluncaya kadar oturmaya devam etsin. Kim bunlardan bir şey eksiltirse, namazından eksiltmiş olur."[221]

[198] Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Muhammed b. Aclen, Ali b. Yahya b. Halled'den, o, babasından, o da Rifa'a b. Rafi'nin şöyle dediğini nakletti: Adamın biri mescidde Resulullah (s.a.v)'e yakın bir yerde namaz kıldıktan sonra Nebi (s.a.v)'e selam verdi. Resulullah (s.a.v) de ona şöyle dedi: *"Namazını iade et. Zira sen namaz kılmadın."* Adam kalktı ve daha önce kıldığı gibi namazını iade edince Nebi (s.a.v) ona şöyle dedi: *"Namazını iade et. Zira sen namaz kılmadın."* Adam şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Bana nasıl namaz kılınacağını öğretir misin?" Bunun üzerine şöyle buyurdu:

إذا توجهت إلى القبلة فكبر ثم اقرأ بأم القرآن وما شاء الله أن تقرأ فإذا ركعت فاجعل راحتيك على ركبتيك ومكن ركوعك وامدد ظهرك

221 *Marife*, Namaz 2/202-203 Ebu Davud, Namaz 1/536 no:858 Tirmizi, Namaz 2/100-102 no: 302

فإذا رفعت فأقم صلبك وارفع رأسك حتى ترجع العظام إلى مفاصلها
فإذا سجدت فمكن سجودك فإذا رفعت فاجلس على فخذك اليسرى
ثم اصنع ذلك في كل ركعة وسجدة حتى تطمئن

"Kıbleye yöneldikten sonra tekbir getir. Sonra Ummu'l-Kur'ân'ı (Fatiha'yı) *ve Allah'ın istediği kadar Kur'ân'dan oku. Rükûa vardığında avuç içini dizlerinin üzerine gelecek şekilde koy, rükûda sabitlenecek kadar dur ve sırtın düz gelinceye/oluncaya kadar uzat. Rükûdan kalktığında omuriliğini düzelt ve başını, kemiklerin yerine oturuncaya kadar kaldır. Secdeye vardığında secdede sabitleşince kadar bekle. Secdeden kalkınca sol bacağının üzerine otur. Daha sonra bunu her rekât ve secdende tekrar yap."*[222]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunları tamamıyla alırız.

Okumayı bilmeyenin, Allah'ı hamd yahut tekbir etmek suretiyle zikretmesi gerekir. Okumayı bilmeyen için Allah'ı zikretmekten başka bir şey yerini tutmaz. Okuma emriyle muhatap tutulanların, okumayı bilenler oldukları anlaşılmıştır. Aynı şekilde farzlara karşı sorumlu/muhatap tutulan da onları akleden ve onları yerine getirme kudreti olanlardır. Kişi, Kur'ân'ın anasını/Fatiha'yı iyi bilmiyor, ama onun dışında başka ayetleri biliyorsa Kur'ân okumadan namazı caiz olmaz. Kur'ân'ın anasının/ Fatiha'nın dışında en az yedi ayet okumak suretiyle namazı geçerli olur. Eğer bilebiliyorsa, bu sayıyı arttırması müstehab olur. Okumada en az arttırılmasını müstehab gördüğüm, Kur'ân'ın anası olan miktardan/ Fatihadan bir ayet fazla olmasıdır. Fatiha'yı iyi okur ve onunla yahut onun kadarıyla yetinirse, iade gerektiği hususunda bir beyan yoktur.

Eğer yedi ayet değil de yediden az ayeti iyi biliyorsa, iyi bildiğinin tamamını okumadan olmaz. Bu durum yedi yahut yediden az ayet bildiği zaman içindir. Yedi ayeti iyi bilmesine rağmen yediden az ayet okuduysa,

[222] Marife, 2/205 Sünen, 2/193 no: 1053

az okuduğu rekâtı iade etmesi gerekir. Ayetlerin uzun yahut kısa olması arasında fark olmaksızın Kur'ân'ın anasının/Fatiha'nın ayet sayısını bulmadan kıldığı namaz geçerli sayılmaz. Bu, iyi bildiği yedi yahut sekiz ayetin bir yahut birden fazla sûrede olmaları durumu değiştirmez. Bu durumda kişinin asgari olarak yedi ayet okuması gerekmektedir.

Eğer yedi ayet okumayı bilmiyorsa, bildiğini okumayla beraber Allah'ı zikreder. Allah (c.c)'ı tazimle anma durumundan başka bir şey kâfi gelmez. Okumayı iyi bildiğiyle beraber Allah'ı zikretmesi, kâfi gelir. Bunu bu şekliyle söylemem, Resulullah (s.a.v)'in Fatiha'yı iyi bilmeyen için Allah'ı zikretmeyi de yüklemiş ve namazı zikir yapmadan kılmasını emretmediğinden dolayıdır. Eğer kişi namazın sünneti olan Fatiha'yı iyi biliyorsa, onu okuması, başka bir şeyi zikir olarak okumasından daha önemli ve vaciptir.

Fatiha'yı iyi bilmeyen bir kişi, onu iyi bilen bir kişiye imam olamaz. Eğer buna rağmen ona imam olursa, imam olanın namazı geçerli olur, fakat imama tabi olanın namazı geçerli olmaz. Fatiha'yı iyi bilen ve ondan başka iyi bildiği bir yer olmayanın ondan daha iyi bilen kişiye imam olmasını uygun görmem. Bu durumda namazlarını kılanların iade etmeleri gerektiği hususunda bir beyan yoktur. Çünkü "Fatiha'yı iyi bir şekilde okuyup Fatiha'ya ilave bir şey okumayan namazı iade eder." şeklinde bana ulaşan bir beyan bulunmamaktadır. Onu/Fatiha'yı okuduktan sonra ona/Fatiha'ya ilaveten bir yahut birkaç ayet daha okunmasını müstehab görürüm.

Fatiha'yı ve Kur'ân'dan hiçbir yeri iyi okuyamayanın kendisi gibi olanlara imam olmasında beis yoktur. Ama bilmeyenin bilene imam olması caiz olmaz. Kur'ân'dan bir şeyler bilenin bilmeyene imam olması evladır. Yedi ayetten daha az bilen kişi, imam olduğunda yahut yalnız namaz kıldığında yedi yahut sekiz ayeti tamamlamak için bildiği ayetleri tekrar eder. Bunu yapmazsa onun için iade görmemekteyim. Ama bilen için her rekâtta yedi yahut sekiz ayeti okumadan olmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Rifa'a b. Malik'in Nebi (s.a.v)'den rivayet ettiği hadiste, Resulullah (s.a.v)'in ona namazda muhayyer olanı değil de üzerinde farz olanı öğretmiş olması delil teşkil etmiştir. Ona abdesti, kıraatten önce iftitah tekbirini öğretmiştir. İftitah tekbirinden sonra ve kıraattan önce söyleyeceği başka bir söz olduğunu öğrettiği zikredilmemiştir. Ayrıca eğilip kalkmada tekbir getirmesini yahut سمع الله لمن حمده *"Semia Allahuliman hamidah"* demesini yahut namazda ellerini kaldırmasını yahut rükû ve secdelerde tesbihat çekmesini öğretmemiştir. Ona kıraatı, eğer bilmiyorsa zikri, rükûu, secdeyi, rükû ve secdeden doğrulmayı, namazda oturmayı ve kıraatı öğretmiştir. Onun için şöyle diyoruz: İftitah tekbirinden sonraki, namaz açılışını, eğilip kalkmadaki tekbirleri, rükû ve secdedeki elleri kaldırmayı,

سمع الله لمن حمده ربنا لك الحمد / *"Samia Allahulimen hamidah rabbane velekel hamd"* demeyi ter edenin ve namazda emredilmediği bir oturuşu terk edenin, ihtiyarı terk ettiğinden dolayı iade zorunluluğu yoktur.

İbn Aclan'ın hadisinde; adama, Fatiha'yı okumayı öğretmiştir. Ve onun dışında olanını *"Allah'ın istediği kadar"* demekle miktarı okuyucuya bırakmıştır. Namazda Fatiha'yı okumanın farz olduğu, bunun yanı sıra onu okumanın başka ayetlerin yerine de geçeceğine, ama başka ayetleri bilen için onun yerine geçemeyeceğine, namazında geçerli olmayacağına dair delil teşkil etme ihtimalini taşımaktadır. Onun/Fatiha'nın dışında olan ayetleri terk etmeyi kerih görmemle beraber namazın iade edilmesi gerektiğine dair beyan mevcut değildir. Okumayı bilen için muhtemel olan farz, Fatiha'nın yanı sıra her rekâtta en az bir yahut birden fazla ayet okumasıdır. Nebi (s.a.v)'in, *"Onunla beraber Allah'ın istediği kadar okur."* buyruğu gereği... Hiç kimsenin Fatiha ile beraber her rekâtta bir ayet okumasını terk etmesini hoş karşılamam. Ama terk edenin bu terkini kerih görmemle beraber daha öncede zikrettiğim şekilde iade gerektiğini beyan eden bir delil yoktur. Ubade ve Ebu Hureyre'nin hadisleri de Fatiha'nın farz olduğuna delil olmuşlardır. Ama onunla beraber başka bir ayetin okunması hususunun farz oluşuna hiçbirinde delil mevcut değildir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Fatiha'yı okumayı isteyerek terk etmek ile onda hata yapmak arasında fark yoktur. O, okunmadan namaz geçerli sayılmaz. Yahut Fatiha'yı iyi okuyamayan imama uyanlar için böyledir, inşaallah. Onun için şöyle dedik: Okumayı bilmeyen için okumadan namazı geçerli olur. Farz da okumayı bilen içindir.

Resulullah (s.a.v), teşehhüt maksadıyla oturmayı zikretmemiştir. Secdeden sonra oturmayı zikretmiştir. Nebi (s.a.v)'e salât/salâvat ise bilen için başka hadistedir. Kişi için namazında asgari olarak yapması gerekenleri zikretmiş olduk. Kamil (tam) olanı da zikredeceklerimiz de olacak inşaallah.

NAMAZ İÇİNDE TEKBİR ESNASINDA ELLERİ KALDIRMAK

[199] Bize Rebi', İmam Şafi'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zühri'den; o, Salim b. Abdullah'tan; o da babasından şöyle nakletti: "Resulullah (s.a.v), namaza girmek istediğinde ellerini omuzları hizasına gelinceye kadar kaldırır ve rükûa varmak istediğinde de aynı şekilde ellerini kaldırır, başını rükûdan kaldırdıktan sonra da aynısını tekrarlardı. İki secde arasında ellerini kaldırmazdı."[223]

[200] Bize Süfyan şöyle haber verdi: Asım b. Kuleyb, babasından şöyle duyduğunu nakletti: Bana Vail b. Hucr şöyle dedi: "Ben, Nebi (s.a.v)'in, namaza girişinde/namaza başlarken, rükûya eğilirken ve rükûdan başını kaldırdıktan sonra ellerini omuzlarının hizasına kaldırdığını gördüm."[224]

Vail şöyle dedi: "Bir kış gününde onların yanına gelmiştim ve onların kış kıyafetleri içindeyken ellerini kaldırdıklarını gördüm."

---

223 Müslim, Namaz 1/292 no: 390; Buhari, Ezan 1/241

224 Bu rivayet Şafii'nin yanında muhtasar ve Hamidi'nin yanında tamdır. *Müsned el-Hamidi*, 2/392-393 Müslim, Namaz 1/301; Ebu Davud, Namaz, 1/466, No: 727

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hadislerle, bunlara muhalefet eden hadisi terk ettik. İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Çünkü bu hadisler, isnadı sabit olan ve sayıları fazla olan hadislerdir. Ayrıca sayıları fazla olan hadislerin bir tane hadisten hıfzı daha evladır.

Şöyle denilebilir: Bizim bu durumu, namaz kılan şahsa bırakmamız lazım gelir ve o, ellerini bırakıp kaldırmak isteyebilir/yani ihtiyari bir durumdur. Ellerini kaldırdığında omuzları hizasına kadar kaldırabilir. Omuz hizasını geçip başına kadar kaldırma ihtimali de vardır. Ancak elleri omuzların hizasını geçmeyecek şekilde kaldırması gerekir. Sadece omuz hizasına gelecek şekilde kaldırır. Zühri'den hadisimizin isnadı sabittir. Ona muvafakat eden hadis sayısı çoktur ve ref edilmiş olur. [Ref': Hadisi, isnadını Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar ulaştırıp merfu' olarak rivayet etmeye denir.] Ve onu öyle bir tahditle tahdit ediyorlar ki, yanlışa benzememektedir. Şöyle dense: Ellerin omuz hizasını geçmesi caiz olmaz. Denir ki: Sehiv halinde veya ihtiyari olarak yapılırsa namaza noksanlık getirmez.

NAMAZ İÇİNDE ELLERİ KALDIRMA MESELESİNE MUHALEFET EDENLER

[201] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize bazı insanlar muhalefet ettiler. Şöyle dediler: Namaza girişte kişi, ellerini kulakları hizasına kadar kaldırır. Namaz içinde herhangi bir yerde dönüp bir daha elleri kaldırmaz. Bunun için de Yezid b. Ebi Ziyad'ın hadisini hüccet gösterirler.[225]

Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbn Uyeyne, Yezid b. Ebi Ziyad'dan; o, Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan; o da Bera b. Azib'in şöyle dediğini nakletti: "Resulullah (s.a.v)'in namaza giriş yapmak istediğinde ellerini kaldırdığını gördüm." Süfyan şöyle dedi: "Daha sonra Kûfe'ye geldiğimde Yezid'in orada bu hadisi okuduğunu

[225] *Müsned el-Hamidi*, 2/316 Ebu Davud, Namaz 1/78-479, No: 750

duydum." Ve ona şunu ekledi: "Sonra bunu tekrar etmedi." Onların da bu telkine uyduklarını gördüm.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Süfyan bu hadis hususunda, Yezid'in yanlış yaptığını söyleyerek şöyle dedi: Sanki şu son kısım kendisine söylendi de kendisi de onu tekrar etti. Süfyan, söz konusu bölümün Yezid'in ezberinde olduğunu söylememiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu sözü söyleyenlerin bir kısmına şunu söyledim: Hadis âlimleri nezdinde Zührî'nin, Salim'den; onun da babasından rivayet ettiği hadis mi, yoksa Yezid'in hadisi mi sabit olmuştur?

Onlardan biri şöyle dedi: Sadece Zührî'nin hadisi.

Şöyle dedim: Zührî ile beraber Nebi (s.a.v)'in ashabından on bir kişi daha olup onlardan biri de Ebu Humeyda Sadi'dir. Aynı şekilde Vail b. Hucr'un hadisi ve bunların tamamı... Nebi (s.a.v)'den -izah ettiğim üzere- bizim hadisimizin dışında da on üç hadis nakledilmiştir. Bir hadisin ispatından, bunların tamamının ispatı daha evladır. Bizim ve senin sözünün aslına bakacak olursak, bizim elimizde sadece bir tek hadis olmuş olsa da senin hadisine sıhhat açısından denk olurdu. Senin hadisinde elleri tekrar kaldırmadığı söylenmekteyken bizim hadisimizde "elleri tekrar kaldırır" şeklinde mevcuttur. Bu durumda evla olan, bizim hadiste ziyadeye gidebilmemizdir. Çünkü senin hadisine nazaran hıfzetme açısından bizim hadiste ilave edilmiş ve öyle ezberlenmiştir. Senin hadisinin isnadı ile bizim hadisin isnadı arasında fark vardır. Çünkü hıfz ehli şu ziyadeyi rivayet etmektedirler.

Dedi ki: İbrahim Nehai, Vail b. Hucr'un hadisini inkâr ederek şöyle dedi: Vail b. Hucr'u, Ali ve Abdullah'tan daha âlim mi görmektesin?

Dedim ki: İbrahim; Ali ve Abdullah'tan, Vail b. Hucr'un Nebi (s.a.v)'den gördüğünün hilafını gördüklerini rivayet etmiştir.

Dedi ki: Yalnız bu, onların ne rivayet ettikleri ne de yaptıklarıdır.

Dedim ki: Bunu İbrahim, Ali ve Abdullah'tan nas şeklinde rivayet etmedi mi?

Dedi ki: Hayır.

Dedim ki: Ali ve Abdullah'ın rivayet ettikleri bir şey, İbrahim'den kaybolmuş olur mu?

Dedi ki: Hayır, bunda şüpheye düşmem.

Dedim ki: Belki de onların bunu yaptıklarından haberi olmamış yahut onu rivayet ettiklerini işitmemiş olabilir.

Dedi ki: Bu ihtimal dâhilindedir.

Dedim ki: İbrahim'in tüm rivayet ettiklerini göz önünde bulundur. Ve onlarla yola çıkarak helal ve haramı belirle. Bunların tamamını Ali ve Abdullah'tan mı rivayet etti?

"Hayır" dedi.

Dedim ki: O zaman niye Ali ve Abdullah'ı zikretmiş olmasını delil kullandın? Sen de biliyorsun ki, kendisi olsun yahut başkası olsun, onların yolundan gelen bir şey olmadığında başkalarından da alırlar. Seninle ortak görüşümüz şudur: Eğer Vail b. Hucr, sika biri olsaydı, Nebi (s.a.v)'den bir şeyler rivayet etmez miydi? Nebi (s.a.v)'in ashabından rivayet esnasında olmadığı halde rivayet eden şahısların sözleri vardır. Rivayet esnasında olan şahsın rivayetine, o esnada olmayanın rivayetinden daha fazla itibar etmek daha evladır.

Sözümüzün aslı şudur: İbrahim; Ali ve Abdullah'tan rivayet edecek olursa, ondan bu rivayeti kabul edilmez. Çünkü onların hiçbiriyle buluşmamıştır. Malik ve daha sonra İbn Ömer'in Resulullah (s.a.v)'den rivayet ettiklerini terk ediyorlar. Sizin için bilmediğiz bir şey nasıl caiz olabiliyor, halbuki bu; ellerin iki yahut üç defa kaldırıldığını görmüş ve İbn Ömer'den iki defa rivayet edilmiştir. Nebi (s.a.v)'e birinde tabi olurken diğerinde nasıl oluyor da tabi olmuyorsunuz? Eğer iki emirden birine uymak caizse evla olan, kişinin, Nebi (s.a.v)'in terk ettiği emrine

uymasıdır. Ama ona uyma adına onu terk ediyorsunuz. Benim yanımda, bunu bilen herhangi bir Müslüman'ın unutkanlık ve sehiv dışında terk etmesi caiz olmaz.

Rebi', İmam Şafiî'ye şöyle dediğini nakletti: Rükû esnasında elleri kaldırmanın manası nedir?

Dedi ki: Manası aynen namazın açılışında olduğu gibi, Allah'ı yüceltmek ve sünnete tabi olmaktır. Bunda Allah'ın sevabı vardır. Elleri, aynen Safa ve Merve ve benzeri yerlerde kaldırmak gibidir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İbn Ömer'den bir şey rivayet ettiğinizi farz edip onu paylaştınız. İbn Ömer'de söz konusu şeyin gereğini namazda uyguladığını ve bu şeyin Nebi (s.a.v)'den rivayet edilene muvafık bir şeyse ne yaparsınız? İbn Ömer'den zikrettiğiniz şekilde münferiden hüccet aldığınız meseleyi sonra Resulullah (s.a.v)'in sünnetini de beraberinde ve ona sahabeden yahut başka kimseden muhalefet eden kimse olmamasına rağmen, sadece cehl üzere bir rivayet sebebiyle bunu yapmak acaba caiz midir? Bu doğru olmayan bir şey olmakla beraber ilmi dikkat içinde olmamız gerekir.

İmam Şafiî'ye şöyle dedim: Bu meselede bizden başka kişilerden sana muhalif olan oldu mu?

"Evet, bazı doğulular," dedi.

Şöyle dediler: Namazın açılışında ellerini kulak hizasına kadar kaldırırlardı. (Kulak hizasına kadar kaldırma hususunda muhalif olmuş oluyorlar.)

Dedim ki: Bununla ilgili olarak bir rivayet var mı?

"Evet" dedi. Ne biz ne de siz bunu onlardan dolayı ispat etmişiz. Doğulular elleri namazda üç defa kaldırma hususunda bizim yolumuzu takip etmeye devam ettiler. Siz sünnete muhalefet etmenizin yanında Nebi (s.a.v)'in ashabının genelinin görüşüne de muhalefet etmiş oluyorsunuz.

[202] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den; o, Salim b. Abdullah'tan; o da babasından şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) namaza girmek istediğinde ellerini omuzları hizasına gelinceye kadar kaldırır, rükûa varmak istediğinde de kaldırırdı, aynı şekilde de başını rükûdan kaldırdıktan sonra ellerini kaldırmayı tekrarlardı. İki secde arasında ellerini kaldırmazdı.[226]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunu İbn Ömer'in yanı sıra Nebi (s.a.v)'den on iki kişi rivayet etmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bununla da görüş beyan ediyoruz. Namaz kılacak her kişinin, imam yahut imama tabi olacak cemaatten kişi yahut tek başına kılacak kişi, erkek yahut kadın olması arasında fark olmaksızın, namaza girerken ellerini kaldırması gerekir. Rükû için tekbir aldığında ve rükûdan kalkmak için başını kaldırdığında da... Bu üç kaldırışta, her kaldırmada ellerini omuz hizasına kadar kaldırır. Ellerini tekbiri bitirinceye kadar yukarıda sabit tutması gerekir. Tekbir alım esnasında elleri kaldırır ve tekbir bitiminde elleri bırakır. Secde ve rükûu olan namazlarda her zikir yaptığında ellerini kaldırması gerektiğini söylemiyoruz. Sadece sözü edilen bu üç yerde ellerini kaldırması gerektiğini söylüyoruz.

Eğer namaz kılan kişi, elinin birindeki bir hastalıktan dolayı izah ettiğim yere kadar ellerini kaldırmaktan acizse, kaldırabildiği kadar kaldırır. Kişi, illetinden dolayı elini kaldırdığında omuz hizasında durdurma imkânı olmadığından dolayı daha yükseğe elini kaldırıyorsa, bu sebepten dolayı elini kaldırmayı terk etmeyip omuz hizasını geçse de kalktığı şekliyle elini kaldırır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer illetinden dolayı iki kaldırıştan birini, ellerini kaldırdığında omuz hizasının altında yahut omuz hizasının yukarısına kadar kaldırıyorsa ve her iki kaldırışta omuz hizasını

226 Müslim, Namaz 1/292 no: 390 Buhari, Ezan 1/241

tutturma imkânı bulamıyorsa, omuz hizasının yukarısını tercih eder. Çünkü emredildiği gibi yapmıştır, ziyadeyi engelleme imkânı yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ellerinin birisi illetli, diğeri de sağlamsa, sağlamı omuz hizasında tutar ve illetliyi izah ettiğim gibi yapar.

Emredildiği gibi ellerini tekbir bitimine kadar kaldırmaktan gafil kalırsa, ne tekbir bittikten sonra ne سمع الله لمن حمده / *"Semia Allahu limen hamidah"* dedikten sonra ne de başka bir yerde ellerini kaldırır. Çünkü elleri kaldırmanın muayyen bir yeri vardır. Söz konusu yeri geçtikten sonra başka bir yerde bu amel yapılmaz. Ama tekbir alım esnasında elleri kaldırmaktan gafil kalır ve tekbir bitmeden hatırlarsa, ellerini kaldırır.

Bu söylediğim birinci tekbirle beraber rükû için tekbirde ve rükûdan سمع الله لمن حمده / *"Semia Allah'u limen hamidah"* ve

ربنا ولك الحمد / *"Rabbane ve leke'l-Hamd"* sözlerinden sonra yapılır.

Tekbir bitmesine rağmen ellerini biraz daha yukarıda sabit tutmasında her ne kadar bir zararı olmasa da, böyle yapmasını söylemeyiz. Farz ve nafile namazlarda elleri kaldırmak da aynıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Her cenaze namazında ellerini -haber ve kıyas ölçülerine dayanarak- tekbir aldığında ayaktayken kaldırır. İki bayram namazında ve istiska namazında da her tekbirde ellerini kaldırır. Çünkü bunların tamamı ayakta getirilen tekbirlerdir.

Aynı şekilde tilavet secdesi ve şükür secdesi yaparken de ellerini kaldırır. Çünkü bunların ikisi de iftitah (açılış) tekbirleridir. Bunların tamamını namaz ve secde vazifesini ifa ederken, pozisyonu ayakta yahut oturmuş yahut yan yatmışsa, ima yoluyla ellerini kaldırır. Çünkü söz konusu pozisyonların tamamı kıyam hükmündedir.

Ellerini kaldırması gerektiğini söylediğim tüm yerlerde, ellerini kaldırmaz yahut ona söylediğim farz, nafile, secde, bayram ve cenaze

namazları dışında bir yerde ellerini kaldırırsa, bu amelini kerih görmemle beraber iade yahut sehiv secdesi yapması da gerekmez.

Bunu bilerek yahut sehven yahut bilgisizce yapması arasında fark yoktur. Çünkü bu amel, namazın heyetindendir.[227(*)] Bu hüküm, her heyetin terk edilmesi için de aynıdır.

227 (*) Heyet, terkedildiği takdirde sehiv secdesiyle telafi edilmesinin sünnet olmadığı şeylerdir.

NAMAZA BAŞLAMAK

[203] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Müslim b. Halid ve Abdülmecid ile ikisi dışındaki diğer raviler İbn Cüreyc'den; o, Musa b. Ukbe'den; o, Abdullah b. Fadıl'dan; o, el-A'rec'den; o, Ubeydullah b. Ebi Rafii'den; o da Ali b. Ebi Talib'den şöyle nakletti: Bazılarına göre Resulullah (s.a.v)'in namaza başladığındaki ifadesi şöyledir: Namazın girişinde -namaza başlarken- şöyle buyururdu:

وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ

"Yüzümü; gökleri ve yeri Yaratana, hanif/birleyici olana yönelttim. Ben müşriklerden değilim. Namazım, ibadetim, yaşamım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum."[228]

Birçoğu şu cümlenin olduğunu da söylerler:

وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

"Ve ben Müslümanların ilkiyim."

İbn Ebi Rafii şöyle dedi: Bazılarının dedikleri hususunda şüphelerim var.

Bazıları da bu duayı şu şekilde naklettiler:

---

[228] Müslim, Namaz 1/534-535 no: 201/771; Ebu Davud, Namaz 1/481-485 no: 760

اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ أَنْتَ رَبِّي
وَأَنَا عَبْدُكَ ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعَهَا
لَا يَغْفِرُهَا إِلَّا أَنْتَ وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا
إِلَّا أَنْتَ وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ لَبَّيْكَ
وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ وَالْمَهْدِيُّ مَنْ هَدَيْتَ
أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ لَا مَنْجَى مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ أَسْتَغْفِرُكَ
وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

"Allah'ım, Sen Melik'sin. Senden başka ilah yoktur. Seni tesbih eder ve Sana hamd ederim. Sen benim Rabbimsin ve ben Senin kulunum. Kendime zulmettim ve günahkâr olduğumu itiraf ediyorum. Tüm günahlarımı bağışla. Zira günahları Senden başka bağışlayacak yoktur. Beni ahlakın en güzeline eriştir. Zira Senden başka güzel ahlaka eriştirecek yoktur. Ve beni kötü ahlaktan uzaklaştır. Zira kötü ahlaktan uzak tutacak Senden başkası yoktur. Ben Senin emrindeyim. İyilik Senin katındandır. Şer ise rızanla değildir. Hidayet verdiğin, ancak hidayet ehli sayılır. Hayır Senin katındandır. Ben Senin kudretinle varoldum ve Sana döneceğim. Senden Sana sığınmaktan başka sığınak yoktur. Sen mübarek ve yücesin, Sana istiğfar ve tevbe ederim."

[204] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim, Muhammed'den şöyle nakletti: Bize Safvan b. Süleym, Ata b. Yesar'dan; o da Ebu Hureyre'den Resulullah (s.a.v)'in namaz için kalktığında şöyle buyurduğunu nakletti:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ
الْمُشْرِكِينَ

"Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." (Enam, 79) Ve ondan sonraki iki ayetin,

قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"De ki: "Şüphesiz Rabbim beni doğru bir yola, dosdoğru bir dine, Hakk'a yönelen İbrahim'in dinine iletti. O, Allah'a ortak koşanlardan değildi." (Enam, 161) kısmına kadar okudu. Sonra şöyle buyururdu:

اللَّهُمَّ أَنْتَ الْمَلِكُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَنْتَ رَبِّي وَأَنَا عَبْدُكَ ظَلَمْتُ نَفْسِي وَاعْتَرَفْتُ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعَهَا لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ وَلَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ وَالْمَهْدِيُّ مَنْ هَدَيْتَ أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ لَا مَنْجَى وَلَا مَلْجَأَ مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

"Allah'ım, Sen Melik'sin. Senden başka ilah yoktur. Seni tesbih eder ve Sana hamd ederim. Sen benim Rabbimsin ve ben Senin kulunum. Kendime zulmettim ve günahkâr olduğumu itiraf ediyorum. Tüm günahlarımı bağışla. Zira günahları Senden başka bağışlayacak yoktur. Beni ahlakın en güzeline eriştir. Zira Senden başka güzel ahlaka eriştirecek yoktur. Ve beni kötü ahlaktan uzaklaştır. Zira kötü ahlaktan uzak tutacak Senden başkası yoktur. Ben Senin emrindeyim. İyilik ve saadet Senin katındandır. Şer ise rızanla değildir. Hidayet verdiğin ancak hidayet ehli sayılır. Senin kudretinle varoldum ve Sana döneceğim. Senden Sana sığınmaktan başka

sığınak yoktur. Sen mübarek ve yücesin, Sana istiğfar eder ve tevbe ederim."[229]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunun tamamıyla amel edilmesini uygun görüyorum ve müstehab sayıyorum. Aynen Resulullah (s.a.v)'den rivayet edildiği üzere, zikri geçenlerden hiçbir şeyin terk edilmemesini söylüyorum. "Ve ben Müslümanların ilkiyim." yerine *"Ve ben Müslümanlardanım."* demesi daha uygundur.

Dedi ki: Bunun dışında eğer bir şeyi eksiltir yahut çoğaltırsa, bu amelini kerih görmemle beraber, -bilgisizce yahut unutarak yahut bilerek yapması arasında fark olmaksızın- namazını iade etmesi ve sehiv secdesi yapması gerekmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sehven söz konusu duayı namazın girişinde unutur ve kıraattan önce hatırlarsa, okumasını uygun görürüm. Ama kıraata başladıktan sonra hatırlar yahut birinci rekât dışında hatırlarsa, hiçbir durumda onu okuması gerekmez. Ama kıraat ve "euzu"den önce hatırlarsa, okumasını müstehab görürüm.

İmam Şafiî şöyle dedi: Bu hususta imam ile cemaat arasında fark yoktur. Eğer söz konusu sözlerin tamamına gücü yetmeyip bir kısmına gücü yetiyorsa, gücü yeteni okumasını uygun görürüm. Buna rağmen okumazsa, başka bir rekâtta onu iade etmez.

Ama imamın arkasında sessiz kılınan bir namazı kılarken ilk rekâtta onu/duayı okuması halinde Fatiha'yı okuyamayacak duruma gelecekse, bu durumda onu/duayı okumaktan vazgeçer. Allah (c.c)'ı, bunun dışında tazim eden ve yücelten başka şeyler söylemesinde -inşaallah- bir beis yoktur. Aynı şekilde söylediğimin dışında, -eğer namazın içinde Allah'ı anmayı engellemiyorsa- başka duaları okumasında da beis yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunun farz veya nafile namaz olması arasında fark yoktur.

---

[229] *Müsned el-Şafiî*, Giriş tekbirinden sonra okunacak dua babı.

NAMAZA GİRİŞTEN SONRA EUZU ÇEKMEK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) şöyle buyurdu:

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Kur'an okuduğun zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın." (Nahl, 16/98)

[205] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize, İbrahim b. Muhammed şöyle dedi: Bize Sa'd b. Osman'dan; o da Salih b. Ebi Salih'ten, Ebu Hureyre'nin insanlara imam olduğunda -farz namazlarında- Fatiha'yı okumayı bitirdikten sonra şöyle dediğini nakletti:

ربنا إنا نعوذ بك من الشيطان الرجيم / *"Ey Rabbimiz! Kovulmuş şeytanın şerrinden Sana sığınırız."*[230]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İbn Ömer, *Euzu'yu* / أعوذ بالله من الشيطان الرجيم içinden çekiyordu.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin gerek sesli/cehren, gerekse sessiz/hafi okuması halinde geçerli olur. Bazıları girişte Kur'ân'ın anasından/Fatiha'dan önce euzu çekerdi. Ben de bu görüşteyim. Ve şöyle söylenmesini müstehab görürüm:

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم / "Kovulmuş şeytanın şerrinden Allah'a sığınırım."

Yahut şeytanın şerrinden herhangi bir sığınma şekliyle sığınabilir. Ve bunu her rekâtın başında tekrar eder. Şöyle dendi: "Bunu her rekâtın başında kıraattan önce söylerse daha uygun olur." Ama namazın ilk rekâtında söylenmesini emrettiğim gibi namazın başka yerlerinde emretmem. Bunu -Euzu'yu her rekat başında söylemeyi- isteyerek yahut unutarak yahut bilgisizce terk etmesi halinde, namazı iade etmesi yahut sehiv secdesi

[230] *Müsned el-Şafiî*, s. 77-78; Beyhaki, *Sünen el-Kübra*, 2/36; *Marife*, Namaz 1/504

yapması gerekmez. Onu isteyerek terk etmesini kerih görürüm. Eğer birinci rekâtta terk etmişse, başka rekâtta okumasını uygun görürüm. Yalnız euzuyu iade etmesine gerek görmedik. Çünkü Nebi (s.a.v), bir adama, namazda kendisine yetecekleri öğretirken şöyle buyurdu: *"Tekbir getir ve oku."*

Dedi ki: İftitah'ı ve euzu'yu emrettiğini söyleyen rivayetler yoktur. Bu durum, Resulullah (s.a.v)'in iftitah yapmasının ihtiyarîlik üzere olduğuna delil teşkil eder. Euzu çekmeyi terk etmek, namazı bozan hallerden değildir.

EUZU'DEN SONRA KIRAAT

Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Resulullah (s.a.v), namaz kılanın Kur'ân'ın anasını/Fatiha'yı okumasını sünnet kılmıştır. Ve onu iyi okuyabilen okuyucu/namaz kılan için, farz olduğu delille sabittir.

[206] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zühri'den; o, Mahmud b. Rebi'den; o da Ubade b. Samit'ten Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

لاصلاة لمن لم يقرأ فاتحة الكتاب / *"Fatihatu'l-Kitabı okumayanın namazı geçerli değildir."*[231]

[207] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, el-A'la b. Abdurrahman'dan; o da babasından, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'den şöyle rivayet etmiştir:

كل صلاة لم يقرأ فيها بأم القرآن فهي خداج فهي خداج / *"İçinde Ümmü'l-Kur'an/ Fatiha okunmadan kılınan her namaz, eksiktir."*[232]

---

[231] Buhari, Ezan 1/247 no: 756; Müslim, Namaz 1/295 no: 34/394

[232] Müslim, Namaz 1/296 no: 38/395

[208] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan, Eyyub b. Ebi Temime'den; o da Katade'den, Enes'in şöyle dediğini nakletti:

"Resulullah (s.a.v), Ebu Bekir ve Ömer, namazlarına, الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ **"Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."** (Fatiha, 2) diyerek başlıyorlardı."[233]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Onlar, (Ebu Bekir, Ömer) Ummu'l-Kur'ân'ı/Fatiha'yı okuyarak namaza başlıyorlardı. Bu, ondan önce başka bir şey okumuyorlardı manasına gelmektedir. -Allah en doğrusunu bilir- بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ / ***Besmele'yi*** terk ettikleri manasına asla gelmez.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam yahut münferit olarak namaz kılan herkesin her rekâtta Fatiha'yı okuması vaciptir. Fatiha'yı okumadan namaz geçerli olmaz. Fatiha ile beraber bir yahut birden fazla ayet okumasını müstehab görürüm. İmamın arkasında namaz kılan kişiyi anlatacağım, inşaallah.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Fatiha'dan sehven yahut unutarak bir harf dahi terk edilirse, söz konusu rekât sayılmaz. Çünkü ondan bir harf terk edene, "Ummu'l-Kur'ân'ı/Fatiha'yı kemal üzere okudu." denmez.[234]

[209] İbn Abbas (r.a.), "Peygamber (s.a.v.), 'بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ / *Bismillahirrahmanirrahim*' diyerek namaza başlardı." dedi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Fatiha'dan bir ayettir. Fatiha, yedi ayettir. Kim Fatiha'yı yahut onun bir kısmını terk ederse, söz konusu rekât geçerli olmaz.

[210] Bize, Rebi' İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülmecid b. Abdülaziz, İbn Cüreyc'ten şöyle dediğini rivayet etti: Babam bana Said b. Cübeyr'den şöyle haber verdi:

---

233 *Müsned el-Hamidi*, 2/55 no: 1199; Buhari, Ezan 1/242 no: 743

234 İmam Şafiî şöyle dedi: İbn Abbas (r.a)'ın şöyle dediği bilgisi bize ulaşmıştır: "Resulullah (s.a.v), Kur'ân okumayı Besmele ile açardı." Tirmizi, Namaz 2/14-15 no: 245

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ / **"Andolsun, Biz sana tekrarlanan yedi ayeti ve büyük Kur'ân'ı verdik."** (Hicr, 15/87) dedi ki, bu, Ummu'l-Kur'ân'dır/Fatiha'dır. Babam şöyle dedi: Said b. Cüreyc, Fatiha'yı bitirinceye kadar bana okudu. Sonra da şöyle dedi: "Besmele, yedinci ayettir." Said şöyle dedi: Benim sana okuduğum gibi İbn Abbas da bana okudu ve şöyle dedi: "Besmele, yedinci ayettir." İbn Abbas şöyle dedi: "Sevabı sizindir/bu ümmetindir. Sizden önce hiç kimseye bu verilmemiştir."[235]

[211] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle dedi: Bana, Teveme'nin kölesi Salih şöyle dedi: Ebu Hureyre, namazını بسم الله الرحمن الرحيم / ***"Besmele"*** ile açıyordu/ besmeleyle namaza başlıyordu.[236]

[212] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülmecid b. Abdülaziz, İbn Cüreyc'den şöyle nakletti: Bana Abdullah b. Osman b. Huseym şöyle haber verdi: Kendisine Ebu Bekir b. Hafis b. Ömer'in, Enes b. Malik'ten şöyle dediğini haber vermiştir: Muaviye, Medine'de, sesli okunan bir namaz kıldı. Ve Fatiha'dan önce besmele çekti. Fakat Fatiha'dan sonra okuduğu sûre için besmele çekmeden okumasını bitirdi ve secdeye giderken ellerini kaldırıp tekbir almadan namazını bitirdi. Selam verince, Muhacirlerden onu duyanlar her taraftan ona şöyle seslendiler: "Ey Muaviye! Namazdan hırsızlık mı yaptın, yoksa unuttun mu?" Bu olaydan sonra her namaz kıldığında Fatiha'dan sonraki sûre için besmele çekti ve secdeye giderken tekbir aldı.[237]

[213] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle dedi: Bana Abdullah b. Osman b. Huseym şöyle haber verdi: İsmail b. Ubeyd b. Rifaa, babasından şöyle nakletti: Muaviye, Medine'ye geldiğinde onlara imam oldu. İmamlığı esnasında besmeleyi okumadı ve eğilip kalktığında tekbir getirmedi. Ensar'dan ve

---

235 *Musannef Abdurrezzak*, Kıraat 2/90

236 *Musannef Abdurrezzak*, Kıraat 2/90

237 *Musannef Abdurrezzak*, Kıraat 2/92

Muhacirlerden orada bulunanlar ona şöyle seslendiler: "Ey Muaviye! Namazından hırsızlık yaptın. Besmele nerede? Eğilip kalktığında tekbir nerede?" Ondan sonra onlara imam olduğunda daha önce ayıplanmış olan hususları tekrar etmedi.[238]

[214] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bana, Yahya b. Suleym, Abdullah b. Osman b. Huseym'den; o, İsmail b. Ubeyd b. Rifaa'dan; o da babasından, Muaviye ilgili hadiseyi, Muhacir ve Ensar'dan benzerini yahut manen ona muhalefet etmeyenini nakletti. Öyle tahmin ediyorum ki, bunun isnadı bir öncekinden daha aşağıdadır.[239]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İlk kıldırdığı namazda Fatiha'dan önce besmeleyi okudu. Ama daha sonraki sûrede okumadı. İbn Cüreyc'in hıfzında olan ve dediği şey (ziyade olarak) şöyledir: "Onlara başka bir namaz daha kıldırdı." Burada, aynı namazı iade ettiği ihtimali olduğu gibi, başka bir namazı da kastetmiş olma ihtimali vardır. En doğrusunu Allah bilir.

[215] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Müslim b. Halid ve Abdülmecid, İbn Cüreyc'den; o, Nafi'den; o da İbn Ömer'den şöyle naklettiler: Fatiha ve ondan sonra okunan sûre için besmele çekmeyi terk etmezdi.[240]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu, benim yanımda daha uygun olandır. Çünkü öyle yapılması Kur'ân'la başlamaktır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Besmeleyi dalgınlık neticesinde çekmeden Fatiha'yı bitirirse, geri dönüp besmeleyi çekerek Fatiha'yı tekrar okuması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Çekmediği besmeleyi ne Fatiha'nın birinci ayetini okuduktan sonra ne de ortasına yetiştikten sonra çekip devam edebilir. Geri dönüp besmele çektikten sonra Fatiha'ya

---

238 *Musannef Abdurrazzak*, Kıraat 2/92

239 Taberi, Namaz 1/87 no: 44; Buhari, Ezan 1/254 no: 6402; Müslim, Namaz 1/307 no: 72/410

240 Taberi, Namaz 1/87 no: 44; Buhari, Ezan 1/254 no: 6402; Müslim, Namaz 1/307 no: 72/410

başlaması gerekir. Böylece her harfi olması gerektiği yere koymuş olur. Aynı şekilde dalgınlık neticesinde besmeleden sonra Fatiha'nın üçüncü ayetinden başlarsa, sûreyi bitirdikten sonra tekrar sûrenin başından sonuna kadar okuması gerekir. Yine dalgınlık neticesinde Fatiha'nın birinci ayetinin ***"hamd"*** kelimesini atlayarak okumaya başlayan kişinin, geri dönüp baştan okuması gerekir. Sûreyi indirildiği hal üzere okumadan namaz geçerli sayılmaz. Eğer bazı ayetlerini bazılarından öne almasında beis olmasaydı yahut önde olanı unuttuğu için arkaya almasında beis olmasaydı, bu durumda sûrenin sonda olan ayetlerini önce okumasında ve en sonunda besmeleyi okumasında beis olmazdı. Ama ayetler, sırasına göre ve indirildiği üzere okunmadan namaz geçerli olmaz.

Eğer içinde bir yerde duraklar yahut durakladıktan sonraki ayetleri hatırlamaktan aciz kalır yahut dalgınlık neticesinde araya bir ya da birden fazla ayet geçirirse, geri döner ve dalgınlık yaşadığı yerden tekrar alır yahut ayet sıralarına riayet ederek okur. Ayet sıralarına riayet eder, sonra geleni öne almamış olur. Ama bilmeden araya başka ayet alıp okursa Fatiha'sı geçerli sayılır. Çünkü okumasında sırayı bozmamıştır. Bu amelinde, araya namazda okunabilecek başka bir şey almıştır. Okunması gereken yerde okumamış olmakla beraber Fatiha'yı kesmiş sayılmaz.

Bilerek Fatiha'dan bir bölüm okuduktan sonra Kur'ân'dan başka bir ayet okursa, onu kesmiş sayılır. Bu durumda Fatiha'yı yeni baştan okumadan başka bir şey yeterli olmaz. Ama söz konusu ameli, unutarak işlemesi halinde geçmişi tekrar okuması gerekmez. Çünkü Fatiha'yı tam okuduktan sonra, unutma fiili, affedilen fiillerden sayılmıştır. Unutma neticesinde okur ve sonra hatırlamasına rağmen başka ayetleri okumaya devam ederse, bu durum onu kesmek şeklinde değerlendirilir ve baştan okuması gerekir. Fatiha'dan bir kısım okuduktan sonra bilerek kesmeye niyet eder ve geri dönüp kalan kısmı tamamlarsa, geçerli sayılır. Bu niyet, farz olan namazı kesip başka namaza niyeti hamletmek gibi değildir. Buna rağmen niyet edip biraz susarsa, onu kesmiş sayılır ve onu baştan okuması gerekir.

Fatiha'yı bırakıp yerine başka ayetler okumak yahut susmak, bilinçli kesmek manasına gelir. Kendi içinde konuşmaya devam etmesi, kesmesine devam ettiği manasına gelir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Rekâtta önce başka ayeti okuduktan sonra Fatiha'yı okursa, geçerliliği bozulmaz.[241(*)]

FATİHA SÛRESİ BİTTİKTEN SONRA "ÂMİN" DEMEK

[216] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik, İbn Şihab'dan; o da Said b. Museyyib ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, Ebu Hureyre'nin şöyle haber verdiğini nakletti: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

إذا أمن الإمام فأمنوا فإنه من وافق تأمينه تأمين الملائكة غفر له ما تقدم من ذنبه

"İmam 'âmin' deyince, siz de 'âmin' deyin. Zira 'âmin' diyen kişinin 'âmin' demesi, meleklerin 'âmin' deyişlerine muvafık düşerse, onun geçmiş günahları affolunur."[242]

[217] İbn Şihab dedi ki: Nebi (s.a), Fatiha'yı bitirdikten sonra آمين / "*âmin*" dedi.

[218] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Bize Ebu Bekir'in kölesi Sümey'den, Ebu

---

241(*) [Fatiha'yı namazda okuma konusu, özetle şöyledir: Gücü yettiği halde kasten Fatiha'yı terk ederse namazı sahih olmaz. Unutarak/sehven terk ederse iki görüş vardır. Birincisi; namazı caiz olur. Bu, İmam Şafiî'nin kadim/eski görüşüdür. İkincisi; namazı caiz olmaz. Bu da İmam Şafiî'nin cedid/yeni görüşüdür. Delili de şudur: Farz olan bir rüknü unutarak terk etmek, namazı bozar ve namaz tamamlamamış olur. Rukû ve secde gibi... (Bkz. Muhammed İbrahim el-Hinvai tahkikl, 1/363-364)]

242 İbn Şihab şöyle dedi: Nebi (s.a.v) şöyle derdi: *"Âmin"*

Salih Semman'dan, o da Ebu Hureyre'den Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

إذا قال الإمام غير الْمَغْضُوبِ عليهم ولا الضالين فقولوا آمين فإنه من وافق قوله قول الملائكة غفر له ما تقدم من ذنبه

"İmam غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ dedikten sonra siz de 'âmin' deyin. Zira kimin sözü meleklerin sözüyle muvafık olursa, geçmiş günahları affolunur."[243]

[219] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Ebu Zinad, el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

إذا قال أحدكم آمين وقالت الملائكة في السماء آمين فوافقت إحداهما الأخرى غفر الله له ما تقدم من ذنبه

"Sizden biriniz 'âmin' dediğinde, gökte melekler de 'âmin' der. Ve bu söyleyişlerin birbirine muvafık olması halinde söyleyenin geçmiş günahlarını Allah affeder."[244]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam, Fatiha sûresini okumayı bitirdikten sonra "âmin" der ve ona uyan kişiler de ona tabi olmak için seslerini yükseltirler. İmam bunu söyleyince onlar da kendileri duyacakları kadar seslerini yükselterek söylerler. Yüksek sesle söylemelerini çok uygun görmem. Ama yüksek sesle söylerlerse, bundan dolayı bir sıkıntı görmem. Eğer imam "âmin" demeyi terk ederse, ona uyanlar, hatırlaması için onun duyacağı şekilde "âmin" derler. İmam "âmin" demeyi terk ederse onların terk etmemeleri gerekir. Aynen tekbiri ve selam vermeyi terk etmeye benzer ki, onlar tekbiri ve selamı terk etmedikleri gibi "âmin" demeyi de terk etmezler. Eğer "âmin" demeyi imam ve ona

[243] Taberi, Namaz 1/87 no: 44; Buhari, Ezan 1/254 no: 782- 4475; Müslim, Namaz 1/307 no: 71/409

[244] Taberi, Namaz 1/88 no: 46; Buhari, Ezan 1/254; Müslim, Namaz 1/307 no: 75/410

uyanlar dâhil olmak üzere terk ederlerse namazlarını iade etmeleri ve sehiv secdesi yapmaları gerekmez. Yalnız, -erkek, kadın veya çocuk olsun; tek başına veya cemaatle kılınan namazlarda olsun- herkesin "âmin" demesini müstehab sayarım.

Kişi, ***"âmin"*** sözünü Fatiha sûresi bittikten sonra söyler. Bu sözü söylememesi halinde başka hiçbir yerde kazasını yapmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "Âmin" demek; kulun, namaz içinde dünya ve ahiret hususunda Rabbine talepte bulunmasında sakınca olmadığına delalet etmektedir. Bu meseleyle alakalı ayrıca sünnette delil de vardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, "Âmin" sözüyle beraber رب العالمين / ***"Âlemlerin Rabbi"*** sözünü yahut Allah'ı anan başka güzel sözleri söylemesinde sakınca yoktur.

FATİHA'DAN SONRA KIRAAT

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namaz kılan kişinin Fatiha'dan sonra bir başka sûre daha okumasını müstehab sayarım. Bir sûre değil de bir sûrenin bir bölümünü okuması da geçerli sayılır. "Fatiha'dan sonra başka bir sûre okumayıp Fatiha ile yetinmesi halinde rekâtı iade etmesi gerekir." şeklinde bana ulaşan bir beyan olmamakla beraber bunu yapmasını da uygun görmem.

İlk iki rekât için Fatiha sûresiyle beraber en az, Kur'ân'ın en kısa sûresi olan Kevser sûresini yahut benzerlerini okumasını müstehab görürüm. Son iki rekâtlarda ise Fatiha ile beraber bir ayet okumasını... Söylediklerimle iktifa etmeyip bunları arttıran kişinin amelini müstehab görürüm. Ama bu, imam olmayan kişi için ağır olabilir.

Dedi ki: Fatiha sûresinden sonra Kur'ân'dan bir şeyler okuma hususunda dalgınlık yahut öne alma yahut kesme yaşarsa, iade etmesi gerekmemekle beraber iade edip okumasını uygun görürüm. Aynı zamanda Fatiha sûresinden sonra okuyacağı Kur'ân'ı terk etmesi halinde bile namazı

geçerli sayılır. Fatiha sûresiyle beraber başka herhangi bir ayet okuması -inşaallah- uygun olacaktır.

NAMAZ KILAN ŞAHSIN KIRAAT ŞEKLİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c), Nebi (s.a.v)'e hitaben şöyle buyurmuştur:

أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا / **"Yahut buna biraz ekle. Kur'an'ı ağır ağır, tane tane oku."** (Müzzemmil, 73/4)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kur'ân'ın anlaşılmasını engelleyecek aceleyi terk etmek, tertilin en alt sınırıdır. Bu alt sınırın üzerine, gereksiz yere uzatmaya düşmemek şartıyla arttırmayı/uzatmayı uygun görürüm. Bu minval üzere Kur'ân'ın her şahıs tarafından namaz ve namazın dışında okunmasını müstehab sayarım. Buna rağmen namaz içinde buna daha bir titizlikle uyulmasını daha kuvvetle talep ederim. Namaz kılan şahıs, okuyacağı bölümün tamamının telaffuzunu yaptığına kanaat getiriyorsa, söz konusu kıraati geçerli sayılır.

Kur'an'ı, içinden geçirerek okumak yetmez, dil ile söylemeden okumak kâfi gelmez. [Hafi okumalarda kişinin kendi sesini duyması gerekir. Düşünmek veya zihninden geçirmek kıraat değildir.]

Kişinin namaz için Kur'ân okuduğu esnada çıkardığı seslerden Kur'ân net bir şekilde anlaşılmasa da kıraati geçerli sayılır. Bu durumda olan bir kişinin okuduğunun çoğu anlaşılmıyorsa, onun imam olmasını mekruh sayarım. Buna rağmen eğer okuduğuyla namazının geçerli olacağına kanaat getiriyorsa, imamlığı geçerli sayılır. ***"Fe"*** harfini gayriihtiyarî sık tekrar edenin imam olmasını kerih görmemle beraber imam olursa, kıldırdığı namaz geçerli olur. Bunun dışında imamın kekeme ve bazı harfleri başka harflerin yerine söyleyen bir kişi olmasını uygun görmem. Bu kişilerin kendi kendilerine namaz kılmalarında sakınca yoktur.

İmamın kıraatinin lahinli olması mekruhtur. [Kur'an'ı okurken açık hata yapılmasına denir, bu iki türlüdür: a) Lahn-i celi: Açık açık yapılan

hata. Bu hata harfin aslını değiştirip başka bir harf yapar. b) Lahn-i hafi: Gizli hata. Kaideleri bozma, okuyuşu belirsiz kılmadır.] Çünkü lahinli okumak, Kur'ân'ın manasını değiştirebilir. Ama yapmış olduğu lahin, Kur'ân'ın manasını değiştirmiyorsa, namazı geçerlidir. Fatiha sûresinde yapılan lahinler bazı manaların değişmesine sebep olacağı için imamın ve cemaatin namazı geçerli olmaz. Fatiha sûresinin dışında kalan yerlerde lahin yapılmasını kerih görmemle beraber iade gerekmemektedir. Çünkü Fatiha sûresinin dışında kalan kıraati terk edip Fatiha sûresini okuması halinde kâfi olacağını temenni ederim. İmamın namazının geçerli olması halinde -inşaallah- cemaatin de namazı geçerli olur. Eğer yaptığı lahin, Fatiha'da ve diğer ayetlerde manayı değiştirmiyorsa namazı geçerlidir. Bu gibi kişilerin her halükarda imam olmalarını mekruh görürüm.

RUKÛ

RUKÛ'DA VE BAŞKA YERLERDE TEKBİR GETİRME

[220] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: İbn Şihab, Ali b. Hüseyin'in şöyle dediğini nakletti: "Resulullah (s.a.v) namaz kılarken her eğilip kalktığında tekbir getirirdi. Namazına, Allah (c.c)'ın huzuruna varıncaya kadar, bu hal üzere devam etti."[245]

[221] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: İbn Şihab, Ebu Seleme'den; o da Ebu Hureyre'den şöyle nakletti: Ebu Hureyre, onlara imam olduğu zaman her eğilip kalktığında tekbir getirirdi. Namazını bitirdikten sonra "Allah'a andolsun ki, size kıldırdığım namaz, Resulullah (s.a.v)'in namazına benzer bir namazdır." derdi.[246]

---

[245] Taberi, Namaz 1/76 no: 17

[246] Taberi, Namaz 1/76 no: 20; Buhari, Ezan 1/255 no: 785; Müslim, Namaz 1/293 no: 27/392

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin münferit yahut imam yahut imamın arkasında namaz kıldığı yerde rükûa yahut secdeye giderken veya rükûdan kalkarkenki tekbirleri ve (Rükûdan kalkarken) سمع الله لمن حمده / ***"Semia Allah'u limen hamidah"*** ve (secdeye inerken) ربناولك الحمد / ***"Rabbane ve leke'l-hamd"*** demeyi terk etmesini sevmem. Zikri geçen yerlerde tekbir getirmeden geçecek olursa, söz konusu yerleri geçtikten sonra tekbir getirmesi gerekmez. Tekbir getirmesi gereken yerde tekbiri terk eden kişi, tekbirin kazasını başka yerde yapamaz.

Ebu Muhammed Rebi' b. Süleyman şöyle dedi: Kitabın bu kısmı bana ulaşmıştır. Onu Buveyti'den duydum. Ayrıca bunu, İmam Şafiî'nin sözlerinden de bilmekteyim.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi rükûa inmek istediğinde, tekbire ayaktayken başlar ve rükûa inerken ona devam etmiş bir halde iner. Başını rükûdan kaldırmak istediğinde sözüne şöyle başlar: سمع الله لمن حمده / ***"Semia Allah'u limen hamidah"*** Buna rükûdan doğruluncaya kadar devam eder. Rükûdan doğrulup ***"Semia Allah'u limen hamidah"*** demeyi bitirince şöyle der: ربناولك الحمد / ***"Rabbane ve leke'l-hamd"*** Secdeye varacağı zaman da tekbire ayaktayken başlar; tekbire başlamasıyla beraber secdeye doğru harekete geçer ve secdeye varmasıyla beraber tekbiri bitirmiş olur.

Kişinin, başlamış olduğu tekbiri secdede bitirmesi halinde bunun herhangi bir mesuliyeti yoktur. Ama müstehab olan, secdeye varmadan önce tekbiri bitirmiş olmasıdır. Secdeden başını kaldırmasıyla beraber tekbire başlar ve (iki secde arasında) oturmasıyla beraber de tekbiri bitirir. Tekrar secdeye varmak için davrandığında tekbire oturduğu yerden başlar ve secdeye varmadan önce tekbiri bitirir. Bu uygulamayı namazın tamamında tekrar eder.

Tekbiri getirirken izah ettiğim gibi -yani- şöyle yapar: Tekbiri, açık ve anlaşılır şekilde getirir; lüzumundan fazla uzatmaz ve hakkından az olmayacak şekilde de kısaltmaz. Bu şekilde getirilen tekbir, geçerli bir tekbirdir. Namazdaki iftitah tekbirinin dışında kalan tekbirleri, ***"Semai***

Allah'u limen hamidah" demeyi ve rükû ile secdelerdeki tesbihatı (subhane rabbiyela'la, subhane rabbiyelazim) terk etmek, namazın iadesini gerektirmez.

Bunları, Kitap ve sünnetin delillerine dayanarak söylemekteyim. Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz." (Hac, 22/77) Rükû ve secdede başka bir şey zikredilmediğinden dolayı farz, rükû ve secde içindir. Kim rükû ve secdeyi yerine getirirse, bu hususîaki farzı yerine getirmiş olur. Bunlardaki tesbihat ise ihtiyarî sünnettir. Aynı şekilde, abdest alırken yüzün yıkanması sırasında mazmaza ve istinşak yapmak (ağza ve burna su vermek) için de, aynı şeyi söyledik. Yani yüzü yıkamak farzdır, mazmaza ve istinşak yapmak farz değildir.

[222] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v), namazını iyi kılamayan birisini gördü ve namazı iade etmesini emretti. Adam kalkıp namazını iade etti. Ama namazını yeniden iade etmesini emretti. Adam şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Bana nasıl namaz kılacağımı öğret." Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) ona rükû, secde, bunlardan kalkma ve iftitah tekbirini öğretip şöyle buyurdu: *"Bunları yerine getirirsen namazın tamam olur."* Ona rükûda ve secdede ne söyleyeceğini, iftitah tekbirinin dışında kalan tekbiri ve ***"Semia Allah'u limen hamidah"*** demeyi öğretmemiştir. Ona -yukarıda zikri geçenleri kastederek- şöyle buyurmuştur: *"Bunları yerine getirirsen namazın tamamlanmış olur. Bunlardan eksik yaptıklarında, namazından eksiltmiş olursun."* Ona, terk etmesi halinde namazının geçerli olmayacağı şeyler öğrettiği anlaşılmaktadır. İhtiyarî şeyler ise, zikri geçenlerin dışında kalmaktadır.[247]

---

[247] Bkz. Malik, K. Salat, Namaza başlama

RÜKÛDA SÖYLENECEK ŞEYLER

[223] Bize Rebi', Buveyti'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bana Safvan b. Süleym, Ata b. Yesar'dan; o da Ebu Hureyre'den şöyle nakletti: Nebi (s.a.v), rükû ettiğinde şöyle derdi:

اللَّهُمَّ لَكَ رَكَعْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَأَنْتَ رَبِّي خَشَعَ لَكَ سَمْعِي وَبَصَرِي وَعِظَامِي وَشَعْرِي وَبَشَرِي وَمَا اسْتَقَلَّتْ بِهِ قَدَمِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Allah'ım! Senin için rükû ettim. Sana teslim oldum. Sana iman ettim. Sen benim Rabbimsin. İşitmem, görmem, kemiklerim, saçım, tenim ve ayaklarımın taşıdığı her şey âlemlerin Rabbi olan Allah'a huşu içinde eğildi."[248]

[224] Bize Rebi', Buveyti'nin şöyle dediğini haber verdi. Bize İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Müslim b. Halid ve Abdülmecid, -öyle zannediyorum ki- İbn Cüreyc'den; o, Musa b. Ukbe'den; o, Abdullah b. Fadıl'dan; o, Abdurrahman el-A'rec'den; o, Ubeydullah b. Ebi Rafi'den; o da Ali b. Ebu Talib'ten şöyle nakletti: Nebi (s.a.v) rükû ettiğinde şöyle derdi: *"Allah'ım! Senin için rükû ettim. Sana teslim oldum. Sana iman ettim. Sen benim Rabbimsin. İşitmem, görmem, başım, kemiklerim ve ayaklarımın taşıdığı her bir şey âlemlerin Rabbi olan Allah'a huşu içinde eğildi."*[249]

[225] Bize Rebi', Buveyti'nin şöyle dediğini haber verdi. Bize İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne ve İbrahim b. Muhammed, Süleyman b. Suhaym'den; o, İbrahim b. Abdullah b. Ma'bed'den; o da babasından; İbn Abbas'ın Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklettiğini rivayet etti: *"Dikkat edin, ben, rükû ve secdede*

---

[248] Bu hadisi, İmam Şafii'nin dışında bir yerde bu senetle bulamadım. Yalnız İmam, bu hadisi kendisinden sonra gelen ve aynı metni ve sahih isnadı taşıyan hadisi zikretmiştir.

[249] Müslim, Yolcu namazı 1/535 no: 201/771

okumaktan nehyedildim. Rükûda Rabbinizi yüceltin. Ve secdede ictihat (gayret) gösterin."[250*] Buna göre, "*Rabbinizi yüceltin.*" ibaresi; "dua" manasındadır. Secdedeki "*ictihat (gayret) gösterin*" ise "Secdede dua etmek/secde duasını yapmaktır." dedi. "Çünkü Allah, duanızı kabul etmekte daha cömerttir."[251]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in nehyinden dolayı hiç kimsenin rükû ve secdede Kur'an okumasını uygun görmem. Çünkü söz konusu yerler, kıraat yeri değil zikir yeridir. Aynı şekilde buna kıyasla teşehhüt mahallinde/tahiyyatta Kur'an okunmasını da uygun görmem.

[226] Bize Rebi', Buveyti'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İmam Şafiî şöyle haber verdi: Bize Muhammed b. İsmail b. Ebi Fudeyk, İbn Ebi Zi'b'den; o, İshak b. Yezid Huzeyli'den; o da Avn b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

إذا ركع أحدكم فقال سبحان ربي العظيم ثلاث مرات فقد تم ركوعه وذلك أدناه وإذا سجد فقال سبحان ربي الأعلى ثلاث مرات فقد تم سجوده وذلك أدناه

*"Sizden birinizin rükûa varıp üç defa **'Subhane Rabbiyel-Azim** demesi halinde rükûu tamamlanmış olur. Bu da asgarisidir. Secdeye varıp üç defa **'Sübhane Rabbiyel-A'la'** demesi halinde de secdesi tamamlanmış olur. Bu da asgarisidir."*[252]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer bu sabit ise bunun manası şudur: -En doğrusunu Allah bilir- bu yalnızca farzı değil, beraberce farzı ve muhayyerliği (sünnet) tamamlama nisbeti açısından asgari olandır. Müstehab olan, kişinin rükûa vardığında üç defa سبحان ربي العظيم / ***"Sübhana***

250* [Rükû ve secdede yasaklanan okuma; Fatiha veya Kur'an'dan ayet okumaktır, yoksa zikir makamında yapılan rükû duası değildir.]

251 Müslim, Namaz 1/348 no: 207/479

252 Ebu Davud, Namaz 1/550; Tirmizi, Namaz 2/46-47 no: 261

rabbiyel-Azim" demesi, sonra da Nebi (s.a.v)'den rivayet edilen şeyleri söylemesidir. Resulullah (s.a.v)'in rükû ve secdede söylemiş olduğu her şeyi -ondan bir şeyler eksiltmeden- söylemesini müstehab görürüm. Kişinin, imam yahut imamın arkasında cemaat olması arasında fark yoktur. Söylenecek şeyler, kişi için bir ağırlık değil, bilakis bir hafifliktir.

Rebi' şöyle dedi: Buveyti'den duyduklarım bu hususta bu kadardır.

Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Rükûun tam olmasının asgarisi; kişinin, ellerini dizleri üzerine koymasıdır. Bunu yapan kişinin, rükûun asgarisini yerine getirdiğinden dolayı söz konusu rekâtı iade etmesi gerekmez; Allah (c.c)'ın şu buyruğu gereği: **"Ey iman edenler, rükû edin, secde edin, Rabbinize kulluk edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz."** (Hac, 22/77) Rükû edip secde ederse, farzı yerine getirmiş olur. Rükû ederken getirilen zikir, ihtiyarî bir sünnet olup terkini hoş karşılamam. Resulullah (s.a.v), o adama rükû ve secde yapmayı öğretmiştir. Yalnız öğretirken zikirden bahsetmemesi, zikrin ihtiyarî bir sünnet olduğuna delil olmuştur.

Rükû yapacak kişi, eğer elinin birisi kesik yahut felçliyse, diğer eliyle bir dizini kavrayarak rükû eder. Eğer iki eli de illetliyse, rükûa, sanki elleri sağlıklıymış gibi eğilir ve rükû hizasını aşmaz. Bundan başka bir uygulama geçerli değildir.

Elleri sağlıklı olmasına rağmen ellerini rükûda dizleri üzerine koymadan rükû yapan kişi, çirkin bir fiil işlemiş olur. Buna rağmen eğer ellerini dizleri üzerine koymuş gibi rükû yaparsa, herhangi bir şey gerekmez. Ellerini rükûda dizleri üzerine koymayı terk eden kişi, ellerini rükûda koyan kişinin rükû yaptığı gibi yaptığı konusunda şüpheye düşerse, kendisi için böyle bir rekât sayılmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kamil olan rükû; kişinin ellerini dizleri üzerine koyması ve beliyle beraber boynunu uzatmasıdır, ancak boynunu belinden daha aşağıya indirmemeli veya daha yukarıda tutmamalıdır. Ayrıca belini kambur yapmamalı, mümkün olduğu kadar dümdüz yapmalı, rükû süresince de düz tutmaya çalışmalıdır. Başını

belinden daha yüksekte tutar yahut beli başından daha yüksekte kalırsa yahut belinin ortasını kambur gibi tutarsa, bunu kendisine kerih görmeme rağmen iadesi gerekmez. Çünkü rükûu yapmış sayılır. Rükû da beli bükmekle olur. Rükû pozisyonuna varacak kadar eğildikten sonra ellerini dizlerine yahut başka bir yere koymayan kişinin rekâtı iade etmesi gerekmez.

İmama rükûdayken yetişen, imam belini rükûdan doğrultmadan önce rükû eden kişi için söz konusu rekât sayılır. Ama rükûa imam belini doğrulttuktan sonra eğilen kişinin rekâtı sayılmaz. Rekâtın geçerli olması için imama rükûda ulaşması gerekir.

İmam rükûda mutmain/azalar tam oturduktan sonra başını kaldırıp kıyam durumuna geldiğinde yahut tam kıyam durumuna gelmeden önceki duruma, yani rükû durumundan ayrılacak kadar doğrulduğunda ve tesbihat kastıyla rükû durumuna döndüğü anda ona yetişip onunla rükûa katılan kişinin rekâtı sayılmaz. Çünkü imam birincisinde rükûu tamamlamıştır, daha sonra yaptığı, namazdan sayılmayan rükûdur.

Dedi ki: Bu meselede başka bir görüş daha vardır: Rükûa eğilip tesbihat etmeden başını rükûdan kaldırıp doğrulan ve sonra tesbihat yapmak için tekrar rükûa eğilen kişinin namazı bozulmuştur. Çünkü birinci rükû, tesbihat getirmemesine rağmen tamamdı. Ama tekrar tesbihat yapmak kastıyla ikinci bir rükûa gitmekle namazda bilerek fazla bir rükûu yaptığı için o kişinin namazı bozulmuştur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamla beraber rükûa vardıktan sonra imamdan önce doğrulan kişinin, imam doğrulmadan önce tekrar dönerek imamla beraber yahut imamdan sonra doğrulmasını müstehab sayarım. Söz konusu kişinin, imamla beraber rükûa vardığı için, erken doğrulması halinde kerahetle beraber rekâtı sayılır. Namaz kılan kişi rükûa tam eğildikten sonra yere düşecek olursa, tekrar omurgası düz gelecek şekilde ayağa kalkması gerekir. Ama rükûa tekrar dönmesi gerekmez. Çünkü rükûu daha önce yapmıştır. Rükû yaptıktan sonra ona (uymak niyetiyle) başka birisi, yere otururak yahut yan gelerek yahut bunların arasında bir pozisyona düşmüş halde, rükûdan ayrılmadan ulaşırsa

rekâtı sayılmaz. Çünkü rükûun geçerli olmayacağı bir durumda rükû etmiştir. Söz konusu pozisyonda rükûa başlamanın doğru olmayacağını görmez misin? Rükûun farzı, kişinin ayaktayken rükû yapmasıdır. Başka bir durumda olmaz. Söz konusu durumdan sonra ayağa kalkıp rükûa varsa ve bundan sonra başka bir rükûu yapsa, rekâtı geçerli olmaz. Çünkü bu durumda birinci rükûdan sonra secdeye varmadan ikinci bir rükû daha yapmış olduğundan rekâtı geçerli sayılmaz.

Namazı imam olarak kıldıran kişi, arkasına gelecek ve kendisine rükûda yetişecek birisini duysa da onun için rükûda bekleyemez; namazda bir başkasını beklemek kastıyla namazda herhangi bir gecikmeye de gidemez. Çünkü namazın tamamı Allah (c.c) için ihlâsla olmalıdır. Bu ibadeti yerine getirirken Allah (c.c)'ın rızasından başka bir şey aramaması gerekir.

RÜKÛDAN BAŞI KALDIRIRKEN SÖYLENECEK ŞEYLER

Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: İmam yahut imama tabi olan yahut tek başına namaz kılan kişi, başını rükûdan kaldırırken سمع الله لمن حمده / ***"Semia Allah'u limen hamidah"*** der. Bunu söylemeyi bitirdikten sonra ربنا ولك الحمد / ***"Rabbane ve leke'l-hamd"*** der. Yahut isterse اللهم ربنا لك الحمد / ***"Allahumme rabbane leke'l-hamd"*** diyebilir. Veyahut ربنا لك الحمد / ***"Leke el-hamd Rabbane"*** demesi de kâfi gelir. Resulullah (s.a.v)'in emrine tabi olması açısından birinci cümleyi söylemek, benim yanımda daha evladır. Yahut من حمد الله سمع له / ***"Men hemide Allahe semi'a lehu"*** (Kim Allah'a hamd ederse, Allah onun hamd etmesini işitir) diyen kişiye iade gerekmez. Ama سمع الله لمن حمده / ***"Semi'a Allah'u limen hamidah"*** denmesinin Resulullah (s.a.v)'e tabi olunması açısından daha evla olduğunu görürüm.

[226] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülmecid b. Ebi Davud ve Müslim b. Halid, İbn Cüreyc'den; o, Musa b. Ukbe'den; o, Abdullah b. Fadl'dan; o, Abdurrahman b. el-A'rec'den; o, Ubeydullah b. Ebi Rafi'i'den; o da Ali b. Ebi Talib'den şöyle

nakletti: Resulullah (s.a.v), farz olan bir namazı kılarken rükûdan başını kaldırdığında şöyle derdi:

اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءَ السَّمَوَاتِ وَمِلْءَ الْأَرْضِ وَمِلْءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ

"Allah'ım, Rabbimiz, gökler ve yer dolusu Sana hamd olsun. Senin isteğin doğrultusunda olacak ne varsa/yarattığın her şey dolusu Sana hamd olsun."[253]

Kişinin, hiçbir şey demeden rükû edip rükûdan kalkmasını kerih görmeme rağmen, yalnız bu amelinden dolayı iade ve sehiv secdesi yapması gerekmez.

RÜKUDAN KALKIŞ

[228] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed, Muhammed b. Aclan'dan; o da Ali b. Yahya'dan, Rifa'a b. Rafii' yoluyla Nebi (s.a.v)'in bir adama şöyle dediğini nakletti:

فإذا ركعت فاجعل راحتيك على ركبتيك ومكن لركوعك فإذا رفعت فأقم صلبك وأرفع رأسك حتى ترجع العظام إلى مفاصلها

"Rükûa vardığında avuç içlerini dizlerinin üzerine koy ve rükûunda temkini bul. Rükûdan doğrulduğunda omurgan düzleşinceye kadar dik dur ve kemiklerin yerine oturuncaya kadar başını kaldır."[254]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namaz kılan kişi, başını rükûdan kaldırıp kıyamda itidali sağlama imkânı olmasına rağmen (bunu) terk ederse namazı geçerli olmaz. Kudreti olmasına rağmen kıyamda itidali terk eden kişi için, -kıyamı itidalden yoksun olduğundan dolayı- bu, yeterli bir kıyam sayılmaz.

---

253 Müslim, Yolcu namazı 1/534-535 no: 201/771; Ebu Davud, Namaz 1/484 no: 761; Tirmizi, Namaz 2/53-54 no: 266

254 Ebu Davud, K. Salat.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, rükûdan başını kaldırdıktan sonra itidalinde şüphe duyduğu halde secdeye gitmesi yahut bir şeyden dolayı yere düşmesi halinde, itidali sağlamak kastıyla tekrar ayağa kalkması gerekir. Kişinin kıyamda (rükûdan kalktıktan sonra ayakta durmasında) itidali sağladığından emin olmadan secdeye gitmemesi gerekir. Buna uymayan şahsın söz konusu rekâtı namazdan sayılmaz. Kıyamı itidal içinde gerçekleştirme niyetinde olan kişi, bu esnada kendisini engelleyecek bir rahatsızlık nedeniyle secdeye gitse, rekâtı geçerli sayılır. Çünkü itidali sağlama imkânı bulamamıştır. Ama secdeye gitmeden önce rahatsızlığı giderse, kıyamda itidali sağlaması gerekir, çünkü henüz kıyamdan tamamen ayrılarak secdeye gitmemiştir. Secdeye vardıktan sonra rahatsızlığı giden kişinin tekrar kıyam yapması gerekmez. Bunu yapmak için üzerinde bir yükümlülük yoktur. Bu, sadece rükûdan doğrulan kişi için gereklidir. Sorumluluğu olmamasına rağmen bunu yapan şahsın sehiv secdesi yapması gerekir. Çünkü namazında gereği olmayan bir artış/fazla amel yapmıştır. Kişinin, kıyamda itidali sağladıktan sonra söylenmesi müstehab olan şeyleri söyleyecek kadar sabit durması da müstehabdır. Sonra secdeye doğru yönelmesi yahut tekbirle beraber secdeye doğru yönelmesi ve tekbirin bitimiyle beraber yere ulaşmış olması gerekir. Tekbiri geciktirmesi yahut itidaldeyken tekbire başlaması yahut tekbiri terk etmesi mekruhtur. Ama bundan dolayı iade etmesi yahut sehiv secdesi yapması gerekmez.

Kıyamı, (rükûdan sonraki kalkışta kalacağı zamanında) Allah'ı zikretmek niyetiyle değil de sehven zikri uzatan kişinin amelini kerih görmemle beraber iade etmesi yahut sehiv secdesi yapması gerekmez. Çünkü bu yer, namazın kıraat yeri değildir. Burası zikir yeridir. Onun için söz konusu yerde ziyadeye gidilmesi sebebiyle sehiv secdesi yapılması gerekmez. Ama kıyamı, kunut niyetiyle uzatırsa sehiv secdesi yapması gerekir. Çünkü kunut, namazın içinden bir amel sayılmıştır. Bunu, yeri dışında baska bir verde uygulayan kişinin sehiv secdesi yapması gerekir.

SÜCUD/SECDE

Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Müstehab olan, kişinin (secde için) tekbire ayakta başlaması ve bulunduğu yerde secdeye inmesidir. Daha sonra yere ilk önce dizlerini, sonra ellerini, sonra da yüzünü koymalıdır. Yüzünü ellerinden önce yahut ellerini dizlerinden önce koyarsa, mekruh olmasına rağmen, iade yahut sehiv secdesi yapması gerekmez. Secde, yedi uzuv üzerine yapılır: Yüz, avuç içleri, dizler ve ayakuçları.

[229] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, İbn Tavus'dan; o, babasından; o da İbn Abbas'tan, şöyle dediğini nakletti: "Nebi (s.a.v)'e, bedeninin yedi uzvu üzerine secde etmesi emredildi: Elleri, dizleri, ayak parmakları ve yüzü üzerine. Saçını ve elbisesini toplaması nehyedildi." Süfyan şöyle dedi: İbn Tavus şu ziyadeyi de zikretti: "Elini yüzüne koydu, sonra kenarlarına yetişecek şekilde burnu üzerinden geçirdi. Bunu (alın ve burnu), babam bir sayardı..."[255]

[230] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne şöyle dedi: Bize Amr b. Dinar, Tavus'un İbn Abbas'tan şöyle dediğini nakletti: "Nebi (s.a.v), bedeninin yedi uzvu üzerine secde etmesi için emredildi. Saçını yahut elbisesini toplaması da nehyedildi."[256]

[231] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed, Yezid b. Abdullah b. Hadi'den; o, Muhammed b. İbrahim'den; o, Amir b. Sad b. Ebi Vakkas'dan; o da Abbas b. Abdulmuttalib'den Resulullah (s.a.v)'in şöyle dediğini duyduğunu nakletti:

إذا سجد العبد سجد معه سبعة آراب وجهه وكفاه وركبتاه وقدماه

---

255 Buhari, Ezan 1/263 no: 812; Müslim, Namaz 1/354 no: 230/490; *Müsned el-Hamidi*, 1/230 no: 494

256 Buhari, 1/262 no: 809; Müslim, 1/354 no: 228/490; *Müsned el-Hamidi*, 1/230 no: 493

"Kul secde ettiğinde onunla beraber yedi uzvu secde eder: Yüzü (alnı ve burnu), *avuçları, dizleri ve ayakları."*[257]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Secde farzının kemali ve sünneti; kişinin alnı ve burnu, avuçları, dizleri ve ayakları üzerine secde etmesidir. Burnunu koymadan alnı üzerine secde etmesi mekruh olmakla beraber geçerli sayılır. Çünkü alın secde yeridir, burun değil.

[232] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bize İshak b. Abdullah, Yahya b. Ali b. Halled'den; o, babasından; o da amcası Rifa'a'dan yahut Rifa'a b. Rafi b. Malik'ten şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v), bir adama, secde ettiğinde secdede mafsallar mutmain oluncaya kadar yüzünü yerde sabit tutmasını, sonra tekbir getirerek başını kaldırmasını, tekbirle beraber ayaklarını/bacaklarını doğrultarak omurgasını düzleştirmesini emretti. Ve tekrar secdeye giderek yüzünü yerde sabitleştirip mafsallarının mutmain olmasını emretti. *"Sizden kim bunu uygulamazsa, namazı tam sayılmaz."* buyurdu.[258]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin, alnının tamamı değil de bir kısmı üzerine secde etmesini kerih görürüm. Ama bunun için iade gerekmez. Çünkü bununla alnı üzerinde secde etmiş kabul edilir. Ama alnı yerine burnu üzerine secde etmesi halinde secdesi geçerli sayılmaz. Çünkü secde yeri, alındır. Zaten -en doğrusunu Allah bilir- burnu üzerine secde etmesinin sebebi, burnun alına bağlı ve ona yakın olduğundan dolayıdır.

Secdeyi; yanağı yahut gözüyle kulağı arasında kalan yerle yapması halinde geçerli olmaz. Çünkü secde yeri, alındır. Secdeyi alnından bir kısmı yere temas etmeden başı üzerine yapması halinde de geçerli olmaz. Ama secdeyi, alnından bir bölümün yere temas etmesiyle birlikte başı üzerinde yapması halinde -inşaallah- geçerli olur.

---

257 Müslim, Namaz, Sucud

258 Bkz. Kıraatı düzgün olmayan bölümü

Eğer secde ettiğinde alnının yere temasını engelleyecek elbise yahut başka bir şey varsa, secdesi geçerli olmaz. Ama alnında yarası varsa, istisna olur. Çünkü bu durumda özür sayılır. Secde ettiğinde alnı üzerinde delikli bir elbise olsa ve alnından bir bölüm yere değse, secdesi geçerli sayılır. Çünkü secde ettiğinde alnından bir kısmı yere temas etmiştir. Avuç içlerinin, -sıcakta veya soğukta- yere direkt temas etmesi müstehabdır. Bunu yapmayıp onları sıcak yahut soğuktan korumak kastıyla örtüp secde yapsa, bu amelinden dolayı iade yahut sehiv secdesi yapması gerekmez. [Eldiven takmak gibi]

Bu söylediklerimizin tamamını dizler için müstehab saymayız; onlar için müstehab olan, elbiseyle örtülmüş olmalarıdır. Dizler üzerlerindeki elbiseyi ince tutmak da müstehab bir hal değildir. Çünkü ben, dizlerin yere direkt temasının gerekli olduğunu söyleyen hiçbir görüş bilmemekteyim. Erkeğin ayaklarında meşt (çorap) olmadan direkt ayaklarıyla yere teması da müstehabdır. Ayrıca secdeye, ayaklarının yere temasını engelleyen (temiz olmayan) ayakkabıyla gitmesi de uygun değildir.

Yere direkt dizleriyle temas ederse yahut ayaklarının yere direkt temasını engellerse, bu davranışından dolayı herhangi bir sorumluluğu yoktur. Çünkü direkt yerle temasını kesen meşt yahut ayakkabıyla secde edebilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hususta iki görüş vardır:

Birincisi: Secde anında secde azalarının tamamının kullanım hükmü, yüz dışında aynıdır. Kişinin, söz konusu azalarının tamamı örtülüyken secde yapması halinde de secdesi geçerli olur. Çünkü örtülü olmaları secdeye engel sayılmaz. Bunu söyleyen kişi, şunu da dedi: Alnının direkt yere temasını sağlama imkânı olmasına rağmen bunu yapmayan kişi, secde yapmış sayılmaz. Diğer azalar da aynen alnını yere koyma imkânı olmasına rağmen yere koymayan şahsın durumu gibi olup secde yapmış sayılmaz. Ellerinin tersine secde edenin secdesi geçerli olmaz. Çünkü secdede ellerin/avucun içinin kullanılması gerekir. Secdede ellerin

kenarlarını kullandığında, eğer yere ellerin bir kısmı yahut parmaklar ya da avuç içinin bir kısmı değiyorsa secde geçerli olur. Secde esnasında alın dışındaki yerlerin örtülü olması secdeyi bozmaz. Bu hüküm, dizler ve ayaklar için de aynıdır.

İmam Şafiî şöyle dedi: Bu görüş, hadise muvafık bir görüştür.

İkinci görüş: Kişi, secde ederken alnı üzerine yahut alnının bir kısmı üzerine secde ederse, secdesi geçerli olur. Çünkü secdede Allah'a ibadet maksadıyla yüz kastedilmiştir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

سجد وجهي للذي خلقه وشق سمعه وبصره

"Yüzüm, onu yaratana secde etti. Ve ondaki, işitme ve görmeyi O açtı."

O (Nebi), yüzün açılmasını emretmiş, ama dizlerin ve ayakların açılmasını emretmemiştir.

Secdeye inmek için harekete başlayan bir kişi, bu esnada düşse ve düştükten sonra yüzü üzerine dönse ve yere alnının bir kısmı temas etse, bu düşüşü secde sayılmaz. Çünkü bunu kendisi kastetmemişti. Ama yüzünün yere temasında secdeyi kastederek dönmüşse, secdesi geçerli sayılır. Dolayısıyla yüzüstü düşen kişi, alnı yere gelmesine rağmen eğer secdeyi kastetmemişse, bu, kendisi için secde sayılmaz. Ama başka bir şey kastetmeden sırf secdeye yönelen kişinin secdesi geçerli olur.

Kişinin, birinci secde için yerden başını kaldırıp düz bir pozisyonda olmadan ve her uzvun mafsalı yerine oturmadan yaptığı secdesi geçerli olmaz. Bundan sonra ikinci secde için harekete geçer. Ama bunlar tamamlanmadan (birinci secde tamamlamadan) önce ikinci secde için harekete geçilmesi, -Rifa'a b. Rafi'i'nin hadisinde geçen izahat dolayısıyla- geçerli olmaz. Namaz kılan şahsın, -izah ettiğimiz gibi- her rekâtta ve secdede bunlara uyması gerekir. Aynı şekilde her namazın rekâtının kıyamında ve namazın tadil-i erkânında zikrettiğimiz şekilde davranması gerekir.

SECDEDE KARNINI YERDEN UZAK TUTMAK

[233] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Abdullah b. Ebi Bekir, Abbas b. Sehl'den; o da Ebu Humeyd b. Sa'd Saidi'den şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) secde ettiğinde ellerini birbirinden uzak tutardı.[259]

[234] Tev'eme'nin kölesi Salih, Ebu Hureyre'den şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) secde ettiğinde kollarını açık tuttuğundan dolayı koltuk altının beyazlığı görünürdü.[260]

[235] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Davud b. Kays el-Ferra'dan; o, Ubeydullah b. Abdullah b. Akrem el-Huzai'den; o da babasından şöyle nakletti: "Ben, Resulullah (s.a.v)'i Arafat'ta Nemire denilen düz ve geniş bir yerde secde ederken gördüm. Ve secde esnasında koltuk altı beyazlığı görünüyordu."[261]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İşte böyle, secde eden kişinin, göğsünü bacaklarından uzak tutması, dirseklerini ve kollarını yanlarından ayırması müstehabdır. Bunu, eğer üzerinde koltuk altlarını örtecek bir şey yoksa koltuk altının beyazlığı görünecek derecede yapmalıdır. Ayrıca dizlerini birbirine yapıştırmaması, ayaklarının arasını açık tutması, sırtını -zikrettiğim gibi- kambur olmayacak şekilde, -sadece ortası değil, ön ve arkası da aynı seviyede olacak şekilde- düz tutmasıdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c) ve Resulullah (s.a.v), kadınları örtüyle edeplendirmiştir. Kadının; secdede vücudunu birbirine yaklaştırması, karnını bacaklarına yapıştırması ve ne kadar kendini toplayabilirse o kadar toplaması müstehabdır. Bu durum kendisi için rükûda, oturuşlarda ve namazın tamamında bu şekilde müstehabdır.

---

259 Tirmizi, Namaz babları 2/59-60

260 İmam Şafiî'nin dışında başka bir yerde rastlamadım. Ama metni başka sahih yollarla gelmiştir. Bu konuyla alakalı olarak Meymune binti Haris, Abdullah b. Malik b. Buhayne, Abdullah b. Abbas, Ahmer ve diğerleri Nebi (s.a.v)'den rivayet etmişlerdir. Tahric: Ebu Davud (*Marife*, 2/16)

261 Tirmizi, Namaz babları 2/62-65; *Müsned el-Hamidi*, 2/412 no: 923

Vücut hatları belli olmaması için cilbabını ayakta toplaması ve rükû ile secdede vücuduna yapıştırmaması müstehabdır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şimdiye kadar izah ettiklerim, kendisi için ihtiyarî/müstehab olan şeylerdir. Bunları rükû ve secdede nasıl uygularsa uygulasın vücudundan bir şeyler açılmadıktan sonra namazı geçerli olur.

SECDEDE ZİKİR/OKUNACAK DUA

[236] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bana Safvan b. Süleym, Ata b. Yesar'dan; Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini nakletti: Nebi (s.a.v) secde ettiğinde şöyle derdi:

اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ أَنْتَ رَبِّي سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

"Allah'ım! Sana secde ettim. Sana teslim oldum. Sana iman ettim. Sen benim Rabbimsin. Yüzüm, onu yaratana ve onda işitmeyi ve görmeyi var edene secde etti. Yüce Allah, yaratanların en hayırlısıdır."[262]

[237] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Süleyman b. Süheym'den; o, İbrahim b. Abdullah b. Sa'd'dan; o da babasından; İbn Abbas yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

ألا إني نهيت أن أقرأ راكعا وساجدا فأما الركوع فعظموا فيه الرب وأما السجودفاجتهدوا فيه من الدعاء فقمن أن يستجاب لكم

262 Beyhaki, *Marife*, 2/13

"Dikkat edin! Evet, ben, rükû ve secdede okumaktan nehyedildim. Rükûda Rabbinizi yüceltin ve secdede duanızda gayret gösterin. Buna değer verirseniz duanız kabul edilir."[263(*)]

[238] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, İbn Ebi Necih'den; o da Mücahid'den; şöyle dediğini nakletti: "Kulun, Allah'a en yakın olduğu an, secde anıdır. Şanı yüce olan Allah şöyle buyurmuştur:

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

"Hayır! Sakın sen ona uyma; secde et ve Rabbine yaklaş." (Alak, 96/19)

Yani, amel et ve yaklaş."[264]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişinin secdede, şöyle diyerek başlaması müstehabdır:

سبحان ربي الأعلى

"Sübhana rabbi'ye'l-A'la" Bunu üç defa söyledikten sonra, bahsi geçen;

اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ أَنْتَ رَبِّي سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

"Allah'ım! Sana secde ettim. Sana teslim oldum. Sana iman ettim. Sen benim Rabbimsin. Yüzüm, onu yaratana ve onda işitmeyi ve görmeyi var edene secde etti. Yüce Allah, yaratanların en hayırlısıdır." sözlerini söyler. Çünkü Resulullah (s.a.v) secdesinde bunu diyordu ve duası kabul olacak umuduyla gayret ediyordu. Bu şekilde secde duası yapmak,

263 Bu, daha önce geçmiş olan bir hadisten bir kısımdır. Tahricine oradan bakabilirsiniz.

(*) Rükû ve secdede Kur'an okumaktan nehyedilmiş

264 *Tefsir*, Süfyan, s. 247; *Tefsir*, Abdurrazzak, 2/385; Müslim, Namaz 1/350 no: 215

imam olmayan kişi içindir. Çünkü (imam yaparsa) arkasında bulunan cemaate ağırlık olur yahut imamın arkasındaysa, imama muhalefet etmiş olur. Bundan anlaşılıyor ki, imam olan, ağırlık yapmayacak/ uzatmayacak ve imama tabi olan da imama muhalefet etmeyecek.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu izah ettiğim terk edilirse, terk eden kişi, mekruh işlemiş olur. Ama bu terk fiilinden dolayı iade etmek yahut sehiv secdesi yapmak gerekmez.

Erkek ve kadın, zikir/dua ve namaz hususunda eşittir. Yalnız kadının, hem rükûda hem de secdede vücudunu toplayıp örtmesini emrederim.

Kişi, başını secdeden kaldırıp tekrar koymak istediğinde bunu tekbirle beraber yapar. İkinci secdeye varmak istediğinde de tekbirle beraber yere gider. Bu durumda tekbirin bitimiyle beraber secdeye varmış olur. İkinci secdeden kıyama kalkmak istediğinde başını kaldırmasıyla beraber tekbire başlar ve tekbirin bitmesiyle beraber kıyama ulaşmış olur. Ama ikinci secdeden sonra kıyama kalkmayıp teşehhüt için oturacaksa, tekbiri daha kısa tutar ve düz oturunca tekbiri bitirir. Tekbiri; kalkarken, iki oturuş arasında, rükû ve secdeye eğilip kalkmada, zikirle beraber secdede duayı ve kendisine öğrettiğim sözleri secdeden kalktığında terk etmesi halinde, fazileti terk etmiş olur. Ama bundan dolayı namazı iade etmesi yahut sehiv secdesi yapması gerekmez. Çünkü rükû ve secdeleri yerine getirmiştir.

İKİ SECDE ARASINDA VE KIYAMDAN ÖNCE OTURMAK

[239] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bana Muhammed b. Amr b. Halhale, Abbas b. Sehl es-Saidi'den; o da Ebu Humeyd Sadi'den; şöyle duyduğunu haber verdi: Resulullah (s.a.v) ikinci rekâtta secdelerden sonra oturduğunda, sol ayağını yatırıp üzerine oturur ve sağ ayağını

dik tutardı. Dörtte/son oturuşta oturduğunda, ayaklarını baldırlarından uzaklaştırır, kalçasını yere koyar ve sağ baldırını düz tutardı.[265(*)]

[240] Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bize Muhammed b. Amr b. Halhale, Muhammed b. Amr b. Ata'dan; o da Ebu Humeyd yoluyla Nebi (s.a.v)'den, bir önceki hadisin benzerini rivayet etmiştir.[266]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu söylenenlerin hepsinden sonra şöyle deriz: Erkek için olsun kadın için olsun namazlarda üç çeşit oturma vardır: (Birinci oturuş şekli:) Başını secdeden kaldırdığında topukları üzerine oturmamak için sol ayağını yatırır ve üzerine, birinci teşehhütte oturduğu gibi oturur. Secdeden yahut oturuştan kalkmak istediğinde, önce iki eliyle aynı anda yerden destek alarak kalkar. Elleriyle destek almadan kalkmasını uygun görmem. Çünkü Nebi (s.a.v)'den şöyle rivayet edilmiştir: "Kıyama kalkmak istediğinde, yerden destek alarak kalkardı."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Aynı şekilde teşehhütten kalkanın yerden destek alarak kalkması müstehabdır. (İkinci oturuş şekli:) Tilavet secdesi ve şükür secdesi yapan yahut ikinci rekâtta oturan kişi, sol ayağının üstü yere yatay gelecek şekilde üzerine oturur. Ve sağ ayağını dik tutar. Sol elini de sol bacağı üzerinde açık tutar. Sağ elini, baş ve tesbih (işaret) parmağı dışında kalan parmakları kapalı bir şekilde sağ bacağı üzerinde tutar. Ve şehadet parmağıyla işaret eder.

[241] Bize Rebi, İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik, Müslim b. Ebi Meryem'den; o da Ali b. Abdurrahman Meavi'den (Muafirî) şöyle haber verdi: Beni, İbn Ömer, çakıllarla oynarken gördü. Yanımdan ayrılırken, yaptığımdan dolayı beni ikaz ederek "Resulullah (s.a.v)'in yaptığı gibi yap." dedi. "Nasıl yapıyordu?" dedim. "Namazdayken oturduğunda, sağ elini sağ bacağı üzerine, parmaklarını kapatarak koyar

---

265 Beyhaki, *Marife*, 2/13-14

(*) [İki tür oturuş vardır a- ***İftirâş***: Sağ ayağı dik tutup sol ayağı yatırarak üzerine oturmaktır. b- ***Tevarrük***: Sağ ayağı dik tutarak sol ayağı öne doğru çekip makatı yere koyarak oturmaktır.]

266 Buhari, Ezan 1/266-267 no: 828

ve başparmağının yanındaki parmakla işaret ederdi. Sol avucunu da sol bacağı üzerine koyardı." dedi.[267]

(Üçüncü oturuş şekli:) Dördüncü rekâtta oturduğunda sol ayağını sağ ayağının altından çıkarır, kalçasını yere koyar ve ellerini ikinci rekâtta olduğu gibi -aynı şekilde- koyar.

Sabah namazının bir tek oturuşu var. O da son rekâtta olan ilk ve tek oturuştur. Söz konusu oturuşa son rekâtta ilk oturuş olarak oturur. Sonradan yetişen, birinci rekâtını kaçırmışsa, imamla beraber oturur ve sonunda tamamlamak için tek kıldığı rekâtta da oturduğundan iki defa oturmuş olur: İlkini ilk oturuş gibi, sonuncusunu da son oturuş gibi oturur. Birden fazla rekât kaçırır ve imamla beraber oturması dâhil ikiden fazla olursa, sondan önceki oturuşları ilk oturuş gibi, son oturuşu da son oturuş gibi olmuş olur.

Söz konusu oturuşa, (tarif edildiği şekilde) bilinçli bir şekilde yahut bilmeden yahut bilgisizlik neticesinde yahut unutarak uymaması halinde iade veya sehiv secdesi gerekmez. Ama kendisi için doğru olan, izah ettiğime uymasıdır. Kişi, var olan bir illetten dolayı izah ettiğimi yerine getiremiyorsa, müstehab olan; birinci ve ikinci oturuşlarda bahsettiğime yakın olanı uygulamasıdır.

OTURUŞTAN KALKMAK

[242] Bize Rebi', İmam Şafii'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülvahhab b. Abdülmecid el-Sakafi, Eyyub'den, Ebu Kılabe'nin şöyle dediğinin haberini verdi: Malik b. Huvayris, mescidimizde namaz kıldı ve şöyle dedi: "Allah'a yemin olsun ki, ben namaz kılmak kastıyla namaz kılmıyorum. Ben size, Resulullah (s.a.v)'in nasıl namaz kıldığını göstermek istiyorum." Birinci rekâttan nasıl kalktığını ve kalkmak istediğinde ne

[267] Taberi, Namaz 1/88-89; Müslim, Mescitler ve namaz yerleri 1/408-409 no: 116/580

yaptığını, göstererek anlattı. "Nasıl?" dedim. "Benim bu namaz kılışım gibi." dedi.[268]

[243] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülvahhab, Halid Hezzai'den, Ebu Kılabe ve başkalarının şöyle dediğini aktardı: "Malik, birinci rekâtın son secdesinden başını kaldırmak istediğinde, önce düz bir pozisyona gelir, sonra yerden destek alarak kıyama kalkardı."[269]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz de bunu alıyor ve kabul ediyoruz. Secdeden kalkan yahut namazda oturma pozisyonundan/ teşehhüdden kalkan kişinin elleriyle yerden destek alarak kalkmasını uygun görüyoruz. Bunu yapmakla da sünnete tabi olmuş olur. Öyle yapılması daha belirgin ve namaz kılan kişi için daha rahattır; düşmesine yahut düşme tehlikesine engel olur. Söz konusu kıyamın/ayağa kalkış biçiminin dışında gerçekleşecek tüm kıyamları kerih görürüm. Ama başka türlü kalkarsa, bundan dolayı iade yahut sehiv secdesi gerekmez. Çünkü bu uygulamaların tamamı namazdan sayılır.[270]

Bunu her namaz için emrediyor ve hilafına davranılmasını nehyediyoruz. Ama bunları terk eden için iade yahut sehiv secdesi gerektiğini de söylemiyoruz. Bunların durumu namazda huşu ve vakar içinde olmaya benzer. Zikri geçen tüm bu söylediklerimizin terki halinde iade yahut sehiv secdesi gerekmez.

TEŞEHHÜD

TEŞEHHÜD VE NEBİ (S.A.V)'E SALÂT/SALÂVAT

[244] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Yahya b. Hassan, Leys b. Sa'd'dan; o, Ebu Zübeyir el-Mekki'den; o

268 Taberi, Namaz 1/88-89; Müslim, Mescitler ve namaz yerleri 1/408-409 no: 116/580

269 Buhari, Ezan 1/265-266; *Marife*, 2/22

270 Buhari, Ezan 1/265-266; *Marife*, 2/22

da Said b. Cübeyir ve Tavus'tan, İbn Abbas'ın şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v) bize Kur'an'ı öğrettiği gibi teşehhüdü öğretiyordu. Şöyle buyuruyordu:

التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلهِ سَلَامٌ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ سَلَامٌ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ

"Tazimler, salât ve güzel şeyler Allah'adır. Ey Peygamber! Selam, Allah'ın rahmeti ve bereketleri sana olsun. Selam, bize ve Allah'ın salih kullarına olsun. Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık ederim. Ve yine Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna da tanıklık ederim."[271]

Rebi' şöyle dedi: Yahya b. Hassan bunu bize nakletti.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz bununla hükmediyoruz. Teşehhütle ilgili olarak muhtelif birçok hadis rivayet edildi. Ama bu hadis bana en uygun gelendir, çünkü bu hadis en kâmil olandır.

Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Allah (c.c), Resulullah (s.a.v)'e salâvat getirmeyi farz kılarak şöyle buyurdu:

إِنَّ اللهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا

"Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salâvat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salâvat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin." (Ahzab, 56)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'e salâvat getirmenin namazda farz olmasından daha uygun başka bir yer olmaz. Namazda Resulullah (s.a.v)'e salâvat getirmenin farz olduğu hususunun delil oluşunu, Resulullah (s.a.v)'den zikrettiğim delillere dayandırmak suretiyle getirdik. En doğrusunu Allah bilir.

---

271 Müslim, Namaz 1/302-303; Tirmizi, 2/83

[245] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bana Safvan b. Süleym, Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini nakletti: "Ey Allah'ın Resulü! Sana nasıl salât/salâvat getirelim?" Yani namazda.... "Şöyle deyin!" buyurdu:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْت عَلَى إبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْت عَلَى إبْرَاهِيمَ ثُمَّ تُسَلِّمُونَ عَلَيَّ

'Allah'ım, Muhammed'e ve Muhammed'in âline; İbrahim'e ve İbrahim'in âline rahmet ettiğin gibi rahmet et. Muhammed'i ve Muhammed'in âlini; İbrahim'i ve İbrahim'in âlini iki dünyada kutlu kıldığın gibi kutlu kıl.' Sonra bana selam getirirsiniz."[272]

[246] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bana Sa'd b. İshak b. Ka'b b. Ucre (Ensar, Medineli, sahabenin meşhurlarından), Abdurrahman b. Ebi Leyla'dan; o da Ka'b b. Ucre yoluyla Nebi (s.a.v)'in namazda şöyle dediğini nakletti:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْت عَلَى إبْرَاهِيمَ وَآلِ إبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْت عَلَى إبْرَاهِيمَ وَآلِ إبْرَاهِيمَ إنَّك حَمِيدٌ مَجِيدٌ

"Allah'ım, Muhammed'e ve Muhammed'in âline; İbrahim'e ve İbrahim'in âline rahmet ettiğin gibi rahmet et. Muhammed'i ve Muhammed'in âlini; İbrahim'i ve İbrahim'in âlini iki dünyada kutlu kıldığın gibi kutlu kıl. Sen, övgüye layık ve üstün şeref sahibisin."[273]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in namazda teşehhüdü onlara öğrettiği rivayet edildiğine gibi; kendisine

---

272 *Marife*, Namaz 2/41; *Muvatta*, s. 120 no: 66

273 Müslim, Namaz 1/305 no: 66/406

namazda nasıl salât/salâvat getireceklerini öğrettiği de rivayet edilmiştir. -En doğrusunu Allah bilir- şöyle dememiz caiz olmaz: Teşehhüt vacip, ama Nebi (s.a.v)'e salât/salâvat getirmek vacip değildir. Resulullah (s.a.v) ile alakalı salâvat emri ve farz olduğu haberi, Kur'an'la gelmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Her Müslüman, farzları yerine getirmekle yükümlüdür. Her Müslümanın, teşehhüdü ve Nebi (s.a.v)'e salât/salâvat getirmeyi öğrenmesi gerekir. Kişi, teşehhüdü bilmesine rağmen namaz kılar, namazında Nebi (s.a.v)'e salât/salâvat getirir ama teşehhüt okumazsa, iade etmesi gerekir. Namazında teşehhüdü okur, ama Nebi (s.a.v)'e salât/salâvat getirmez yahut aksini yaparsa, iade etmesi gerekir. Mutlaka ikisini, aynı namazda bir arada okuması gerekir. Eğer iyice bilmiyorsa, bildiği kadarıyla okur. Teşehhüt ve salâtı/salâvatı namazında, onların adıyla/olduğu gibi okumadan namazı geçerli olmaz. Onları iyi bilmesine rağmen onlardan gafil kalması yahut bilerek onları terk etmesi arasında fark olmadan ikisini bır arada okuyacak şekilde iade etmesi gerekir.

Sabah namazı hariç, her namazda teşehhüt ve Nebi (s.a.v)'e salât/salâvat getirmek iki defa olur: Birinci oturuşta ve ikinci oturuşta. Teşehhüdü ve Nebi (s.a.v)'e salâtı/salâvatı birinci teşehhütte sehven terk eden kişi, iade etmez. Ama terkinden dolayı sehiv secdesi yapar. Son teşehhüdü sehven yahut kasten terk eden kişinin, namazını iade etmesi gerekir. Ancak terk edilen teşehhüt yakınsa, teşehhüde dönülerek teşehhüt okunur. Bu hüküm bir olup sehven yahut kasten terk eden kişinin namazı geçerli olmaz. Namazın sonunda getirilen teşehhüt ve Nebi (s.a.v)'e getirilen salât/salâvat, onun öncesinde getirilmesi gereken teşehhüdün yerini doldurur. Ve bu durumda kişiye, iade gerekmez. Son teşehhüdün yerini daha önce okunan teşehhüt doldurmaz.

Kişi, akşam namazından bir rekât kaçırdıktan sonra imama ikinci rekâtta teşehhütte/oturuşta ulaşırsa, onunla beraber teşehhüt getirir. Sonra üçüncü rekâtta da onunla beraber teşehhüt getirir. Sonra kendisi üçüncü rekâtı kılarken de teşehhüt getirir. Bu durumda akşam namazında üç defa teşehhüt getirmiş olur. Ancak namazın sonunda teşehhüdü ve Nebi (s.a.v)'e

salât/salâvat getirmeyi terk ederse, bu durumda daha önce iki defa getirmiş olduğu teşehhüt kâfi gelmez.

İki teşehhüd arasında fark olması, Nebi (s.a.v)'in ikinci rekâtta kalktığında, geri onun için oturmayıp sehiv secdesi yapmış olmasındandır. Bu hususla alakalı ihtilafa düşen kimse bilmiyorum. Kendisiyle namazdan çıkılan son teşehhüt ile ilk teşehhüt arasında fark vardır. Hiç kimse son teşehhütten sonra ayağa kalkmaz, oturmaktan başka yol yoktur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Teşehhütte şundan başka bir şey söylemez:

التحيات لله أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا رسول الله
السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته السلام علينا وعلى عباد
الله الصالحين

"Tazimler, Allah'adır. Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık ederim. Ve yine Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna da tanıklık ederim. Ey Peygamber! Selam, Allah'ın rahmeti ve bereketleri sana olsun. Selam, bize ve Allah'ın salih kullarına olsun."

Bundan sonra da Resulullah (s.a.v)'e salât/salâvat getiren kişinin amelini mekruh saymama rağmen iade gerektiğini söylemem. Çünkü teşehhüt ismini, Nebi (s.a.v)'e salâtı/salâvatı, Resulullah (s.a.v)'e ve Allah'ın kullarına selamı getirmiş oldu. Birinci ve ikinci oturuşlarda okunan teşehhüdün lafzı aynı olup arasında fark yoktur.

Bir rekâtı kaçırdıktan sonra imama iltihak eden kişi, hiçbir suretle imamla beraber teşehhüdü terk etmez. İmama teşehhüt anında yetişen kişi, yetiştirebildiği kadar teşehhüdü okur ve imamın kalkmasıyla o da imamla beraber kalkar. İmamla beraber kıldığı namazda, eğer imamla beraber teşehhütlerden gafil kalırsa, namazın son oturuşunda teşehhüdü okuması halinde namazı geçerli olur, iade etmesi gerekmez. Yahut imamla beraber namaz kıldığı yerde teşehhüdü münferiden terk eden kişinin, namazın sonunda teşehhüdü getirmesi halinde namazı geçerli olur. "Teşehhüdü

getirmesi" demekle, teşehhüdü ve Nebi (s.a.v)'e salât/salâvat getirmeyi beraber kastediyoruz. Bunlardan yalnız birinin getirilmesi kâfi gelmez. Bazı yerlerde sadece teşehhüdü zikrettiğim için bunu söyleme ihtiyacı duydum.

Namazda imamı idrak edip imamın selam verme zamanına kadar teşehhüdü sehven okumayan kişi, imamın selam vermesine rağmen kendisi teşehhüdü okuduktan sonra selam verir. Ama kendisi de imamla beraber sehven selam verirse, namazdan çıktıktan sonra namazını iade eder. Ama namazdan henüz çıkmışsa, hemen ayrılmadan tekbir alarak namaza tekrar girdikten sonra oturur, teşehhüdü okur ve sehiv secdesi yaptıktan sonra da selam vererek namazdan ayrılır.

İKİNCİ REKÂTTA OTURMADAN KALKMAK

[247] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik, İbn Şihab'dan; o, el-A'rec'den; o da Abdullah b. Buheyne'den (Abdullah b. Malik Ezdi) şöyle nakletmiştir:

"Resulullah (s.a.v) bize imamken, iki rekât kıldıktan sonra oturmadan ayağa kalktı ve insanlar da beraberinde kalktılar. Namazını bitirince selam vermesini beklerken, tekbir getirdi ve selam vermeden önce iki defa secde ettikten sonra selam verdi."[274]

[248] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi. Yahya b. Said, el-A'rec'den; o da Abdullah b. Buheyne'den şöyle nakletmiştir:

"Resulullah (s.a.v) öğle namazını kıldırırken iki rekât kıldıktan sonra oturmadan ayağa kalktı. Namazını bitirmeden önce iki defa secde ettikten sonra selam verdi ve namazı bitirdi."[275]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi:

274 Taberi, Namaz 1/96 no: 65; Buhari, Sehıv 1/378; Müslim, 1/399 no: 85/570.
275 Taberi, Namaz 1/96-97 no: 66; Buhari, Sehiv 1/378; Müslim, 1/399 no: 87/570.

Biz, bununla amel eder ve deriz ki: Namaz kılan şahsın birinci teşehhüdü terk etmesi halinde iade etmesi gerekmez. İkinci rekâttan kalkan kişi, oturma pozisyonundan ayrılmadan hatırlarsa, oturmaya devam eder ve sehiv için secde etmesi gerekmez. Ama oturmuşken ayrıldıktan sonra hatırlayıp geri otururşa veya oturuş ile kıyam arasında bir yerdeyken dönüş yaparsa, sehiv secdesi yapması gerekir. Son oturuştan sonra kalkarsa, geri dönüp oturur ve teşehhüdü okuduktan sonra da sehiv secdesi yapar. Aynı şekilde eğer namaz kılan kişi, namazdan kısa bir süre ayrılırsa, -söz konusu ayrılma süresi, namazda sehiv neticesinde yapılan sehiv miktarı kadar olup namazı tamamladıktan sonra sehiv secdesi yapanın ayrılığı kadar- geri döner ve teşehhüdü okuduktan sonra sehiv secdesi yapar. Ama namazdan daha uzun bir süre ayrılık hâsıl olmuşsa, namazını yeniden kılması gerekir.

İkinci rekâtta oturmasına rağmen teşehhüt/tahiyyat okumayan kişinin, sehiv secdesi yapması gerekir. Son oturuş için oturmasına rağmen teşehhüdü okumadan selam verip namazdan, uzun sayılacak bir süre ayrılan kişinin iade etmesi gerekir. Çünkü oturuş, ancak teşehhütle/tahiyyatla olur. Bundan dolayı tahiyyat okunmayan oturuşlar oturuş sayılmaz. Aynen kıyam miktarı ayakta kalmasına rağmen kıraat yapılmadığı için söz konusu kıyamın yeterli sayılmadığı gibi...

Eğer namaz kılan kişi, son teşehhüdü; kıyamda, rükûda veya oturma pozisyonunun dışında bir halde yapacak olursa, teşehhüdü geçerli olmaz. Aynen kişinin kıyama kudreti olmasına rağmen oturarak kıraat yapması gibi...

Teşehhüt için olmaz dediğim şeyler, aynı şekilde Nebi (s.a.v)'e salât/ salâvat için de geçerlidir. Nasıl teşehhüt, Nebi (s.a.v)'e salât getirmeden yalnız başına geçerli değilse, aynı şekilde Nebi (s.a.v)'e tahiyyat okunmadan salât getirmek de yeterli değildir. Mutlaka teşehhüt/tahiyyat okumak ile salât/salâvatın beraber olması gerekir.

İLK İKİ REKÂT VE SON OTURUŞUN SÜRELERİ İLE NAMAZDA SELAM

[249] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin *(Allah rahmet etsin)* şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim şöyle haber verdi. Bize İsmail b. Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas, Amir b. Sa'd'dan; o da babası yoluyla Nebi (s.a.v)'den şöyle nakletmiştir: "Namazı bitirdikten sonra önce sağına, sonra da soluna selam verirdi."[276]

[250] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin *(Allah rahmet etsin)* şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf şöyle haber verdi. O, babasından; o, Ebu Ubeyde b. Abdullah b. Mesud'dan, o da kendi babasından şöyle nakletti:

"Resulullah (s.a.v) ilk iki rekâtın oturuşunda sanki sıcak taşlar üzerindeymişçesine otururdu." Dedim ki: "Kalkıncaya kadar mı?" "Evet, kalkıncaya kadar." dedi.[277]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İşte bunda -en doğrusunu Allah bilir-; birinci oturuşta teşehhüt ve Nebi (s.a.v)'e salât getirdikten sonra oturuşu uzatmamak gerektiğine dair delil vardır. Ben de namaz kılanın buna uymasını istiyorum. Söylediğimden daha fazlasını yapanın amelini mekruh saymamla beraber namazını iade etmesi yahut sehiv secdesi yapması gerekmez.

Dedi ki: İlk iki rekâtın oturuşu hafif bir oturuş olarak belirtildiğine göre, bunda -en doğrusunu Allah bilir- son oturuş için, ilk oturuşun miktarı kadar da ikinci oturuşa ilave edilmesi hususunda delil vardır. Bundan dolayı, namaz kılan kişinin, son oturuşta teşehhüt ve Nebi (s.a.v)'e salât/ salâvat getirmenin üzerine/ilave olarak Allah (c.c)'ı zikretmesi, hamd etmesi ve dua etmede ziyadeye gitmesini müstehab sayarım. Söz konusu ziyadeyi yapan kişi imamsa, teşehhüt ve Nebi (s.a.v)'e salât miktarından

[276] Müslim, Mescidler ve Namaz Yerleri 1/409.

[277] Ebu Davud, Namaz 1/606; Tirmizi, Namaz 2/202-203.

az miktarda arttırmasını, arkasında namaz kılanlara ağırlık olmaması açısından uygun görürüm.

Dedi ki: Eğer kişi yalnız namaz kılıyorsa, söz konusu süreden daha uzun kalmasını uygun görürüm. Kendisini dalgınlık yahut dalgınlığa götürmesinden endişe edilmiyorsa, süreyi ne kadar uzatırsa uzatsın, bunda beis görmem. Son oturuşta teşehhüt ve Nebi (s.a.v)'e salât/salâvat miktarından daha fazla kalmazsa, bunu kendisine mekruh saymamla beraber iade yahut sehiv secdesi gerekmez.

Dedi ki: Her hâlükârda imam teşehhüt, tesbih ve kıraatte ziyade yapabilir. Yahut ziyadeyi arkasında bulunan cemaatin dilinin ağırlığı dolayısıyla üzerine yükümlülük olanların yükümlülüklerini yerine getirebilecekleri kadar bir süre uzatabilir veyahut söz konusu süreyi daha da aşabilir. Aynı şekilde kıraatte, rükua ve secdeye eğilmesinde/kalkmasında temkini, -ona yaşlı, hasta ve hareketi ağırlaşmış kişiler yetişsin diye- terk etmemesi gerekir. Bunu yapmayıp en hafif şekliyle asgarilerle yetinmesi halinde, söz konusu davranışını mekruh saymamla beraber iade ve sehiv secdesi gerekmez.

NAMAZDA SELAM

[251] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi. Bize İsmail b. Muhammed b. Sa'd b. Ebi Vakkas, Amir b. Sa'd'dan; o da babasının Nebi (s.a.v)'den şöyle naklettiğini haber vermiştir: Namazı bitirdikten sonra önce sağına, sonra da soluna selam verirdi.[278]

[252] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bana ilim ehlinden birden fazla kişi şöyle haber verdi. İsmail b. Amir b. Sa'd, babası tarikiyle Nebi (s.a.v)'den bunun benzerini nakletmiştir.[279]

---

278 Müslim, Mescidler ve Namaz Yerleri 1/409.

279 Müslim, Mescidler ve Namaz Yerleri 1/409

[253] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi. İshak b. Abdullah, Abdulvahhab b. Buht'tan; o, Vâsile b. Aska'dan; o da Nebi (s.a.v)'den şöyle nakletti: Önce sağına, sonra da soluna, yanağının beyazlığı görünecek şekilde selam verirdi.[280]

[254] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi. Bize Ebu Ali, Abbas b. Sehl'in, babasını şöyle derken duyduğunu nakletti: Nebi (s.a.v) namazı bitirdikten sonra önce sağına, sonra da soluna selam verirdi.[281]

[255] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Müslim ve Abdülmecid şöyle haber verdi. İbn Cüreyc, Amr b. Yahya'dan; o, Muhammed b. Yahya'dan; o, amcası Vasi b. Hibban'dan; o, İbn Ömer'den; o da Nebi (s.a.v)'den şöyle nakletmiştir: Sağına ve soluna selam verirdi.[282]

[256] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülaziz b. Muhammed şöyle haber verdi. Amr b. Yahya, İbn Hibban'dan; o da amcası Vasi'den şöyle dediğini nakletti: Bir defa Abdullah b. Ömer'den, bir defa da Abdullah b. Zeyd'den duyduğuma göre; Nebi (s.a.v) önce sağına, sonra da soluna selam verirdi.[283]

[257] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne şöyle haber verdi. Mis'ar b. Kidam, İbn el-Kıbtiyye'den Cabir b. Semure'nin şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v) ile beraberken bizden birimiz sağına ve soluna selam verdiğinde; eliyle de sağına ve soluna işaret ederek, السلام عليكم السلام عليكم / ***"es-es-Selamüaleyküm, es-Selamüaleyküm"*** derdi. Bunun üzerine Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu:

---

[280] Tirmizi, 66

[281] *ez-Zevaid*, 2/145

[282] *Marife*, Namaz 2/61 no: 935; Beyhaki, *Sünen el-Kübra*, Namaz 2/178

[283] *Marife*, Namaz 2/61 no: 935; Beyhaki, *Sünen el-Kübra*, Namaz 2/178

ما بالكم تومئون بأيديكم كأنها أذناب خيل شمس أو لا يكفي أو إنما يكفي أحدكم أن يضع يده على فخذه ثم يسلم عن يمينه وعن شماله السلام عليكم ورحمة الله السلام عليكم ورحمة الله

"Sanki güneşte kalmış atların kuyrukları gibi ellerinizle ima ediyorsunuz. Söylemeniz kâfi değil mi? Yahut sizden birinizin elini bacağına koyduktan sonra sağına ve soluna selam vermesi yeterli:

السلام عليكم ورحمة الله / *"Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun.*

السلام عليكم ورحمة الله / *Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun"*[284]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Zikredilen hadisleri tamamıyla alıyoruz. Namaz kılan kişinin, imam yahut imamın arkasındaki cemaat olması/memum yahut yalnız başına olması arasında fark olmaksızın iki defa selam vermesini emrediyoruz. Ayrıca imamın arkasında namaz kılan kişinin, eğer imam iki defa selam vermezse, kendisinin iki defa selam vermesini emrediyoruz. Ve her selam verdiğinde şöyle desin:

السَّلامُ عليكُمْ ورَحْمَةُ الله / *Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun.*"

İmam sağına selam verdiğinde sağa selam vermek için niyet etmesini, soluna selam verdiğinde soluna selam vermek için niyet etmesini emrediyoruz. Aynı uygulamayı, imamın arkasında namaz kılanın yapmasını da emrediyoruz. İmam hangi yöndeyse o yöne niyet eder. İmamla aynı hizadaysa, önce sağ taraf için niyet eder. Sonunda niyet etmesinde de beis yoktur.

İmam ve imamla beraber namaz kılanlar dâhil olmak üzere niyet etmeden selam verirlerse, السَّلامُ عليكُمْ / "Selam üzerinize olsun." Selamları hafaza (melek) ve insanlar üzerine ise ve bununla namazdan çıkmışlarsa, hiçbirinin selamı ve namazı iade etmeleri ve sehiv secdesi yapmaları gerekmez.

---

[284] Müslim, Namaz 1/322 no: 120/431

Namaz kılan kişinin bir selamla yetinmesi halinde, bundan dolayı iade etmesi gerekmez. Bir selamda en az şöyle demesi gerekir:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ / "Selam üzerinize olsun." Eğer bundan bir harf dahi eksiltecek olursa, selamı iade etmesi gerekir. Selamı iade etmeden kıyama kalkarsa, geri dönmesi ve sehiv secdesi yaptıktan sonra selam vermesi gerekir.

Selama şöyle başlarsa: السلام عليكم / "Üzerine olsun selam" Bunu mekruh sayarım. Ama bundan dolayı namazı iade etmesi gerekmez. Çünkü söz konusu sözlerde Allah'ı anmaktır. Ve Allah'ı anmak da namazı bozmaz.

NAMAZDA KONUŞMAK

[258] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne şöyle haber verdi. Asım b. Ebu Necud, Ebu Vail'den, Abdullah'ın şöyle dediğini nakletti: Habeş topraklarına gelmeden önce Resulullah (s.a.v)'e selam verirdik ve kendisi namazdayken selamımıza cevap verirdi. Habeş topraklarından döndükten sonra Resulullah (s.a.v)'in halini-hatırını sormak için yanına geldiğimde, kendisini namaz kılarken buldum. Namazını bitirmesini beklemeden kendisine selam verdim. Ama selamıma cevap vermedi. Kendisine çok yakın veya çok uzak sayılmayan bir yerde namazını tamamlamasını beklemek kastıyla oturdum. Namazını bitirince bana şöyle dedi:

إن الله يحدث من أمره ما يشاء وإن مما أحدث الله عز وجل أن لا تتكلموا في الصلاة

"Muhakkak ki, Allah istediği şekilde emir verir. Ve Allah'ın emirlerinden biri de namazdayken konuşmamanızdır."[285]

---

285 Ebu Davud, 1/567-568; Buhari, 1/370-371 no: 1199; Müslim, 1/382-383 no: 341/538

[259] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Enes b. Malik şöyle haber verdi: Eyub es-Sahtiyani, Muhammed b. Sirin'den; o da Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) iki rekât kıldıktan sonra namazdan ayrıldı. Ona Zülyedeyn şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Namazda kasır mı yaptın, yoksa unuttun mu?" Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: أصدق ذو اليدين / *"Zülyedeyn doğru mu söyledi?"* İnsanlar, "Evet doğru söyledi." dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) kalktı ve iki rekât daha kıldıktan sonra selam verdi. Sonra normal secdesi gibi veya daha uzun secde ettikten sonra secdeden kalktı. Sonra tekbir getirip normal secdesi gibi ya da daha uzun secde ettikten sonra secdeden kalktı.[286]

[260] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Enes b. Malik şöyle haber verdi: Davud b. Husayn, İbn Ebi Ahmed'in kölesi Ebu Süfyan şöyle dedi: Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini duydum: Resulullah (s.a.v) ikindi namazını bize kıldırırken iki rekât kıldıktan sonra selam verdi. Ona Zülyedeyn şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Namazda kasır mı yaptın, yoksa unuttun mu?" Resulullah (s.a.v) insanlara dönerek şöyle buyurdu: *"Zülyedeyn doğru mu söyledi?"* İnsanlar, "Evet doğru söyledi." dediler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) namazından eksik kalan rekâtları tamamladı. Ve selamdan sonra oturduğu yerde iki defa secde etti.[287]

[261] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülvahhab es-Sakafi şöyle haber verdi: Halid el-Hezzai, Ebu Kilabe'den; o, Ebu Muhalleb'den, İmran b. Husayn'in şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v) ikindi namazında üçüncü rekâtı kıldıktan sonra selam verdi ve odasına girdi. El-Hırbâk -elleri küçük bir adam- (Zülyedeyn) şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Namazda kasır mı yaptın?" Resulullah (s.a.v) odasından cübbesini çekerek ve kızmış bir halde döndü. Sorup cevap aldıktan sonra terk ettiği o rekâtı kıldı ve selamdan sonra oturduğu yerde iki defa secde etti ve sonra da selam verdi.[288]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi, namazını tamamladığını zannederek konuşur yahut namazda olduğunu unutarak

---

[286] Taberi, 1/93 no: 58; Müslim, 1/403 no: 97/573; Buhari, 1/379 no: 1228

[287] Taberi, Namaz 1/94 no: 59; Müslim, Mescidler 1/404

[288] Müslim, 1/404-405 bir önceki yerle aynıdır.

konuşursa, namazına kaldığı yerden devam eder ve sehiv secdesi yapar. Zülyedeyn hadisindeki konuşma, kendisini namazın dışında gördüğünden dolayı olmuştur. Namazın dışında konuşmak ise mubahtır. İbn Mesud'un hadisi, Zülyedeyn hadisine muhalefet etmemektedir. İbn Mesud'un hadisi sözcükleri itibariyle cümledir. Zülyedeyn hadisi şuna delalet etmiştir: Resulullah (s.a.v) namazda kasıtlı konuşan yahut namazını tamamladığını zanneden ve unutarak konuşanın arasında fark olduğunu ortaya koymuştur.

NAMAZDA KONUŞMA MESELESİYLE ALAKALI İHTİLAFLAR

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namazda konuşma meselesinde bazı insanlar bize muhalefet ettiler. Bu meselede aleyhimize bazı deliller toplandı. Yemin ve şahitlik meselesinde ve iki ayrı meselede de söz konusu deliller ileri sürülmüştür.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: (Zülyedeyn hadisiyle ilgili) Onu (muhalifi) şöyle derken duydum: Zülyedeyn hadisi, Resulullah (s.a.v)'den gelen sabit bir hadistir. Resulullah (s.a.v)'den, ondan bu hususta meşhur başka bir hadis rivayet edilmemiştir. Ve hadis, ***"el-Acma Cubâr"*** hadisinden daha sabittir.[289(*)] Ama Zülyedeyn hadisi mensuhtur.

"Onu nesheden şey nedir?" dedim.

Dedi ki: İbn Mesud hadisi (ve sonra başladığım hadisi zikretti). Söz konusu hadis için, *"Muhakkak ki, Allah (c.c) istediği şekilde emir verir. Ve Allah (c.c)'ın emirlerinden biri de namazdayken konuşmamanızdır."*

289(*)[Zekâtla ilgili bir hadistir ve sıhhat derecelerini karşılaştırmak için verilmiş bir misaldir. Hadisin manası şöyledir: *"Bağlanmış hayvanın verdiği zarar hederdir/ zararı ödenmez, kuyunun verdiği zarar hederdir, madenin de zararı hederdir. Yer altındaki maden/hazinenin ise bedeli 1/5'dir."* Bkz. Buharı, Zekât, 66. Sahibi tarafından bağlanmış olan hayvanın, bağını koparark verdiği zarar ödenmez. Kuyu için de kişi, kendi mülkunde veya izinli bir yerde kuyu açsa ve birileri buna düşse kuyu sahibi zararını ödemez, ama ihmali olması hali başka. Devletin izniyle işletilen maden ocağında meydana gelen zarar da ödenmez, ancak ihmal başka.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona şöyle dedim: Nesihte eğer iki hadiste ihtilaf edilirse, son hadis alınır değil mi?

"Evet" dedi.

Ona şöyle dedim: İbn Mesud hadisi ile alakalı olarak İbn Mesud'un Mekke'de Nebi (s.a.v)'in yanına geldiği hıfzında yok mu?

Dedi ki: Kâbe'nin avlusunda namaz kılarken buldum.

Ama İbn Mesud, Habeş topraklarına hicret etti. Sonra Mekke'ye döndü. Sonra da Medine'ye hicret etti ve Bedir'e katıldığını bilmiyor musun?

"Evet, biliyorum." dedi.

İmam Şafiî şöyle dedi: Ona şöyle dedim: Eğer İbn Mesud'un Mekke'de Nebi (s.a.v)'in yanına gelişi Nebi (s.a.v)'in Mekke'den hicretinden önce ise ve İmran b. Husayn, Nebi (s.a.v)'e mescidin arka tarafında genç yaştayken gitmişse bunu nasıl anlamamız lazım. Ayrıca, Nebi (s.a.v)'in sadece Mekke'den hicret ettikten sonra Mescidinde namaz kıldığını bilmiyor musun?

"Evet, biliyorum." dedi.

Dedim ki: İmran b. Husayn hadisi bununla geldiğine göre, o zaman İbn Mesud hadisi, Zülyedeyn hadisini neshedici değildir.

Ebu Hureyre şöyle diyor: Resulullah (s.a.v) bize namazı kıldırdı.

Dedi ki: Ebu Hureyre'nin sahabe olma zamanını bilmiyorum.

Dedim ki: Üzerinde şek olmayan İmran hadisinden kâfi gelecek kadarıyla başladık. Ebu Hureyre de Resulullah (s.a.v)'e hayırlı bir sahabe olmuştur. Ebu Hureyre şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'e Medine'de üç veya dört yıl sahabe oldum.

Rebi' şöyle dedi: "Ben şüpheye düştüm." Resulullah (s.a.v) Medine'de kaldığı yıllardan önce Mekke'de kalmış. Ayrıca İbn Mesud, Nebi (s.a.v) bu kaldığı yıllardan önce yanına gelmiş ve o zaman henüz Ebu Hureyre

sahabe olmamıştı. Bu durumda İbn Mesud'un hadisi, kendisinden sonra gelen bir hadisi neshedebilir mi?

"Hayır" dedi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona şöyle dedim: İbn Mesud'un hadisinin, Ebu Hureyre ve İmran b. Husayn hadislerine -dediğin gibi- muhalif olduğunu kabul edelim. Kendini namazda bilmene rağmen konuşman, namazı bitirdiğini yahut namazda olduğunu unutarak konuşman gibi değildir. İbn Mesud'un hadisi mensuh ise, namazda konuşmak mubahtı. Bunun nasih ve mensuh açısından değerlendirilmemesi gerekir. Sonuçta, zikrettiğimiz gibi, kişinin kendinin namazda olduğunu bilmesine rağmen bilerek/kasten konuşması caiz olmaz. Bu durumda namaz bozulur. Ama kişi, unutkanlık veya dalgınlık neticesinde konuşur, yani konuşmanın mubah olduğu bir durumda kendini görürse, bu da namazın bittiğini zannettiği yahut namazda olduğunu unuttuğu halde olabilir ve bu durumda da namazı bozulmaz.

Muhammed b. İdris şöyle dedi: O (muhalif) şöyle dedi: Siz, Zülyedeyn'in Bedir'de katledildiğini rivayet ediyorsunuz.

Dedim ki: Bunu istediğin gibi kabul et. İmran b. Husayn'ın hadisinde, Resulullah (s.a.v)'in namazı, Medine'de ve Mekke'de olan İbn Mesud'un hadisinden sonra değil mi?

"Evet" dedi.

Dedim ki: Bu da -eğer istediğin gibiyse- izah ettiğime delil teşkil etmekte ve Bedir, Nebi (s.a.v)'in Medine'ye gelişinden on altı ay sonradır.

Dedi ki: Kendisinden rivayet ettiğiniz Zülyedeyn ismindeki şahıs Bedir'de öldürülen şahıs mıdır?

Dedim ki: Hayır, İmran, onu el-Hırbâk ismiyle isimlendirir. Ve şöyle der: Söz konusu şahısın elleri kısa veya uzundur. Bedir'de katledilen kişi Züşşimaleyn. Eğer ikisi "Zülyedeyn" olsaydı, birbirinin aynısı olan tüm isimlerin ittifakı gibi söz konusu bu iki isim de birbirlerine benzerlerdi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunun (muhalifin) görüşüne tabi olan bazısı şöyle dedi: Bizim başka bir hüccetimiz var.

Dedik ki: Nedir?

Dedi ki: Muaviye b. Hakem, namazda konuştuğuna dair beyanda bulunmuş. Hâlbuki Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

إن الصلاة لا يصلح فيها شيء من كلام بني آدم

"Namazda âdemoğlunun kelamından bir şeyler konuşulması caiz olmaz"[290(*)]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ona şöyle dedim: Bu zikrettiğin senin aleyhindedir, lehinde değil. İbn Mesud'un rivayet ettiği gibi, benzerleri de rivayet edilmiştir. Bununla alakalı olarak görüşlerimiz zikrettiğim gibidir.

Dedi ki: Eğer bunun hilafında dersen.

Derim ki: Bu senin lehinde olan bir durum değildir, bu hususta sana açıklama yapacağım. Eğer Muaviye'nin durumu Zülyedeyn'in durumundan önceyse, mensuh demektir. Bu durumda namazın dışında konuşmak caiz olduğu gibi namazda da konuşmak caizdir. Ama onunla veya ondan sonraysa, namazda konuşmanın haram olduğunu, izah ettiklerinle alakalı bilgisi olmadan konuşmuştur. Nebi (s.a.v)'in, namazını iade etmesiyle alakalı olarak emrettiğini zikretmemiştir. Bu durumda anlaşılan mana ile Zülyedeyn'in hadisinde anlaşılan mana aynı veya daha fazladır. Çünkü hadisinde bilerek konuştuğu zikredilmiştir. Ancak namazda konuşmanın haram olduğunu bilmeden konuşmuştur.

Dedi ki: Bu durum hadisinde zikrettiğin gibidir.

Dedim ki: Aleyhimde zikrettiğin şey, eğer dediğimiz gibiyse lehimde olur.

Dedi ki: Sen ne diyorsun?

290(*) Müslim, Mesacid, Namazda konuşmanın haramlığı babı

Şöyle diyorum dedim: Bu, İbn Mesud'un hadisi gibidir. Zülyedeyn'in hadisine de muhalif değildir.

Muhammed b. İdris şöyle dedi: O şöyle dedi: Siz Zülyedeyn'in hadisini teferruata boğarak (asılda da, ayrıntıda da) muhalefet ettiniz.

Dedim ki: Ona asılda mı muhalefet ettik?

Dedi ki: Hayır, ona teferruatta muhalefet ettiniz.

Dedim ki: Sen ona, nassına/aslına muhalefet ettin. Ve senin yanında nassa muhalefet etmek, görüşü zayıflatmak suretiyle furu'da hataya düşmekten daha kötüdür.

Dedi ki: Hayır, aslında değil, fer'inde muhalefet ettim.

Dedim ki: Sen nassında muhalefet ettin, sana göre nasda muhalefet etmek teferruatta/furuda muhalefet etmekle bir midir?

Dedi ki: Evet, hiçbirinde mazur değil.

Ona şöyle dedim: Sen aslına ve fer'ine muhalefet ettin. Biz onun aslına da, fer'ine de bir harf dahi muhalefet etmedik. Bunun hilafına, bize düşen şey, sana da düşer. Sen, biz ona muhalefet etmediğimiz halde muhalefet ettiğimizi söyledin.

Dedi ki: Muhalefet edip etmediğini söylemek için sana soru sorabilir miyim?

"Sor" dedim.

Dedi ki: İki rekât kıldırdıktan sonra namazdan çıkan imama, beraberinde namaz kılanların bir kısmı şöyle dedi: "İki rekât kıldıktan sonra namazdan çıktın." İmam, başkalarına sorunca onlar da "doğrudur." dedi.

Dedim ki: İmamın namazını bitirmediğini bilen, imama ikinci rekâttan sonra namazdan çıktığını haber veren ve ona şahitlik yapanların namazları fasit olmuştur.

Dedi ki: Ona muhalefet etmiş oldun.

Dedim ki: Hayır. Bizim imamımızın namazdan ayrılma hali ile Resulullah (s.a.v)'in namazdan ayrılma hali aynı değildir.

Dedi ki: Namaz ve imamlık açısından ikisi arasındaki fark nerededir?

Muhammed b. İdris'e şöyle dedim: Allah (c.c), farzlarını Resulullah (s.a.v)'e ardı ardına indiriyordu. Daha önce farz kılmadığı bir farzı farz eder veya bazı farzları hafifletirdi.

Dedi ki: Doğrudur.

Dedim ki: Resulullah (s.a.v)'in namazını tamamlamadan namazdan ayrılmayacağı hakkında ne sen ne biz ne de herhangi bir Müslüman şüpheye düşer mi, yani şüpheye düşmez.

Dedi ki: Doğrudur.

Dedim ki: Zülyedeyn'in "Namazı kasır mı ettin, yoksa unuttun mu?" deyince namazı Allah'tan gelen bir emirle mi kasrettiği, yoksa Nebi (s.a.v)'in unuttuğu mu, durumu da açıkça meseleden anlaşılıyor.

Dedi ki: Doğrudur.

Dedim ki: Nebi (s.a.v), Zülyedeyn'in bunu söylemesi üzerine başkasına da sormuştur.

Dedi ki: Doğrudur.

Dedim ki: Başkasına sorulunca, onun sözlerini duymayanlara da sormuş olma ihtimali vardır. Bu durum da onun gibi sayılır. Ve kendisini duyan birilerine sormuş olma ihtimali vardır. Nebi (s.a.v)'in ona cevap verdiğini duymayanın durumu, Zülyedeyn'in durumu gibi sayılır. Çünkü (Zülyedeyen), Nebi (s.a.v)'e, bir delile sahip olmadığı için namazı kasır mı ettiğini, yoksa unuttuğunu mu bilmediği için soruyor. Onun bu manada cevap alması, Zülyedeyn gibidir. Cevap almasıyla farz terettüp etmiştir. Gördüğün gibi, Nebi (s.a.v)'e haber verilince, söylediklerini kabul etmiş ve hem kendisi hem de onlar konuşmadan namazlarını tamamlamışlardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Allah (c.c), Resulullah (s.a.v)'in emanetini teslim alınca, farzların indirilmesi bitmiş oldu. Bu sebeple onda/namazda eksilmeye ya da ziyadeye gidilemez, değil mi?

Dedi ki: Doğrudur.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Dedim ki: İşte bu, onunla bizim aramızda olan farktır. Kime bariz olan bu emir ulaşırsa -kendisine ulaşan hiçbir âlim, beyanının açıklığından dolayı- onu reddedemez.

(İmam Şafiî *Allah rahmet etsin* şöyle dedi:) Dedi ki: Sizin arkadaşlarınızdan bazıları şöyle dedi: "Namazla alakalı olarak konuşulması, kişinin namazını bozmaz."

(İmam Şafiî *Allah rahmet etsin* şöyle dedi:) Ona şöyle dedim: Hüccet bizim dememizle, bir başkasının demesiyle değildir.

(İmam Şafiî *Allah rahmet etsin* şöyle dedi:) Dedi ki: Senin arkadaşlarından birden fazla kişiyle konuşmama rağmen hiçbiri bunu hüccet olarak sunmadı. Tersine amelin bizim belirttiğimiz hal üzere olduğunu söyledi.

(Muhammed b. İdris şöyle dedi:) Ona şöyle dedim: Sana daha önce söylediğim gibi, amel için mana/yorum olmaz. [Peygamber (s.a.v.)'in yaptığı bir amel ile ilgili başka mana aranmaz] Ve başkasının söylediğini bize karşı hüccet olarak kullanamazsın.

"Doğrudur" dedi.

Dedim ki: O zaman hüccet olmayan şeyleri bırak.

Muhammed b. İdris şöyle dedi: Ona dedim ki: Sabit olan Zülyedeyn'in hadisine muhalefet etmekle hata ettin. Benim, "namazda konuşmayı, cima ile ilgili görüşlerimi ve teganni yapmanın helal olduğunu söylediğimi" iddia edenler, kendilerine zulmetmişlerdir. Biz kesinlikle bu türden bir şeyi helal saymadık. Ayrıca sen, "namaz kılan kişi, zikir halinde olsa da namazını tamamlamadan önce selam verirse, namaz tamamlanmadığı için namazı bozulur" dedin. Çünkü senin iddiana göre mahallinde olmayan

selam, konuşma hükmündedir. Ama namazının bittiğini zannederek selam veren kişi, namazını tamamlar. Aleyhine bu hüccetten başka bir hüccet olmasa bile bu sana yeter. Siz hadise çokça muhalefet ettiniz. Ve beni hadise ters hareket etmekle (itham etme) ayıbınızdan dolayı Allah'a hamd olsun.

İMAMIN KONUŞMASI VE SELAMDAN SONRA OTURMASI

[262] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Sa'd, İbn Şihab'dan şöyle haber verdi: Bana Hint binti Haris b. Abdullah b. Ebi Rebia, Nebi (s.a.v)'in zevcesi Ummu Seleme'nin şöyle dediğini nakletti: "Resulullah (s.a.v) namazını bitirip selam verince kadınlar kalkardı. Ama Resulullah (s.a.v) bulunduğu yerde kısa bir süre oturmaya devam ederdi."

İbn Şihab şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in bu oturuşunun -en doğrusunu Allah bilir- sebebi, erkek cemaatin dağılıp kadınlara yetişmeden kadınların dağılmalarını sağlamak içindir.[291]

[263] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbn Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, Ebu Ma'bed'den, İbn Abbas'ın şöyle dediğini haber verdi: "Ben, Resulullah (s.a.v)'in namazının bittiğini, tekbirinden anlardım."[292] Amr b. Dinar şöyle dedi: Bunu daha sonra Ebu Ma'bed'den zikredince şöyle dedi: "Ben bunu söylemedim." Amr şöyle dedi: "Hayır, bunu bana söyledin." Dedi ki: O, İbn Abbas'ın en sadık kölelerindendi.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Öyle zannediyorum ki, sanki ona bunu söyledikten sonra onu unuttu.

[264] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bana Musa b. Ukbe, Ebu

---

291 Buhari, Ezan 1/272 no: 849.

292 Buhari, Ezan 1/270-271 no: 841; Müslim, Mescidler 1/410; *Müsned el-Hamidi*, 1/225.

Zübeyir'in Abdullah b. Zübeyir'i şöyle derken duyduğunu söyledi. "Resulullah (s.a.v) namazını bitirip selam verdikten sonra yüksek sesle şöyle derdi:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّيْنَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

"Allah'tan başka ilah yoktur. Tektir, O'nun ortağı yoktur. Mülk O'nundur, hamd O'nadır. Ve O, her şeye kadirdir. Bizim güç ve kudretimiz ancak Allah (c.c) iledir. O'ndan başkasına ibadet etmeyiz. Nimet, fazl ve güzel sena O'nundur. Allah'tan başka ilah yoktur. Kâfirler istemese de (onlara rağmen) dindeki ihlâsımız O'nadır."[293]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu uygulama, me'muma değil de imam için mubahtır.

Dedi ki: Herhangi bir imamın, zikri geçen duayla yahut başka bir şeyle alenen veya gizli şekilde dua etmesi güzeldir. Ben, imam ve cemaat için, Allah'ı zikretmelerinin gizli ve namazdan çıktıktan sonra olmasını tercih ederim. Ancak kendisinden öğrenilmesi gereken bir imamsa, bu istisnai durum olduğundan dolayı söz konusu zikri alenen yapar ki, cemaat ondan öğrensin. Allah (c.c) şöyle buyuruyor:

قُلِ ادْعُوا اللهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا

"De ki: "(Rabbinizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur." Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut." (İsra, 17/110)

---

[293] Müslim, Mescidler 1/416, no: 141/594.

Yani -en doğrusunu Allah bilir- duada, "Sesini çok yükseltme, fazla da gizleme, sesin senin duyacağın kadar olsun." Bana öyle geliyor ki, İbn Zübeyir'in Nebi (s.a.v)'in tehlilinden rivayet ettiği ve İbn Abbas'ın tekbirinden rivayet ettiği de bu kabildendir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Öyle sanıyorum ki, hafif bir sesle açıktan okumasının sebebi, insanların ondan öğrenmeleri içindir. Çünkü bu hususta -bu rivayette ve rivayetlerin genelinde- selamdan sonra tehlil ve tekbir zikredilmemiştir.

Namazdan sonra yaptığı zikirle alakalı olarak sadece izah ettiğim şekil mevcuttur. Ve namazdan sonra zikir yapmadan ayrıldığı zikredilir. Ummu Seleme, namazdan sonra oturmasını anlattı. Ve burada açıktan/cehren zikrettiği söylenmemiştir. Öyle sanıyorum ki oturması, aslında zikrini gizli yapmak içindir.

Birisi şöyle diyebilir: Ne olabilir?

Derim ki: Minberde namaz kılması; kıyam, rükûu ve secde yapması gibidir. Sonra minberden yere inmiştir. Çoğu zaman namazını orada kılmamıştır. Söz konusu uygulamayı yapmasının sebebi, öyle sanıyorum ki, kendisinden uzak olanların da kıyamı, rükûu ve secdenin nasıl yapıldığını görmeleri içindir. Bu hususların tamamında kolaylık olduğunu öğretmiştir.

İmamın, kadınların ayrılabilecekleri bir süre kadar Allah'ı anması uygun olur. Aynen Ummu Seleme'nin dediği gibi yapar ve sonra kalkar. Ama bundan daha çabuk/erken yahut bahsi geçen süreden daha fazla oturmasında da beis yoktur.

Eğer imam selam vermişse, imam ayağa kalkıp ayrılmadan da cemaatin ayrılmasında bir beis yoktur. Ama benim yanımda, imam gittikten sonra yahut onunla beraber ayrılmak daha evladır. Kişinin, gerek imamla beraber gerekse münferiden kılmış olduğu farz namazlardan sonra zikir ve duayı, kabul olması umuduyla uzun tutmasını müstehab sayarım.

NAMAZDAN SONRA SAĞA VEYA SOLA DOĞRU DAĞILMAK

[265] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Abdülmelik b. Umeyir'den; o da Ebu Evber Harisi'den, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini duyduğunu söyledi: "Resulullah (s.a.v) namazdan sonra sağ taraftan gittiği gibi soldan da giderdi."[294]

[266] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Süleyman b. Mihran'dan; o, Umare'den; o da Esved'den, Abdullah'ın (İbn Mesud) şöyle dediğini nakletti: "Sizden biriniz, namazdan ayrıldıktan sonra sadece sağ tarafından gitmesi gerektiğine inanmak suretiyle namazından şeytana bir pay ayırmasın. Ben, Resulullah (s.a.v)'in namazdan sonra genelde sol taraftan ayrıldığını gördüm."[295]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namazını bitirdikten sonra kalkıp gitmek isteyen, -imam olup olmaması farketmez- istediği şekilde gidebilir. Sağa veya sola dönmesi veya yüzünü veya sırtını kıbleye dönmesi arasında fark olmadan istediği şekilde gidebilir. Bu meselede belli bir yön olduğunu bilmiyorum. Rivayet edildiği üzere; Nebi (s.a.v), herhangi bir cihette haceti yoksa sağdan gittiği gibi, soldan da gitmiştir. Kişinin, istediği taraftan gitmesinde bir beis olmamasına rağmen sağdan gitmesini müstehab sayarım. Çünkü Nebi (s.a.v), işlerini sağıyla (sağdan) yapmayı severdi. Ama kişinin, bu hususta mecburiyet hissederek kendini sıkıntıya sokmaması gerekir. Ki kendi kendini mecbur eder, -haceti olmamasına rağmen- bir ciheti tercih etme zorunluluğu varmış gibi davranır.

---

[294] Beyhaki, *Sünen el-Kübra*, Namaz 2/295; *Müsned el-Hamidi*, 2/438

[295] Buhari, Ezan 1/274 no: 852; Müslim, Sefer namazı 1/492 no: 59/707; *Müsned el-Hamidi*, 1/69-70 no: 127.

SEHİV SECDESİ[296(*)]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Heyetlerin terkinde sehiv secdesi gerekmez. Sünnette geçtiği gibi oturuşundan kalkan kişinin, bilerek yere dayanarak destek alarak kalkması uygundur, bunu terk etmeyi kerih görürüm. Fakat terk edenin namazı iadesi de gerekmez, sehiv secdesi de gerekmez. Çünkü bunların hepsi namazın heyetleridir. Böylece namazdaki heyetlerin yapılmasını emrederim ve onların hilafına amelleri de nehyederim. Fakat sehiv secdesi bunun için lazım değildir. Ayrıca namazın iadesi de heyetlerin terkinden dolayı gerekmez. Bunun için; secde sonrası oturuş, namazda huşu, namazın kabulü için titizlik gösterme, namazda vakarlı olma gibi hallerinin terkinde namazın iadesini de, sehiv secdesini de emretmem.

Birinci teşehhüdde oturma ve Nebi'ye salâvat getirme konusunda şöyle olur: Kim birinci oturuşu ve Nebi'ye salâvatı sehven getirmeyi terk ederse, namazının iadesi gerekmez, fakat ona sehiv secdesi gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki; iki teşehhüd arasında fark görüyorum. Çünkü Nebi (s.a.v.) ilk oturuşta oturmayarak kalktı, fakat sehiv secdesi yaptı. Bu hususta ihtilaf edeni bilmiyorum. Son oturuş öyle değil, onunla birinci oturuşun tersine, namazdan çıkılır. O oturuş mecburidir. Sehiv secdesiyle telafi edilemez.

İmama sonradan yetişen kişi, unutarak son teşehhüdde selam verirse ve namazdan çıkarsa, aradan uzun zaman geçmişse namazını iade eder.

296(*) [İmam Şafiî'nin Sehiv Secdesi, Şükür Secdesi, Tilavet Secdesi, Vitir Namazı ve bazı nafilelerle alakalı görüşleri değişik yerlerde anlatıldığı için ayrıca müstakil "Kitap ve Bab" olarak zikredilmemiştir. Bazı nüshalarda adı geçen konular, *el-Umm*'dan derlenerek müstakil bölümler olarak neşredilmiştir. Bizim esas aldığımız nüshada, müstakil bölüm olarak alınmadığı için biz de buna uyduk, ancak okuyucuya kolaylık olsun diye hem diğer nüshalardan hem de Şafiî fıkıh kitaplarından yararlanarak bir özet vermeye çalıştık.]

Eğer selam verir ve hemen bunu fark ederse tekbir alır, oturur, teşehhüdü okur, sehiv secdesi yapar ve selam verir.

Rebi' b. Süleyman bize haber vererek dedi ki; Şafiî dedi ki: Bize Malik, İbn Şihab'dan; o, el-A'rec'den; o da Abdullah b. Buheyne'den şöyle dedi: Resulullah (s.a.v), öğle namazının ikinci rekâtında oturmadan kalktı, namazını bitirince iki secde ettikten sonra selam verdi. (Buhari)

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Bu hususta şöyle deriz: Namaz kılan, birinci teşehhüdü terk ederse, namazını iade etmesi gerekmez. İkinci rekâtta ayağa kalkmaya niyetlenir ve hatırlayarak geri otururşa oturuşunu tamamlar ve sehiv secdesi de etmez. Kalktıktan sonra hatırlarsa döner, oturur, teşehhüdü okur, sonra da sehiv secdesi yapar.

Namaz kılan, son oturuşta oturmadan beşinci rekâta kalkarsa, dönüp oturur, teşehhüdünü yapar, sonra da iki sehiv secdesini yapar.

Bunun gibi eğer kalkmaktan vazgeçerse ve oturmaya yakınsa, namazdan bazı şeyleri unutmuşsa, o zaman döner, unuttuklarını tamamlar, secde eder, teşehhüdde bulunur ve sehiv secdesi yapar. Şayet oturmaya değil de ayakta kalmaya yakınsa teşehhüdü unutmuşsa o zaman sehiv secdesi yetmez.

Son oturuşta otursa, teşehhüdü/tahiyyatı okumasa, selam vererek ayrılsa ve uzaklaşsa, namazını iade eder. Çünkü oturuş, teşehhüd içindir; teşehhüd etmeden yapılan cülus, cülus sayılmaz.

Kıyamdan kasıt kıraat olduğu gibi oturuştan kasıt da teşehhüddür. Oturmadan yapılan teşehhüd de teşehhüd sayılmaz. Onun için ayaktayken veya rükûdayken teşehhüd etmek olmaz. Kıyam olmadan yapılan kıraatın sayılmadığı gibi... Sadece teşehhüd de yetmez, salâvat da getirmek gerekir, aksi halde namaz olmaz.

Rükûdan kalkarken ayakta kalmayı uzatır ve kunutu geciktirirse sehiv secdesi gerekir. Bir amelin, yapılması gereken yerde yapılmaması durumu sehiv secdesini gerektirir.

Kılınan namazın rekâtlarında şüphe edilirse sehiv secdesi gerekir. Nitekim Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz namazda, üç rekât mı, dört rekât mı kıldığını bilemezse, bu hususta şüpheye düşerse, şüpheyi atsın ve namazı yakînen bildiği adet üzerine tamamlasın. Sonra selam vermeden önce iki secde yapsın. Eğer beş rekât kılmışsa bu iki secde onun namazını altı rekât kılmış gibi yapar ve eğer dört rekâtı tamamlayıcı olarak kıldıysa, bu iki secde şeytanın burnunu yere sürtmek için olur."[297]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Selamdan önce iki secde, noksanlıkları tamamlar.

Ama Şafiî mezhebinde genel anlayış, selamdan önce iki secde edip sonra selam vermektir.

Bir kişi, namazda "acaba şüpheye düştüm mü, düşmedim mi?" diye tereddüt etse, şüphesi zail olur, namazı sahih olur ve sehiv secdesi gerekmez.

Namazın vazgeçilmez amelinden olanı terk etmek, secdeyi gerektirir. Mesela sabah namazında kunutu terk edene sehiv secdesi gerekir; fakat vitri terk edene sehiv secdesi gerekmez. Ancak Ramazanın son on beş gününde vitri terk ederse, sehiv secdesi gerekir.

Sehiv secdesi; tek başına namaz kılan, cemaatle kılan, kadın ve erkek olması arasında fark gözetilmeden herkese gereklidir.

Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik, İbn Şihab'dan; o, el-A'rec'den, Abdullah b. Buheyne (Abdullah b. Malik el-Ezdi) tarikiyle şöyle nakletmiştir: Resulullah (s.a.v) bize imamken iki rekât kıldıktan sonra oturmadan ayağa kalktı ve insanlar beraberinde kalktılar. Namazını bitirince selam vermesini beklerken, tekbir getirdi ve selam vermeden önce iki defa secde ettikten sonra selam verdi.[298]

---

[297] Müslim, 571

[298] Taberi, Namaz 1/96 no: 65; Buhari, Sehiv 1/378; Müslim, 1/399 no: 85/570

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Biz, bununla amel ederek dedik ki: Namaz kılan şahsın birinci teşehhüdü terk etmesi halinde, iade gerekmez. İkinci rekâttan kalkan kişi, oturma pozisyonundan ayrılmadan hatırlarsa, oturmaya devam eder ve sehiv için secde etmesi gerekmez. Ama oturmuşken ayrıldıktan sonra hatırlarsa, geri oturur ve oturuş ile kıyam arasında bir yerdeyken dönüş yaparsa, sehiv secdesi yapması gerekir. Son oturuştan sonra kalkarsa, geri dönüp oturur ve teşehhüdü okuduktan sonra da sehiv secdesi yapar.

Aynı şekilde eğer namaz kılan kişi, namazdan kısa bir ayrılırsa, -söz konusu ayrılma süresi, namazda sehiv neticesinde yapılan sehiv miktarı kadar olup namazı tamamladıktan sonra sehiv secdesi yapanın ayrılığı kadardır- geri döner ve teşehhüdü okuduktan sonra sehiv secdesi yapar. Ama namazdan daha uzun bir süre ayrılık hâsıl olmuşsa, yeniden namazını kılması gerekir.

Teşehhüt için olmaz dediğim her şey, aynı şekilde Nebi (s.a.v)'e salât/ salâvat için de geçerlidir. Nasıl teşehhüt, Nebi (s.a.v)'e salât getirmeden yalnız başına geçerli değilse, aynı şekilde de Nebi (s.a.v)'e tahiyyat okunmadan salât getirmek de yeterli değildir. Mutlaka teşehhüt/tahiyyat okumanın ve salât/salâvat getirmenin beraber olması gerekir.

Sehiv secdesinin sebeplerini maddeler halinde şöyle sıralamak mümkündür:

1- Namazın cüz'ü olan sünnetlerden birini terk etmek,

2- Kaç rek'at kıldığında şüpheye düşmek,

3-Kasden yapıldığında namazı bozan fiiller, unutularak yapıldıkları zaman yanılma secdesini icâb ettirirler. Fazla bir rek'at kılmak veya az bir kelâm söylemek veya az yiyip içmek veya i'tidal ile iki secde arasındaki oturma rüknü olan kısa rükünleri uzatmak gibi fiiller unutularak yapıldığında namazın sonunda yanılma secdesi yapmak lâzımdır. Eğer böyle fiillerin yapılıp yapılmadığında şüpheye düşülürse sonunda yanılma secdesi yapılmaz, çünkü aslolan, böyle fiillerin olmamasıdır.

4- Namazda yapılması istenen bir okumayı kasden veya unutarak başka bir yere nakletmek,

5- İmam veya yalnız kılan bir kimse, niyetten ve başlangıç tekbirinden başka bir rüknün terk edilmesinde şüpheye düşerse ve bunun bir mislini yapmadan evvel hatırlarsa, hemen o terk ettiğini yapar, aksi takdirde namazı bozulur.

- Eğer selâm verdikten sonra böyle bir şüphe gelirse kalkar bir rekat kılar ve sonunda yanılma secdesi yapar. Çünkü şüphesi imamdan ayrıldıktan sonra vâki olmuştur.

- Mesbuk olan bir kimsenin, imam yanılma secdesi yaparsa, onunla beraber yapması vâcibdir.

- Namaz kılan bir kimse, namazda bir unutma olduğunu zannederek yanılma secdesi yapar da sonra böyle bir yanılmanın olmadığı tebeyyün ederse, ziyâde olan ilk yanılma secdesi için tekrar yanılma secdesi yapar.

- Kısaltılmış bir namazın sonunda yanılma secdesi yapar da sonra bu namazı tamamlama lüzumu hâsıl olursa, namazı tamamladıktan sonra ikinci defa yanılma secdesi yapar.

- Yalnız bir kimseden bir unutma husule gelir de sonra bu hâliyle bir imama uyarsa imam onun hatasını yüklenmez, yani namazın sonunda yanılma secdesi yapar.

Fakat imam, yüklenmeye ehil bir kimse değilse, meselâ abdestsiz veya gizli necaseti muhtevi ise, ona uyan kimsenin unutma veya başka şeylerini yüklenemez.

- İmam, namazı bitirdikten sonra abdestsiz olduğunu veya kendisinde gizli bir necaset bulunduğunu hatırlarsa ve kendisine uyan kimsenin Fâtiha'yı bitirmeden rükûa gittiğini bilirse, ona uyan kimsenin namazını iâde etmesi için ona vaziyeti bildirmesi lâzımdır. Fakat bu, aradan uzun bir fasıla geçtiği zaman böyledir. Böyle bir fasıla geçmemişse kendisine haber verildikten sonra hiç ara vermeden kalkıp bir rekat kılar ve sonunda yanılma secdesi yapar.

- İmama uyan kimse imamın selam verdiğini zannederek selam verir, sonra da selam vermemiş olduğunu tebeyyün ederse, uyan kimsenin selamını tekrar iade etmesi lâzımdır. Sonra da yanılma secdesi yapmaz. Çünkü unutma, uyma zamanında vaki olmuştur.

- İmama uyan kimse imamın, başını secdeden kaldırdığını zannederek başını kaldırır ve ikinci secdede olduğunu zannederek ikinci secdeye gittikten sonra imamın daha birincide olduğu tebeyyün ederse, ona uyan kimsenin yapmış olduğu iki secde arasındaki oturuş ve ikinci secde sayılmaz, hemen imamının bulunduğu hâle uyar, onunla beraber oturur ve onunla ikinci secdeyi yapar. Ve yanılma secdesi yapmaz. Çünkü unutma, uyma zamanında hâsıl olmuştur.

- Namaz kılan bir kimse selâmı unutarak terk etse ve uzun bir müddet geçse dahi bulunduğu yerden başka yere geçmemişse, selâmı verir ve yanılma secdesi yapmaz.

TİLAVET SECDESİ

Namazın içinde veya dışında secde ayetlerinden biri okunduğu zaman, hem okuyanın hem de dinleyenin secde-i tilavet yapması, sünnet-i müekkededir. Secde ayetleri 14 tane olup şunlardır:

1- Hac suresi (18. ayet-i kerime)

2- Hac suresi (77. ayet-i kerime)

3- Araf suresi (206. ayet-i kerime)

4- Rad suresi (15. ayet-i kerime)

5- Nahl suresi. (49. ayet-i kerime)

6- İsra suresi (107. ayet-i kerime)

7- Meryem suresi (58. ayet-i kerime)

8- Furkan suresi (60. ayet-i kerime)

9- Neml suresi (25. ayet-i kerime)

10- Secde suresi. (15. ayet-i kerime)

11- Fussilet suresi. (37. ayet-i kerime)

12- Necm suresi. (62. ayet-i kerime)

13- İnşikak suresi. (21. ayet-i kerime)

14- Alak suresi. (19. ayet-i kerime)

Sad suresi 24. ayet-i kerimedeki secde, tilavet secdesi değil, şükür secdesidir. Dolayısıyla bu ayet-i kerime okunduğunda, secde-i şükür için niyet edilir.

İbn Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: "Nebi (s.a.v.), içinde secde ayeti bulunan bir sûre okuduğunda secdeye gider, biz de onunla beraber secdeye giderdik. Hatta bazılarımız alınlarını koyacak yer bulamazdı."[299]

---

[299] Buhari, 1025

Yine İbn Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bize Kur'an okurdu. Secde ayetine geldiğinde tekbir alır, secde ederdi. Biz de onunla birlikte secde ederdik."[300]

Kur'ân-ı Kerim'deki secde âyetlerinden birinin okunması halinde secde etmenin sünnetliği hususunda icma vardır.

TİLÂVET SECDESİNİN ŞARTLARI

Tilâvet secdesiyle ilgili şartları şöyle sıralayabiliriz:

1. Kur'ân-ı Kerim, meşru bir şekilde okunmuş olmalıdır. Cünüp kişinin okuması gibi haram veya namaz kılmakta olan kişinin rükû halinde okuması gibi mekruh bir okuyuş ise, okuyanın da, dinleyenlerin de secde etmeleri gerekmez.

2. Secde âyetinin tamamı okunmuş olmalıdır. Bir kısmının okunmasından dolayı secde etmek gerekmez.

3. Secde âyeti, Fatiha sûresini okumaktan aciz biri tarafından Fatiha yerine okunmuş olmamalıdır.

4. Taharet, kıbleye yönelme gibi namaz için şart olan hususlar, tilâvet secdesi için de şarttır. Bu şartlar genelde hem namaz kılanda hem de diğerlerinde aranır.

İmamın tilâvet secdesi meşru ise, kendisine uyarak namaz kılmakta olan kişinin de onunla birlikte secde etmesi vacip olur. Hükmünü bildiği halde kasıtlı olarak bu hususta imama uymayan kişinin namazı bozulur.

Cenaze namazını kılmakta olan kişi, secde âyetini okusa bile secde etmez.

5. Secde âyetinin okunmasıyla secde arasındaki fasıla uzun olmamalıdır. Âyetin okunmasından sonra araya uzun bir fasıla girerse, artık secde etmek gerekmez. Uzun fasıla, normal kılışla iki rekât namaz kılacak kadar bir zamandır.

---

[300] Ebu Davud, 1413

7. Secde âyetinin tamamını bir kişi okumuş olmalıdır. Meselâ âyetin bir kısmını bir kişi, başka bir kısmını da başka bir kişi okursa secde etmek gerekmez.

TİLÂVET SECDESİNİN YAPILIŞI

Tilâvet secdesini ifa edecek olan kişi namaz içinde veya namaz dışında olabilir. Namaz dışındaysa, tilâvet secdesi için kalbiyle niyet etmenin yanı sıra diliyle de niyet etmeli, sonra iftitah tekbirini alıp namaz secdesi gibi secde etmeli, sonra oturmalı, ardından da selâm vermelidir.

Namaz kılmakta olan bir kişi secde âyeti okursa, namazdayken secde eder; secdesi de iki şeyle gerçekleşir:

1. Niyet. Bu niyetin sadece kalp ile yapılması gerekir. Dil ile yapılması namazı bozar.

2. Namaz secdesi gibi secde edilmelidir. Namazdaki kişi, imama uyarak namaz kılmakta olan biriyse niyet etmesi gerekmez. İmamın niyet etmesi kendisi için de yeterli olur.

Namazda olmayan bir kişinin, niyet ederken niyetini iftitah tekbirine bitiştirmesi şarttır. İftitah tekbirini alırken elleri kaldırmak sünnettir. Secdeye varırken ve secdeden kalkarken tekbir almak, secdede dua etmek v e birinci selâmdan sonra ikinci selânı vermek sünnettir. Secdedeyken üç defa ***"Sübhâne rabbiye'l-a'lâ"*** denilebileceği gibi şu duanın okunması da müstehaptır.

سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ وَ شَقَّ سَمْعَهُ وَ بَصَرَهُ بِحَوْلِهِ وَ
كُوَّتِهِ فَتَبَارَكَ اللهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

"Gücü ve kuvvetiyle alnımı (beni) yaratan, ona suret veren, kulak verene, göz verene secde ettim. En güzel şekilde yaratan Allah mübarek ve yücedir."

ŞÜKÜR SECDESİ

Şükür secdesi sünnetle sabittir.

Şükür secdesinin sevgili Peygamberimiz (s.a.v) tarafından da yapılmış olduğu, şu rivayetten açıkça anlaşılmaktadır:

"Ümmetim için Rabbimden dilek ve şefaatte bulundum. Bana ümmetimin üçte birini bağışladı. Şükür için Rabbime secde ettim. Sonra başımı secdeden kaldırıp yine Rabbimden dilekte bulundum. Bunun üzerine bana ümmetimin diğer üçte birini bağışladı. Şükür için Rabbime secde ettim. Sonra başımı secdeden kaldırıp yine Rabbimden dilekte bulundum. Bunun üzerine bana son üçte birini bağışladı. Ben de Rabbime şükretmek için secdeye vardım."[301]

Bir nimetin ele geçmesi, arzulanan bir şeye kavuşulması veya bir musibetin kalkması anında şükür secdesi yapmak sünnet olduğu gibi, bedenî veya malî bir musibete mâruz kalmış bir kişi görüldüğünde benzer bir musibete mâruz kalmadığımız için yahut alenî olarak günah ve mâsiyet işleyen biri görüldüğünde benzer duruma düşmediğimiz için şükür secdesi yapmamız sünnet olur.

Alenen yapılması ise müstehaptır. Şükür secdesi, aynen tilavet secdesi gibidir. Ancak secdede *"Sübhâne rabbiye'l-a'lâ"* dedikten sonra;

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ حَمْدًا يُوَافِي نِعَامَهُ وَ يُكَافِي مَزِيْدَهُ / ***"Elhamdü lillahi hamden yuvâfî niamehu ve yükâfî mezidehu"*** ve

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ / ***"Elhamdü lilllahi ala külli hâl"*** denmesi evlâdır.

---

[301] Ebû Davud, Cihâd, 174.

VİTİR NAMAZI

Vitir namazının en azı bir, en çoğu ise on bir rekattır. Tek rekatla yetinmek caiz ise de evlâ değildir.

Vitrin vakti, akşam namazıyla birlikte akşam vaktinde cem'i takdim şeklinde kılınsa bile, yatsı namazından sonra başlayıp fecr-i sadığın doğuşuna kadar devam eder. Geceleyin uyanacağına güvenen kişinin, vitri gecenin ilkinden sonraya ertelemesi sünnettir. Aynı şekilde gece namazlarından sonraya erteleyip bu namazları vitirle sona erdirmek de sünnettir.

Vitir namazını Ramazan ayında cemaatle kılmak ve bu ayın ikinci yarısında vitrin son rekatında Kunut duası okumak da sünnettir.

Yine her gün sabah namazının farzının ikinci rekatında, rükûdan kalktıktan sonra Kunut duası okumak da sünnettir. Kunut, Allah'a övgü ve duayı kapsayan bütün sözlerdir. Ancak sünnet olanı, yüce Peygamberimizden nakledilen şu duadır:

اَللّٰهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ وَبَارِكْ لِي فِيمَا
اَعْطَيْتَ وَقِنِي شَرَّ مَا قَضَيْتَ فَاِنَّكَ تَقْضِي وَ لَا يُقْضَي عَلَيْكَ وَاِنَّهُ
لَايَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَلَايَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ فَلَكَ
الْحَمْدُ عَلَي مَا قَضَيْتَ اَسْتَغْفِرُكَ وَ اَتُوبُ اِلَيْكَ وَ صَلَّي اللّٰهُ عَلَي
سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَي آلِهِ وَصَحْبِهِ وَ سَلَّمَ

"Allah'ım, bahşettiğin hidayetinde beni daim kıl. Verdiğin afiyetle beni affeyle. Velayetine/emanına aldığında beni de emniyette kıl. Bana verdiğini benim için mübarek kıl. Hüküm biçtiğin/takdir ettiğin şeyin/şeylerin şerrinden beni koru. Sen hükmedersin, kimse Sana hükmedemez.

Senin dost/veli edindiğini kimse zelil edemez. Senin düşman edindiğini kimse aziz kılamaz. Sen yücesin, gerçek övülmeye layık sadece Sensin."

Tek başına namaz kılan kişi, bu duayı okurken tekil zamirleriyle okumalıdır. "İhdinâ ve âfinâ" şeklinde değil de, "ihdinî ve âfinî" şeklinde telaffuz ederek duayı kendi şahsı için yapmalıdır. Yalnız "tebârekte rabbenâ" cümlesindeki çoğul zamirini tekile çevirmemeli, yani "tebârekte rabbî" dememelidir. İmam ise duaların tamamını çoğul zamiri ile okumalı, meselâ "ihdinî ve âfinî" şeklinde değil de "ihdinâ ve âfinâ" şeklinde okumalıdır. İmamın kıldığı namaz kaza olsa bile Kunutu sesli okuması sünnettir. Tek başına vitir namazını kılan kişinin kıldığı bu namaz eda olsa bile Kunut duasını sessizce okuması sünnettir. İmama uyarak namaz kılmakta olan kişiye gelince o, ellerini açarak semaya doğru kaldırmalı ve imamın okuduğu dualara âmin demelidir.

Namaz kılan kişi Kunutun bir kısmını okumazsa, bunun için sehiv secdesi yapması gerekir.

Sabah namazında Hanefî mezhebindeki bir imama tâbi olarak namaz kılan Şafiî mezhebindeki bir kişinin, selâmdan sonra sehiv secdesi yapması sünnettir.

Vaktinde kılınmayan vitir namazını kaza etmek sünnettir.

Musibetlerde, felâket ve mihnetlerin başa gelmesi zamanlarında, bütün vakit namazlarında Kunut duası okunabilir.

NAFİLE NAMAZLAR

Nafile namaz iki kısımdır. Bir kısmının cemaatle kılınması sünnettir. Bir kısmını ise cemaatle kılmak sünnet değildir. Cemaatle kılınması sünnet olmayan kısım da ikiye ayrılır:

1. Farz namazlara tâbi olan nafileler
2. Farz namazlara tâbi olmayan nafileler.

FARZ NAMAZLARA TÂBİ OLAN NAFİLELER

Bu nafileler müekkede ve gayr-ı müekkede olarak ikiye ayrılır. Müekkede olanlar şunlardır:

Sabah namazından önce iki rekât, öğleden önce ve sonra ikişer rekât, akşam ve yatsıdan sonra ikişer rekât.

İbn Ömer şöyle demiştir:

"Hz. Peygamber'den on rekât namaz öğrendim: Kendileri öğleden önce ve sonra ikişer rekât, akşam namazından sonra iki rekât, yatsı namazından sonra iki rekât, sabah namazından önce de iki rekât kılarlardı. Bu vakitte Hz. Peygamber'in yanına kimse giremezdi."

Hz. Aişe şöyle demiştir:

"Hz. Peygamber, sabah namazından önce kılınan iki rekâta gösterdiği ihtimamı, başka hiçbir nafile namaza göstermezdi."

Hz. Aişe şöyle rivayet ediyor:

"Hz. Peygamber, öğleden önce dört rekât, sabahtan önce de iki rekât kılardı ve bunları terk etmezdi."

Yine Hz. Aişe şöyle demiştir: "Hz. Peygamber, benim odamda öğleden önce dört rekât kılar, ondan sonra çıkıp halka farzı kıldırır, sonra tekrar dönüp benim odamda iki rekât kılardı."

Hz. Peygamber bu iki rekâtten sonra iki rekât daha artırırdı. Nitekim kendileri şöyle buyurmuştur:

"Kim öğlenin farzından önce ve sonra dörder rekât namaz kılmaya devam ederse, Allah onu cehennem ateşine haram kılar."

Cuma namazı da öğle namazı gibidir. Çünkü Cuma namazı, öğle namazının karşılığıdır. Bu bakımdan Cuma namazından önce de dört rekât kılmak sünnettir; iki rekâtı müekkede, iki rekâtı da gayr-ı müekkededir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

"Herhangi biriniz Cuma namazını kıldığı zaman dört rekât daha kılsın."

Abdullah b. Mes'ud'un, Cuma'dan önce ve sonra dörder rekât namaz kıldığı rivayet edilmiştir.

Hz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber, ikindinin farzından önce dört rekât kılar ve arasını selâm ile ayırırdı."

Akşam namazından önce, hafif olarak iki rekât namaz kılmak da müstehabdır.

Enes b. Malik şöyle demiştir: "Biz Medine'de bulunuyorduk. Müezzin akşam namazı için ezan okuduğu zaman sahabeden birçok kimse aceleyle direklere doğru durup iki rekât namaz kılarlardı. Hatta bazen yabancı bir kimse mescide girerdi de bu iki rekâtı kılanların çokluğundan ötürü farz namazı kılınmış zannederdi."

Yatsıdan önce de iki rekât hafif namaz kılmak müstehabdır. Hz. Peygamber üç defa, *"Her iki ezan (ezan ile kamet) arasında bir namaz vardır."* dedikten sonra, üçüncüde *"kılmak isteyen kimse için"* sözünü ilave etti.

FARZ NAMAZLARA TÂBİ OLMAYAN NAFİLELER

1. TAHİYYETU'L-MESCİD NAMAZI

Mescide girildiğinde oturmadan önce kılınan iki rekât sünnettir. Bunun delili şu hadistir:

"Herhangi biriniz mescide girdiğinde iki rekât namaz kılmadan oturmasın."

Tahiyyetu'l-Mescid namazı, farz namaz veya herhangi bir nafile namaz kılmakla da eda edilmiş olur. Çünkü esas olan, mescide girildiğinde oturmadan önce namaz kılmaktır.

2. VİTİR NAMAZI

Vitir namazı müekked bir sünnettir. Bununla ilgili malumat daha önce geçmiştir.

3. TEHECCÜD NAMAZI

Uykudan kalkıp kılındığı için bu namaza teheccüd denilmektedir. Çünkü teheccüd, uykuyu terk etmek demektir. Teheccüd namazı, rekât sayısıyla sınırlandırılmamış bir sünnettir. Bu sünnet, uykudan uyandıktan sonra ve fecirden önce eda edilir. Bu sünnetin meşruiyetinin delili şu ayettir:

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا

"Gecenin bir kısmında da uyanarak sana mahsus fazla bir ibadet olmak üzere teheccüd namazı kıl ki, Rabbin seni Makam-ı Mahmud'a ulaştırsın." (İsra, 17/79)

Yani, "Uykudan kalk, namaz kıl, Kur'an oku. Bu namaz, yalnız sana mahsus bir fazlalıktır."

4. DUHA (KUŞLUK) NAMAZI

Kuşluk namazının en azı iki, en çoğu ise sekiz rekâttır. Ebu Hureyre şöyle demiştir: "Dostum (Hz. Peygamber) bana üç şey tavsiye etmiştir: Her aydan üç gün oruç tutmak, iki rekât kuşluk namazı kılmak ve vitir namazını kılıp uyumak... Kuşluk namazını, her iki rekâtta bir selâm vererek kılmak en efdalidir.

5. İSTİHARE NAMAZI

İstihare namazı, namaz kılmanın mekruh olmadığı her vakitte iki rekât olarak kılınır. Bir şey yapmak isteyen, fakat yapılıp yapılmamasında hayır olduğunu bilmeyen bir kimsenin istihare namazı kılması sünnettir. İstihare namazından sonra bu hususta varid olan dua ile dua edilmelidir. Bu duadan sonra Allah o işi yapması için kalbine ferahlık verirse yapmalı, yoksa yapmamalıdır.

İSMİ VE VAKTİ BELLİ OLMAYAN NAFİLE NAMAZLAR

Bu nafileler, -daha önce belirttiğimiz mekruh vakitler hariç- her vakitte istenildiği kadar kılınabilir; Hz. Peygamber, Ebu Zer'e şöyle demiştir:

"Namaz en güzel şeydir. İstersen fazla, istersen az kıl."

İster gece, ister gündüz kılınsın, mutlak nafilelerde her iki rekâtta bir selâm vermek en efdalidir. Bunun delili şu hadistir:

"Gece namazı ikişer ikişerdir."

CEMAATLE KILINMASI SÜNNET OLAN NAMAZLAR

Yukarıda zikrettiğimiz nafile namazların tümü, tek başına kılınması müstehab olan nafilelerdir. Cemaatle kılınması müstehab olan nafileler ise Bayram namazları, Teravih namazı, Küsuf ve Husuf namazı/ ay veya güneş tutulması namazı ve Yağmur duası namazıdır. [Farklı nüshalardan derlediğimiz kısım burada bitmiştir.]

CEMAAT

CEMAATLE NAMAZ KILMAK

Bize Rebi' b. Süleyman şöyle haber verdi: Bize İmam Şafiî Muhammed b. İdris Muttalibi şöyle dedi: Allah (c.c) namaza çağrının ismi olan ezanı zikrederek şöyle buyurdu:

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ

"Siz namaza çağırdığınız vakit onu alaya alıp eğlence yerine koyuyorlar. Bu, şüphesiz onların akılları ermeyen bir toplum olmalarındandır." (Maide, 6/58)

Ve şöyle buyurdu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

"Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır." (Cuma, 62/9)

Allah (c.c) -en doğrusunu Allah bilir- Cuma namazına katılmayı vacip/farz kılmıştır. Resulullah (s.a.v) de farz namazlar içinde ezanı sünnet kılmıştır. Ezan, farz namazlara hamledilmiştir.

Cuma namazına katılmanın ve alış-verişi terk etmenin, Cuma vaktinde değil de Cuma günü dışında bir gün ve vakitte olma ihtimali olsaydı o zaman da olabilirdi. Ama vaktinde ezan okunmasının sebebi, kendi vakti

içinde kılınması içindir. Ve Resulullah (s.a.v) seferde olsun, mukim olsun, korkunun hâkim olduğu vakitte ve korkunun hakim olmadığı vakitlerde olsun namazları cemetmiştir. Allah (c.c), Nebisine (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَىٰ لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

"(Ey Muhammed!) Cephede sen de onların (mü'minlerin) **arasında bulunup da onlara namaz kıldırdığın vakit, içlerinden bir kısmı seninle beraber namaza dursun. Silâhlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında** (bir rekât kıldıklarında) **arkanıza** (düşman karşısına) **geçsinler. Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar ve ihtiyatlı bulunsunlar, silâhlarını yanlarına alsınlar. İnkâr edenler arzu ederler ki, silâhlarınızdan ve eşyanızdan bir gafil olsanız da size ani bir baskın yapsalar. Yağmurdan zahmet çekerseniz, ya da hasta olursanız, silâhlarınızı bırakmanızda size bir beis yoktur. Bununla birlikte ihtiyatlı olun** (tedbirinizi alın). **Şüphesiz Allah, inkârcılara alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."** (Nisa, 4/102)

Ve sonraki ayet:

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"Namazı kıldınız mı, gerek ayakta, gerek otururken gerek yan yatarak hep Allah'ı anın. Güvene kavuştunuz mu namazı tam olarak

kılın. Çünkü namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır." (Nisa, 4/103)

Bu, duruma açıklık getiriyor. [Yani Cuma namazını kılmak ve alış verişi terk etmek, bugüne/Cuma gününe aittir ve mutlaka uyulması lazımdır.]

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) namaza gelecek şahsın vakar ve sükûnet içinde namaza gelmesini emretmiştir. Cemaatle namaz kılmaya katılmamayı, ancak özür sahibi olanlara ruhsat olarak vermiştir. Bunu inşaallah, mahallinde zikredeceğiz. Kitap ve sünnette izah ettiğim benzerliğinden dolayı farz olan namazların her birinin cemaatle kılınmasının terki helal değildir. Bu hususa riayet edilmesi halinde gerek mukim olanlar için gerek seferde olanlar için cemaatle namaz kılacakları bir ortam sağlanmış olur.

[267] Bize Malik şöyle haber verdi: Ebu Zinad, el-A'rec'den, Ebu Hureyre (r.a) tarikiyle Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

والذي نفسي بيده لقد هممت أن آمر بحطب فيحطب ثم آمر بالصلاة فيؤذن لها ثم آمر رجل فيؤم الناس ثم أخالف إلى رجال يتأخرون فأحرق عليهم بيوتهم فو الذي نفسي بيده لو يعلم أحدهم أنه يجد عظما سمينا أو مرماتين حسنتين لشهد العشاء

"Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, içimden şöyle yapmak isterim: Odun toplanmasını emretmeyi, sonra namazın kılınması için ezan okunmasını, daha sonra da birisinin müminlere namaz kıldırmasını emredeyim. Ardından namaza gelmeyen o erkeklerin evlerini, evlerindeyken ateşe vereyim. Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, namaza gelmeyenlerden birisi, üzerinde et bulunan bir kemik veya koyunun toynağının arasındaki azıcık bir et bulacağını bilse, yatsı namazına gelirdi."[302]

---

302 Taberi, Cemaatle namaz 1/129-130 no: 3; Buhari, Ezan 1/215-216 no: 644; Müslim, Mescidler1/451 no: 251/561

[268] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Abdurrahman b. Hermele, Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

بيننا وبين المنافقين شهود العشاء والصبح لا يستطيعونهما

"Bizimle münafıklar arasındaki fark, yatsı ve sabah namazlarını cemaatle kılmaktır. Onlar bu namazları cemaatle kılamazlar." Yahut bu sözlerin benzerleri nakledilmiştir.[303]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in, evlerini üzerlerine yakma arzusunda olduğunu beyan buyurduğu kişilerin, yatsı namazına gelmeme sebeplerinin nıfak olması ihtimali vardır. En doğrusunu Allah bilir.

Cemaatle namaz kılmaya kudreti olanın özürsüz cemaati terk etmesine ruhsat yoktur. Cemaate katılmaktan geri kalan kişi, iade etmesi gerekmeden namazını münferiden kılar. Söz konusu namazı imamdan önce yahut imamdan sonra kılması arasında fark yoktur. Ancak kılınan namaz eğer Cuma vaktinde öğle namazı olup imamdan önce kılınmışsa, iade edilmesi gerekir. Çünkü Cuma namazını cemaatle kılmak açık bir farzdır. En doğrusunu Allah bilir.

Kişinin, namazını evinde cemaatle veya küçük yahut büyük bir camide kılması, namazını beraber kıldığı cemaatin sayısının az veya çok olması arasında fark olmadan cemaate katılma sorumluluğu üzerinden düşer. Ama namazını büyük ve cemaati kalabalık olan bir camide kılması müstehaptır. Kişinin, cemaate katıldığı mescidin cemaati namazlarını kılmışsa ve onun dışında da başka kişiler gelmişse, onlarla birlikte -cemaatle- namazını kılması müstehaptır. Ama kimse gelmezse, namazını münferiden kılması da doğru olur. Eğer mescidin maaşlı imamı varsa ve bir veya birden fazla kişi cemaatle namazı kaçırmışsa, namazlarını münferiden kılarlar. Söz konusu camide namazlarını imamdan sonra (imamdan ayrı) cemaatle kılmalarını

303 Taberi, Cuma namazı 1/130 no: 5

uygun görmem. Ama cemaatle namazlarını kılarlarsa, cemaatle kıldıkları namazları geçerli olmasına rağmen kendilerine bunu kerih sayarım. Çünkü bu fiili bizden önce selef yapmamıştır, hatta bazıları bunu kınamıştır. [Bu hükümler İslamî bir idare olduğu zamanlar içindir.]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu fiili mekruh görmelerinin sebebi cemaatin bölünmesinden dolayıdır. Ve bu yolla kişi, namazını imamın arkasında kılmaktan geri kalır. Ayrıca kendisi ve onun gibi olanlar namaz vaktinde mescide gelmeyip namaz bittikten sonra gelerek namazlarını kılmak suretiyle ihtilafa ve cemaatin birliğine zarar vermiş olurlar. İşte bu yüzden bu fiilleri mekruhtur.

İmamı ve müezzini olan mescidlerde böyle yapılmasını mekruh sayarım. Ama yol üzerinde olan, kenar mahallede olup müezzini olmayan, belirli bir imamı olmadığı için oradan geçenlerin namazlarını kıldığı ve gölgelenmek kastıyla uğranan mescidlerde bunu mekruh saymam. Çünkü -yukarıda izah ettiğim gibi- burada tefrika söz konusu değildir. Ve bir imam terk edilerek başka bir kişi imam yapılmamaktadır, imam seçilerek ihtilafa vesile olunmamıştır.

Eğer imamı olan bir mescidde cemaat imamla beraber namazını kıldıktan sonra başkaları gelerek o namazı cemaatle kılarlarsa, namazları geçerli olmasına rağmen -izah ettiğim sebeplerden dolayı- bu fiilleri mekruh sayılır.

CEMAAT VE CEMAATLE BERABER NAMAZIN FAZİLETİ

[269] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Nafi', İbn Ömer'den Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

صلاة الجماعة تفضل صلاة الفذ بسبع وعشرين درجة

"Cemaatle kılınan namaz, kişinin yalnız kıldığı namazdan yirmi yedi derece daha faziletlidir."[304]

[270] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Ebu Zinad, el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

صلاة الجماعة أفضل من صلاة أحدكم وحده بخمسة وعشرين جُزْءاً

"Cemaatle kılınan namaz, sizden birinizin yalnız kıldığı namazdan yirmi beş derece/kat daha faziletlidir."[305]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Üç kişi ve yukarısı, içlerinden biri imam olursa, cemaat/kamil manada cemaat sayılır. İki kişi olsa da onlardan birinin diğerine imam olması halinde cemaat olacağını umarım. Kimsenin cemaati terk etmesini sevmem. Velev ki namazını; zevceleriyle, köleleriyle, cariyeleriyle yahut bazı çocuklarıyla birlikte evinde imam olarak kılsın da cemaati terk etmesin.

"Cemaate katılmaya kudreti olmasına rağmen namazını yalnız kılan kişinin namazı caiz olmaz." dememi engelleyen şey; Nebi (s.a.v)'in, cemaatle kılınan namazı yalnız kılınan namazdan daha faziletli saymasıdır. Nebi (s.a.v) şöyle dememiştir: "Yalnız kılınan namaz caiz değildir." Bunu biliyoruz; ancak Resulullah (s.a.v) ile beraber olan bazı kişiler cemaatle namazı kaçırmış ve onun bilgisi dâhilinde cemaat olmaya imkânları olmasına rağmen münferiden namazlarını kılmışlardır. Bir gün mescidde cemaatle namaz bittikten sonra bazıları bunu kaçırmış ve her biri namazını münferiden kılmıştır. Hâlbuki mescidde ikinci bir cemaat yapabilirlerdi. Ama cemaat yapmayıp her biri namazını münferiden kılmıştır. Çünkü aynı

304 Taberi, Cuma namazı 1/129; Buhari, Ezan 1/216 no: 645; Müslim, Mescidler 1/450-451

305 Beyhaki, *Marife*, 2/339-340; Taberi, Cuma namazı 1/129 no: 5; Müslim, Mesciler 1/449 no: 245/649; Buhari, Ezan 1/217

mescidde iki kere cemaat yapmayı kerih gördüler. Ama mescidden çıkarak başka bir yerde cemaat yapmalarında beis yoktur.

Cemaatle namaz kılmak, namaz kılanların birine uyarak namazlarını kılmalarıdır. Bir kişinin başka birine uyarak namazını kılması halinde o kişi, cemaatle namazını kılmış sayılır. İmamla kılınan namaz, cemaat sayısı ne kadar çok olursa -bana göre- o ölçüde daha müstehab ve -inşaallah- daha faziletlidir.

CEMAATİ TERK ETMEK İÇİN ÖZÜR

[271] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Nafi, İbn Ömer'den şöyle nakletti: (O) Soğuk ve rüzgârlı bir gecede ezan okunduğunda şöyle dedi: Evlerinizde namaz kılın. Sonra şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) soğuk, yağmurlu bir gece olduğunda müezzine emrederek şöyle buyururdu:

ألا صلوا في الرحال / *"Evlerde namaz kılın."*[306]

[272] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Eyub, Nafi'den, o da İbn Ömer'den şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) yağmurlu, rüzgârlı ve soğuk bir gece olunca müezzinine şöyle emrederdi:

ألا صلوا في رحالكم / *"Evlerinizde namaz kılın."*[307]

[273] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Hişam b. Urve, babasından; o da Abdullah b. Erkam'dan şöyle nakletti: Arkadaşlarına bir gün imam olmuştu. Def-i hacet kastıyla gidip geldiğinde şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'i şöyle buyururken duydum:

إذا وجد أحدكم الغائط فليبدأ به قبل الصلاة

---

306 Beyhaki, *Marife*, 2/339-340; Taberi, Cuma namazı 1/129 no: 5; Müslim, Mescidler 1/449 no: 245/649; Buhari, Ezan 1/217

307 *Müsned el-Hamidi*, 2/306-307; Müslim, Sefer namazı 1/484

"Sizden birinizin def-i haceti gelirse, namazdan önce def-i hacetini gidersin"[308]

[274] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize güvenilir raviler, Hişam b. Urve'den; o, babasından; babası da Abdullah b. Erkam'dan şöyle nakletti: Mekke'ye doğru giderken ona bazı arkadaşları iştirak ettiler ve bu yolculuk esnasında onlara imam oldu. İkamet edildiğinde bir adam gelerek Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

إذا أقيمت الصلاة ووجد أحدكم الغائط فليبدأ بالغائط

"Namaz için kamet edildiğinde sizden biriniz def-i haceti geldiğini hissederse, önce def-i hacetini yapsın."[309]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi, -imam olup olmaması arasında fark olmadan- eğer abdesti daralırsa, önce abdest alır. Abdesti daralmasına rağmen namaz kılanın bu davranışını uygun görmem. Çünkü bu durumda olanlara, önce abdest almalarını Resulullah (s.a.v) emretmiştir. Ayrıca namazda olması gereken huşuya ve namazın sağlıklı tamamlanmasına zarar verir. Namazında hacetten dolayı abdest alma durumu olan kişiyle abdest alma ihtiyacı olmayan kişi arasında namazı sağlıklı tamamlama ve huşu açısından fark vardır.

Oruçlunun veya oruçlu olmayanın yemeği hazır olursa yahut yemeğe ihtiyacı olan kişinin yemeği hazır olur ve nefsinde yemeğe karşı şiddetli bir arzu olursa, cemaate katılmayıp yemeğe başlamasına ruhsat vardır. Ama nefsinde yemeğe karşı şiddetli bir arzu yoksa yemeği bırakıp önce namazını kılmak için cemaate katılmasını müstehab sayarım.

Hastalıktan dolayı cemaati terk etmeye ruhsat vardır. Çünkü Resulullah (s.a.v) hasta olduğu zaman, insanlara imam olmayı birçok gün terk etmiştir. Korku esnasında, seferde, hastalıkta, cenazesiyle meşgul olacağı

---

308 Taberi, Kasır 1/159 no: 49; *Sünen*, İmamlık 2/110-111 no: 852 Ebu Davud, Taharet 1/68 no: 88 Tirmizi, Taharet 1/262-263

309 Taberi, Kasır 1/159 no: 49 *Sünen*, İmamlık 2/110-111 no: 852 Ebu Davud, Taharet 1/68 no: 88 Tirmizi, Taharet 1/262-263

birinin ölümü esnasında, malını terk etmesi halinde malının zarar göreceği zamanda ve işini görmekle yükümlü olduğu şahıslar olduğu vakitlerde cemaate katılmamak için ruhsat vardır.

Cemaati özürsüz terk etmeye ruhsat yoktur. Özür ise yukarıda zikrettiğim durumlardan biri yahut benzerleridir. Yahut şiddetli bir uyku halinde yahut kendisine gelen bir malı terk ettiğinde o malın kayıp olma endişesi taşıdığı hallerde yahut bulma umudu taşıdığı ve terki halinde zayi olma ihtimali olan bir kayıp peşine gittiğinde ruhsat vardır.

VALİNİN İZNİ OLMADAN NAMAZ KILDIRMAK[310(*)]

[275] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Ebu Hazim, Sehl b. Sa'd'ın şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v), Amr b. Avf'ın kabilesinin fertlerinin arasını düzeltmek kastıyla yanlarına gelmişti. Ve kendisi oradayken namaz vakti geldiğinde müezzin, Ebu Bekir'in yanına gelerek şöyle dedi: "İnsanlara imam olacaksanız kamet getireyim mi?" O da "Evet" dedi. Ebu Bekir imam oldu. Ve insanlar namazdayken Resulullah (s.a.v) gelerek safta yer buluncaya kadar insanların arasından geçti. Resulullah (s.a.v)'i gören insanlar Ebu Bekir'i uyarmak kastıyla ellerini birbirine vurmaya başladılar. Ebu Bekir namazda sağa sola bakan birisi olmadığı için bunlara itibar etmeyince insanlar ellerini birbirine vurmanın şiddetini arttırdılar. Bunun üzerine Ebu Bekir baktı ve Resulullah (s.a.v)'i gördü. Resulullah (s.a.v), yerinde kalması için Ebu Bekir'e işaret etti. Resulullah (s.a.v)'in bu emrinden dolayı Ebu Bekir ellerini kaldırarak Allah (c.c)'a hamdetti. Bundan sonra Ebu Bekir arkaya çekildi ve Resulullah (s.a.v) ilerleyerek insanlara imam olarak namazlarını kıldırdı.

Namazı bitirdikten sonra şöyle buyurdu:

يا أبا بكر ما منعك أن ثبت إذ أمرتك

310(*) [Buradaki validen kasıt, İslam Devletinin idarecisidir/yöneticisidir. Vali, aynı zamanda imamdır.]

"Ey Ebu Bekir! Sana yerinde kalman için emretmeme rağmen bundan seni alıkoyan şey nedir?"

Ebu Bekir şöyle dedi: "Resulullah (s.a.v) varken İbn Ebu Kuhafe onun önünde namaz kılacak değildir." Sonra Resulullah (s.a.v) insanlara şöyle dedi:

مالي أراكم أكثرتم التصفيق من نابه شيء في صلاته فليسبح فإنه إذا سبح التفت إليه وإنما التصفيق للنساء

"Ne oldu ki size, çok alkış yaptığınızı/ellerinizi birbirine vurarak ses çıkardığınızı gördüm. Kim namazındayken uyarması gereken bir şey görürse, tesbih etsin/subhanallah desin. Tesbih edince, dikkati çekmiş olur. Alkış tutmak (ellerini birbirine vurarak ses çıkarmak) kadınlara mahsustur."[311]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir şehirde vali yoksa ve vakti girmiş bir namazı kıldırmak için -bu namazın Cuma namazı, vakit namazının farzı veya nafile namaz olması arasında fark yoktur- bir kişi başka birini imam olması için öne sürebilir yahut bir kişi cemaatin önüne -valinin izni olmadan- geçip namazı kıldırabilir. Aynı şekilde eğer valinin bir işi varsa, hastaysa, uykudaysa yahut namaza geç geldiyse başkası imam olur. Çünkü Resulullah (s.a.v), Amr b. Avf'ın kabilesinin fertlerinin arasını ıslah etmek kastıyla yanlarına gittiğinde müezzin, Ebu Bekir'in yanına gelmiş ve Ebu Bekir, namazı kıldırmak için öne geçmiştir. mustafayiğit

[276] Resulullah (s.a.v), Tebük gazvesinde def-i hacet için gittiğinde, insanların önüne Abdurrahman b. Avf geçerek sabah namazının birinci rekâtını kıldırmış, Resulullah (s.a.v) tekrar namaza yetişince ikinci rekâtı onunla beraber/onun arkasında kılmıştır. Resulullah (s.a.v) yetişemediği rekâtı da tamamlamıştır. Bu durumdan insanların tedirgin olduğunu gören Resulullah (s.a.v) onlara şöyle dedi:

---

311 Taberî, Seferde kasır, 1/163-164, no: 61; Buhari, Ezan, 1/226, no: 684; Müslim, Namaz, 1/316-317, no: 102/421.

قد أحسنتم يغبطهم أن صلوا الصلاة لوقتها

"Doğru olanı yaptınız."

Namazı vaktinde kıldıkları için onlara gıpta ediyordu. Dedi ki: Yani namazı ilk vaktinde kıldıkları için onları övdü.[312]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu anlatılanların tamamında, eğer imam yakınsa emrinin/izninin alınması müstehabdır. İmam, namaza geç kalacaksa müstehab olan, insanlara namazı kıldıracak birini vekil tayin etmesidir. Bunda zamanın fitne zamanı olup olmaması arasında fark yoktur. Ancak Sultan'dan/Halife'den bu hususta bir korkuları söz konusuysa veya vaktin geçmesinden endişeleri yoksa müstehab olan, Sultan'ın emrini beklemeleridir. Ama vaktin geçmesinden endişe ederlerse, bu durumda cemaatle yahut münferiden namazlarını kılmalarından başka çareleri yoktur. Söz konusu namazın; Cuma namazı, Bayram namazı yahut başka bir namaz olması da farketmez. Hz. Ali, insanlara Bayram namazı kıldırmıştı, halbuki o esnada Hz. Osman, *-Allah onlara rahmet etsin-* mahsur durumundaydı.

İNSANLAR TOPLANDIKLARINDA, ARALARINDA VALİNİN DE OLMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Vali şehre girip orada, o şehirde kaldığında ve insanlar vilayet makamında toplandıklarında, imamlık, valinin hakkı olur. Farz, nafile veya bayram namazı olması arasında fark olmaksızın hiçbir yetkilinin, vali varken namazı kıldırmak için öne çıkmaması gerekir. Rivayete göre Sultan/vali, namazı kıldırmak bakımından hak sahibi olandır. Ama vali, kendisinden başka birini namaz kıldırmak için öne sürerse, bunda beis olmaz. Bu durumda da imamlık yapan şahıs, valinin izniyle namaz kıldırmış olur. Vali; vilayet ve salahiyet -güç, idare etme ve yetki- açısından mutlakiyete sahip olandır.

---

[312] Müslim, Namaz 1/317-318 no: 105/274.

Halife bir şehre girdiğinde, o şehirde ikamet etmiyorsa ve o şehirde vali bulunuyorsa, bu durumda evla olan, namazı halifenin kıldırmasıdır. Çünkü valinin vali olarak tayin edilmesi, halifenin tayin etmesiyle olmuştur. Halife'nin, kendisine galebe çalan bir adamın olduğu bir şehre girmesi halinde de evla olan, namazı halifenin kıldırmasıdır. Ama halife yoksa o şehrin valisinin namazı kıldırması evla olandır. Vilayeti olmayan (kendisine bağlı olmayan) bir şehre girmesi halinde, kendisi ile başkası arasında bir fark kalmaz, orada valiliği geçmez.

SULTANLARI OLMADAN İNSANLARIN İMAMLIK DURUMU

[277] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim şöyle haber verdi: Bana, Ma'n b. Abdurrahman b. Abdullah b. Mesud, Kasım b. Abdurrahman'dan, İbn Mesud'un şöyle dediğini nakletti: "Sünnet olan, ev sahibinden başkasının imam olmamasıdır."[313]

[278] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in ashabından bir kısım şahıslar, aralarından birinin evinde toplanmışken namaz vakti girer. Ev sahibi, topluluğun içinden birini öne sürünce şahıs şöyle der: "Sen öne geç, zira evinde imamlık yapmak senin hakkındır." Ve bunun üzerine, ev sahibi öne geçerdi.[314]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kendi evinde olan kişiye, sulta sahibi olmayan birinin imam olmasını mekruh sayarım. Ancak onun izniyle olması hali müstesna... Eğer ev sahibinin izniyle olursa, imamlığı ev sahibinin izniyle yaptığı için bir beis olmaz inşaallah. Ev sahibine rağmen izinsiz imam olunması mekruhtur. Ama onun izniyle olması, imamlıkta ona ait olan bir hakkın kendi isteğiyle terk edilmesi olur, namazın sıhhatine zarar vermez.

---

313 Beyhaki, *Marife*, Namaz ve toplulukta sultan olmayınca imamlık durumu 2/401-402.

314 *Marife*, Aynı yer 2/402; *Sünen el-Kübra*, 3/126.

Eğer sulta sahibi veya ev sahibi, namazın sahih sayılmasını sağlayacak kadar kıraat ehlinden değillerse, imamlıkları caiz olmaz. Namazın sahih olması için asgari okunacakları bilmiyorlarsa, imam olmamaları gerekir.

Eğer buna rağmen imam olurlarsa, kendisinin namazı sahih olur, arkasında olup da kıraati iyi olanın namazı fasit olur. Dolayısıyla eğer sulta sahibinin veya ev sahibinin kıraati iyi değilse, onlara uyanın namazı geçerli olmaz.

Sulta sahibine veya ev sahibine rağmen onlardan izin almadan öne çıkan birinin namazı kıldırması mekruhtur. Ama onun ve arkasında namaz kılanların namazlarını iade etmelerine gerek yoktur. Çünkü ileri geçmek de/öne çıkmak da haddizatında hatalıdır, ama namazın kendisi caiz olacak şekilde eda edilmiştir.

Kişinin imamlığı, köle yahut hür olanın evinde aynıdır. Sadece kölenin efendisi hazır bulunuyorsa farklıdır. Ev, efendinin evi olduğu için imamlık hususunda evla olan, efendinin imam olmasıdır.

Eğer Sultan, bir adamın evinde olursa, imamlık hususunda evla olan, Sultan'ın imam olmasıdır. Çünkü söz konusu ev, Sultan'ın hükmü altında olan evlerdendir. Eğer insanlar, Sultan'ı olmayan bir şehirde ve o şehrin camisinde toplanmışlarsa, söz konusu topluluğa fıkıh ehlinden ve Kur'ân ehlinden kim imam olursa olsun mekruh saymam.

Bize İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Malik b. Enes, Nafi'den şöyle haber verdi: *Maksure*'nin sahibi İbn Ömer'e gelmiştir.[315(*)]

---

315 Beyhaki, *Marife*'de, bu hadisi, munkatı olduğunu beyan ettikten sonra rivayet etti.

(*) [Kimin imam olacağı hususunda ihtilaf olduğunda, takınılması gereken tavırla alakalı olarak *Maksure* sahibi, İbn Ömer'e gider, ne yapması lazım geldiğini sorar. İbn Ömer de "Namaz kıldırmak için öne sürüldüğün zaman insanlar arasında kalarak namaz kıl." der. Fitneyi önlemek için... (Bkz. *El-Umm*, Muhammed İbrahim el-Hifnavi tahkiki, 2/9, 1. Dipnot).]

İNSANLARA ORTAK OLAN BİR EVDE TOPLANMASI

[280] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize, Sakafi, Eyub Ebu Kılabe'nin şöyle dediğini nakletti: Bize Ebu Süleyman Malik b. Huvayris şöyle anlattı: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

صلوا كما رأيتموني أصلى فإذا حضرت الصلاة فليؤذن لكم أحدكم وليؤمكم أكبركم

"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz öyle namazınızı kılın. Namaz vakti girdiğinde sizden biriniz ezan okusun ve büyüğünüz size imam olsun."[316]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bunlar beraber gelen bir topluluktur. Muhtemel ki, kıraatleri ve fıkıhları aynıdır, bu sebeple onlara imam olacak kişinin onların büyükleri olmasını emretti. Ben de aynısını söylüyor ve bununla amel ediyorum. İnsanlar valinin olmadığı ve kimsenin evi olmayan bir yerde toplandıklarında, kıraati en iyi olanını, en fakihini, en yaşlısını öne sürsünler/onu imam etsinler. Eğer bu hasletler bir kişide toplanmıyorsa, Kur'ân'ı okuyabilen ve namazda yetecek kadar okuyan fakihi öne sürmeleri doğru olur. Yahut Kur'ân'ı en iyi bileni eğer namaz fıkhını yeteri kadar biliyorsa, onu öne sürmeleri halinde de doğru olur. Bu iki vasfa haiz olanlardan yaşı büyük olan tercih edilir. Şöyle dendi: En doğrusunu Allah bilir, aralarında kıraati en iyi olan imam olur. Ümmetten, daha önce gelip geçen kişilerin yaşları büyükken Müslüman oluyorlardı. Bu sebepten dolayı fıkhı, Kur'ân'dan önce öğreniyorlardı. Onlardan sonra gelenler, Kur'ân'ı küçük yaşta ve fıkıhtan önce öğreniyorlardı. Bunların tamamı göz önünde bulundurulduğunda Kur'ân'dan bir şeyler okuyabilen fakihin imamlığı daha evladır. Çünkü söz konusu kişi, namazda fıkıh açısından nasıl hareket edeceğini bilir. Fıkhı olmayan kişiler de ona bu hususta bir şey öğretemezler. Ama iki şahıs fıkıh ve kıraat açısından

[316] Buhari, Ezan 1/212 no: 631; Müslim, Mescidler 1/466.

müsavi olurlarsa, ikisinden, yaşı daha büyük olan imam olur. Resulullah (s.a.v)'in, yaşça büyük olanın imam olması gerektiğini emretmesinin sebebi, gördüğüm kadarıyla -en doğrusunu Allah bilir- kıraat ve fıkıh açısından eşit olmalarından dolayıdır.

Aralarında nesep sahibi bir kişi olmasına rağmen başkasını öne sürmeleri de caizdir. Ama nesep sahibini öne sürerlerse, bu durumu kıraat ve fıkıh durumuna benzetir ve iyi olur derim. Çünkü imamlık, fazilet makamıdır.

[281] Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

قدموا قريشا ولا تقدموه / *"Kureyş sizin önünüzde olsun, siz onun önünde değil."*[317]

Onlardan birisi ehil olup hazır bulunuyorsa, Resulullah (s.a.v)'e tabi olma açısından onu öne sürmek müstehabdır.

[282] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdülmecid b. Abdülaziz şöyle haber verdi: İbn Cüreyc, Ata'dan şöyle nakletti: Şöyle denirdi: "En fakihleri onlara imam olur. Eğer şahıslar fıkıhta eşitse, kıraati en iyi olanı imam olur. Eğer şahıslar fıkıh ve kıraatte eşitse, bu durumda yaşça büyük olanları onlara imam olur." Sonra kölenin konuyla alakalı olarak imamlığından bahsederek şöyle dedim: "Eğer aralarında en fakihleri köleyse, onlara imam olur mu?" "Evet" dedi.[318]

[283] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdülmecid b. Abdülaziz şöyle haber verdi: İbn Cüreyc şöyle dedi: Nafi' bana haber vererek şöyle dedi: Medineli bir topluluğun hazır olduğu mescidde kamet yapıldı. Söz konusu mescide yakın bir yerde İbn Ömer'e ait, işlediği arazisi bulunuyordu ve mescidin imamı da onun kölesiydi. O köle ve arkadaşlarının ikameti oradaydı. Abdullah b. Ömer onları duyunca, namazı onlarla beraber kılmak için yanlarına geldi. Mescidin sahibi olan köle, ona şöyle dedi: "Öne geçip bize namazı kıldır." Abdullah ona şöyle dedi:

---

[317] *Marife*, Namaz 2/398; Hafız el-Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid*'de zikretmiştir. 10/25

[318] *Musannef*, Abdurrezzak, Namaz 2/388

"Mescidinde namazı senin kıldırman benim kıldırmamdan daha haktır." Bunun üzerine mescidin sahibi olan köle, namazı kıldırdı.[319]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Mescidin sahibi, evin sahibi gibidir. Bu durumlarda sultanın dışında başka birisinin öne geçmesini mekruh sayarım.

Eğer imamlığını mekruh saydığım adamlardan birisi namazı kıldırırsa, imamlığı geçerli sayılır. Ama doğru olan, -izah ettiğim gibi- fıkıh ehlinden, kıraat ehlinden yaşça büyük olan ve nesep ehlinden olanı öne sürmektir. Muhacir bir A'rabî yahut köylü bir bedevinin imam olmasında -inşaallah- beis yoktur. Ancak ben, imamlık hususunda her zaman fazilet ehlinin öne geçmesini uygun görürüm.

Kim namazı kıldıran baliğ bir Müslümanın arkasında namazını kılarsa, kıldıranın namazı ve ona tabi olanın namazı geçerli olur. Namazı kıldıran şahıs, dinî açıdan pek övgüye mazhar olmayan birisi olsa da namazları geçerlidir. Yani ulaşmış olduğu durum dinî açıdan övgüyü hak edecek bir durum değildir. Resulullah (s.a.v)'in ashabı, fiilleri açısından övülmeyi hak etmeyen sultanın ve diğerlerin arkasında namaz kılmışlardır.

[284] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Müslim şöyle haber verdi: İbn Cüreyc, Nafi'den şöyle nakletti: Abdullah b. Ömer, Mina'da İbn Zübeyir'in savaşında ayrılmış olmasına rağmen Haccac ile beraber Mina'da namazı kılmıştır.[320]

[285] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Hatim şöyle haber verdi: Cafer b. Muhammed, babasından şöyle nakletti: "Hasan ve Hüseyin -*Allah onlardan razı olsun*- Mervan'ın arkasında namaz kılıyorlardı." Bunun üzerine şöyle sordu: "Evlerine döndükten sonra tekrar namazı kılmazlar/iade etmezler miydi?" "Allah'a yemin olsun ki hayır. İmamların namazlarının üzerine tekrar namaz kılmazlardı."[321]

---

[319] *Musannef*, Abdurrazzak, Namaz 2/399-400

[320] *Marife*, Namaz 2/399; Aynı isnat ile *Sünen el-Kübra*, 3/121

[321] *Marife*, Namaz 2/399-400; *Sünen el-Kübra*, 3/122

BAŞKASINA İMAM OLMAYA NİYET ETMEYENİN ARKASINDA NAMAZA DURMAK

Bize Rebi', İmam Şafiî'nin *(Allah rahmet etsin)* şöyle dediğini haber verdi: Kişi, kendisi için niyet ederek namazına başladıktan sonra bir topluluk yahut bir kişi gelerek ona namazında tabi olurlarsa, ona tabi olanların namazı geçerlidir ve o, onlara imamdır. Söz konusu şahsın imamlığıyla onlara imam olmak için niyet eden imam arasında fark yoktur. Eğer bu caiz olmayacak olursa, o zaman az bir topluluğa imam olmak üzere niyet edenin, daha sonra bu topluluğun sayısı çoğalıp onunla beraber namazı kılmaları halinde de imamlığı sonradan gelenlere geçerli olmazdı. Hâlbuki bunun tamamı caizdir inşaallah. Allah (c.c)'tan muvaffakiyet dilerim.

İMAMLIĞIN KERİH OLAN HALLERİ

[286] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Safvan b. Süleym, İbn Müseyyeb'den; o, Ebu Hureyre'den, o da Nebi (s.a.v)'den şöyle nakletti:

يأتى قوم فيصلون لكم فإن أتموا كان لهم ولكم وإن نقصوا كان عليهم ولكم

"Birileri gelir ve size imam olurlar. Eğer her şeyi tam yaparlarsa, bu, hem onların hem de sizindir. Ama eksiltirlerse, bu, onlardan eksiltilirken sizden eksiltilmez."[322]

[287] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan şöyle haber verdi: A'meş, Ebu Salih'ten, Ebu Hureyre yoluyla Nebi (s.a.v)'in, tebliğ ederek şöyle buyurduğunu nakletmiştir:

الإمام ضامن والمؤذن مؤتمن اللهم فأرشد الأئمة واغفر للمؤذنين

322 Buhari, Ezan 1/230

"İmam kefil, müezzin de emanetçidir. Allah'ım! İmamları hidayete ilet, müezzinleri de bağışla."[323]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v)'in buradaki beyanı; -en doğrusunu Allah bilir- eğer her şeyi tamam yaparlarsa, yani namazlarını vaktin ilk girişinde kılarlar, namazın kemali açısından da kıraati uzun ve huşu içinde yaparlar, rükû ve secdede tesbih ederler, teşehhüdü tam okurlar ve içinde zikir ve duaları yaparlarsa, demektir. Çünkü bu saydıklarımız, kemalin gayesidir. Bundan az olanla namaz caiz oluyorsa, bu sizin ve onlar için geçerlidir. Ama terk edilmesinde mahzurlu durum meydana geliyorsa, onu kasten terkinden dolayı onlar sorumludur. Sizin için de niyet edip onlara namazda tabi olmak kastıyla terk ettiğiniz, zayi olmadan kemal dairenize geçirilir. Beraberce namazın kemal dairesi içinde namazı kılmak daha faziletlidir.

Namazı ilk vaktinden sonraki vakte kadar ertelemenin sorumluluğu onlara aittir. Ve namazın içinde kıraat, rükû ve secdelerin en kâmil şekliyle değil de asgarileriyle yetinmek de onların sorumluluğundadır. Sizin, namazınız caiz olacak kadarını yerine getirmeleri halinde onlara tabi olma sorumluluğunuz vardır. Kemal gayesi açısından eksiklik onlara aittir. Çünkü onlar kıraat ve zikir açısından yapmış oldukları taksiratın yükünü taşımak mecburiyetindedirler.

Namazın zahir birçok yönünü terk etmeleri yahut vakti geçme durumuna kadar namazı ertelemeleri yahut namazın geçerli olmasını sağlayacak olan uygulamaları yerine getirmemeleri halinde onlara tabi olunması helal olmaz. Aynı şekilde namaz vakti geçinceye kadar namazı geciktirmek yahut namazın caiz olmayacağı şekilde namazı kılmak da caiz olmaz. Bu durum söz konusu olursa, insanların tek başlarına namazlarını kılmaları yahut namazı, namazın gereklerini yerine getirecek birinin arkasında cemaat halinde kılmaları gerekir.

Birisi şöyle sorabilir: Bu söylediklerin hususunda delilin nedir?

[323] Daha önce tahrici zikredilmiştir.

Denir ki: Allah (c.c) şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) **de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resulüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir."** (Nisa, 4/59)

Ve şöyle dendi: Bu ayet, seriyye emirleri hakkında inmiştir. Eğer bir hususta çekişirlerse, bu da bir meselede ihtilaf etmekle olur. Söz konusu ihtilafı çözmek için önce Allah (c.c)'ın hükmüne, sonra Resulullah (s.a.v)'in hükmüne teslim olmaları gerekir. Önce Allah (c.c), sonra Resulullah (s.a.v) şöyle hüküm buyurmuşlardır: Namazın, kendi vaktinde ve caiz olacak şekilde eda edilmesi gerekir.

[288] Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

من أمركم من الولاية بغير طاعة الله فلا تطيعوه

"Yetkililerden kim size, Allah'ın emri dışında başka bir emirle emrederse, ona itaat etmeyin."[324]

Eğer namazı, vakti geçinceye kadar geciktirirlerse yahut kılınan namaz caiz olacak şekilde namazı kıldırmazlarsa, işte bu, Allah'a ve Resulullah (s.a.v)'e havale edilmesi gereken büyük günahlardandır. Resulullah (s.a.v)'in emri, bu meselelerde hiçbir kimseye itaat edilmemesidir.

Resulullah (s.a.v)'in şu sözünden dolayı ezan okumayı severim: *"Müezzinleri bağışla."* İmamlığı, kefaletten ve imam üzerindeki

---

324 Bu lafızla kendisine rastlamadım. Yalnız *Sahîheyn*'de manen; Buhari, Cihat 2/347 no: 2955; Müslim, Emirlik 3/1469 no: 38/1839

sorumluluktan dolayı sevmem. Kişi imam olursa, Allah (c.c)'dan hakkıyla korkması (takva sahibi) ve imamlıkta üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekir. Eğer zikri geçen hususlara riayet ederse, durumunun başkasından daha iyi olacağını umarım.

İMAMIN SORUMLULUKLARI

[289] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ebu Emame'den, başka bir vecihle şöyle rivayet ettiler: Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu duydum:

لا يصلى الإمام بقوم فيخص نفسه بدعوة دونهم

"İmam bir topluluğa namaz kıldırdığında, cemaatini duaya dâhil etmeden, sadece kendisine dua etmesin."[325]

[290] Bu hadisin benzeri Ata b. Ebi Rabah tarafından rivayet edilmiştir.[326]

İmamın bu hususa riayet etmesi müstehabdır. İmamın bu hususa riayet etmemesi halinde, eğer namazı vaktinde kıldırmışsa, kendisinin ve cemaatin namazı geçerlidir. Ama sadece kendini kastederek dua etmesi ya da namazın rükû ve secdelerini yapmasına rağmen ilk vakitte kılmama eksikliği onun sorumluluğundadır.

CEMAATİN BİR KİŞİNİN İMAM OLMASINDAN HOŞNUT OLMADIĞI BİR HALDE İMAM OLANIN DURUMU

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şöyle deniliyor: Cemaatin imam olmasını arzulamadıkları halde onlara imam olanın namazı kabul olmaz. Aynı şekilde eşi kendisinden razı olmayan kadının namazı kabul olmaz. Sahibinden kaçmış kölenin, geri dönünceye kadar namazı kabul olmaz. İlim ehlinden, bu şekliyle veya benzeri bir şekliyle gelen bir

[325] *Marife*, Namaz 2/409-410

[326] İmam Şafiî dışında başka bir yerde bulamadım. *Musannef b. Ebi Şeybe*, 2/263-264; *Sünen*, 3/128; *Marife*, 2/407

şey bilmiyorum. Ama bize göre, -en doğrusunu Allah bilir- vali dışında olanlardan birisi, cemaat kendisini istemediği halde onlara imam olursa, imam için bunu mekruh sayarım. Bu durumda da imama tabi olanlar açısından beis yoktur. Çünkü imama tabi olmak suretiyle keraheti gerektirecek bir durum onlardan sadır olmamıştır. İmama bu durumda tabi olanın namazı caizliği ve imam için iade gerektiği hususunda bilgim yoktur. Çünkü imamın öne geçmek suretiyle işlemiş olduğu olumsuz davranış her ne kadar kendisi için bundan dolayı endişeli olsam da namazını iade etmesine sebep değildir.

Eşi kendisinden razı olmayan kadın ve sahibinden kaçan kölenin durumu da aynı olup bu fiillerinden dolayı kendileri için endişeli olmama rağmen söz konusu durumda kılmış oldukları hiçbir namazın iadesi gerekmez.

Yol kesen, içki içen ve günah işleyen adamın durumu da aynıdır. Bu durumundan dolayı kendisi için endişe etmeme rağmen eğer namazını vaktinde kılmışsa, söz konusu namazı iade etmesinin kendisi için vacip olduğunu söylemem. Ama üzerinde bulunduğu günahları terk ettikten sonra Allah'a yakınlık amacıyla söz konusu namazları iade etmesi kerih görülmez.

Bir topluluğun bir kişinin emîr tayin edilmesini istememelerine rağmen o kişinin onlara emîr olmasını kerih görürüm. Ama idaresi altında bulunanların çoğu onu istemelerine karşın azı istemiyorsa, emîr olmanın genel manadaki keraheti dışında emîr olmasında kerahet yoktur. Bir kimsenin, sayıları az yahut sayıları çok olan bir topluluğa emîr olduğunda mutlaka onu istemeyen birileri olacaktır. Bu meselede özele ve az olana değil de genele ve çoğunluğa bakılır.

Netice itibariyle ben, her hâlükârda, istenmeyen emîrliği kerih görürüm. Eğer bir kişi, bir topluluk tarafından emîr tayin edilirse, onların onun idareciliğini kabul etmesi gerekir. Bu durumda idare bakımından her yönüyle kendini hazırlamış olur. Onun idaresini isteyenlerin, ona tabi olmaları hususunda güven içinde olur. Düşmanı durumunda olanlar

tarafından da hak olmayan şeylerle üzerine gidileceğini bilmesi gerekir. Onun için uyanık olması ve olaylar karşısında aldanmaması gerekir. Onların mal ve hükümlerine karşı güvenilir olması gerekir. Ve üzerine düşen hakkı eda eden biri olması gerekir. Eğer bunlardan birini zayi edecek olursa, idareyi elinde bulundurması helal olmaz. Sadece kendisinin vilayet hakkı değil, onun tavsiye edeceği kişinin idare hakkı da kalmaz. Emîrin, saydığımız hasletlerle beraber insanlara karşı yönetiminde halim olmasını müstehab sayarım. Eğer halim değilse, en azından öfkesini, onu adaletten ayırmayacak şekilde kontrol altına alması gerekir. Ve kendisine zararı dokunacak bir haksızlık içinde olmaması gerekir. Çünkü söz konusu hasletler kendiliğinden oluşan hasletler değildir. İstenen hasletlere sahip olan kişinin idareye getirildikten sonra değişmesi halinde, vali onu azletmekle görevli olur. Ayrıca kendisinin, bu görevi kendisi için istememesi gerekir. Emîrlik hususunda, insanların çoğu onun emîrliğini arzulamamalarına rağmen onlara emîr olmasında -inşaallah- bir sorumluluk yoktur. Ancak insanların onu isteyip istememeleri arasında fark olmadan vilayeti/idareciliği terk ederse, onun açısından hayırlı olur.

İMAM, NAMAZI CEMAATE AĞIR OLMAYACAK ŞEKİLDE HAFİF KILDIRMAKLA SORUMLUDUR

[291] Bize Rebi', İmam Şafii'nın şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: Ebu Zinad, el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

"Eğer sizden biriniz, insanlara namaz kıldıracak olursa, hafifletsin. Çünkü aralarında zayıf ve hastalar vardır. Kendi kendine kıldığında ise istediği kadar uzatabilir."[327]

[292] İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) hakkında şöyle rivayet edilmiştir: "O, insanlara namaz kıldırırken

[327] Taberi, Cemaat namazı 1/134 no: 13; Buhari, Ezan 1/233 no: 703; Müslim, Namaz 1/341 no: 183/467

insanların en hafif namaz kıldıranı ve kendi kendine namaz kıldığında ise insanların en uzun namaz kılanıdır."[328]

[293] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şerik b. Abdullah b. Ebi Nemir ve Amr b. Ebi Amr, A'la b. Abdurrahman tarikiyle Enes b. Malik'in şöyle dediğini rivayet etti: "Resulullah (s.a.v)'in dışında, namazı hafif ve her şeyini tam yerine getiren ikinci bir şahsın arkasında namaz kılmadım."[329]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam için müstehab olan, Enes ve başkalarının da zikrettiği gibi, namazı tam ve hafif olarak kıldırmasıdır. Namazı kıldıran kişinin dikkat etmesi gereken, namazda hafiflik (eziyetin zıddı) ve aynı zamanda kemal olmasıdır. Ayrıca bu mesele, *İmamın Kıraatı* kitabında zikredilecektir. İmam, namazın kemalinde müstehab olandan daha hızlı ya da daha yavaş, gereksiz ağırlığa girecek şekilde kıldırırsa, kerahete rağmen söz konusu namazı iade etmesi gerekmez. İmamın arkasında namaz kılanların, asgari yapmaları gerekenleri yapmaları halinde de durum aynıdır.

İMAM (HALİFE) OLACAK KİŞİNİN TAŞIMASI GEREKEN SIFATLAR

Bunda Kureyş'i öne çıkarma, Ensar'ın fazileti ve büyük imamlığa işaret vardır.

[294] Bize Rebi', Muhammed b. İdris Şafiî'den şöyle haber verdi: Bana İbn Ebu Fudeyk, İbn Ebi Zi'b'den, İbn Şihab tarikiyle Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu naklettiğini iletmiştir:

قدموا قريشا ولا تقدموها وتعلموا منها ولا تعالموها أو تعلموها

328 *Marife*, Namaz 2/392; Müslim, Namaz 1/341-342

329 *Marife*, Namaz 3/393; Buhari, Ezan 1/234 no: 708; Müslim, Namaz 1/342

"Kureyş sizin önünüzde olsun, siz onların önünde olmayın. Ve ondan öğrenin, siz onlara bilmişlik taslamayın ya da öğretmeyin." "Ya da" şeklindeki tereddüt, İbn Ebu Fudeyk'in tereddüdüdür.[330]

[295] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Ebu Fudeyk şöyle haber verdi: İbn Ebu Zi'b'den, o da Hakim b. Ebu Hakim'den şöyle nakletti: Ömer b. Abdülaziz ve İbn Şihab'ın şöyle dediklerini duymuştur. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

من أهان قريشا أهانه الله

"Kim Kureyş'i alçaltırsa, Allah da onu alçaltır."[331]

[296] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize İbn Ebu Fudeyk şöyle haber verdi: İbn Ebu Zi'b, Haris b. Abdurrahman'a Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunun beyanının ulaştığını söyledi:

لولا أن تبطر قريش لأخبرتها بالذي لها عند الله عز وجل

"Eğer Kureyş'in şımarmayacağını bilseydim, Allah katında kendisi için mevcut olanlardan kendisini haberdar ederdim."[332]

[297] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Ebu Fudeyk şöyle haber verdi: İbn Ebu Zi'b, Şerik b. Abdullah b. Ebi Nemir'den, Ata b. Yesar'ın Resulullah (s.a.v)'in Kureyş hakkında şöyle buyurduğunu naklettiğini bildirmiştir:

أنتم أولى الناس بهذا الأمر ما كنتم مع الحق إلا أن تعدلوا فتلحون كما تلحى هذه الجريدة

"Hak üzere olduğunuz müddetçe insanlar arasında bu iş için sizden daha evlası yoktur." Sonra Resulullah (s.a.v) elindeki solmuş bir hurma

---

330 *Marife*, Namaz 2/398; Hafız el-Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid*'de zikretmiştir. 10/25

331 *Mecmau'z-Zevaid*, 10/27; Tirmizi, Menakıb 5/714; *Müstedrek*, 4/74

332 *Mecmau'z-Zevaid*, 10/25; *Musannef İbn Ebi Şeybe*, Fadail 12/167

dalına göstererek, *"Ancak siz haktan ayrılmanız halinde şu hurma dalının kabuğu soyulduğu gibi bu işten de öyle ayrılmış olursunuz."*[333]

[298] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Yahya b. Süleym, Abdullah b. Osman b. Huseym'den; İsmail b. Ubeyd b. Rifaa el-Ensari'den; o, babasından; babası da dedesinden Resulullah (s.a.v)'in şöyle nidada bulunduğunu nakletti:

"Ey insanlar! Muhakkak ki Kureyş, membaı sıkıntılı olan imamet ehlidir. Ona bu yolda engel olanı Allah yüz üstü süründürsün." Bunu üç defa tekrar etti.[334]

[299] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana Abdülaziz b. Muhammed Deraverdî, Yezid b. Abdullah b. Usame b. Hadi'den, Muhammed b. İbrahim b. Haris Teymî'den; Katede b. Numan'ın Kureyş ile problemi ya da sanki onlardan sıkıntı duyduğu bir durumu vardı. Ona Resulullah (s.a.v) şöyle dedi:

مهلا يا قتادة لا تشتم قريشا فإنك لعلك ترى منها رجالا أو يأتى منها
رجال تحتقر عملك مع أعمالهم وفعلك مع أفعالهم وتغبطهم إذا
رأيتهم لولا أن تطغى قريش لأخبرتها بالذي لها عند الله

"Ey Katade! Acele edip Kureyş'e sövme. Olabilir ki sen, ondan bir adam ya da bazı adamlar görürsün, onların amelleri yanında amelini ve onların fiilleri yanında fiilini hakir görürsün. Ayrıca onları gördüğünde onlara gıpta ile bakarsın. Eğer Kureyş'in azmayacağını bilseydim Allah katında ona hazırlananlardan onu haberdar ederdim."[335]

[300] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana Müslim b. Halid, İbn Ebu Zi'b'den nakletti: Ezberimde olmayan bir isnatla, Resulullah

---

333 *Mecmau'z-Zevaid*, Hilafet 5/192; Ebu Yala, 8/438

334 *Mecmau'z-Zevaid*, Kureyş'in fazileti 10/26; *Keşfu'l-Esrar*, 3/297-298; *Mucemu'l-Kebir*, 5/37-38

335 *Mecmau'z-Zevaid*, 10/23; *Keşfu'l-Esrar*, 3/297-298; *Mucemu'l-Kebir*, 19/6-7

(s.a.v), Kureyş ile alakalı olarak unuttuğum bir hayırdan bahsetti. Ve şöyle buyurdu: *"Kureyş'in şerlileri, insanların şerlilerinin hayırlılarıdır."*[336]

[301] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Sûfyan b. Uyeyne şöyle haber verdi: Ebu'z-Zinad, el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

تجدون الناس معادن فخيارهم في الجاهلية خيارهم في الإسلام إذا فقهوا

"İnsanlar belli bir yaratılış/madenler üzeredirler. Fakih/anlayışlı olmaları halinde, cahiliyede hayırlı olanları, İslam'da da hayırlı olurlar."[337]

[302] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Sûfyan b. Uyeyne şöyle haber verdi: Ebu'z-Zinad, el-A'rec'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

أتاكم أهل اليمن هم ألين قلوبا وأرق أفئدة الإيمان يمان والحكمة يمانية

"Size kalpleri yumuşak, gönülleri ince Yemen ehli geldi. İman ve hikmet, yemenidir."[338]

[303] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana amcam Muhammed b. Abbas, Hasan b. Kasım Ezraki'nin şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v) Tebük'te bir tepe üzerinde durarak, mübarek eliyle de

---

336 İmam Şafii'nin dışında bir yerde bulamadım. Ayrıca Şafii'den Beyhaki, *Marife*'de rivayet etmiştir. 1/89

337 Buhari, Menakıb 2/503 no: 3496; Müslim, Sahabenin fazileti 4/1958 no: 199/2526; *Müsned el-Hamidi*, 2/451 no: 1044

338 Beyhaki, *Marife*, 1/91'de şöyle dedi: "Bu isnatla mevkuf rivayet edildi." Ama sonrası ise merfu rivayet edildi. *Müsned el-Hamidi*, 2/452 Süfyan yoluyla merfudur.

Şam cihetine işaret ederek şöyle buyurdu: *"İşte burası Şam'dır."* Tekrar mübarek eliyle Medine tarafına işaret ederek *"Ve işte burası Yemen'dir."*[339]

[304] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne şöyle dedi: Ebu Zinad, el-A'rec'den, o da Ebu Hureyre'den şöyle nakletti: Tufeyl b. Amr ed-Devsi, Resulullah (s.a.v)'in yanına gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Muhakkak ki Devs (bir kabile) isyan edip yüz çevirdi. Onlara bu sebepten dolayı bedduada bulun." Resulullah (s.a.v) yüzünü kıbleye çevirdi ve ellerini kaldırınca insanlar şöyle dedi: "Devs helak oldu." Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: *"Allah'ım! Devs'e hidayet ver ve bize gelmelerini sağla."*[340]

[305] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdülaziz b. Muhammed Deraverdî, Muhammed b. Amr b. Alkame'den, o da Ebu Seleme'den; o, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

لولا الهجرة لكنت أمرءا من الأنصار ولو أن الناس سلكوا واديا أو شعبا لسلكت وادي الأنصارى أو شعبهم

"Hicret olmamış olsaydı Ensar'dan bir kişi olurdum. Ve eğer insanlar bir vadi ya da bir yola girecek olurlarsa, ben, Ensar'ın bulunduğu vadiye gider ya da izlediği yolu izlerdim."[341]

[306] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdülkerim b. Muhammed Curcanî şöyle haber verdi: Bana İbn Gasil, Enes b. Malik olarak isimlendirdiği bir adamın şöyle dediğini haber verdi: Resulullah (s.a.v), hastayken evinden çıktı ve hutbe verdi. Allah'a hamdedip senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

---

339 İmam Şafii'nin dışında bir yerde bulamadım. Ayrıca Şafii'den Beyhaki, *Marife*'de rivayet etmiştir. 1/90-91

340 Buhari, Davet 4/171 no: 6397; Müslim, Sahabenin fazileti 4/1957 no: 197/2524

341 Buhari, Temenni 4/352 no: 7244; Müslim, Zekât 2/738-739 no: 139/1061

إن الأنصار قد قضوا الذي عليهم وبقى الذي عليكم فاقبلوا من محسنهم وتجاوزوا عن مسيئهم وقال غيره عن الحسن ما لم يكن فيه حد

"Muhakkak ki Ensar, üzerlerine düşeni yerine getirmişlerdir. Artık sizin üzerinize düşeni de sizin yerine getirmeniz gerekir. Onların iyilik yapanını kabul edin, onların kötülük yapanını görmezden gelin (affedin)."[342]

Bir başkası da Hasan'dan şöyle nakletti: *"Had gerektirmeyen durumlar içindir."*[343(*)]

[307] Curcanî, hadisinde şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

اللهم اغفر للأنصار ولأبناء الأنصار ولأبناء أبناء الأنصار

"Allah'ım! Ensar'ı, Ensar'ın çocuklarını ve Ensar'ın çocuklarının çocuklarını bağışla."[344]

Ayrıca hadisinde şöyle de dedi: Nebi (s.a.v), Ensar'ın arasına çıktığında kendisini Ensar'ın kadınları ve çocukları karşılayıp bağırlarına bastıklarında, onlara karşı gönlü yumuşadı. Sonra hutbe okudu. Daha sonra zikri geçen bu sözleri söyledi.

[308] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana ilim ehlinden bazıları Ebu Bekir'in şöyle dediğini söyledi: "Ben, Ensar'ın bu mahallesine/ arasında Tufeyl el-Ğanevî'nin dediğinden başka bir örnek bulamadım:

"Bizden bıkmaktan kaçındılar

Hâlbuki bizden çektiklerini annemiz çekmiş olsaydı bizden bıkardı.

Onlar bizi kendi nefislerinden ayırmadılar, bizi sıcaktan ve soğuktan koruyan evlerine ortak ettiler.

---

342 Buhari, Menakıb el-Ensar 3/42-43 no: 3799; Müslim, Sahabenin Menakıbı 4/1949 no: 176/2510

343(*) İmam Şafiî'nin dışında bir yerde bulamadım. En doğrusunu Allah bilir.

344 Buhari, Kur'an tefsiri 3/311 no: 4906; Müslim, Sahabenin fazileti 4/1948

Allah, Cafer'e bizden dolayı mükâfatını versin, yürüyenlerle beraberken ayağımız kaydı ve büküldü."[345]

Rebi' şöyle dedi: Bu son beyit, sözlerin içinde mevcut değildir.

[309] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Abdülkerim b. Muhammed Curcanî şöyle haber verdi: Mesudi, Kasım b. Abdurrahman'ın şöyle dediğini nakletti: "Muhacirlerden hiçbir kimse olmasın ki, Ensar'dan onun üzerine hakkı olmasın. Evlerini onlar için açtılar. Mahsullerini onlarla paylaştılar. Kendilerine ait olmasına rağmen kendilerinden esirgeyip onlarla paylaşmadılar mı?"[346]

[310] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Abdülaziz b. Muhammed şöyle haber verdi: Muhammed b. Amr b. Alkame, Ebu Seleme'den, Ebu Hureyre yoluyla Resulullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakletti:

بينا أنا أنزع على بئر أستقى

"Bir kuyudan, sulamak için su çekerken..."

(İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) rüyasını anlatmaktaydı ve peygamberlerin gördüğü rüya vahiydir.)

فجاء ابن أبي قحافة فنزع ذنوبا أو ذنوبين وفيهما ضعف والله يغفر له
ثم جاء عمر بن الخطاب فنزع حتى استحالت في يده غربا فضرب
الناس بعطن فلم أر عبقريا يفرى فريه

"İbn Ebu Kuhafe gelerek bir veya iki kova su çekti. Çekişinde biraz zayıflık vardı. Allah kendisini bağışlayacaktır. Sonra Ömer b. el-Hattâb geldi su çekti. Ancak elindeki kova kocaman bir kaba dönüştü ve insanlar

[345] *Marife*, Mukaddime 1/92

[346] İmam Şafii'nin dışında bir yerde bulamadım. Ayrıca Şafii'den Beyhaki, *Marife*'de rivayet etmiştir. 1/92

sulamak için hayvanlarını getirdiler. Onun yaptığı işi yapacak kadar usta birini görmedim. " Müslim b. Halid'in rivayetinde şu ilave vardır:

فأروى الظمأة وضرب الناس بعطن

"Susayanlar susuzluklarını giderdiler ve insanlar hayvanlarını sulamak için getirdiler."[347]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: "Resulullah (s.a.v)'in Ebu Bekir'in su çekişindeki zayıflığı söylemesinden kastı, hilafetinin müddetinin kısalığı ve ölümünün çabuk olması, irtidad edenlerle savaşması sebebiyle fetihlerle meşgul olamamasıdır. Hz. Ömer'in daha fazla su çekmesi, hilafetinin uzun sürmesidir. Hz. Ömer hakkında, *"Ancak elindeki kova kocaman bir kaba dönüştü."* sözündeki "الغرب" kelimesi, ancak hayvanların çekebildiği veya bir çayın taşıyabileceği çok su, bir insanın çekemeyeceği büyük kova manasındadır. Resulullah (s.a.v) bununla, Hz. Ömer'in hilafetinin uzun süreceğini ve İslam topraklarına toprak katacağını kastetmiştir. Hz. Ömer, büyük kovayı çekerken sarf edilen gayret gibi, yaptığı işi önemsemiş ve Müslümanlara ihlaslı olmuştur.

[311] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize İbrahim b. Sa'd, babasından şöyle haber verdi: Muhammed b. Cübeyr b. Mut'im, babasından şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v)'e bir kadın gelerek bir şey sordu. Resulullah (s.a.v), ona geri gelmesini emredince kadın şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Bir daha geri geldiğimde seni bulabilecek miyim?" Bu sözleriyle sanki ölümü kastediyordu. (O zaman)

فاتى أبا بكر / *"Ebu Bekir'in yanına gelirsin."* buyurdu.[348]

[312] Bize İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle haber verdi: Bize Yahya b. Süleym şöyle haber verdi: Cafer b. Muhammed'den; o, babasından; o da Abdullah b. Cafer b. Ebi Talib'in şöyle dediğini nakletti: "Ebu Bekir bizim velimiz ve Allah'ın en hayırlı halifesidir. Bize karşı en

[347] Buhari, Sahabenin fazileti 3/14; Müslim, Sahabenin fazileti 4/1860, 1862 no: 17/2392

[348] Buhari, Sahabenin fazileti 3/8 no: 3659; Müslim, Sahabenin fazileti 4/1856-1857 no: 10/2386

merhametli ve en yumuşak olanıdır."[349] [Burada çeşitli yerlerin ve kişilerin fazileti sayılarak övgünün sadece Kureyş'e has olmadığı vurgulanmıştır.]

YOLCU OLANIN MUKİM OLANA İMAM OLMASI

[313] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize güvenilir olan ravi şöyle haber verdi: Ma'mer, Zührî'den; o, Salim'den; o da babasından şöyle nakletti: "Resulullah (s.a.v) Mina'da Ebu Bekir ve Ömer'le beraber iki rekât kılmıştır."[350]

[314] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik, Yezid b. Eslem'den; o, babasından; o da Ömer b. el-Hattab'dan benzer bir rivayetle haber verdi.[351]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam için uygun olan, gerek seferde gerek ikamette/mukimken kimseyi vekil tayin etmeden namazını bu şekilde kılmasıdır. Arkasında ona tabi olarak namaz kılan mukim kimseleri de namazlarını tamamlamaları için uyarması gerekir. Ancak bu hususta yeterli fıkıhları varsa, söz konusu fıkıhlarıyla iktifa eder. [Bu hususta bilgi sahibi iseler, uyarması gerekmeyebilir] İnşaallah.

Mukim ve seferî olanların bir araya gelmeleri halinde, eğer vali/mülkî amir veya halife bu grupların içinde mevcutsa, mukim ile seferî olması arasında fark olmadan onlara imam olur. Kendisi mukim olmasına rağmen namazı kıldırması için başkasına emredecek olursa, emri mukim birisine vermesi müstehabdır. Kasır yapmaktan başka yolu olmayan kişiyi, namazı kıldırması için tayin etmemesi gerekir. Eğer arkasında mukim kişiler namaz kılacaklarsa, seferî birini imamlık için tayin etmesi mekruhtur. Buna rağmen tersi olursa, yani seferî imam olursa; mukim olan kişi, namazını, seferî olanın namazı üzerine bina eder/rekâtları dörde tamamlar ve iade etmez. Söz konusu topluluğun içinde vali yoksa mukim birinin topluluğa imam olması müstehabdır. Böylece namazın tamamı imamla beraber

[349] El-Muhib et-Taberi, *Menakıb el-Eşare*'de zikretti. 2/31-32

[350] Müslim, Seferde namaz ve kasır 1/482

[351] *Muvatta*, Seferde namaz ve kasır 1/149

kılınmış olur. Seferî olanlar, namazın rekât sayısının tam kılınması için -mecbur kalmadıkça- cemaatin önüne geçmezler. Ama buna rağmen seferî birisi imam olması için öne geçirilirse ve seferî olanlar kasır yaparlarsa, mukim olanlar namazlarını, onların namazları üzerine bina ederler/rekât sayısını tamamlarlar. Ve bu uygulama onlar için geçerli bir uygulama olur. Eğer seferî birisi, mukim olanlara imam olur ve namazı tam olarak kılarsa/ kıldırırsa arkasında namaz kılan mukim kişilerin namazı ile seferî olanların namazı geçerli olur.

KİŞİNİN, TANIMADIĞI BİR TOPLULUĞA İMAM OLMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Seferî ve mukim farkı olmaksızın bir topluluğun, tanımadıkları bir kişinin arkasında namazlarını kılmaları caizdir.

Eğer onlara imam olan şahsın Müslüman olup olmadığı şüphesine düşerlerse... Zahirde müslim olduğu biliniyor ve bu hal üzere namazlarını kıldırıyorsa, Müslüman olmadığı yolunda net bir haber gelmedikten sonra namazları caizdir.

Söz konusu şahıs, Müslüman olmadan önce kendileri tarafından tanınan biri idiyse -Müslüman olması halinde de bu durum kendilerine gizli kalmayacağı kuvvetli bir ihtimal olduğu için- şahsın namazı kıldığı mescidde yahut bir sahrada arkasında cemaat olup namazlarını kılmaları caiz olmaz. Ancak kendisine bunu sormaları gerekir: Namaz kıldırmadan önce Müslüman olup olmadığını yahut namazdan önce Müslüman olduğunu onlara kendisinin ilan etmesi gerekir. Eğer namazdan önce Müslüman olduğunu onlara ilan ederse, namazları geçerli sayılır.

Şirk ehli olduğunu bildikleri bir şahsın arkasında namaz kılanların, eğer şahsın namazdan önce Müslüman olduğu bilgisine sahip değillerse, namazdan sonra şahsın kendisi, namazdan önce Müslüman olduğunu onlara bildirse de namazları caiz olmaz. Çünkü onlar, onun imam olmadan

önce küfürden ayrıldığı ve imamlıktan önce Müslüman olduğu bilgisine sahip değiller.

Bir şahsın arkasında birçok kez namaz kıldıktan sonra, o şahıs onlara Müslüman olmadığını bildirirse yahut başka bir yerden Müslüman olmadığını öğrenirlerse, söz konusu şahsın arkasında kıldıkları tüm namazlarını iade ederler. Aynı şekilde bir kişi, eğer Müslüman olduktan sonra mürted olmuşsa ve bazı Müslümanlar da o, mürtedlikten dönüp Müslüman olmadan önce namazlarını onun arkasında onunla beraber kılmışlarsa; o Müslümanlar, onun arkasında kılmış oldukları tüm namazları iade ederler.

KADIN'IN ERKEKLERE İMAM OLMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kadın, namazı erkeklere, kadınlara ve erkek çocuklara kıldırmışsa, kadınların namazı geçerlidir. Erkeklerin ve erkek çocukların namazları ise geçerli değildir. Çünkü Allah (c.c), erkekleri kadınların yöneticileri yapmıştır. Kadınlar, erkeklerin üzerinde yönetici olamadıkları bu husus ve başka hususlardan dolayı erkeklere imam olamazlar. Hiçbir durumda kadının namazda erkeğe imam olması caiz değildir.

Aynı şekilde kadının arkasında çift cinsiyetlinin namaz kılması da caiz değildir. Kadınla beraber namaz kılan kişinin, namaz kıldıranın kadın olduğu namaz bitmeden belli olması halinde de namazı iade etmesi uygundur. Ve kanımca bu durumda namazı kılan kişinin namazı caiz değildir. Çünkü namazını onunla beraber kıldığında; o, uyulması caiz olanlardan değildi.

KADININ İMAMLIĞI VE İMAMLIK YAPARKEN DURMASI GEREKEN YER

[315] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan şöyle haber verdi: Ammar ed-Duhni, kavminden Huceyre isminde bir kadından

şöyle nakletti: "Ummu Seleme, onlara imam olduğunu ve safın ortalarında durduğunu söyledi."[352]

[316] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Leys, Ata'dan; o da Hz. Aişe (r.anha)'dan şöyle rivayet etti: "Kadınlara ikindi namazını kıldırdı ve namazı kıldırırken kadınların ortasında durdu."[353]

[317] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim, Safvan'ın şöyle dediğini haber verdi: "Kadının, kadınlara namaz kıldırdığında onların ortasında durması sünnettendir."[354]

[318] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ali b. Huseyn, cariyesine, ehliyle beraber ramazan ayını kıyamla (gece namazı kıldırmayla) geçirmesini emrederdi.[355]

[319] Amre, ramazan ayının kıyamında kadına, kadınlarla beraber kıyama katılmasını emrederdi.[356]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kadın, kadınlara farz namazında ve farz olmayan namazlarda imam olabilir. Kadına, kadınlara imam olacağı zaman kadınların safının ortasında durmasını emrederim. Eğer kadın imamın arkasında namaz kılan kadınların sayısı çoksa, kadın imamın durduğu birinci safın arkasında ikinci bir saf yaparlar. Sayının daha çok olması halinde safların sayısı artırılır ve erkeklerin safları gibi hiçbir fark olmadan saflarını oluştururlar. Sadece kadın imam birinci safta, kadınların ortasında/arasında durur. Ayrıca tekbir getirirken, namazda Kur'ân ve sesli okunması gereken diğer zikirleri okurken sesini yükseltmeden okur.

---

352 *Musannef Abdurrezzak*, Namaz 2/140 no: 5082; *Musannef Ebi Şeybe*, Namaz 2/88

353 *Musannef Ebi Şeybe*, Namaz 2/89; *Musannef Abdurrezzak*, Namaz 2/141 no: 5086; *Müstedrek*, 1/203-204

354 Buna rastlayamadım, yalnız bunu kuvvetlendirecek Hâkim'den bir rivayet gelmiştir *Müstedrek*, Namaz 1/203

355 İmam Şafiî'nin dışında bir yerde rastlayamadım. Beyhakı, Şafiî'den dolayı *Marife*'de nakletti. 2/410

356 İmam Şafiî'nin dışında bir yerde rastlayamadım. Beyhakı, Şafiî'den dolayı *Marife*'de nakletti. 2/410

Kadın imamın, kadınların arasında safın ortasında değil de önünde durması halinde de kendisinin namazı ve arkasında duran kadınların namazı geçerli sayılır.

Kadınlara bir kadının imam olacağı zaman hür bir kadının imam olması müstehabdır. Çünkü hür olan kadın, onlara imam olduğunda başını örtmüş olarak imam olur. Köle kadının onlara başı örtülü yahut açık bir şekilde imam olması halinde de onun namazı ve onların namazları geçerli olur. Çünkü köle kadının farzı böyleyken hür kadınların örtünme farzı başkadır. Arkasında insanlar ayakta namazlarını kılarken otururak imamlık yapan kişinin durumu, uygulama açısından daha ağırken; başı açık olan kölenin arkasında hür ve başları kapalı olanın durumuna kıyasla daha hafif sayılır.

ÂMÂNIN İMAMLIĞI

[320] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, İbn Şihab'dan, o da Mahmud b. Rebi'den şöyle haber verdi: Itban b. Malik âmâ olmasına rağmen kavmine imam oluyordu. Şöyle dediği Resulullah (s.a.v)'e iletildi: "Ben âmâ bir adamım, karanlık, yağmur ve sel olan gecede, ne yapayım ya Resulallah! Evimde namazgâh edindiğim yerde namaz kılayım mı?" Resulullah (s.a.v) onun yanına gelerek şöyle buyurdu: *"Nerede namaz kılmamızı istersin?"* Evinde bir yere işaret etti ve işaret ettiği yerde Resulullah (s.a.v) namaz kıldı.[357]

[321] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Sa'd b. İbrahim, İbn Şihab'dan; o da Mahmud b. Rebi'den şöyle haber verdi: Itban b. Malik, âmâ olmasına rağmen kavmine imam oluyordu.[358]

[322] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Birçok ilim ehlinden Resulullah (s.a.v)'in İbn Ummu Mektum'u -âmâ olmasına rağmen- kendisinden sonra vekil tayin ettiğini ve Resulullah (s.a.v)'in, katıldığı

---

357 *Muvatta*, Namazda kasır 1/172 no: 86; Buhari, Ezan 1/222 no: 667; Müslim, Mescidler 1/455-456 no: 263/33

358 Bir önceki hadisin tahricine, *Muvatta*, Buhari ve Müslim'e bak.

birçok gazvesinde kendisinin gazveye katılmayan insanlara namaz kıldırdığını bahsederken duydum.[359]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Âmâ olan kişi, kıbleye doğru yönlendirildikten sonra, gözleri bazı şeyleri gördüğü için dalgınlık yaşayan kişiden daha iyi olabilir. Ve ben, âmânın imamlığını severim. Namazı hakkıyla kıldırdıktan sonra, -namazı kıldıranın sağlam yahut âmâ olması fark etmez- namaz caiz olur.

Ama buna rağmen âmânın imamlığını, sağlam şahsın imamlığına tercih etmem. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in genel itibariyle imamlıkla görevlendirdiği şahısların çoğunun gözleri görüyordu. Sağlamın namazı, âmânın namazından farklı değildir. Resulullah (s.a.v), sahabe arasında namazda imamlık yapması için emir verdiği sahabesinin arasında sağlam kişilerin sayısı, âmâ olanların sayısından daha fazladır.

KÖLENİN İMAMLIĞI

[323] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdülmecid, İbn Cüreyc'in şöyle dediğini haber verdi. Bana Abdullah b. Ubeydullah b. Ebi Müleyke şöyle haber verdi: Onlar ve Ubeyd b. Umeyir, Misver b. Mahrem ve birçok insanla beraber vadinin yüksek bir yerinde müminlerin annesi Hz. Aişe'nin yanına gelirlerdi. Onlara Hz. Aişe'nin kölesi Ebu Amr imam olurdu. Bahsedilen dönemde Ebu Amr hür değildi, köleydi. Dedi ki: "Ve o zaman Muhammed ehlinin imamı, Ebu Bekir ve Urve idi."[360]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamlıkta aslolan, fazilet ehlinin, diğerlerine; hür olanların, kölelere tercih edilmesidir. Buna rağmen cemaat mescidinde, yol mescidinde, bir evde, Cuma namazında, bayram namazında veya herhangi bir namazda kölenin öne çıkarılmasında bir sıkıntı yoktur.

---

359 Ebu Davud, Namaz 1/398 no: 595; *Mecmau'z-Zevaid*, Namaz 2/65; *Müsned*, Ebu Yala, 7/434 no: 2125 ve 2126'da tashih etti. *Mecmau'l-Bahreyn*, Namaz 2/67 no: 723

360 *Musannef Abdurrezzak*, Namaz 2/393-394; *Musannef İbn Ebi Şeybe*, Namaz 2/218 no: 3824

Birisi şöyle dese: Cuma köleye farz olmamasına rağmen nasıl imam olabilir?

Denilir ki: Onun üzerine farz olmadığının söylenmesi, senin anladığın manada değildir. Ancak cuma namazına katılmamasında bir darlık/mecburiyet olmadığı anlaşılır. Aynı şekilde korku ve sefer halinde olanların da katılmamasında darlık/mecburiyet olmadığı gibidir. Ama bunlardan Cuma namazını kılanın namazı caiz olur. Eğer bunlardan biri Cuma namazına katılırsa, namazı caiz olur. (Seferilikte) dört olan öğle namazının rekâtlarını iki olarak kılması ya da kıldırması gibidir. Eğer bunu böyle yaparsa, namazı, kendisi ve Cuma ehli (arkasında kılmışlarsa) için geçerli olur.

A'CEMİ (ARAPÇA BİLMEYEN- KIRAATI DÜZGÜN OLMAYAN KİŞİNİN) İMAM OLMASI

[324] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdülmecid, İbn Cüreyc'in şöyle dediğini haber verdi. Bize Ata şöyle haber verdi: Ubeyd b. Umeyr'i şöyle derken duydum: Mekke'nin etrafında bir topluluk bir araya geldi. Sanki vadinin yüksek yerinde, hac gününde olduğunu zannediyorum. Şöyle dedi: Namaz vakti olduğunda, lisanı A'cemi (Arap olmayan) Ebu Saib ehlinden bir adam öne geçti. Dedi ki: Söz konusu kişiyi Misver b. Mahreme geri çekerek onun yerine başka birini öne sürdü. Bu durum Ömer b. Hattab'a ulaştırıldı. Medine'ye gelinceye kadar durumdan bahsedilmedi. Medine'ye geldiklerinde Hz. Ömer, Misver'e durumu sorunca Misver şöyle dedi: "Ey müminlerin emîri! Benim açıklamamı bekle. Adamın lisanı A'cemiydi ve biz hac vazifemizi yerine getirmek için bir araya gelmiştik. Bazı hacıların onun kıraatini duymak suretiyle A'cemi lisanından etkilenmelerinden endişe ettim." Hz. Ömer şöyle dedi: "Ve sen bundan dolayı mı bunu yaptın?" "Evet" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: "İsabet ettin."[361]

---

361 *Musannef Abdurrazzak*, Namaz 2/400 no: 3852

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Misver'in yaptığı ve Ömer'in onu doğruladığı husus, müstehab olandır. İmamlık yapacak kişinin A'cemi ve vali olmaması halinde onun geriye çekilmesi ve yerine başkasının öne sürülmesi uygun olandır. Kişinin dinî yaşantısı iyi değil ya da namaz hususunda bilgisi az ise aynı durum yine geçerlidir.

Öne geçecek kişinin, okuyacağı yeri iyi ve doğru bir şekilde ezberlemiş bir şekilde bilerek geçmesi müstehabdır. İmamlığında lahn yapanın(*) imamlığı mekruhtur. Çünkü lahn ile manadan ayrılır. Eğer lisanı A'cemi olan ya da kıraatinde lahn yapan kişi imam olursa ve Ummu Kur'ân'ı (Fatiha'yı) fasih okursa yahut yapmış olduğu lahn, manadan hiçbir şeyden ayrılmasına sebep olmazsa, onun ve arkasında namaz kılanların namazı caiz olur. Ama yaptığı lahn dolayısıyla manadan biraz olsun uzaklaşmasına sebep oluyorsa, arkasında namaz kılanların namazı geçerli olmaz. Söz konusu şahıs, yaptığı kıraatten daha iyi bir kıraat bilmiyorsa, onun namazı geçerli sayılır. Aynen kıraat bilmeden namaz kılması durumunda namazının geçerli olması gibi...

Arkasında namaz kılanların onunla beraber okumuş ya da okumamış olması farketmeden namazları geçerli olmaz. Ona imamlığında tabi olur ve beraber Fatiha'yı okurlar yahut beraber lahn yaparlar yahut birisi A'cemi ile telaffuz eder yahut A'cemi lisanla Kur'ân'dan bir şey okursa, onun ve arkasında olanların namazı caiz sayılır. (Namaza zarar vermeyecek şekilde olursa) Eğer söz konusu lahn ve A'cemi lisan lafzında Kur'ân okumayı kastetmişse yukarıda zikrettiğimiz gibi namazı geçerli sayılır (mana bozulmamışsa). Ama bunlarla Kur'ân'dan başka bir kelam kastetmişse, namazı fasit olur. Ve eğer kendisine uyanlar varsa, onların da namazı fasit olur. Onun namazının fasit olmasıyla beraber arkasında namaz kılmaktan ayrılır ve bir başkası öne geçerse yahut her biri namazlarını münferiden kılarlarsa, namazları geçerli olur.

(*) [Herhangi bir yazılı metni okurken gerek i'rabında, gerekse lafızlarının telaffuzunda hata etmek, dinleyenden başkasının anlamayacağı şekilde rumuzlar, kapalı ve mübhem sözler kullanarak söz söylemek manasına kullanılır. Burada kıraatte, telaffuzda veya i'rabında/dilbilgisi yönünde hata etmek anlamındadır.]

VELED-İ ZİNANIN İMAM OLMASI

[325] Bize Malik, Yahya b. Said'den şöyle haber verdi: Akik'te bir adam insanlara imam oluyordu. Onu imam olmaktan Ömer b. Abdülaziz menetti. Söz konusu adamı imam olmaktan menetme sebebi, babasının kim olduğunun bilinmiyor olmasından dolayıdır.[362]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Babasının kim olduğu belli olmayan kişinin imam olmasını mekruh görürüm. Çünkü imamlık fazilet yeridir. Buna rağmen imam olursa, onun ve arkasında namaza duranların namazı geçerli sayılır. Aynı şekilde fasık ve bid'at ehli kişinin imamlığının mekruh olduğu gibi... Ancak kim bunlardan birinin arkasında namaz kılarsa, eğer namazı doğru kılmışlarsa, iade etmeleri gerekmeden namazları caizdir.

BALİĞ OLMAYAN SABİ'NİN İMAM OLMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kıraati düzgün olan ve namazı akleden/ahkâmını bilen baliğ olmayan çocuğun, baliğ olan adamlara imam olması halinde, eğer namazın gereklerini yereni getirirse, imam olması caiz sayılır. Tercih edilen, imam olacak kişinin baliğ olmasıdır. Baliğ olan kişinin, namazda olabilecek şeyler hususunda bilgi sahibi olması -en azından- beklenir.

KIRAATİ DÜZGÜN OLMAYANIN İMAM OLMASI

Dedi ki: Okumayı bilmeyen kişi imam olursa yahut Fatiha sûresini iyi okuyamayan kişi imam olursa, -Fatiha'dan başka Kur'ân'dan iyi okuduğu yerler olmasına rağmen- arkasındaki Fatiha sûresini iyi bilenin namazı geçerli sayılmaz. Ama arkasında ona tabi olanlar içinde kendisinden daha iyi bilen kimse yoksa (yani bilmeyenlere imam olması durumunda) arkasında namaza duranların namazları geçerli sayılır.

---

362 *Muvatta*, Cuma namazı 1/134 no: 15; *Musannef*, İbn Ebi Şeybe, Namaz 2/216-217

Eğer imam, Fatiha sûresini iyi bilmiyor ama başka yerden yedi ya da sekiz ayet biliyor ve arkasında ona tabi olanlar da Fatiha sûresini iyi bilmiyor ama Kur'ân'ın başka yerinden ondan daha fazla ayet biliyorlarsa, hepsinin namazı geçerli sayılır. Çünkü hepsi Fatiha sûresini iyi bilmiyorlar ve imam, namazın geçerli olacağı kadar iyi bir kıraate sahip olduğu için namazları caiz olur. Tabiî ki bu durum, Fatiha sûresinin iyi bilinmediği zaman için geçerlidir.

Kıraatinin iyi olup olmadığını bilmedikleri bir kişinin arkasında namaza durduktan sonra, onun Fatiha sûresini iyi bilmediği ve Kur'ân okumasının kesik kesik olduğu ortaya çıkarsa, bu durumda onun arkasında namaz kılanların namazı geçerli sayılmaz. İmam namaza başladıktan sonra eğer ayetleri/Kur'ân'ı olmaması gerektiği şekilde kesik kesik okuyorsa, arkasından ayrılarak namazdan çıkılması gerekir. Bu, onlar için bir yükümlülük olup aslolan namazlarına kendilerinin başlaması gerekir. Çünkü onun iyi bir kıraati yoktur. Kesik kesik okuması, onun iyi bir kıraate sahip olmadığı hususunda açık bir delil teşkil eder gibidir. Bu durumda namazın herhangi bir kısmında onunla beraber olamazlar. Onun iyi bir kıraate sahip olduğunu sandıkları için onunla beraber namaza durduktan sonra kesik kesik okumaya başlarsa, arkasından ayrılmaları müstehabtır.

Ve sonra namaza başlarlar. Eğer bunu yapmaz yahut kesik kesik okumaya başladığında onunla beraber başlamış oldukları namazdan ayrılarak kendileri namazlarına münferiden devam ederler yahut başka birisini onun yerine geçirirlerse, namazları caiz olur. Bu durum, sanki kıraati iyi olan birisinin arkasında namaza başlamış gibi, namazları geçerliyken namazı fasit kılacak bilinçli bir konuşma yahut fiil yapmak gibidir. Eğer namaza başlamada onunla beraber başlamalarında bir engel yoksa onun namazının fesadıyla onların namazları fasit olmaz.

Eğer kıraatin açıktan okunmadığı bir namazda, kıraatinin iyi olup olmadığını bilmedikleri bir kişinin arkasında kılmışlarsa, ihtiyaten namazlarını iade etmelerini müstehab sayarım. Bu iadeyi vacip saymam. Çünkü zahiren Müslüman bir topluluğa imam olacak kişinin, genelde namazın caiz olacağı şekilde iyi bir kıraate haiz olmasının kuvvetle

muhtemel olduğudur. İnşaallah. Kıraati cehri (açık) olan bir namazda imam olanın kıraat yapmaması halinde cemaat, namazlarını, kıraatin terki dolayısıyla iade ederler. Şöyle dese: Ben kendi içimden okudum. Eğer onun kıraati iyi bildiğini bilmiyorlarsa, namazlarını iade etmeleri müstehabdır. Çünkü onun iyi bir kıraate sahip olduğunu bilmiyorken okumuş olduğu bir kıraati duyduklarından dolayıdır.

CÜNÜP KİŞİNİN İMAM OLMASI

[326] Bize Rebi', İmam Şafii'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik b. Enes, İsmail b. Ebi Hakim'den, o da Ata b. Yesar'dan şöyle nakletti: "Nebi (s.a.v) namazlardan bir namazda tekbir aldıktan sonra oturulması için işaret etti. Sonra geldiğinde teni üzerinde suyun izi vardı."[363]

[327] Bize güvenilir ravi (Eyub b. Suveyd) şöyle haber verdi: Usame b. Zeyd, Esved b. Süfyan'ın kölesi Abdullah b. Yezid'den; o, Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan; o da Ebu Hureyre tarikiyle Nebi (s.a.v)'den bu manaya gelecek bir rivayet nakletti.[364]

[328] Bize güvenilir ravi şöyle haber verdi: İbn Avn, Muhammed b. Sirin tarikiyle Nebi (s.a.v)'den benzerini rivayet etti. Ve şöyle dedi: *"Cünüp olduğumu unutmuştum."*[365]

[329] Bize güvenilir ravi şöyle haber verdi: Hammad b. Seleme, Ziyad el-A'lem'den, o, Hasan'dan; o da Ebu Bekre'nin Nebi (s.a.v)'den benzerini rivayet ettiğini naklettiler.[366]

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu hükümle amel ederiz. Bu, İslam'ın genel hükümlerine benzer. Çünkü insanlar başkaları hususunda genel olarak kendilerine zahir olan şeylerle yükümlü kılındılar.

---

363 *Muvatta*, Taharet 1/48 no:79 Mürsel.

364 Darekutni, *Sünen*, İmamın namazı 1/361 no: 1; Buhari, Ezan 1/214 no: 640; Müslim, Mescidler 1/422-423 no: 157/605

365 Ebu Davud, Taharet 1/160

366 Ebu Davud, Taharet 1/159-160 no: 233

Bir Müslüman, namazını ancak taharet üzere kılar. Kişi, bir adamın arkasında namaz kıldıktan sonra imamının cünüp olduğunu yahut abdestsiz olduğunu öğrenirse ya da bir kadının, kadınlara imam olduktan sonra hayızlı olduğunu öğrenilirse; gerek erkek cemaatin gerek kadın cemaatin namazları geçerli olur. Sadece namazı imam olarak kılanlar iade eder.

Eğer imama uyanlar, namaza başlamadan önce imamın abdestsiz olduğunu bilmelerine rağmen onunla beraber namazlarını kılarlarsa, namazları geçerli olmaz. Çünkü bilmeleri halinde namazlarını, namazı caiz olmayan kişinin namazı gibi kılmış olurlar.

Ama taharet üzere olmadığını bilmeden onunla namaza başladıktan sonra ve namazı bitirmeden önce öğrenirlerse, bu durumda öğrenmeleriyle beraber ondan ayrılma niyetiyle imamlığından ayrılır ve namazlarını kendi başlarına tamamlarlar.

Bu şekilde yapmaları halinde namazları caiz olur. Ama öyle yapmayıp bilmelerine rağmen onunla devam ederler yahut onun imamlığından ayrılmak için niyet etmezlerse, namazları fasit olur. Ve yeniden namaz kılmaları gerekir. Çünkü onlar, arkasında namaz kılmanın caiz olmayacağını bildikleri birinin imamlığına tabi olmuş sayılırlar.

Söz konusu imamın arkasında namaz kılanların bir kısmı durumdan haberdar olup bir kısmı haberdar olmazlarsa, onun taharet üzere olmadığını bilmeyenlerin namazı geçerli olur. Ve onun taharet üzere olmadığını öğrenmesine rağmen onun imamlığına tabi olmaya devam edenlerin namazı caiz olmaz.

İmamın, namaza başlarken taharet üzere başlayıp daha sonra namaz içinde tahareti bozulmasına rağmen bilerek ya da unutarak namazına devam etmesi halinde de durum aynıdır. İmamın kasten yapması ile unutması arasında fark yoktur. Sadece bu durumlarda kastederek devam etmesi halinde günah işlemiş olur. Ve unutarak yapması kendisi için günah olmaz. İnşaallah.

KÂFİR'İN İMAM OLMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Eğer kâfir bir kişi, Müslüman bir topluluğa imam olursa ve onlar da onun kâfir olduğunu bilmezlerse yahut bilirlerse, namazları caiz olmaz. Namazdan önce Müslüman olmamışsa, söz konusu namaz kendisi için İslam sebebi sayılmaz. Bu fiili işleyen kâfir, tazir edilir. Ve onun kâfir olduğunu bilmelerine rağmen arkasında namaz kılanlar da kötülük yapmış olurlar.

Yabancı bir kişi, bir topluluğa namaz kıldırdıktan sonra söz konusu topluluk onun Müslüman ya da kâfir olduğu hususunda şüpheye düşerlerse, onun kâfir olduğunu öğreninceye kadar namazlarını iade etmeleri gerekmez. Çünkü zahirde onun namazı, bir Müslüman namazı gibi değerlendirilir. Ve genelde namazı Müslüman olanlar kılarlar. İmam olduktan sonra kâfirliği öğrenilen kişiyle Müslüman olan kişinin taharet üzere olmadığı, bilinmesi açısından aynı değildir. Çünkü kâfir kişi, hiçbir durumda imam olamaz. Ama Müslüman kişinin, her durumda imam olma durumu olabilir. Ancak namazını taharet üzere kılması gerekir. Aynı şekilde Müslüman kişi, mürted olduktan sonra -mürtedken- imam olursa, imam olmadan önce açık lafızla şahıslar önünde tevbesini ilan etmeden ona tabi olanların namazı caiz olmaz. İmam olmadan önce açık lafızla tevbesini ilan ederse, onunla beraber namaz kılanların namazı caiz olur.

Eğer iki hali söz konusuysa; birinde mürtedken, birinde Müslüman olmuşken onlara imam olmuşsa ve onlar da hangi halinde onlara imam olduğunu bilmezlerse, bu durumda namazı iade etmeleri müstehab olur. Onun onlara imamlık yaptığı esnada mürted olduğunu bilmeden, iade vacip olmaz.

Kâfir kişi, Müslüman olduktan sonra bir topluluğa imam olursa, sonra da Müslümanlığı inkâr ederse, Müslüman olduktan sonra ve inkâr etmeden önce kılmış olduğu namaz caizdir. Ona, inkârından sonra "Müslüman olmuştur" niyetiyle tabi olanların, namazları geçerli olmaz. Müslümanlığını açıkça ilan ederse; o zaman namazları geçerli olur.

NAMAZI AKLETMEYENİN İMAM OLMASI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Müslüman ve aklî dengesi yerinde olan bir kişi bir topluluğa imam olursa; eğer aklî dengesi gidip geliyorsa, ancak onlara aklî dengesi yerindeyken imam olduysa, onun ve onların namazı geçerli sayılır. Ama aklî dengesi yerinde değilken onlara imam olduysa, imamın ve cemaatin namazları geçerli sayılmaz. Aklî dengesi yerindeyken onlara imam olur ve ona bu esnada bir şey olup aklî dengesi bozulursa, ona bu durum hâsıl olur olmaz imamlığından ayrılırlar ve kendi kendilerine namazlarını kılarlarsa, namazları geçerli sayılır. Kendisinin bu durumundan sonra onun imamlığı üzerine -namazlarından az ya da çok olması arasında fark olmadan- bir şeyler bina etmişlerse, namazları caiz olmaz.

İdrak edemeyen sarhoşun imam olmasının durumu, delinin durumu gibidir. Ama içmesine rağmen idraki yerinde olanın imam olması halinde onun ve arkasında ona tabi olarak namaz kılanların namazı geçerli sayılır. İdraki yerinde başladığı imamlığa, daha sonra sarhoş hale gelmesindeki durumu, daha önce izah ettiğim delinin durumu gibi olup aralarında bir fark yoktur.

İMAMIN DURACAĞI YER

[330] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi: İshak b. Abdullah b. Ebi Talha, Enes'in şöyle dediğini nakletti: "Evimizde Resulullah (s.a.v)'in arkasında ben, bize ait bir yetim ve Ummu Süleym arkamızdayken namazımızı kıldık."[367]

[331] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hazim b. Dinar'ın şöyle dediğini haber verdi: Sehl b. Sa'd'a, Resulullah (s.a.v)'in minberinin neden yapıldığını sordular. Şöyle dedi: "Bu hususu insanlar arasında benden daha iyi bilen kimse kalmamıştır.

---

[367] *Muvatta*, Namazın kısaltılması 1/153 no: 31; Buhari, Ezan 1/276 no: 860; Müslim, Mescidler 1/457 no: 266/658.

Ormanın Esil cinsinden büyük bir ağaçtandır. Onu filan filanca kadının kölesi yaptı. Resulullah (s.a.v) onun üzerine çıktı, kıbleye yöneldi ve tekbir aldıktan sonra rükû etti. Sonra geriye doğru ondan indikten sonra secde etti. Sonra ona çıktı ve okuduktan sonra rükû etti. Sonra geriye doğru ondan indikten sonra secde etti."[368]

[332] Bize Rebi', İmam Şafii'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik şöyle haber verdi. Mahrame b. Süleyman, İbn Abbas'ın kölesi Kureyb'den, o da İbn Abbas'tan şöyle nakletti: Müminlerin annesi ve teyzesi olan Meymune'nin yanında gecelediğini haber vererek şöyle dedi: "Döşeğin enine uzandım, Resulullah (s.a.v) ehliyle beraber uzunlamasına uzandı. Resulullah (s.a.v) gecenin yarısına kadar ya da yarısından daha az bir zamana kadar ya da az geçtikten sonraya kadar uyudu. Resulullah (s.a.v) uyandı ve oturup elleriyle yüzünü sürmeye başladı. Sonra Âl-i İmran sûresinin son on ayetini okudu. Sonra kalktı ve asılı olan deri bir kaptan abdest aldı, abdestini de güzel aldı. Sonra kalktı ve namaz kılmaya başladı." İbn Abbas şöyle dedi: "Ben de kalktım ve onun yaptığı gibi yaptım. Sonra onun yanına gelip sokuldum. Resulullah (s.a.v) sağ elini benim başımın üzerine koydu. Sağ kulağımı tutarak onu büktü. İki rekât kıldı. Sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât, sonra iki rekât kıldı. Sonra müezzin gelinceye kadar uzandı. Sonra kalktı ve iki hafif rekât kıldıktan sonra çıktı ve sabah namazını kıldı."[369]

İmam Şafii *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Anlatılan bu hadislerin delaleti altında, nafile namazlar, imamla beraber gerek gece gerek gündüz kılınır. Nafile namazlardaki imamlık ile farz namazlardaki imamlık arasında fark yoktur. Ve imamın duracağı yerin kendisine tabi olanların önünde ve münferit durması gerektiğine de delil vardır. Eğer kendisine tabi olanların sayısı iki ve daha fazla olursa, onun arkasında dururlar. Bir adam iki adama imam olursa, önlerinde münferit/tek başına olarak durur. Ve onlar onun arkasında safta dururlar. Eğer ona uyan şahısların içinde

---

[368] Buhari, Namaz 1/142 no: 377; Müslim, Mescidler 1/387 no: 44/544.

[369] *Muvatta*, Gece namazı 1/121 no: 183; Buhari, Abdest 1/80 no: 183; Müslim, Namaz 1/526-527 no: 182/763.

erkekler, çift cinsiyetliler ve kadınlar varsa, imamın arkasında erkekler durur. Ve erkeklerin arkasında çift cinsiyetliler durur. Ve onların arkasında da kadınlar durur. Aynı şekilde eğer bir adam, başka bir adama imam olursa onu sağına alır. Eğer çift cinsiyetli biri imama tabi olursa, imamın arkasında durur. İmam, kendisine çift cinsiyetli ya da kadın uyacak olursa, her birini arkasına durdurur, yanına onlardan kimseyi almaz.

Bir adam başka bir adama imam olursa, imama tabi olan kişinin/ memumun, imamın soluna yahut arkasına durması mekruhtur. Ama bu sebepten dolayı hiç kimseye iade gerekmez ve namazları geçerlidir. İki kişiye imam olduğunda, biri sağına biri de soluna dursa yahut ikisi beraber soluna dursa yahut ikisi beraber sağına dursa yahut biri yanına biri arkasına dursa yahut ikisi imamın arkasına birbirinin arkasına dursa bunu onlar için mekruh sayarım. Ama bundan dolayı hiçbirinin iade etmesi yahut sehiv secdesi yapması gerekmez. Bunun caiz olduğunu söylememin sebebi; Resulullah (s.a.v)'in İbn Abbas'a imam olduğunda yanına durdurmuş olmasındandır. Eğer imamla beraber bir kişi namaz kılarken imamın yanına durması caizse, o zaman iki kişi yahut bir grubun imamın yanında durmaları namazlarının fasid olmasına sebep olmaz. Sol yanında durması da fasidlik sebebi olmaz. Çünkü her iki durum da imamın yanı olmaktadır. İmamın arkasında yalnız olanın namazının caiz oluşunu söylememin sebebi; Resulullah (s.a.v) önde imamken, onun arkasında Enes ve onun arkasında da yaşlı kadın varken namaz kılmışlardır.

Ebu Muhammed şöyle dedi: "Resulullah (s.a.v)'i, sanki yüksekçe bir yerde durmuş ve namaz kılarken gördüm. O ayakta namaz kılarken onun arkasında onunla beraber namaz kılmak için durdum. Beni eliyle alarak sağ yanına durdurdu. Arkasından bakınca omuzları arasından yay gibi kaşa benzeyen mührü gördüm. Ve mührün her iki tarafında siyah noktalar vardı. Ona doğru kalktım ve mührü öptüm."

Bazı kişilerin imama tabi olmalarına rağmen onun önünde durarak namaz kılmaları halinde imamın, yanında durarak namaz kılanların ve arkasında namaz kılanların namazları caiz olur. İmamın önünde durarak namaz kılanın namazı geçerli olmaz. Çünkü sünnete göre imam; ona tabi

olanın/memumun önünde ya da yanında olmalıdır. İmam, kendisine tabi olanın arkasında olmaz. Bu durumda kişi, imamın önünde olduktan sonra onun imama yakın ya da uzak olması arasında fark yoktur. Aynı şekilde eğer Kâbe'nin dışında imamın arkasında saf halinde durarak namaz kılanların safları, kıbleye ya da onun örtüsüne daha yakın olacak şekilde eğilir ve örtüye imamdan daha yakın olursa, kıbleye daha yakın olanın namazı, imamı görüyor olsa da caiz olmaz.

İmama tabi olan kişi, kıbleye kendisinin mi, yoksa imamın mı daha yakın olduğu şüphesine düşerse, müstehab olan, namazı iade etmesidir. Ancak "kesin iade etmesi gerekir" diyebilmem için kıbleye imamdan daha yakın olduğunun netleşmesi gerekir.

Mekke'de birisi imam olup arkasında da insanlar daire şeklinde saf tutarak her biri Kâbe'yi istikbal ederek namaza dururlar. Bu durumda şuna dikkat etmeleri gerekir -en doğrusunu Allah bilir-: İmamın arkasındaki normal dizilişte yaptıkları gibi, her taraftan Beyt'e imamdan daha yakın olmamak için gayret sarf etmek gerekir ki, imam, cemaatten Beyt'e daha yakın olsun. Çünkü bu çeşit saf tutuşta imamın hizasından ayrılan şahıs çok net belli olmaz. Ve Beyt'e imamdan daha yakın olunduğu, tek saf hizasıyla ve aynı cihete yönelenlerin dizilmeleri gibi belli olmayacağı için izah ettiğim üzere buna düşmemek için gayret etmeleri gerekir. Bu durumda olanlara da imamın hizasını geçtiklerini kesin bilmeden namazlarını iade etmeleri gerekmez. İmamı geçtiklerini kesin bilirlerse, iade etmeleri gerekir. Kâbe'ye başka cihetten yönelerek namazlarını kılanlar, aynı şekilde Beyt'e imamdan daha uzak olmak için gayret sarf ederler. Buna dikkat etmedikleri için içlerinden bazılarının Beyt'e imamdan daha yakın olduğu anlaşılırsa, söz konusu şahıs ya da şahıslar kendilerinin imamla aynı hizada olduklarını kabul ettikleri sürece iade etmeleri gerekmez. Bir araya gelen bir topluluk, içlerinden biri Beyt'e bir cihetten istikbal ederken diğerlerinden her biri başka cihetten istikbal edebilirler. Eğer imama tabi olan kişi, imamın namazını kavrarsa/ona uyarsa/uyabilirse namazı caiz olur. [Kâbe'yi görerek kılınan namaz için bu böyledir.]

Dedi ki: İnsanlar halen Kâbe'nin etrafında daire şeklinde, imam Kâbe'ye bakar haldeyken namaz kılmaktalar. Kimsenin cihetinin imamın cihetinin dışında olmaması için dikkat ettiklerini bilmiyorum. Ben de Kâbe'de namaz kılanların cihetinin imamın cihetiyle aynı olması ya da Beyt'e yakınlık açısından bir özel gayretin gerektiğini talep etmemekteyim. Beyt'in etrafındaki bu meselenin zaptı, ancak çok net ve bariz hal ile mümkündür.

İmam, insanlara namaz kıldıracağı zaman Kâbe'nin sırtında ya da yüzü dışında iki yanından birinde durmak suretiyle namaz kıldırsa, kendi cihetinde namaz kılanların onun arkasında olmadan namazları caiz olmaz. Böyle yapmayanlar iade ederler ve onun ciheti dışında olanların namazları caiz olur. Namaz kıldıklarında Kâbe'ye imamdan daha yakın olurlarsa, tercih edilen, onun arkasında olmaları için dikkat etmeleridir.

Bir kişi, erkeklere ve kadınlara imam olsa, imamın arkasında kadınlar ve onların arkalarında da erkekler olsa yahut kadınlar imamla aynı hizada durup ona uysa ve erkekler de onların yanına dursalar bu durumu kadınlar, erkekler ve imam için mekruh sayarım. Ama hiçbirinin namazı fasid olmaz. Bunu şundan dolayı söyledim:

[333] İbn Uyeyne, Zühri'den şöyle haber verdi: Urve, Hz. Aişe'nin şöyle dediğini nakletti: "Resulullah (s.a.v) gece namazını kıldığında ben, kendisiyle Kâbe arasında cenazenin yatırıldığı gibi yatmış olurdum."[370]

[334] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbn Uyeyne şöyle haber verdi: Malik b. Miğvel, Avn b. Cuheyfe'den, o da babasından şöyle nakletti: "Resulullah (s.a.v)'i Abtah'ta(*) gördüm. Bilal bir keçi ile çıkageldi ve onu sabitleştirdi/bağladı. Ona doğru namaz kıldı. Ve önünden köpek, kadın ve eşek geçiyordu."[371]

---

370 Buhari, Namaz 1/144 no: 383; Müslim, Namaz 1/366 no: 267/512

(*) Mekke-i Mükerreme'de bir yer adı

371 Buhari, Ezan 1/212 no: 633; Müslim, Namaz 1/361 no: 249/503

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kadının, namaz kılan kişinin önünde durması, namazını bozmaz. Fakat evla olan, sağında ya da solunda olmasıdır.

Cinsel uzvu kesik olan adamın namazdaki durumu erkeklerin durduğu yerdir. İmam olur, şahadeti kabul edilir, varis olur, terekesi miras olur, savaşta kendisine pay verilir ve ganimet malından alır.

Çift cinsiyetli olan kişi, imamla beraber yalnız namaz kılacaksa, imamın arkasına durur. Cemaatle beraber namaz kılacaksa, erkeklerin saflarının arkasında kadınların saflarının önünde yalnız durur.

CEMAATLE (CUMA DA DAHİL) NAMAZIN KILINMASININ CAİZ OLDUĞU YERLER

[335] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bana Hişam b. Urve, babasından naklen; Cuma namazını, Velid'in haccettiği sene, Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'ın evinde birçok insanla beraber ve ev ile mescid arasında yol varken kıldığını söyledi.[372]

[336] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bana et-Teveme'nin kölesi Salih şöyle dedi: "Ebu Hureyre'nin mescidin içinde/herhangi bir yerinde durarak imama uyarak namaz kıldığına şahit oldum."[373]

[337] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi. Bana Abdülmecid b. Sehl b. Abdurrahman b. Avf, Salih b. İbrahim'in şöyle dediğini nakletti: "Cuma namazını Enes b. Malik, Humeyd b. Abdurrahman b. Avf'a ait bir evde, mescidde bulunan imama uyarak kıldığını ve mescid ile evleri arasında yol olduğunu söyledi."[374]

---

372 *Musannef Abdurrezzak*, Namaz 3/230-231 no: 5454; *Musannef Ebi Şeybe*, 2/224

373 *Musannef Abdurrezzak*, Namaz 3/83 no: 4888; *Musannef Ebi Şeybe*, 2/223

374 *Musannef Abdurrezzak*, Namaz 3/231 no: 5455; *Musannef Ebi Şeybe*, 2/224

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Sair namazlar için durulduğunda namaz caiz oluyor ya da caiz olmuyorsa, Cuma namazı içinde durum aynı olup aralarında fark yoktur.

[338] İbn Abbas imama uyarak namazını mescidin avlusunda ya da mermer üzerinde (kasîedilen yer Medine'de mescid ile çarşı arasında bir yer(*)) kılmasında beis görmezdi.[375]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmam ile beraber namaz için hazır olanların, mescidde ve mescidin küçük ya da büyük olmasına bakılmadan imama tabi olmak suretiyle kıldıkları namazın caiz olduğu her mescidde namaz caiz olur. İmam bir tarafta, imama uyan kişi de başka bir tarafta ve saflar arasında bağlantı olmadan yalnız imamın rükû'a eğilmesini, rükûdan kalkmasını ve secdeye gitmesini görüyorsa, namazı caiz olur. Yahut imamın arkasında namaz kılanın rükû'a eğilmesini, kalkmasını ve secdeye gitmesini görüyor ya da tekbir sesini duyuyor ve;

سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ / "***Semia Allah'u limen hamidah***" dendiğini duyuyorsa, namazı caiz olur. Aynen arkasında sesi duyan âmânın gören kişi gibi değerlendirildiği hususa benzer. Ve arkasında gören sağırın da namazı caiz olduğu gibidir.

Eğer âmâ kişi, hem görmüyor hem de işitmiyorsa; sağır kişi de hem işitmiyor hem de görmüyorsa, bunlar, imamla beraber, ancak kendilerini rükû ve secdeye yönlendirecek birinin yardımıyla namazlarını eda edebilirler. Eğer yanlarında onları rükû ve secdeye yönlendirecek birisi yoksa yahut yanlarında gören ve işiten birisi olmasına rağmen yalnız kendisini doğru yönlendireceğine dair güven duymuyorlarsa, bu durumda münferiden namazlarını kılmaları gerekir. Bunların her biri imam olarak namazını kılabilir. Çünkü bu durumda her biri kendine kılmış olur. Ve arkalarında namaz kılanın namazı da caiz olur. Yukarıda zikrettiğim üzere eğer birisi bir mescidde imamın arkasında namaz kılarsa yahut bir alandan ona uyarsa ya da ona bağlanan bir yolda yahut durduğu alanda saflar ona

(*) *El-Kamus*

375 Buna rastlamadım. Yalnız *Musannef Abdurrezzak*'da rivayet edildi: 3/82 no: 4883

bağlanmışsa ya da saflar arasında kopukluk olmasına rağmen eğer imamın kıldırdığı namazı -saydığım şeylerle- kavrayabiliyorsa, namazı caiz olur. İmamın namazını kavramaktan kastımız; imamın tekbirini duyması yahut rükû veya secdesini görmesi yahut imamın arkasında namaz kılanların rükû veya secdelerini görmesidir. Eğer bu saydıklarımızdan birisiyle imamın namazını kavrayamıyorsa, onunla beraber namaz kılması halinde namazı geçerli sayılmaz. Kim onunla beraber ve yanında olduğundan dolayı imamın namazını kavrıyor ve onun rükûa gitmesiyle o da rükûa gidiyor ve secdeye gitmesiyle o da secdeye gidiyorsa, namazı caiz olur. Çünkü çoğu kişi, imamın arkasında namaz kılmasına rağmen imamın namazını yakînen kavrayamamaktadır. Ancak imamın arkasında duranlar yoluyla mümkün olmaktadır. Eğer namazı izah ettiğim şekilde kılarsa, namazı geçerli olur. Ve bu, caiz olan bir yakınlık sayılır.

İnsanların yanında bilinen yakınlık sınırı; mescide bağlanan yer olup onunla mescidin arası bölünmeyen ve namaz kılınabilen bir yer şeklinde bilinir. Mescidden bölünmüş ve uzaklığı iki yüz veya üç yüz kulaç ve benzeri olan yerden de imama uyulur. Ama bu mesafeyi aşan bir yerde imama uyularak namaz kılanın namazı caiz olmaz.

Bu durum, eğer mescidin olmadığı bir sahrada imamla beraber namaz kılınıyorsa söz konusu mesafe son kişi olarak yine geçerlidir. Aynı şekilde eğer kişi, başlangıç tekbirine bir gemide girer ve imam başka bir gemide olur ya da nehir olursa durum değişmez.

Eğer bu mesafeden daha uzak bir mesafe caiz olacak olursa, imamın namazını görmesi şartıyla bir mil uzaktan imamla namazı kılmasını caiz sayarım.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ata; imamın namazı kavrandıktan sonra imamla beraber imama tabi olacak şahsın Ebu Kubeys üzerindeyken Mescid-i Haram'daki imama uymasını uygun görmüştür.

Biz, imam ile ona tabi olan arasında kopukluk varsa, kişinin imamla beraber namaz kılmasını caiz görmeyiz. Ancak saflar arasında bağlantı varsa o başkadır. Ama saflar arası kopuksa, imamla beraber namaz kılınması

caiz olmaz. Bu durum mescide yakın olan bir ev için de geçerlidir. Yahut mescidden uzaksa, saflar arasında bağlantı olmadan imama uyarak namaz kılması caiz olmaz. Evin alt kısmında olup kendisi ile saflar arasında kopukluk olmayıp saflar arasında bağlantı mevcutsa, namazı caiz olur. Ama saflar arasında kopukluk olursa, namazı caiz olmaz.

Evin yüksek yerinde, imamın durduğu yerden yüksek ise, imama uyarak namaz kılmak caiz olmaz. Çünkü ev, mescidden uzaktır, mescidin bitişiği gibi değildir.

Eğer saflar bağlanmış ve o, kapıyı saflara rağmen kapatmışsa, onları görmesi halinde de imamla beraber namaz kılması caiz olmaz. Bu, mescid dışında olan yer mescidden olan bir yere benzemez. Çünkü mescidden bir parça olanlar ayrıdır. Arkasında olanla irtibatı kesen bir nesne olmasına rağmen mescidin içinden biri olan için bir beis olmaz. Kur'ân-ı Kerim'lerin konulduğu dolap ve benzeri yerler gibi, bunların tamamı ya mesciddendir ya da mescide ait bir yere tabidirler.

Şöyle denirse: Bu hususta (yukarıda sayılan sebeplerden dolayı) bir şey rivayet edilmiş mi?

Denilir ki: Bazı kadınlar, Resulullah (s.a.v)'in zevcesi Hz. Aişe ile beraber odasında namaz kılınca onlara şöyle dedi: "İmamla beraber namaz kılmayın. Çünkü sizi ondan ayıran engel vardır."[376]

Hz. Aişe, eğer bunu söylediyse biz de bunu söylüyoruz.

İmam ile arasında yolun olup olmaması arasında fark yoktur. Çünkü eğer namaz sahrada kılınıyorsa, sahranın tamamı yoldur. Ayrıca mescidin kendisi yol olabilir. Eğer imam ile ona tabi olanın arasında yol olduğunda cevazına dair hüküm vermeyecek olursam, o zaman saflar birbirleriyle ona bağlanmadıktan ya da o makamda ona bağlanmadıktan sonra cevaz vermemem gerekir. Bir topluluk, evlerinin avlusundayken saflar birbirine bağlanmak suretiyle bazısı safların bağlandığı kişilerin arkasında olur, o da

[376] *Marife*, 1/387; İmam Şafiî dışında bir yerde rastlamadım. Ama Abdurrezzak, *Musannef*'te zikretti. 3/82

onların arkasında kendi makamında yalnız olur. İşte bu durumda imama uyarak namazını kılabilir.

Saf, arkasıyla bağlanması halinde arkasında namaz kılanın namazı caiz olur. Bu, birbirlerine bağlanan safların bir avluya ulaşmış halidir. Avluya bağlı evin içinde olan, ama safların birbirlerine bağlantı yerinde olmayan kişi, namazı imama uyarak kılamaz. Ta, saflarla evi birbirine bağlanıncaya kadar imama uyarak namaz kılamaz. Çünkü ev ile avlu birbirinden farklı yerlerdir. İzah ettiğim gibi, iki konu da açıklanmış oldu. Ev ve avlu ayrı şeylerdir. Bir avluda imama uyarak namazın geçerli olması için safların, namaz kılan kişinin kıldığı yere bağlı olması gerekir.

Enes ve Hz. Aişe'den rivayet edildiği gibi ve bu mana üzere görüş belirtiyorum. En doğrusunu Allah bilir.

KİŞİNİN OTURARAK İMAM OLMASI

[340] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Malik, İbn Şihab'dan; o da Enes b. Malik'ten şöyle haber verdi: Resulullah (s.a.v) bir ata bindi ve onun üzerinden düşerek sağ tarafı yaralandı. Namazlardan birisini oturarak kıldı. Ve biz de onun arkasında oturarak namazımızı kıldık. Namazdan çıktıktan sonra şöyle buyurdu:

إنما جعل الإمام ليؤتم به فإذا صلى قائما فصلوا قياما وإذا ركع فاركعوا وإذا رفع فارفعوا وإذا قال سمع الله لمن حمده فقولوا ربنا لك الحمد وإذا صلى جالسا فصلوا جلوسا أجمعين

"Muhakkak ki imam, ona uyulsun diye imam olur. Eğer imam namazını ayakta kılarsa, siz de onunla beraber ayakta kılın. Rükûa giderse, siz de rükûa gidin ve rükûdan doğrulursa siz de rükûdan doğrulun. Eğer, سمع الله لمن حمده *'**Semia Allah'u limen hamidah**' derse. Siz,* ربنا لك الحمد

*'**Rabbane leke'l-Hamd**' deyin. Eğer oturarak namazını kılarsa, siz de hepiniz onunla beraber oturarak namazınızı kılın."*[377]

[341] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Yahya b. Hassan şöyle haber verdi: Muhammed b. Matar, Hişam b. Urve'den; o, babasından; o da Hz. Aişe'den (benzerini rivayet etti).[378]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v), Enes'in rivayet ettiği hadise göre; namazını oturarak kılıyor ve beraberinde olanlara oturarak namazlarını kılmalarını emrediyor. İşte bu hadis, Hz. Aişe'nin hadisiyle neshedilmiştir: Resulullah (s.a.v) hastayken ve vefat etmeden önce kıldırdığı farz namazında kendisi oturmuş, arkasındakiler ayaktayken namaz kıldırmıştır. İşte bundan bir sünnetin, başka bir sünneti neshettiği anlaşılıyor. Eğer imam, ayakta durmaya kudreti yoksa oturarak namazını kılar ve bu, onun için farz olur. Ve onun dışında kalan cemaatin ayakta durmaya kudretleri varsa, ayakta kılmaları gerekir. Bu da onlardan her biri için o kişinin farzı olur. İmam güç yetirirse farzını ayakta yerine getirir ve gücü yetmezse farzını oturarak yerine getirir. Aynı şekilde rükû ve secdeye güç yetiremiyorsa, yan gelerek ya da ima yoluyla namazını kılar. Ve imama uyan cemaat de güç yetirebildiği şekilde namazlarını kılarlar. Böylece herkes kendi farzını yerine getirmiş olur, herkesin kılmış olduğu namaz caiz olur.

İmam, farz namazını gücü kıyama yetmesine rağmen oturarak kılsa; arkasında ona uyan cemaat de ayakta namazlarını kılsa, imam kötü bir şey yapmış olur ve namazı caiz olmaz. Ama ona uyan cemaatin namazı caiz olur. Çünkü imamın kıyama gücü yettiğini bilmeleri yükümlülüğü onlara yüklenmemiştir. Bu kişide sağlıklı bir görüntü ve dışa yansıyan bir kudret olsa da durum değişmez. Çünkü kişinin, insanların fark edemeyeceği bir rahatsızlığı olabilir.

---

377 *Muvatta*, Cemaat namazı 1/135 no: 16; Buhari, Ezan 1/229 no: 689; Müslim, Namaz 1/308 no: 80/411

378 *Muvatta*, Cemaat namazı 1/135 no: 17; Buhari, Ezan 1/229 no: 688; Müslim, Namaz 1/309 no: 82/412

Eğer imamın herhangi bir rahatsızlığı olmamasına rağmen namazı otururak kıldığını bilen birisi varsa ve söz konusu kişi, namazını onun arkasında ayakta kılsa da iade etmesi gerekir. Çünkü o, namazının caiz olmayacağını bildiği birisinin arkasında bilerek namaz kılmıştır.

İmam, namazının bir bölümünü otururak kıldıktan sonra ayağa kalkmaya muktedir olsa, kıyama muktedir olduğu an kıyama kalkması gerekir. Bunu yapmazsa namazı caiz olmaz. Eğer bunu yapmazsa, söz konusu namazı iade etmesi gerekir. Ve arkasında ona uyarak namaz kılanların namazı geçerli olur. İmamın, namazını ayakta kıldığı esnada rahatsızlanarak ayakta durmaya takati kalmazsa, namazının geriye kalan bölümünü otururak kılabilir.

Bu meselede kadının kadınlara imam olması ve erkeğin erkeklere ve kadınlara imam olması arasında fark yoktur. Köle kadının kadınlara başı açık olarak namaz kıldırması, onun ve onların namazlarının caiz olmasına engel değildir.

Eğer namaz içinde hürriyetine kavuşursa, namazının geri kalan bölümünde başını örtmesi gerekir. Özgür olduğunu bilmesine rağmen ya da özgür olduğunu daha sonra öğrenmesi halinde (bu durumda) başı açık olarak kıldığı tüm namazları iade etmesi gerekir.

İMAMIN YERİ İLE CEMAATİN YERİ

[342] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize İbn Uyeyne, Ebu Hazim'in şöyle dediğini haber verdi: Sehl b. Sa'd'a Resulullah (s.a.v)'in minberinin hangi ağaçtan olduğunu sordular? Ve o da daha önce geçen hadisi zikretti.[379]

[343] Bize İbn Uyeyne şöyle diyerek haber verdi: Bize el-A'meş, İbrahim'den, Hemmam'ın şöyle dediğini haber verdi: Huzeyfe bir toprak tepeciği üzerinde bize namaz kıldırdı ve onun üzerine secde etti. Ebu

[379] Taberi, Seferde kasır 1/163-164 no: 61; Buhari, Ezan 1/226 no: 684; Müslim, namaz 1/316-317 no: 102/421; *Müsned el-Hamidi*, 2/413 no: 926

Mesud toprağı düzeltince, Huzeyfe bu işte ona tabi oldu. Namazı bitirince; Ebu Mesud şöyle dedi: "Bundan nehyedilmedik mi?" Huzeyfe şöyle dedi: "Sana bu hususta tabi olduğumu görmedin mi?"[380]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Arkasında namaz kılanların kendisinin rükû ve secdelerini görmeleri amacıyla yüksekçe bir şeyin üzerinde namazını kılması imam için tercih edilen durumdur. Eğer söz konusu yer, secdeye gittiğinde kendisi için dar kalıyorsa yahut darlığı minberin basamaklarının birbirinden yüksekliğinin farklı oluşundan dolayı bir darlıksa, düz bir yere gelinceye kadar geri gelir ve secde eder. Ve secdeden sonra yerine döner.

Eğer namaz kıldığı yer secde için darsa yahut basamaklı bir yerse, geri düz bir yere gelme imkânı varsa yahut ileri gidebiliyorsa, ileri gitmesi müstehabdır. Çünkü öne gitmek, namaz kılanın şanındandır. Arkaya gitmesinde de bir beis yoktur.

Eğer kişinin namaz kıldığı yer, secde için dar değilse ve basamaklı bir yer değilse, namaz kılan şahıs, bulunduğu yerde secdesini yapar. Bu durumda namaz kılanın öne ya da arkaya gitmesini uygun görmem. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in secde için geri gelmesindeki sebep -En doğrusunu Allah bilir- minberin/mihrabın dar ve basamaklı oluşundandır.

(Bu durumda) Geri geri gelmesini yahut ileri gitmesini yahut kıbleden yönünü çevirmeden yürümesini yahut herhangi bir zorunluluğu olmadan az bir şey yürümesini mekruh sayarım. Ama bundan dolayı da namazı bozulmaz ve yaptığı yürüme çok ve uzun değilse, sehiv secdesi de gerekmez. Ama çok ve uzun bir yürüme yapmışsa, namazı fasit olur.

İnsanlar imamın durduğu yeri bir kere öğrendikten sonra ona uyan cemaatle aynı seviyede namaz kılması müstehabtır. Çünkü Resulullah (s.a.v)'in bir defadan başka minberde namaz kıldığına dair rivayet yoktur. İmamın namazdaki yeri, ona uyan cemaatle beraber olan yerdir. Tercih edilen, insanlarla beraber aynı seviyede olmasıdır. Ama onlardan daha

[380] Ebu Davud, Namaz 1/399 no: 597

yüksek yahut daha enginse, bu sebepten dolayı imamın da, cemaatin de namazı fasit olmaz.

Mescidde olan imamın sesini, ona uyan kişi/memum duyduktan sonra mescidin üzerinden ona uymasında beis yoktur. Ya da ona tabi olanlardan bir kısmını görmesi halinde de beis yoktur. Bazı müezzinlerin Mescid-i Haram'ın damında imama uyarak namaz kıldıklarını gördüm. Bu durumlarından dolayı ilim ehlinden onları kınayan kimsenin olduğunu bilmiyorum. Mescidin içine inmelerinin onlar için daha uygun olacağı kanaati taşıyan bazılarından da haberdar oldum.

[344] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: Bize et-Tev'eme'nin kölesi Salih haber verdi: O, Ebu Hureyre'nin mescidin damında, mescidin içinde olan imama uyarak namaz kıldığına şahit olduğunu söyledi.[381]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kadın imam olduğunda onun makamı, kadınların ortasında durmasıdır. Ama kadınların önünde durursa, ne onun ne de onların namazı fasit olur. Onu, namazı bozan ve bozmayan haller ile, caiz olan hallerle caiz olmayan haller bağlar. Aynen erkeklerde olduğu gibi aralarında herhangi bir fark yoktur.

İMAMIN ARKASINDA SAFA KATILMADAN NAMAZA DURMAK

[345] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik, İshak b. Abdullah b. Ebi Talha'dan; o da Enes b. Malik'ten şöyle haber verdi: Nenesi Müleyke, Resulullah (s.a.v)'i kendisi için hazırlamış olduğu bir yemeğe davet etti. Ondan yedikten sonra şöyle buyurdu: *"Size namaz kıldırmak için kalkın."*[382]

---

[381] *Musannef Abdurrazzak*, Namaz 3/230-231 no: 5454; *Musannef b. Ebi Şeybe*, 2/224

[382] *Muvatta*, Namazın kasrı 1/153 no: 31; Buhari, Ezan 1/276 no: 860; Müslim, Mescidler 1/456 no: 266/658

Enes şöyle dedi: Kullanılmaktan rengi siyaha dönmüş bir hasırımız vardı. Onu aldım ve suyla yıkadıktan sonra Resulullah (s.a.v) onun üzerine durdu. Onun arkasında ben ve yetim, bizim de arkamızda ihtiyar safa durduk.

[346] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Ebu Bekir ile alakalı olarak şöyle rivayet edilmiştir: Rekâtın kaçmasından korktuğu için yalnız (safa katılmadan) rükûa gitmiş ve bunu Nebi (s.a.v)'e zikredince Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Allah senin hassasiyetini arttırsın. Ama bunu bir daha yapma."[383]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) ile beraber kadının münferit/tek başına namaz kılmasında, imamın arkasında münferiden kılanın namazının caiz olacağına dair delil vardır. Eğer caiz olmayacak olsaydı, Resulullah (s.a.v), onun kendi arkasında namazını kılmasına müsaade etmezdi. İnşaallah.

Ebu Bekir, Nebi (s.a.v)'e rükûa yalnız gittiğini söylemesine rağmen iade etmesi için emretmemiş olmasında da namazının caiz olduğuna delil vardır.

"Ama bunu bir daha yapma!" şeklinde buyurması, şu buyruğuna benzemektedir: *"Koşarak namaza gelmeyin. Namaza yürüyerek ve sükûnet içinde gelin. Yetiştiğiniz yeri kılın ve yetişemediğinizi de kaza edin (sonra tamamlayın)."* Yani -En doğrusunu Allah bilir- namazdaki yerine durmadan önce rükû etmemen gerekir. Bu, bunda hâsıl olacak yorgunluktan/telaştan dolayıdır. Aynı şekilde kametin yapıldığını duyunca da koşman gerekmez.[384]

Cemaate namaz kıldıracak olan imamın onların önünde durması sünnet olduğuna göre, o zaman izah ettiğim üzere imama uyarak namazını kılan kişinin münferiden durması caizdir. İmamın arkasında imama tabi olarak namazını kılacak şahıs açısından, imamın sadece onun imamı olması ile

[383] Buhari, Ezan 1/254 no: 763

[384] Buhari, Ezan 1/232 no: 701; Müslim, Namaz 1/339 no: 178/465

cemaatin imamı olması, namazın caiz olmasını değiştirmez. Tercih edilen, eğer imamın arkasında yalnız ise imamın sağında durmasıdır. Eğer bir cemaatle beraber kılacaksa, onlardan biriyle beraber ya da bir toplulukla beraber safa durmasıdır.

Münferit olanın imama uyması caiz olan yerde olduktan sonra safa yakın ya da uzak olması arasında fark yoktur.

NAMAZA YALNIZ BAŞLAYAN KİŞİ

Bize Rebi', İmam Şafiî'nin *(Allah rahmet etsin)* şöyle dediğini haber verdi: Kişi bir mescidde yahut bir sahrada yahut herhangi bir yerde yalnızken namazına başladıktan sonra imam gelirse, bu durumda adamın rükû ve secde ederek iki rekâtı kendisi için nafile olsun diye tamamlayıp selam vermesi müstehabdır. Ve sonra imamla beraber namaza başlar. Bunu yapmayıp münferiden namazına devam ederse de namazı caizdir.

İftitah tekbiri aldıktan sonra ve rükûa gitmeden önce imamın gelmesi halinde imamla namaza girmesi -En doğrunu Allah bilir- ve yeniden namaza girmesi müstehab olur. Çünkü namaz ona, imama tabi olmadan önce gerekli olduğu içindir.

Bunun durumu, imamla beraber namaza başlayıp sonra imamın namazı fasit olunca kendisi başka bir imamla ya da münferiden namaz kılanın durumu gibi değildir. Bunların durumu Resulullah (s.a.v)'in onlarla beraber namaza başlayıp sonra hatırlayınca gidip gusül yaptıktan sonra onlara imam olması gibi de değildir. Çünkü namaza girişleri cemaat girişidir, münferit şahsın girişi değildir.

Ebu Yakub şöyle dedi: İmamla beraber namaza başladıktan sonra imam hades ettiğinde ve gidip abdest alıp geldiğinde de ona tekrar uymaları caiz olmaz. Çünkü onlar ondan önce tekbiri almışlardır. Aynı şekilde yalnız tekbiri aldıktan sonra birisi geldiğinde ona uyması caiz olmaz. Çünkü ondan önce tekbir almıştır.

İMAMIN VE ONA UYAN ŞAHSIN NİYETLERİNİN AYRI OLMASI

[347] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan, Amr b. Dinar'ı şöyle derken duyduğunun haberini verdi: Cabir b. Abdullah'ın şöyle dediğini duydum: Muaz b. Cebel, Nebi (s.a.v) ile yatsı namazını kıldıktan sonra kavmi olan Beni Seleme'ye gelerek onlara namaz kıldırıyordu. Dedi ki: Bir gün Nebi (s.a.v) yatsı namazını geciktirdi. Dedi ki: Muaz, onunla/ Nebi ile namaz kıldı. Sonra kavmine geri gelerek imam oldu ve namazda Bakara sûresini okudu. Arkasında bulunanlardan biri ayrılarak namazını yalnız kıldı. Ona şöyle dediler: "Münafik mı oldun?" "Hayır" dedi. Ve Resulullah (s.a.v)'in yanına gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Sen namazı geciktirdin ve Muaz seninle namazı kıldı. Sonra bize gelerek bize imam oldu ve namazını Bakara sûresiyle açtı/başladı. Ben bunu görünce geriye çekilerek namazımı kendi başıma kıldım. Muhakkak ki biz, develerle su çeken ve ellerimizle iş yapan kişileriz." Nebi (s.a.v), Muaz'ın üzerine gelerek şöyle buyurdu:

أفتان أنت يا معاذ أفتان أنت يا معاذ معاذ اقرأ بسورة كذا وسورة كذا

"Sen fitneci misin, ey Muaz. Sen fitneci misin, ey Muaz? Filanca sûreyi ve filanca sûreyi oku."

[347] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Süfyan b. Uyeyne şöyle haber verdi: Bize Ebu Zübeyir, Cabir'den benzerini söyledi ve şunu da ilave etti: Nebi (s.a.v) şöyle buyurdu:

اقرأ بسبح اسم ربك الأعلى والليل إذا يغشى والسماء والطارق ونحوها

"A'la, Leyl, Târık ve benzerlerini oku."[385]

[385] Müslim, Namaz 1/340; *Müsned el-Hamidi*, 2/523-524 no: 1243

[348] Süfyan şöyle dedi: Amr'a şöyle dedim: Ebu Zübeyir şöyle diyor: Ona şöyle dedi: "*A'la, Leyl ve Târık'ı oku.*" Amr da "işte bu ya da benzerleri" dedi.

[349] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülmecid şöyle haber verdi: Bana İbn Cüreyc şöyle haber verdi: Amr, Cabir'in şöyle dediğini nakletti: Muaz, Resulullah (s.a.v) ile beraber yatsı namazını kılıyor ve sonra kavmine giderek onlara imam oluyordu. Bu namaz kendisi için nafile, onlar için ise farzdı.[386]

[350] Bize İbrahim b. Muhammed şöyle haber verdi: İbn Aclen, Ubeydullah b. Mıksem'den; o da Cabir b. Abdullah'tan şöyle nakletti: Muaz b. Cebel, Resulullah (s.a.v) ile beraber yatsı namazını kılıyor ve sonra kavmine giderek onlara yatsı namazında imam oluyordu. Bu namaz onun için nafiledir.[387]

[351] Bize güvenilir raviler, İbn Uleyye ya da başkası, Yunus'tan şöyle haber verdi: El-Hasan, Cabir b. Abdullah'tan şöyle nakletti: Resulullah (s.a.v) insanlarla öğle namazını korku namazı olarak Batn-ı Nahla'da(*) kıldırıyordu. Bir grupla beraber iki rekât kıldırdıktan sonra selam verdi. Sonra başka bir grup geldi ve onlara da iki rekât kıldırdıktan sonra selam verdi.[388]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Nebi (s.a.v)'in son kıldırdığı iki rekât kendisi için nafiledir. Ama onunla beraber kılanlar için farzdır.

[352] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülmecid şöyle haber verdi: İbn Cüreyc, Ata'nın şöyle dediğini haber verdi: Kılamadığın öğle namazından sonra, ikindi namazını imamla beraber idrak edersen, imamla beraber idrak ettiğin namazı öğle namazı yap ve ondan sonra ikindi namazını kıl. İbn Cüreyc şöyle dedi: Ata, bundan sonra,

---

386 *Musannef Abdurrazzak*, Namaz 2/8 no: 2265; *Sünen ed-Darekutnî*, 1/274-275

387 Bir önceki hadisin tahricine bak.

(*) Batn-ı Nahla: Medine yakınlarında bir yerleşim yeri, *Mu'cemu'l-Buldan*, 1/533

388 *Sünen*, Korku namazı 3/178 no: 24/1552

bunu haber verirken şöyle dedi: Bu, eğer öğle namazını kılamayıp ikindi namazını imamla beraber idrak ettiğinde imamla beraber idrak ettiğin namazı öğle namazı olarak (ve ikindiyi kendi başına) kıl denirdi.[389]

[353] Bize Rebi', İmam Şafii'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Müslim b. Halid, İbn Cüreyc'den şöyle haber verdi: Ata, yatsı namazına geç geldiğinde, insanlara kıyamda yetişir ve onlarla beraber iki rekât kıldıktan sonra üzerlerine iki rekât daha bina ederdi. Yatsı namazı için hazırlanırken Ata'yı öyle gördüğünü beyan etmiştir.[390]

[354] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Abdülmecid, İbn Cüreyc'in şöyle dediğini haber verdi: Ata şöyle dedi: "Kim ikindi namazını unutur ve onu akşam namazında hatırlarsa, akşamı ikindi namazı yapsın. Ama onu akşam namazını kıldıktan sonra hatırlarsa, bu durumda onu o zaman kılsın."[391] (Önce ikindi namazını kılsın, sonra akşam namazını.)

[355] Ömer b. el-Hattâb (r.a) ve Ensar'dan bir adamın buna benzer rivayetleri olmuştur.[392]

[356] Ebu'd-Derda ve İbn Abbas'tan da buna yakın şekilde rivayet edilmiştir.[393]

[357] Vehb b. Münebbih, el-Hasan ve Ebu Reca el-Utaridî şöyle diyorlardı: Ebu Reca el-Utaridî'nin yanına, öğle namazını kılmak isteyen bir grup geldi. Onun namaz kıldığını görünce ona şöyle dediler: "Geliş sebebimiz sadece seninle beraber namaz kılmak içindir." "Sizi boşa çıkarmam." dedi ve kalkıp onlara imam oldu. Bunu Ebu Katan, Ebu Halde'den; o da Ebu Reca el-Utaridî'den zikretti.[394]

---

389 *Marife*, Namaz 2/367 no: 1478; *Musannef Abdurrezzak*, 2/6 no: 2259

390 Marife, Namaz 2/367 no: 1479

391 *Musannef Abdurrazzak*, 2/6 no: 2260

392 Marife, Namaz 2/368

393 Marife, Namaz 2/368

394 Marife, Namaz 2/368

[358] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize Abdülmecid şöyle haber verdi: İbn Cüreyc şöyle dedi: Bir zat, Tavus'a şöyle dedi: "İnsanları kıyamda bulunca onu son yatsı yaptım." (Tavus da) "İsabet ettin." dedi.[395]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu zikrettiklerimizin tamamı sünnetten olduğu gibi kıyasa da uygundur. Namaz kılanın niyeti kendisini bağlar. Bir başkasının niyetine muhalefet etmesi, ona imam olsa da, niyetini ifsat etmez. İmam seferî olduğu için iki rekâta niyet ederse, ona uyarak namazını kılan mukimin farzı dört rekât olduğu için dört için niyet etmesinin caiz olduğunu görmüyor musun? Yahut imama dört rekâtlı namazın son rekâtında ulaşan kimsenin, imamın ondan önce üç rekât kılmasına rağmen ve imama tabi olanın ilk rekâtı olmasına rağmen (kalan kısmını kendisinin tamamlamasının) caiz olduğunu görmüyor musun? Yahut imam farz namazı kılmak için niyet eder ve onunla beraber namaz kılan kişinin, farz namazı için niyet etmeden nafile ya da adak namazına niyet etmesinin caiz olduğunu görmüyor musun? Yahut namaz kılan birisine uyarak namazımızı onun namazına ilhak ederiz. Ama -belki de- namaz kılan şahsın nafile kılmış olmasına rağmen namazımızın caiz olduğunu görmüyor musun? Yahut imamın namazı fasit olduğunda arkasındakiler namazlarını tamamlarlarsa ve imama uyanların namazı fasit olunca da o namazı tamamladıklarını görmüyor musun? Eğer imama tabi olanın namazı, imamın namazının fasitliğiyle bozulmuyorsa, o zaman imamın niyeti ona tabi olanlardan farklı olması halinde, evla olan namazlarının bozulmaması değil mi? Bu meseleyle ilgili, Resulullah (s.a.v)'in sünnetinden ispat ettiğim deliller kâfi olmuştur.

İmam nafile kıldığı yerde, ona bir kişinin münferiden farzın kılınabileceği bir zamanda farz için niyet ederek tabi olması halinde o şahsın kılmış olduğu namaz, farz namazı kabul edilir. Aynı şekilde imam farz için niyet ettiği yerde ona tabi olanın nafile için niyet etmesi halinde, imama tabi olan şahsın kıldığı namaz nafile kabul edilir. Bunun ikisi

[395] Marife, Namaz, 2/369

arasında fark yoktur. Eğer kişi, imama ikindi namazına ulaştığında öğle namazını kılamamışsa, imamın arkasında öğle namazı için niyet etmesi halinde, kılmış olduğu namaz öğle namazı kabul edilir. Ve ondan sonra ikindi namazını kılar.

Bu hususta müstehab olan; kişinin farz namazına imamla beraber başlaması ve her ikisinin niyetinin aynı namaz için olmasıdır.

NAMAZDA İMAMA TABİ OLMAKTAN AYRILMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi, imamla beraber bir rekât kılar yahut sadece namaza onunla beraber başladıktan sonra imam bir rekâtı tamamlamaz yahut bir rekâttan daha fazla onunla kılar ve imam namazını tamamlamadan namazı fasit olursa, kişinin namazını yeniden kılması gerekir. Kişi seferî, imam mukimse, mukimin namazı tamamlaması gerekir. Çünkü imamın rekât sayısı ona gerekli oldu. [Eğer böyle yapmaz, iki rekâttan sonra imamdan ayrılarak selam verirse namazını kaza eder.]

İmamla beraber namazdan bir bölüm kıldıktan sonra imama uyarak namazını kılan kişinin, ne imamdan doğan bir sebeple ne de kendisinde hâsıl olan bir özürle ayrılması fiili mekruhtur. Ve söz konusu kişinin namazını ihtiyaten yeniden kılmasını uygun görürüm. Ama münferiden kendi namazı üzerine bina ederse, namazını iade etmesi gerektiği beyanı mevcut değildir. Çünkü Muaz ile namaza başlayan kişi, namaza başladıktan sonra ayrılmış ve münferiden namazını kılmıştır. Ve Nebi (s.a.v)'in ona iade etmesi gerektiğini emrettiği bilinmemektedir.

ARD ARDA İKİ İMAMIN ARKASINDA NAMAZ KILMAK

[359] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik şöyle haber verdi: Ebu Hazim, Sehl b. Sa'd'ın şöyle dediğini nakletti: Resulullah (s.a.v), Amr b. Avf'ın kabilesinin fertlerinin arasını ıslah kastıyla yanlarına gelmişti. Ve kendisi oradayken namaz vakti geldiğinde, müezzin, Ebu Bekir'in yanına gelerek şöyle dedi: "İnsanlara imam

olacaksanız kamet getireyim mi?" O da "Evet" dedi. Ebu Bekir imam oldu. İnsanlar namazdayken Resulullah (s.a.v) gelerek safta yer buluncaya kadar insanların arasından geçti. Resulullah (s.a.v)'i gören insanlar Ebu Bekir'i uyarmak kastıyla alkışlamaya (Ellerini hızlıca birbirlerine vurmaya) başladılar. Ebu Bekir namazda sağa sola bakan birisi olmadığı için alkışa itibar etmeyince insanlar alkışın şiddetini arttırdılar; bunun üzerine Ebu Bekir baktı ve Resulullah (s.a.v)'i gördü. Resulullah (s.a.v) yerinde kalması için ona işaret etti. Resulullah (s.a.v)'in bu emrinden dolayı Ebu Bekir ellerini kaldırarak Allah (c.c)'a hamd etti. Bundan sonra Ebu Bekir arkaya çekildi ve Resulullah (s.a.v) ilerleyerek insanlara imam olarak namazlarını kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra şöyle buyurdu:

يا أبا بكر ما منعك أن تثبت إذ أمرتك

"Ey Ebu Bekir! Sana yerinde kalman için emretmeme rağmen bundan seni alıkoyan şey nedir?"

Ebu Bekir şöyle dedi: "Resulullah (s.a.v) varken İbn Ebi Kuhafe onun önünde namaz kılacak değildir." Sonra Resulullah (s.a.v) insanlara şöyle dedi:

مالي رأيتكم أكثرتم التصفيق من نابه شيء في صلاته فليسبح فإنه إذا سبح التفت إليه وإنما التصفيق للنساء

"Ne oldu ki size çok alkış yaptığınızı gördüm. Kim namazında uyarması gereken bir şey olursa, tesbih etsin (Subhanallah desin). Tesbih yapınca, dikkati çekmiş olur. Alkışlamak kadınlara mahsustur."[396]

[360] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bize Malik şöyle haber verdi: İsmail b. Ebi Hakim, Ata b. Yesar'dan şöyle nakletti: Nebi (s.a.v) namazlardan bir namazda tekbir aldıktan sonra oturulması için işaret etti. Sonra geldiğinde teni üzerinde suyun izi vardı.[397]

---

[396] Taberi, Seferde kasır 1/163-164 no: 61; Buhari, Ezan 1/226 no: 684; Müslim, namaz 1/316-317 no: 102/421

[397] Darekutni, *Sünen*, İmamın namazı 1/361 no: 1; Buhari, Ezan 1/214 no: 640; Müslim,

[361] Bize Rebi', İmam Şafiî'nin şöyle dediğini haber verdi: Bize güvenilir ravi şöyle haber verdi: Usame b. Zeyd, Esved b. Süfyan'ın kölesi Abdullah b. Yezid'den; o da Muhammed b. Abdurrahman b. Sevban'dan, Ebu Hureyre yoluyla Nebi (s.a.v)'den bu manaya gelecek bir rivayet naklettiler.[398]

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Tercih edilen şudur: İmam bir hades işlerse, onunla namaza devam edilmesi caiz olmaz. Bu burnunun kanaması ya da abdestinin bozulması ya da başka bir sebepten olmuş olabilir. Eğer imam, kıldırdığı namazdan bir ya da birden daha fazla rekât kıldırdıktan sonra söz konusu sebepten dolayı ayrılırsa, öne başka bir imam sürmeden münferiden namazlarını kılarlar. Ama birisini imamın yerine sürerler ya da imam kendi yerine başkasını öne sürer ve geri kalan namazı o kıldırırsa, namazları geçerli olur. Bu durum ikinci, üçüncü ve dördüncü imam hades etse bile değişmez. Ya da ikinci yahut üçüncü imam namaz kılanlardan birini öne sürse yahut imamın onu öne sürmeden onun kendi kendine öne geçmesi arasında fark yoktur. Bu durumların tamamında namazları caizdir. Çünkü Ebu Bekir, insanlar namazlarını iftitah ettikten/ namaza başladıktan sonra geri çekildi ve Resulullah (s.a.v) öne geçti. Bu durumda Ebu Bekir, imamken imama uyan oldu. İnsanlar da bu durumda Ebu Bekir'in başlattığı ve Resulullah (s.a.v)'in devam ettirdiği namazı kılmış oldular.

Aynı şekilde imam hades söz konusu olmadan geri çekilse ve başkası öne geçip namazı devam ettirse, arkalarında namaz kılanların namazı caiz olur. Ama imamın bunu yapmasını tercih etmem. Çünkü bu durum karşısında hiç kimse Resulullah (s.a.v) gibi değildir. Eğer bunu yapar ve arkasındakilerde namazlarını onun namazıyla tamamlarlarsa, namazları caiz olur ve namaz farzını yerine getirmiş olurlar.

Namaza başkası başladıktan sonra imam gelirse, imamın namaza başlayan kişinin arkasında namazını kılması müstehabdır. Namazı kıldıran

---

Mescidler 1/422-423 no: 157/605

398 *Muvatta*, Taharet 1/48 no:79 Mürsel.

kişinin, imamın müsaadesiyle ya da imamın müsaadesi olmadan namazı kıldırmış olması arasında fark yoktur. Resulullah (s.a.v), Tebük seferinde Abdurrahman b. Avf'ın arkasında namaz kılmıştır.

Şöyle denilebilir: Bu durum, Ebu Bekir'in namazda geriye çekilmesi ve Resulullah (s.a.v)'in öne geçmesine muhalefet etmiyor mu?

Şöyle denilir: Bu, mubah olan bir durumdur. İmam, istediğini yapma hususunda muhayyerdir. Tercih edilen; imamın namaza başlayan kişiye tabi olarak namazı kılmasıdır.

İmam tekbir aldıktan ve okuduktan ya da okumadan ancak daha rükûa gitmeden taharet üzere olmadığını hatırlarsa, eğer abdest alması ya da gusül yapması yakınsa/çabuk olacaksa, abdest alıp gelinceye kadar insanların onu namazda beklemelerinde beis yoktur. Ve o döndüğünde yeniden namaza başlasın. Onlar da namazlarını tamamlasınlar. Aynen Resulullah (s.a.v)'in cünüp olduğunu hatırlayınca yaptığı gibi... Toplum da onun geri gelmesini bekledi. Geri geldiğinde kendisi için yeniden namaza başladı. Çünkü cünüpken almış olduğu tekbir sayılmaz. Onlar da kendi kendilerine namazlarını tamamlarlar. Çünkü onun namazından çıkacak olurlarsa, o tekbirle kendileri kılmış olurlar.

Eğer gideceği yer uzak ve tahareti ağırsa, o tekbirle kendi kendilerine namazlarını kılarlar. Kendisini beklemeleri için işaret etse de, onlara sözle bunu söylemiş olsa da ona muhalefet ederek kendileri namazlarını kılarlar. Yahut başkasını öne sürmeleri halinde namazları caiz olur. Benin tercihim, -en doğrusunu Allah bilir- imamın namazı fasit olduktan sonra namazlarını münferiden tamamlamalarıdır.

İmam bir rekât kıldıktan sonra cünüp olduğunu hatırlayıp gusül için çıksa ve cemaat onu geri dönünceye kadar bekleseler; o geri geldiğinde kılmış olduğu rekâtın üzerine bina etse, namazları bozulur. Çünkü onun namazının fasit olduğunu bilmelerine rağmen ona tabi oldukları için namazları bozulmuş olur. Ayrıca onun, cünüpken kılmış olduğu namazın üzerine bina etme hakkı yoktur. Bu durumu bazısı bilip bazısı bilmezse, bilenlerin namazı bozulur. Bilmeyenlerin namazı ise bozulmaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Kişi, bir topluluğa imam olduktan sonra taharet üzere olmadığını hatırlar yahut tahareti bozulursa, onun ayrılmasıyla başkasını yerine geçirir. Yahut birisini kendisi ileri geçirmez de arkasında bulunan bazı Müslümanlar öne sürerse ya da bir kişi kendi kendine ileri geçerse, namazı, imamın namazı üzerine bina etmesi gerekir. Bu hususta imamın arkasındakiler ihtilaf etseler, bazıları birini, bazıları da başkasını öne sürseler, bu durumda öne geçen kim olursa olsun öne geçenin arkasında namazlarını eda ederler. Aynı şekilde de bu ikisinin dışında başka birisinin öne geçmesi halinde de durum değişmez.

İmam cemaatle bir rekât kıldıktan sonra hades eder ve yerine o rekâtı imamla kılmayan birisi geçerse, eğer öne geçen şahıs imam hades etmeden önce imama uyarak tekbir almışsa, imam için kalan rekâtı kılar ve ikinci rekâtta oturur. Sonra imam için geriye kalan iki rekâtı da kılar ve teşehhüt yapar. Selam vermek istediğinde de yerine imamla beraber olan ancak rekât kaçırmayan birisini selam vermek için geçirir ve o selam verir. Eğer selam için yerine birisini geçirmezse, sonunda onlar/cemaat selam verirler ve kendisi kılmamış olduğu rekâtı kılmak için kalkar. Eğer kendisi sehven cemaatle selam verirse, onlar kendileri selamlarını verirler ve namazları caiz olur. Kendisi de namazı üzerine bina eder ve sehiv için secde eder. Ama bilerek/kasten selam vermişse, namazı tamamlamadığından dolayı namazı fasit olur. Onlar da selam vermek için başkasını öne geçirirler. Bunlardan hangisini yaparlarsa yapsınlar namazları caizdir.

Eğer imam (son oturuştan sonra) kalksa ve cemaat de onunla beraber sehven kalksa, sonra rükûa gitmeden hatırlasalar, geri oturup teşehhüt yapıp kendilerinin ya da başkasının selam vermesi gerekir. Ama ona tabi olup sonra hatırlasalar, geri secde etmeden otururlar. Aynı şekilde eğer birinci secdeyi yapıp ikincisini yapmamışlarsa ya da secdede hatırlarlarsa, secdeyi keserler ve hangi halde namazda artışa gittiklerini hatırlarlarsa, o durumlarından ayrılarak teşehhüt durumuna giderler. Ve sonra sehiv için secde ederek selam verirler. Onlardan bazıları namazını hatırlamasına rağmen ve adedini tamamlamadığını bilerek bunu yapsa, namazı bozulur. Çünkü kasten farz olan bir namazdan nafile bir namaza çıkmayı, farz

namazından selamla çıkmadan önce yapmış oldukları için namazları bozulur. Namazdan ancak selam ile çıkılır.

Ebu Yakub el-Buveyti şöyle dedi: Kim bir topluluğa ihram (tekbir) aldıktan sonra cünüp olduğunu hatırlar ve abdest almak için çıkıp geri gelirse, (araya fazla zaman girerse) onlara imam olması caiz olmaz. Çünkü imam, iftitah için tekbir alır. Bu durumda topluluğun ihram/namaza giriş tekbiri öne geçmiş oldu. Ve imamından önce ihram/namaza giriş tekbirini alanların namazı batıldır. Bu, Nebi (s.a.v)'in şu buyruğundan dolayıdır:

فإذا كبر فكبروا / *"Eğer tekbir alırsa, siz de tekbir alın."*

İmamın namazının bitiminde imama tabi olanın durumu gibi değildir.

Bir cemaat, imamın namazının ilkinde tekbir alır, imam da hades ederse/abdesti bozulursa ve kendisiyle beraber namazın sonunda/namaz bitiminde değil de abdesti bozulduktan sonra ihram tekbiri alanı öne sürerse, bu durumda namazları caiz olmaz. Çünkü İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İmamdan önce ihram (namaza giriş) tekbirini alanın namazı batıldır.

NAMAZDA İKİ İMAMA BİRDEN UYMAK

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İki adam, her biri diğerine imam olmak üzere namaza durur da biri diğerini imam bilip uymazsa, ayrıca bunlardan biri öbürünün imamı ise ya da hizasında bulunuyorsa yahut yakınında veya uzağında ise, sonra bazı insanlar gelip bunların ikisinin arkasında onları imam kabul ederek saf tutarlarsa, ama içlerinden birini belirleyip imam kabul etmemişlerse, ikisine birden uyarak namaz kılanların namazı fasit olur.

Çünkü niyet ederlerken bu iki adamı ayırıp içlerinden birini imam tayin etmemişlerdir. Düşünsenize, bunlardan biri diğerinden önce rükua gider, arkalarında saf tutanlar da onunla birlikte rükua giderlerse, niyetle değilse de fiilen diğerinin imamlığının dışına ve de kendi namazlarının dışına çıkmışlardır. Ayrıca bu fiilleriyle ihdas ettikleri/uydukları imam da

ihdas etmelerinden önce imamları değildi. Yine ilk rükua geç giden kimse ikinci rükua erken giderse ve bu sefer ona uyarlarsa, bu sefer de niyetle değilse de fiilen onun önceki imamlığının da dışına çıkmış olurlar. Aynı şekilde bundan sonra ilk rükua erken varanın da imamlığının dışına çıkmış olurlar.

Eğer ikisine birlikte uyarak namaza durmuşlar da ikisinin imamlığından birden ayrılmaya niyet etmemişlerse, namazlarını kendi başlarına kılmış olurlar ve namazları da bu yüzden caiz olmaz. Çünkü aynı vakitte namaza iki imamla başlamışlardır. Böyle yapmaları da caiz değildir.

Denebilir ki: Bir keresinde Ebu Bekir (r.a) Resulullah (s.a.v)'e uymuş, insanlar da Ebu Bekir'e uymuşlardı. Buna verilecek cevap şudur: O örnekte İmam Resulullah (s.a.v), Ebu Bekir de me'mumdur (imama uyandır). Ayrıca Resulullah (s.a.v)'in namazda olduğunu biliyordu. Sadece Resulullah (s.a.v.) oturuyordu ve sesi de zayıf çıkıyordu. Ayakta olan Ebu Bekir onu görüyor ve işitiyordu.

İki kişi biri diğerine uyarak namaza dururlar da insanlar da gelip me'mum (imama uyan) konumunda olana uyarlarsa namazları caiz olmaz. Çünkü bir insanın aynı anda hem imam hem de me'mum olması doğru değildir. İmam başkasının rükua ve secdeye gitmesiyle rükua ve secdeye giden kimse değil, kendi kendine bu rükünleri yerine getiren kimsedir.

Bir adam iki kişinin birlikte namaza durduklarını görüp bizzat birini tayin etmeksizin bunlardan birini imam bilerek namaza niyet ederse, bunlar da münferit namaz kılarlarsa adamın namazı geçerli olmaz. Çünkü onlardan birini bizzat tayin ederek niyet getirmemiştir. Yine bu iki adam münferit namaz kılarlarsa ve sonradan gelen bir adam da bunlardan birine uyarak namaza dursa namazı caiz olmaz. Çünkü bizzat ferdî olarak namaza duran birini başlı başına tayin etmeden uymuştur. Niyet bir tane imama yönelik olarak getirilmediği sürece herhangi bir imama uymak doğru olmaz. Ama niyetini belli bir imama yönelik olarak gerçekleştirirse namazı caiz olur. Onu bizzat tanımasa ve görmese de. Önemli olan, kişinin niyetinin iki imam arasında ortak olmaması veya iki imamdan hangisine

uyulduğuna yönelik bir kuşku içinde olmamasıdır. [İmamın niyetiyle me'mumun niyeti farklı olabilir.]

İKİ ADAMIN BİRBİRLERİNE UYMASI, SONRA KUŞKUYA DÜŞMELERİ

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: İki adam birlikte namaz kılar ve biri diğerini imam edinirse namazları geçerlidir.

İki adam birlikte namaz kılarsa, birinin öbürünü imam edindiğini bilirlerse, sonrasında da kuşkuya düşerlerse ve hangisinin öbürünün imamı olduğunu bilmezlerse ikisinin de namazlarını yenilemeleri gerekir. Çünkü me'mumun/imama tabi olanın namazda yükümlü olduğu şeyler imamdan farklı, imamın da namazda yükümlü olduğu şeyler me'mumdan farklıdır.

Biri şüpheye düşer de öbürü düşmezse, şüpheye düşen, namazını yeniler, şüpheye düşmeyen de namazını tamamlar. Eğer şüpheye düşen kişi şüpheye düşmeyen kişiyi tasdik ederse ve aslında şüpheye düşmeyen kişi bu tasdiki esas alarak hareket ederse yine namazını iade eder. Çünkü namaz sayısı ile ilgili kişinin kendisinin bilmekle yükümlü olduğu şeylerde ancak kişinin kendi bilgisi geçerli olur, başkasının bilgisi değil.

Bunlardan biri şüpheye düşer ve biri da ona durumu hatırlatırsa, o da doğrusunu kendi bilgisi itibarıyla hatırlarsa namazını iade etmesi gerekmez. Çünkü bu durumda namazı iade etmekten vazgeçmesi başkasının bilgisine değil kendi bilgisine dayanmaktadır. Şayet üç veya daha fazla kişi iseler, içlerinden birine uyarak namaz kıldıklarını bilseler ve her biri kendisinin imam mı, me'mum mu olduğundan şüpheye düşse, hep birlikte namazlarını iade etmek zorundadırlar. Bazıları şüpheye düşer, bazıları şüpheye düşmezse bu durumda sadece şüpheye düşenlerin namazı yenilemesi gerekir, şüpheye düşmeyenler için böyle bir zorunluluk yoktur. Bu da bir önceki mesele gibidir. Sayı bundan fazla da olsa fark etmez.

YOLCU (SEFERÎ) NAMAZI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ
إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا

"Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit kâfirlerin size saldırmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır." (Nisa, 101)

Bu ayet, namazın kısaltılmasının yeryüzünde yolculuğa çıkmakla ve korku haliyle irtibatlı olduğunu ve bunun yüce Allah'tan kullarına yönelik bir hafifletme olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ama namazı kısaltmalarının mutlaka yerine getirmekle yükümlü oldukları bir farz olduğunu ifade etmez.

Nitekim yüce Allah, bir ayette şöyle buyurmuştur:

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ
فَرِيضَةً

"Nikahtan sonra henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size bir günah yoktur..." (Bakara, 2/236)

Bu ayet, böyle bir durumda boşama ruhsatı vermektedir. Yani bu durumda kadınları mutlaka boşamaları gerektiğini değil, ruhsatın olduğunu bildirmektedir.

Bir diğer ayette de şöyle buyrulmuştur:

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ
ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

"Artık evlenme ümidi beslemeyen, hayızdan ve doğumdan kesilmiş yaşlı kadınların zinetlerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında, kendileri için bir günah yoktur. Ama yine sakınmaları onlar için daha hayırlıdır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir." (Nur, 60)

Allah doğrusunu daha iyi bilir, ama burada kastedilen anlam şudur: Hac'da ticaret yapmanızda bir sakınca yoktur. Yani hacda mutlaka ticaret yapmaları gerektiği gibi bir anlam kastedilmiyor.

Ayette de şöyle buyruluyor: **"...bazı elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir vebal yoktur..."** (Nur, 60)

Şu ayet de buna örnek oluşturmaktadır:

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ
حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ
بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُمْ
مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا
فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً
كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya da güçlük yoktur. Kendi evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya

halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına sahip olduğunuz evlerde ya da dostlarınızın evlerinde yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. Bir arada veya ayrı ayrı olarak yemek yemenizde de bir sakınca yoktur. Evlere girdiğiniz zaman birbirinize, Allah katından mübarek ve hoş bir esenlik dileği olarak, selâm verin. İşte Allah, düşünesiniz diye âyetleri size böyle açıklar." (Nur, 24/61) Yani bu ayet, mutlak anlamda sadece sayılan bu evlerden yiyebileceklerini, başkalarının evlerinden yiyemeyeceklerini öngörmemektedir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yolculukta ve korku halinde namazı kısaltarak kılmak Kitapla, sonra Sünnetle sabittir. Korku hali olmadan yolculukta namazı kısaltarak kılmak sünnettir. Kitap, korku hali olmadan yolculukta namazı kısaltarak kılmanın Allah'ın bahşettiği bir ruhsat olduğunu, mutlaka yerine getirilmesi gereken bir farz olmadığını ifade etmektedir. Korku hali ve yolculuğun birlikte olması durumunda ise namazları kısaltarak kılmak zorunluluk ifade eder.

[362] Bize Müslim b. Halid ve Abdulmecid'in rivayet ettiklerine göre İbn Cüreyc, Abdurrahman b. Abdullah b. Ebu Ammar'dan; o, Abdullah b. Babah'dan; o da Ya'la b. Umeyye'den şöyle rivayet etmiştir: Bir gün Ömer b. Hattab (r.a)'a şöyle dedim: Yüce Allah şöyle buyuruyor:

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ
إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا

"Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit kâfirlerin size saldırmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır." (Nisa, 4/101) Bugün insanlar artık korkudan emin olduklarına göre artık bu ayetin hükmü uygulanmamalı mı?

Bana şu cevabı verdi: Bir ara benim de senin gibi kafam karışmıştı. Gidip Resulullah (s.a.v)'e sordum. Bana şu cevabı verdi:

صدقة تصدق الله بها عليكم فاقبلوا صدقته

"Allah size bir sadaka vermiş, siz de O'nun sadakasını kabul edin."

[363] Bize İbrahim b. Muhammed, Talha b. Amr'dan; o, Ata'dan; o da Hz. Aişe (r.anha)'dan şöyle rivayet etti: Bütün bunları Resulullah (s.a.v) yapardı; yolculukta namazı kısaltarak kıldığı gibi kısaltmadan da kılardı.

[364] Bize İbrahim, İbn Harmale'den; o da İbn Museyyeb'den şöyle rivayet etti: Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

خياركم الذين إذا سافروا قصروا الصلاة وأفطروا أو قال لم يصوموا

"Sizin en hayırlılarınız, yolculuğa çıktıkları zaman namazı kısaltarak kılıp oruçlarını açan (veya oruç tutmayan) kimselerdir."

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Şu halde burada ihtiyar (isteğe bağlılık) esastır. Yolcuyken yaptığım ve yapılmasından hoşnut olduğum şey, korku halinde ve yolculukta ve korku hali olmaksızın yolculukta namazların kısaltılarak kılınmasıdır. Korku halinde ve yolculukta namazları kısaltmadan kılan kimsenin namazı fasit olmaz. İkinci rekâttan sonra bir teşehhüd miktarı otursa da olur, oturmadan namazını tamamlasa da olur. Sünnetten yüz çevirmek niyetiyle olursa namazın kısaltılmasını mekruh kabul eder ve nehyederim. Aynı şekilde sünnetten yüz çevirmek maksadıyla mest üzerine meshetmeyi terk etmeyi de mekruh sayarım. Bir kimse sünnetten yüz çevirmek maksadı olmaksızın mest üzerine meshetmeyi tek ederse, bunu mekruh saymam.

Sadece öğle, ikindi ve yatsı namazlarının kısaltılacağı hususunda âlimler arasında ihtilaf yoktur. Çünkü bu namazlar normalde dörder rekâttırlar ve kısaltılarak ikişer rekât kılınırlar. Akşam ve sabah namazlarının kısaltılması ise söz konusu değildir. İfade genel olduğu halde bazı namazların kısaltılacağı, bazılarının ise kısaltılmayacağı anlamının verilebilmesi Arap dilinin gücünün genişliğinin göstergelerinden biridir.

Biri dese ki: Bazı insanlar, emîrlerinin Mina'da namazı kısaltmadan kılmalarını hoş karşılamamışlardır. Buna şöyle cevap veririz: Hoş karşılamamak (mekruh görmek) iki şekilde olur: Eğer, sünnet olduğu için namazın kısaltılmasını isteyerek hoşnutsuzluk belirtmişlerse (mekruh görmüşlerse), biz de bu görüşü savunuyoruz ve biz de namazların kısaltılması hususunda sünnet olanı tercih ediyoruz. Şayet namazların sadece korku halinde kısaltılacağını düşünerek bu halde namazı kısaltmayı bir eksiklik gördüğü için hoşnutsuzluk belirtmişlerse, bilinmelidir ki Hz. Peygamber (s.a.v) korku hali dışında da namazları kısaltarak kılmıştır ve biz bu görüşü savunuruz. Biz sünnet olan bir şeyin sünnetten yüz çevirmek şeklinde terk edilmesini mekruh sayarız. Allah doğrusunu daha iyi bilir, geçmiş nesillerden (selef-i salihînden) herhangi birinin sünnetten yüz çevirmek şeklinde olmadığı sürece namazı kısaltmayı mekruh saydığını ihtimal dahilinde görmüyoruz.

Biri dese ki: "Buna dair deliliniz nedir?" Şu cevabı veririz: Namazı tam olarak kılanlarla birlikte tam kılmaları, buna karşılık yalnızken iki rekat kılmalarıdır bizim delilimiz. Ayrıca İbn Mesud evindeyken Mina'da namazın tam olarak kılınmasını hatırlatmış ve böyle yapanı kınamış, sonra da kalkıp namazı dört rekat olarak kılmıştır. Bunun sebebi sorulunca da "Ayrılık şer getirir." cevabını vermiştir. Eğer yolculuk namazının farzı iki rekat olsaydı o kuşaktan hiç kimse -inşaallah- dört rekat şeklinde kılmazdı. Ayrıca İbn Mesud da evinde yolculuk namazını dört rekat olarak kılmazdı. Ama olay bizim söylediğimiz gibi gerçekleşmiştir. Yine yolculuk namazı iki rekat olarak farz kılınmış olsaydı seferî olanın mukim imamla birlikte namazı dört rekat şeklinde kılması da caiz olmazdı.

Denebilir ki: Hz. Aişe (r.anha) şöyle demiştir: Namaz iki rekat olarak farz kılınmıştır. Buna şu cevabı vermek mümkündür: Hz. Aişe (r.a) yolculukta namazı kısaltarak kıldığı gibi dört rekat şeklinde de kılmıştır.

Biri dese ki: "O zaman Hz. Aişe (r.anha)'nın sözünün anlamı nedir?" Şu cevabı veririz: Demek istiyor ki: Seferî olanlardan, isteyenler için iki rekat farz kılınmıştır...

Kelam alimlerinden bazıları bundan (namazın aslında iki rekat olarak farz kılındığına ilişkin görüşten) farklı bir görüşü benimsemiş ve şöyle demişlerdir: "Eğer namaz iki rekat olarak farz kılınmışsa ve yüce Allah da korku halinde namazı kısaltmaya izin vermişse bu takdirde (sabah) korku namazını bir rekat olarak kılmak gerekirdi." Eğer birisi, "Bu görüşü savunanlara ve de Hz. Aişe (r.anha)'nın sözünü senden farklı tevil edecek birine karşı ileri süreceğin delil nedir?" dese, ona şu cevabı veririz: Bizim delilimiz Kitap, Sünnet ve genel icmadır ki bunların yanında ve bunlara karşı ileri sürülecek bir delil de olmaz. Bu delillere göre seferî kimse mukim imamın arkasında namazı dört rekat olarak kılar. Eğer seferî namazı iki rekat olarak farz kılınmış olsaydı ne mukim olanın ne de başkasının arkasında dört rekat olarak kılmaları hiçbir şekilde caiz olmazdı.

SEFERÎ NAMAZIN TEFERRUATLARI

Rebi' bize şöyle bildirdi: Şafiî *(Allah rahmet etsin)* dedi ki: Farz olan namaz açısından hazar ile sefer (mukim ile seferî) arasında herhangi bir fark yoktur. Sadece ezan, vakit ve kısaltma hususunda farklılıklar vardır. Bunun dışındaki bütün hususlar, uygulamalar aynıdır. Hangi namazlar hazarda (mukimlikte) cehri olarak kılınıyor, hangileri de sessiz kılınıyorsa bu uygulama seferde de geçerlidir. Namazın rükünleri hazarda tamamlandığı gibi seferde de tamamlanır. Tahfife (namazı uzatmamak) gelince, bir insan gerek seferde gerekse hazarda namazda yükümlü olduğu rükünlerin en azını yerine getirmesi durumunda namazı geçerli olur. Ben, bir mazereti olmadığı sürece bir kimsenin hazarda kıldığı namazda seferdeyken tahfife gitmesini, sadece namazını geçerli kılacak kadarını yapmasını uygun görmem. İmamlık açısından seferle hazar arasında bir fark yoktur. Seferde ezanın terk edilmesini sevmemekle birlikte seferde ezanı terk etmenin hazarda terk etmekten daha az sakıncalı olduğu görüşündeyim. Seferde namazların cemaat halinde kılınmasını tercih ederim. Her bir kimse kendi başına kılsa da namaz geçerli olur inşaallah.

Seferilerle mukimler bir arada bulunurlarsa mukim olanlardan birinin imamlığını uygun görürüm. Ama seferî olan birinin mukim olanlara imamlık etmesinin de bir sakıncası yoktur.

Yolculuğa çıkmak isteyen bir kimse ayrılmakta olduğu yerleşim biriminin en son evini geride bırakmadığı sürece namazlarını kısaltarak kılamaz. Varıp ikamet etmek istediği yerleşim biriminin en berideki evinin yanına varınca da artık namazlarını tam olarak kılmak durumundadır.

[365] Bize Süfyan haber verdi; o, İbrahim b Meysere'den duymuş; ona da Enes b. Malik şöyle anlatmış: Bir gün Resulullah (s.a.v) ile birlikte Medine'de öğlen namazını dört rekat kıldım, sonra Zu'l-Huleyfe'de onunla birlikte ikindi namazını iki rekat kıldım.

[366] Süfyan, Muhammed b. Münkedir aracılığıyla Enes b. Malik'in buna benzer sözler söylediğini bize anlattı. "Ancak Zu'l-Huleyfe sözünü de ekledi."

[367] Süfyan, Eyyub'den; o, Ebu Kılabe'den; o da Enes'ten aynı sözleri rivayet etmiştir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu da gösteriyor ki bir kimse fiilen sefere çıkmadığı sürece sırf sefere niyet etmekle namazlarını kısaltarak kılamaz. Bir adam yolculuğa niyet eder de yolculuğu fiilen sabit olmazsa namazlarını kısaltarak kılamaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir kimse fiilen yolculuğa çıkar, sonra ikamet etmeye niyet ederse, namazlarını tamamlayarak kılar. Çünkü ikamet etmeye niyet etmek, ikamet etmektir. Çünkü o anda mukimdir ve niyetle de bu hali birleşmiştir. Dolayısıyla mukimdir. Ama yolculuğa niyet etmek, yolculuk değildir. Çünkü bir adam, henüz mukimken yolculuğa niyet ettiğinde, niyet yalnız başınadır ve beraberinde fiilî yolculuk yoktur. Beraberinde fiil olmadığı sürece niyetin hükmü olmaz.

Bir adam yolculuğa çıkıp namazlarını kısaltarak kılmaya başlamışken -mesela- öğlen namazı için iftitah tekbiri getirirken öğlen namazı ile ikindi namazını cem etmeye niyet ederse, sonra da iki rekatı tamamlamadan önce

öğlen namazı içinde mukim olmaya niyet ederse dört rekatı tamamlayacak şekilde namazına devam etmesi gerekir. Namazını yenilemesi gerekmez. Çünkü mukim olmaya niyet ettiği sırada öğlenin farzı içindeydi, başka bir namazda değildi. Çünkü o sırada isteseydi namazını kısaltarak kılabilirdi ve henüz mukim olmaya da niyet etmemişti. İki rekatı bitirip selam vermemişken de aynı şekilde namazını tamamlaması gerekir. Eğer iki rekatı bitirip selam verdikten sonra mukim olmaya niyet ederse bundan sonraki namazları tam kılması gerekir, geçmiş namazları iade etmesi gerekmez. Eğer öğlen namazı içinde mukim olmaya niyet eder, sonra da iki rekat kılıp selam verirse öğlen namazını dört rekat olarak yeniden kılması gerekir. Mukim olmaya niyet etmeden iftitah tekbirini getirirken namazını kısaltmaya niyet ederse ve henüz namazın başındayken namazını tam olarak kılmaya karar verirse veya namazı biraz ilerletip herhangi bir yerinde bu kararı alırsa, bu onun hakkıdır ve namazı da fasit olmaz. Çünkü bu durumda namazın aslından olmayan bir şeyi namaza eklemiş olmaz. Sadece kendisi için mubah olan kısaltmayı terk etmiş olur. Namazı tamamlamaksa ona yasaklanmış bir şey değildir.

Seferî bir kimse, seferilerden ve mukimlerden oluşan bir cemaate namaz kıldırırken namazı iki rekat kılmaya niyet eder de daha namazı bitirmemişken mukim olmaksızın namazı tam olarak (dört rekat) kılmaya niyet ederse veya ruhsat olan kısaltmayı terk ederse ona uyan seferilerin de, mukimlerin de namazlarını tam olarak kılmaları gerekir ve hiçbirinin namazı fasit olmaz. Bu durumda mukim bir imamın arkasında namaz kılıyor gibidirler. Şayet ona uyan cemaat içindeki bir seferinin namazı bozulursa namazını dört rekat olarak kılması gerekir. Bu durumda o, mukim bir imama uyup da namazı bir şekilde fasit olan seferî kimse gibidir. Onun da namazını dört rekat olarak kılması gerekir. Çünkü imama uyduğu namaz itibarıyla mukimlikte namazın rekat sayısını tamamlaması farzdır.

Seferî olan bir kimse, yine seferî birine uyarak namaz kılarken namazı bozulursa, abdest almak için ayrılırken seferî imamın sadece iki rekat kıldığını bilirse sadece iki rekat kılması gerekir. Ama seferî imamın namazı dört rekat kıldığını öğrenirse ya da dört rekat mı, iki rekat mı kıldığını

bilemezse bu takdirde dört rekat kılmak durumundadır ve bundan başkası da caiz olmaz.

Seferî bir kimse, seferî veya mukim olduğunu bilmediği bir kimsenin arkasında bir rekat namaz kıldıktan sonra imam namazdan ayrılırsa veya seferî olan kişinin namazı bozulursa yahut abdesti bozulursa dört rekat olarak kılması zorunludur ve bundan başkası da onun için caiz olmaz. Şayet seferî olan bir kimse, seferilerin ve mukimlerin bulunduğu bir cemaate imam olursa, bu esnada burnundan kan akmaya başlarsa ve mukim biri de imamlık için öne çıkarsa hem seferî olanların hem mukim olanların hem de burnu kanayan önceki seferî imamın namazı dört rekat olarak kılmaları gerekir. Çünkü içlerinde mukim namazını kılan biri olduğu sürece bu topluluktaki hiç kimsenin namazı tamamlanmış olmaz.

Seferî bir imam, seferilerden ve mukimlerden oluşan bir cemaate iki rekât namaz kıldırdı zaman, mukim olanlar namazlarını dört rekât olarak tamamlarken seferî olanlar isterlerse iki rekat olarak bitirirler. Şayet seferiler veya içlerinden biri dört rekât kılmaya niyet ederse tıpkı mukimler gibi namazlarını niyetleri doğrultusunda tamamlarlar. Niyet doğrultusunda namazı tamamlamaları ise ancak namaza başlarken veya başladıktan sonra yahut namazdan çıkmadan önce bu niyeti getirmiş olmaları şartına bağlıdır. Ama seferî bir kimse dört rekât kılmaya niyet ederek namaza kalkar ve iftitah tekbirini getirmeden iki rekât kılmaya niyet ederse veya iki rekât kılıp selam verdikten sonra dört rekat kılmaya niyet ederse dört rekat kılması gerekmez.

Seferî bir kimse, seferî ve mukimlerden oluşan cemaate namaz kıldırırsa ve namazı iki rekat kılmaya da niyet etmiş olmasına rağmen sehven dört rekat kılarsa sehiv secdesi yapması gerekir. Arkasında namaz kılan mukimler de ona uyarak namazlarını tamamlamışlarsa üzerlerine farz olan namaza niyet ettikleri için namazları geçerli olur. Çünkü seferî imam, namazı tam olarak da kılabilirdi. Arkasında namaz kılan seferiler kendi namazlarını dört rekat olarak kılmaya niyet etmişlerse, namazları tamdır. Eğer namazı tam kılmaya niyet etmedikleri halde imamın sehven olmaksızın namazı tamamladığını gördükleri için tamamlamışlarsa

namazları geçerlidir. Çünkü namazı dört rekat kılan imamın arkasında dört rekat kılmaları gerekebilir. Şayet böyle bir niyet olmaksızın bu imamın arkasında iki rekat kılmışlarsa ve kendilerince imamın sehven namazı tam kıldığını düşünüyorlarsa, ayrıca kendileri de namazı tam kılmak istememişlerse, bu durumda namazı yenilemeleri gerekir. Çünkü imamın sehven dört rekat kıldığını bilebileceklerini sanmıyorum. Ayrıca seferî imam isterse namazı tam, isterse kısaltarak kılabilir. Eğer tam kılarsa ona uyanlar da -ister seferî ister mukim olsunlar- tam kılmak durumundadırlar.

Seferî bir kimse, seferî veya mukim birinin arkasında namaz kılar, ama imamın seferî mi, mukim mi olduğunu bilmezse namazı dört rekat kılmak durumundadır. Ama seferî imamın namazı iki rekat kılacağını bilmesi başka. Bu durumda kendisi de iki rekat kılabilir. Ama bu durumu bilmiyorsa dört rekat kılmak durumundadır. Başka türlü kılması caiz olmaz. Çünkü seferî imamın, kıldığı bu namazı tam veya kısaltarak kılacağını bilmemektedir.

Seferî bir kimse, namazı kısaltmak niyetiyle iftitah tekbirini getirirse, sonra iftitah tekbirini getirdiği sırada namazı tam kılmaya mı, yoksa kısaltmaya mı niyet ettiğini unutursa namazını dört rekat olarak kılması gerekir. Unuttuktan sonra iftitah tekbiri sırasında namazı kısaltarak kılmaya niyet ettiğini hatırlarsa, yine de namazı tam olarak kılması gerekir. Çünkü namazdayken tam olarak kılmasını gerektiren bir hal içinde olmuştu. Dolayısıyla böyle bir hal içindeyken namazı kısaltarak kılması, hiçbir halde caiz olmazdı. Aynı şekilde namazı bir şekilde bozulursa tam olarak yeniden kılar ve bundan başkası caiz olmaz.

Şayet öğlen namazına niyet ederek iftitah tekbirini getirirse ve namazı kısaltarak veya tam olarak kılmaya niyet etmezse, namazını tam olarak kılmalıdır. Kısaltarak kılması caiz olmaz. Ama namazı kısaltarak kılmaya ilişkin niyetinin namaza girmesiyle birlikte olması ve niyetin de girişten ve girişin de kısaltma niyetinden önce olmaması hali başka. Eğer böyle bir durum söz konusu değilse bu takdirde namazı tam olarak kılması lazımdır. Şayet namaz için iftitah tekbirini kısaltma niyetiyle birlikte getirirse, sonra

da namazı tam olarak kılmaya niyet ederse ya da namazı kısaltarak kılmaya ilişkin niyetiyle ilgili olarak kuşkuya düşerse bütün hallerde namazı tam olarak kılmak zorundadır. Şayet seferde namazı kısaltarak kılabileceğini bilmiyorsa ve namazı tam olarak kılıyorsa, namazı tamdır.

Bir adam, seferîyken namazları kısaltarak kılmayı uygun görmediği halde bilmeden namazlarını kısaltarak kılmışsa, kısaltarak kıldığı bütün namazlarını yeniden kılması gerekir. Kısaltmadan kıldığı namazlarını yeniden kılmasına gerek yoktur.

Bir adam, namazların kısaltılarak kılınabileceği bir yolculuğa çıkmış da bazı namazlarını tam, bazısını da kısaltarak kılıyorsa, bunda bir sakınca yoktur. Tıpkı abdest alması gerektiğinde bir namazı mest üzerine meshederek aldığı abdestle, bir diğer namazı mestleri çıkararak ve ayaklarını yıkayarak aldığı abdestle kılması gibi... Ya da ramazan ayında seferiyken bir gün oruç tutup bir başka gün tutmaması gibi... Bu, kendisine kalmış bir şeydir.

Bir adam seferiyken uyuduğu veya unuttuğu için bir namazı kaçırırsa ve bunu mukimlikte hatırlarsa namazını mukimlikteki gibi tam olarak kılar ve bana göre başka türlüsü onun için caiz değildir. Çünkü namazı kısaltarak kılması belli bir hal için geçerliydi ve o hal artık ortadan kalkmıştır. O şimdi namazı kısaltarak kılamayacağı yeni hale uygun olarak namazını yeniden eda etmelidir.

Şayet öğlen namazını kılmayı unutmuşsa, ama mukimlikte mi, yoksa seferde mi unuttuğunu bilmiyorsa, ister seferde ister mukimlikte olsun bu namazı mukimlikteki gibi kılması gerekir.

Şayet hazarda öğlen namazını kılmayı unutmuşsa ve namazın vakti geçtikten sonra seferdeyken kılmadığını hatırlarsa, hazardaki gibi kılmak durumundadır. Bundan başkası caiz olmaz. Şayet hatırladığı sırada öğlen namazının vakti henüz geçmemişse seferî namazı olarak kılabilir.

KORKU HALİ OLMAKSIZIN NAMAZLARIN KISALTILARAK KILINABİLECEĞİ YOLCULUK

[368] İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Resulullah (s.a.v) Mekkeye yolculuk yaparken namazlarını kısaltarak kılmıştır ve bu mesafe dokuz veya on menzildir.

Dolayısıyla Resulullah (s.a.v)'in namazları kısaltarak kılması, onun namazlarını kısalttığı benzeri veya daha uzun bir yolculukta namazların kısaltılabileceğinin delilidir. Namazın kısaltılması ile ilgili kıyas, ancak şu iki şeye yapılabilir:

Birincisi: Namazın ancak Hz. Peygamber (s.a.v)'in namazı kısaltarak kıldığı mesafe kadar veya daha fazla olan yolculuklarda kısaltılarak kılınması. Hz. Peygamber (s.a.v)'in namazları kısaltarak kıldığı bundan daha az mesafedeki bir yolculuğu gösteren ve bu görüşe muhalefet eden herhangi bir görüş de bilmediğim için bu yönde bir kıyas yapmamız da doğru olmaz.

İkincisi: Hz. Peygamber (s.a.v)'in herhangi bir yolculuğunda namazlarını kısaltarak kılması ve bu seferinden daha kısa mesafeli başka bir seferde de namazları kısalttığına dair herhangi bir bilginin bize ulaşmış olmamasıdır. Dolayısıyla ancak bu anlamda sefer adını hak eden bir yolculukta namazlar kısaltılabilir. Tıpkı sefer adını alabilecek bir yolculukta teyemmüm alıp bineğinin sırtında yol hangi tarafa gidiyorsa o tarafa yönelerek nafile namaz kılması gibi... Ama Peygamberimiz (s.a.v)'in iki günlük mesafeden daha kısa mesafeli herhangi bir yolculukta namazları kısalttığına dair bir bilgi bize ulaşmış değildir.

Dolayısıyla bana göre bir kişi, iki gece süren kısa mesafeli bir yolculukta namazlarını kısaltarak kılabilir. Bu da kırk altı (46) Haşimî mili eder. Bundan daha kısa mesafeli yolculukta namazlar kısaltılamaz. Ben ise kendimle ilgili bir ihtiyat olarak üç geceden daha kısa mesafede namazların kısaltılarak kılınmasını sevmiyorum ve kendim için geçerli olarak bundan daha kısa mesafelerde namazı kısaltmayı terk etmeyi mubah görüyorum.

Biri dese ki: Önceki rivayete göre namazların iki günlük yolculukta kısaltılacağına dair bir delil var mıdır? Cevap olarak deriz ki: Evet vardır. İbn Abbas ve İbn Ömer (r.a)'dan bu yönde rivayetler vardır.

[369] Bize Süfyan, Amr'dan; o da Ata'dan şöyle rivayet etmiştir: İbn Abbas'a soruldu: "Buradan (Mekke) Arafat'a gidersek namazları kısaltalım mı?" O da şu cevabı verdi: Hayır, Asfan'a, Cidde'ye veya Taif'e giderseniz namazı kısaltarak kılabilirsiniz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bu yerlerden Mekke'ye en yakın olanı kırk altı (46) Haşimî mili mesafesindedir. Bu ise yaya ve yüklü bineklerle çıkılan iki gecelik kısa bir yolculuk mesafesi demektir.

[370] Bize Malik, Nafi'den rivayet etmiştir: Ben, İbn Ömer ile bir menzillik yolculuğa çıkardım ve o, namazlarını kısaltarak kılmazdı.

[371] Bize Malik, Nafi'den; o da Salim'den şöyle rivayet etmiştir: İbn Ömer, Zatu'n-Nusab denilen yere gitmek üzere bineğine bindi ve bu yolculuğunda namazlarını kısaltarak kıldı. Malik dedi ki: Zatu'n-Nusab ile Medine arası dört menzildir.

[372] Bize Malik, İbn Şihab'dan; o da Salim'den şöyle rivayet etmiştir: Babam, Riym denilen yere gitmek üzere bineğine bindi ve bu mesafede namazlarını kısaltarak kıldı. Malik dedi ki: Bu mesafe dört menzil kadardır.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam, namazlarını kısaltarak kılabileceği en kısa mesafeli yolculuğa çıktığı zaman yolculuğa başladığı menzilinden çıkmadıkça namazlarını kısaltarak kılamaz. Menzilinin köy, belde, şehir gibi bir yerleşim birimi veya çöl obası gibi bir yerleşim birimi olması arasında bir fark yoktur. Eğer yolculuğa bir köyden/beldeden başlıyorsa namazları kısaltarak kılması için o yerleşim biriminin en son evini geride bırakmış olması gerekir. Katedeceği mesafe üzerinde o yerleşim birimine ait evlere bitişik veya ayrı bir evin bulunmaması lazımdır. Şayet menzili çöldeyse menzilinin bulunduğu bölgeyi geride bırakmadıkça namazlarını kısaltarak kılamaz. Mesela menzili bir vadinin eni tarafına düşüyorsa enini kat edinceye kadar, vadinin boyu tarafına düşüyorsa

menzilinin bulunduğu yerden iyice uzaklaşıncaya kadar, eğer menzillerin öbeklendiği merkezdeyse menzili, merkezi geride bırakıncaya kadar, şayet dağınık öbekler halinde toplanmışlarsa bu takdirde de menziline en yakın öbeği geride bırakıncaya kadar namazı kısaltarak kılamaz.

Eğer yukarıda belirtilen şekilde menzilleri aşmadan namazı kısaltarak kılarsa, kısaltarak kıldığı namazları, aynı yerde yeniden tam olarak kılmalıdır.

Bir adam, namazların kısaltılabileceği bir yolculuğa, varacağı yerde dört gün kalmak üzere çıkarsa, sonra başka bir yere yolculuk ederse, kalmaya niyet ettiği yere varıncaya kadar namazları kısaltarak kılabilir. Oraya vardığında içinde burayı kalma yeri değil, geçiş güzergâhı edinme niyeti uyanırsa orada namazları tam olarak kılar. Oradan ayrılıp yola çıkarsa namazları kısaltabilir. Kalma (üç günden fazla) niyeti getirirse namazları tam olarak kılar. Çünkü kalmak niyetle olur. Ama bizzat yolcuğa başlayıp yürümedikçe yolculuk niyetiyle namaz kısaltılamaz.

Eğer bir adam, bir beldeye doğru, orada dört gün kalmak ve sonra oradan başka bir beldeye gitmek üzere yolculuğa çıkarsa, ilk başta gitmeye niyet ettiği beldenin mesafesi namazların kısaltılmasını gerektirecek kadar değilse, namazları kısaltarak kılamaz. Sonra bu beldeden ayrılıp namazların kısaltılmasını gerektirecek mesafedeki gitmek istediği beldeye doğru yola çıkarsa dört gün kalmaya niyet ettiği beldeyi gerisinde bıraktığı yerden itibaren namazlarını kısaltarak kılabilir. Aksi takdirde namazları kısaltamaz. Bu ikinci beldeden ikamet ettiği aslî beldesine dönmek üzere yola çıkarsa ve mesafe de namazları kısaltmayı gerektirecek kadarsa namazlarını kısaltarak kılar. Durum bu şekildeyse ve birinci beldeden sadece geçmek istiyorsa, yolunu dışından çevirmek istemiyorsa, orada ikamet etmek maksadı yoksa, o takdirde gitmek istediği belde namazların kısaltılmasını gerektirecek mesafedeyse namazlarını yolculuğa çıktığı andan itibaren kısaltarak kılabilir. Çünkü gitmek istediği beldeden daha yakınında olan beldede ikamet etmeye, bir ihtiyacını gidermeye niyet etmemiştir. Orası onun için yol hükmündedir. Ama oraya bir ihtiyacı için

giderse ve mesafe de namazları kısaltmayı gerektirecek kadar değilse namazlarını kısaltarak kılamaz.

Bir kimse namazların kısaltılmasını gerektirecek mesafedeki bir beldeye gitmek isterse ve fiilen yola çıkmak suretiyle bu niyeti sabit olursa, o beldeye veya namazların kısaltılmasını gerektirecek bir yere varmadan ikamet ettiği aslî beldesine geri dönmeye karar verirse namazlarını tam olarak kılar. Namazlarını tam olarak kılmaya başladıktan sonra önceki beldeye doğru yolculuğunu sürdürmeye karar verirse, o haliyle namazı tam olarak kılar. Ancak namazlarını tam olarak kıldığı yer ile gitmek istediği belde arasındaki mesafenin namazları kısaltarak kılmayı gerektirecek uzaklıkta olması başka. Bir adamın gitmek istediği beldeye giden iki yol varsa, bu yollardan daha kısa olanını takip ettiği zaman aradaki mesafe namazları kısaltarak kılmayı gerektirecek kadar değilse, diğerini takip etmesi durumunda aradaki mesafe namazları kısaltmayı gerektirecek uzaklıkta ise bu adam hangi yolu takip ederse etsin, bana göre, namazlarını kısaltarak kılamaz. Ancak o beldenin namazları kısaltarak kılmayı gerektirecek uzaklıktaki tek yolu bulunursa namazlarını kısaltarak kılabilir. Ancak kısa mesafeli yolda korktuğu veya üzülmesini gerektiren bir şey varsa yahut uzun mesafeli yolla birleşen bir yol ayırımı bulunuyorsa durum değişir. Durum böyleyse bu takdirde mesafenin namazları kısaltarak kılmayı gerektirecek uzaklıkta olması şartıyla namazlarını kısaltarak kılabilir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Namazların kısaltılarak kılınması hususunda, hep birlikte Allah'a isyan amacını gütmemeleri şartıyla yolculuğa çıkarlarsa hasta, sağlıklı, köle, hür, kadın, erkek arasında herhangi bir fark yoktur. Ama bir kimse, bir Müslümana veya anlaşmalı bir gayrımüslime karşı isyan etmek veya yol kesmek yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak ya da köleyse efendisine itaatsizlik etmek veya yanında bulunan ve başkasına ait olan bir hakkı vermemek için kaçmak ve benzeri bir günah fiili gerçekleştirmek için yolculuğa çıkarsa bu kimse namazları kısaltarak kılamaz. Eğer kısaltarak kılarsa bu şekilde kıldığı bütün namazları yeniden ve tam olarak/kısaltmadan kılması gerekir.

Çünkü namazı kısaltarak kılmak bir ruhsattır ve ruhsat da günahkâr olmayanlara tanınmış bir haktır. Yüce Allah'ın şu ayetini görmediniz mi?

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir." (Bakara, 2/173)

Bu durumdaki bir kimse günah ve isyan hali üzereyken mest üzerine meshederek de abdest alamaz, yolculukta namazları cem ederek de kılamaz. Yine nafile namazları da ancak kıbleye dönerek kılabilir. Yolculuğu Allah'a isyan amacına yönelik olan kimse için hafifletici ruhsatlar geçerli değildir.

Mekkeli olup da hac ibadetini yerine getirmekte olan bir kimse, Mina ve Arafat'ta namazları tam olarak kılar. Arafat ve Mina ehli olanlar da. Yine yolculuğu Arafat'a yönelik olmayan, katettiği mesafe de namazların kısaltılmasını gerektiren miktarda olmayan ve Mekke'ye yaklaşmakta olan kimse de aynı hükme tabidir.

Namazların kısaltılmasını gerektiren mesafede yolculuk edenler açısından namazları kısaltarak kılmak hususunda yolculuğun yorucu, rahat, takip edilme korkusuyla geçiyor olması, kaçmak için olması veya güvenli bir yer bulma amacına yönelik olması arasında herhangi bir fark yoktur. Çünkü namazların kısaltılması, mesafeyle ilgili bir ruhsattır, yolculuğun yorucu veya rahat olmasıyla ilgili değil. Eğer bu ruhsat, ancak yolculuğun yorucu olmasıyla ilgili olsaydı bu takdirde binekler sırtında katedilen uzun mesafelerde, kısa mesafelerde, yaya katedilen kısa mesafelerde, yorucu veya korkuyla çıkılan binek sırtındaki yolculuklarda geçerli olmazdı.

Bir kimse, Mekke'ye yakın olmakla beraber beldesiyle Mekke arasındaki mesafe namazları kısaltarak kılmayı gerektirecek uzaklıktaysa ve Mekke'de dört gün kalmaya kesin kararlıysa, namazları tam olarak kılar. Bu kimse hac menasikini eda etmek isteğiyle Arafat'a çıkmak üzere hareket ederse ve dört gün kalmayı da istemezse, Mekke'ye döndüğünde namazları kısaltarak kılabilir. Çünkü yolculuktaki kalış süresini azaltıyor ve Arafat ile beldesi arasındaki bir yerde namaz kılmış oluyor. Ama Arafat'ta hac menasikini yerine getirdikten sonra Mekke'de dört gün kalmayı isterse Mina'da, Arafat'ta ve Mekke'de namazlarını tam olarak kılar. Ama Mekke'den ayrılıp yola çıkınca da namazlarını kısaltarak kılabilir.

Mekke'ye yolculuk eden bir kimse hac valisi olarak görevlendirilirse, Mekke'ye varıncaya kadar namazlarını kısaltarak kılabilir. Mekke'ye varınca da orada, Arafat ve Mina'da namazlarını tam olarak kılar. Çünkü azledilmediği sürece ikamet edeceği bir beldeye ulaşmış bulunmaktadır. Mekke de onun için böyledir. Bu hususta hac emîri ve kurbanlıkları Harem'e sevk eden görevliler arasında herhangi bir fark yoktur. Aynı şekilde eğer Mekke emîri görevinden azledilirse ve yolculuğa çıkmayı isterse Mekke'den çıkıncaya kadar namazlarını tam olarak kılar. Çünkü Mekke'de bulunduğu sürece, yolculuğa çıkmayı isteyip de henüz yolculuğa fiilen başlamamış kimse hükmündedir.

YOLCUNUN NAFİLE NAMAZLARI

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Yolcu, ister kısaltarak ister kısaltmayarak ister gece ister gündüz, istediği zaman nafile namaz kılabilir.

[373] Sabit şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v) geceleri nafile namaz kılardı ve nafile namazlarını kısaltırdı.

[374] Sabit yine şöyle rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v), seferiyken öğlen namazından önce iki rekat, ikindi namazından önce de dört rekat nafile namaz kılardı.

[375] Yine Sabit rivayet etmiştir: Resulullah (s.a.v), Fetih yılı kuşluk vaktinde sekiz rekat nafile namaz kıldı. Fetih senesi namazlarını kısaltarak kılmıştı.

SEFERİLİKTE NAMAZLARIN TAM OLARAK KILINMASINI GEREKTİREN İKAMET SÜRESİ

[376] Bize Süfyan, Abdurrahman b. Hamid'den rivayet etti: Bir keresinde Ömer b. Abdulaziz'in meclisinde bulunan kişiler şöyle sordu: "Muhacir bir kimsenin Mekke'de ikamet süresiyle ilgili ne duydunuz?" Saib b. Yezid şöyle dedi: Bana el-Ala' b. Hadremi anlattı ki Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

يقيم المهاجر بمكة بعد قضاء نسكه ثلاثا

"Muhacir kimse hac menasikini tamamladıktan sonra Mekke'de üç gün kalabilir."

Buna dayanarak biz de şöyle diyoruz: Seferî olan kimse, bir yerde dört gün dört gece kalmaya kesin olarak karar verirse ve bu günler arasında fiilen yolculuk yapacağı bir gün bulunmuyorsa, mesela bir gün yola çıkıp başka bir gün yolculuktan çıkmıyorsa namazlarını tam olarak kılmak durumundadır. Buna delil de Resulullah (s.a.v)'in şu sözüdür: *"Muhacir kimse, hac menasikini tamamladıktan sonra Mekke'de üç gün kalabilir."* Bir insan, hac menasikini Mekke'ye girdiği gün yerine getirir. Yolcu kimsenin bütün zamanı yürümekle geçmediği gibi bütün zamanı ikamet etmekle de geçmez. Seferî olduğu sırada yürür de, ikamet de eder.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bana öyle geliyor ki Resulullah (s.a.v)'in muhacir kimsenin ikamet süresi olarak dile getirdiği süre, seferdeki ikamet süresidir. Bundan fazlası artık ikamet etmek sayılır. Yoksa Resulullah (s.a.v)'in kastettiği bir gün yol alıp sonra gelmek olmadığı gibi bir gün ikamet edip sonra yürümek de değildir.

[377] Ömer (r.a.) zımmileri Hicaz'dan uzaklaştırmış ve içlerinden ticaret maksadıyla gelenlere üç günlük kalma süresi tayin etmiştir. Ömer (r.a)'ın bu uygulaması, sünnetin vasfettiği/belirttiği duruma benziyor.

[378] Resulullah (s.a.v) Mina'da üç gün kalmış ve namazlarını kısaltarak kılmıştır.

[379] Resulullah (s.a.v) hac ziyaretinde bulunurken Arafat'a gitmeden önce Mekke'de üç gün kalmış ve namazlarını kısaltarak kılmıştır. Mekke'ye girdiği günü bu süreye dahil etmemiştir. Çünkü o gün yol katediyordu. Ayrıca terviye gününü de buna dahil etmemiştir. Çünkü o gün Mekke'den ayrılıyordu.

Resulullah (s.a.v) herhangi bir seferinde ikamet ettiği bir yerde üç günden fazla namazlarını kısaltarak kılmadığı için bir kimsenin yolcunun ikamet süresi dışında ikamet ederken namazlarını kısaltarak kılması caiz olmaz. Çünkü makul olanı, yolcu kimsenin mukim olmamasıdır. Yolcunun ikamet etmesinin süresiyse yukarıda vasfedildiği/belirtildiği (üç gün) kadardır. Bunun delili de Resulullah (s.a.v)'in sözü ve fiilî ikametidir. Eğer bir kimse, toplam dört gün üst üste ikamet ettiği bir yerde namazlarını kısaltarak kılarsa, kısaltarak kıldığı bütün namazlarını yeniden kılmak zorundadır.

Bir kimse dört gün üst üste kalmayacağı bir beldeye gelirse, sonra bu beldede bir ihtiyacı için ya da bir hastalık için kalmak zorunda kalırsa ve niyeti de kendine geldiğinde veya hastalıktan kurtulduğunda o beldeden çıkmaksa, ayrıca ihtiyacını ne zaman gidereceğini veya hastalıktan ne zaman kurtulacağını bilmiyorsa, mesela bir saatte ihtiyacını gidereceğini düşünüyorken günlerce sürebiliyorsa, bütün bu süre içinde -savaş için bekleme veya savaş korkusundan bekleme olmadığı müddetçe- namazlarını kısaltarak kılabilir. Bu süre dört günü geçerse benim tercihim namazlarını tamamlayarak kılmasıdır. Eğer tamamlayarak kılmazsa dört gün sonra kısaltarak kıldığı bütün namazları yeniden kılmasını daha uygun görürüm.

Bu hususta savaş durumu ile başka haller arasında bir fark yoktur, benim görüşüm de, başkalarının görüşü de birer görüştür, derim. Bir kimse savaş korkusunun bulunduğu haldeki gibi namazlarını kısaltarak kılarsa benim açımdan namazlarını tam olarak kılması gerektiği kesin bir kanaat değildir. Ama ben yukarıda belirttiğim gibi bir tercih olarak tamamlayarak kılmasını isterim.

Bir kimsenin savaştan veya savaş korkusundan dolayı bir yerde ikamet etmek durumunda kalmasına gelince, Resulullah (s.a.v) Fetih yılındaki Hevazin savaşından dolayı on yedi veya on sekiz gün beklemiş ve o sırada namazlarını kısaltarak kılmıştır. Savaştan dolayı bir yerde bekleme hali için şu iki görüşten biri olur:

Birincisi: Resulullah (s.a.v)'in bu bekleme süresinden fazla olan sürede kişi namazlarını tam olarak kılar.

İkincisi: Ya da bu süreden fazla olan sürede de namazlarını kısaltarak kılar. Eğer böyle bir durum yoksa veya savaş biterse, genel mezhepler içinde başka bir mezhebin farklı bir görüş ileri sürdüğünü bilmiyorum. Eğer başka bir mezhebin ileri süreceği başka bir görüş yoksa bu durumda iki görüşten birincisi daha evladır.

Bir kimse, geç kaldığı veya biraz beklediği için bir beldede kalırsa, yani savaş ya da savaş korkusu yahut savaş hazırlığı için ikamet ettiği bir belde değilse, bu süre ile on sekiz günlük süre arasında namazlarını kısaltarak kılar. Bu süreyi aşarsa beldeyi terk edinceye kadar yolculuğa başlarken ikamet etmek üzere yola çıktığı beldeye ulaşmak üzere bulunduğu beldeyi terk edinceye kadar namazlarını tamamlayarak kılar. Aynı şekilde savaşıyorsa veya korkuyorsa ve yolunun üzerindeki bir yerde ikamet ediyorsa on sekiz gün namazlarını kısaltarak kılar. Kalması bu süreyi aşarsa, artık namazlarını tam olarak kılmak durumundadır. Eğer herhangi bir korku söz konusu değilse dört gün namazlarını kısaltarak kılar. Bu süreyi aşarsa namazlarını tam olarak kılar. Bu iki halden birinde dört gün bekleme süresi vaki olursa, ister korksun ister korkmasın namazlarını tam olarak kılar.

Bir adam yolculuğa çıkarsa ve yolculuğu esnasında bir beldeye uğrar da orada bir gün kalır ve "Eğer falan adamla karşılaşırsam burada dört gün veya daha fazla kalırım." derse, o adamla karşılaşıncaya kadar namazlarını kısaltarak kılar. Adamla karşılaştıktan sonra da namazlarını artık tam olarak kılar. Eğer adamla karşılaştıktan sonra dört gün kalmaması gerektiğine karar verirse namazlarını tam olarak kılar. Çünkü daha önce bu adamla karşılaşması durumunda kalmaya niyet etmişti ve o adamla da buluşmuştur. Bir yerde kalmak, kalma ile niyetin beraber olmasıyla gerçekleşir. Niyetle kalmanın buluşması ile gerçekleşmez. Mesela yolculuk niyetiyle namazlar kısaltılmaz. Ancak beraberinde fiilen seferin olmasıyla kısaltılır. Çünkü bu durumda niyet ile sefer beraber olmuş olurlar.

Adam yolculuğu sırasında bir beldeye gelse ve "Eğer falan adam gelirse burada kalırım." dese ve dört gün beklese, benim tercih ettiğim görüşe göre dört günden sonra namazlarını tam olarak kılar. Beklediği adam gelmezse, bulunduğu beldenin en son evini de geride bırakacak şekilde yola çıkınca artık namazlarını kısaltarak kılabilir. Bir kimse, Mekke'den Medine'ye yolculuk ederse, bu arada Mekke ile Medine arasında bir yerde malı veya malları ya da sürüsü yahut sürüleri bulunuyorsa ve kendisine ait bu mallardan herhangi birinin yanında konaklarsa konaklaması dört gün sürmedikçe namazlarını kısaltarak kılabilir. Aynı şekilde bu iki şehir arasında akrabaları, dünürleri yahut eşleri bulunuyorsa ve bunlardan herhangi birinin yanında dört gün kalmaya niyet etmeden konaklarsa dilerse namazlarını kısaltarak kılabilir. Resulullah (s.a.v)'in ashabı onunla birlikte Mekke'nin fethinde, hac ziyaretinde, aynı şekilde Ebu Bekir'in hac emîrliği esnasında namazlarını kısaltarak kılmışlardı ve birçoğunun Mekke'de evi veya evleri ve akrabaları bulunuyordu. En başta Ebu Bekir'in Mekke'de evi ve akrabaları vardı. Ömer'in Mekke'de birçok evi vardı. Osman'ın da akrabaları vardı. Bunlardan birine Resulullah (s.a.v)'in namazlarını tamamlayarak kılmasını emrettiğini veya tam olarak kıldığını bilmiyorum. Aynı şekilde Resulullah (s.a.v)'den sonra da Mekke'ye geldiklerinde namazlarını tam olarak kılmazlardı. Bilakis Resulullah (s.a.v)'den görüp hıfzettikleri gibi namazlarını kısaltarak kılmaya devam ettiler.

Bir adam, biriyle buluşmak veya kaçan bir kölesini yakalamak yahut kaybolmuş bir malını bulmak amacıyla bir beldeye gitmek üzere yola çıkarsa, aradaki mesafe de namazları kısaltarak kılmayı gerektirmeyecek kadar kısa veya kısaltarak kılmayı gerektirecek kadar uzunsa ve "Eğer söz konusu beldeye varmadan aradığımı bulursam geri döneceğim." derse, bu kimse, namazların kısaltılmasını gerektirecek mesafedeki beldeye varmaya niyet etmediği sürece, namazlarını kısaltarak kılamaz.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir adam, namazların kısaltılarak kılınmasını gerektiren uzaklıktaki bir beldeye gitmek üzere yola çıkarsa, oraya varmaya yönelik kesin bir niyet getirmezse; aksine, "oraya varabilirim de, varmadan geri dönebilirim de" derse, oraya her halükarda varmaya ilişkin kesin bir niyet getirmediği sürece namazlarını kısaltarak kılamaz. Bu adam, bir ihtiyacından dolayı, söz konusu beldeye varmaya niyet eder, ama oraya varmadan önce bir yerde bu ihtiyacını gidermesi durumunda geri dönmeye niyet etmemişse, isterse namazlarını kısaltarak kılabilir. Bu adam, söz konusu beldeye varmadan ihtiyacını karşılarsa veya ihtiyacını karşılamaya gerek duymadan geri dönmeye karar verirse, ama bulunduğu yer, namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek uzaklıkta değilse, döndüğü andan itibaren namazlarını tam olarak kılar. Ulaştığı yer namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek mesafedeyse ve yolculuğuna başlarken oraya ulaşmayı kastetmişse, sonra oradan dönmeye karar vermişse namazlarını kısaltarak kılar. Orada kalmaya karar verirse, oradan ayrılıncaya kadar namazlarını tam olarak kılar. Yolculuğa başladığında ise kısaltarak kılar.

Bir adam bir beldeye, ardından ondan sonraki bir beldeye gitmek üzere yola çıkarsa ve en yakın olan beldeyle yolculuğa başladığı yer arasındaki mesafe namazların kısaltılmasını gerektiren bir uzaklıktaysa namazlarını kısaltarak kılar. Şayet namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek kadar uzak değilse, namazlarını tamamlayarak kılması gerekir. Sonra bu beldeden de yolculuğa çıkarsa ve bu beldeyle ulaşmak istediği belde arasındaki mesafe namazların kısaltılmasını gerektirecek uzaklıktaysa kısaltarak kılar, o kadar uzak değilse namazları kısaltamaz. Çünkü ben, -tıpkı

ailesinin bulunduğu yerde yolculuğa çıkması gibi- o beldeyi, yolculuğunun ilk çıkış noktası olarak görürüm. Sonra bu adam en uzak beldeden dönerse, asıl beldesine dönmek isterse ve döndüğü yer ile asıl beldesi arasındaki mesafe namazların kısaltılmasını gerektirecek uzaklıktaysa namazlarını kısaltır, değilse kısaltamaz. Ama en uzak beldeden dönerken önce bu beldeyle asıl beldesi arasında yer alan beldeye, oradan da asıl beldesine gitmek istiyorsa namazlarını kısaltmaz. Ama aradaki beldeden sadece yol üstündeki bir uğrak yeri olarak geçiyorsa namazlarını kısaltarak kılar.

Bir adam Medine'ye gitmek üzere Mekke'den yola çıkarsa namazları kısaltarak kılar. Usfan denilen yere varmışken bir şeyden korkarsa ve orada kalmaya karar verirse veya ikamet etmek üzere Medine'den başka bir beldeye gitmek üzere yola çıkarsa veya kendisi için daha iyi olduğuna kanaat getirdiği bir yere gitmeyi tercih ederse, Medine'ye gitmek üzere getirdiği ilk niyetini terk ederek Usfan'dan yola başlamak üzere tercih ettiği yeri kendisine maksat edinir. Usfan'dan başlattığı bu yolculuğun mesafesi namazları kısaltarak kılmayı gerektirecek uzaklıkta değilse kısaltarak kılamaz. Şayet namazların kısaltılmasını gerektirecek mesafede ise kısaltarak kılabilir. Yine oradan Mekke'ye dönmek isterse veya Mekke ile aynı mesafedeki başka bir yere gitmek isterse, bulunduğu yeri yolculuğunun başlangıç noktası olarak kabul eder. Gitmek istediği yer namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek mesafedeyse kısaltır. Şayet namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek uzaklıkta değilse kısaltamaz.

Karada yolculuk edenle denizde veya nehirde yolculuk eden arasında fark yoktur. Denizde ve nehirde yolculuk yapmanın ayrıcalığı yoktur. Tıpkı havanın soğuk olmasının, kısrak veya at sırtında olmasının, engelli birinin sürünmesi şeklinde olmasının, yaşlı birinin yürüyüşüyle olmasının, gebe develerle gerçekleştirilmesinin hiçbir ayrıcalığının olmaması gibi... Ancak bir kimse denizde veya nehirde yolculuk yaparsa, bilgi ve deneyimiyle, katettiği mesafenin karada olması durumunda namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek bir mesafede olduğunu düşünürse namazlarını kısaltarak kılar. Ama bu hususta şüphesi varsa namazları kısaltarak kılamaz.

Kat ettiği mesafenin namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek kadar olduğuna iyice kani olursa namazlarını kısaltarak kılar. Limanlarda ve nehirlerin kenarlarındaki uğrak yerlerinde kalmak, karada yapılan yolculuk esnasında kalınan yerler gibidir, arada bir fark yoktur. Bu yerlerden birinde dört gün kalmaya karar verirse namazlarının tamamlayarak kılar. Ama dört gün kalmaya karar vermemişse namazlarını kısaltarak kılar.

Denizde yolculuk yapan bir kimsenin, rüzgar, yolculuğunu sürdürmesine engel olursa ve bu kimse de bulunduğu yerde kalmaya karar verirse, sadece rüzgar aracılığıyla bir yolculuğa çıkış imkanı arıyorsa bu esnadan itibaren dört gün boyunca namazlarını kısaltarak kılar. Ama beklemenin üzerinden dört gün geçerse namazları tam olarak kılar. *el-İhtiyar*'da açıkladığım gibi... "Bununla yolculuğa çıkışı sabit olursa namazları kısaltarak kılar. Rüzgâr geri dönmesine neden olursa beklemesinin üzerinden toplam dört gün geçinceye kadar namazlarını kısaltarak kılar. Dört gün kalmaya niyet ettiğinde de namazlarını tamamlayarak kılar. Ya da dört gün kalmaya karar vermeksizin toplam dört gün kalırsa namazlarını tamamlayarak kılar."[399]

Adam geminin sahibiyse, evi gemide bulunuyorsa, yanında da ailesi varsa, ben, namazları tamamlayarak kılmasını isterim. Yolculuğa çıktığında namazlarını kısaltarak kılabilir. Ama yolculuğun gereği olmamak üzere bir yerde beklerse namazlarını tamamlayarak kılması gerekir. Bu kimse gemide aslında ona ücretle binen bir yolcu gibidir, kendileri için öngörülen ruhsatlar açısından aralarında fark yoktur. Ama ben, geminin sahibinin namazlarını tamamlayarak kılmasını yeğlerim. Ücretli çalışanlar ve mürettebat gibi yolcuların da öyle...

Adam çölde yaşayan bir bedevi ise ve nerede ikamet etmek istiyorsa evi de orası oluyorsa, ayrıca bu adamın yanına gideceği bir malı ve evi de yoksa, sürekli yağmurun yağdığı yerleri arıyorsa, bu adam bir yere yerleştikten sonra yıldırım çaktığını görse ve bunun üzerine yağmurun yağacağını tahmin ettiği yere gitmek üzere harekete geçse, eğer

[399] *el-İhtiyar.*

bulunduğu yer itibarıyla namazların kısaltılarak kılınmasını gerektiren bir mesafedeyse namazlarını kısaltabilir. Ama mesafeden kuşkuluysa bu takdirde namazlarını kısaltamaz. Şayet bu adam, namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek mesafedeki bir beldede olduğuna kesin olarak kani ise ve niyeti de yeşillik bir yere uğramaksa veya bu yere yakın bir yerde kendisinin konaklamasını bekleyen kimseler varsa, niyeti de rahat edeceği herhangi bir yerde konaklamak ise kesinlikle namazlarını kısaltarak kılamaz. Bu kimse, kesin olarak yolculuk yapmaya niyet etmediği ve bu yolculuğundan da hedefine varıncaya kadar konaklamak dışında sapmayacağına kesin olarak kani olmadığı sürece namazlarını kısaltarak kılamaz. Ayrıca bu kesin yolculuk niyetiyle birlikte mesafenin de namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek uzaklıkta olması gerekir.

İmam Şafiî *(Allah rahmet etsin)* şöyle dedi: Bir topluluk, namazların kısaltılarak kılınmasını gerektirecek uzaklıktaki bir beldeye gitmek üzere yola çıktıklarında yeşillik bir yerden geçerken yapabildikleri kadar hayvanlarını otlatmak üzere orada kalmaya karar verirlerse namazlarını kısaltarak kılamazlar. Ama niyetleri sadece bir veya iki gün hayvanlarını otlatmaksa ve niyetleri bu otlatmanın dört gün kadar sürmesi değilse, namazlarını kısaltarak kılabilirler. Bir yere vardıklarında orada dört gün kalmayı isterlerse namazlarını tam olarak kılarlar. Ama dört gün kalmaya niyet etmeksizin dört gün kalırlarsa dört gün tamamlandıktan sonra namazlarını tam olarak kılarlar.[400]

[400] el-İhtiyar

İÇİNDEKİLER

Yayıncının Notu 5

Kitâbu't-Tâhare

Temizlik Kitabı

Sular 10

Temiz su ile necis suyun hükmü 12

Durgun suyun hükmü 13

Artık sular 24

Suyu necis eden ve etmeyen durumlar 24

Suya karışma yoluyla suyu necis edenler 26

Cünübün ve başkalarının artık sularının hükmü 28

Hıristiyanın su artığı ile abdest almanın hükmü 30

Kaplar 30

Hangi su kabı ile abdest alınır veya alınmaz 30

Deri olmayan kaplar 32

Şüpheli suyun hükmü 33

Abdest 37

Abdesti gerektiren ve gerektirmeyen haller 37

Dokunma ve büyük abdeste çıkma yoluyla abdestin bozulması 41

Büyük veya küçük abdeste çıkma ve yellenme ile abdestin bozulması 43

Abdestliyken tenasül organına dokunmak elletmek 46

Yemek yemenin abdesti bozmayacağı hükmü 50
Abdestliyken konuşmanın ve bıyıkları kısaltmanın hükmü 51
İstinca bahsi 53
Misvak 57
Abdesten önce elleri yıkamak 58
Mazmaza ve istinşak 59
Yüzü yıkamak 60
Elleri yıkamak 62
Başı mesh etmek 63
Ayakları yıkamak 66
Abdest aldıran kişinin duracağı yer 68
Abdeste kullanılacak su miktarı 68
Abdeste niyetin hükmü 70
Kullanılmış (müsta'mel) su 71
Abdeste azalarını yıkamada sıra gözetmek 73
Abdeste besmeleyle başlamak 77
Abdest azalarını yıkama adedi 77
Mest üzerine mesh etmenin hükmü 81
Kimler mesh yapar 83
Mest üzerine mesh etme müddeti 87
Mestin meshini bozan hususlar 90
Gusül 92
Guslü gerektiren ve gerektirmeyen haller 92
Kendisinden mezi gelenin durumu 99
Guslün yapılışı 99

Gusülde mazmaza ve istinşakı unutmanın hükmü 103
Gusül ve abdestin vacip oluşlarının illeti 105
Teyemm 115
Seferde ve ikamette teyemmüm 115
Namaz kılmak için teyemmüm vakti 116
Teyemmümde niyet 118
Teyemmüm nasıl yapılır 124
Kendisiyle teyemmüm yapılabilen ve yapılamayan toprak 127
Allah (c.c)'ı zikretme 132
Abdestsizken Allah (c.c)'ı zikretmenin hükmü 132
Namaz kılınacak yerler 135
Temiz olan ve olmayan yerler 135
Cünüp ve müşriğin geçmiş oldukları (bastıkları) yerlerin hükmü 139
Erkeklerin ve kadınların bedenlerine ekleyebilecekleri şeyler 141
Elbis 145
Elbiselerin temizliği 145
Meni 147
Meninin hükmü 147
Meni meselesinde Rebi' b. Süleyman'ın, Muhammed b. Abdullah b. Abdulhakem'e reddiyesi 154

Kitâbu'l-Hayız

Kadınların Ay Hali (Hayız) Kitabı

Erkeğin ay halinde olan eşine cinsî münasebet açısından uzak kalması veya yaklaşmasının hükmü 161
Hayızlı kadınların, yaklaşılması haram olan yerleri 162

Hayız döneminde namazı terk etmenin hükmü 163
Hayız süresince kılınmayan namazların kazası yoktur 165
İstihaze 167
İstihazenin hükmü 167
İstihaze meselesiyle ilgili ihtilaflar 176
"Hayız kanı üç günden daha az olmaz" diyenlere reddiye 180
Hayız kanı 186

Kitâbu's-Salat

Namaz Kitabı

Kitâbü's-Salat / Namaz Kitabı 193
Namazın farz kılınışının hikmeti 193
Namaz ilk farz kılındığı zaman 194
Beş vakit namazın rekât sayısı 199
Namaz kimlere farzdır 199
Sarhoş ve aklî melekesi olmayan kişinin namazı 201
Haram bir madde kullanmadan aklî melekeyi yitirmek 203
Mürtedin namazı 205
Namazların cem'i 208
Cemedilen namazların vakitleri 208
Namazların vakti 211
Öğle namazının vakti 211
Öğle namazını takdim ve tehir etmek 213
İkindi namazının vakti 215
Akşam namazının vakti 217
Yatsı namazının vakti 218

Sabah namazının vakti 220
Vakitlerin ihtilafı 221
Seferde namaz vakitleri 223
Cem ile ilgili bazı hükümler 227
Özürlü hallerde namaz 232
Hasta namazı 233
Ezan 241
Sabah namazının ezan vakti 242
Müezzinlerin sayısı ve maaşları 244
Ezan ile ilgili bir kıssa 246
Ezan okurken kıbleye dönmenin hükmü 249
Ezan okurken konuşmanın hükmü 250
Ezan okuyandan başkasının kamet getirmesinin hükmü 252
Cem edilecek iki namaz ile namazlar için ezan ve kametin hükmü 252
Kişinin, başkasının ezanı ve kendi kameti ile iktifa etmesi 255
Ezanda sesi yükseltmek 256
Ezanda konuşmak 257
Ezanda müezzinin dediğine karşılık vermek 257
Namaz kılanın giyimi 261
Namazda elbise giyilmesinin keyfiyeti 263
Namazı tek elbiseyle/gömlekle kılmanın hükmü 265
Namazda giysi olarak kullanılacakların ve üzerinde namaz kılınacakların hükmü 267
Elbisesiz (uryan) namaz kılmak 268
Namaz kılınacak yerler 270

Üzerinde namaz kılınabilen ve kılınamayan yerler 270
Deve ve koyun yataklarında namaz kılmak 271
Kıble'ye yönelmek 275
Kıbleye yönelme keyfiyeti 276
İçtihattan sonra yanlışı fark etmek 279
Kıble istikametine dönmeden namaza durmanın caiz olduğu haller:
Birinci hal 283
Kıble istikametine dönmeden namaza durmanın caiz olduğu haller:
İkinci hal 287
Kâbe'de namaz 293
Namazda niyet 295
Namaza giriş 298
Namaza girmek için alınan tekbir 298
Kur'ân-ı Kerim'i iyi okuyamayanlar, namazın asgari farzı ile tekbirin alçak ile yüksek ses arasında alınması 301
Namaz içinde tekbir esnasında elleri kaldırmak 306
Namaz içinde elleri kaldırma meselesine muhalefet edenler 307
Namaza başlamak 314
Namaza girişten sonra euzu çekmek 318
Euzu'den sonra kıraat 319
Fatiha sûresi bittikten sonra "âmin" demek 324
Fatiha'dan sonra kıraat 326
Namaz kılan şahsın kıraat şekli 327
Rukû 328
Rukû'da ve başka yerlerde tekbir getirme 328
Rükûda söylenecek şeyler 331

Rükûdan başı kaldırırken söylenecek şeyler 335
Rükudan kalkış 336
Sücud/secde 338
Secdede karnını yerden uzak tutmak 342
Secdede zikir/okunacak dua 343
İki secde arasında ve kıyamdan önce oturmak 345
Oturuştan kalkmak 347
Teşehhüd 348
Teşehhüd ve Nebi (s.a.v)'e salât/salâvat 348
İkinci rekâtta oturmadan kalkmak 353
İlk iki rekât ve son oturuşun süreleri ile namazda selam 355
Namazda selam 356
Namazda konuşmak 359
Namazda konuşma meselesiyle alakalı ihtilaflar 361
İmamın konuşması ve namazdan sonra oturması 368
Namazdan sonra sağa veya sola doğru dağılmak 371
Sehiv secdesi 372
Tilavet secdesi 378
Tilâvet secdesinin şartları 379
Tilâvet secdesinin yapılışı 380
Şükür secdesi 381
Vitir namazı 382
Nafile namazlar 384
Farz namazlara tâbi olan nafileler 384
1. Tahiyyetu'l-mescid namazı 386

2. Vitir namazı 386
3. Teheccüd namazı 386
4. Duha (kuşluk) namazı 387
5. İstihare namazı 387
İsmi ve vakti belli olmayan nafile namazlar 387
Cemaatle kılınması sünnet olan namazlar 387
Cemaat 388
Cemaatle namaz kılmak 388
Cemaat ve cemaatle beraber namazın fazileti 392
Cemaati terk etmek için özür 394
Valinin izni olmadan namaz kıldırmak 396
İnsanlar toplandıklarında, aralarında valinin de olması 398
Sultanları olmadan insanların imamlık durumu 399
İnsanlara ortak olan bir evde toplanması 401
Başkasına imam olmaya niyet etmeyenin arkasında namaza durmak 404
İmamlığın kerih olan halleri 404
İmamın sorumlulukları 407
Cemaatin bir kişinin imam olmasından hoşnut olmadığı bir halde imam olanın durumu 407
İmam, namazı cemaate ağır olmayacak şekilde hafif kıldırmakla sorumludur 409
İmam (halife) olacak kişinin taşıması gereken sıfatlar 410
Yolcu olanın mukim olana imam olması 418
Kişinin, tanımadığı bir topluluğa imam olması 419
Kadın'ın erkeklere imam olması 420
Kadının imamlığı ve imamlık yaparken durması gereken yer 420

Âmânın imamlığı 422
Kölenin imamlığı 423
A'cemi (Arapça bilmeyen/kıraatı düzgün olmayan) kişinin imam olması 424
Veled-i zinanın imam olması 426
Baliğ olmayan sabi'nin imam olması 426
Kıraati düzgün olmayanın imam olması 426
Cünüp kişinin imam olması 428
Namazı akletmeyenin imam olması 430
İmamın duracağı yer 431
Cemaatle (cuma da dahil) namazın kılınmasının caiz olduğu yerler 436
Kişinin oturarak imam olması 440
İmamın yeri ile cemaatin yeri 442
İmamın arkasında safa katılmadan namaza durmak 444
Namaza yalnız başlayan kişi 446
İmamın ve ona uyan şahsın niyetlerinin ayrı olması 447
Namazda imama tabi olmaktan ayrılmak 451
Ardarda iki imamın arkasında namaz kılmak 451
Namazda iki imama birden uymak 456
İki adamın birbirlerine uyması, sonra kuşkuya düşmeleri 458
Yolcu (seferî) namazı 459
Seferî namazın teferruatları 464
Korku hali olmaksızın namazların kısaltılarak kılınabileceği yolculuk 470

Yolcunun nafile namazları 475

Seferilikte namazların tam olarak kılınmasını gerektiren

ikamet süresi 476

İçindekiler 485